II 5539

BIBLIOTECA ASTRA
SIBIU

7 - IUL. 2005

1

2000

LIMBA ŞI LITERATURA ROMÂNĂ

Sibiu

2022

SOCIETATEA DE ŞTIINŢE FILOLOGICE DIN ROMÂNIA

57286

COLEGIUL DE REDACȚIE

SILVIU ANGELESCU, GHEORGHE ANTONESCU (Slobozia), MIRCEA BREAZ (Cluj-Napoca), ION BUZAȘI (Blaj), TEODOR CAPOTĂ (Cluj-Napoca), OCTAVIA COSTEA, MIHAI FLOAREA, ION HANGIU (redactor fondator), MARIN IANCU, FLORIN IONIȚĂ, NICOLAE MĂTCAȘ (Chișinău), NICOLAE I. NICOLAE, TUDOR OPRIȘ (membru fondator), GABRIELA PANĂ DINDELEGAN, LIVIU PAPADIMA, GH. PIȚIGOI (Rm.-Vîlcea), GEORGE ȘOVU (membru fondator), AL. TUDORICĂ

REDACȚIA

FLORENTINA SÂMIHĂIAN — redactor, MIRCEA FRÂNCULESCU — redactor-șef

Revista LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ este editată de Societatea de Științe Filologice, cod 848 866. Redacția și administrația: Bd. Schitul Măgureanu, nr. 9, sector I, cod 70 761, București, tel. (01) 315 17 92, cont B.C.R. nr. 2511.1—570.1/ROL, Filiala sector V, București.

Culegere și tehnoredactare computerizată: CARMEN BÎTLAN

LIMBA ŞI LITERATURA ROMÂNĂ

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ PENTRU ELEVI

ANUL XXIX, NR. 1 (IANUARIE — MARTIE), BUCUREŞTI, 2000

Sumar

Gramatică, vocabular

NARCISA FORĂSCU — Omonimia 3
MARIA DOBRE — False derivate, derivate cu baze arhaice şi dialectale 7
MIHAELA MIRON-FULEA — Sintaxa verbului „a (se) părea" 11
ELEONORA ZAMŞA — Unităţi sintactice 16

Stil, compoziţie

LILIANA IONESCU-RUXĂNDOIU — Comunicarea: concepte de bază 19
MARIAN MIHĂESCU — Aspecte stilistice, lexicale şi gramaticale în opera lui Ion Creangă 22

Analize, sinteze

EMILIA-PAULA NECULA — Mihai Eminescu: „Mai am un singur dor" 27
CAMELIA MUREŞANU — Marin Preda: „Moromeţii" — de la primul la al doilea volum 29
CĂTĂLINA OLARU — G. Călinescu: „Enigma Otiliei" 34

Miscellanea

I. HANGIU — „Gazeta de Transilvania" şi suplimentul „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" 38
TUDOR OPRIŞ — Un fenomen îngrijorător: scăderea interesului elevilor pentru literatură 41

Concursuri, examene

GABRIELA PANĂ DINDELEGAN — Teste de gramatică pentru bacalaureat şi admiterea în facultate... 43
FLORIN IONIŢĂ — Examenul de bacalaureat 2000 (III) 46
ROXANA MIHAIL, FLORIN IONIŢĂ — Evaluarea performanţelor elevilor în cadrul probei orale a examenului de bacalaureat 52
MIHAIL STAN — Observaţii asupra redactării compunerilor 55

57286

Cenacluri, reviste

GEORGE ŞOVU — Cronica revistelor şcolare 58

Tinere talente

INA-GABRIELA INOAN — Ofrandă 60
MĂDĂLINA PUŞCALĂU — În gară 61
NICOLETA VONICA — De noapte, Relaxare 61

Însemnări pe marginea cărţilor

ILIE RAD, *Stilistică şi mass-media* (G. Gruiţă); GH. N. VASILACHE, *Ştiţi să scrieţi? Îndrumar ortografic şi ortoepic al limbii române: exerciţii, teste şi soluţii* (Marilena Lascăr); ION BUZAŞI, *Scriitorii români şi Blajul* (Gh. Bulgăr) 62

TIPOGRAFIA PEGASUS
Str. Zamfir Arbore nr. 5, sector 2, Bucureşti
Tel./fax 240 66 77; 092 22 39 31

Omonimia

NARCISA FORĂSCU
Universitatea din Bucureşti

0. În cele ce urmează, ne propunem să ne oprim asupra unui fenomen al limbii, important atît din punct de vedere teoretic (pentru cercetătorii preocupaţi de descrierea vocabularului), cît şi din punct de vedere practic (rezolvarea în exprimare a ambiguităţilor, uneori voite, produse de identitatea formală a cuvintelor, consecinţele asupra deciziilor pe care le ia lexicograful în structurarea articolelor de dicţionar, faptul că omonimia poate constitui o eventuală sursă pentru jocurile de cuvinte, calambururi, epigrame etc.).

Cu toate că omonimia ocupă în sistemul limbii un loc mai puţin important în comparaţie cu polisemia sau sinonimia (deşi punctele de vedere sînt împărţite), ea a constituit dintotdeauna o preocupare pentru lingvişti, frapaţi de identitatea formală a unor cuvinte. Tratarea ei în lucrările de specialitate[1] s-a făcut din perspective diferite: lingvistica tradiţională s-a orientat mai cu seamă spre aspectele taxonomice, detalierea surselor omonimiei etc., în timp ce lingvistica mai nouă a fost preocupată mai ales de relevarea esenţei acestui fenomen, de relaţiile lui cu alte fenomene lingvistice (cu precădere polisemia şi sinonimia) şi de importanţa pe care o are omonimia în structura unei limbi, fără a ignora totuşi tipologia şi sursele.

În articolul de faţă ne situăm pe această a doua direcţie, încercînd să luăm în discuţie principalele probleme pe care le ridică omonimia, înţelese atît din punct de vedere teoretic, cît şi practic.

1.1 *Definiţia omonimiei* (< gr. *homos* „la fel" şi *onoma* „nume") este general înţeleasă ca *o identitate perfectă în planul expresiei (al formei sonore)* şi *o diferenţă totală în planul înţelesului.* În timp ce sinonimia presupune gruparea unui număr de cuvinte în jurul aceluiaşi referent, ale cărui particularităţi sînt redate prin termeni sinonimi, în cazul omonimiei procesul este invers: acelaşi corp fonetic (cuvînt) trimite la referenţi diferiţi, de exemplu: *alpaca*$_1$ denumeşte o specie de ovine din America, iar *alpaca*$_2$ „aliaj din care se fabrică tacîmuri", *aspru*$_1$ „care nu este neted, (fig.) neînduplecat, sever", iar *aspru*$_2$ „monedă turcească din secolul al XV-lea, cu circulaţie şi în Ţările Române", *calcan*$_1$ „soi de peşte marin", *calcan*$_2$ „zid fără uşi şi fără ferestre".

Datorită confuziilor pe care le poate genera, omonimia a fost considerată adesea un accident supărător, o piedică în actul de comunicare.

Termenul *omonimie,* aşa cum l-am definit mai sus, este folosit în mod curent pentru a denumi fenomenul echivalenţei formale *în lexic.* Formularea din definiţia de mai sus nu exclude, ba chiar presupune posibilitatea ca termenul să poată fi aplicat şi altor construcţii sau structuri. *Cu alte cuvinte, omonimia depăşeşte sfera lexicului.*

Astfel, se poate vorbi şi despre o omonimie gramaticală, de pildă, în morfologie: la unele verbe, formele de singular şi respectiv de plural ale persoanei a treia sînt identice, *el*

[1] Dintre acestea, putem cita: Ion Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrănceanu, *Limba română contemporană. Vocabularul,* Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1985, p. 118 — 128; Marin Bucă şi Ivan Evseev, *Probleme de semasiologie,* Timişoara, Editura Facla, 1976, p. 99 — 116, V. Şerban şi Ivan Evseev, *Vocabularul românesc contemporan,* Timişoara, p. 172 — 187. Vezi şi sinteza realizată de Angela Bidu-Vrănceanu în *Dicţionar general de ştiinţe. Ştiinţe ale limbii,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1997, p. 335 — 336.

pleacă, ei pleacă, deşi diferă ca sens prin număr. Se poate aminti şi omonimia dintre forma de genitiv şi cea de dativ a substantivelor: (caietul) *copilului* şi *(dau) copilului.*

Despre omonimie se poate vorbi şi în plan sintactic. Astfel, construcţia *Ion şi Vasile se laudă* poate fi înţeleasă în două feluri: fie „Ion se laudă pe sine şi Vasile se laudă pe sine", fie „Ion îl laudă pe Vasile şi Vasile îl laudă pe Ion" (deci reciproc); de asemenea, *alegerea directorului* poate fi înţeleasă fie pasiv, ca „alegerea directorului de către ceilalţi", fie activ ca „alegerea pe care directorul a făcut-o".

Şi în cazul formării cuvintelor se poate vorbi despre o omonimie afixală: astfel, sufixul *-iţă*$_1$ din derivatele *fetiţă, fustiţă, codiţă* are o valoare diminutivală, în timp ce *-iţă*$_2$ din *doctoriţă, chelneriţă* are o valoare moţională, formînd corespondentul feminin al lui *doctor* şi, respectiv, *chelner.* Ele sînt identice ca formă, dar complet diferite ca sens, deci sînt omonime. În aceeaşi situaţie se află sufixele *-ime*$_1$, care are o valoare colectivă: *studenţime, boierime* şi *-ime*$_2$ cu o valoare abstractă în *lungime, lăţime, mărime.*

În cele ce urmează, ne vom limita la discutarea diferitelor aspecte ale omonimiei *lexicale.* În ce priveşte definiţia fenomenului, o acceptăm pe cea citată mai sus, urmînd ca, pe parcursul demonstraţiei, să mai clarificăm unele aspecte şi să mai aducem unele precizări.

1.2. *Condiţiile omonimiei.* În principiu, adevărate omonime sînt considerate cele care sînt, în acelaşi timp, *omofone şi omografe.* Omofonia presupune pronunţarea identică, prin aceasta înţelegînd şi identitatea de accent. Astfel, *véselă* şi *veséla, cópii* şi *copíi, altói* şi *altoí* sînt doar omografe, nu şi omofone.

Omografia presupune scrierea identică. Dacă pentru limbile cu ortografie etimologică, precum franceza sau engleza, acest lucru este important, pentru limba română, a cărei ortografie este fonetică, distincţia nu are mare importanţă.

2. *Omonimia şi polisemia.* Într-un articol anterior rezervat polisemiei[1] am luat în discuţie problema delimitării acesteia de omonimie. Pe drept cuvînt ne putem întreba pe ce bază se stabileşte că două sau mai multe cuvinte care au absolut aceeaşi formă sînt totuşi *cuvinte diferite* sau dacă nu cumva sînt sensuri diferite ale *aceluiaşi cuvînt.* Această decizie (într-un sens sau altul) trebuie să o ia lexicograful cînd înregistrează aceeaşi formă în mai multe intrări de dicţionar sau într-una singură. Lexicografii sînt puşi de multe ori în faţa acestei dileme şi o dovadă în acest sens este că uneori apar diferenţe între dicţionare în ce priveşte înregistrarea formelor.

În articolul citat, insistînd asupra esenţei polisemiei, am arătat că un cuvînt polisemantic este considerat acel corp fonetic căruia i se subsumează mai multe sensuri *între care există legături semantice.*

De exemplu, *cap*$_1$ este un cuvînt polisemantic, însemnînd: 1. „extremitate superioară a corpului omenesc sau cea anterioară a animalelor", 2. „individ", 3. „minte, gîndire, judecată", 4. „parte extremă, cu care începe sau se sfîrşeşte ceva", 5. „partea de dinainte, început" etc. Legătura dintre aceste sensuri este lesne de observat. În limba română mai există însă un alt cuvînt, *cap*$_2$, cu sensul „parte de uscat care înaintează în mare, promontoriu". Acesta nu are, evident, nici o legătură cu nici unul dintre sensurile lui *cap*$_1$. În lipsa oricărei relaţii de sens, cele două sînt considerate *omonime.* Un alt exemplu este *casă*$_1$ cu sensurile: 1. „clădire", 2. „domiciliu", 3. „căsnicie", 4. „totalitatea persoanelor care locuiesc într-o casă" etc.; acesta este omonim cu *casă*$_2$ „locul unde se fac plăţile".

Rezultă că vom considera *cuvînt polisemantic* acele corpuri fonetice identice reunite printr-o componentă de sens comună şi vom numi *omonime* acele corpuri fonetice identice lipsite de orice legătură semantică. Din cele arătate rezultă încă o

[1] Vezi Narcisa Forăscu, *Categorii semantice: polisemia,* în *Limba şi literatura română,* nr. 3, 1999.

observație: de obicei, lingvistica tradițională pune omonimia pe același plan cu polisemia, sinonimia și antonimia, considerîndu-le, pe toate, drept fenomene semantice. Or, din demonstrația de mai sus rezultă limpede că *omonimia nu este o relație de sens,* dimpotrivă, ea se definește prin *absența* legăturilor de sens dintre omonime.

Deși omonimia se distinge de polisemie prin aceea că ultima dispune de o legătură justificată semantic, pe cînd cea dintîi nu, totuși în practica exprimării sensurilor cuvintelor polisemantice pot funcționa ca omonime atunci cînd vorbitorul se plasează într-o anumită variantă a limbii și are în minte un singur sens al cuvîntului. De pildă, *aripă,* cuvînt polisemantic la nivelul limbii în general, are un sens special și numai unul în limbajul ornitologilor, un alt sens, de asemenea special, în limbajul aviatic și un altul în limbajul constructorilor. În acest caz, vorbitorii se raportează numai la o anumită valoare a cuvîntului, celelalte sensuri estompîndu-se.

3. *Cauzele omonimiei.* Faptul că două cuvinte ajung să fie identice ca formă are cauze diferite, printre care:

• Convergența fonetică a două cuvinte moștenite. Diferite în limba de origine, ele au evoluat formal astfel încît au ajuns identice în limba română, de exemplu, *a încinge*$_1$ „a înconjura" provine din lat. *incingo,* iar omonimul său *a încinge*$_2$ „a înfierbînta", din lat. *incendo.* Un alt exemplu este omonimia dintre *păr*$_1$ „pomul care face pere" moștenit din lat. *pirus* și *păr*$_2$ „podoabă capilară" moștenit din lat. *pilum* sau *a semăna*$_1$ „a pune sămînța în pămînt" < lat. *seminare* și *semăna*$_2$ „a avea trăsături comune cu cineva (ceva)" < lat. *similare.*

• Convergența fonetică dintre două cuvinte distincte ca sens, de origini diferite (fie un cuvînt moștenit și altul împrumutat, fie împrumuturi din limbi diferite). De exemplu, *lin*$_1$ „domol, ușor" își are originea în lat. *lenis,* iar *lin*$_2$ „specie de pește" este un împrumut din slavă. *Toc*$_1$ (onomatopee) este omonim cu *toc*$_2$ „cutie în care se păstrează arme, aparate, ochelari etc." împrumutat din maghiară și cu *toc*$_3$ „porțiune mai ridicată a părții posterioare a încălțămintei", împrumutat din bulgară. De asemenea, *lac*$_1$ este moștenit din lat. *lacus* și este omonim cu *lac*$_2$ împrumutat din germ. *Lack. Pat*$_1$ „mobilă" provine din gr. *pathos* și coincide ca formă cu *pat*$_2$ „poziție la jocul de șah" < fr. *pat.*

• Împrumutul de omonime din alte limbi, de exemplu, *bor*$_1$ „marginea pălăriei" < fr. *bord* este omonim cu *bor*$_2$ „metaloid", provenit din fr. *bore.*

• Divergența semantică a sensurilor unui cuvînt polisemantic. Uneori se poate întîmpla ca, în evoluția limbii, din cauze diferite, legătura dintre sensurile unui cuvînt polisemantic să se rupă, iar sensurile să evolueze divergent, ca două cuvinte distincte. În acest caz, ele ajung să fie omonime. De exemplu, *calcul*$_1$ „pietricică formată pe diferite organe ale omului" și *calcul*$_2$ „operație matematică" (în limba română, ambele neologisme latino-romanice) sînt, la origine, două sensuri ale lat. *calculus,* legătura dintre ele fiind motivată prin aceea că la început socotelile se făceau cu pietricele.

• Derivarea pornită fie de la baze omonime, fie de la aceeași bază cu afixe omonime, de exemplu, *a încolți*$_1$ „a lua în colți" și *a încolți*$_2$ „a răsări din pămînt", derivat de la *colț* „germene"; *fluieraș*$_1$ „fluier mic" este derivat de la *fluier* cu sufixul diminutival *-aș*$_1$, iar omonimul său *fluieraș*$_2$ „cîntăreț la fluier" este derivat de la aceeași bază cu sufixul *-aș*$_2$, care formează nume de agent.

4. *Omonimia tolerabilă și intolerabilă.* Datorită confuziilor pe care le poate genera, omonimia a fost considerată adesea ca supărătoare, deoarece împiedică actul de comunicare. Din acest punct de vedere, omonimele sînt de două tipuri: *tolerabile* și *intolerabile,* cele care se stînjenesc reciproc în comunicare.

Omonimele intolerabile se caracterizează prin aceea că ele sînt identice la toate formele lor, de exemplu: *bucătărie*$_1$ „încăperea în care se găteşte mîncarea" şi *bucătărie*$_2$ „specificul culinar" (bucătărie chinezească), *pupilă*$_1$ „parte centrală a ochiului" şi *pupilă*$_2$ „minoră aflată sub tutelă". Identitatea la toate formele nu este singura caracteristică a acestei categorii. Pentru a se incomoda cu adevărat, trebuie ca omonimele respective să *funcţioneze* în aceeaşi variantă a limbii, cu alte cuvinte, să apară în contexte de acelaşi tip. *Alpaca*$_1$ „specie de ovine din America" şi *alpaca*$_2$ „aliaj din care se fac tacîmurile" sau *calcan*$_1$ „peşte marin" şi *calcan*$_2$ „zid fără uşi şi fără ferestre", pe care le-am citat mai sus, au rezistat în limbă deoarece nu apar în acelaşi tip de contexte. În aceeaşi situaţie se află *baie*$_1$ „scaldă, încăperea în care se face baie etc." şi *baie*$_2$ „mină", care nu sînt în omonimie intolerabilă, deoarece cel de al doilea este regional şi tehnic.

Trebuie reţinut deci că, pentru a fi considerată intolerabilă, omonimia trebuie să îndeplinească două condiţii: identitatea la toate formele şi circulaţia în aceeaşi variantă a limbii. Cînd una dintre condiţii nu apare, omonimia este tolerabilă.

Omonimele care se incomodează reciproc intră în coliziune, situaţie care se rezolvă în diferite feluri. Fie unul dintre cuvinte este eliminat din limbă, cum s-a întîmplat cu substantivul *arat* (< lat. *aratrum),* care a fost înlocuit cu *plug* din slavă, din cauza omonimiei cu substantivul cu aceeaşi formă provenit din participiul verbului *a ara;* de asemenea, *car* „drag" (< lat. *carus),* omonim cu *car* „căruţă", a fost eliminat şi înlocuit cu *drag* din slavă. Fie unul dintre omonime este derivat (de obicei, cu un sufix diminutival) ca în cazul lui *pescar* „pasăre", care a primit sufixul diminutival *-uş* (*pescăruş*) pentru a se deosebi de *pescar* „persoană care prinde peşte"; de asemenea, *porumb* „pasăre" a devenit *porumbel* pentru a nu se confunda cu planta sau *vară* a devenit *verişoară* pentru a se diferenţia de *vară* „anotimp". Alteori se recurge la diferenţieri morfologice, de exemplu, diateza: *a îndura — a se îndura, a uita — a se uita,* forme verbale cu şi fără sufix ca *manifestă — manifestează, acordă — acordează* sau plurale diferite ca *bandă*$_1$ (pl. *bande*) — *bandă*$_2$ (pl. *benzi*) sau *dată*$_1$ (pl. *date*) — *dată*$_2$ (pl. *dăţi).* O altă modalitate de a evita coliziunea omonimică este diferenţierea prin adăugarea de determinanţi care precizează contextual valoarea semantică, de exemplu *podul casei — podul de peste Dunăre, sare de bucătărie — sare de lămîie.* Cînd situaţia concretă de comunicare exclude posibilitatea unei confuzii, de pildă dacă spunem că briceagul are *lama* scurtă, determinantul *de cuţit* devine inutil.

Omonimia tolerabilă este reprezentată de cuvinte care nu coincid la toate formele, cum ar fi *cer*$_1$ „boltă cerească" şi *cer*$_2$ (verbul), *bun*$_1$ „bunic" (cu pluralul *buni)* şi *bun*$_2$ „produs de consum" (cu pluralul *bunuri)* şi, ceea ce este mai important, se folosesc în contexte diferite sau în stiluri diferite ale limbii, ceea ce exclude confuzia. Este, de pildă, cazul lui *bilă*$_1$ „sferă mică de sticlă, metal etc." şi *bilă*$_2$ „fiere" sau *bacara*$_1$ „numele unui joc de cărţi" şi *bacara*$_2$ „cristal de calitate superioară".

5. *Omonimia totală şi parţială.* Această distincţie se face în funcţie de gradul de identitate formală a omonimelor. Cînd coincidenţa formală priveşte toate formele celor două cuvinte şi ele fac parte din aceeaşi variantă funcţională a limbii, înregistrăm omonimie totală şi, din alt punct de vedere, intolerabilă. Dacă una dintre condiţiile amintite lipseşte, omonimia este numai parţială. De altfel, distincţia total / parţial este doar una teoretică, fără consecinţe asupra evoluţiei limbii sau asupra exprimării. Mult mai interesantă este distincţia tolerabil / intolerabil, care poate duce la dispariţia unor cuvinte şi înlocuirea lor cu altele, la derivate etc.

Ceea ce este foarte important este că în ambele distincţii discutate mai sus trebuie avută obligatoriu în vedere *repartiţia cuvintelor pe stiluri funcţionale.*

6. *Efecte stilistice ale omonimiei.* Datorită identității formale, omonimia poate servi ca mijloc de creare a ambiguității voite, a calamburului, epigramei, a definițiilor la cuvinte încrucișate, al căror scop este inducerea în eroare a celui care le dezleagă etc. De exemplu, în cazul calamburului, autorul creează cu ajutorul omonimelor, în mod deliberat, posibilitatea unei duble interpretări. Efectul stilistic constă în faptul că lectorul descoperă sensul adevărat al cuvîntului în pofida sensului aparent pe care îl impune textul. Procedeul este frecvent folosit în epigrame, de exemplu:

„Poetul nostru, plin de har,
Zace-n pămînt la Murfatlar.
Invidios cum să nu fii?
El, chiar și mort, e printre *vii*."

(Caten Popescu)

„Jurații-au fost de data asta
Mult mai cinstiți cu acuzatul:
L-au *achitat*,
Dar el, sînt sigur,
N-o să-și *achite* avocatul."

(Cincinat Pavelescu)

Și jocurile de cuvinte cu efect umoristic se bazează adesea pe omonimie, de exemplu: „*Maică-ta, de-i vie, / Bine-ar fi să vie / Pîn-la noi la vie.*"

7. *Concluzii.* Departe de a fi un simplu „accident", omonimia este un mod de existență a cuvintelor. Bogăția omonimelor într-o limbă dă seama de configurația limbii respective, de specificul ei. În pofida aparențelor, limba română este apreciată ca avînd o omonimie bogată. Este suficient să examinăm lista omonimelor de la primele două litere ale alfabetului[1] pentru a constata că numărul lor este mai mare decît s-ar bănui la prima vedere.

Ceea ce este definitoriu pentru omonimie este faptul că ea *nu este o relație de sens,* ci o simplă coincidență formală a două cuvinte.

False derivate, derivate cu baze arhaice și dialectale

MARIA DOBRE
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", București

La o analiză succintă a subiectelor de limba română, date la concursurile școlare și de admitere în învățămîntul superior de profil, se poate observa că se pune un accent deosebit pe problemele pe care le ridică vocabularul: apartenența unui cuvînt la o sferă sau alta a acestuia, formarea cuvintelor, etimologia, semantica. Această cerință se integrează în tendința de modernizare a programei, a manualelor școlare și a metodelor de evaluare a cunoștințelor de limba română, care au în vedere pe lîngă analiza gramaticală în sine și elemente de ortoepie și ortografie, „importante chestiuni de vocabular (neologisme, sinonime, paronime, formarea cuvintelor etc., elemente de stilistică și de frazeologie, construcții pleonastice... și multe altele"[2].

În materie de formare a cuvintelor, o învățare conștientă va avea în vedere că un cuvînt poate fi considerat derivat atunci cînd, după segmentarea prefixului sau a sufixului, rădăcina reprezintă un cuvînt cu înțeles lexical în limbă. Este bine ca elevii să știe să discearnă între derivate și false derivate cu sufixe sau cu prefixe. Astfel, cuvintele moștenite: *altar, făurar, măcelar, păcurar* „cioban", *pescar, rășină, sulfină, vecină,* numai aparent sînt derivate cu sufixele *-ar,* respectiv *-ină,* ca și împrumuturile

[1] Vezi Ion Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrănceanu, *lucr. cit.*, p. 120 — 124.

[2] Theodor Hristea, *Limba română. Teste rezolvate, texte de analizat și un glosar de neologisme*, București, Editura Petrion, 1998, p. 7.

din maghiară cu secvența finală *-aș: făgaș, imaș, lăcaș* etc. sau cele bulgărești în *-iță*, de exemplu: *lapoviță, lubeniță, șuviță* etc.

Faptul că avem derivate pe terenul limbii române cu sufixele: *-ar, -aș, -ină* sau *-iță* precum: *bucătar, drumar, furnicar, băiețaș, copilaș, băltină, stupină, fetiță, tămîiță* îi poate induce în eroare pe elevii mai puțin atenți. În cazul aparentelor derivate cu prefixe, situația se complică atunci cînd presupusa rădăcină este omonimă cu un cuvînt cunoscut, ca în următoarele exemple: *încheia, înfășa, îngenunchea, îngheța, însenina, înșela, înșira,* cuvinte simple în limba română, moștenite din latină, sau: *înhuma, înmagazina, înmatricula, înregimenta,* împrumuturi din franceză, sau din italiană: *încasa, înscena.*

În alte exemple, segmentarea unui cuvînt în rădăcină și sufix ori prefix este dificilă întrucît derivarea a avut loc într-o fază mai veche a limbii române și termenii de bază au dispărut din uz ori și-au restrîns aria de răspîndire. Avînd în vedere aceste aspecte, ne-am propus ca în paginile următoare să supunem atenției o serie de astfel de derivate, pentru a veni în sprijinul elevilor care se interesează de mai buna cunoaștere a lexicului.

Materialul pe care îl vom analiza a fost excerptat din lucrarea lui George Pascu, *Sufixele românești*[1] și din *Dicționarul explicativ al limbii române,* dicționar folosit, alături de *Dicționarul limbii române* (DA, respectiv DLR) și în interpretarea cuvintelor de mai jos.

Articolul se structurează pe două serii lexicale: A. *Derivate cu sufixe;* B. *Derivate cu prefixe.*

A. *Derivate cu sufixe*

Bălaie: adjectiv feminin, al cărui sens, cu referire la părul oamenilor („blond") este frecvent în opera scriitorilor români, dintre care amintim pe Eminescu: „Miroase florile-argintii / Și cad, o dulce ploaie / Pe creștetele-a doi copii / Cu plete lungi, bălaie". Fără a fi avizați, elevii nu vor ști că termenul este un derivat format de la un cuvînt regional *băl,* cu același sens: „bălan, gălbior, blond", vechi element de origine slavă, păstrat în Banat (apud DA), frecvent în antroponimie, ca nume de familie: *Bălu.*

Boghetă „moțată": adjectiv feminin cu răspîndire regională, apare la Creangă, în construcția: „puici boghete", fiind, după explicația lui C. Pamfile, citat în DA, un derivat de la *boghiu,* „huhurez": „cu ochii mari ca ai boghiului", cu sufixul adjectival *-at,* în variantă moldovenească *-et,* cf. *tămîiet.* Apelativul *boghiu,* ca și *băl,* s-a conservat ca nume de familie *Boghiu,* ceea ce înseamnă că are o răspîndire mai largă. O variantă fonetică *boaghe* „bufniță", ca posibilă bază de formare a cuvîntului *boghet, -etă,* apare atestată în 1698, la Dimitrie Cantemir (cf. DLRLV).

Bucher: cuvînt învechit care desemnează o „persoană care se află cu învățătura abia la alfabet, care este începător la învățătură", mai frecvent folosit cu sensul de „persoană care învață ceva pe dinafară, fără a pricepe ce învață", cf. citatul din Creangă: „Și Trăsnea era înaintat în vîrstă, bucher de frunte și tîmp în felul său" (apud DA). Termenul este un derivat cu sufixul nume de agent *-or,* în varianta fonetică *-er* de la *buche* „numele literei a doua a alfabetului chirilic, prin extindere, în expresia: *scriere cu buchi* „instrucțiune elementară în citire și scriere" (cf. DA).

Corîpcar: cuvînt regional cu sensul „negustor ambulant, care umblă cu coropca în spate", prin extindere „vagabond, hoinar", cu care apare la Creangă, în *Amintiri...:* „Îi veni tu acasă, coropcariule, dacă te-a răzbi foamea". Așa cum se poate observa din definiția dată în dicționar, derivatul s-a format din cuvîntul învechit *coropcă* „ladă lunguiață cu mai multe despărțituri în care își pun negustorii ambulanți... marfa" (cf. DA), cu sufixul *-ar.*

[1] G. Pascu, *Sufixele românești,* București, 1916.

Fiică: substantiv derivat cu sufixul *-ică* de la forma învechită şi populară *fie* „fiică", păstrată astăzi în sintagma *fie-sa* (cf. DEX).

Lăicer: „covor ţărănesc de lînă care se aşterne pe jos sau cu care se împodobesc la ţară lavițele şi pereții", frecvent în opera scriitorilor moldoveni şi munteni: Creangă, Odobescu, Cezar Petrescu, Vlahuţă, este un derivat de la termenul de origine bulgară *laviță* „scîndură lată fixată pe ţăruşi... în casele ţărăneşti, pe care se stă" (DEX), în varianta fonetică dialectală *laiță,* cu alternanța fonetică: ț / č.

Muşeţel. Cuvîntul, care desemnează planta medicinală arhicunoscută, este un derivat cu sufixul diminutival *-el* de la o formă *muşat* „frumos", păstrată încă în vestul Transilvaniei (cf. DLR), termen foarte vechi în limbă, aşa cum o dovedeşte prezența sa la aromâni şi în antroponimia românească: *Muşat,* atestat în 1451 în Ţara Românească şi la 1476 în Moldova (cf. DERS).

Privelişte. Cu accepția cea mai cunoscută, „peisaj", derivatul s-a format de la un termen învechit şi regional *privealã* „privire, cîmp vizual", atestat la 1645 (cf. DLR), cu sufixul *-işte.*

Privighetoare. Numele păsării de noapte — „Privighetorile nu cîntă decît noaptea" (apud DRL) — este un derivat cu sufixul *-tor* de la cuvîntul învechit şi popular *priveghea,* din a cărui sferă semantică este de reținut, pentru transferul semantic: „a sta treaz, a nu dormi": „Poate să mai doarmă cineva de răul nebunelor de privighetori?" (Creangă, apud DLR).

Robaci: „harnic, muncitor", prin Moldova şi Bucovina: „Era o fată robace şi muncitoare" (Creangă, apud DRL), derivat cu sufixul *-aci* de la *rob,* „în evul mediu, în țările române, om aflat în relații social-politice de aservire" (DEX), în accepție figurată „persoană foarte supusă, foarte devotată cuiva". Cuvîntul *rob* are o primă atestare ca nume de persoană, în documentele slavo-române de la sfîrşitul secolului al XVI-lea, în Ţara Românească: *Robul,* 1599 (cf. DERS).

Slobozenie: „libertate", învechit şi popular, cuvînt întîlnit în proza sadoveniană: „Păstrăm ascuns în noi sentimentul despre slobozenie al lui Ruja Şandor". Un alt sens învechit „eliberare" (din robie) s-a păstrat în denumirea satelor: *Slobozia,* cu o primă atestare la 1458, în Moldova (apud DERS). Baza celor două derivate *slobozenie* şi *slobozie* este vechiul termen *slobozi* „a elibera", datat 1648 (DLR), cu sufixele *-enie,* respectiv *-ie.*

Sufragerie: „cameră special amenajată şi mobilată în care se serveşte masa" este derivat de la un vechi împrumut turcesc, *sufragiu* „om de serviciu care servea la masă" (DLR), cu schimbare de sufix: *-iu* > *-erie.*

Trufaş: „persoană care are încredere exagerată în calitățile proprii; mîndru, orgolios, îngîmfat", este un derivat cu sufixul *-aş* de la cuvîntul moştenit, învechit şi regional *trufă* „trufie", atestat la 1600 (apud DLR).

Urdiniş: „deschizătură îngustă într-un stup pe unde ies şi intră albinele, cf. versurile argheziene: „Într-o zi pe asfințit / Şoarecele a-ndrăznit / Să se creadă în putere / Să prade stupul cu miere [...] El intrase pe furiş, / Strecurat prin urdiniş". Cuvîntul este un derivat cu sufixul *-iş* de la o bază învechită şi regională *urdina* „a face acelaşi drum de repetate ori", aşa cum reiese şi din citatul: „Multă nevoie de turci ce urdina în sus şi-n jos" (apud Scriban).

Vălmăşag: „învălmăşeală, dezordine", folosit curent în asocierea *vălmăşag de oameni,* este un derivat cu sufixul *-ag* de la cuvîntul popular învechit *valmă* „mulțime", păstrat în locuțiunea adverbială *de-a valma* (apud DEX).

B. *Derivate cu prefixe*

Încondeia: „a împodobi ouăle (de Paşti), obiectele de ceramică etc. cu desene (făcute cu condeiul)", mai frecvent folosit cu sensul figurat: „a vorbi de rău pe cineva, a defăima, a calomnia, a ponegri" (DEX). Aşa cum reiese din definiţie, cuvîntul *condei* (înv.) „nume dat unor instrumente cu care se scria" este baza derivaţională, în acest caz.

Încrunta: „a privi aspru", derivă de la o bază învechită *crunta,* avînd acelaşi sens cu al formei reflexive a verbului, şi ea învechită; *a se încrunta* „a se umple de sînge, a se înroşi", sens pe care-l avea în latină etimonul adjectival adverbial *cruentus* „sîngeros, crud".

Îndelete: adverb folosit numai în locuţiunea adverbială *pe îndelete* s-a format prin contopirea prefixului *în-,* a prepoziţiei *de* şi a substantivului învechit şi regional de origine slavă *lete* „timp liber, linişte", fixat în Banat şi Mehedinţi în locuţiunile: *în lete, la lete:* „Am mers *în lete.* Mîncă, scrie *la lete"* (apud DA).

Îndrăzni: „a avea curaj, a nu se teme, a cuteza să", derivat cu prefix dintr-un vechi cuvînt de origine slavă *drăzni* (DEX), al cărui etimon s-a păstrat, probabil, prin intermediul unui antroponim şi în numele de localităţi *Drajna* (de Jos), *Drajna* (de Sus) din Prahova.

Îndritui: „a îndreptăţi", verb parasintetic, format prin derivare cu prefix şi sufix de la termenul învechit *drit* „drept, privilegiu", prezent în proza lui Negruzzi: „dîndu-i drit ca hotărîrea să-i rămînă nestricată" (apud DU).

Îndruga. Cuvîntul, mai cunoscut din expresia populară: *a îndruga (la) verzi şi uscate:* „a înşira, a spune fleacuri, minciuni, vrute şi nevrute", s-a format de la substantivul cu răspîndire regională *drugă* „fus (mare şi gros) pe care se pune fuiorul de tors urzeală", de unde *îndruga* „a toarce lînă sau cînepă în fire groase şi puţin răsucite...", prin extensie „a toarce grosolan şi în grabă". Transferul semantic de la această a doua accepţie a termenului *îndruga* la conţinutul expresiei nu e greu de sesizat: „a toarce... în grabă" — „a înşira fleacuri", „vrute şi nevrute", caracterizînd o vorbire fără conţinut, de proastă calitate.

Îngîmfa: verb reflexiv „a se mîndri, a se fuduli, a fi trufaş", mai frecvent în forma activă, participială, cu valoare adjectivală *îngîmfat* este un derivat de la termenul moştenit, învechit şi regional *gîmfa* „a se umfla" (DA).

Înghesui: verb reflexiv „a se îmbulzi, a se îngrămădi...", derivat parasintetic de la regionalismul muntenesc *ghes* „ghiont, lovitură", din expresia *a da (cuiva) ghes* „a da (cuiva) o lovitură uşoară (cu cotul)", în sens figurat „a îndemna, a stimula, ... a zori (să întreprindă ceva", întîlnită la Delavrancea şi G. Călinescu (apud DELLR).

Întîmpina: „a ieşi cuiva înainte pentru a-l primi", derivat de la vechiul cuvînt de origine slavă *tîmpină* „dairea, tobă, darabană" (DEX), prezent în basmele lui Ispirescu: „Slujitorii deteră în tîmpine şi în surle" (apud DU).

Întuneric: „lipsă de lumină, întunecime, beznă, obscuritate", derivat de la o formă veche *tunerec,* moştenită din *tenebricus,* atestată în *Psaltirea Scheiană,* la 1577, prezentă la Varlaam şi Cantemir: „Prin tunerec încoace şi încolo orbecăind" (DA).

Înturna. Verbul apare în literatură, mai relevant la Alecsandri, Negruzzi şi Creangă, cu sensul „a se întoarce" (cf. DA). Rădăcina derivatului este *turna,* vechi termen moştenit din latinul *tornare,* cu sensul general „a întoarce" (DEX).

SIGLE BIBLIOGRAFICE:

DA — *Dicţionarul limbii române,* Tomul I, partea I, A — B; partea a II-a, C, Tomul II, partea I, F — J, Bucureşti, 1913, 1940, 1934

DELLR — Gabriela Duda, Aglaia Gugui, Marie Jeanne Wojcicki, *Dicţionar de expresii şi locuţiuni ale limbii române,* Bucureşti, 1985

DERS — Gh. Bolocan şi col., *Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavone,* Bucureşti, 1981

DEX — *Dicţionarul explicativ al limbii române*, Bucureşti, 1996
DLR — *Dicţionarul limbii române*, Serie nouă, Editura Academiei, 1965 — 1994
DLRLV — Mariana Costinescu, Magdalena Georgescu, Florentina Zgraon, *Dicţionarul limbii române literare vechi*, Bucureşti, 1987
DU — Lazăr Şăineanu, *Dicţionar universal-al limbii române*, Bucureşti, 1922
Scriban — August Scriban, *Dicţionarul limbii româneşti*, Iaşi, 1939

Sintaxa verbului „a (se) părea"

MIHAELA MIRON-FULEA
Universitatea „Ovidius", Constanţa

Verbul „a (se) părea" reprezintă unul dintre instrumentele de care dispune limba română pentru a surprinde modul diferit în care vorbitorii reuşesc să perceapă realitatea. „A (se) părea" exprimă, astfel, aprecierile, subiective, ale individului uman, judecăţile de valoare care, indiferent de gradul de adecvare la real, rămîn adevărate în interiorul universului său de credinţă, unde au, prin definiţie, statut nonverificabil.

În cele ce urmează, ne propunem să realizăm o tipologie a construcţiilor verbului „a (se) părea", organizată în clase şi subclase, pornind de la enunţurile concrete ale limbii, din care să reiasă caracteristicile sintactice ale fiecărui tip, prin evidenţierea valenţelor combinatorii puse în joc de centrul verbal.

În limba română, verbul „a (se) părea" generează două tipuri fundamentale de construcţii, în funcţie de opoziţia *impersonal / personal*.

I. *„A părea"* *impersonal* apare în enunţuri ce se pot repartiza în următoarele tipare sintactice:

(1) **obiect indirect** în dativ + *a (se) părea* **predicativ** + *că / să* + **subiectivă**

Exemple prototipice: *Îmi părea că vine / să vină; Mi se părea că vine / să vină.*

Particularităţi de construcţie:

• Verbul „a (se) părea" este *impersonal, predicativ şi intranzitiv*, iar, după prezenţa, respectiv absenţa formei de persoana a III-a a pronumelui reflexiv *aton* în acuzativ, există o variantă *activă* şi una *reflexivă*.

Exemple: *„Acolo în luncă îi păru că Voicu este prea mărginit."* (I. Agârbiceanu); *„Se pare că furtuna ridică al ei glas."* (M. Eminescu); *„Mi se pare că, din diferite motive, lumea mă crede altfel."* (Camil Petrescu)

• Impersonalitatea se manifestă sub forma unei restricţii combinatorii constînd în imposibilitatea verbului de a guverna un altfel de subiect decît cel realizat printr-o unitate propoziţională (o subiectivă), introdusă prin conjuncţiile *că* sau *să*, selecţia conectorului fiind regizată de distincţia real / posibil. Impersonalitatea are drept consecinţă, în plan morfologic, unipersonalitatea, adică apariţia verbului numai la persoana a III-a (singular).

Exemple: *Îmi pare / mi se pare că ninge; Îmi pare / mi se pare să ningă.*

• Prezenţa obiectului indirect în dativ este facultativă, ea depinzînd de intenţia vorbitorului de a specifica identitatea individului răspunzător de existenţa universului de credinţă în cadrul căruia aprecierea este considerată adevărată.

Exemple: *„Îți pare că ai rămas singur pe lume."* (I. Minulescu) / *Pare că ai rămas singur pe lume; „I se părea că găsește o asemănare între frații aceștia."* (M. Sadoveanu) / *„Sînt momente cînd se pare că ficțiunea obosește."* (R. Petrescu)

(2) **obiect indirect** în dativ + *a părea* copulativ + nume predicativ + **obiect indirect prepoziţional** / completivă indirectă

Exemple prototipice: *Îmi pare bine de el. / Îmi pare rău că te-ai supărat.*

Particularități de construcție:

• Verbul „a părea" este *impersonal, copulativ, intranzitiv şi activ* (nu poate apărea la diateza reflexivă), vecinătatea reflexivului fiind exclusă.

Exemple: *„Îi părea, sincer, bine."* (M. Stoicescu); *„Eram atît de convins* [...], *încît mi-a părut bine că am fost îndrumat spre primărie."* (C. Leu)

• Impersonalitatea constă în *imposibilitatea de a guverna poziția sintactică subiect,* indiferent de realizarea ei.

Exemple: *„Îmi pare bine că te-ai convins şi tu."* (G. Călinescu); *„Trebuie să ne pară rău la toți că ea n-a existat."* (A. Z. N. Pop)

• Obiectul indirect nu mai constituie un determinant facultativ, ci unul a cărui prezență este obligatorie.

Exemple: *„Îi părea rău lui Ghiță că grăiește aceste cuvinte."* (I. Slavici); *„Mi-ar fi părut mai bine-n pămînt să mă cufund."* (M. Eminescu)

• Poziția *nume predicativ* se realizează întotdeauna *adverbial* (adverbele „bine", „rău"). Se remarcă existența unui grad mai mic de autonomie semantică a elementelor grupului verbal, care face ca structura să funcționeze ca *expresie verbală.* Ea nu reprezintă însă o locuțiune verbală, întrucît componentele nu-şi pierd autonomia sintactică (de exemplu, adverbele „bine", „rău" pot avea determinanți cantitativi: „atît de bine / rău; „destul de bine / rău" etc.). Construcție similară apare cu „a fi": *E bine / E rău de tine,* unde, tot în absența subiectului, poziția nume predicativ se realizează adverbial.

• Complementul indirect prepoziţional are statut obligatoriu şi se construieşte numai cu prepoziția „de", impusă de regimul prepoziţional al centrului verbal. Atunci cînd apare propoziția completivă indirectă (corespunzătoare obiectului indirect prepoziţional), ea poate fi introdusă prin conectori conjuncționali *(că, să, dacă / de),* pronominali *(de (ori)cine, de (ori)care, de (ori)ce, de cît)* sau adverbiali *(cînd, cum, unde, cît).*

Exemple: *„Îmi pare bine că lui Huțu nu-i părea rău."* (I. Slavici); *„Bine-ți pare să fii singur, crai bătrîn, fără de minte."* (M. Eminescu); *Vă pare bine dacă iese soarele; Îți pare rău de oricine pierde; Îi părea rău unde ajunsese; Ne pare rău cît ați aşteptat.*

II. *„A (se) părea$_2$" personal*

Trăsătura [+ Personal] a verbului „a (se) părea" rezultă din trăsătura intrinsecă [+ Impersonal], prin „ridicarea" subiectului din subordonată în regentă, urmată de integrarea elementului dislocat în noua vecinătate, în calitate de subiect al lui „a (se) părea": *Părea că ei vor învinge > Ei păreau că vor învinge.*

În variantă personală, „a (se) părea" a dat naştere în literatura de specialitate unei divergențe de opinii asupra statutului său copulativ sau predicativ, cu implicații profunde asupra identificării poziției sintactice actualizate de determinanții săi obligatorii, considerați fie nume predicative, fie elemente predicative suplimentare.

„A (se) părea$_2$" personal: copulativ sau predicativ?

Argumentele invocate în favoarea interpretării copulative a verbului „a (se) părea$_2$" au fost reprezentate fie de sensul său lexical mai slab, răspunzător de plasarea verbului în zona de interferență a clasei verbelor copulative cu cea a verbelor predicative[1], fie de atitudinea de respingere a elementului predicativ suplimentar din inventarul de funcții sintactice ale sistemului lingvistic românesc[2], fie de postularea incompatibilității semantice dintre verbele „a (se) părea" personal și „a fi"[3].

Or, a afirma că o unitate lingvistică are o anumită trăsătură doar pentru că i se refuză alta, în absența oricărei nevoi de justificare și de demonstrare, nu reprezintă decît o modalitate comodă de evitare a complexității fenomenelor abordate.

În ceea ce privește teza incompatibilității semantice, ea este contrazisă chiar de realitatea lingvistică, unde descoperim, la tot pasul, enunțuri în care verbele „a (se) părea$_2$" și „a fi" apar împreună *(El părea a fi dispus să colaboreze; Ele îmi păreau că sînt interesate de rezultat).*

Justificarea prezenței simultane a verbului „a fi" (care operează o predicație „obiectivă") și a verbului „a (se) părea$_2$" (ce operează o predicație „subiectivă", el funcționînd ca un modalizator de aparență) constă în intenția vorbitorului, responsabil de producerea enunțului, sau a unei instanțe discursive diferite de cea a vorbitorului, de a formula o ipoteză asupra realității care să depășească aparența implicată de „a (se) părea" grație obiectivității (și verificabilității) presupuse de „a fi".

Înspre o interpretare predicativă a verbului „a (se) părea$_2$"

Practic, incompatibilitatea dintre „a (se) părea$_2$" și „a fi" reprezintă unul dintre argumentele decisive ale statutului copulativ al lui „a (se) părea$_2$", întrucît astfel s-ar fi putut dovedi că verbul în discuție, departe de a guverna un element predicativ suplimentar, guvernează un nume predicativ. Dacă, în gramatica tradițională, distincția dintre elementul predicativ suplimentar și numele predicativ se fundamentează pe criterii preponderent semantice, în gramatica modernă, de orientare structurală, definirea fiecărei poziții sintactice se realizează prin recursul la criterii exclusiv formale. Astfel, atît numele predicativ, cît și elementul predicativ suplimentar sînt poziții sintactice avînd ca realizări definitorii un adjectiv care se află în relație de dublă dependență, pe de o parte, față de verbul centru, care-i impune, prin regim, cazul nominativ și, pe de altă parte, față de nominalul subiect, care-i impune, prin acord, caracteristicile de gen și de număr. Diferența dintre numele predicativ și elementul predicativ suplimentar rezidă în tipul de structură în care apar:

---

[1] Cf. *Gramatica limbii române*, volumul al II-lea, București, Editura Academiei, 1966, p. 210: „Verbele cu sens lexical mai slab se plasează la limita dintre verbele care pot fi construite cu un element predicativ suplimentar și verbele copulative, cu nume predicativ".

[2] Cf. Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, București, Editura Academiei, 1986, p. 264: „Un inventar al verbelor copulative este greu de stabilit din mai multe motive, dintre care cel mai important este legat de recunoașterea părții de propoziție numite element predicativ suplimentar; în condițiile admiterii acestei părți de propoziție, inventarul verbelor copulative se reduce simțitor, eliminîndu-se verbe cu sens autonom ca [...] «a părea» [...] și altele asemănătoare, considerate (semi)copulative — în anumite construcții — de cei care rezolvă astfel nerecunoașterea elementului predicativ suplimentar".

[3] Cf. Valeria Guțu-Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1973, p. 135: „În enunțul (b) *Femeia pare întristată*, adjectivul *întristată*, cu aceleași particularități ca în (a), realizează poziția nume predicativ, deoarece face parte din organizarea unui enunț primar; nu-l putem considera ca rezultînd dintr-o transformare aplicată unor enunțuri ca: (3) *Femeia pare* / (4) *Femeia este întristată*, deoarece nu este satisfăcută condiția (α): cele două enunțuri (3) și (4) nu sînt compatibile sub aspectul conținutului semantic: conceptele «a fi» și «a părea» se exclud".

structură de bază (nederivată), pentru numele predicativ, structură derivată dintr-o structură de bază bipropoziţională pentru elementul predicativ suplimentar.

În conformitate cu aceste consideraţii teoretice, adjectivul *frumoasă* ocupă funcţia sintactică de nume predicativ într-un enunţ precum: *Ea este frumoasă,* în vreme ce într-un enunţ precum: *Ea se crede frumoasă,* actualizează poziţia sintactică de element predicativ suplimentar, dat fiind că structura este derivată din structura profundă bipropoziţională: *Ea crede despre sine că este frumoasă.* În plus, dacă nominativul adjectivului nume predicativ este impus de către verbul în vecinătatea căruia se află („a fi", în exemplul nostru), nominativul adjectivului element predicativ suplimentar nu este dirijat de verbul din structura de suprafaţă („a crede"), ci de verbul din structura de adîncime („a fi").

Revenind la verbul „a (se) părea$_2$", este evident că, dacă incompatibilitatea semantică dintre „a fi" şi „a (se) părea" s-ar fi dovedit pertinentă, atunci structurile cu „a (se) părea" ar fi fost întotdeauna structuri primare, nederivate, şi, prin urmare, cel de-al doilea determinant obligatoriu, dincolo de subiect, ar fi fost nu un element predicativ suplimentar, ci un nume predicativ, rezultînd, astfel, statutul copulativ al lui „a (se) părea$_2$".

Însă, dacă se are în vedere faptul că verbele „a (se) părea" şi „a fi" îşi acceptă mutual prezenţa pe axa sintagmatică, aşa cum o demonstrează existenţa enunţurilor articulate pe jocul dintre aparenţă şi esenţă, singura alternativă rămîne *susţinerea statutului predicativ al verbului „a (se) părea$_2$".*

Tipare sintactice pentru „a (se) părea$_2$" personal

Enunţurile care au drept centru verbul „a (se) părea$_2$" personal cad sub incidenţa următorului tipar sintactic:

subiect + **obiect indirect** în dativ + *a (se) părea$_2$* **predicativ** + **element predicativ suplimentar** / predicativă suplimentară

Exemple prototipice: *El îmi părea îngîndurat / să fie îngîndurat; El mi se părea fericit / că este fericit.*

Particularităţi de construcţie:

• Verbul „a (se) părea$_2$" este *personal, predicativ şi intranzitiv.* El poate apărea fie la diateza activă, fie la diateza reflexivă, vecinătatea reflexivului fiind, prin raportare la trăsătura [+ Personal], facultativă. Actualizarea construcţiei reflexive este posibilă doar pentru persoana a III-a, singular sau plural.

Exemple: *„Totul părea că se clatină."* (R. Ţuculescu); *„Nu însă şi fără a acuza, tot atît de categoric, abaterile ce i se păreau evidente."* (G. Iuteş)

• Subiectul se poate realiza prin substantive comune sau proprii, pronume, numerale, verbe la mod nepersonal (infinitiv sau supin), propoziţii subiective (conjuncţionale sau relative).

Exemple: *„Tînărul Voicu părea mereu fericit."* (I. Agârbiceanu); *„Vorbele schimbate acolo păreau a-i fi făcut loc să intre."* (H. Papadat-Bengescu); *„Ea părea că nici nu-şi mai aduce aminte."* (I. Agârbiceanu); *„Totul părea că se isprăveşte cu bine."* (M. Diaconescu); *„Simţea că i se limpezesc gîndurile ce păreau că nu s-or mai aduna."* (I. Agârbiceanu); *„Să iau o decizie care să nu le pară că ar fi pripită."* (N. Iorga); *„Uneori părea de-a dreptul neverosimil că lumea se află în război."* (L. Fulga); *„Mi se pare nejustificat ca [...] să fie trimişi trei ofiţeri superiori."* (A. Costa)

• Prezenţa obiectului indirect în dativ este facultativă, dacă verbul este la diateza activă, însă, la diateza reflexivă, prezenţa sa este obligatorie.

Exemple: *„Omul acesta îi părea cel mai apropiat dintre toți oamenii."* (I. Slavici); *„Bocetul și blestemul femeii păreau să nu se mai oprească."* (D. Săraru); *„Mi se părea curios că el nu schimbă nici o vorbă cu nimeni."* (A. Bacalbașa); *„Or, evenimentul li se părea deosebit."* (Al. Ivasiuc)

• Poziția sintactică element predicativ suplimentar acceptă ca realizări adjective, substantive, pronume, numerale, adverbe, verbe la mod nepersonal (infinitiv, supin, gerunziu), propoziții predicative suplimentare, introduse prin conjuncții *(că, să, ca... să)* sau adverbe relative *(cum, unde, ca și cînd / ca și cum* etc.).

Exemple: *„Satul părea mititel."* (D. Tărchilă); *„Sala tronului îi va părea mai mică decît altădată."* (idem); *„N-aș vrea să par o soție cicălitoare."* (M. Marin); *„Un ideal de viitor care mi se părea o utopie periculoasă."* (V. A. Urechia); *„Par el de bronz și vitele-i de piatră."* (T. Arghezi); *Ea părea aceeași; „În casa aceasta și Ștefania părea altfel."* (Al. Ivasiuc); *„Sufletul meu sălbatic, care de obicei pare a ațipi, zgribulit de o nemulțumire nedeslușită."* (M. Caragiale); *„Suferința ei nu părea să-i vie din iubirea pentru celălalt."* (I. Agârbiceanu); *„Pătru cel scurt părea să se fi schimbat atît de mult."* (D. Săraru); *„Otilia părea că știe multe."* (G. Călinescu)

OBSERVAȚIE. Sub incidența acestui tipar sintactic cad și enunțurile în care, deși a avut loc transformarea de „ridicare" a subiectului, nu s-a produs suprimarea copulativului *(a fi, a deveni, a însemna, a ajunge, a ieși, a veni)*, care, la un mod nepersonal (infinitiv), este, din perspectivă sintactică, element predicativ suplimentar, iar, la un mod personal, este centrul predicativ al unei subordonate predicative suplimentare.

Exemple: *Voi (îmi) păreți a fi ghinioniști / că sînteți ghinioniști; Ei mi se păreau a fi candidații ideali / să fie candidații ideali; Ea (vi) se părea a deveni înțelegătoare / să devină înțelegătoare; Lucrarea (ni se) părea a însemna un succes / să însemne un succes.*

În loc de concluzii

Putem afirma că verbul „a părea" prezintă ca trăsătură invariabilă *intranzitivitatea,* ca trăsătură intrinsecă *impersonalitatea,* iar ca trăsătură dobîndită prin transformare *personalitatea.* Atît impersonal, cît și personal, „a părea" apare atît la diateza activă, cît și la diateza reflexivă, cu excepția situației în care actualizează tiparul înregistrat sub (I.2), cînd este obligatoriu activ.

Ca *impersonal,* el fie presupune prezența unui subiect realizat propozițional (vezi I.1), fie este incompatibil cu poziția sintactică subiect, indiferent de realizarea ei, „a părea" guvernînd, pe de o parte, un obiect indirect prepozițional (sau o completivă indirectă) construit cu prepoziția „de" și, pe de altă parte, un nume predicativ (vezi I.2). De asemenea, dacă, în primul tipar (I.1), prezența obiectului indirect în dativ este facultativă, în ultimul tipar (I.2), obiectul indirect în dativ este un determinant cu statut obligatoriu.

Ca *personal,* „a (se) părea" apare numai în enunțuri derivate și se construiește cu doi determinanți obligatorii: subiectul și elementul predicativ suplimentar. La diateza activă, „a părea" nu necesită prezența unui obiect indirect în dativ, acesta avînd caracter facultativ, în vreme ce, la diateza reflexivă, prezența obiectului indirect este obligatorie. De asemenea, se înregistrează o restricție în privința construcțiilor reflexive, în sensul că „a se părea", la diateza reflexivă, are numai forme de persoana a III-a, deoarece construcția personală este o structură derivată, prin transformare, din construcția intrinsecă impersonală, caracterizată, morfologic, prin unipersonalitate (persoana a III-a).

• Atragem atenția asupra faptului că, deși prezentul articol constituie, indirect, o pledoarie pentru studierea elementului predicativ suplimentar în învățămîntul preuniversitar, în situația în care această poziție sintactică nu este cuprinsă în programa

şcolară, analiza construcţiilor verbului „a (se) părea" va fi diferită de cea propusă în paginile anterioare, în sensul că toate unităţile sintactice recunoscute drept elemente predicative suplimentare (adică tot ce este cuprins sub § II) vor fi interpretate ca nume predicative, în virtutea relaţiei de dublă dependenţă în care sînt implicate, iar verbul „a (se) părea" va trece drept copulativ, nu predicativ. Consecinţa negativă a unei astfel de analize este reprezentată de faptul că i se va refuza verbului „a (se) părea", aflat la un mod personal, capacitatea de a ocupa poziţia sintactică predicat, întrucît, în abordările tradiţionale, spre deosebire de cele moderne, structurale, verbul copulativ alcătuieşte, împreună cu numele predicativ, predicatul nominal.

Unităţi sintactice

Prof. ELEONORA ZAMŞA
Bucureşti

Spre deosebire de lexicologie şi de morfologie, care studiază cuvintele în sine (ca formă, ca sens sau ca expresie a unei realităţi), sintaxa (< gr. *sin* + *taxis* = împreună aranjare / aşezare) studiază combinaţii / ansambluri / aranjamente de cuvinte, capabile să comunice fie un mesaj integral (o informaţie, un gînd) într-o formulare mai amplă (discursul) sau mai restrînsă (enunţul), fie un crîmpei de mesaj (sintagma).

D i s c u r s u l (în sensul de vorbire destinată unui auditor prezent sau nu, fără a fi neapărat o manifestare oratorică de tipul cuvîntare, conferinţă, expozeu, prelegere, disertaţie) este un ansamblu coerent de enunţuri provenind de la un singur emiţător şi exprimînd punctul său de vedere (motivat, explicat, argumentat) cu privire la o anumită problemă. Definitorie pentru discurs este deci păstrarea aceleiaşi teme, incoerenţa tematică, prolixitatea, transformînd discursul în poliloghie (vorbărie, pălăvrăgeală).

Discursul nu este propriu-zis o unitate sintactică, ci una de dincolo de sintaxă, o unitate *transfrastică,* după cum îi spun cercetătorii actuali. Regulile de construcţie a unui discurs nu sînt cele de tip sintactic. Discursul interesează sintaxa numai în măsura în care coerenţa şi coeziunea discursivă înseamnă şi relaţii de sens între fragmentele discursului (enunţuri sau grupuri de enunţuri), relaţii realizate prin mijloace specifice sintaxei: conjuncţii, locuţiuni conjuncţionale, adverbe şi grupuri adverbiale cu rol conector. De altfel, aceste elemente care stabilesc relaţii între fragmentele discursului se numesc, după modelul sintaxei, *conectori,* dar sînt *conectori transfrastici* (numiţi şi *pragmatici),* şi nu conectori sintactici (sau frastici).

Unitatea cea mai extinsă pentru nivelul sintaxei este e n u n ţ u l.

E n u n ţ u l, care în gramatică înseamnă exprimare / comunicare a unei idei (spre deosebire de matematică, unde el înseamnă prezentarea datelor unei probleme), este un segment de discurs care dispune de o anumită autonomie, rămînînd inteligibil chiar şi atunci cînd este izolat de context. În funcţie de numărul predicatelor prin care se realizează, el poate fi *propoziţie* sau *frază.*

S i n t a g m a este o îmbinare de cuvinte cu sens unitar, care, lipsită de predicaţie, nu poate constitui prin sine însăşi o comunicare. Ea nu poate exista decît ca segment al unei propoziţii dezvoltate, întrucît ceea ce o defineşte este prezenţa relaţiei dintre un determinat (regent) şi un determinant (subordonat: atribut sau complement): *carte de poveşti, a citi în gînd.*

În anumite condiţii de utilizare, sintagmele pot deveni enunţuri, absenţa predicatului fiind suplinită prin alte mijloace (de intonaţie, în primul rînd); vezi sintagme nominale ca: *Frumoasă fată!, Căldură mare!,* devenite enunţuri exclamative.

În varianta scrisă, unităţile sintactice devin *text,* adică ceva care poate fi văzut, citit şi înţeles. Termenul este însă un cuvînt polisemantic care poate denumi şi o operă literară sau un fragment din ea, şi un enunţ sau un grupaj de enunţuri date spre analiză gramaticală, şi versurile unui cîntec. Alte sensuri devin sesizabile numai prin raportare la formele prefixate ale termenului: context (circumstanţă, învecinare vs. entitate / fapt dat), metatext (comentariu vs. text comentat), pretext (motivare formală vs. motiv real), subtext (adevăr nemărturisit vs. declaraţie sau aparenţă afişată).

În practica analizei gramaticale, unităţile sintactice cu care se operează în mod curent sînt *fraza, propoziţia, partea de propoziţie* şi, în mai mică măsură, *sintagma.*

F r a z a poate fi definită fie ca un enunţ în care se pot identifica două sau mai multe predicate, fie ca o îmbinare de propoziţii legate prin înţeles, al căror număr, în mod curent (exceptînd cazurile de elipsă), este egal cu cel al predicatelor existente în frază.

P r o p o z i ţ i a este o comunicare realizată cu ajutorul unui singur predicat — înţeles ca termen ce conţine esenţa acelei comunicări, afirmînd sau negînd ceva, transmiţînd un ordin sau o interdicţie, exprimînd o dorinţă sau o îndoială. În mod curent, predicatul se realizează ca verb, a cărui formă indică persoana: *învăţ* (eu, persoana I), *să ştii* (tu, persoana a II-a), *ar vrea* (el, ea, ele, persoana a III-a). Verbele copulative atrag în structura predicatului şi un cuvînt din categoria numelui, motiv pentru care predicatul este considerat nominal. Spre deosebire de frază, propoziţia nu are totdeauna o existenţă independentă. De cele mai multe ori, propoziţiile apar grupate în fraze, putînd fi principale sau secundare, după cum prezenţa lor în frază este esenţială sau nu pentru înţelegerea mesajului comunicat, cu excepţia unei categorii de propoziţii principale numite „insuficiente".

În frază, propoziţiile pot fi dispuse linear şi delimitate precis, ca în exemplul: *A venit iar persoana* [1]*/ care te-a căutat ieri,* [2]*/* dar nu totdeauna se întîmplă aşa.

În varianta: *Persoana* [1]*/ care te-a căutat ieri* [2]*/ a venit iar* [1]*/,* apare o i n t e r c a l a r e a subordonatei în regenta sa, iar în varianta: *A venit iar persoana* [1]*/ care trebuia* [2]*/ să te caute ieri,* [3]*/* o î m p l e t i r e a subordonatei (3) cu regenta sa (2), constînd în faptul că pronumele relativ *care,* deşi introduce propoziţia a doua, legînd-o de prima, este subiectul propoziţiei a treia (în variantele anterioare, acest pronume era şi relator şi subiect pentru aceeaşi propoziţie: a doua).

Propoziţia se subdivide în p ă r ţ i d e p r o p o z i ţ i e care pot fi şi ele principale sau secundare, după cum prezenţa lor în propoziţie este sau nu este absolut necesară. Cele principale arată *despre cine / ce se vorbeşte în propoziţie* (în cazul subiectului) sau *ce se spune despre subiect* (în cazul predicatului). Cele secundare determină un alt cuvînt din propoziţie (numit regent): un substantiv, pronume, numeral (atributul), sau un verb, adverb, adjectiv sau o interjecţie (complementul). Redusă numai la părţile ei principale, propoziţia este simplă: *Băiatul este sportiv.* Prin adăugarea unor părţi de propoziţie secundare, propoziţia devine dezvoltată şi se structurează ca o îmbinare de sintagme (două în cazul de faţă):

Băiatul acesta este sportiv de performanţă.
↑ 1 ↑ ↑ 2 ↑

În analiza gramaticală, obişnuinţa de a sesiza cu uşurinţă structura sintagmatică a propoziţiilor este deosebit de utilă atît pentru identificarea corectă a părţilor de propoziţie, cît şi pentru transformarea lor în propoziţii subordonate. Graba de a folosi întrebarea înainte de a stabili cărei sintagme îi aparţine termenul analizat duce de foarte multe ori la identificarea greşită nu numai a funcţiei lui sintactice, ci şi a valorii sale morfologice. Rupt de context, cuvîntul *repede* va fi luat, fără ezitare, pe baza întrebării *cum?,* drept

complement exprimat prin adverb, chiar şi atunci cînd, aparţinînd unei sintagme ca *rîu repede,* el nu este nici complement, nici adverb şi nici nu răspunde la întrebarea *cum?*

Dificultatea analizei sporeşte atunci cînd termenii sintagmei sînt situaţi la distanţă (uneori foarte mare — cazul dislocărilor sintactice) unul de celălalt, ca în sintagmele: „această... cîmpie" şi „cerc... imens" din versurile argheziene: *„N-o să mai uit nici lupta cu sine-ţi, nici această / În cerc de orizonturi imens, cîmpie vastă"* sau cînd termenul analizat are un statut ambiguu, neputîndu-se preciza cărei sintagme îi aparţine.

Există structuri ternare (deci formată din trei componente) ambigue, componenta a treia putînd forma sintagmă, deci unitate sintactică, fie cu prima componentă, fie cu a doua. Într-o construcţie ca: *luînd cartea din raft, din raft* se poate lega sintactic şi semantic atît de verb *(luînd din raft),* cît şi de substantiv *(cartea din raft).* În cazul unor astfel de construcţii sînt corecte ambele interpretări; numai reluarea uneia dintre componente, ceea ce rar se întîmplă în uzul lingvistic, permite dezambiguizarea *(luînd cartea, luînd-o din raft).* Asemenea structuri devin şi mai greu de analizat atunci cînd sînt formate din două verbe şi o formă atonă a pronumelui personal / reflexiv, primul verb fiind *a putea,* ca în exemplul: *a nu le / se putea spăla.* Deşi grupat cu primul verb, pronumele formează sintagmă cu al doilea, structura sintagmatică a exemplului dat fiind: *a nu putea* (ce?) *spăla; a spăla* (pe cine? pe ele / sine) *le / se.* Cînd pronumele reflexiv funcţionează doar ca marcă a diatezei reflexive, structura nu mai este ternară, ci binară, formînd o singură sintagmă şi — atenţie! — verbul reflexiv nu este cel pe care-l însoţeşte, ci celălalt. În sintagmele: *a nu se putea gîndi* şi *neputîndu-şi reveni,* verbele reflexive sînt: *(a) se gîndi* şi *(a)-şi reveni,* ambele infinitive cu prepoziţia *a* neexprimată; în sintagma *a nu se putea face,* unde reflexivul este exprimat o singură dată, grupat cu *putea,* reflexivul priveşte atît pe *a putea,* cît şi pe *a face* („a nu se putea a se face"), ambele verbe fiind reflexive impersonale, sens marcat prin marca impersonală *se.*

O ultimă dificultate o constituie riscul de a confunda sintagmele cu locuţiunile sau cu unele cuvinte compuse. Deosebirea dintre ele constă în faptul că în timp ce sintagmele au structura unui binom, fiind formate din doi termeni angajaţi într-o relaţie sintactică, locuţiunile şi compusele sînt rezultatul sudării lexico-gramaticale a unor sintagme la origine, în care s-a pierdut autonomia părţilor componente, ajungîndu-se la comportamentul grupului ca monom. O dată constituite, locuţiunile şi cuvintele compuse pot funcţiona doar ca unul dintre termenii relaţiei, avînd disponibilitatea să formeze sintagme numai prin combinare cu alte cuvinte.

Dintre structurile: *băgare de seamă* (= atenţie), *apă de colonie* (= parfum) şi *carte de poveşti,* numai ultima permite descompunerea în unităţi sintactice de rang inferior, fiind o sintagmă: *carte* (ce fel de?) *de poveşti* (atribut).

O situaţie aparte au părţile de propoziţie dezvoltate care, deşi alcătuite din cuvinte cu oarecare autonomie lexico-gramaticală, formează un tot, deci sînt termeni ai unei sintagme, şi nu sintagme. Dezmembrarea unor asemenea structuri sintactice duce nu numai la pierderea preciziei, clarităţii sensului exprimat, ci şi la modificarea radicală a acestuia, ca în cazul complementului circumstanţial de timp (dezvoltat) *acum doi ani,* care prin detaşarea numeralului *doi* ca parte de propoziţie independentă (atribut), ar defini foarte vag circumstanţa temporală: *acum... ani* şi ar căpăta cu totul alt sens, dacă din alcătuirea lui s-ar elimina întreaga structură nominală *doi ani.*

Toate acestea demonstrează importanţa lucrului cu sintagma ca exerciţiu pregătitor în vederea abordării ulterioare a unor unităţi sintactice mai ample, fără riscul unor greşeli de analiză uneori foarte grave.

Comunicarea: concepte de bază

LILIANA IONESCU-RUXĂNDOIU
Universitatea din București

În ultimii ani, paralel cu diversificarea formelor comunicării, îndeosebi ca urmare a extinderii rețelelor de Internet, se constată o creștere a interesului unor cercuri din ce în ce mai largi pentru problemele eficienței activității comunicative și, legat de aceasta, pentru perfecționarea comunicării orale. De abilitatea de a comunica depinde astăzi, în mare măsură, „destinul" nostru social și profesional. Ca să putem ocupa un anumit post sîntem chemați la un interviu, ca să obținem un rezultat pozitiv la o solicitare individuală sau colectivă trebuie să știm să negociem; un rol important în stabilirea și menținerea unor relații de bunăvoință sau de prietenie cu ceilalți îl are felul în care știm să vorbim cu aceștia și să-i ascultăm. Sîntem puși mult mai frecvent decît înainte să ne spunem părerea într-o anumită problemă de interes general în fața microfonului, pentru un post de radio sau de televiziune sau să răspundem întrebărilor unui ziarist.

În aceste condiții, nu este întîmplător că în noile manuale de limba și literatura română a apărut o secțiune de comunicare sau că la Facultatea de Litere din București s-a creat un departament de comunicare și relații publice.

Ne-am propus, de aceea, să prezentăm, într-o suită de articole, cîteva dintre elementele de bază care intervin în procesul comunicării.

Roluri conversaționale

Prototipul comunicării îl reprezintă, fără îndoială, conversația. Aceasta implică actualizarea a două roluri de bază: cel de *emițător* (E) — persoana care vorbește —, și cel de *receptor* (R) — persoana căreia i se adresează E. În conversația curentă, fiecare participant (interlocutor, colocutor) își asumă, pe rînd, unul dintre aceste roluri (fiecare este, succesiv, E și R). Cînd sînt prezente mai multe persoane, este posibil ca una sau unele dintre acestea să asiste fără a interveni. Ele reprezintă grupul *auditorilor*. Trebuie însă să distingem între auditorii care sînt recunoscuți de ceilalți ca participanți la conversație (statutul lor de participant fiind ratificat prin consens) și auditorii întîmplători, cei care asistă involuntar la o conversație, fără să se afle în vreo relație cu persoanele care vorbesc. Așa se întîmplă, de exemplu, cînd, călătorind într-un autobuz sau într-un tren, auzim ce discută între ele alte persoane. În acest caz, a ne exprima punctul de vedere printr-o replică este inacceptabil, tocmai pentru că participarea noastră la conversație nu este ratificată.

E este, de obicei, dar nu în mod necesar, *sursa* diverselor enunțuri adresate receptorului. Sînt frecvente situațiile în care E reproduce în formă directă sau indirectă spusele altcuiva; în acest caz, E nu poate fi considerat sursă a enunțului. Să ne reamintim scena din comedia *O noapte furtunoasă,* în care Zița îl supune unui interogatoriu pe Spiridon, mesagerul ei în relația cu Rică Venturiano, în legătură cu felul în care și-a îndeplinit misiunea:

Z: Ei! l-ai găsit? i-ai vorbit? i-ai dat? i-ai spus?
S: Da, cocoană.

Z: Ce-a zis?
S: *Mersi.* ⟶ (Spiridon este E, dar nu sursă a enunțului; el reia replica lui Rică.)
Z: Și tu ce i-ai spus?
S: Pentru puțin.

și mai departe:

S: Așa mi-a zis, *să-i arăt casa, ca să meargă la sigur.* ⟶ (Replica lui Rică este relatată, în acest caz, în stil indirect, de E, Spiridon.)

În mod paralel, R este în mod obișnuit, dar nu necesar, *destinatarul* enunțului formulat de E. Există însă și cazuri în care destinatarul unui enunț nu se manifestă ca R. Revenind la aceeași comedie a lui Caragiale, în scena în care Zița îi povestește Vetei întîlnirea cu „mitocanul", fostul ei soț, indicația dramaturgului semnalează faptul că Veta, de fapt, nu ascultă, fiind preocupată de propriul ei conflict amoros cu Chiriac. Întrebarea Ziței: „Ei! ce zici dumneata, țățico, de nasul care și l-a luat mitocanul?" rămîne fără răspuns. Autorul notează explicit acest lucru: „Veta nu răspunde", adăugînd: „Zița s-apropie de ea și o observă". Reacția Ziței consemnează comportamentul Vetei: „Țață! ce ai? plîngi?".

Se poate, de asemenea, ca, în ciuda aparențelor, replica adresată unui anumit R să fie, în realitate, destinată altei persoane. În schița *Art. 214,* tînărul avocat, consultat de popa Petcu în legătură cu divorțul fiicei sale, se manifestă ca un curtezan timid față de clientă. Comunicarea cu aceasta este mediată de tată. Întrebările sînt adresate direct tatălui, la persoana a II-a, și indirect fiicei — la persoana a III-a: „Părinte, nu *luați* o cafea?" (pers. a II-a) și în continuare: „Doamna nu *ia* o dulceață, bomboane?" (pers. a III-a) sau „Dar, pardon, am uitat să întreb cum *se numește* doamna" (pers. a III-a).

Activitățile pe care le presupun rolul de E și cel de R sînt foarte diferite. E intervine în conversație pentru că urmărește anumite obiective: să exprime un punct de vedere, să adreseze o solicitare, să facă o promisiune, să se scuze, să mulțumească etc. Problema sa este aceea de a găsi modalitatea cea mai potrivită de formulare a intențiilor sale, astfel încît să-și atingă obiectivele, menajînd orice susceptibilitate a interlocutorului. Întrebarea pe care și-o pune este „cum să spună un anumit lucru?", mai precis ce variantă de enunț să aleagă dintre cele care exprimă conținutul dorit, pentru a-l determina pe R să-i înțeleagă enunțul, să-i sesizeze intențiile și să reacționeze în consecință. Pentru a putea controla efectele intervenției sale, E trebuie să *anticipeze* corect reacțiile receptorului. Pe această capacitate anticipativă se bazează distincția între vorbitorii abili și inabili (cei care nu știu ce să spună, spun ce nu trebuie, chiar dacă ceea ce spun e adevărat, sau te pun într-o situație neplăcută). E trebuie deci să controleze procesul interpretativ care se produce la polul recepțării.

R își pune întrebarea „ce a vrut să spună E?" El trebuie să valorifice în acest proces toate informațiile pe care le posedă în comun cu E, tot ceea ce știe despre acesta și tot ceea ce știe că E știe despre el; pentru că sensul enunțurilor poate fi cel exprimat de componentele lui — deci literal —, dar poate fi și altul sau chiar opus celui literal.

Unul dintre personajele schiței *Lanțul slăbiciunilor* se adresează prietenului său, Costică Ionescu:

— Dragă Costică, vin la tine sigur că n-ai să mă refuzi; știu cît pot conta pe amiciția ta și nu-mi permit a mă-ndoi un moment că în cazul de față, fiind vorba, mă-nțelegi, de o chestiune care mă interesează în așa grad, încît dacă n-aș fi pe deplin convins că tu, care mi-ai dovedit totdeauna, fără să dezminți nicodată o afecțiune, ce pot zice că la rîndul meu... în fine...

— În fine, zice Ionescu, am înțeles. Nu trebuia să mă iei așa departe. Vii să mă rogi pentru vreo loază de elev de-ai mei.

Interlocutorul sesizează deci intenţiile E şi „traduce" sensul real al intervenţiei acestuia.

Sau în schiţa *C.F.R.*, Niţă şi Ghiţă, după ce ascultă istoria Miţei şi a şefului, povestită de soţul Miţei, îi adresează fiecare cîte un toast:

> Nene, dă-mi voie să-nchin în sănătatea soţiei dumitale... Să vă trăiască!

respectiv:

> Şi eu închin în sănătatea şefului dumitale. Să vă trăiască!

Toasturile sînt sarcastice — exprimă deci o ironie dură — la adresa destinatarului, autorii lor fiind convinşi că acesta e încornorat.

Sensurile atribuite de R pot fi însă negociate. Este ceea ce se întîmplă în finalul aceleaşi schiţe: Niţă şi Ghiţă cred că nu au înţeles bine afirmaţia „amicului" ocazional: „de şef încai, ce să mai zicem! ţi-este ca şi un frate, o dată ce ţi-e cumnat, ca-va-s' zică!" şi cer explicaţii: „Cum cumnat?", pe care le primesc: „Dacă-i fratele Miţii!", ceea ce îi face să declare: „Nu mai ai nici un haz".

E şi R se află într-o relaţie continuă de interacţiune: producerea şi interpretarea enunţurilor se condiţionează reciproc.

Situaţia de comunicare

Este evident pentru oricine faptul că modul în care ne formulăm intervenţiile într-un dialog depinde de împrejurările în care se desfăşoară acesta.

Să ne amintim de cîteva scene umoristice din schiţele lui Caragiale:

(1) În schiţa *25 de minute* soţia unui personaj important dintr-un orăşel de provincie i se adresează reginei, care coboară din tren spre a se întreţine cu notabilităţile locale:

> Am auzit, dragă [...] că aţi fostă cam bolnăvioară. Dar acu te-ai făcut bine... Se vede... Fie, că frumoasă eşti! să nu-ţi fie de deochi! să trăieşti!

(2) În schiţa *Justiţie,* Prevenitul şi Leanca îşi întrerup continuu unul altuia declaraţiile, obligîndu-l pe judecător să intervină:

> Prevenitul: Eu zic... dacă domn' Mitică...
> Jud.: Cine-i domn' Mitică?
> Leanca: Domn' judecător, uite, săru'mîna, ş-acuma e beat...
> Jud.: Taci! nu te-ntreb pe dumneata. (Către prevenit) Cine-i domn' Mitică?
> Prev.: Domn' Mitică?... nu-l cunoşti pe domn' Mitică? Al dracului domn' Mitică.

(3) În schiţa *Vizită...*, conversaţia dintre gazdă şi musafir este permanent tulburată de manifestările lui Ionel; în aceste condiţii, mama se simte obligată să intervină pentru a-i face „educaţie" băiatului:

> Madam Popescu îmi spune ceva, eu n-aud nimica. Îi răspund totuşi că nu cred să mai ţie mult gerul aşa de aspru; ea n-aude nimica.
> — Ionel! Ionel! Ionel! Du-te dincolo, mamă; spargi urechile dumnealui! Nu e frumos cînd sînt musafiri.

De unde rezultă umorul? Din faptul că replicile unor personaje nu ţin seama de anumite condiţii definitorii pentru cadrul comunicativ. În primul exemplu, replica citată reflectă ignorarea distanţei sociale care separă personajul care vorbeşte de cel căruia i se adresează. În exemplul al doilea, împricinaţii pierd din vedere faptul că se află într-o instituţie, la tribunal, unde există reguli stricte privind accesul la cuvînt şi unde fiecare

dintre cei prezenți are roluri bine determinate, care implică anumite drepturi și obligații. În ultimul exemplu, deși cadrul comunicării este privat, ocazia — vizita unui prieten — nu este potrivită pentru manifestări „educative".

Intervențiile oricărei persoane într-o conversație sau într-o discuție trebuie să fie adecvate datelor specifice fiecărei *situații de comunicare.* Situația de comunicare se definește prin: participanți, loc, moment.

Cel care vorbește — în terminologia specifică teoriei comunicării, *emițătorul* — trebuie să evalueze relația dintre el și cel căruia i se adresează — *destinatarul* intervenției. O asemenea evaluare presupune luarea în considerație a identității destinatarului, a poziției sociale relative a acestuia: inegală (superioară sau inferioară, în funcție de vîrstă, profesie, grad de instrucțiune, funcție etc.) sau egală cu a emițătorului, și, legat de aceasta, a distanței sociale (mari sau reduse) care îi desparte pe cei doi parteneri. Altfel vorbește un elev cu profesorul, altfel cu fratele său sau cu un coleg, altfel cu părinții, altfel cu o persoană necunoscută care îi cere o informație. Contează, de asemenea, dacă ne adresăm cuiva avînd în vedere poziția sa oficială sau îl abordăm ca simplu individ: exprimarea unui elev va fi diferită dacă i se adresează profesorului în această calitate sau dacă profesorul este abordat ca vecinul de la apartamentul 22, pe care vrea să-l întrebe dacă nici la el nu curge apa caldă, sau ca tată al prietenului său, pe care îl întreabă dacă își lasă fiul la joacă.

Evident că într-un cadru oficial comunicarea funcționează altfel decît într-un cadru privat: la tribunal, la școală, la cabinetul medical există reguli precise de atribuire a rolului de emițător. Altfel spus, discuția este totdeauna inițiată de persoana cu statut superior: judecător, profesor, medic, pe cînd la aniversarea unui prieten oricine poate interveni în conversație cînd are ceva de spus, iar întreruperile sînt, în anumite limite, permise.

O afirmație a unui șef în timpul programului de lucru are altă greutate decît aceeași afirmația făcută într-o discuție în afara orelor de program, cînd partenerii se întîlnesc întîmplător sau decid să ia masa împreună.

Situația de comunicare este una dintre componentele de bază ale unui ansamblu complex de factori care influențează atît modul nostru de exprimare, cît și interpretarea spuselor noastre de către R. Acest ansamblu este desemnat prin termenul *context comunicativ* și include în afara factorilor la care ne-am referit, de natură preponderent socială, factori psihologici și cognitivi, precum și factori legați de structurarea lingvistică a activității comunicative.

Aspecte stilistice lexicale și gramaticale în opera lui Ion Creangă

Prof. MARIAN MIHĂESCU
Liceul „Electroargeș", Curtea de Argeș

Pus în situația de a analiza stilistic un text din Creangă, filologul este de la bun început frapat de lipsa metaforei, observație pe care o făcea Garabet Ibrăileanu în 1920 privind povestirile lui Creangă[1]; pornind de la asemănarea, din acest punct de vedere, cu Homer, precum și de la faptul că lipsa metaforei este o carateristică a scriitorilor prin

[1] Garabet Ibrăileanu, *Povestirile lui Creangă,* în *Studii literare,* București, Editura Tineretului, 1968, p. 186 (text reprodus după *Note și impresii,* Iași, 1920, al aceluiași autor).

excelență populari și epici, marele critic afirma în același studiu: „Creangă este Homer al nostru"[1].

Dacă lipsa metaforei nu face din Creangă un poet, în schimb opera sa, prin elaborarea artistică a limbii vorbite, ilustrînd în chip neîntrecut tezaurul paremiologiei populare, prin valorificarea resurselor umorului sănătos al poporului nostru, face din Creangă cel mai mare *povestitor* român. Astfel că particularitățile stilistice ale operei sale nu trebuie căutate în sensul figurat al limbajului, ca la Geo Bogza, de pildă, ci în modul particular de etalare a frumuseții limbii populare (se înțelege, vorbită). Acest lucru implică două precizări de prim ordin.

Deși Creangă și-a cîștigat renumele de scriitor „poporal", el nu este un culegător de basme și de povești populare — în genul lui Petre Ispirescu, Ion Pop-Reteganul ș.a. —, dar nici numai un creator cult de basme și povești — în genul lui Slavici, de pildă —, ci limba lui Creangă din întreaga sa operă, atît cea din *Amintiri...*, cît și cea din *Povești* și *Povestiri*, este foarte elaborată (nicăieri nu vom găsi pe un spațiu relativ restrîns un număr mai mare de procedee lexicale, de elemente de sintaxă populară, un umor bazat pe dialog etc., toate în defavoarea desfășurării epice lineare, ceea ce detașează net textul lui Creangă de structura textului popular, a cărui caracteristică ar constitui-o tocmai punerea în prim-plan a desfășurării epicului, iar aspectele stilistice ar fi cu totul spontane și de o frecvență relativ redusă[2]. Din acest punct de vedere, remarca lui Tudor Vianu ni se pare suficient de elocventă: „Interesul estetic al cazului lui Creangă este că în el colectivitatea populară a devenit artist individual încîntat să plutească pe marile ape ale graiului obștesc"[3].

A doua precizare în stabilirea caracteristicii predominante a stilului marelui povestitor o constituie „oralitatea", ceea ce îl pune pe Creangă în relație cu I. L. Caragiale; însă, în timp ce la Caragiale descoperim o oralitate de tip urban, la Creangă se manifestă o oralitate de tip popular; în timp ce autorul schițelor și al comediilor aparține altui mediu lingvistic decît personajele sale, limbajul cumulînd aici funcția de individualizare a personajelor sale prin felul lor de a vorbi, Creangă aparține el însuși mediului lingvistic al eroilor săi, ceea ce restrînge funcția limbajului la pura descripție sau narație a faptelor[4]; dar tocmai acest lucru sporește la maximum impresia autenticității populare a stilului său, ceea ce-l face pe G. Călinescu să remarce: „[Ion Creangă] nu vorbește ca autor, ci ca povestitor, ca un om care stă pe laviță ori pe prispă și povestește altora, fiind el însuși erou subiectiv în narațiunea obiectivă"[5].

Punctul de vedere critic care fixează foarte exact nivelul artistic ce trebuie socotit ca obiect al stilului lui Ion Creangă este cel formulat de Vladimir Streinu, care, fără să-l considere pe Creangă un scriitor popular, îl vede „într-un joc dublu de perspectivă: pare popular pentru intelectuali și cult pentru popor"[6].

În cele ce urmează, vom căuta să relevăm cîteva *aspecte stilistice lexicale și gramaticale* ce par ieșite din primul condei al scriitorului, dar care sînt rodul atîtor sforțări, lucru ce reiese și din păienjenișul de ștersături din manuscrise, ceea ce vădește caracterul elaborat al stilului său. Aceste frumuseți, cărora scriitorul le spunea cu umor,

---

[1] *Ibidem*,

[2] Mihaela Mancaș, *Limbajul artistic românesc în secolul al XIX-lea*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 251.

[3] Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, București, Editura Eminescu, 1973, p. 107.

[4] Mihaela Mancaș, *op. cit.*, p. 250.

[5] G. Călinescu, *Ion Creangă*, București, Editura pentru Literatură, 1966, p. 280.

[6] Vladimir Streinu, *Ion Creangă*, București, Editura Albatros, 1971, p. 70.

dar desigur şi cu sfială „ţărănii", erau pentru intelectualii de la Junimea şi rămîn şi pentru stilistul cultivat de astăzi adevărate „arhive de tradiţii" ale poporului, menite să reprezinte în cel mai înalt grad un mare artist.

La nivel *lexical,* frapează bogăţia termenilor populari, ceea ce dă operei acea alură folclorică de care s-a vorbit atît de mult. Să se observe, în textele de mai jos, selectarea din spectrul semantic al cuvintelor subliniate tocmai a sensurilor mai rare — fie învechite, fie populare, fie folosite doar în context familiar:

— *„să te fereşti de omul roş, iar mai ales de cel şpîn, cît îi putè; să n-ai de-a face cu dînşii, căci sînt foarte şugubeţi"; „Locurile aiestea sunt şugubeţe"*[1] (adj. *şugubeţ:* 1. glumeţ, hazliu, poznaş; 2. (înv.) primejdios, înşelător, amăgitor — apud DEX, p. 932);

— *„Ei, că bine mi te-am căptuşit"; „Taci, leliţă, că te-am căptuşit eu" (P.A.,* p. 90, 196) (vb. *a căptuşi:* 1. a aplica o căptuşeală la o haină, la încălţăminte etc. [...] 4. (Fam.) a pune mîna pe..., a înşfăca — apud DEX, p. 132);

— *„Harap-Alb jupeşte pielea cerbului cu băgare de seamă să nu sminţească vreo peatră din locul ei"; „Însă pe mine căutaţi să nu mă smintiţi" (P.A.,* p. 101, 122) (vb. *a sminti:* 1. a înnebuni; 2. (Pop.) a păcăli, a înşela [...]; 4. (Pop.) a mişca din loc, a clinti, a deplasa — apud DEX, p. 872).

Creangă manevrează sensurile cuvintelor atît de uşor încît obţine uneori acelaşi sens contextual din termeni care au un sens de dicţionar diferit. Să se observe seria sinonimică atît de bogată a verbelor şi a locuţiunilor verbale, toate cu sensul contextual „a bate": *„a arde (cîte un Sfînt Nicolai)", „a mînca papara", „a mîngîia", „a croi (cîteva tapangele pe spinare)", „a învăţa minte", „a lua la depănat", „a scărpina"* (de-i zice aman...), *„a snopi", „a desmierda"* etc.[2].

Fenomenul derivării pare a prefera anumite sufixe cu vădite intenţii stilistice: *„prăpădenie", „porcane", „chipos"* etc. *(P.A.,* p. 184, 195). Efectul stilistic al ironiei se obţine şi prin folosirea unor diminutive cu valoare augmentativă: *„cînd mă lăsa de capul meu, făceam cîte o drăguţă de trebuşoară ca aceea, de nici sfînta Nastasia Izbăvitoarea de otravă nu era în stare a o desface"*[3].

Dorinţa de a obţine o notă stilistică particulară îl conduce pe autor uneori la licenţe lexicale cunoscute sub numele de crengisme, cuvinte nemenţionate în dicţionar. Iată cîteva: *„Helbet", „arzuliu", „drăcărie", „tunsul-felegunsul", „nepurcele", „Dascăle-Trascăle", „Dumnezeu să-l iepure", „furluase"* etc. *(P.A.,* p. 94, 108, 109, 174, 182, 204, 210, 213).

La nivel *gramatical,* intenţiile stilistice ale autorului pot fi realizate prin anumite *valori morfologice* ce izvorăsc din fondul arhaic-popular al limbajului. Să se observe: forma arhaică a infinitivului în construcţia *„îmi era acum a scăpare de dînsul, drept să vă spun";* formele de viitor popular, atît de frecvente, ca în fraza *„de unde-a fi, de unde n-a fi, dacă l-oiu găsi, al meu să fie";* predilecţia pentru locuţiuni verbale în povestirea întîmplărilor, precum *„ne-am pus bine-rău gura la cale", „scoate mahmurul din om", „se da în vînt după trebi"* etc. *(P.A.,* p. 18, 84, 173 — 194). În realizarea portretelor, rareori scriitorul recurge la descrieri, grăbindu-se să sintetizeze imaginea în cîte o expresie tipic populară: *„fata împăratului Roş era bob de trandafir din luna lui maiu,*

---

[1] Ion Creangă, *Poveşti. Amintiri,* Bucureşti, Editura Minerva, p. 87 — 88 (după care vom cita în continuare, sub sigla *P.A.*).

[2] Mihaela Mancaş, *op. cit.,* p. 261.

[3] *Ibidem.*

scăldat în roua dimineții, dezmierdat de cele întâi raze ale soarelui [...] *sau, cum s-ar mai zice la noi în țărănește, era frumoasă de mama focului" (P.A.*, p. 127 — 128). Dar cel mai adesea Creangă recurge la depozitul paremiologic generalizator în care încap toți eroii săi, pe cît de individualizați, pe atît de tipici: despre Dănilă Prepeleac nu spune că este prost, ci că *„era un om de aceia căruia-i mîncau cînii din traistă"*; despre soacra cu trei nurori nu spune că era avară, ci că *„lega paraua cu zece noduri și tremura după ban"*; despre frații mai mari ai lui Harap-Alb, împrumutînd limbajul craiului, Creangă nu spune că aceștia sînt nedemni de a ajunge împărați sau că sînt fricoși, ci *„Lac de-ar fi, broaște sunt destule"*, sau *„Vorba ceea: Apără-mă de găini, că de cîni nu mă tem" (P.A.*, p. 7, 30, 81).

Efectul participării afective a naratorului la cele povestite, precum și intenția captării atenției interlocutorului se obțin prin forme de dativ etic, uneori în construcții idiomatice *(„cît mi ți-i gliganul", „cît mi ți-i morunul", „cît mi ți-i melianul"* etc., *P.A.*, p. 192, 193, 200), sau în forme inverse de perfect compus ori de viitor: *„Mai auzit-ai dumneata, cumnată, una ca asta?..."*; *„Doamne, prinde-l-voiu strigoiul cela odată la oala cu smîntînă"* etc. *(P.A.*, p. 181, 187).

Alte intenții stilistice ale autorului se realizează la nivelul *sintaxei.*

Abaterile de la normele standard ale *sintaxei propoziției* produc drept efect stilistic potențarea participării afective a povestitorului. Sînt situații frecvente de subiect reluat: *„Ipate, ca cel cu grija-n spate, se frămînta el cu mintea..."* sau de aducere a predicatului în fața subiectului: *„se întoarnă ei sara acasă"*; *„și așa trăiau ei de bine" (P.A.*, p. 68, 71, 73), de propoziții eliptice de predicat, locul acestuia fiind luat de o interjecție predicativă: *„și cînd să pun mîna pe dînsa, zbr! pe vîrful unui munte"*; *„iar el zvîrr! cu o scurtătură în urma noastră"* sau, pur și simplu, predicatul este lăsat să se subînțeleagă: *„mă simțesc cînii lui Trăznea și [sar] la mine să mă rupă"*; *„și eu [pornesc] fuga, și ea fuga, și eu fuga, și ea fuga" (P.A.*, p. 123, 180, 184, 194). Un element de sintaxă populară îl constituie și tautologia: *„Eu știu, moșule, că sluga-i slugă și stăpînu-i stăpîn" (P.A.*, p. 102).

Și la nivel *frastic* vom întîlni la Creangă elemente de sintaxă populară, marcate de predominarea raporturilor de coordonare, iar, în cadrul subordonării, mai ales de punerea în relief a raportului temporal. Efectul stilistic obținut este acela de oralitate, iar formele prin care se obține sînt variate: *repetiția („Și merge, și merge, pînă ce înnoptează bine"*; *„Și cum sta el în cumpene, să-l ieie, să nu-l ieie, calul se și scutură de trei ori"*; *„Rîzi tu, rîzi, Harap-Alb..."* — laitmotiv folosit de scriitor la fiecare întîlnire a eroului cu fabuloasele personaje pornite în drum spre împăratul Roșu — *P.A.*, p. 81, 85, 108 — 109), *enumerația: „Într-un colț al odăiei, cîteva merțe de fasole; în altul, sămînță de cînepă; în al treilea, o movilă de mere domnești și pere de Rădășeni* [...]; *în al patrulea, mazere și bob, despărțite prin o scîndură lată, iar alături, niște bostani turcești; într-o putină, pere uscate și dulci, ca smochinele; mai încolo, un teanc de chite de cînepă și in* [...] *și alte lucruri zăhăite prin cele poliți și colțare, ca la casa unui gospodar fruntaș de pe vremea aceea" (P.A.*, p. 211 — 212), *anacolutul: „Nu știu alții cum sînt, dar eu, cînd mă gîndesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești* [...] *parcă-mi saltă și acum inima de bucurie! (P.A.*, p. 175). Dinamismul povestirii este sugerat prin introducerea principalei prin *„numai iaca"*, deseori intercalînd o circumstanțială de timp introdusă prin *„cînd"*, dar și prin *„cum"* cu valoare temporală: *„Și cînd să treacă fiu-său pe acolo, numai iaca la capătul podului îl și întîmpină un urs mormăind"*; *„însă cum a asfințit soarele, să știi că a murit cerbul" (P.A.*, p. 80, 100). Caracteristica oralității frazei lui Creangă decurge și din anumite structuri sintactice deosebite de uzul comun al limbii, greu

analizabile şi greu de clasificat în situaţii-tip inventariate de gramatică: introducerea adverbului de aproximaţie *„cam"* în faţa verbului „a duce": *„apoi face o săritură înapoi şi una înainte şi se cam mai duc la împărăţie"; „Zahei însă ne lăsase vorbind şi se ca' mai dusese în tîrg după mama" (P.A.,* p. 87, 190), subiective cerute de expresia *„cît pe ce": „se umflă Bistriţa din mal în mal, de cît pe ce să ieie casa Irinucăi" (P.A.,* p. 171), subordonate condiţionale introduse prin adverbul *„cînd" („Ia, cînd aş ave eu o slugă ca aceasta, nu i-aş trece pe dinainte" (P.A.,* p. 96).

Un aspect important în realizarea oralităţii îl constituie comentariul autorului asupra faptelor povestite, apărînd ca o voce „cu un registru de intonaţii care mai mult sugerează decît prezintă direct mersul lucrurilor"[1]. Bogăţia de interogaţii şi invocaţii retorice: *„Dar ia să vedem ce se mai petrece la masă după ducerea lui Harap-Alb?"; „Însă vai de omul care se ia de gînduri!... Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă şi nevinovată" (P.A.,* p. 106, 176), autodialogul: *„Mai pasă de ţine minte toate cele şi acum aşa, dacă te slujeşte capul, bade Ioane" (P.A.,* p. 179), contaminarea stilului indirect cu elemente ale stilului direct: *„Şi cînd căuta mama să smîntînească oalele, smîntîneşte, Smarandă, dacă ai ce" (P.A.,* p. 181) etc., toate acestea sporesc participarea afectivă a autorului la cele povestite.

Mai adăugăm faptul că, deşi operă în proză, fraza lui Creangă cunoaşte o cadenţă intenţionat măsurată, aspect sesizat de Tudor Vianu, care vorbeşte despre o anume „perioadă crengistă" a frazei[2], o rimă interioară uşor sesizabilă în multe fragmente din *Harap-Alb,* dar nu numai aici: *„Poate că acesta-i vestitul Ochilă, frate cu Orbilă, văr primar cu Chiorilă, nepot de soră lui Pîndilă, din sat de la Chitilă, peste drum de Nimerilă. Ori din tîrg de la Să-l-caţi, megieş cu Căutaţi şi de urmă nu-i mai daţi" (P.A.,* p. 110), un sfîrşit ritmat al frazelor, ceea ce vădeşte la Creangă un deosebit simţ muzical[3].

Păstrînd măsura lucrurilor, precum Vladimir Streinu se opunea etichetării lui Creangă ca scriitor livresc, în genul lui Rabelais sau Anatole France[4], putem conchide că dintr-un material literar-folcloric ca spirit, dar mai ales ca veşmînt lingvistic, se clădeşte în cea de-a doua jumătate a veacului trecut un monument al literaturii române culte, care este opera marelui povestitor Ion Creangă.

„În mînuirea dialogului realist, Creangă obţine efectele sale literare cele mai de seamă şi, în această privinţă, darul său poate fi-din nou asemănat cu al lui Caragiale. Vorbirea personajelor este redată cu speciala lor intonaţie şi în culoarea exactă pe care le-o conferă formaţiile verbale onomatopeice şi zicerile tipice ale limbii. Înzestrarea lingvistică a lui Creangă se desfată nu numai în redarea acestor ziceri tipice, proverbe, cimilituri, metafore şi comparaţii consacrate, în care se manifestă verva jovială a povestitorului, dar şi în lungi colecţii terminologice, emanate dintr-o fantezie verbală asemănătoare întrucîtva cu aceea a unui Rabelais." (Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*)

„După unii, Creangă ar fi un ţăran. Ţăran şi nu prea, decît doar la fire. Cît despre intelect, corespondenţa, polemicile lui dezvăluie un mînuitor sigur de idei într-o limbă tehnică fără nici o pată. Creangă e mai deştept decît pare. Ceea ce-i lipseşte e o cultură complexă, ramificată, dar cît ştie ştie bine. Creangă nu e autodidact, fiindcă ceea ce ştie a învăţat din şcoală şi nu se vîră acolo unde n-are pregătirea trebuitoare. Creangă e un om deştept, luminat cu puţine cărţi, înţelegînd mai bine decît cei cu multe cărţi şi păstrînd doar o slavă exagerată pentru cei învăţaţi. E un şiret patriarhal." (G. Călinescu, *Ion Creangă)*

---

[1] George Munteanu, *Introducere în opera lui Ion Creangă,* Bucureşti, Editura Minerva, 1976, p. 135.
[2] Tudor Vianu, *op. cit.,* p. 110.
[3] *Ibidem,* p. 111.
[4] Vladimir Streinu, *Clasicii noştri,* Bucureşti, Editura Tineretului, 1969, p. 163 — 164.

Mihai Eminescu: „Mai am un singur dor"

EMILIA-PAULA NECULA
Şcoala Nr. 2, Urziceni

Poezia *Mai am un singur dor* a apărut în volumul *Poezii,* publicat în 1883, în editura Socec, din Bucureşti, sub îngrijirea criticului Titu Maiorescu. Ea poate fi considerată elegia testamentară a poetului care-şi exprimă ultimele dorinţe; datorită atitudinii în faţa morţii, a putut fi considerată drept „*Miorița* lui Eminescu" (Garabet Ibrăileanu). Existenţa zbuciumată, suferinţele, boala, neîmplinirile au sădit de timpuriu în sufletul poetului sentimentul zădărniciei vieţii. Astfel, celui ce afirmase în *Odă (în metru antic)* „Nu credeam să-nvăţ a muri vreodată", fiind bolnav, părăsit de prieteni şi de iubită, dezamăgit, obosit, cu speranţele şi idealurile risipite, nu-i rămîne decît „un singur dor": moartea.

Din punct de vedere compoziţional, poezia cuprinde trei grupări de versuri, a cîte douăsprezece versuri fiecare.

În prima, sub forma unui discurs liric de o simplitate ieşită din comun, poetul exprimă dorinţa de a muri, fixează timpul („în liniştea serii") şi locul („la marginea mării") stingerii sale din viaţă. Asemenea ciobanului mioritic, poetul îşi proiectează moartea într-un peisaj imaginar, ireal, format din elemente aparţinînd decorului romantic: mare, codru, „-ntinsele ape", „cer senin", lună, brazi, izvoare, vînt, mare, luceferi.

Poetul enumeră apoi dorinţele sale în legătură cu modul de desfăşfăşurare a ceremonialului înmormîntării: ar vrea să fie singur în clipa morţii şi respinge ideea unei înmormîntări fastuoase; în locul „sicriului bogat", îşi imaginează un pat împletit „din tinere ramuri". Prezenţa verbelor la imperativ, forma negativă („nu-mi trebuie", „nu voi") exprimă intensitatea tînjirii după simplitate şi linişte.

În gruparea a doua de versuri, asemenea ciobanului mioritic, poetul doreşte ca ritualul bocirii mortului să fie îndeplinit nu de oamenii care nu l-au înţeles, ci de elementele naturii în mijlocul cărora a găsit întotdeauna linişte, înţelegere şi alinare, în clipele de restriştе ale existenţei sale zbuciumate.

Dorinţa poetului va fi înţeleasă de luna atotştiutoare („Alunece luna / Prin vîrfuri lungi de brad") şi de „teiul sfînt" („Deasupra-mi teiul sfînt / Să-şi scuture creanga"). Folosind enumeraţia, personificarea („Doar toamna glas să dea"), epitete („frunzişului veşted", „vîrfuri lungi", „rece vînt", „teiul sfînt"), inversiunea („Pătrunză talanga / Al serii rece vînt"), poetul creează imaginea unei naturi însufleţite, care-l plînge pe cel dispărut: frunzişul toamnei, izvoarele, vîntul rece al serii, florile de tei, sunetul tălăngii întruchipează jalea în imagini vizuale, olfactive şi auditive. Ideea stingerii din viaţă este sugerată printr-o mişcare coborîtoare, redată de verbele: „cad", „alunece", „să-şi scuture".

Moartea este văzută, la fel ca în balada populară *Miorița,* ca o întoarcere permanentă la natură, ca o retragere în mijlocul naturii înţelegătoare şi ocrotitoare, fiind o despărţire de oameni, dar nu şi de elementele din natură. De aici, starea de linişte sufletească, de seninătate, de împăcare cu sine şi cu semenii ce se degajă din întreaga poezie.

În a treia grupare de versuri, moartea, văzută ca un „somn lin", îi va da posibilitatea de a reînvia numai acele momente plăcute ale vieţii: „Cum n-oi mai fi pribeag / De-atunci înainte, / M-or troieni cu drag / Aduceri-aminte"). Se remarcă

încărcătura semantică a cuvîntului „pribeag", care exprimă nu numai dorința de a cutreiera împrejurimile ținutului natal, ci face referire și la instabilitatea socială a poetului. Forma de viitor a verbului „a troieni" („m-or troieni"), precum și locuțiunea substantivală „aduceri-aminte" completează imaginea artistică.

Alături de elementele terestre, somnul „lin" al poetului va fi străjuit și de elementele cosmice: vînt, lună, luceferi. Folosind personificarea („luceferi.../ Fiindu-mi prieteni / O să-mi zîmbească iar"; „Va geme de patemi / Al mării aspru cînt"), inversiunea și epitetele („aspru cînt"), poetul imaginează vizual și auditiv elementele din natură care-i vor fi aproape și după moarte. Deosebit de sugestive sînt și cele două metafore; metafora amintirii („aduceri-aminte") și metafora morții („Ci eu voi fi pămînt / În singurătate-mi"). Aceasta din urmă dezvăluie felul în care moartea este văzută ca o contopire a individului cu natura, cu pămîntul. În același timp, „pămînt" înseamnă și neputința insului de a mai comunica cu semenii și, de aici, dramatismul situației, nota de tristețe, de regret.

Imaginile descriptive se împletesc cu dorul de moarte al poetului și din ele izvorăsc stările de profundă tristețe, de melancolie, de cufundare voluptoasă în aduncurile naturii eterne. Imaginile vizuale capătă valoare de simbol, punînd în lumină ideea poetică. Astfel, „seara" cu liniștea ei simbolizează stingerea luminii dătătoare de viață și de mișcare, „marea" (apa primordială) simbolizează geneza, „cerul" poate fi izvorul permanent al luminii, „codrul" devine simbolul eternității, iar „pămînt" înseamnă moarte, neputința de a mai comunica cu oamenii.

Se constată preocuparea permanentă a poetului de a adapta forma poeziei la conținutul de idei. Versurile scurte, sobrietatea limbajului artistic exprimă sentimentul grav, dureros al despărțirii de oameni, dar și sentimentul de oboseală, nevoia de odihnă, de detașare a poetului față de problemele vieții.

Se remarcă folosirea unor epitete cu caracter generalizator: „-ntinsele ape", „tinere ramuri", „vîrfuri lungi", „frunziș veșted", „rece vînt", „aspru cînt".

Prezența verbelor la conjunctiv prezent („să ... lăsați", „să mor", „să... fie", „să am") capătă, în planul expresiei artistice, o valoare aparte, exprimînd dorința poetului ca o acțiune realizabilă, posibilă. Dativul posesiv („Nu-mi plîngă la creștet", „În singurătate-mi"), pronumele de persoana I, în diferite ipostaze morfologice („Să mă lăsați", „nu-mi trebuie", „în urma mea"), mulțimea verbelor la persoana I, singular, modul conjunctiv, accentuează dorința de izolare, de odihnă, de singurătate a celui bolnav și obosit. Se observă folosirea rimelor de „lux" *(dor — mor, pat — bogat; aproape — ape, vînt — sfînt)* și marea lor varietate.

Primul catren are rimă încrucișată, iar următoarele două catrene ale grupării de douăsprezece versuri au rimă îmbrățișată.

Această varietate a rimelor este determinată de varietatea versurilor care, deși au aceeași măsură, nu au același ritm. Exprimarea sentimentului de tristețe, de oboseală este realizată și prin combinațiile metrice: primul vers are ritm iambic, iar al doilea are ritm amfibrahic. Prin această alternare de ritmuri, poetul reușește să imprime versurilor o muzicalitate aparte, inconfundabilă, contribuind la nuanțarea acelui inefabil fior al devenirii cosmice prin moarte, singura ce tămăduiește suferințele noastre.

Simplitatea și originalitatea expresiei artistice, muzicalitatea versurilor, folosirea rimelor de „lux", perfecta armonie dintre conținut și formă caracterizează această elegie al cărei ritm se află în deplin acord cu sufletul poetului însetat de odihnă și de liniște deplină.

Marin Preda: „Moromeții" — de la primul la al doilea volum

CAMELIA MUREȘANU
Liceul Teoretic „Ion Barbu", București

Distanța dintre primul și cel de-al doilea volum nu este doar cea cu puțin mai mare de un deceniu, așa cum ar înregistra-o calendarul, ci este falia temporală ce desparte un mod de viață în care răsăriseră germenii autodisoluției de o lume aflată în dezordine, o lume a valorilor prăbușite, a dezorientării și a intrigii, o lume opusă sensului tradiției.

Primul volum se află închis între cele două fraze ce-și răspund contrazicîndu-se: *„se pare că timpul avea cu oamenii nesfîrșită răbdare: viața se scurge aici fără conflicte mari"* și, după izbucnirea conflictelor latente și insolubile, senzația că timpul este neiertător: *„timpul nu mai avea răbdare"*. Urmarea firească a acestei *nerăbdări* a timpului este transpunerea *timpului individual* în *timp colectiv*, adică *istoric*. Drama unui singur țăran este completată cu drama țărănimii; este, de fapt, drumul pe care și Rebreanu îl urmase de la *Ion* spre *Răscoala*, Marin Preda păstrînd însă același cadru și neabandonîndu-și protagonistul.

Întîiul volum se află scăldat sub lumina amiezei de vară (dacă ar fi fost vorba de Rebreanu, acesta ar fi ales poate momentul apusului), ritmul desfășurării întîmplărilor sincronizîndu-se cu ritmul lent al contemplației, înlocuit spre final (din momentul fugii băieților) cu un ritm mai rapid — al disperării, al surpării interioare a personajului, al revelației unei lumi schimbate, neconforme cu imaginea ideală pe care și-a făurit-o personajul. Această lentoare a observației și strălucirea se răsfrîng asupra semnificațiilor, autorul ocolind în mod deliberat asperitățile, cruzimile, absurdițățile care, în schimb, vor năvăli în volumul următor. Este poate aici o nedeliberată oglindire a viziunii copilului, care păstrează pe pînza amintirii doar aspecte fragmentare, învăluite în lumina fermecată pe care vîrsta maturității o întunecă de obicei. Scriitorul însuși observa această liniște a contemplației, această absență a cruzimii, parte componentă a vieții, din primul volum:

> Scriind, totdeauna am admirat ceva, o creație preexistentă, care mi-a fermecat nu numai copilăria, ci și maturitatea: eroul preferat, Moromete, care a existat în realitate, a fost tatăl meu. Acest sentiment a rămas stabil și profund pentru toată viața, și de aceea cruzimea, cît și josnicia, omorurile și spînzurările întîlnite des la Rebreanu și Sadoveanu, și existente, de altfel, și în viața țăranilor, nu și-au mai găsit loc și în universul meu scăldat în lumina eternă a zilei de vară. În realitate, în amintire îmi zac fapte de violență fără măsură și chipuri întunecoase, infernale, dar pînă acum nu le-am găsit un sens... Poate că nici nu-l au?

Este ca și cum spiritul personajului principal s-ar fi revărsat asupra lumii înconjurătoare, armonizîndu-se cu valorile acceptate de acesta, căci în cel de-al doilea volum, cînd Ilie Moromete se retrage într-un plan de fundal al romanului, viziunea se va schimba, așa cum însăși lumea satului va apărea cu totul alta — respingînd tocmai valorile acelea care păreau eterne: tradiția, bucuria comunicării:

> Dar, ca printr-o spărtură care nu mai putea fi dreasă, începură să năvălească în acest timp pe scena satului oameni și întîmplări... Erau evenimente pline de viclenie.

Viclenia istoriei — iată tema care, discret enunțată la sfîrșitul primului volum, devine în cel de-al doilea dominantă, autorul urmărind reprezentarea unui destin colectiv în locul traiectoriilor individuale. Aceasta fără a le neglija pe cele din urmă, deoarece există personaje care trăiesc cu maximă intensitate evenimentele, printre ele numărîndu-se și unele din cele cunoscute deja din primul volum, surprinse într-un alt

moment al existenței, uneori fiind complet schimbate, așa cum este, de exemplu, Catrina, transformată din nevasta înțelegătoare și supusă într-o femeie înverșunată de ura împotriva soțului care a nedreptățit-o, pe ea și pe copiii ei, atunci cînd a încercat să-și readucă acasă băieții din prima căsătorie, amenințînd drepturile celorlalți copii și pe ale sale.

Cel de-al doilea volum marchează un cu totul alt ritm al narațiunii, deoarece și timpurile sînt altele, ritmul rapid asociindu-se cu mulțimea personajelor și cu abundența întîmplărilor din care irup în forță absurdul și dramatismul.

O evidentă deosebire se manifestă la nivelul compoziției, lumii sferice din primul volum opunîndu-i-se compoziția în formă de cercuri intersectate, într-o rotire din ce în ce mai strînsă, din ce în ce mai haotică. Dacă în primul volum cele mai multe destine erau *deschise,* în cel de-al doilea volum apar multe destine *închise,* contribuind astfel la impresia de apăsare pe care această continuare a romanului o transmite: primul destin *închis* este cel al lui Sandu, a cărui moarte îi trezește lui Niculae Moromete revelația absurdității vieții (motiv existențial pe care primul volum nu ne lăsa măcar să-l bănuim):

> De ce ne mai naștem, părinte, dacă trebuie să murim, de ce s-a născut omul căruia îi facem acum parastasul dacă într-o zi a trebuit să-l calce căruța? A scăpat cinci ani de gloanțe și bombe și n-a scăpat de un cîine care mînca o cioară și i-a speriat caii. Asta era hotărît dinainte. Cine a hotărît, părinte, cine a luat decizia asta că el trebuie să moară?

Un alt destin, de asemenea *închis,* de data aceasta nu din vina unei întîmplări absurde, ci din pricina răutății semenilor săi, este cel al țăranului Gheorghe, care-și vede dintr-o dată amenințată imaginea despre viitor, autoritățile locale producîndu-i un fel de neliniște ce se transformă aproape în nebunie, anihilîndu-i chiar cel mai important instinct — cel al supraviețuirii. Etapele acestei drame umane sînt urmărite de autor cu o minuțiozitate rece, care ne aduce parcă aminte de evoluția hangiului Stavrache din nuvela lui Caragiale către demență, numai că acolo cauza era interioară, lăcomia, în timp ce aici cauza o reprezintă excesul de zel, dorința lui Mantaroșie și a lui Bilă de a-și dovedi puterea asupra semenilor lor:

> Peste chipul lui Gheorghe trecu o umbră, ochii i se făcură ca păcura. Părea să înțeleagă că nu mai e nimic de făcut, că adică se apropie încet de el pacostea și el n-avea cum s-o înlăture: pe baza spuselor ăstuia aveau să-l treacă la chiaburi. Asta însemna distrugerea totală a tot ce agonisise el în atîția ani de muncă pe brînci; cu chiaburii nu se discuta. O umbră de nebunie licări în privirile lui negre. Era neliniștitor să vezi nepăsarea lui Mantaroșie, nici măcar nu se uita la Gheorghe. Îți trecea prin cap că iată, uite așa putea muri cineva.

Motivul *privirii,* semn al inteligenței, al contemplației și al dorinței de comunicare cu semenii din primul volum se transformă aici într-o expresie nu numai a indiferenței, ci chiar a dușmăniei omului față de om, germenele unor drame individuale ce capătă treptat valoare generalizatoare. Spaima lui Gheorghe ajunge la paroxism în momentul în care cei doi, veniți să ceară cotele, scotocind în podul țăranului, găsesc încărcătoarele unui pistol-mitralieră:

> *Gheorghe căpătă brusc o privire rătăcită și deodată sări de la locul lui, îl împinse la o parte pe Mantaroșie, țîșni afară și începu să alerge spre grădină.*

Episodul este deosebit de semnificativ în economia celui de-al doilea volum. Tensiunea, spaima inoculată oamenilor este atît de puternică, încît reacțiile lor scapă înțelegerii raționale, în timp ce urmăritorii, satisfăcuți de puterea pe care o pot exercita asupra semenilor, asistă indiferenți la moartea omului. Autorul plasează deliberat un comentariu ambiguu, retoric, ce nu explică, ci subliniază această indiferență, această dezumanizare:

În cele din urmă se liniştiră şi rămaseră nemişcaţi cu privirile şi chipurile nedumerite îndreptate spre locul bănuit unde dispăruse Gheorghe. Erau aşa de smintiţi la minte de atîta alergătură că nimănui nu-i veni ideea, sau nu avu curajul să sară să-l scape?

În fine, un alt destin *închis* este chiar al lui Ilie Moromete, deşi amintirea sa mai străbate visurile fiului mulţi ani de la dispariţia sa, în încercarea de a-şi spune unul altuia gîndurile rămase nerostite în timpul vieţii. Moartea lui Ilie Moromete este — din punct de vedere compoziţional, la nivelul celor două romane considerate ca întreg — o necesitate, căci el este principalul exponent al unui mod de viaţă abolit de noua epocă istorică. Personajul însuşi, cu inteligenţa ce-l caracterizează, îşi dă seama că lumea lui a apus:

— Mă, mult nu mai avem de trăit, zise el deodată, uitînd că printre cei care stăteau într-o rînă în jurul lui erau şi tineri, cine ştie, o fi bine aşa cum zice Niculae al meu. Cine o trăi o să vadă. Fiindcă el aşa zice, că nu e cum credem noi, continuă Moromete. Se face un sat nou şi se distruge ăla vechi, fără să te mai întrebe nimeni dacă ăsta nou e mai bun sau mai rău ca ăla vechi, îl face şi s-a terminat şi n-ai unde să te mai întorci, trebuie să te aranjezi cu ce e. Şi cum, măi Niculae, zic, o să ne forţeze? Aşi, zice, de unde, o să fie prin liberul consimţămînt. Aşa că, încheie Moromete cu nepăsare, asta e! Cine o mai apuca şi timpurile alea!
Asta putea să însemne că toate neliniştile lui priveau doar un viitor la care el nu va mai lua parte..."

Revenind la comparaţia dintre cele două volume ale *Morometilor,* concluzia care s-ar impune este că există o diferenţă vădită, atît la nivelul compoziţiei, cît şi la cel al ritmului narativ, al luminii diferite ce se revarsă asupra oamenilor şi a întîmplărilor. Este acesta un factor de discontinuitate? Poate fi considerat volumul al doilea o urmare a primului sau este un roman separat?

Răspunsul care se impune este acela că al doilea volum este într-adevăr continuarea firească a primului şi că deosebirile sînt impuse de realitatea istorică însăşi, prin situarea într-o epocă în care oamenii şi valorile apar cu totul schimbate. Concentrarea epică este mult mai mare, faptele par că *năvălesc* într-un iureş de nestăvilit, aducînd cu ele absurdul şi o violenţă ce lipsea în primul volum. Numărul nucleelor epice se multiplică şi înţelesurile se aglomerează, astfel încît scriitorul simte nevoia unor momente de linişte, de recăpătare a suflului. Astfel apar ceea ce am putea numi *viziunile* lui Niculae, procedeu ce va deveni dominant în *Marele singuratic.* Viziunile au ca obiect trecutul şi, deşi acesta n-a dispărut încă total, înţelegem că lumea copilăriei lui Niculae este pentru totdeauna pierdută, nemaiputînd fi întrezărită decît în aceste vise:

Într-adevăr întunericul se despică încet, asemenea unei perdele şi înaintea lui se întinse o uliţă a satului ce duce spre vii. Da, asta era ceva în care puteai adormi ca la cinci ani, iată lumina soarelui cum scaldă drumul şi totul zace în linişte şi nemişcare.

Un element caracteristic, specific ambelor volume ale romanului, este faptul că personajele pretind egală atenţie, naratorul pare absent, încercînd să le lase să se *exprime,* fiecare cerîndu-şi dreptul la viaţă. Situaţia e asemănătoare cu cea din opera lui Caragiale: se desfiinţează acea convenţie potrivit căreia există personaje principale şi secundare, cele din urmă impunînd o creionare grăbită, spre deosebire de celelalte, cărora autorul trebuie să le asigure maximă atenţie. Această convenţie este inoperantă în teatrul lui Caragiale, unde şi Farfuridi şi Trahanche sînt zugrăviţi prin folosirea aceloraşi procedee, diferenţa se poate stabili doar referitor la *durata* apariţiei lor în faţa spectatorilor. Şi la Marin Preda există aceeaşi grijă faţă de toţi cei eare populează satul Siliştea-Gumeşti. De cum un personaj intră în atenţia cititorului, el este observat cu aceeaşi atenţie ca şi Ilie Moromete, de exemplu, chiar dacă *timpul* acestei priviri este foarte scurt.

Una dintre trăsăturile ce dau valoarea de *capodoperă* a *Morometilor* este impresia de *autenticitate* pe care o degajă fiecare nucleu epic, fiecare fărîmă de existență surprinsă. Este o forfotă intensă a vieții, tot ceea ce se întîmplă pare a avea egală importanță, căci dramele tuturor stîrnesc interesul, și doar enumerarea lor poate arăta că boala lui Boțoghină, supărarea lui Țugurlan, dragostea Polinei, planurile băieților, totul alcătuiește o lume a cărei cunoaștere pornește nu din afară, ci *dinlăuntrul* ei, evenimentele organizîndu-se cel mai adesea prin *simultaneitate* și nu prin continuitate. Printr-o modalitate de tip cinematografic, autorul luminează cîte o zonă din această lume forfotindă, apoi trece cu privirea spre o altă zonă, lăsînd-o pe cea recăzută în umbră să-și ducă mai departe existența.

Ceea ce însă numai arta literaturii poate da este pătrunderea în pliurile ascunse ale gîndurilor, uneori de nemărturisit, ale personajelor. Gîndul care *consideră* retrospectiv faptele, cel care le comentează *concomitent* cu desfășurarea lor sau chiar gîndul cu valoare *anticipatoare,* toate apar în acest roman, în special în primul volum. Exemplul cel mai rar, mai interesant, este cel din urmă. El poate fi observat în secvența ce prezintă jubilația Guicăi anticipînd supărarea lui Moromete la aflarea veștii despre fuga celorlalți doi băieți:

> Se gîndea încet, cu o bucurie care îi ungea inima, cum are să se întindă în sat vestea că cei trei băieți ai lui Moromete au fugit cîteșitrei de acasă cu caii și cu oile.....

Ceea ce alcătuiește, de asemenea, o caracteristică irepetabilă a *Morometilor* este tipul specific de comentariu, un fel de contaminare a *vocii autorului* cu o *voce a personajelor,* într-un stil indirect liber ce amintește oarecum de *vocea obștii* la Slavici:

> Ei, ăsta da, om în toată puterea cuvîntului: trece pe lîngă tine, nu dă bună ziua, te întreabă doar așa, ce faci, hai devale, adică nu faci bine ceea ce faci, mai bine ai face dacă te-ai lua după el.

Cine este cel care vorbește aici? Este oare presupunerea a ceea ce gîndește consăteanul întîlnit de Ilie pe drum *(„Nae Boldeață, un creștin!"),* este comentariul pe care îl face în sinea sa Ilie Moromete, deși el este atît de supărat, încît n-ar putea fi de data aceasta nici ironic, nici măcar atent la ceilalți (este momentul în care se produce ruptura de vechiul său prieten, Cocoșilă), totul asamblat de vocea naratorului? Forța generalizatoare a scriitorului este o trăstură întîlnită în cel mai înalt grad în primul volum al romanului: privirea surprinde acele mișcări, gesturi, atitudini ale țăranului care se pregătește să iasă la cîmp, fără nume, fără chip, deoarece în fiecare gospodărie se succed exact aceleași acțiuni, într-o aceeași ordine, privirea înregistrînd pe lîngă lirismul aspru și acel sentiment de împăcare a omului cu activitatea din care-și trage sursa existenței, dar și duritatea acestui mod de viață: plecarea copilului de cinci-șase ani cu restul familiei *„la secere":*

> Omul se scoală, trezește copiii, înhamă caii și umblă de colo pînă colo prin curte. Nu este nimic de făcut, plecarea în prima zi de secere pare să fie un lucru obișnuit, totuși căruța și caii înhămați așteaptă în bătătură de mult timp; omul și copiii sînt gata; secerile și bota cu apă sînt puse în căruță; mîncarea gătită de cu seară, asemeni; nu se știe însă pentru ce căruța stă timp atît de îndelungat în mijlocul bătăturii. Omul se învîrtește pe loc, se uită prin grădină, străbate curtea, intră în casă și strigă la femeie fără rost, întrebînd-o dacă a pus mîncarea în căruță...
> Căruța însă tot nu pornește. A fost uitat ceva. Da! „Ăsta micu, să meargă și el la secere", zice omul cu un glas pătruns de o neașteptată gravitate, apropiindu-se de așternutul de pe prispă. Acolo, în așternut, doarme un copil de cinci-șase ani.

Această imagine generalizatoare se închide, înglobînd în ea toate gospodăriile în aceeași *sferă* a primului volum, prin metafora drumului ce absoarbe omenirea de prin case: *„Bătătura curgea spre șosea, șoseaua pătrunde înăuntru prin golul căscat",* ca o imensă și implacabilă curgere.

Este surprinzător în *Morometii* nu numai darul de a prezenta evenimentele atît în *simultaneitate,* cît şi în *înlănţuire,* dar şi deosebitul simţ al echilibrului ce se manifestă în primul volum la nivelul reacţiilor personajelor, considerate în totalitatea lor (caracteristică ce ar justifica plasarea scriitorului în admiraţia esteticii clasice). Astfel, închiderea în sine a lui Ilie Moromete este compensată de deschiderea către lume a lui Ţugurlan, proces a cărui cauză este de fapt tot Ilie, cel care l-a învăţat pe Ţugurlan că este posibilă adevărata comunicare între oameni. Ţugurlan devine şi el vesel, descoperind plăcerea contemplaţiei, observîndu-şi consătenii şi comentînd în gînd reacţiile lor. Însuşi Moromete se miră, cu o oarecare invidie, de această neaşteptată schimbare a lui Ţugurlan: *„Ce era cu Ţugurlan? Şi apoi de unde pînă unde la el să facă glume atît de subţiri?"* De altfel, destinele celor două personaje nu sînt cu mult diferite: fiecare încearcă să se împotrivească într-un fel sau altul *vicleniilor istoriei,* fără a reuşi să obţină decît o întristătoare şi nemeritată izolare.

Lumea satului lui Marin Preda este populată în primul volum de mulţi oameni deosebiţi, scriitorul notînd parcă neatent, în treacăt, calităţile, talentele lor neobişnuite ca, de exemplu, cel al lui Din Vasilescu, care modelează din lut capul lui Moromete, *detaliu simbolic;* după ce Ilie se va retrage în izolarea sa, doar capul de lut ars va mai veghea la adunările din poiana fierăriei lui Iocan. Poate este o metaforă la adresa artei, cea care păstrează vii atîtea bucurii şi clipe trecătoare? Moromete cel modelat din lut nu este cel al prezentului narativ, el anticipează devenirea sa, este personajul de *după* întîmplările ce-l vor schimba:

> Era capul unui om care se uita parcă în jos. Faţa îi era puţin trasă, nasul se prelungea din fruntea boltită în jos spre bărbie, drept şi scurt, cu ceva din liniştea gînditoare a frunţii. Era el, Moromete, aşa de... aşa de serios, şi de... Da, el era, dar parcă era... Era aşa cum îl cunoşteau ei, dar parcă era singur, *fără familie,* fără Iocan şi Cocoşilă, fără Dumitru lui Nae şi... fără parlament.

Dacă în primul volum oamenii satului par a alcătui o grupare dacă nu omogenă, cel puţin caracterizată prin subtile legături interumane, printr-un fel de interes îndatoritor la adresa celorlalţi, viaţa desfăşurîndu-li-se în spaţiul deschis al satului, ograda prelungindu-se în uliţă şi confesiunea depăşind marginile familiei, revărsîndu-se faţă de prieteni sau simpli consăteni (aşa cum Ilie se plînge de fuga băieţilor: *„— Băieţii mei! excalmă Moromete cu un glas de parcă n-ar fi ştiut că avea băieţi. Băieţii mei, Scămosule, sînt bolnavi... Să fugă de acasă!"),* în cel de-al doilea volum figurile care ocupă primul plan al acţiunii sînt în mare parte oameni străini de sat, a căror dominantă este aviditatea, dorinţa de putere. Bilă, Zdroncan, Mantaroşie, Ouăbei sînt personaje groteşti, scriitorul descriindu-le cu amănunte comportarea, dar o comportare din care nu mai răzbate lumina curată a spiritului, a interesului faţă de ceilalţi, ci doar considerarea semenilor ca pe nişte posibili adversari şi studierea lor spre a le surprinde punctele slabe.

Există în acest al doilea volum o aglomerare de astfel de trăsături umane; gîndul care se impune este acela că perioadele istorice caracterizate prin anormalităţi, distorsiuni, sînt cele care scot la iveală faţa urîtă a firii umane: delaţiunea, rapacitatea, agresivitatea ajungînd pînă la tentativa de omor, şarlatania (Siţa lui Ciucă, fata care pretindea a fi vorbit cu Maica Domnului pe islaz), ipocrizia. Personajele care ilustrează aceste trăsături se disting nu prin atitudine, ca ţăranii din primul volum, ci prin cîte un amănunt caricatural, cum ar fi creioanele pe care Bilă le poartă mereu la piept.

Grotescul, absurdul şi tragicul se îngemănează în acest al doilea volum, astfel încît cele cîteva finaluri de destine se detaşează cu pregnanţă din această aglomerare

prevestitoare de rele: moartea lui Ilie Moromete, muţenia lui Valache, iată momentele pe care scriitorul le evidenţiază înconjurîndu-le cu o aură de linişte contemplativă, în contrast cu ritmul alert, aproape haotic al zbuciumării celorlalţi.

De la primul la cel de-al doilea volum lumea *Morometilor* se schimbă, iar o realitate transformată necesită alte mijloace de expresie, căci ceea ce este pus faţă în faţă prin cele două volume nu este diferenţa de *timp,* ci apartenenţa la două perioade *istorice* diferite, pe care poate că scriitorul nu are timpul necesar să le judece, dar cărora le intuieşte *semnificaţiile.*

G. Călinescu: „Enigma Otiliei"

Prof. CĂTĂLINA OLARU
Liceul „Ion Neculce", Bucureşti

Încă din *Cartea nunţii,* romanul călinescian pare a se defini ca un „roman burghez" dominat de „principiul economiei". Spre deosebire de contemporanii săi (Camil Petrescu, Mircea Eliade sau Anton Holban), care înfăţişează iubirea ca pe o pasiune mistuitoare, plasată sub semnul tragicului, autorul face aici poezia vieţii conjugale şi, mai mult decît atît, în viziunea lui Călinescu împlinirea în plan erotic (prin care se realizează integrarea în cosmic şi în social) presupune o întrebuinţare cumpătată a energiilor vitale, orice exces avînd drept consecinţă eşecul.

În măsura în care refuză să-şi întemeieze o familie, omul călinescian rămîne un neadaptat, un „marginal" care pierde treptat orice contact cu realitatea şi cu timpul concret. Plecînd de la această teză, Călinescu îşi construieşte romanul întemeindu-se pe opoziţia dintre personajele „vitale" (care ştiu să-şi investească în mod adecvat potenţialul biologic, evitînd orice exces în sensul „avariţiei" sau al „risipei", adică în deplină concordanţă cu „principiul economiei") şi fiinţele decrepite, senilizate, pe care o proastă chivernisire a „capitalului de vitalitate" le descalifică şi le condamnă la o existenţă vegetativă, ce poate degenera uneori (ca în cazul lui Emilian) în nevrotic.

Acest aspect de „roman burghez" va deveni şi mai pregnant în *Enigma Otiliei,* carte ce pare a mărturisi ambiţii de frescă a vieţii *à la bourgeoise,* de vreme ce se înfăţişează ca o meticuloasă trecere în revistă a „mediilor" burgheziei bucureştene care merge de la lumea mahalalei evreieşti pînă la cea a marii finanţe, ocolind însă salonul aristocratic balzacian şi făcînd din „ieşirile" în *extra muros*-ul naturist şi rural (vezi scenele de la moşia lui Pascalopol) un prilej de a ilustra lipsa de apetenţă a unui personaj eminamente „burghez" ca Felix pentru alte forme de viaţă decît cea citadină. Diversitatea mediilor investigate va fi în felul acesta mai mult aparentă, iar personajele, deşi puternic individualizate, împărtăşesc valorile comune ale spiritului burghez. De aceea, pentru cei mai mulţi dintre eroii romanului banul reprezintă valoarea supremă: acesta asigură nu doar confortul material, ci şi prestigiul în societate. Iar conflictul dintre generaţii nu mai are aici, ca la Eliade, raţiuni filozofice, ci va fi pur „economic". Bătrînii administrează averile, acumulează bunuri (uneori cu o capacitate paroxistică), sînt incapabili să renunţe la o parte dintre acestea în favoarea celor mai tineri, care la rîndul lor vor ajunge în unele situaţii (Stănică Raţiu) să desfăşoare un adevărat război, apelînd la mijloace „permise" şi „nepermise" pentru a-şi deposeda rudele mai în vîrstă de ceea ce li se cuvine sau au impresia că li se cuvine. Cu toate acestea, autorul nu este

preocupat în primul rînd (aşa cum se întîmplă la Slavici) de puterile malefice ale banului, ci (în conformitate cu acel „principiu al economiei" despre care vorbeam) de consecinţele chiverniselii acestuia, iar ambele forme de exces, avariţia şi risipa, se dovedesc deopotrivă „neeconomice": între „avarul" călinescian (Costache) şi o „risipitoare" ca Otilia nu există o antonimie, ci o sinonimie, de vreme ce ambele atitudini au un efect comun, şi anume eşecul, Pascalopol rămînînd în cele din urmă singurul personaj al romanului care ştie să-şi folosească averea cu înţelepciune.

O altă particularitate a acestei umanităţi este „spiritul de clan", care are conotaţii benigne, manifestîndu-se ca un factor de coeziune (cazul numeroaselor rude ale lui Stănică între care există — în ciuda diferenţelor de avere — o evidentă solidaritate), dar poate lua şi forme excesive, un asemenea „hybris al sîngelui" manifestîndu-se mai cu seamă în cazul Aglaiei, a cărei antipatie organică, „umorală", pentru Otilia nu se motivează atît raţional, ea fiind mai curînd un efect al ostilităţii cu care „spiritul de clan" îl priveşte pe orice „străin".

Nucleul clanului este însă familia, astfel încît cartea lui Călinescu nu va întîrzia să înregistreze diversele ipostaze ale acesteia, cu atît mai mult cu cît împlinirea umană presupune în mod necesar (din perspectiva „spiritului burghez") întemeierea unei familii.

De aceea, căsătoria îi preocupă pe mulţi dintre eroii romanului. Ca şi în *Cartea nunţii,* ea reprezintă un eveniment major în viaţa individului, semnul deplinei maturităţi sociale a acestuia, iar personajele lui Călinescu se particularizează şi prin modul în care privesc problema căsătoriei, deşi, în ciuda nuanţelor care intervin, „burghezul" călinescian apreciază în general mariajul ca pe o „investiţie". Astfel, Felix consideră că încununarea iubirii o constituie căsătoria, pentru el realizarea socială îmbrăcînd un dublu aspect: afirmare în plan profesional şi întemeierea unei familii. Căsnicia îi apare personajului ca o formă „instituţionalizată-raţionalizată" şi, prin urmare, „economică" (deoarece, din unghiul spiritului *bourgeois,* raţional şi economic nu pot fi decît sinonime) a erosului. De aceea, el nu poate concepe legătura cu femeia iubită în afara mariajului, fiind şi unicul personaj al romanului care cunoaşte o împlinire autentică prin căsătorie. Otilia este lipsită, în schimb, de vocaţia vieţii de familie şi nu ţine neapărat să se căsătorească, iar dacă o va face e pentru că simte nevoia confortului şi a unei protecţii.

Pentru Stănică Raţiu căsnicia e în exclusivitate un mijloc de parvenire. Titi, cu totul imatur din punct de vedere social, concepe mariajul ca pe un mijloc ce-i permite satisfacerea pulsiunilor instinctuale. Aurica doreşte să se căsătorească din vanitate, Georgeta — pentru a-şi dobîndi onorabilitatea. În sfîrşit, un socialist ca Weissmann nu poate să fie, desigur, decît un adept al „amorului liber", căci „investiţia" (fie şi sub forma trecerii pe la starea civilă) reprezintă o formă de integrare într-un tip detestat de societate. Tema căsătoriei se asociază în cartea lui Călinescu cu aceea a condiţiei femeii, abordată din perspectiva aceluiaşi „principiu al economiei". Căci, în conformitate cu viziunea pe care o propune romanul, viaţa personajelor feminine ilustrează într-o manieră specifică dialectica „avariţiei" şi a „risipei", legîndu-se aşadar de ideea bunei administrări a capitalului biologic, care apărea şi în *Cartea nunţii.* Căci femeia apare aici ca o fiinţă dominată — în mult mai mare măsură decît bărbatul — de instinctualitate. Atunci cînd e tînără, acest exces de vitalitate se manifestă erotic: ea e cochetă, doreşte să placă, are nevoie de lux şi de confort, fapt din care se naşte dependenţa sa în raport cu bărbatul. O dată cu primele semne ale bătrîneţii aceste manifestări iau forma ambiţiilor sociale, a avariţiei, a pornirilor tiranice sau a iubirii inegale faţă de copii. Drama femeii constă în faptul că pentru ea timpul trece mai

repede decît pentru bărbat, iar existența stă în bună măsură sub semnul risipei de timp, provocînd o adevărată angoasă a îmbătrînirii, care o determină pe Otilia să declare că se va sinucide în momentul cînd își va pierde frumusețea. În consecință, ea va trăi mai intens, resimțind cu acuitate primejdia unei degradări biologice iminente. Prin contrast, alături de ipostaza „pură" a feminității (Otiliei), cartea lui Călinescu înfățișează de aceea o veritabilă colecție de „monștri feminoizi", care cuprinde cîteva tipuri memorabile: „mama teribilă" (Aglae), domnișoara bătrînă (Aurica), pe care dorințele refulate (în conformitate cu dialectica „avariției" și „risipei" de care vorbeam) o împing către patologic, femeia „în criză" (Olimpia).

O altă fațetă a „spiritului burghez" care îi caracterizează pe cei mai mulți dintre eroii romanului este prostul-gust, rezultat al unei „diformități sufletești", dar și al unei mentalități dominate de „principiul economiei". Un exemplu edificator în acest sens îl oferă casa lui moș Costache, a cărei arhitectură stă, fără doar și poate, sub semnul parodicului. Ea e lipsită de proporții (ușa gigantică, anticamera prea înaltă) și imită într-o manieră caricaturală stilul clasic, materialele de construcție ordinare, vopselele țipătoare contrastînd cu pretențiile de „stil", totul purtînd amprenta dorinței ridicole de a da impresia de grandios prin mijloacele cele mai meschine (sau, în termenii perspectivei „economice" a *mundus*-ului burghez, de a obține maximum de efect cu minimum de investiții). Aceleași contraste stridente sînt vizibile și în picturile lui Titi, care, în ciuda unei oarecari îndemînări în execuție, lasă o impresie de stranietate deoarece sînt cópii în acuarelă executate după picturi în ulei, ceea ce sugerează din nou „inadecvarea" dintre finalități și mijloace de execuție. Această poetică a inadecvării, vizibilă chiar și în contrastul dintre înfățișarea de burghez bine hrănit a lui Pascalopol și cîntatul la flaut pe care-l practică personajul, nu este însă doar semnul distinctiv al prostului-gust, ci, din perspectiva deschiderii spre autoreferențial a textului călinescian, oferă probabil una dintre cele mai generoase chei de lectură ale romanului. Căci descrierea locuinței lui moș Costache sau a producțiilor artistice ale lui Titi reprezintă, dintr-un alt punct, „puneri în abis" ale narațiunii înseși, a cărei mișcare e guvernată de disonanța dintre „substanță" și „formă", de vreme ce „romanul burghez" despre care vorbeam va fi inscripționat cu mijloacele unei arte „aristocratice", puse sub semnul luxuriantei și al „risipei". Subiectul de roman balzacian va fi tratat prin urmare în *Enigma Otiliei* cu mijloacele preluate din panoplia barocului, cartea ilustrînd cu o infatigabilă aplecare spre parodie și ludic poetica „inadecvării" întemeiate pe contrapunctul dintre „formă" și „fond". Acest principiu al contrapunctului este de altfel unul esențialmente baroc; lui i se adaugă jocul perspectivelor, care antrenează omul călinescian în dinamica (barocă și ea) a metamorfozei. Și nu e vorba aici doar de acele multiple identități pe care le dobîndește Otilia după cum e privită din unghiul lui moș Costache, Pascalopol, Felix, Stănică Rațiu sau al Aglaiei (la care s-au referit de altfel pe larg unii comentatori ai romanului), ci de însăși tehnica portretelor călinesciene, care nu mai sînt cîtuși de puțin atît de balzaciene cum par la prima vedere. Astfel, fizionomia lui Pascalopol se modifică în funcție de distanța și de unghiul din care este privită:

> ...era un om cam de vreo 50 de ani, oarecum voluminos, totuși evitînd impresia de exces, cărnos în față și rumen ca un negustor, însă elegant prin finețea pielii și tăietura englezească a mustății cărunte. Părul rar dar bine ales într-o cărare care mergea din mijlocul frunții pînă la ceafă, lanțul greu de aur cu breloc la vestă, hainele de stofă fină, parfumul discret în care intra și o nuanță de tabac, toate acestea reparau din apropiere neajunsurile vîrstei și ale corpolenței.

În schimb, portretul Aglaiei (pentru a mai da doar un singur exemplu) este realizat prin procedeul baroc al arcimbolderiei, personajul constituindu-se parcă doar din cercuri, cordoane şi lănţişoare:

> Era o doamnă cam de aceeaşi vîrstă cu Pascalopol, însă cu părul negru, pieptănat bine într-o coafură japoneză. Faţa îi era gălbicioasă, obrajii brăzdaţi de cîteva cute mari care acuzau o slăbire bruscă, gura cu buzele subţiri, acre, nasul încovoiat şi acut [...]. Era îmbrăcată cu o bluză de mătase neagră, cu numeroase cerculeţe, strînse la gît cu o mare agrafă de os şi sugrumată la mijloc cu un cordon de piele, în care se vedea, prinsă de un lănţişor, urechea unui cesuleţ de aur.

Procedeul „trucării" perspectivelor este prezent şi pe parcursul descripţiilor cîmpeneşti din episodul vizitei la moşia lui Pascalopol, cînd, din cauza întinderii nesfîrşite a peisajului pe orizontală, e alterată percepţia proporţiilor juste ale lucrurilor, ceea ce îi provoacă lui Felix o stare evidentă de disconfort, care trădează anxietatea „spiritului burghez" în faţa acelor aspecte ale realului care nu intră sub incidenţa „principiului economiei". Întrebuinţarea unor asemenea tehnici, specifice pentru arta descriptivă a barocului are, neîndoielnic, în contextul romanului călinescian, o dimensiune demistificatoare. Căci, desfăşurat pe două voci — referenţial şi autoreferenţial în acelaşi timp —, acesta nu este doar cronica balzaciană a unei lumi dominate de „spiritul burghez", ci este, totodată, şi reflexul parodic, demistificator, „deformat" în oglinda unui spirit nonconformist, pătruns de voluptăţile jocului deconstructiv, fascinat de propria-i vervă a vieţii *à la bourgeoise*. Tehnica „oglindirilor" şi a „autooglindirilor", preluată din pictura barocului, este întrebuinţată aici ca o modalitate prin care textul „se autonimiceşte", transformîndu-se în propria sa negaţie. Şi, aidoma pictorilor baroci, care nu o dată şi-au proiectat imaginea în oglinzile care le populează tablourile, naratorul se autoproiectează în interiorul spaţiului ficţional, împrumutînd masca personajului care rămîne cel mai departe de „spiritul burghez". Astfel, Otilia poate fi privită, din această perspectivă, nu doar ca o întruchipare a „eternului feminin" în spontaneitatea şi imprevizibilitatea sa, ci şi ca „eu scriptural", în care este personificată întreaga libertate de spirit a *ego*-ului călinescian, concretizat în verva deconstructivă a jocului, care anihilează „principiul economiei" prin deriziune. În consecinţă, ea va fi de două ori străină în spaţiul naraţiunii, mai întîi din cauza lipsei sale de aderenţă la valorile „spiritului burghez" şi, în al doilea rînd, fiindcă este o intrusă în universul ficţionalităţii, reprezentînd imaginea „din oglindă" a scriptorului, sedus de spectacolul propriei sale ingeniozităţi care rămîne — să nu uităm — principala virtute a artistului baroc. Acesta e tentat să-i confere succesiv naraţiunii dimensiunea unei enorme mistificări în cheia ludicului parodic, dar şi pe cea a unei mistificări care pune în egală măsură sub semnul problematicului nu doar „substanţa" romanului, ci şi ideea de artă, de vreme ce se naşte dintr-un spirit care cunoaşte toate resorturile „minciunii artistice" şi are conştiinţa foarte acută a cantităţii de iluzionism pe care o conţine aceasta. Cronica „spiritului burghez" ajunge să pună astfel sub semnul întrebării nu doar valorile care izvorăsc din „principiul economiei", ci şi (ca o consecinţă a contrapunctului ironic întrebuinţat de G. Călinescu în jocul perspectivelor referenţiale şi autoreferenţiale) posibilitatea artisticului. Iar titlul romanului nu constituie, din această perspectivă, decît o provocare adresată cititorului, căci „enigma" Otiliei se nutreşte din faptul că personajul nu aparţine decît pe jumătate ficţiunii, este „străin", vine din exterior şi se identifică în cele din urmă cu „enigma" spiritului călinescian care rămîne în cele din urmă impenetrabil tocmai datorită uriaşei sale capacităţi de metamorfoză.

„Gazeta de Transilvania" şi suplimentul „Foaie pentru minte, inimă şi literatură"

Prof. I. HANGIU
Bucureşti

GAZETA
DE
TRANSILVANIA.
Nro. 1.

Precedată de calendare şi almanahuri, publicaţii neperiodice, presa periodică românească, ale cărei baze au fost puse de Ion Heliade Rădulescu în Ţara Românească *(Curierul românesc,* Bucureşti, 1829) şi de Gheorghe Asachi în Moldova *(Albina românească,* Iaşi, 1829), se întregeşte, în chip fericit, prin activitatea dascălului braşovean George Barițiu. Acesta, însoţit de cărturarul Timotei Cipariu vizitează, în 1836, oraşul Bucureşti, unde se întîlneşte cu Ion Heliade Rădulescu, Iancu Văcărescu, C. A. Rosetti şi alţi intelectuali, întorcîndu-se la Braşov cu gîndul de a depune eforturi în vederea înfiinţării unor publicaţii similare cu cele ale confraţilor munteni şi moldoveni.

În 1837 G. Barițiu tipăreşte, fără aprobarea autorităţilor din Viena, două numere ale unei foi săptămînale, după care, de la 1 ianuarie 1838, cu aprobarea acestora, *Foaie literară.* În primul număr, Barițiu afirmă:

„Dar cum, domnilor! noi, ardelenii, atunci cînd fraţii noştri de peste Carpaţi cetesc cinci-şase gazete şi foi literare în limba românească, să rămînem [să fim lipsiţi] *de la o astfel de întreprindere, care cel mult patru sau cinci sute de patrioţi naţionalişti literaţi şi bine simţitori sînt în stare de a o sprijini şi ţinea în floare?"*[1]

Urmează un articol în care redactorul pledează pentru necesitatea traducerilor în limba română. De la 2 iulie 1838, titlul *Foii literare* este completat astfel: *Foaie pentru minte, inimă şi literatură,* care apare, cu o întrerupere în 1849, pînă la 24 februarie 1865.

Românii, majoritari în Transilvania, aveau însă nevoie de un ziar politic, care să le apere drepturile contestate de celelalte naţionalităţi. La 12 martie 1838 redactorul G. Barițiu şi editorul I. Gott reuşesc să scoată primul număr al *Gazetei de Transilvania,* ziarul cu cea mai îndelungată apariţie din istoria presei româneşti, de peste 100 de ani (1838 — 1945).

În primul număr al *Gazetei de Transilvania* din 12 martie 1838, G. Barițiu insistă asupra rolului pe care avea să-l joace ziarul în răspîndirea culturii în popor:

„Lăţirea ştiinţelor şi a cunoştinţelor, împărtăşirea ideilor la toate clasele de oameni! strigă astăzi toate naţiile, toate stăpînirile cele înţălepte şi părinteşti: mijloacele la aceste sînt cărţile, literatura, scrierile periodice lăţite şi propoveduite la

[1] Vezi *Presa literară românească. Articole-program de ziare şi reviste (1789 — 1948),* Editura pentru Literatură, 1968, vol. I, p. 63.

toți. Nouă acestea ne lipsea[u]; iată că ni s-au dat, și ni s-au dat atunci cînd celelalte nații cu noi împreună lăcuitoare încă au ajuns să cunoască cum că singură luminarea și dezvoltarea ideilor unui popor, cum este al nostru, poate să-l puie în stare a contribui fiziceşte şi moraliceşte la fericirea patriei, într-a căreia sîn ne-am născut şi ne-am hrănit [...]. Deşteaptă-te, şi tu române, păşeşte înainte, împreună cu noi [...]"[1].

Chemarea lui Barițiu n-a rămas fără ecou. În perioada de pregătire a revoluției de la 1848 din Transilvania, *Gazeta* a militat, prin glasul lui Barițiu, pentru egalitatea în drepturi a românilor ardeleni cu naționalitățile conlocuitoare, pentru înlăturarea privilegiilor feudale.

Între colaboratorii lui Barițiu la *Gazetă* s-au numărat: Andrei Mureşanu, Timotei Cipariu, Ion Maiorescu (tatăl lui Titu Maiorescu), Damaschin Bojincă, Al. Papiu-Ilarian, August Treboniu Laurian, dar şi Ion Heliade Rădulescu, C. Negruzzi, Mihail Kogălniceanu.

Mihail Kogălniceanu, „redactorul răspunzător" al *Daciei literare* din 1840, care preconizase ca „românii să aibă o limbă şi o literatură comună pentru toți", trimitea, în 1888, redacției, cu prilejul sărbătoririi a cincizeci de ani de la apariția *Gazetei de Transilvania,* o scrisoare de felicitare, adresîndu-i aceste cuvinte profetice: *„Facă Dumnezeu şi energia voastră ca acel jubileu* [100 de ani, *centenar* — n.n.] *să se serbeze în mijlocul unei națiuni fericite, adică ajunse la culmea împlinirii dreptelor sale aspirații"*[2].

FOAE
pentru
MINTE, INIMA ani LITERATURA.
Nro 1. Gazeta 3. Iuliu 1838.

Partea literară a *Gazetei de Transilvania* este mai redusă; în schimb, literatura ocupă spațiul cel mai extins în *Foaie pentru minte, inimă şi literatură.* Suplimentul a apărut între 2 iulie 1838 şi 24 februarie 1865, cu întrerupere în primăvara anului 1849, cînd *Gazeta* şi *Foaia* sînt suspendate, întrucît G. Barițiu refuzase să retracteze cele afirmate anterior. Constatînd că „în țările vecine, de un sînge cu noi", limba este cultivată şi literatura se află în plin progres, G. Barițiu îşi propune să publice în revistă opere originale, folclor, traduceri din literatura universală, cu condiția să fie scrise într-o limbă clară: *„Scurt, prietenilor, genii* [scriitorii — n.n.] *curăță limba împreunați cu nația, iar grămăticii, redactorii şi toți criticii arată mai mult numai în chipuri negative că ar trebui curățită"* (nr. 20, 1841).

Problemele limbii au stat permanent în antenția lui Barițiu, el însuşi străduindu-se să scrie pe înțelesul tuturor categoriilor de cititori, contribuind astfel, alături de Ion Heliade Rădulescu şi Gh. Asachi, toți trei fondatori ai presei româneşti, la formarea stilului publicistic.

---

[1] *Vol. cit.*, p. 68.
[2] *Ibidem*, p. 72.

La *Foaia pentru-minte, inimă şi literatură* au colaborat scriitori ardeleni ca Andrei Mureşanu, care făcea parte, împreună cu George Barițiu, din redacția revistei, Iacob Mureşanu, Timotei Cipariu, Ion Maiorescu, precum şi scriitori munteni ca Ion Heliade Rădulescu, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, mult apreciat pentru legendele sale istorice, sau moldovenii M. Kogălniceanu, C. Negruzzi şi Vasile Alecsandri. În timpul revoluției de la 1848 apar în revistă versurile lui Alecsandri *Hora Ardealului* (nr. 24), semnate cu pseudonim, variantă a imnului *Hora Unirii,* publicată sub adevăratul nume în *Steaua Dunării* (nr. 31, 1856). În nr. 25 din 21 iunie 1848 al *Foii pentru minte, inimă şi literatură* apare poezia *Răsunet (Deşteaptă-te, române!),* urmată de *Proclamația de la Islaz* a revoluționarilor din Muntenia. Multe dintre textele scriitorilor munteni sau moldoveni sînt republicări de versuri şi proză (de exemplu, nuvela *Alexandru Lăpuşneanul* de C. Negruzzi, din *Dacia literară),* din *Propăşirea, România literară, Curier de ambe sexele, Albina românească* şi alte publicații de peste Carpați. O excelentă *Bibliografie analitică,* cu un temeinic *Studiu introductiv,* a publicat, în 1969, cercetătorul clujean George Em. Marica sub titlul *Foaie pentru minte, inimă şi literatură,* Bucureşti, Editura pentru Literatură.

La sărbătorirea centenarului *Gazetei de Transilvania,* în 1938, V. Nițescu citează, în finalul articolului editorial, cuvintele lui Ion Maiorescu, colaboratorul şi susținătorul *Gazetei,* cuvinte rostite la Craiova, în 1846:

„Să ne învățăm limba! Atunci vom şti cine ce avem şi ce ne lipseşte! Atunci ne vom înțelege mai bine şi mai curînd; atunci fiii şi nepoții noştri ne vor binecuvînta că, punîndu-i pe drumul adevăratei culturi, le-am arătat şi mijlocul a aceea ce are românul mai prețios şi mai mare: Limba, şi prin ea, naționalitatea sa"[1].

George Barițiu, despre naționalitate şi limbă:

„Aşadar, naționalitatea, după a mea socoteală, este o trebuință *firească,* iar limba e averea, *proprietatea sfîntă* a unei nații. Naționalitățile sînt fizionomiile mai mult dinlăuntru ale oamenilor împărțite după clime şi după alte împrejurări; şi ca să fiu scurt: o nație a se izola pe sine de alte nații, a se creşte singuratică, hrănind ură asupra altora, aceasta amiroasă a egoism înghesuit [...].

O nație este prea norocită dacă ea, numeroasă fiind, poate forma un stat şi un popor de sine [...].

Limba românească în pămîntul românesc vorbită, oricît s-ar plînge unii şi alții, ea a dat şi pînă acum dovadă în faptul cum că poate fi limba guvernului, a bisericii, a şcoalei, şi, cu atît mai uşor, a mulțimii. O dezvolvire slobodă [o dezvoltare liberă — n.n.] trebuieşte limbii româneşti, şi ea în mîna artiştilor va ajunge acolo unde nici o limbă a Europei n-a putut ajunge vreodată în aşa puțină vreme. Noi sîntem norociți [norocoşi, fericiți — n.n.] că avem înaintea ochilor pildele altor nații ce vorbesc limba de origine romană "...

(Foaie pentru minte, inimă şi literatură, nr. 25 din 1840)

[1] *Vol. cit.,* p. 73.

Un fenomen îngrijorător: scăderea interesului elevilor pentru literatură

Prof. dr. TUDOR OPRIŞ
Bucureşti

Aplicarea în spirit democratic a principiului de drept roman „audiatur et altera pars" şi în domeniul pedagogiei a determinat în ultimii doi ani diverse foruri, mass media audio-vizuală, publicaţiile din Capitală şi din alte centre culturale ale ţării să-i consulte pe elevi şi să întreprindă sondaje pe loturi reprezentative în ceea ce priveşte atitudinea lor faţă de obiectul „literatura română" în liceu.

Reacţiile şi opiniile elevilor sînt surprinzătoare şi semnificative; nu ne pare deloc întîmplător că, de unele dintre acestea, autorii de programe şi manuale au ţinut seama atunci cînd le-au elaborat şi mai ales atunci cînd le-au „ajustat" în scopul evitării supraîncărcării sau adoptării unei poziţii moderne, de deschidere spre diversitatea fenomenului literar în timp şi în spaţiu.

Una dintre cele mai importante cercetări a fost şi cea întreprinsă de Centrul de Studii şi Cercetări pentru Probleme de Tineret cu prilejul ultimului Tîrg de Carte „Gaudeamus", publicată în presa centrală, avînd ca temă importanţa acordată literaturii şi opţiunile de lectură ale actualei generaţii şcolare.

Pentru o mai corectă edificare a cititorului, voi încerca să sistematizez mulţimea de date şi procente, ca şi învălmăşeala în care sînt expuse rezultatele „itemilor" aplicaţi, coroborîndu-le şi cu datele altor sondaje din Capitală şi din ţară cu care concordă în mare măsură, ceea ce ne obligă să recunoaştem generalitatea fenomenului şi persistenţa unui anumit curent de opinie care stîrneşte vii discuţii şi comentarii contradictorii:

(a) Interesul pentru literatură în general şi pentru literatura română în special, manifestat în timpul liber al elevilor, este situat pe ultimul loc, adică pe locul cinci după: „bairamuri" şi discoteci, vizionarea de emisiuni TV, parcurgerea revistelor (de preferinţă deconectante, cu vipuri şi „educaţie" sexuală) şi activităţi sportive. Doar circa nouă elevi dintr-o sută practică regulat lectura literară şi sînt interesaţi de ea.

(b) În ce priveşte programele şcolare, scriitorii prevăzuţi în *actualele* programe au fost împărţiţi de elevi în patru categorii foarte precise:

1. Autori care ar trebui să dispară din programe: N. Filimon, V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu, G. Coşbuc, I. Budai-Deleanu, O. Goga, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, deoarece le produc dureri de cap.

2. Autori care ar trebui considerabil reduşi din programă: Ion Creangă, M. Eminescu, I. L. Caragiale, Marin Preda, fiind consideraţi plictisitori şi arhicunoscuţi.

3. Autori „acceptabili": I. Barbu, Lucian Blaga, G. Bacovia, Nichita Stănescu, care mai spun „cîte ceva" tînărului de azi.

4. Autori pe gustul lor, deci preferaţi: Mircea Eliade, Emil Cioran, Mircea Cărtărescu.

5. În privinţa genurilor literare, romanele — în această ordine: de dragoste, despre tineri, poliţiste — sînt preferate într-o proporţie de circa 90%, urmate de poezie, cam 6%, şi de eseuri, aproximativ 3%. Teatrul scris interesează doar în proporţie de 1% (e vorba de Shakespeare, singurul dramaturg menţionat în sondaj).

La întrebarea: *Ce aşteaptă elevii din partea edituriilor?* s-au conturat trei mari „pachete" de preferinţe:

1. circa 45% ar fi interesați de cărți privitoare la arta de a reuși în viață și de a cîștiga bani, cărți depre idolii lor și despre formațiile preferate de muzică ușoară, cărți didactice ajutătoare (bareme, grile, exerciții de matematică, rezumate etc.);

2. circa 35% solicită romane erotice;

3. circa 20% solicită cărți cu un conținut strict distractiv, cărți despre unele profesii sau ramuri tehnice foarte solicitate (management, informatică, cibernetică), despre unele curente filozofice europene și din Extremul Orient (existențialism, freudism, yoga), despre astrologie și parapsihologie. Nu apare în sondaj nici o urmă de interes pentru literatura „non-fiction" (memorialistică, informație științifică) și, surprinzător, semnalăm un declin marcat al literaturii S.F.

Ce concluzii putem trage din aceste sondaje efectuate între anii 1998 — 2000 la nivelul unor grupuri izolate sau colectivități școlare reprezentative din Capitală și din provincie?

Cea mai evidentă și incontestabilă constatare este *diminuarea considerabilă a interesului elevilor pentru lectură în genere și pentru cea literară românească, în special.* Ca o consecință logică și legică a politicii cultural-educaționale practicată de TV, radio, presă, edituri, temele literare preferate au devenit: dragostea, aventura, singurătatea, disperarea, groaza *(terror)*, oroarea *(horror)*, sinuciderea, violența, iar specia solicitată intens este romanul. Mult mai rar liceenii de „elită" sînt interesați de eseul filozofic, care se învîrte tot în jurul acestor teme privind condiția dramatică a omului modern.

Estetismul — în sensul de gîndire, simțire, expresie frumoasă și chiar comportament elegant — este vehement contestat și combătut dintr-o tendință neconformist-protestatară și în numele unui „verism" social și psihologic invitînd la prozaism, duritate, trivialitate (vezi poezia postmodernistă și textele muzicii ușoare de cartier) și chiar la scabros (vezi producțiile literare emanate la ultimul concurs „N. Labiș"). Așa se explică de ce marii clasici nu mai plac, iar elevii fac adevărate „revoluții" pentru scoaterea lor din programă. Scriitori mari, profunzi, care ridică dificultăți de înțelegere a operei lor și mai ales a cadrului istoric, socio-psihologic al acesteia, implicînd un orizont de cultură pe care elevii de azi nu-l mai au (D. Cantemir, Ion Budai Deleanu, N. Filimon, L. Rebreanu, M. Sadoveanu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu) sînt respinși din comoditate și refuz al efortului de informare și aprofundare introspectivă.

Elevii sînt foarte sensibili la „moda" literară (ca la orice modă, de altfel). Ei țin la părerea liderilor de opinie, care de la înălțimea catedrelor universitare ori de la pupitrul revistelor de literatură și emisiunilor TV fac propaganda unor curente, autori, opere în vogă.

În sfîrșit, tot așa se explică apariția spontană în manualele de română pentru clasa a IX-a a unor scriitori în viață, sub 45 de ani, deveniți peste noapte „clasici" ca urmare a unei „campanii" menite să dirijeze gusturile tineretului în direcții de unde cititorii pot fi mai ușor manipulați.

La această manevrare a „gîndirii" estetice a elevilor se adaugă și catastrofala politică editorială. Respectarea de către editori a legii cererii și ofertei, aplicată și cărții, considerată de cei mai mulți dintre aceștia ca o simplă *marfă* rentabilă sau nerentabilă, caracterizează actualul peisaj românesc al producției de carte și orientează în cel mai negativ sens liniile directoare ale educației prin lectură literară a tinerei generații.

Teste de gramatică pentru bacalaureat şi admiterea în facultate

GABRIELA PANĂ DINDELEGAN
Universitatea din Bucureşti

Propun spre rezolvare următoarele două teste, unul privitor la verb, iar altul la sintaxa propoziţiei.

Încercaţi să le rezolvaţi singuri, verificînd apoi rezolvarea propusă de voi cu observaţiile şi recomandările ce vor fi făcute în numărul viitor al revistei.

Verb

Se dă textul:

„ — [...] Cînd vei ajunge şi tu odată mare şi tare, îi căuta să judeci lucrurile de-a fir a păr şi vei crede celor asupriţi şi necăjiţi, pentru că ştii acum ce e necazul. Dar pînă atunci, mai rabdă, Harap-Alb, căci cu răbdarea îi frigi pielea.

Harap-Alb nemaiavînd ce zice, mulţămeşte lui Dumnezeu, şi de bine, şi de rău, şi sfintei Dumineci pentru buna găzduire şi ajutorul făgăduit." (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb)*

1. (a) Alegeţi şi analizaţi morfologic formele de viitor din text.

(b) Exemplificaţi un tip de viitor inexistent în text, în structura căruia intră alt auxiliar decît cele din text.

(c) Stabiliţi cu ce valori apare în text forma *îi.* Indicaţi şi alt omonim morfologic, unul inexistent în text.

2. Comparaţi, sub aspect morfologic, verbul *a răbda* din construcţiile: (a) *Mai rabdă Harap-Alb ce rabdă, pînă cînd totul îi ajunge de nesuportat.* (b) *„Dar pînă atunci, mai rabdă, Harap-Alb, căci cu răbdarea îi frigi pielea"* (ultima este construcţia din text).

3. (a) Există în text verbe la moduri nepersonale? Dacă există, extrageţi-le şi analizaţi-le morfologic şi sintactic.

(b) Indicaţi şi exemplificaţi, pentru fiecare, cinci funcţii sintactice (atunci cînd este posibil), diferite de cele din text.

4. Alegeţi forma corectă, tăind-o pe cea incorectă:

vei şti — vei ştii;	*(Încearcă) să şti — (Încearcă) să ştii;*
ai să şti — ai să ştii;	*Ştiu-tu-l-ai (aşa de hain?) — Ştiutu-l-ai (aşa de hain?);*
(De-) ai şti — (De-) ai ştii;	*(vreau) să se ştie — (vreau) să se ştiie;*
(n-) am ce şti — (n-) am ce ştii;	*neştiind — neştind;*
Şti (ceva?) — Ştii (ceva?)	*(poţi) şti — (poţi) ştii.*

5. (A) Analizaţi sintactic apariţiile din text ale verbelor *a ajunge* şi *a fi.*

(B) Stabiliţi trăsăturile sintactice pe care le are verbul *a ajunge* în următoarele enunţuri:

(a) *El ajunge la facultate.*
(b) *Cine se grăbeşte ajunge la timp oriunde este nevoie de el.*
(c) *El a ajuns la o mai bună înţelegere a situaţiei.*
(d) *El m-a ajuns în dreptul Cişmigiului.*
(e) *Ajungînd ce şi-a dorit, a uitat de cei care l-au ajutat.*
(f) *A ajuns o mare durere să ai nevoie de administraţie!*
(g) *Mi-a ajuns, nu mai vreau să aud de tine!*
(h) *Îmi ajunge să-l ştiu sănătos, ca să fiu liniştit.*
(i) *El s-a ajuns acum, nu-l mai dai jos din maşină!*

Alegeți soluția corectă dintre următoarele serii de trăsături: (i) predicativ personal intranzitiv; (ii) predicativ personal tranzitiv; (iii) copulativ personal intranzitiv; (iv) copulativ impersonal intranzitiv; (v) predicativ impersonal intranzitiv; (vi) predicativ personal intranzitiv și reflexiv.

6. (a) Prin ce se deosebește uzul din text al verbului *a crede* de uzul sintactic din limba literară actuală?

(b) Cunoașteți o unitate frazeologică (o expresie verbală) conținînd pe *a crede* cu același regim sintactic ca și cel din text (sau, altfel spus, care păstrează construcția cu același caz)?

7. Comparați din punctul de vedere al diatezei următoarele enunțuri în care apare *a crede* și faceți analiza predicatelor conținînd acest verb:

(a) *Crede-mă, am dreptate!*
(b) *El se crede Dumnezeul românilor.*
(c) *În oraș, se crede deja că poluarea a depășit limita admisă.*
(d) *El și-a crezut totdeauna copilul, nedînd nici o atenție părerii celorlalți.*
(e) *E atît de surprins, că nu-și crede ochilor și urechilor.*

8. (A) Există în text forme obținute prin conversiune de la verb? Dacă există, analizați-le.

(B) Comparați, din punct de vedere gramatical, următoarele apariții ale formei *făgăduit:*

(a) *Înainte de a fi făgăduit asta, trebuia să te gîndești de o mie de ori.*
(b) *Ajutoarele, fiind făgăduite, trebuiau aduse la timp.*
(c) *Nu s-a achitat de cele făgăduite.*
(d) *Ne-am săturat de făgăduit, am vrea să oferim și lucruri mai sigure.*
(e) *De făgăduit, ți-am făgăduit eu, dar e destul de greu de îndeplinit.*

9. (A) Analizați predicatele conținînd pe *a avea* din următoarele enunțuri, specificînd, pentru fiecare, valoarea gramaticală cu care apare *a avea:* (a) *El are două case;* (b) *El are de terminat o carte;* (c) *El n-are ce face;* (d) *Sînt liniștită: n-are ce se întîmpla;* (e) *El n-are să reușească singur;* (f) *N-avea să mai apuce primăvara;* (g) *Aibă parte numai de necazuri!*

(B) Analizați, acolo unde este posibil, și determinanții pe care îi are verbul *a avea.*

10. Alegeți forma corectă, tăind ce este incorect:

să aibă — să aibe; creînd — creind; creează — creiază — crează; se vor complace — se vor complăcea; Deie Domnul! — Dea Domnul!; Beie cît o vrea! — Bea cît o vrea!; așază — așează; înfățișează — înfățișază; Nu merită (să faci efort) — Nu se merită (să faci efort); va transpare — va transpărea; dăinuiește — dăinuie; dezagregă — dezagreghează; se chinuie — se chinuiește; ar umplea — ar umple; va zăcea — va zace; va tace — va tăcea; a compare — a compărea; îndrumă — îndrumează; să puie capăt — să pună capăt.

Părți de propoziție

I. Alegeți răspunsurile corecte, tăindu-le pe cele incorecte:

1. În construcțiile: *contează <u>pe colegi</u>; mizează <u>pe ei</u>; se bizuie <u>pe colegi</u>; se înfurie <u>pe colegi</u>; îi cășună <u>pe colegi</u>; are ciudă <u>pe colegi</u>; „las' <u>pe mine</u>, stăpîne"; „Cînd auzeam noi de masă, tăbăram <u>pe dînsa</u>"; invidios <u>pe colegi</u>; supărat <u>pe colegi</u>; gelos <u>pe alții</u>,* determinantul subliniat este: (a) complement direct; (b) complement indirect; (c) complement circumstanțial de loc.

2. În perechile de construcții: *apasă <u>butonul</u> — apasă <u>pe buton</u>; își supără <u>părinții</u> — se supără <u>pe părinți</u>; a da vina <u>pe prieteni</u> — a învinui <u>pe prieteni</u>; a încăleca <u>pe șa</u> — a încăleca <u>șaua</u>,* determinanții subliniați îndeplinesc, în cadrul fiecărei perechi: (a) aceeași funcție sintactică; (b) funcție sintactică diferită. Argumentați răspunsul.

3. În construcțiile: *l-au ales <u>director</u>; l-au angajat <u>paznic</u>; l-au trimis <u>profesor</u>; o are <u>profesoară</u>, „Pe cine faci <u>cîrpaciu</u>?"* (I. Creangă), substantivul subliniat: (a) are funcția de complement direct; (b) nu are funcția de complement direct.

4. În construcțiile: *Elevii au fost anunțați <u>ziua și ora</u> examenului; Eleva a fost întrebată <u>soluția ecuației</u>; O dată învățată <u>tabla</u> înmulțirii, greul a trecut; <u>Ce</u> ai fost rugată?,* cuvintele subliniate îndeplinesc funcția de: (a) subiect; (b) complement direct; (c) nume predicativ. Argumentați răspunsul.

II. 1. În perechile de construcții: *Prăjitura a fost arsă din neatenție — Prăjitura e prea arsă și fără gust; Prăjitura e coaptă cu ceasul în mînă — În mai, cireșele sînt coapte; Sportiva e pregătită cu mare atenție în vederea concursului — În preziua concursului, am constatat că sportiva nu e pregătită; (Ciubotele) „făceau paralele acele, căci pusese piele bună, talpă la fund și erau cusute de tocmeală"*

(I. Creangă) — *Pantofii erau descusuți*, stabiliți, pentru fiecare pereche, calitatea predicatelor conținînd pe *a fi:* (a) ambele sînt predicate nominale; (b) unul este verbal, celălalt, nominal. Argumentați răspunsul.

2. Alegeți predicatele și stabiliți tipul de predicat din următoarele fragmente (indicați, acolo unde este posibil, și cazul numelui predicativ): (a) *„... și popia are multe năcăfale, e greu de purtat. Și decît n-a fi cum se cade, mai bine să nu fie"*; (b) *„Ori mi-or da feciorii după moarte de pomană, ori ba, mai bine să-mi dau eu cu mîna mea"*; (c) *„care și el se mira cum au ajuns profesor"*; (d) *„Învățat mai trebuie să fie și acel care face gramatici!"*; (e) *„Și era un ger uscat prin luna lui noiemvrie... "*; (f) *El bagă de seamă tot ce e în jurul lui și le ține minte pe toate;* (g) *„n-avu parte să se preuțească"*; (h) *„pe cît era de frumoasă, pe atît era și de darnică, mititica!"*; (i) *„tovărășia nu ni se părea dreaptă"*; (j) *„Bună să-ți fie inima, cum ți-i căutătura! "*[1]; (k) *Și el hîrști! o pagină;* (l) *Elevul este apreciat și lăudat de profesori;* (m) *De bună seamă că cine se scuză se acuză.*

III. În construcțiile: *Îmi trebuie o carte; Îmi convine situația; Îmi prieste aerul de munte; Îmi ajunge un necaz; Îmi revine o obligație; Nu-mi merge afacerea; Nu-mi strică puțină odihnă; „îndată îți vine somn"* (I. Creangă); *Nici prin cap nu-mi trece gîndul ăsta; Îmi scapă din vedere esențialul; Mă doare capul; Mă preocupă situația; Mă miră rezultatul; Mă amuză ideea; Mă frămîntă multe; Mă copleșește durerea; M-a răzbit foamea; Mă costă nepăsarea; Se întîmplă o nenorocire; Intervine o schimbare; S-a aflat adevărul; S-a mușamalizat rezultatul anchetei; „Mi s-a înăcrit sufletul de dînsa!"* (I. Creangă), substantivele subliniate îndeplinesc funcția de: (a) subiect, (b) complement direct. Este valabil răspunsul pentru toate exemplele? Răspundeți prin: (a) da; (b) nu.

IV. 1. În construcțiile: (a) *Mă preocupă la ce te gîndești;* (b) *Nu știu căruia dintre elevi îi va reveni bursa;* (c) *Nu știu pe cine să mă supăr;* (d) *Pe cine nu lași să moară nu te lasă să trăiești;* (e) *Mă întreb cine este răspunzător de dezastru;* (f) *Nu-mi închipui deloc ce și cum va ajunge el peste vreo zece ani;* (g) *Aș vrea să știu ce se va alege de el;* (h) *Elevul pe care de obicei pot conta s-a îmbolnăvit;* (i) *Am mare respect pentru profesorii de care am fost ajutat;* (j) *Mă întreb ce înseamnă această totală tăcere,* indicați funcția sintactică a pronumelor și a adverbelor relative.

2. În construcțiile: (a) *Dorința oricui învață este să reușească;* (b) *Cunosc pe cine a intrat;* (c) *Mă gîndesc la ce se va întîmpla;* (d) *Trimit cărți cui are nevoie;* (e) *Nimic din ce s-a spus nu e adevărat;* (f) *Semnificația a ce s-a întîmplat e mai adîncă;* (g) *Nu pot să mă pronunț asupra a ceea ce n-am văzut,* indicați cazul și funcția sintactică a pronumelor relative. Argumentați răspunsurile.

V. Din următoarele „cugetări" ale lui N. Iorga, selectați și analizați sintactic și morfologic atributele:

(a) *„Moralitatea se razimă pe respectul de alții și pe respectul de sine".*

(b) *„Curajul tuturora nu se alcătuiește totdeauna din curajul fiștecăruia".*

(c) *„Există o considerație de sine care se hrănește numai din lauda altora".*

(e) *„Achile s-ar fi păzit rău dacă și-ar fi ferecat în vederea tuturora călcîiul unde putea fi rănit".*

(f) *„Mulți te prețuiesc pentru cîte o faptă a ta; te prețuiește în adevăr numai acela pentru care exiști întreg, pentru tine însuți".*

(g) *„Aurul unui singur adevărat scriitor ajunge să poleiască o școală întreagă: puțini pot face deosebirea între aurul de deasupra și cel dinăuntru".*

(h) *„Cea mai mare mîndrie a omului poate fi aceea că el are dreptul de a se simți colaboratorul de fiece clipă al marilor puteri ascunse în el".*

VI. În enunțurile (a) — (e), analizați cuvintele subliniate:

(a) *I-am omagiat pe toți acei neînfricați eroi.*

(b) *Plecarea a zece studenți ne-a dezamăgit.*

(c) *Despre acești doi noi profesori nu ne-am informat încă.*

(d) *Discuțiile asupra examenului nu mă interesează.*

(e) *Succesul a doi dintre cei mai buni prieteni ai noștri ne-a bucurat imens.*

VII. Pentru următoarele perechi de enunțuri, stabiliți:

(A) Cuvintele subliniate au aceeași calitate morfologică?

(B) Au aceeași funcție sintactică?

(a) *Mănînc orice — Mănînc orice i se dă.*

(b) *Vine oricine — Vine oricine are nevoie.*

(c) *Trimit pe oricine — Trimit pe oricine vrea să vină.*

(d) *Mănînc oricît — Mănînc oricît mi se pune.*

(e) *Lucrez oricînd — Lucrez oricînd sînt solicitat.*

---

[1] Citatele sînt reproduse din opera lui I. Creangă.

VIII. Alegeţi răspunsurile corecte, tăind pe cele incorecte; exemplificaţi fiecare răspuns corect.

(A) Regentul unui complement aparţine următoarelor părţi de vorbire: (a) verb; (b) pronume; (c) interjecţie; (d) substantiv; (e) adjectiv; (f) adverb; (g) numeral.

(B) Regentul unui atribut aparţine următoarelor părţi de vorbire: (a) pronume; (b) verb; (c) interjecţie; (d) substantiv; (e) numeral; (f) adverb; (g) adjectiv.

IX. Alegeţi şi exemplificaţi seria (sau seriile) de răspunsuri corecte, tăindu-le pe cele incorecte; exemplificaţi răspunsurile corecte.

Adverbul îndeplineşte următoarele funcţii sintactice:

(a) subiect — complement direct — complement indirect — nume predicativ;
(b) subiect — nume predicativ — atribut — complement circumstanţial de timp;
(c) nume predicativ — predicat — atribut — complement circumstanţial de loc;
(d) nume predicativ — predicat — complement de agent — atribut.

X. Alegeţi şi exemplificaţi seria (sau seriile) de răspunsuri corecte, tăindu-le pe cele incorecte; daţi cîte un exemplu pentru răspunsurile corecte.

Adjectivul îndeplineşte următoarele funcţii sintactice:

(a) subiect — nume predicativ — atribut — complement direct;
(b) subiect — nume predicativ — complement circumstanţial de loc — atribut;
(c) nume predicativ — complement indirect — complement circumstanţial de cauză — atribut;
(d) complement direct — complement indirect — nume predicativ — atribut.

Examenul de bacalaureat 2000 (III)

Prof. FLORIN IONIŢĂ
Liceul „Iulia Hasdeu", Bucureşti

În luna decembrie a anului trecut a avut loc pretestarea unor modele de teste pentru examenul de Bacalaureat 2000. Ele au fost realizate de membrii grupului de lucru din cadrul Serviciului Naţional de Evaluare şi Examinare (S.N.E.E.), profesorii Aurora Ilian, dr. Roxana Mihail, Şt. M. Ilinca, Florin Ioniţă, Adrian Săvoiu şi Mihail Stan. Prezentăm în continuare, aşa cum am promis în numărul trecut al revistei, două dintre aceste teste, însoţite de unele comentarii ori de explicaţii. Precizăm că *structura subiectelor* de la examenul din vară, ca şi punctajul vor fi *cu siguranţă* acelea oferite de modelele prezentate.

Subiectele sînt diferenţiate în funcţie de numărul de ore afectate studiului limbii şi literaturii române prin programa şcolară — fie 4 — 5 ore, fie 3 ore — şi nu în funcţie de profilul liceului.

Probă scrisă pentru limba şi literatura română (4 — 5 ore săptămînal)

I. *Citeşte cu atenţie următorul text:*

Mereu cerşim vieţii ani mulţi, aşa-n neştire, / Ne răzvrătim, ne plîngem de piericiunea noastră, / Şi încă nu-nţelegem că fără de iubire / Se veştejeşte Timpul în noi ca floarea-n glastră; / Rupt din eternitate, el vrea tărîm asemeni / Din care-altoiul şubred să-şi tragă sevă nouă; / Noi îl primim cu gheaţă şi-l răsădim în cremeni / Cînd Dragostea-i unica vecie dată nouă. / Ci-n van acum te mînii pe mine şi m-arunci, / Minunile iubirii n-au stavile pe lume; / Ca Lazăr la auzul duioaselor porunci, / Oricînd şi ori de unde mă vei striga pe nume. / Chiar de-aş zăcea în groapă cu lespedea pe mine, / Tot m-aş scula din moarte ca să alerg la tine. (Vasile Voiculescu, **Sonetul CLXXXIII**)

Redactează răspunsuri de maximum 10 rînduri pentru fiecare dintre următoarele cerinţe:

1. Explică rostul cifrei care ţine loc de titlu al poeziei.

2. Motivează scrierea cu majusculă a cuvintelor *Timp* şi *Dragoste*.

3. Transcrie cel de-al doilea termen al comparaţiei care îl are în centru pe Lazăr şi explică semnificaţia de ansamblu a acestei figuri de stil.

4. Explică sintagma *duioase porunci*.

5. Exprimă într-o singură propoziţie / frază tema poeziei.

20 de puncte

II. Te numeşti Adrian / Adriana Popescu şi locuieşti în Bucureşti, pe strada Unirii nr. 10. Cu ocazia onomasticii tale, ai fost felicitat/ă de către directorul firmei care te-a angajat temporar, în vacanţa de vară. Redactează o scrisoare de mulţumire, care să satisfacă următoarele cerinţe:

(a) să utilizeze formulele de adresare şi de încheiere adecvate, precum şi convenţiile şi mărcile stilului epistolar;

(b) să precizeze clar relaţiile oficiale dintre expeditor şi destinatar;

(c) să exprime gratitudinea într-o manieră simplă, sinceră, sobră, dar sugestivă.

10 puncte

III. Citeşte şi rezolvă cu atenţie următoarele cerinţe:

1. În textul dat, *de* (*ne răzvrătim, ne plîngem de piericiunea noastră*) este prepoziţie. Numeşte şi exemplifică încă patru valori lexico-morfologice ale lui *de*.

2. Scrie patru prepoziţii (simple sau compuse), al căror regim cazual este dativul.

3. Alcătuieşte un enunţ care să conţină un subiect exprimat prin verb la infinitiv şi un nume predicativ exprimat prin substantiv.

4. Construieşte un enunţ în care să existe:

(a) o propoziţie subordonată predicativă, al cărei element de relaţie să fie conjuncţia subordonatoare simplă *de*;

(b) contrage subordonata respectivă în partea de propoziţie corespunzătoare;

(c) menţionează două modificări survenite prin această transformare.

5. Marchează prin subliniere forma corectă a cuvintelor / structurilor date:

(a) stat de plată / ştat de plată;

(b) (povestesc) *băiatului acesta / băiatului acestuia*;

(c) ar tăcea (el) / *ar tace* (el);

(d) deşeartă (el) / *deşartă* (el).

20 de puncte

IV. Scrie o compunere / un eseu în care să comentezi specificul fantasticului în opera literară ***La ţigănci***, de Mircea Eliade.

În conceperea eseului vei avea în vedere:

— explicarea punctului de vedere al autorului despre rolul sacrului şi al profanului în existenţa umană;

— relevarea împletirii, pe parcursul textului, a planului real şi a celui fantastic;

— referirea la cel puţin două episoade reprezentative pentru situarea acţiunii la intersecţia dintre planul real şi cel fantastic;

— evidenţierea semnificaţiei iniţiatice a întîmplărilor prin care trece eroul;

— apartenenţa creaţiei lui Mircea Eliade la mişcarea de idei promovată, în perioada interbelică, de *generaţia '27* (*generaţia Criterion*).

Atenţie! Se recomandă ca eseul să nu depăşească 3 — 4 pagini. Ordinea integrării cerinţelor în cuprinsul eseului este la alegerea ta. Referirea la mai mult de două episoade este apreciată cu pînă la **patru puncte** în plus la nota finală (cîte două pentru fiecare episod).

40 de puncte (36 p. + 4 p.)

Baremul de notare

I. *1.* Titlul volumului este **Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară de Vasile Voiculescu**, pentru că la cele 153 de sonete shakespeariene, poetul a adăugat încă 90, numerotate în continuare: **4 p.**

— răspuns greşit / nici un răspuns: 0 p.

2. Subliniază caracterul de generalitate al celor două noţiuni: **4 p.**

— răspuns greşit / nici un răspuns: 0 p.

3. Tot m-aş scula din moarte ca să alerg la tine: **4 p.**

— răspuns greşit / nici un răspuns: 0 p.

4. Porunca de a se scula din morţi devine *duioasă*, rostită de Isus: **4 p.**

— răspuns ezitant, explicaţie aproximativă: 2 p.

— răspuns greşit / nici un răspuns: 0 p.

5. Dragostea învinge timpul: **4 p.**

— răspuns greşit / nici un răspuns: 0 p.

Total: 20 de puncte

II. A. Convenţiile specifice scrisorii:
— formulele de adresare şi de încheiere: (1 + 1 =) **2 p.**
— data, locul, semnătura: (1 + 1 =) **2 p.**
B. Registrul stilistic potrivit: **2 p.**
C. Conţinut adecvat cerinţei (în totalitate / parţial): (1 + 1 =) **2 p.**
D. Ortografie: **1 p.**
E. Punctuaţie: **1 p.**

Total: 10 puncte

III. *1.* conjuncţie, interjecţie, pronume relativ, substantiv: (1 + 1 + 1 + 1 =) **4 p.**
2. graţie, datorită, mulţumită, conform, contrar, potrivit: (1+ 1 + 1 + 1 =) **4 p.**
3. (exemplu orientativ) *A învăţa este o cerinţă a reuşitei în viaţă* (2 + 2 =) **4 p.**
4. (exemplu orientativ) (a) *Problema cea mai dificilă ar fi fost / de nu venea şi el cu noi.* (b) *Problema cea mai dificilă ar fi fost absenţa lui.* (c) Nu s-au mai folosit predicatul, elementul de relaţie etc.: (1 + 1 + 1 + 1 =) **4 p.**
5. (a) *stat de plată*; (b) *povestesc băiatului acestuia*; (c) *ar tăcea*; (d) *deşartă*: (1 + 1 + 1 + 1 =) **4 p.**

Total: 20 de puncte

IV. *1.* Camuflarea sacrului în profan; *miracolul ne însoţeşte chiar fără voia noastră*; sensul iniţiatic al experienţei cotidiene etc.: **2 p.**
— explicaţie aproximativă, înşirarea unor afirmaţii neînsoţite de argumente: 1 p.
2. Fiecărui episod din planul real îi este contrapus unul perceptibil în planul fantastic, ceea ce permite o lectură a textului în dublă cheie: **2 p.**
3. Referirea la cele două episoade: (2 + 2 =) **4 p.**
Exemple posibile: prezenţa dintotdeauna a ţigăncilor în acel loc; diferenţa dintre căldura toridă de afară şi răcoarea de *dincolo*; impresia de *bordel* a clădirii văzute dinafară şi labirintul de *dincolo*; ieşirea din timp etc.
— referirea la cel mult alte două episoade: (2 + 2 =) **4 p.**
4. Eroul este pus în situaţia de a trăi şi de a înţelege experienţa umană ultimă, moartea; toate întîmplările îl conduc *chiar fără voia sa* la acest deznodămînt: **4 p.**
— explicaţie aproximativă; înşiruirea unor afirmaţii neînsoţite de argumente: 2 p.
5. Referiri la ***Itinerariu spiritual***, programul *generaţiei '27*, scris de Mircea Eliade şi publicat în ziarul ***Cuvîntul***; experienţe; trăire; Noica; Cioran; Nae Ionescu etc.: **4 p.**
— prezentare sumară, informaţii vagi, imprecise: 2 p.
6. Organizarea ideilor în scris: **4 p.**
— text clar organizat, cu echilibru între cele trei componente, introducere — cuprins — încheiere; construcţia paragrafelor subliniază ideile; ideile principale şi cele secundare au o pondere echilibrată: 4 p.
— părţile componente ale textului pot fi uşor recunoscute, dar nu există un echilibru între ele; ideile sînt, în general, subliniate prin paragrafe: 2 p.
— plan vag de structurare a textului, în care părţile componente sînt insuficient marcate; trecerea de la o idee la alta nu este marcată în nici un fel: 1 p.
7. Abilităţi analitice şi critice: **4 p.**
— o foarte bună relaţie idee — argument, coerenţa construcţiei; succesiunea / trecerea logică (motivată) de la o idee la alta, ceea ce face textul, în totalitatea sa, convingător: 4 p.
— o evidentă încercare de a susţine ideile prin argumente, dar rezultatul este puţin convingător: 2 p.
— afirmaţii rareori susţinute de argumente; argumente nerelevante: 1 p.
8. Folosirea limbii: **4 p.**
— vocabular adecvat situaţiei, sigur ales şi variat: 4 p.
— vocabular adaptat susţinerii ideilor, dar cu ezitări în selectarea cuvintelor: 2 p.
— vocabular restrîns, monoton, repetiţii de cuvinte, impresie generală de stîngăcie: 1 p.
9. Ortografie: **3 p.** (0 — 1 erori: 3 p.; 2 erori: 2 p.; 3 erori: 1 p.).
10. Punctuaţie: **4 p.** (0 — 1 erori: 4 p.; 2 erori: 3 p.; 3 erori: 2 p.; 4 erori: 1 p.).
11. Aşezare în pagină: **1 p.**

Total: 40 de puncte

Probă scrisă pentru limba şi literatura română (3 ore săptămînal)

I. ***Citeşte cu atenţie următorul text:***

După amiază, Felix alese o ediţie ilustrată din ***La chartreuse de Parme*** *şi merse la Titi. Acesta îl aştepta în grădină. De acolo intrară în casă, însă, cînd treceau prin sală, Titi făcu semn lui Felix să meargă mai încet, fiindcă Simion dormea (cu cămaşă, ca peste noapte, află mai tîrziu Felix). Ajunşi în odaie, Titi trase cutia lată a unei mari mese, în care Felix zări cărţi, creioane, pachete de ilustrate, puse într-o ordine militară. Toate cărţile şi caietele erau învelite cu o grijă meticuloasă şi semnate caligrafic pe un portativ tras uşor cu creionul. Văzînd admiraţia lui Felix, Titi se crezu dator să-i arate şi alte dovezi de industrie. Avea albume în care copia cu o caligrafie armonioasă fel de fel de poezii cu iniţiale figurate şi colorate. Legătura şi cartonarea albumelor erau opera lui. În loc să-şi cumpere hîrtie de muzică, inventase un pieptene cu cinci picioare de creion cu care linia hîrtia velină simplă. Îşi făcuse o cutie pentru păstrat desenele din carton lipit cu îngrijire cu o hîrtie cafenie şi apoi ornamentat în peniţă cu fluturări gotice. Manualul de limba latină îl imitase pe de-a-ntregul, fabricînd legătura, cartonajul, reproducînd desenele şi scriind caligrafic textul. La întrebarea lui Felix dacă făcea asta ca să economisească banii pentru cumpărarea cărţilor, Titi spuse că nu, dar „că-i plăcea" aşa. Avea şi o vioară, pe care i-o cumpărase tanti Aglae, dar nu putea să cînte decît cîteva linii de exerciţiu elementar. Mai mult decît muzica propriu-zisă îl pasionase colectarea materialului. Îşi făcuse un album de muzică în care copiase romanţe italiene, fragmente de operă pentru partea cîntăreţului solist, cîntece populare nemţeşti.*

— Cînd ai ceva frumos — zise Titi lui Felix — te rog să-mi dai să copiez.

— Am putea să facem împreună duete, cînd îmi voi aduce vioara de la Iaşi şi notele, am caietele lui Mazas, propuse Felix.

— Nu acum — refuză Titi — acum mă exercitez cîntînd lucruri uşoare şi după ureche. Mai tîrziu, peste cîţiva ani! (Avea douăzeci şi doi de ani)

Felix avu în gînd o clipă intenţia de a-i demonstra că metoda e greşită, dar se stăpîni spre a nu părea pedant. Întrebîndu-l în ce putea să-i fie de folos, Titi ceru să i se arate la limba latină. Voia numai traducerea, şi anume, să i se spună cuvînt cu cuvînt în româneşte, pentru a-l scrie deasupra textului. Orice sugerare a unei alte metode fu respinsă, şi Felix trebui să-i dicteze, privind cartea pe deasupra umărului lui, în vreme ce el scria atent traducerea, făcînd să i se repete cîte o vorbă. După o jumătate de oră, Titi declară că s-a plictisit şi că-l doare capul şi nici măcar nu arătă dorinţa de a urma numaidecît a doua zi, spunînd pur şi simplu:

— Să lăsăm pe altă dată. (George Călinescu, *Enigma Otiliei*)

Redactează răspunsuri de maximum 10 rînduri pentru fiecare dintre următoarele cerinţe:

1. Identifică, folosindu-te numai de textul de mai sus, care este plăcerea cea mai mare a lui Titi în existenţa sa cotidiană.

2. Transcrie, din text, un fragment în care autorul intervine direct pentru a comenta purtarea lui Titi.

3. Aparent, preocupările lui Titi par a fi ale unui tînăr sensibil: desenează, cîntă la vioară. Explică de ce comportamentul său nu are totuşi nici o legătură cu lumea artei.

4. Arată motivul pentru care Felix se fereşte să-i demonstreze vărului său că metoda lui de a învăţa nu este cea mai potrivită.

5. Fiecare personaj important din romanul lui G. Călinescu reprezintă o anume tipologie. Numeşte tipul uman potrivit lui Titi şi justifică-ţi afirmaţia apelînd la un argument furnizat de textul de mai sus.

20 de puncte

II. Te numeşti Andrei / Andreea Ionescu, eşti elev/ă în clasa a XII-a a Colegiului Naţional „Mihail Kogălniceanu" din Bucureşti. Întocmeşte o cerere adresată directorului colegiului, solicitînd eliberarea unei adeverinţe de elev, de care ai nevoie pentru a te angaja într-un post sezonier în perioada vacanţei de iarnă.

Atenţie! Cererea ta trebuie să îndeplinească următoarele cerinţe:

(a) să utilizeze adecvat mărcile stilului oficial, conţinînd toate elementele obligatorii ale unei cereri;

(b) să trateze în stil neutru, problema abordată;

(c) să expună, explicit şi convingător, problema care face obiectul solicitării.

10 puncte

III. *1.* Rescrie într-unul dintre stilurile funcţionale cunoscute următoarea propoziţie: *Trandafirii culeşi aseară s-au ofilit.* Numeşte stilul în care ai făcut rescrierea.

2. Scrie o expresie sinonimă cu *...voia să i se spună cuvînt cu cuvînt.*

3. Scrie cîte un enunţ pentru fiecare dintre omografele: *comédie, comedíe.*

4. Identifică şi corectează eroarea / erorile, indiferent de natura ei / lor: *În această toamnă vom participa împreună la examenul de admitere de la Facultatea de litere.*

5. Arată, prin subliniere, care este paronimul potrivit în următoarele combinații: *transcriere literală / literară, a-și apropia / apropria bunurile cuiva, a recuza / refuza un martor, a ține frînele / frîiele țării.*

20 de puncte

IV. Pornind de la poemul ***Eu nu strivesc corola de minuni a lumii***, prezintă într-un eseu concepția despre poezie a lui Lucian Blaga.

În realizarea eseului vei avea în vedere:

— explicarea conceptului de „artă poetică";

— modalitățile de cunoaștere specifice sistemului său filozofic și felul în care acestea se regăsesc în creația lirică;

— interpretarea a cel puțin patru imagini poetice, pe care le consideri reprezentative pentru universul său liric;

— relevarea noutății limbajului sub raport stilistic și prozodic.

40 de puncte (36 p. + 4 p.)

Atenție! Se recomandă ca eseul să nu depășească 2 — 3 pagini. Ordinea integrării cerințelor în cuprinsul eseului este la alegerea ta. Interpretarea a mai mult de patru imagini poetice este apreciată cu pînă la patru puncte în plus la nota finală (cîte un punct pentru fiecare imagine).

Baremul de notare

I. *1.* Să imite, să copieze, să aibă în jur o ordine *militară* etc.: **4 p.**

— răspuns greșit / nici un răspuns: 0 p.

2. Avea douăzeci și doi de ani: **4 p.**

— răspuns greșit / nici un răspuns: 0 p.

3. Nu are fantezie, nu este capabil să creeze, ci doar să imite: **4 p.**

— răspuns ezitant, explicație aproximativă: 2 p.

— răspuns greșit / nici un răspuns: 0 p.

4. Din politețe, pentru a nu părea *pedant*: **4 p.**

— răspuns greșit / nici un răspuns: 0 p.

5. Prostul, mărginitul; nu are inițiative, este incapabil să realizeze ceva ori să se concentreze asupra a ceva, nu-și dă seama de propriile limite etc.: (2 + 2 =) **4 p.**

— răspuns greșit / nici un răspuns: 0 p.

Total: 20 de puncte

II. A. Elemente ale stilului administrativ:

— lexic adecvat (în totalitate / parțial): (1 + 1 =) **2 p.**

— formule potrivite de început și de încheiere: (1 + 1 =) **2 p.**

— concizie: **1 p.**

— așezare în pagină: **1 p.**

B. Conținut adecvat cerinței (în totalitate / parțial): (1 + 1 =) **2 p.**

C. Ortografie: **1 p.**

D. Punctuație: **1 p.**

Total: 10 puncte

III. *1.* stil beletristic: ... rozele s-au ofilit...: **4 p.**

2. ad litteram: **4 p.**

3. A fost o comédie întreagă drumul nostru la munte. **O scrisoare pierdută** *este o comedie de I. L. Caragiale* (exemplele sînt orientative): (2 + 2 =) **4 p.**

4. ...Facultatea de Litere...: **4 p.**

5. transcriere literală, a-și apropria bunurile cuiva, a recuza un martor, a ține frîiele țării: (1 + 1 + 1 + 1 =) **4 p.**

Total: 20 de puncte

IV. *1.* Explicarea conceptului de „artă poetică": originea, rostul etc.: **4 p.**

— explicație aproximativă / parțială: 2 p.

2. Modalități de cunoaștere prezentate în **Trilogia culturii**: (2 + 2 =) **4 p.**

— *cunoașterea paradisiacă*, de tip logic, rațional care reduce misterul: „sugrumă vraja nepătrunsului...", „ucide taina" etc.: 2 p.

— pentru explicarea conceptului filozofic fără legătură cu imaginile poetice: 1 p.

— *cunoaşterea luciferică* are ca scop potenţarea misterului: „sporesc a lumii taină", „îmbogăţesc şi eu întunecata zare cu largi fiori de sfînt mister" etc.: 2 p.

— pentru explicarea conceptului filozofic fără legătură cu imaginile poetice: 1 p.

3. Interpretarea celor patru imagini poetice: (1 + 1 + 1 + 1 =) **4 p.**

— interpretarea altor patru imagini poetice: (1 + 1 + 1 + 1 =) **4 p.**

4. Noutatea limbajului sub raport stilistic şi prozodic: rolul fundamental al metaforei (plasticizantă şi revelatorie), versificaţia liberă, exemplificări etc. **4 p.**

— explicaţii aproximative / parţiale: 2 p.

6. Organizarea ideilor în scris: **4 p.**

— text clar organizat, cu echilibru între cele trei componente, introducere — cuprins — încheiere; construcţia paragrafelor subliniază ideile; ideile principale şi cele secundare au o pondere echilibrată: 4 p.

— părţile componente ale textului pot fi uşor recunoscute, dar nu există un echilibru între ele; ideile sînt, în general, subliniate prin paragrafe: 2 p.

— plan vag de structurare a textului, în care părţile componente sînt insuficient marcate; trecerea de la o idee la alta nu este marcată în nici un fel: 1 p.

7. Abilităţi analitice şi critice: **4 p.**

— o foarte bună relaţie idee — argument, coerenţa construcţiei; succesiunea / trecerea logică (motivată) de la o idee la alta, ceea ce face textul, în totalitatea sa, convingător: 4 p.

— o evidentă încercare de a susţine ideile prin argumente, dar rezultatul este puţin convingător: 2 p.

— afirmaţii rareori susţinute de argumente; argumente nerelevante: 1 p.

8. Folosirea limbii: **4 p.**

— vocabular adecvat situaţiei, sigur ales şi variat: 4 p.

— vocabular adaptat susţinerii ideilor, dar cu ezitări în selectarea cuvintelor: 2 p.

— vocabular restrîns, monoton, repetiţii de cuvinte, impresie generală de stîngăcie: 1 p.

9. Ortografie: **3 p.** (0 — 1 erori: 3 p.; 2 erori: 2 p.; 3 erori: 1 p.).

10. Punctuaţie: **4 p.** (0 — 1 erori: 4 p.; 2 erori: 3 p.; 3 erori: 2 p.; 4 erori: 1 p.).

11. Aşezare în pagină: **1 p.**

Total: 40 de puncte

Observaţii

Subiectul I: s-a constatat că mulţi dintre elevi au încercat să „comenteze" şi nu să trateze independent fiecare dintre cele cinci cerinţe. Facem precizarea că acestea nu urmează o anume gradaţie şi nici nu sînt dependente una de alta. Scopul acestui prim subiect este **numai** verificarea înţelegerii textului selectat! De asemenea, este absolut obligatorie încadrarea în limita de rînduri.

Subiectul II: a ridicat cele mai multe probleme. Din păcate elevii nu sînt încă obişnuiţi cu rigoarea pe care o presupune redactarea unui text în funcţie de o anumită cerinţă şi într-un anume registru stilistic. Totuşi nu este nevoie de foarte multe informaţii suplimentare ca să ştii că, de exemplu, nu este potrivit să te adresezi directorului unei instituţii, al unei firme, adică unei persoane oficiale cu formule de genul *Dragă domnule director* sau *Domnule director Popescu*... De asemenea, în situaţia redactării unei cereri este absolut obligatoriu să fie precizate toate informaţiile necesare în vederea identificării petentului: nume, clasă, adresă, eventual număr de telefon (şi nu, cum s-a întîmplat în cîteva situaţii, ale liceului!). Concizia, lizibilitatea şi aşezarea în pagină sînt de asemenea calităţi ce trebuie avute în vedere!

Subiectul III: a fost diferenţiat în funcţie de numărul de ore de limba şi literatura română afectate acestei discipline în liceu. Pentru cei care au studiat gramatica subiectul va fi, să-l numim, de tip clasic. Vor exista cerinţe legate de vocabular, ortografie, punctuaţie, topică, morfologie, sintaxa propoziţiei şi a frazei, toate în strictă concordanţă cu programa de bacalaureat şi la un nivel mediu de dificultate. Elementul de noutate intervine în ceea ce priveşte cel de al doilea tip de subiecte (pentru elevii ce au studiat limba şi literatura română trei ore pe săptămînă). În acest caz nu este vorba de o probă de „gramatică", ci de verificarea unor abilităţi de folosire corectă a limbii române, de cunoaşterea unor probleme legate de stilurile funcţionale etc. Este bine, de aceea, să fie citită cu atenţie programa de examen la secţiunea V.1 pentru a înţelege întocmai ce se doreşte de la candidaţi.

Subiectul IV: este un eseu. Cerinţele care trebuie dezvoltate vor fi patru sau cinci, în funcţie de profilul liceului. Ordinea este la alegerea candidatului. Numărul de pagini redactate este dependent numai de cunoştinţele candidatului şi, evident, de grafie. Există totuşi nişte **recomandări** privind numărul de pagini. Ele sînt făcute nu la întîmplare, ci în urma unor experimente care au demonstrat că, în mod normal, nici timpul avut la dispoziţie, dar nici conţinuturile nu permit depăşirea acestor limite. Dar, repetăm, sînt numai nişte **recomandări** şi nimic mai mult! Punctajul va fi împărţit în mod egal (20 p. + 20 p.) pentru conţinut şi felul în care acesta este transmis.

Nivelul general de dificultate al subiectelor va fi mediu, iar acesta se determină în urma unor studii amănunţite efectuate cu ocazia celor două testări la nivel naţional (decembrie şi martie).

Evaluarea performanţelor elevilor în cadrul probei orale a examenului de bacalaureat

Cercetător dr. ROXANA MIHAIL
Serviciul Naţional de Evaluare şi de Examinare
Prof. FLORIN IONIŢĂ
Liceul „Iulia Hasdeu", Bucureşti

Schimbările introduse în structura examenului de bacalaureat începînd cu prima sesiune a anului 2000 au în vedere în primul rînd ridicarea gradului de obiectivitate a aprecierii performanţei candidatului. Dacă, în cazul probei scrise, baremul de corectare şi notare a devenit unul analitic (*i.e.*, detalierea punctajului acordat se face pe baza unor criterii-răspuns foarte clar specificate, cu punctaje intermediare pentru răspunsurile parţiale), în cazul probei orale eforturile examinatorului vor viza, începînd cu acest an, atît elementele de conţinut prevăzute prin programa de examen, cît şi capacităţi, deprinderi, elemente de competenţă, atitudini greu de investigat în cadrul examenului scris.

Astfel, prin proba orală, în condiţiile specifice examenului (programă, presiune psihologică specifică, timp limitat), candidatul ar trebui să facă dovada stăpînirii următoarelor capacităţi, deprinderi, abilităţi şi elemente de competenţă:

✧ deprinderea de a formula şi exprima oral succint şi clar idei proprii sau sugerate de contextul furnizat de situaţia de examen;

✧ abilitatea de a citi cu voce tare, cu acurateţe, fluent şi făcînd dovada înţelegerii celor citite;

✧ abilitatea de a utiliza, în comunicarea orală, un vocabular divers şi sugestiv al limbii literare, potrivit vîrstei şi adecvat contextului;

✧ deprinderea de a-şi adapta propria expunere orală (limbajul, exprimarea, prezentarea etc.) la sarcina de lucru formulată în biletul de examen;

✧ competenţa comunicaţională activată în susţinerea şi argumentarea ideilor personale şi / sau a celor citite sau auzite.

Aşadar, profesorul-examinator se află în situaţia de a fi obligat să focalizeze atît ţinta numită „biletul de examen" tratat de către candidat, cît şi modul în care acesta o face. Partea ascunsă a icebergului, „modul", face în primul rînd obiectul articolului de faţă.

Pentru examenul din acest an, structura biletelor va fi următoarea:

Exemplul nr. 1

I. *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii / şi nu ucid / cu mintea tainele, ce le-ntîlnesc / în calea mea / în flori, în ochi, pe buze ori morminte. / Lumina altora sugrumă vraja nepătrunsului ascuns / în adîncimi de întuneric, / dar eu, / eu cu lumina mea sporesc a lumii taină* — (Lucian Blaga, *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii)*

(a) În aceste versuri poetul prezintă, într-o formă metaforică, două modalităţi de cunoaştere a lumii: numeşte-le şi extrage acele versuri prin care sînt descrise.

(b) Ce elemente de prozodie prezente în general în poezii lipsesc din versurile de mai sus?

(c) Ilustrează conceptul de *metaforă*, folosind ca suport versurile reproduse.

II. Arată care sunt cauzele care pun în pericol stabilitatea gospodăriei ţărăneşti, aşa cum apar ele în primul volum al romanului *Moromeţii*, de Marin Preda.

Exemplul nr. 2

I. *Privitor ca la teatru / Tu în lume să te-nchipui: / Joace unul şi pe patru, / Totuşi tu ghici-vei chipu-i, / Şi de plînge, de se ceartă, / Tu în colţ petreci în tine / Şi-nţelegi din a lor artă /* Ce e rău şi ce e bine. (Mihai Eminescu, *Glossă)*

(a) În versurile citate este prezent un cunoscut motiv romantic: numeşte-l şi explică-i succint semnificaţia.

(b) Fiecare strofă a *Glossei* este ilustrarea cîte unui precept de natură etică. Arată care este acesta în strofa citată?

(c) Identifică două trăsături ale glosei ca specie literară, ce se regăsesc în versurile de mai sus.

II. Prezintă succint cadrul social-istoric în care plasează Marin Preda acţiunea celui de al doilea volum al romanului *Moromeţii*, scoţînd în evidenţă deosebirile faţă de volumul întîi în ceea ce priveşte problemele cu care se confruntă eroul principal.

Sarcina tradiţională a examinatorului va fi structurată acum prin introducerea unei grile de evaluare a răspunsului oral pe care cei doi examinatori o pot aplica şi pe baza căreia îşi pot întemeia judecata de valoare, în conformitate cu Regulamentul de examen. Introdusă în acest an cu un caracter opţional, această grilă de evaluare a fost pretestată mai întîi pe un număr relativ redus de elevi, simulînd situaţia de examinare. Ea poate suferi modificările cerute de aplicarea sa în situaţia examenului real şi va fi introdusă în regulamentul examenului începînd cu anul următor.

Principalul avantaj al utilizării criteriilor de evaluare a răspunsului oral este creşterea obiectivităţii notării. Desigur, procesul rămîne unul bazat pe judecata expertă, cu alte cuvinte, profesorul examinator decide, în ultimă instanţă dacă acordă sau nu punctele. Diferenţa constă însă, pe de o parte, în faptul că acordarea acestora devine transparentă, explicită, iar, pe de alta, în „negocierea", pe baza descrierilor performanţei aşteptate, a punctelor şi, în ultimă instanţă, a notei finale, de către cei doi examinatori.

Paşii necesari a fi parcurşi de către profesorii examinatori sînt:

1. Urmărirea, de către ambii profesori-examinatori, a expunerii candidatului şi sprijinirea acestuia, prin întrebări ajutătoare, dacă este necesar.

2. Calcularea, în mod independent, de către fiecare examinator, a punctajului, prin adunarea punctelor acordate fiecăruia dintre cele trei criterii prevăzute în grilă (de exemplu, primul examinator a acordat: 9 + 8 + 10 = 27 de puncte. Cel de-al doilea examinator a acordat: 8 + 7 + 9 = 24 de puncte, ceea ce corespunde unei note situate între 8 — 9).

3. Stabilirea notelor finale, prin negocierea între cei doi examinatori. În acest scop, pentru facilitarea negocierii pe baza argumentelor, se va face apel la descriptorii pentru nivelurile de performanţă ale criteriilor cuprinse în grila de evaluare. În cadrul procesului de negociere, pot apărea trei situaţii:

— cei doi examinatori sînt de acord în privinţa punctajului obţinut. Acesta, conform descriptorilor, corespunde unei note sau unui interval de note. În ultimul caz, prin negociere, se aplică regula acordării punctajului în favoarea elevului, respectiv la limita de sus a intervalului;

— cei doi examinatori au ajuns la punctaje corespunzînd unor note sau intervale de note diferite. Prin negociere, trebuie să se ajungă la punctajul (şi, în final, la nota) descriind cel mai bine performanţa elevului, aplicînd prevederile regulamentului.

4. Înscrierea notelor obţinute prin negociere în *catalogul de examen*, precum şi a mediei finale obţinute de către candidat la proba orală.

Cele trei criterii de performanţă enunţate trebuie urmărite pe tot parcursul expunerii orale, de către fiecare profesor-examinator, separat. Asocierea de note fiecăruia dintre aceste criterii facilitează aprecierea obiectivă finală individuală.

Criterii de performanţă	1 — 4 puncte	5 puncte	6 — 7 puncte	8 — 9 puncte	10 puncte
1. Adecvarea la (încadrarea în) subiect, temă, sarcină de lucru, coerenţa argumentelor (corectitudinea răspunsului)					
2. Corectitudinea utilizării limbii literare					
3. Fluenţa / persuasiunea expunerii orale în cadrul registrului de comunicare adecvat					

Aceste criterii pot fi descrise într-un mod extins. Înainte de a începe examinarea propriu-zisă, fiecare examinator întreprinde o lectură atît a criteriilor, cît şi a descriptorilor pentru nivelurile de performanţă şi, eventual, discută cu celălalt membru al comisiei modul lor optim de aplicare.

Detalierea acestor criterii poate fi îmbogăţită, iar accentele pot evidenţia o latură sau alta a răspunsului aşteptat.

1. Adecvarea la subiect, temă, sarcină de lucru, coerenţa argumentelor (corectitudinea răspunsului):

Fiecare dintre subiectele de pe biletul de examen este abordat. Răspunsul se încadrează între limitele acceptate de corectitudine a conţinutului. Nu există devieri sau „deturnări" ale subiectelor enunţate pe bilet.

Argumentele de conţinut pe baza cărora este construit răspunsul sînt corecte, adecvate şi asociate în mod potrivit modului de prezentare.

2. Corectitudinea utilizării limbii literare:

Vocabularul utilizat susţine conţinutul şi scopul întregii expuneri. Sînt inexistente clişeele lingvistice sau critice, verbiajul, regionalismele, elementele de jargon sau elementele de vocabular aparţinînd limbii vorbite. Comunicarea este iniţiată şi menţinută în termenii situaţiei de examinare, candidatul expune / prezintă subiectul şi răspunde la întrebările examinatorului în cadrul comunicării orale, cu caracter formal, fără a depăşi sau încălca normele acesteia.

3. Fluența / persuasiunea expunerii orale în cadrul registrului de comunicare adecvat:

În tratarea tuturor subiectelor de pe biletul de examen, abilitatea de a exprima ideile într-o succesiune logică, într-un ritm natural, fluent, inteligibil, cu evitarea banalităților și a stridențelor, susține expunerea. Comunicarea este inițiată și menținută în termenii situației de comunicare, candidatul expune / prezintă subiectul și răspunde la întrebările examinatorului în cadrul comunicării orale, cu caracter formal, fără a depăși sau încălca normele acesteia.

În continuare, fiecare profesor-examinator își poate crea propriul borderou de lucru, în care trece numărul candidatului, punctajele pe criterii și punctajul final acordat. Pentru transformarea punctelor în note, se face apel la tabelul descriptorilor pentru nivelurile de performanță prezentat în continuare.

DESCRIPTORII PENTRU NIVELURILE DE PERFORMANȚĂ ALE CRITERIILOR ENUNȚATE

3 — 13 puncte: Adecvarea la subiect, temă, sarcina de lucru, este nesatisfăcătoare. Candidatul nu se concentrează asupra solicitării, deviind adeseori. Limba literară nu este folosită într-un mod satisfăcător, existînd abateri de uzaj, nepermise în comunicarea formală. Expunerea este sincopată, cu repetarea sau reluarea unor idei, cu mari pauze sau ezitări. Argumentele prezentate nu sînt suficiente pentru a forma o imagine coerentă. Întrebările ajutătoare ale examinatorului nu primesc răspunsul dorit. Expunerea nu are putere de convingere. **(Note 1 — 4)**

14 — 16 puncte: Candidatul satisface coordonatele subiectului, temei, sarcinii de lucru, într-o măsură acceptabilă. Anumite elemente, de bază, ale limbii literare, sînt utilizate într-un mod satisfăcător. Expunerea orală prezintă o fluență minimă. Candidatul este capabil să se exprime în registrul de comunicare adecvat, deși limitat. Este capabil să formuleze argumente, dar încă nu le leagă între ele într-un mod coerent. Expunerea în ansamblu are o putere de convingere limitată. **(Nota 5)**

17 — 22 de puncte: Candidatul își adecvează expunerea la temă, subiect, sarcina de lucru, mai mult decît satisfăcător. Posedă deja competența comunicațională susținută de vocabular, ca și de morfosintaxă aplicate într-un mod natural, expunerea lăsînd impresia generală de fluență, deși cu anumite ezitări. Registrul de comunicare ales este cel potrivit contextului. Deși argumentele formulate sînt în număr redus, apare încercarea de a le lega logic. În expunerea sa orală, candidatul evidențiază unele elemente de persuasiune. **(Note 6 — 7)**

23 — 28 de puncte: Candidatul își încadrează cu eficiență expunerea în tema, subiectul, sarcina de lucru menționate pe biletul de examen, abordînd toate subiectele în mod echilibrat. Limba literară utilizată este armonioasă, conținînd concepte critice și teoretice corect plasate în expunerea orală, care are coerența și fluența dorite. Registrul de comunicare ales și menținut permite exprimarea propriilor opinii și idei, rezultate în mare măsură ale gîndirii critice aplicate sarcinii de lucru în situația de examen. Argumentele prezentate prezintă elemente de originalitate și sînt organizate logic. Expunerea este convingătoare pentru examinatori. **(Note 8 — 9)**

29 — 30 de puncte: Candidatul prezintă un discurs bine adecvat contextului (temă, subiect, sarcină de lucru, situație de examen). Posedă competența comunicațională necesară, fiind conștient de acest lucru și adecvînd-o cu ușurință, în mod flexibil, prin utilizarea unei limbi literare expresive. Expunerea orală este fluentă, bine organizată, susținută de gestica, intonația, expresia potrivite situației. Registrul de comunicare este folosit ca un cadru adecvat competenței comunicaționale aplicate cu originalitate în exprimarea ideilor personale, ca și în ilustrarea ideilor vehiculate. Argumentele prezentate au o logică evidentă, naturală, susținînd gîndirea critică a candidatului, aplicată contextului. Expunerea orală în ansamblu este persuasivă prin elementele de originalitate, exprimarea sugestivă, stăpînirea deplină atît a ideilor, cît și a situației de examen. **(Nota 10)**

Evaluarea performanței în cadrul răspunsului oral rămîne un proces extrem de complex, dar ponderea pe care o deține deocamdată examinarea orală în cadrul întregului examen de bacalaureat face imperioasă focalizarea eforturilor în direcția ridicării obiectivității de substanță, argumentate, în aprecierea performanței candidatului. Orice instrument de evaluare, tehnică sau procedură este optimizabilă în timp, după aplicarea sa în situația evaluării sau examinării „reale". Acestui prim an de căutări și experimentări îi vor urma, desigur, discutarea, cu un număr extins de profesori-examinatori, a efectelor introducerii acestei grile, optimizarea grilei și a procedurii de aplicare, iar, în final, decizia privind utilizarea sa în examenul real din anii viitori.

Observații asupra redactării compunerilor*

Prof. MIHAIL STAN
Inspector de specialitate,
Serviciul Național de Evaluare și Examinare

Proba de limba și literatura română pentru examenul de capacitate presupune verificarea *în scris* a modului în care absolvenții clasei a VIII-a și-au însușit conținuturile stabilite prin programă, dar și abilitatea de a opera cu anumite concepte operaționale. Pentru componenta *Lecturi literare*, verificarea se face printr-o *compunere pe o temă dată, cu un număr de 3 — 5 cerințe* și cu *obligativitatea încadrării într-un număr limitat de rînduri*. Redăm, mai jos, un model de formulare a subiectului de literatură, prilej cu care facem și o serie de recomandări metodologice, cu intenția declarată de a introduce rigoarea științifică în efectuarea unei compuneri (de tipul eseului structurat), iar, pe de altă parte, de a facilita înțelegerea modului în care se redactează o asemenea lucrare:

I. Într-o compunere de cel mult 15 rînduri, prezintă semnificația titlului operei literare *Sobieski și românii*, de Costache Negruzzi.

Atenție ! *Vei primi punctajul necesar, dacă:*

— *vei respecta unitatea compoziției (introducere — cuprins — încheiere);*

— *te vei încadra în numărul de rînduri cerut;*

— ***vei arăta semnificația fiecărui component al titlului;***

— *vei folosi normele în vigoare de ortografie și de punctuație.*

30 de puncte

Candidatul trebuie *să citească foarte atent cerințele compunerii*, asigurîndu-se că le-a înțeles în litera și în spiritul lor. Mai întîi, va descompune fiecare cerință în *unități informaționale de bază*, trăgînd concluziile care se impun, după modelul:

— *compunere* — deci este o lucrare elaborată, nu o simplă reproducere a cunoștințelor anterior învățate;

— de *cel mult 15 rînduri* — deci lucrarea nu trebuie să depășească 15 rînduri scrise (situație în care nu se obține punctajul acordat acestei cerințe), dar poate conține mai puține rînduri, cu condiția de a nu se simplifica / vulgariza conținutul de idei;

— *prezintă* — deci forma de comunicare este prezentarea în scris (adevăr axiomatic: se evaluează numai ceea ce a fost scris, nu și ceea ce s-ar putea subînțelege);

— *semnificația titlului* — deci interpretarea doar a titlului, prin stabilirea înțelesului fiecărui cuvînt component al acestuia;

— *operei literare* — deci desprinderea semnificației titlului prin raportare la conținutul de idei al operei literare *Sobieski și românii*, de Costache Negruzzi, și nu o interpretare care să facă abstracție de acesta.

În același fel se va proceda și cu celelalte cerințe, elevul ținînd seama de criteriile de bază ale întocmirii unei compuneri, cu care a fost obișnuit pe tot parcursul școlii:

(a) unitatea compoziției se referă la necesitatea de a se respecta structura *introducere — cuprins — încheiere*; o lucrare căreia îi lipsește încheierea nu poate fi apreciată cu punctajul maxim, indiferent de calitatea conținutului de idei (criza de timp nu este o scuză);

(b) aspectul general al compunerii sau *așezarea textului în pagină* presupune respectarea unor *norme de redactare a textului scris de mînă*, asupra cărora elevul nu mai este avertizat, din moment ce sînt *obligatorii* pentru oricare tip de lucrare:

— titlul compunerii trebuie marcat prin subliniere (după titlu nu apare niciodată punctul);

— începutul lucrării trebuie scris cu alineat (marginea din stînga: 2 — 2,5 cm + alineat: circa 2 cm);

— fiecare idee principală trebuie marcată prin alineatul corespunzător;

— sfîrșitul fiecărui enunț va fi marcat prin semnul de punctuație impus de context (de obicei prin punct, întrucît majoritatea construcțiilor sînt enunțiative);

— scrierea pînă la marginea din dreapta a lucrării, cu despărțirea cuvintelor în silabe, acolo unde situația o impune (dacă rîndul nu este scris pînă la capăt, se presupune că elevul nu știe să așeze textul în pagină sau nu știe să despartă cuvintele în silabe);

— rămîne incomplet rîndul care conține finalul unui enunț, cînd se trece la paragraful următor prin alineat;

---

* Text reprodus din volumul *Capacitate 2000. Limba și literatura română. Teste și bareme*, autori: Andra Șerbănescu Vasilescu și Mihail Stan, editat de Societatea de Științe Filologice.

(c) respectarea *condițiilor minimale de caligrafie* (cerință implicită): păstrarea distanței de un spațiu între cuvinte, scrierea legată a literelor, ușor aplecate spre dreapta, menținerea unei distanțe egale între literele aceluiași cuvînt, punerea semnelor diacritice, păstrarea formei standard a literelor și a dimensiunilor optime, pentru obținerea unui scris lizibil etc.

*

După ce s-a asigurat că a înțeles foarte exact ceea ce trebuie să facă, elevul își va elabora o *strategie* a redactării lucrării, care să-l conducă la succesul scontat, ale cărei „secrete" sînt:

(a) stabilirea unui plan general de lucru (mental sau în scris, detaliat sau sumar, în funcție de complexitatea subiectului în cauză, de nivelul de antrenament al candidatului în efectuarea respectivului tip de lucrare, de gradul de cunoaștere a subiectului și de stăpînire a tehnicilor de redactare etc.); această etapă a redactării nu trebuie să depășească 5 — 8 minute;

(b) prima redactare a compunerii trebuie să se facă pe ciorna lucrării de examen; pe măsura scrierii unor paragrafe, dar și la final, compunerea trebuie *recitită, corectată, armonizată stilistic* și *îmbunătățită* prin *eliminarea, modificarea sau adăugarea* unor cuvinte, construcții, enunțuri etc., toate avînd ca scop obținerea *clarității și a expresivității întregului*;

(c) păstrarea unui *raport optim* între conținutul propriu-zis și introducere + încheiere (care, la un loc, nu trebuie să depășească o cincime, maximum o treime din totalul lucrării); prin asociere cu un produs oarecare, introducerea trebuie să fie ambalajul care să-l atragă pe „client", conținutul este chiar produsul în sine (ale cărui eventuale vicii trebuie mascate cu grijă), iar încheierea este prețul (element final, care să convingă un cumpărător pretențios că merită să dea „banii"— a se citi „nota maximă");

(d) limbajul folosit în exprimarea ideilor trebuie să respecte *normele limbii literare*; pentru a se obține punctajul maxim, se va urmări, în special:

— eliminarea formulărilor pleonastice și tautologice, a cacofoniei, ca și a repetițiilor care nu sînt strict necesare clarificării unei idei (acolo unde este posibilă eliminarea repetiției, se va face substituirea unor termeni prin sinonime);

— evitarea clișeelor verbale și a locurilor comune în exprimare;

— folosirea adecvată a termenilor, cu sensul lor propriu (numai în mod excepțional pot apărea și termeni cu sens figurat, dat fiind specificul lucrării cerute — compunere pe o temă dată, și nu o compunere liberă, care permite și folosirea altor resurse ale limbajului);

— evitarea abuzului de neologisme; interdicția de introducere în lucrare a regionalismelor, a arhaismelor, a termenilor și construcțiilor populare sau de argou etc.;

— folosirea cu măsură a adjectivelor (mai ales în postura dublului și a triplului epitet), ca și a superlativului de tipul „extraordinar", „colosal", „genial"...;

— înlăturarea formelor pronominale, adjectivale și verbale de persoana I și a II-a, cu excepția situațiilor în care apar într-un citat; relatarea se face, în exclusivitate, la persoana a III-a, pe un ton neutru, lipsit de efuziuni lirico-afective;

— evitarea construcțiilor echivoce, a ambiguităților de orice tip (dacă o idee este confuză, este mai bine ca ea să fie înlăturată din compunere, întrucît penalizările totalizează un număr mai mare de puncte decît punctajul acordat în situația în care ar fi corect formulată).

(e) corectarea primei redactări este obligatorie, chiar și în situația în care s-a făcut o retușare după scrierea fiecărui paragraf; pentru a se obține o eficiență maximă în această etapă a elaborării lucrării, este bine ca recitirea și corectarea textului să se facă în *trei etape succesive*, presupunînd:

— în *etapa I:* succesiunea ideilor în context (premisă — argument — concluzie / consecințe);

— în *etapa a II-a:* proprietatea termenilor folosiți în enunțuri și corectitudinea construcțiilor (a frazelor și a propozițiilor);

— în *etapa a III-a:* ortografia și punctuația.

(f) transcrierea compunerii pe foaia de examen presupune o atenție sporită (mai ales dacă textul primei redactări a avut retușări succesive, eliminări, adăugiri etc.), pentru a nu se relua aceleași greșeli sau comite alte erori; un cuvînt sau un grup de cuvinte care a fost transcris cu greșeli se va trece într-o paranteză și se va tăia cu o singură linie continuă (alte modalități de anulare nu sînt indicate; mai mult de o adăugire / ștersătură va intra sub incidența penalizărilor, conform baremului).

*

Elevul trebuie să aibă în vedere și *efectele de natură psihologică* pe care lucrarea sa le are asupra profesorului corector. În procesul de evaluare a unei lucrări, apar și tendințe subiective de notare, oricît de analitic ar fi baremul oficial și oricîtă experiență ar avea evaluatorul (care este și el un om cu o structură psihologică bine definită, și nu un „robot" lipsit de personalitate, în stare să execute fără greșeală aceeași operație). Dintre elementele care influențează aprecierea unei lucrări sînt de semnalat următoarele:

— scrisul îngrijit şi o corectă aşezare în pagină a textului îl impresionează în mod plăcut pe cititor (care, în cazul nostru, este şi evaluator); opusul acestora, respectiv scrisul neîngrijit şi o aşezare incorectă, haotică în pagină, creează disconfort şi generează tendinţa unei exigenţe sporite în notare;

— frazele foarte lungi, cu numeroase nuanţări, pe lîngă riscul evident de a introduce confuzia, echivocul ideii, au şi dezavantajul de a fi obositoare pentru corector, care este obligat la un plus de atenţie; dimpotrivă, frazele foarte scurte şi propoziţiile dezvoltate pot crea impresia că elevul nu cunoaşte suficient de bine subiectul tratat sau că tehnica redactării este rudimentară; drept urmare, se impune o necesară moderaţie în construcţie (frază în general bazată pe subordonare, care să nu depăşească trei — cinci propoziţii, respectînd normele limbii literare, respectiv *corectitudinea fonetică, ortografică, lexicală şi gramaticală*);

— rigiditatea exprimării, precum şi nuanţele afective, exagerările de orice tip, formulările emfatice sînt neavenite într-un asemenea tip de lucrare (influenţează negativ procesul de notare, chiar dacă prin baremul oficial nu sînt prevăzute penalizări, în situaţia apariţiei lor în lucrarea elevului);

— arhitectura interioară a lucrării trebuie să aibă o logică uşor de decodat de către corector (armonia părţilor componente: introducere — cuprins — încheiere, afirmaţiile dublate de argumentaţie prin citat sau prin alte mijloace legal permise: interpretarea / comentarea ideii exprimate, paralela cu alte idei, concepte, simboluri, motive etc., referirea la alte opere sau fragmente, la studii de critică literară);

*

Totodată, absolventul care se prezintă la examen trebuie să facă dovada că şi-a însuşit în mod corespunzător *noţiunile de teorie literară prevăzute de programa şcolară în vigoare. Cunoaşterea cu aproximaţie a acestora este la fel de gravă ca şi necunoaşterea lor, din moment ce unul dintre scopurile probei de literatura română este tocmai verificarea gradului în care respectivul candidat are abilităţile critice necesare interpretării unui text, conform unor cerinţe prestabilite.* Opinia răspîndită în rîndul unor elevi că se vor „descurca la faţa locului" este, de departe, premisa eşecului, mai ales cînd au memorat diferite „comentarii" prefabricate şi le reproduc fără discernămînt, crezînd că este suficient să „umple" spaţiul destinat răspunsului cu fragmente din asemenea comentarii, pentru a obţine nota dorită.

Dacă nu se ţine seama de *cerinţele care sînt impuse prin formularea subiectului,* oricît de corecte ar fi răspunsurile pe care elevii le dau, acestea nu vor fi luate în considerare, fie şi pentru simplul motiv că nu fac obiectul respectivei lucrări (răspunsurile considerate în afara cerinţelor compunerii nu numai că nu se punctează, dar pot atrage şi penalizările de rigoare; a se vedea, în acest sens, *introducerea în baremul oficial a unui criteriu ţinînd de încadrarea în subiect*).

Un candidat bine pregătit ştie, cu siguranţă, că diferă în mod sensibil modul de redactare a unui rezumat faţă de o compunere în care, spre exemplu, se argumentează că o operă sau un fragment este epic (o naraţiune). *Rezumatul* presupune împărţirea textului în secvenţe narative, scoaterea ideilor principale şi redactarea răspunsului pe baza acestora, cu respectarea cîtorva interdicţii legate de folosirea persoanei I şi a citatului, de regimul perfectului simplu şi al imperfectului folosit în locul perfectului compus, de evitare a introducerii şi a încheierii (ca la celelalte tipuri de compuneri) sau de prezenţa elementelor de comentariu şi de caracterizare a personajului.

Dimpotrivă, *lucrarea destinată argumentării că o operă / un fragment este epic* presupune respectarea unităţii compoziţiei (introducere — cuprins — încheiere), prezenţa citatului şi selectarea argumentelor după o schemă logică, ţinîndu-se cont *de insistenţa pe fapte şi pe întîmplări* (conflictele), *de prezenţa personajelor* (se va indica tipologia acestora, ca şi modalităţile specifice de portretizare), *de îmbinarea naraţiunii cu dialogul, de organizarea subiectului operei literare într-o succesiune de momente specifice* (de obicei în succesiunea expoziţiune — intrigă — desfăşurarea acţiunii — punct culminant — deznodămînt — epilog), *de ipostaza naratorului, de diferitele tehnici şi procedee cu specific narativ.*

Pe de altă parte, o lucrare ce are ca subiect *argumentarea că o operă / un fragment aparţine unei anumite specii literare* trebuie să apeleze la noţiuni de teorie literară care sînt specifice respectivei specii literare, studiate în anii de şcoală. Spre exemplu, dacă se cere să se argumenteze că opera literară *Greuceanu* este un basm, se vor face referiri la *pretextele basmului, la tipologia eroilor* (eroul central pozitiv, eroii negativi, prietenii, personajele fabuloase şi fantastice), *la îmbinarea realului cu imaginarul, la imaginea „tărîmului celălalt", la formulele iniţiale, mediane şi finale, la axarea pe ideea binelui care triumfă asupra răului, la statutul unor animale şi păsări etc.*

Însuşirea unor noţiuni de teorie literară, pînă la gradul în care ele devin operaţionale pentru fiecare elev, *nu este un moft, o modă a momentului, ci o necesitate a studierii textului literar,* astfel încît ea devine baza pregătirii la literatura română. Recomandăm să se studieze atent *programa pentru examenul de capacitate şi modelele de subiecte publicate,* pentru a se desprinde concluziile care se impun.

Cronica revistelor şcolare

Prof. GEORGE ŞOVU
Bucureşti

Aripile „revistei literar-artistice şi de cultură", a Şcolii Nr. 11, „Mihai Eminescu", din Piteşti, bat, aşa cum această publicaţie ne-a obişnuit, sus, sus de tot, frumos, convingător, memorabil!... Numărul din decembrie, 1999, constituie încă o dovadă în sprijinul acestei afirmaţii... Pe lîngă multe alte lucruri de valoare, pe care le realizează, prin truda şi talentul lor, cei care dau viaţă revistei (distinsă şi în anul 1999, cu premiul I, la faza naţională a Concursului publicaţiilor şcolare), menţionăm, mai întîi, din numărul amintit, cele douăzeci de pagini consacrate personalităţii şi creaţiei lui Mihai Eminescu, demers susţinut prin colaborarea a numeroşi oameni de spirit, între care: diplomaţi, acreditaţi în România, reprezentanţi ai unor instituţii de stat, poeţi, critici şi istorici literari, jurnalişti, cadre didactice ş.a. Îmi face plăcere să transcriu aici cîteva rînduri prezentate în revistă, sub semnătura lui Dan Rotaru: „Alfabetul, pentru toate limbile lumii, începe cu litera *A*. Alfabetele *literare* ale lumii încep însă cu litere diferite: pentru englezi, de exemplu, cu *S*, de la Shakespeare, pentru ruşi, cu *P*, de la Puşkin... Pentru români, lucru unanim recunoscut, alfabetul literar începe cu *E*, de la Eminescu. Pentru că el, Eminescu, cuprinde în sine... tot cuprinsul şi tot necuprinsul românesc: cu munţii, cu marea, cu dealul, cu şesul, cu apa, cu aerul, cu focul, cu cerul şi cu pămîntul, cu gîndul, cu sufletul, cu văzul, cu auzul, cu simţirea, cu visul, cu tot ce poate izvorî şi izvodi acest pămînt mirific, care-i este matrice de suflet şi de gînd... Cu puţin din Eminescu încep gîndul şi sufletul fiecăruia dintre noi!"...

În al doilea rînd, subliniem impresionanta strădanie a colectivului redacţional al revistei, aflat sub îndrumarea unor distinse cadre didactice: înv. Elena Marin, prof. Renata Alexe, Diana Camber, Ionel Ţuţă, de a promova, în compartimentul intitulat *Caligrafii pe nisip*, aptitudinile sau, cel puţin, dorinţa a zeci şi zeci de copii, elevi în clasele primare şi gimnaziale (în acest număr, peste şaptezeci) de a „potrivi" vorbele în texte cu tentă poetică ori în scurte proze, unele cu valoare literară certă, cum sînt cele semnate de Adrian Manolescu, Ionuţ-Bogdan Dumitraşcu. Menţionăm, de asemenea, colaborarea (în fiecare număr) a unor reprezentanţi ai bisericii cu texte absolut necesare, care vin să sprijine, cu informaţii şi sfaturi, fiinţa noastră de dinăuntru în relaţia ei cu şi în aspiraţia ei către Stăpînul cel Atotputernic al Firii...

Numărul 19 — 20 al suplimentului literar-estetic *Arcade*, al revistei *Aripi*, apărut prin eforturile aceloraşi redactori: Diana Camber, Renata Alexe, Elena Marin şi Ionel Ţuţă, consacră cîteva pagini, cum era şi firesc, evocării lui Mihai Eminescu, în pragul anului 2000, botezat cu numele genialului poet. Semnează: Nicolae Ionescu, Tatiana Vişescu, Mihai Golescu, Constantin Mândruţă...

Un amplu şi documentat articol, intitulat *Argeşul — legendă şi adevăr*, aparţinînd conf. univ. dr. Radu Stancu, directorul Muzeului Judeţean Argeş, constituie un extrem de interesant fragment de monografie, consacrat acestui binecuvîntat colţ de ţară românească.

Poezie, bună, semnează, între alţii: Iuliana Cernea, Elena Marin, Nicoleta Mirea, Allora Albulescu Şerp, Maria Gardin, Valer T. Dumitrescu. Reţin, de asemenea, atenţia prezentările de cărţi făcute de doamna profesoară Renata Alexe, ca şi desenele semnate de Elena Zavulovici, Cristina Bobirică, Răzvan Mitulescu...

O altă publicaţie şcolară, despre care am scris, în mai multe rînduri, este *F.B.*, revista elevilor Colegiului Naţional „Fraţii Buzeşti", din Craiova.

Însoţind un exemplar, din nr. 10 — 11, mai — noiembrie, 1999, trimis redacţiei noastre, o amplă scrisoare a doamnei profesoare Gabriela Cojocăreanu, coordonator al colectivului redacţional, conţine, pe lîngă vorbe frumoase şi urări, pe care le-am simţit ca fiind sincere (şi pentru care îi mulţumim) şi o serie de observaţii cu privire la Regulamentul de organizare a Concursului Naţional al publicaţiilor şcolare, la criteriile de apreciere a revistelor şi la felul în care se realizează aceasta în cadrul juriilor, la locurile care găzduiesc taberele pentru elevii-jurnalişti etc. Sîntem de acord cu cele mai multe dintre aceste observaţii, ca şi cu propunerile formulate în acelaşi text.

Revista cuprinde cincisprezece rubrici: *File de istorie, Dialogul generaţiilor, Viaţă şi destin, Temperatura lumii, Atelier literar, Aniversări, Eseu, Palmares, Anchete, Dreptul de veto, Divertisment* etc., iar materialele fac o bună impresie prin tematica abordată, prin documentare (acolo unde este cazul), prin fineţea abordării fenomenelor şi prin argumentarea afirmaţiilor, ca şi prin eleganţa expresiei. Spre exemplificare, menţionăm, între altele: *George Călinescu — spectacolul de personalitate*, semnat de Alina Ţenescu, absolventă; *Pămîntul făgăduinţei*, de Magda Braneţ, clasa a XII-a E; *Poezia psalmilor*, de Alina Stancu, clasa a XII-a E; *Quo vadimus?* de Smaranda Gorunescu, din clasa a X-a A; *Etimologii*, de Lavinia Pârjol, Raluca Bărbulescu, Anca Predoi, din clasa a XI-a G; *Diamantul*, de Mihai Roşu, clasa a XII-a E; *Liceenii şi politica*, de Simona Neghină, din clasa a XII-a C.

Dintre autorii compunerilor poetice, am reținut numele elevilor Laurențiu Iordăchescu, clasa a VI-a C, Irina Șubulică, din clasa a VI-a B, Ana-Corina Rinderu, clasa a VI-a E și, mai ales, pe cel al Cristinei Jianu, absolventă din 1999. O mențiune specială pentru desenele care ilustrează revista!...

Frumoasă, de ținută, interesantă (matură chiar) și aproape *unicat*, în peisajul publicisticii școlare (ținînd seama de faptul că apare *lunar)*, revista *Năzuințe*, a elevilor din clasele a V-a — a VIII-a, de la Liceul Teoretic „Mircea cel Bătrîn", din Rm. Vîlcea, are un colectiv de redacție format numai din elevi ai claselor a V-a C și a VI-a C și este coordonată de doamna profesoară Maria Matei. Gîndindu-se să-și pună în valoare „perseverența, gustul pentru frumos, preocupările alese, chemările spre tainele creației, ca o simfonie a spiritelor", prin „poezii, reportaje, descrieri științifice, interviuri, recenzii, epigrame" etc., copiii, colaboratori ai acestei reviste, vor să-și exprime, după propria lor mărturisire, „bucuria, pasiunea, sinceritatea, inocența, sensibilitatea, gîndurile de bine și de frumos, ființa lor, însetată de creație"... Și numerele 6 și 7, din lunile aprilie și mai, 1999, sosite la redacția noastră, dovedesc că aceste năzuințe încep să se concretizeze. Iată, de pildă, un copil, din clasa a V-a C, Darian Mihalcea, meditînd la destinul, în lumea de astăzi, al celor ce abia se desfac spre viață, se întreabă: *Încotro, oameni?* Pentru că, după cum spune el: „Am întins o mînă de prieten / Și mi-a răspuns tăișul rece al sabiei. / Am zîmbit într-o geană de copil / Și mi-a răspuns indiferența. / Am risipit din penelul anilor mei / Un curcubeu solar, ca să fac lumină / Și mi-a răspuns trufia... / Am oferit o floare / Și n-am primit, în loc, speranța... / În ce lume trăim oameni? / Iar cu sufletul meu de copil / Cum rămîne?!"

Aproape tot ce scriu aceștí copii impresionează plăcut: de la preocupările de a face mai cunoscute valorile culturale, între altele, mînăstirile zonei geografice în care și ei s-au născut și trăiesc, ca, de exemplu, „Cozia, perlă a Vîlcii și a Oltului", Mînăstirea dintr-un lemn, mînăstirile Arnota, Bistrița, Hurezi la „scrisorile" adresate lui Creangă și lui Eminescu, compoziții în care se realizează imagini particulare ale receptării creației celor două genii ale literaturii noastre, pînă la multe și interesante alte texte, care se ocupă de manualele alternative, de „imaginea omenirii în viitor", de „mileniul trei", de „obiceiurile de Paști la români" sau de ceea ce cred absolvenții de gimnaziu, în pragul absolvirii școlii, despre menirea instituției în care au trăit nu mai puțin de opt ani *(Gimnaziul — adevărate lecții de înțelepciune* se intitulează două pagini de revistă, care cuprind păreri ale unor asemenea elevi). Desenele și fotografiile înviorează, în mod adecvat, paginile revistei cu pete de culoare...

Salutăm apariția unei noi publicații școlare în București. Este vorba despre *Milenium*, „revistă de cultură, informație și atitudine" a Liceului Teoretic „Ion Barbu". Continuînd, de fapt, preocupări mai vechi în domeniul presei, colectivul de redacție, coordonat de doamna profesoară Camelia Mureșanu (în calitate de redactor-șef), ne informează, într-un *Cuvînt înainte*, că „Prezentul număr, al revistei (1, 2000), apărută într-o formulă grafică nouă și cu titlul schimbat, își propune să oglindească, în mai mare măsură, activitatea liceului, astfel încît fiecare elev să se poată regăsi în aceste pagini, fie prin preocupările și preferințele sale, fie prin curiozitatea de a ști mai mult despre școala în care își petrece o parte importantă a timpului și despre colegii săi".

În secvența intitulată *Actualitate*, este consemnat un amplu interviu cu proaspătul director al acestui liceu, domnul profesor Eugen Orghidan, text în care se realizează o imagine, convingătoare, a reușitelor la care a ajuns instituția respectivă, în scurtul timp de cînd dînsul a preluat conducerea școlii și, mai ales, se conturează obiectivele activității viitoare a întregului colectiv de cadre didactice și elevi... „Vreau să schimb mentalitățile învechite, inerții și reticențe, uneori greu de înțeles — declară, între altele, prof. Eugen Orghidan, să schimb, în sens pozitiv, relațiile interumane, pentru asigurarea climatului de colaborare, de echipă; doresc ca, prin ceea ce vom face împreună, liceul nostru să crească, să ajungă în elita școlilor cu performanțe; vrem să diversificăm oferta școlară, să accentuăm latura educativă, formativă a procesului didactic, pentru a contribui, încă din clasele primare, la conturarea unor personalități și caractere în stare, mai tîrziu, să schimbe fața României!"... Program ambițios și cu totul necesar — să recunoaștem —, pentru realizarea căruia urăm colectivului didactic și tuturor elevilor deplin succes! Într-un alt compartiment, botezat *Atelier de creație*, profesorul-director se înfățișează cititorilor revistei și ca un sensibil și delicat poet. Alte secvențe ale acestui număr de revistă poartă nume ca: *Întrebări despre noi, Recreații... științifice, Divertisment, Meșterii abecedarului.* În paginile acestuia din urmă, sînt publicate cîteva scurte proze și poezii, semnate de Claudia Capră, Andra-Nicoleta Costin, Cristina Enculescu și George Dragomir.

Revista este ilustrată, ici-colo, cu unele desene ale elevilor Raluca-Denisa Pinete, Georgiana Diaconescu, Monica-Paula Popescu, Andrei-Cosmin Pârșcoveanu, Mara Moraru, Dragoș Pilosu.

Tradiții, revista Școlii Nr. 280 din București, a adunat, din anul 1996, cînd a apărut primul său număr și pînă în 1999, numeroase premii la fazele Concursului național al publicațiilor școlare, ca și la alte asemenea confruntări, ultimul fiind premiul I, acordat cu prilejul deschiderii, în Capitală, a expoziției „Presa școlară bucureșteană în deceniul 1989 — 1999". Numărul 1 și 2 (Anul IV), coordonat de profesoarele Ninușa Erceanu și Anca Oprea, are alura unei reviste profesioniste (tipar îngrijit, tehnoredactare adecvată, ilustrație cu reproduceri după tablouri celebre, dar și cu fotografii și desene inspirate etc.). Cele 64 de pagini (format mare) se deschid cu un scurt, dar dens *Portret*, consacrat de prof. Oana Gărnan președintelui Academiei Române, Eugen Simion, pe care Ninușa Erceanu îl provoacă, în continuare, să răspundă la numeroase (și

interesante) întrebări referitoare la personalitatea şi creaţia lui Mihai Eminescu... Solicitat, în încheierea interviului, să adreseze „un cuvînt, de folos, tinerilor", Eugen Simion spune: „În primul rînd, i-aş ruga pe tineri să-şi aleagă bine modelele, să nu se lase păcăliţi de demagogii care mişună în lumea românească. Un model poate juca un rol esenţial în viaţa unui tînăr. Poate fi un profesor, un părinte, poate fi altcineva din lumea contemporană, poate fi un model din cărţi, poate fi un scriitor. Pentru mine, întîlnirea cu Maria Preda a fost un eveniment capital, poate cel mai important eveniment din viaţa mea ca om de litere, mi-a schimbat, complet, modul de a gîndi şi, poate, modul de a acţiona... Vreau să mai spun că Tudor Vianu a fost, pentru generaţia mea, un model, un model de mare profesor, dar şi un model uman. L-am iubit foarte mult pe Vianu, deşi îl admiram pe Călinescu. Dar, dacă ar fi fost să aleg pe mîna cui să-mi dau sufletul, l-aş fi dat numai lui Vianu!"...

Subintitulat *Din lumea necuvîntătoarelor*, acest număr al revistei *Tradiţii* consacră numeroase pagini chiar acestei *lumi*, din orizontul căreia o importantă parte a literaturii şi-a ales personajele atîtor structuri epice, în versuri sau în proză. Sînt reproduse astfel de texte şi fragmente de texte, aparţinînd multor scriitori străini şi români. Sînt publicate, de asemenea, şi unele alcătuiri poetice sau mici proze cu subiecte din viaţa animalelor sau a păsărilor, semnate de elevi, ca şi o serie de articole care-şi fixează investigaţia în acelaşi orizont de viaţă.

Capitole referitoare la: *Credinţe, obiceiuri, tradiţii, În lumea muzicii, Călători, călătorii, Legende cu animale, Trecut şi prezent, Dicţionar de personalităţi, Olimpicii noştri* etc. completează cuprinsul, foarte bogat şi deosebit de interesant, al acestei reviste...

Am citit, cu plăcere, şi alte publicaţii ale elevilor. Printre acestea se numără *Licăriri*, revistă care reprezintă Şcoala Nr. 3, din Suceava. Numărul 1, 1999, coordonat de Viorica Petrovici, este o adevărată antologie de poezie valoroasă şi de proză scurtă, nu de puţine ori impresionant de matură şi de percutantă. M-a bucurat nespus întîlnirea, prin paginile acestei reviste, cu atîţia copii talentaţi, din rîndul cărora amintim doar cîteva nume: Andy-Eduard Manciu, Maria Serghi, Marian Andrieş, Florentina Muntean, Viorel Gliga, Geanina-Gabriela Ţurcanu, Mircea-Dănuţ Dron, Irina Simion, Silvia Gogea, Raluca Macrei. Transcriem aici versurile, de „buzdugan", din textul intitulat *Secolul de mucegai*, semnat de Andy-Eduard Manciu, elev în clasa a VII-a C: „Acum, într-o lume fără stăpîn / Şi criminali plătiţi de criminali / Care nu ştiu să lege două vorbe, / Analfabeţi la tron de ţară / Şi şobolani la guvernare / Prefăcuţi şi mincinoşi, / Trăim în mizerie şi în frig!... / S-a întors lumea pe dos, oameni buni?!"... Interogaţia şi, mai ales, acumulările ce-o preced şi-o justifică ar trebui să spintece ca un fulger şi, cu spaimă, să înfioare!... Dar, cui ce-i pasă?!... Poate doar nouă, celor care mai luăm în seamă sufletul, pe nedrept chinuit, şi vorbele, flori de otravă, ale acestor copii, obligaţi să judece în locul oamenilor mari (în sens de maturi) şi fără de normală judecată!...

TINERE TALENTE

Ina-Gabriela Inoan

S-a născut la 22 iunie 1984, la Cluj. Este elevă a Liceului „Gheorghe Lazăr" din localitate. Laureată a concursului naţional „Tinere condeie" şi a revistei *Examene*.

Ofrandă

Îţi închin vuietul mării...
Sărută-mi stînca picioarelor
şi valurile ce se sparg de mine.
Du-mă în larg şi lasă-mă
să înot printre lacrimi;
lasă-mă să mă înec cu soare;
îngroapă-mă în nisipul
de sub picioarele tale obosite.
Ascunde-mă de lumina
realităţii
într-un pescăruş
şi lasă-mă apoi
să-mi iau zborul...

Mădălina Puşcalău

S-a născut la 11 aprilie 1984, la Oneşti. Este elevă la Liceul „Dimitrie Cantemir" din localitate. Este membră a Fundaţiei Naţionale „George Călinescu" şi redactor la ziarul local, *Trotuş Expres*. Laureată a concursului naţional „Tinere condeie" şi a revistei *Examene*.

În gară

Astăzi se naşte un nou poem:
stau în faţa băncilor din gară
ca în faţa plutonului de execuţie.
Trenul nu mai vine;
ceasul croncăne morocănos;
bucăţi din mine se rotesc haotic
izbindu-se de ciment.
Trec clipe cuminţi
înnodate în şir indian.
Întîrzierea trenului
mă desparte de mine
ca-ntr-un imens puzzle.
Imensitatea gării mă recunoaşte
şi mă consolează
pe mine, fata care pleacă
la Mangalia
într-un întuneric supuros de durere,
în neştiinţa unei zile de vară...

Nicoleta Vonica

S-a născut în 1984 la Orăştie. Este elevă a Liceului „Aurel Vlaicu" din localitate şi redactor-şef al revistei şcolare *Măiastra*, laureată a Concursului naţional „Tinere condeie" şi a revistei *Examene*. În 1999 a publicat placheta de versuri *Meditaţia continuă*, la Editura Didactică şi Pedagogică.

De noapte

Exasperată
zac în petecul de gunoi
cu miros de cenuşă albastră
de pe acea stradă lungă
pe care o văd în fiecare zi.
Mă topesc de căldura stelelor
Fierte la lumina lunii,
Răsăritul mă îngheaţă pe veci.

Relaxare

Vreau să plouă în mine
Ploaie sfîntă,
Ploaie...
Să mă împrăştii în toate părţile
Şi să mă adun de pe jos
În acel loc
În care luna
Te soarbe
Ca o gură cosmică.

ILIE RAD

Stilistică și mass-media

Cluj-Napoca, Editura Excelsior, 1999, 266 p.

Preluînd în titlu denumirea și structura unui curs universitar ținut la secția de jurnalistică („Stilistică și mass-media"), noua lucrare semnată de Ilie Rad e concepută pe principiul normativ, potrivit căruia esteticul este subordonat ideii de corectitudine. Normele pe care autorul le are în vedere depășesc cadrul stilisticii subiective (utilizarea figurilor de stil etc.), raportîndu-se mai degrabă la ținuta comportamental-lingvistică generală, văzută ca o componentă de bază a deontologiei jurnalistului. În acest fel, sfera termenului de „stilistică" este mult extinsă, cuprinzînd și zone ale sociolingvisticii, psiholingvisticii, pragmaticii, tehnoredactării etc. Adoptarea acestei atitudini trebuie salutată, în primul rînd, din motive de eficiență: școala jurnalistică nu-i poate da studentului talent scriitoricesc (pe acesta îl ai ori nu!), dar îi poate pune la îndemînă un cod profesional în cadrul căruia să-și dezvolte acest talent.

Autorul volumului *Stilistică și mass-media* își concentrează atenția, în primul rînd, asupra aspectelor lexicale, oprindu-se mai ales asupra celor implicate frecvent în „stricarea limbii": pleonasmul, cacofonia, repetiția abuzivă, cuvîntul argotic prost plasat, persistența „limbii de lemn". În ordinea arătată aici, temele respective dau și titlurile primelor cinci capitole ale cărții. Acestea (ca și cele care urmează, de altfel) reprezintă un model, la nivelul de sus al didacticii universitare. Pe de o parte, o definire riguroasă a conceptelor, pe baza unor sinteze bibliografice aproape exhaustive, dar și a cercetărilor proprii; pe de altă parte, o desfășurare coerentă, impecabilă a laturii aplicative, cu exemple abundente, edificatoare, subtil comentate și inteligent valorificate didactic, cu anexe lămuritoare, teme pentru dezbateri de seminar, recomandări bibliografice etc.; altfel spus, rigoare științifică plus accesibilitate — condiții obligatorii pentru manualul universitar de calitate.

Un mare avantaj al profesorului Ilie Rad este faptul că dispune de o temeinică pregătire filologică, exersată în domeniul criticii și istoriei literare, al editării de cărți, reviste etc. De aici ideea sa că ziaristul trebuie să fie și un om de cultură, obișnuit cu cercetarea științifică, inițiat în tehnica acestei activități, ale cărei exigențe le poate aplica apoi și în practica jurnalistică. De aceea, dincolo de teme care privesc exclusiv norme ale textului publicistic (de la titlul jurnalistic și semnătură la probleme de ortografie și de punctuație), autorul rezervă un foarte util capitol pentru regulile de redactare a unui text științific: cum se face o documentare, utilizarea fișelor, aparatul critic al unei lucrări, abrevierile consacrate și modul de folosire a acestora (ex. *cf.*, *ibidem*, *op. cit.*, *infra*, *supra* etc.). În mod sigur, acest capitol îi va fi de mare folos studentului în redactarea unei lucrări de an, a unui referat, a lucrării de diplomă, dar îl inițiază și ca potențial cercetător, fără complexe de inferioritate filologică.

Din acest punct de vedere, cel mai bun exemplu este însăși cartea de față, lucrată cu un pedantism pozitiv rar întîlnit. De la cea mai neînsemnată virgulă la bogatul sistem de trimiteri sau la întocmirea consistentelor liste bibliografice, totul este o ilustrare exemplară a disciplinei redacționale. Acest lucru trebuie subliniat de două ori. O dată, pentru că un dascăl este obligat să fie consecvent, să elimine orice contradicție dintre ceea ce spune la catedră și ceea ce aplică în practică, dintre ce pretinde altora și ce își pretinde sieși. În al doilea rînd, este vorba de disciplina lingvistică a persoanelor cu exprimare publică. E de dorit ca acestea să respecte normele oficiale, stabilite de instituțiile abilitate, chiar dacă aceste reguli li se par discutabile. Haosul lingvistic, dezordinea, compromiterea unor instanțe normative etc. sînt mai păgubitoare decît acceptarea vremelnică a unei erori. De pildă, Ilie Rad scrie *moto*, cu un singur *t*, pentru că așa cer lucrările normative actuale, în ciuda răspîndirii variantei *motto*. Repet, prin stilul său îngrijit, elegant și fluent, prin alinierea exemplară la exigențele tehnicii de redactare, prin natura informației și maniera de transmitere, această carte atestă, în egală măsură, vocația de dascăl și pe cea de cercetător ale autorului.

Cum spuneam la început, avem a face, în cazul de față, cu un manual universitar destinat studenților de la jurnalistică. Ar mai fi de făcut, în final, o precizare importantă: această carte este la fel de utilă și pentru alte categorii de persoane. Prin experiența și cunoștințele încorporate, ea se adresează tuturor celor care își cîștigă existența din exprimarea publică (politicieni, juriști, preoți, profesori de diferite specialități ș.a.). Ca și jurnalistul, ei sînt obligați la o anumită ținută lingvistică și au o responsabilitate indiscutabilă în apărarea și cultivarea limbii naționale. Aș îndrăzni să merg chiar mai departe și să afirm că multe dintre cele cuprinse în această carte i-ar prinde bine și cetățeanului de rînd. El ar putea afla ce înseamnă un comportament lingvistic civilizat, cum trebuie să se prezinte, cum se cu-

vine să se adreseze în anumite împrejurări, cum se întocmeşte un act oficial banal (cererea, de exemplu), cum se redactează o scrisoare, respectînd anumite particularităţi ale destinatarului etc. Ar fi păcat ca titlul, dedicaţia („Studenţilor mei, fără de care această carte n-ar fi existat") şi destinaţia expresă să restrîngă sfera de circulaţie a acestei cărţi, pentru că, o spun încă o dată, are stil, informaţie, eficienţă practică, într-un domeniu de maxim interes pentru toţi românii: educaţia lingvistică.

G. GRUIŢĂ

GH. N. VASILACHE

Ştiţi să scrieţi? Îndrumar ortografic şi ortoepic al limbii române: exerciţii, teste şi soluţii

Iaşi, Editura Polirom, 1999, 223 p.

Cartea profesorului Gh. N. Vasilache este a treia dintr-o serie de lucrări adresate publicului interesat de problemele ortografiei limbii române. Prin caracterul practic-aplicativ, întregit cu aspectele teoretice de rigoare, cartea este utilă nu doar elevilor aflaţi în prag de examene (capacitate, bacalaureat, admitere) sau profesorilor, ca instrument de lucru în clasă, ci şi tuturor celor care doresc să verifice dacă pot răspunde afirmativ la întrebarea din titlu.

Conţinutul este organizat în şase capitole precedate de *Cuvîntul înainte* al autorului şi urmate de trei anexe, de indicaţii şi soluţii la exerciţii, de soluţiile testelor-grilă şi de un necesar index de cuvinte.

Fiecare capitol oferă informaţii teoretice, regulile fiind marcate prin simboluri grafice. Pe lîngă ceea ce trebuie *să ştie* elevul, îndrumarul conţine şi tipuri variate de exerciţii care lămuresc ceea ce trebuie *să ştie să facă* elevul. Exerciţiile de tip tradiţional (de recunoaştere, de completare a textelor lacunare, de înlocuire sau grupare, de transformare, de construcţie a enunţurilor, dictări) presupun punerea elevului în diferite situaţii de învăţare. Pentru asigurarea unei (auto)evaluări obiective, fiecare capitol se completează cu teste de tip grilă, care conţin cîte 25 de itemi. Autorul, profesor cu experienţă la catedră, oferă elevilor săi posibilitatea de a-şi verifica nivelul achiziţiilor, consultînd soluţiile testelor de la sfîrşitul lucrării.

Capitolul I, *Fonetica şi problemele de ortografie şi ortoepie*, reaminteşte chestiuni teoretice despre: sunetele limbii române, corespondenţa dintre litere şi sunete, vocale în hiat, diftongi, despărţirea cuvintelor în silabe, accent, susţinute prin liste de cuvinte „cu probleme" în scriere sau pronunţare. Exerciţiile corectează „greşelile tipice" prin varietatea sarcinilor de lucru care nu ocolesc flexiunea unor verbe (de ex.: *a crea, a copia, a dilua, a întemeia)*, scrierea cu cratimă sau dificultăţile despărţirii unor cuvinte în silabe. Unele exerciţii necesită utilizarea DOOM-ului, urmărind şi obiectivul general: însuşirea tehnicii lucrului cu dicţionarul. La p. 17, se aşază în opoziţie cu acelaşi diftong *(ieş)* cuvinte cu regim ortoepic diferit *(est, este)*.

Capitolul al II-lea, *Formarea cuvintelor şi probleme de ortografie şi ortoepie*, fixează noţiuni despre structura cuvintelor şi mijloace de îmbogăţire a vocabularului. Pentru derivarea cuvintelor, autorul se opreşte asupra unor variante fonetice ale prefixelor: *con-, des-, în-, îm-, răs-* şi asupra sufixelor care ar putea ridica probleme de ortografie sau de ortoepie. Scrierea cuvintelor compuse cu termeni sudaţi sau cu cratimă este reprezentată în tabele, după criteriile: clasa morfologică, motivări, exemple. Separat, se definesc şi se exemplifică noţiunile: unitatea morfologică / sintactică a unui substantiv compus, elemente de compunere (prefixoide).

Subcapitolul *Adverbe compuse, locuţiuni adverbiale şi grupuri sintactice paralele* prezintă situaţiile paralele mai frecvente *(altădată / altă dată, o dată / odată / o dată cu* etc.).

Autorul tratează împrumutul de cuvinte şi adaptarea neologismelor, prin reguli şi exerciţii, pe un spaţiu restrîns, făcînd trimitere la lucrările de referinţă.

Capitolul al III-lea include reguli de scriere a substantivelor şi a adjectivelor articulate şi nearticulate, liste de cuvinte şi exerciţii, rezolvarea unora făcînd necesar apelul la DOOM.

Capitolul al IV-lea, *Scrierea cu iniţială majusculă sau minusculă*, selectează texte în stilul beletristic, administrativ sau colocvial care susţin orientarea practică, funcţională a cărţii. Stăpînirea ortografiei şi ortoepiei nu este necesară doar la şcoală, ci şi în viaţa obişnuită, în redactarea unei scrisori, a unei cereri sau în consemnarea unor enunţuri simple. Unele sarcini de lucru sînt urmate de „răspunsul"-explicaţie, care îi dă elevului informaţia necesară pentru rezolvare.

Capitolul următor se ocupă de ortografia cuvintelor abreviate. Reperele teoretice nu epuizează problema, ci îi fixează coordonatele, scopul lucrării fiind acela de a oferi informaţiile indispensabile rezolvării corecte a unor probleme de ortografie şi ortoepie, dar şi o parte aplicativă consistentă.

Ultimul capitol, *Scrierea cu cratimă şi cu apostrof*, conţine şi lista unor cazuri de omofonie în care se utilizează cratima. Unele tipuri de exerciţii se pot regăsi între subiectele propuse de S.N.E.E. pentru examenele de capacitate (vezi p. 129, 134) şi de bacalaureat.

Anexele includ texte pentru dictare, vizînd scrierea cu cratimă şi apostrof, scrierea cu *-i, -ii, -iii,* precum şi teste recapitulative.

Bibliografia de specialitate, textele şi ediţiile folosite pentru exemple sînt în acord cu ţinuta ştiinţifică şi acurateţea prezentării didactice a întregii lucrări.

În *Indexul de cuvinte* sînt cuprinşi aproximativ 2000 de termeni cu dificultăţi ortografice sau ortoepice, cunoaşterea lor fiind o condiţie pentru folosirea corectă a limbii române literare.

Lucrarea de faţă este o variantă la un posibil „îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie". Prin caracterul practic, susţinut de repere teoretice şi soluţii care însoţesc numeroasele exerciţii şi teste, cartea este un adevărat „îndrumar" pentru elevi.

MARILENA LASCĂR

ION BUZAŞI

Scriitorii români şi Blajul

Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1998, 191 p.

Cunoscut mai ales prin cercetările sale îndelungate şi documentate asupra trecutului istoric, cultural, literar al Blajului, cu mult zel în evocarea prestigiului acelui centru de difuzare a ideilor şi mijloacelor de renaştere naţională prin bogăţia valorilor spirituale ale Şcolii Ardelene, Ion Buzaşi oferă cititorilor o vastă imagine a preţuirii cetăţii de pe Tîrnave, căreia adolescentul Mihai Eminescu îi adresa cu însufleţire, în 1866, de pe dealul din faţă cuvintele memorabile: *Te salut din inimă, mică Romă. Îţi mulţumesc, Dumnezeule, că m-ai ajutat s-o pot vedea!"* (G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu,* ediţia 1966, p. 83, citat după E. Dăianu, *Eminescu şi Blajul,* în revista *Familia,* Oradea, 1902, p. 301 — 302), preţuire exprimată în detalii şi metafore de către mulţi scriitori, de-a lungul anilor, pe care-i întîlnim în cartea de faţă. De fapt, autorul a dat un sens larg titlului *Scriitorii români şi Blajul,* căci articularea primului cuvînt implică pe „toţi scriitorii români", ceea ce nu este cazul, iar „şi Blajul" dă posibilitatea să fie incluse orice referinţe ale operelor literare la cetatea ilustră a Şcolii Ardelene; astfel, întîlnim capitole ca *Ion Agârbiceanu şi satul natal, Liviu Rebreanu în publicaţiile blăjene, Ecourile poeziei lui Arghezi în revista „Blajul".* S-ar putea extinde cuprinsul cărţii la mulţi alţi scriitori de care s-au ocupat odată „publicaţiile blăjene". Şi dacă socotim Blajul ca nucleu istoric al Şcolii Ardelene — un adevăr de necontestat —, atunci n-ar trebui uitate paginile admirabile scrise de Bălcescu, Ghica, Slavîci, Iorga, Ibrăileanu, Sadoveanu, care, deşi nu au numit Blajul, au evocat acel centru de cultură înnoitoare — şi locul Adunării revoluţionare din 15 mai 1848 — în pagini memorabile. Românii de pretutindeni au cîştigat noi forţe spirituale pentru modernizarea comunităţii lor prin fruntaşii Şcolii Ardelene: Micu, Şincai, Maior, care au trăit la Blaj. Bălcescu spunea că ei au fost „cei dintîi apostoli ai românismului [...] cari prin şcoli, prin cultivarea limbii şi a istoriei puseră stîlpii de temelie ai naţionalităţii române şi ideea unităţii sale", iar Ghica afirma că „le sîntem datori cu deşteptarea noastră [...] de la ei e începutul luminilor noastre" (am citat din antologia noastră *Scriitorii români despre limbă şi literatură,* ediţia a IV-a, 1984).

Unele capitole sînt inedite (precum bogata evocare a lui Victor Eftimiu, de peste 20 de pagini, cu improvizări şi comentarii orale, păstrate aidoma, chiar unele ciudăţenii şi incongruenţe: un document de epocă şi de spirit, de un interes aparte). Dar sînt în carte şi adevărate capitole de istorie literară mai largă, care depăşesc tema propriu-zisă: *Contribuţii la biografia lui Ion Bianu;* corespondenţa acestuia cu N. Comşa; *Scriitorii blăjeni în revista „Gînd românesc", Publicistica lui Pavel Dan.* În schimb, N. Iorga, citat la p. 76 ca autor al unui „poem în proză *Petru Pavel Aron şi Blajul",* publicat în revista *Cultura creştină,* număr jubiliar, în 1937, se cuvenea inclus aici, căci Iorga nu figurează într-un capitol aparte, după cum lipseşte şi eminentul gînditor şi scriitor Ioan Miclea, cel lăudat la superlativ de Lucian Blaga pentru teza lui de licenţă *Coordonatele culturii medievale,* de „înaltă calitate filozofică", încît lucrarea putea fi „chiar ca teză de doctorat" (am citat de la p. 107). Ioan Miclea, autor de lucrări remarcabile prin valoarea lor literară, filozofică şi teologică, unele tipărite abia în ultimii ani, nu figurează în capitolul final, *Scriitori blăjeni,* unde găsim nume ca I. Raţiu, N. Comşa, N. Albu, Al. Lupeanu-Melin, alături de care cu onoare poate sta şi I. Miclea.

Cît despre „pagina inedită" consacrată Ioanei Em. Petrescu: *Argument pentru un Muzeu al Şcolii Ardelene,* ea reia tema pledoariei pe care am făcut-o „la o comemorare a lui Petru Maior la Blaj", în 1971, publicată apoi succesiv în *Steaua,* în *Flacăra* şi recent, în *Cetatea culturală* de la Cluj, cu argumentele necesare, reînnoite acum în textul pe care îl citesc cu satisfacţia de a pleda pentru aceeaşi cauză: *un Muzeu al Şcolii Ardelene la Blaj;* ea n-a găsit ascultare din 1971 încoace; poate acum, cînd *viribus unitus,* fiind împreună, cu I. Buzaşi şi Ioana Em. Petrescu, pentru acelaşi ţel nobil, ne vor auzi cei în drept să înfiinţeze o atare instituţie de cultură, îmbogăţind patrimoniul Blajului şi al culturii naţionale.

GH. BULGĂR

A apărut volumul *Bacalaureat 2000. Limba şi literatura română. Teste şi bareme,* editat de S.Ş.F., autori: Florin Ioniţă şi Adrian Săvoiu, preţ: 40.000 de lei.

Cartea cuprinde 40 de teste, însoţite de bareme de corectare şi sugestii de rezolvare. Testele acoperă cerinţele programei de bacalaureat pentru anul 2000 şi sînt diferenţiate în funcţie de numărul săptămînal de ore de limba şi literatura română studiate la fiecare profil liceal. Astfel, prima parte (testele 1 — 25) se adresează elevilor care au studiat acest obiect trei ore pe săptămînă, iar partea a doua (testele 26 — 40), elevilor care au studiat limba şi literatura română patru — cinci ore săptămînal.

Comenzile pentru acest volum se primesc pe adresa Societăţii de Ştiinţe Filologice, B-dul Schitul Măgureanu, nr. 9, sector 1, Bucureşti, sau la telefon / fax (01)315.17.92. Numai pentru acest titlu, contravaloarea volumelor comandate se depune în contul firmei FORTUNE INTERNATIONAL nr. 4072307159, deschis la B.C.R., Filiala Sector 2, Bucureşti.

*

Pentru a asigura o pregătire continuă şi eficientă a elevilor din gimnaziu şi liceu, S.Ş.F. editează revista trimestrială *Limba şi literatura română,* cuprinzînd articole şi materiale grupate în rubricile: *Gramatică, vocabular; Stil, compoziţie; Analize, sinteze; Concursuri, examene* etc.

Preţul unui abonament pe anul 2000 este de 40.000 de lei. Se mai pot comanda seturi din anii anteriori (nr. 1 — 4, 1999: 28.000 de lei; nr. 1 — 4, 1998: 20.000 de lei; nr. 2 — 4, 1997: 12.000 de lei).

De asemenea, S.Ş.F. editează revista trimestrială *Limbă şi literatură,* destinată profesorilor de limba şi literatura română şi altor specialişti în domeniu. Preţul unui abonament pe anul 2000 este de 40.000 de lei.

Titularii de comenzi (abonamente) a căror valoare depăşeşte 1.000.000 de lei beneficiază de o bonificaţie de 15%, care se calculează de către S.Ş.F. la trimiterea coletului contrarambURS sau de către titular la depunerea sumei în contul S.Ş.F. nr. 2511.1—570.1/ROL, deschis la Banca Comercială Română, Filiala sector V, Bucureşti.

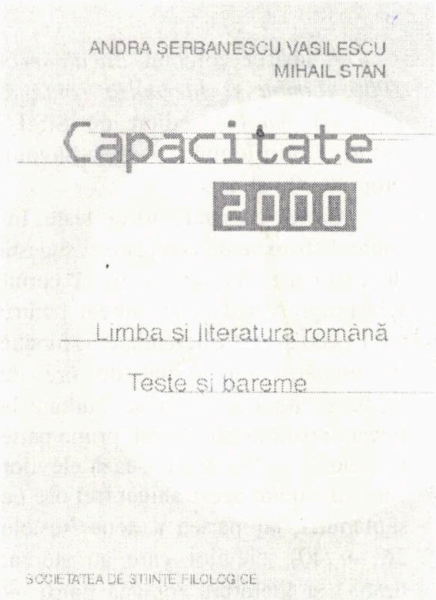

A apărut volumul *Capacitate 2000. Limba şi literatura română. Teste şi bareme,* editat de S.Ş.F., autori: Andra Şerbănescu Vasilescu şi Mihail Stan, preţ: *35.000 de lei.*

Cartea este alcătuită din trei secţiuni:

I. **Limba română,** unde sînt sintetizate cunoştinţele de limba română (Lexic. Fonetică. Gramatică) dobîndite în clasele V — VIII. Andra Şerbănescu Vasilescu, autoare de manuale de limba română pentru gimnaziu şi lector univ. dr. la Facultatea de Litere din Bucureşti, a structurat materia din cele patru clase într-o formă unitară, care-i ajută pe elevi s-o recapituleze *rapid, uşor* şi *eficient.* Fiecare parte teoretică este însoţită de *Subiecte posibile şi sugestii de rezolvare,* care-i învaţă pe elevi cum să abordeze fiecare tip de exerciţiu propus.

II. **Modele de teste pentru examenul de capacitate,** secţiune în care prof. Mihail Stan, inspector de specialitate la Serviciul Naţional de Evaluare şi de Examinare, propune zece tipuri de teste, concepute ca *modele de bază* pentru o evaluare la finalul ciclului gimnazial. Ele pot fi folosite de elevi ca o modalitate practică de antrenament în vederea susţinerii examenului de capacitate, dar şi de către profesori, care, după structura dată, pot alcătui alte teste similare. Fiecare test cuprinde trei subiecte structurate pe cîteva modele: (a) compunere pe o temă dată (de tip eseu structurat, vizînd interpretarea unui fragment de text literar studiat; caracterizarea unui personaj literar; argumentarea că o operă aparţine unei anumite specii literare; motivarea semnificaţiei unui titlu etc.), (b) înţelegerea textului (care presupune răspunsuri la întrebări pe marginea unui fragment de text studiat, referitoare şi la noţiuni de teorie literară) şi (c) limba română (fonetică, vocabular, morfologie, sintaxa propoziţiei şi a frazei, punctuaţie).

Fiecărui test îi corespunde un barem detaliat de corectare şi de notare, care implică o modalitate de evaluare a conţinuturilor într-o manieră analitică, după criterii clar definite încă din cerinţele testului.

III. Programa pentru examenul naţional de capacitate, 2000. Limba şi literatura română.

Comenzile pentru acest volum se primesc pe adresa Societăţii de Ştiinţe Filologice, B-dul Schitul Măgureanu, nr. 9, sector 1, Bucureşti, sau la telefon / fax (01)315.17.92. Titularii de comenzi a căror valoare depăşeşte 1.000.000 de lei beneficiază de o bonificaţie de 15%. Banii se depun în contul S.Ş.F. nr. 2511.1—570.1/ROL, deschis la Banca Comercială Română, Filiala sector V, Bucureşti.

I.S.S.N. 0254 — 4741

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Lei 10.000

BIBLIOTECA CENTRALĂ

2
2000

LIMBA ŞI LITERATURA ROMÂNĂ

SOCIETATEA DE ŞTIINŢE FILOLOGICE DIN ROMÂNIA

57286

COLEGIUL DE REDACȚIE

SILVIU ANGELESCU, GHEORGHE ANTONESCU (Slobozia), MIRCEA BREAZ (Cluj-Napoca), ION BUZAȘI (Blaj), TEODOR CAPOTĂ (Cluj-Napoca), OCTAVIA COSTEA, MIHAI FLOAREA, ION HANGIU (redactor fondator), MARIN IANCU, FLORIN IONIȚĂ, NICOLAE MĂTCAȘ (Chișinău), NICOLAE I. NICOLAE, TUDOR OPRIȘ (membru fondator), GABRIELA PANĂ DINDELEGAN, LIVIU PAPADIMA, GH. PIȚIGOI (Rm.-Vîlcea), GEORGE ȘOVU (membru fondator), AL. TUDORICĂ

REDACȚIA

FLORENTINA SÂMIHĂIAN — redactor, MIRCEA FRÂNCULESCU — redactor-șef

Revista LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ este editată de Societatea de Științe Filologice, cod 848 866. Redacția și administrația: Bd. Schitul Măgureanu, nr. 9, sector I, cod 70 761, București, tel. (01) 315 17 92, cont B.C.R. nr. 2511.1—570.1/ROL, Filiala sector V, București.

Culegere și tehnoredactare computerizată: CARMEN BÎTLAN

LIMBA ŞI LITERATURA ROMÂNĂ

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ PENTRU ELEVI

ANUL XXIX, NR. 2 (APRILIE — IUNIE), BUCUREŞTI, 2000

Sumar

Gramatică, vocabular

MIOARA AVRAM — Probleme de cultivare a limbii la coordonarea adversativă 3
NARCISA FORĂSCU — Categorii semantice: sinonimia 6
ADRIAN CHIRCU — Subordonatele introduse prin „dacă". Circumstanţialele 11
ADA STUPARU — Aspecte ale predicativităţii în limba română 14

Stil, compoziţie

LILIANA IONESCU-RUXĂNDOIU — Context comunicativ 19
VALENTIN EMIL MUŞAT — Valenţe simboliste ale cromaticii în poezia lui George Bacovia 20

Analize, sinteze

DOINA ADETU — Mihai Eminescu: „Melancolie" 24
ION IONESCU — Aspecte ale caracterizării personajului: Ilie Moromete (Marin Preda, „Moromeţii", I) 27

Concursuri, examene

GABRIELA PANĂ DINDELEGAN — Teste de gramatică pentru bacalaureat şi admiterea în facultate. Rezolvări şi comentarii 31
THEODOR HRISTEA — Selecţiuni din subiectele propuse pentru examenul de admitere la Academia de Poliţie „Alexandru Ioan Cuza" (septembrie 1999) 39
CAMELIA UŞURELU — Proba de limba română la examenul de admitere la Facultatea de Litere din Bucureşti (septembrie 1999) 43
FLORIN IONIŢĂ — Examenul de bacalaureat 2000 (IV) 46

57286

Cenacluri, reviste

DIANA BREAZ — Cum este realizată şi de ce supravieţuieşte o revistă culturală şcolară de profil literar-artistic 54
ILIE RAD — Concursul de creaţie literară „Excelsior", Cluj-Napoca 56

De la corespondenţii noştri 58

Tinere talente

MELINA PANAITACHE — Anaerob. Naşterea frunzei (I). Naşterea frunzei (II) 60
MANUELA VIERIU — Au spus 61
ADRIANA LUPULESCU — Luntrea lui Charon 61

Însemnări pe marginea cărţilor

VASILE LUNGU, *Viaţa lui Tudor Vianu. Opera lui Tudor Vianu* (Cătălina Olaru); GH. BULGĂR, *Momentul Eminescu în cultura română.* Cuvînt înainte de Nichifor Crainic (Victor Stoleru) 62

Probleme de cultivare a limbii la coordonarea adversativă

MIOARA AVRAM
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", Bucureşti

1. Este uşor de constatat că în studiul gramaticii în şcoală raporturilor de coordonare li se acordă prea puţin loc (ceea ce se reflectă în analizele sintactice, care omit de regulă calificarea respectivă a părţilor de propoziţie şi a propoziţiilor din texte), considerîndu-se că ele sînt mai simple şi lipsite de probleme în comparaţie cu raporturile de subordonare. În realitate, există şi la coordonare numeroase aspecte descriptive, normative şi corective asupra cărora ar trebui să se atragă atenţia cuvenită. În cele ce urmează voi ilustra această afirmaţie cu referire la coordonarea adversativă, de care mă voi ocupa, pe scurt, din punctul de vedere al interesului pentru practica limbii.

2. De la început trebuie spus că limba română este deosebit de bogată în privinţa mijloacelor de exprimare a acestui raport, în special în privinţa elementelor de joncţiune. În timp ce multe alte limbi europene au doar cîte o conjuncţie adversativă sau, cel mult, două, limba română are, numai la nivelul ei literar, nu mai puţin de şase conjuncţii adversative: *ci, dar, iar, însă, or, şi.* Aceste conjuncţii nu pot fi folosite însă oricum, nu toate sînt sinonime perfecte (cum sînt *dar* şi *însă)* şi, chiar cînd sînt sinonime, au anumite particularităţi care trebuie cunoscute pentru folosirea lor corectă.

O caracteristică a limbii române — strîns legată de bogăţia inventarului conjuncţional — este posibilitatea de a marca prin conjuncţii diferite gradele de opoziţie dintre termenii coordonaţi: opoziţia cea mai puternică, antagonică sau contradictorie, este exprimată de *ci,* care introduce un termen pozitiv după unul negativ *(Nu rîde, ci plînge);* gradul mediu de opoziţie este exprimat de *dar, însă* şi *or,* ultima avînd în plus o nuanţă specifică argumentativă (aduce un corectiv menit să antreneze o concluzie, de aceea a şi fost considerată uneori, greşit, conjuncţie conclusivă: *Mi-a cerut banii pe loc, or înţelegerea fusese altfel); iar* şi *şi* exprimă opoziţia cea mai slabă, avînd un sens apropiat de raportul de coordonare copulativă, care poate fi interpretat ca intermediar între cele două raporturi de coordonare sau chiar confundat cu raportul copulativ (cu excepţia situaţiilor în care introduc un termen negativ după unul pozitiv: *Am venit la tine, iar / şi nu la el).*

Dintre cele şase conjuncţii adversative, numai trei sînt monovalente, specializate pentru raportul adversativ: *însă, or* şi *ci* (ultima apare şi la raportul copulativ, dar numai în îmbinări complexe: *nu numai... ci şi),* pe cînd celelalte trei sînt polivalente sau plurifuncţionale: *dar* este şi conclusiv (cu o topică diferită însă, ca şi intonaţia, de altfel), *iar* este şi (pur) copulativ, *şi* este de asemenea şi copulativ, dar şi conclusiv.

Din păcate, bogăţia de conjuncţii adversative a limbii române nu este exploatată pe măsură de toţi vorbitorii ei. Mulţi vorbitori se rezumă la un inventar mai sărac: nu toţi recurg la neologismul *or,* de exemplu, ba adesea nici la *însă,* iar unii manifestă şi tendinţa de reducere a folosirii lui *ci* în favoarea altor conjuncţii *(dar* şi *şi).*

Bogăţia de conjuncţii echivalente reprezintă un avantaj, care nu trebuie ignorat, pentru obţinerea unei exprimări clare şi frumoase prin variaţia ei, iar cunoaşterea nuanţelor de sens şi a restricţiilor funcţionale poate să asigure proprietatea exprimării. Nu mai vorbesc de necesitatea respectării formei şi condiţiilor corecte de folosire a unor conjuncţii.

La bogăţia de conjuncţii menţionate se adaugă posibilitatea redării raportului adversativ şi prin simpla juxtapunere a termenilor în cauză, ajutată fie numai de intonaţie

(Nu vine, pleacă), fie şi de adverbe sau locuţiuni adverbiale ca *dimpotrivă, totuşi, cu toate acestea, de fapt, în schimb,* care sînt confundate de unii cu elementele conjuncţionale *(Nu vine, dimpotrivă, pleacă* sau *Doarme, totuşi aude);* deosebirea dintre aceste elemente adverbiale cu rol de mărci suplimentare şi cele conjuncţionale este evidentă atunci cînd sînt folosite alături ambele tipuri de mijloace *(ci dimpotrivă, dar totuşi* etc.).

3. O primă problemă, elementară, de corectitudine a exprimării priveşte cunoaşterea inventarului de conjuncţii adversative ale limbii literare şi a conotaţiilor celor din alte varietăţi ale limbii. Cele şase conjuncţii enumerate ca aparţinînd limbii literare actuale trebuie distinse deci de sinonimele sau cvasisinonimele lor populare şi familiare (locuţiunea conjuncţională *numai că)* şi mai ales de cele regionale sau / şi învechite (conjuncţiile *decît, fără, numai,* locuţiunea conjuncţională *numai cît);* ultimele pot fi folosite cu intenţii stilistice, în limbajul literaturii artistice.

Cunoaşterea conjuncţiilor din limba literară înseamnă şi respectarea formei lor corecte, căci unele conjuncţii adversative au şi variante formale care trebuie evitate în exprimarea literară. Conjuncţia *dar* are chiar două variante neliterare: varianta populară *da'* (atenţie la scrierea cu apostrof!) şi varianta învechită *dară.* Conjuncţia *iar* are şi ea o variantă asemănătoare cu *dară,* anume varianta învechită *iară.* Varianta *ce* a conjuncţiei *ci* este ieşită de mult din uz, dar trebuie recunoscută ca atare la lectura textelor vechi.

4. Se întîlnesc mai multe situaţii de folosire greşită a unor conjuncţii adversative în locul altora.

Uneori este vorba de confuzii datorate aspectului formal asemănător (paronimiei): unii vorbitori înlocuiesc conjuncţia *ci* cu *şi* (în construcţii ca *Nu-i la mine şi-i la ea),* iar alţii, mai numeroşi, înlocuiesc adversativul *or* cu disjunctivul *ori* (spunînd *Mi-a cerut banii pe loc, ori înţelegerea fusese altfel)* sau chiar cu *oare (... oare înţelegerea fusese altfel)* şi *sau (... sau înţelegerea fusese altfel).*

Alteori substituţiile sînt de natură pur funcţională: este cazul înlocuirii frecvente a lui *ci* prin *dar (Nu învaţă numai înainte de teze, dar şi în restul anului);* restrîngerea folosirii lui *ci* înseamnă o sărăcire a limbii, pierderea unei particularităţi a limbii române constînd în existenţa unei conjuncţii adversative specializate pentru opoziţia negativ-pozitiv.

O folosire improprie are loc şi la locuţiunea adverbială *în schimb,* care tinde să apară, ilogic, în opoziţii care nu au nimic a face cu ideea de schimb sau de compensaţie (de exemplu: *Ion a luat nota 10, în schimb Maria a luat 8).*

5. Spre deosebire de coordonarea copulativă şi de cea disjunctivă, raportul de coordonare adversativă se stabileşte numai între doi termeni, dar aceştia pot fi multipli, organizaţi în subserii. În prezenţa a două raporturi adversative, aflate pe trepte diferite, în cadrul aceluiaşi enunţ este foarte important să nu se repete folosirea aceleiaşi conjuncţii: *Ea promite, dar nu se ţine de cuvînt, însă* (nu tot *dar) nu avem ce-i face.* Dar chiar cînd sînt de trepte diferite şi exprimate diferit, succesiunea a două raporturi adversative este neindicată, întrucît poate crea dificultăţi de înţelegere adecvată.

Folosirea unor conjuncţii echivalente este necesară şi pentru evitarea învecinării aceleiaşi conjuncţii cu valori diferite, deci pentru evitarea nu atît a repetiţiei în sine, cît a unei polisemii supărătoare prin posibilitatea de confuzie (de exemplu: *Nu i-a convenit, dar a acceptat, s-a lămurit dar* sau *El întreabă, iar ea ascultă, iar nu răspunde).* Pe lîngă cazurile de polivalenţă conjuncţională, trebuie evitată şi apropierea contextuală a unor omonime reprezentate de conjuncţii adversative şi de adverbe, de tipul secvenţelor *da* adverb de afirmaţie + *da'* conjuncţie *(— Te duci şi tu? — Da, da' nu cu plăcere)* sau *iar* conjuncţie + *iar* adverb „iarăşi" *(Pleca dimineaţa, iar iar venea spre seară,* respectiv *A venit iar, iar mîine pleacă).*

6. Numeroase greşeli privesc dubla marcare a raportului adversativ. Pleonasme clare, recunoscute ca atare, sînt cele constituite din cumularea conjuncţiilor *dar* şi *însă.* Vorbitorii relativ cultivaţi au de obicei grijă să evite folosirea celor două conjuncţii adversative în vecinătate imediată *(Se supără repede, dar însă îi trece la fel de repede),* dar nu sînt deranjaţi de apariţia lor la oarecare distanţă în acelaşi enunţ, deşi ea este deopotrivă de pleonastică *(Se supără repede, dar la fel de repede îi trece însă* sau *Se supără repede, dar pînă a doua zi însă îi trece).*

Trebuie să se facă deosebire între aceste pleonasme intolerabile, care constau în folosirea cumulată a două conjuncţii adversative, şi însoţirea unei conjuncţii adversative de un adverb sau o locuţiune adverbială cu rol de întărire a raportului adversativ: deşi redundante, îmbinările de tipul *ci dimpotrivă, dar* (sau *însă) în schimb, dar* (sau *însă, şi) totuşi* (sau *cu toate acestea)* sînt corecte.

7. Asemănătoare cu dubla marcare sau întărirea marcării raportului de coordonare adversativă este şi marcarea mixtă a opoziţiei prin elemente joncţionale subordonatoare şi coordonatoare. Se ştie că raportul de coordonare adversativă are două corespondente în planul subordonării: raportul concesiv şi cel opoziţional. Unii vorbitori construiesc propoziţiile subordonate de aceste specii — concesive şi opoziţionale — cu corelative în regentă reprezentate de conjuncţii coordonatoare adversative; de exemplu: *Cu toate că plouă, dar nu-mi iau umbrela,* respectiv *Dacă înainte îl crezuse om cinstit, acum însă s-a lămurit.* Acestea sînt construcţii hibride, neadmise în limba literară actuală.

8. La folosirea în scris a conjuncţiilor adversative se constată adesea nerespectarea unor reguli de punctuaţie.

De reţinut că înaintea conjuncţiilor adversative *ci, dar, iar, însă, or* plasate în fruntea termenului coordonat se pune totdeauna un semn de punctuaţie, de obicei virgulă sau linie de pauză, dar şi punct şi virgulă sau chiar punct, mai ales în cazul lui *or.* Sub influenţa limbilor în care nu este obligatorie folosirea unui semn de punctuaţie înaintea conjuncţiilor adversative, în ultimul timp se observă şi la noi tendinţa de omitere a virgulei înaintea conjuncţiilor *ci* şi *dar,* mai ales în enunţuri cu subserii de coordonare (de exemplu: *E mică dar pricepută, or asta contează).*

Conjuncţia *or* se găseşte într-o situaţie aparte prin faptul că se permite folosirea virgulei şi după ea *(Mi-a cerut banii pe loc; or, înţelegerea fusese altfel).* După modelul ei, a apărut tendinţa de folosire a virgulei şi după *dar,* probabil din dorinţa de a se reda astfel o anumită pauză din vorbire, mai cu seamă cînd *dar* urmează după punct sau punct şi virgulă *(S-ar putea să acceptăm; dar, mai avem timp de gîndit).* Prin urmare, în legătură cu punctuaţia conjuncţiei adversative *dar* acţionează în prezent două tendinţe opuse: omiterea virgulei necesare înainte de ea şi apariţia superfluă a unei virgule după ea.

Dacă tendinţele menţionate aici sînt incipiente şi de aceea nesemnalate încă, altele sînt foarte răspîndite, în ciuda criticilor repetate: contrar normelor în vigoare, se practică pe scară largă folosirea virgulei după conjuncţia *însă* din fruntea unui termen coordonat adversativ, înaintea aceleiaşi conjuncţii plasate la sfîrşitul unui asemenea termen sau, situaţia cea mai frecventă, încadrarea ei între virgule atunci cînd este plasată în mijlocul termenului coordonat (după cum se ştie, *însă* este singura conjuncţie adversativă cu topică liberă). Cu privire la conjuncţia *şi* cu valoare adversativă şi la unele elemente adverbiale întăritoare ale raportului adversativ se confundă permisiunea de folosire facultativă a virgulei cu obligativitatea ei; de reţinut că nu e obligatorie folosirea virgulei înainte de *şi* adversativ sau încadrarea între virgule a adverbelor de tipul *totuşi.*

Sumara trecere în revistă a problemelor de cultivare a limbii în care este implicată coordonarea adversativă ar trebui să ducă la concluzia de a nu se (mai) neglija acest capitol al gramaticii româneşti.

Categorii semantice: sinonimia

NARCISA FORĂSCU
Universitatea din Bucureşti

0. Sinonimia este o categorie semantică foarte interesantă, întîlnită în toate limbile şi este, în acelaşi timp, o oglindă a gradului de dezvoltare a unei limbi.

Prezenţa sinonimelor în limbă este un fenomen pozitiv, deoarece vorbitorul are posibilitatea de opţiune între mai multe modalităţi de a-şi formula ideile, ceea ce permite o exprimare mai variată, mai precisă, mai suplă, referentul poate fi prezentat din mai multe unghiuri şi faţete. Totodată, vorbitorul poate sugera, prin alegerea unui sinonim sau a altuia, atitudinea lui faţă de obiectele sau fenomenele denotate. Importanţa pe care o prezintă sinonimia este dovedită de faptul că cercetătorii îi acordă o atenţie permanentă, luînd mereu în discuţie această categorie semantică[1].

Concepţiile cu privire la sinonime oscilează între negarea existenţei lor în limbă şi lărgirea exagerată a sferei cuvintelor cărora li se atribuie acest statut.

Faţă de diversitatea punctelor de vedere, problema centrală a teoriei sinonimiei o constituie stabilirea unor criterii în funcţie de care aceasta să fie apreciată. Cercetările efectuate de lingvistica structurală permit clarificarea unor aspecte controversate care au făcut, multă vreme, ca recunoaşterea echivalenţei de sens dintre cuvinte să fie mai curînd o chestiune subiectivă decît una de precizie ştiinţifică.

Ne propunem deci în cele ce urmează să luăm în discuţie aspectele cele mai relevante ale fenomenului, clarificate de lingvistica modernă şi, de asemenea, să precizăm specificul sinonimiei.

1. *Definiţia sinonimiei* (gr. *synonymos* < *syn* „cu" şi *onoma* „nume") cea mai cunoscută este următoarea: *acea relaţie de sens care se stabileşte între cuvinte care au aproximativ acelaşi sens şi pot fi substituite unul cu celălalt în context.* Lucrările de specialitate care s-au ocupat de această problemă au propus definiţii mai rigide sau mai largi şi au încercat diferite clasificări ale fenomenului. Indiferent însă de deosebirile dintre acestea, în centrul preocupărilor au stat două aspecte fundamentale: *echivalenţa de sens* (înţeleasă de unii autori ca o *vecinătate* a sensurilor, ca o *identitate* sau doar ca o *asemănare* a lor) şi posibilitatea ca sinonimele să fie substituite unul prin celălalt într-un context dat, în mai multe sau în toate contextele. Nici una dintre aceste definiţii nu precizează dacă, pentru a fi considerate sinonime, cuvintele trebuie să coincidă pentru cel puţin un sens sau pentru toate sensurile lor.

---

[1] Putem cita aici lucrări mai vechi sau mai recente, ca de exemplu: Marin Bucă şi Ivan Evseev, *Probleme de semasiologie*, Timişoara, Editura Facla, 1976, p. 118 — 142; Vasile Şerban şi Ivan Evseev, *Vocabularul românesc contemporan*, Timişoara, Editura Facla, 1978, p. 188 — 205; Ion Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrănceanu, *Limba română contemporană*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1985, p. 85 — 104; Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *Cuvinte şi sensuri*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1988, p. 112 — 154; Narcisa Forăscu, *Aspecte ale interpretării stilistice a sinonimelor*, în *Studii şi cercetări lingvistice*, nr. 5, 1980; Narcisa Forăscu, *Observaţii asupra neutralizării semantice ca sursă a sinonimiei*, în *Analele Universităţii Bucureşti*, 1982 şi altele.

În strînsă legătură cu aceasta, părerile diferă în privința posibilității sinonimelor de a se substitui reciproc în context; unii autori consideră că sînt sinonime numai acele cuvinte care sînt substituibile *în toate contextele* (deci pentru toate sensurile lor?), iar alții restrîng substituția numai la acele contexte care actualizează *un singur sens.*

Cînd se afirmă că două cuvinte au *aproximativ* același sens (ca în definția citată mai sus) se dă lui „aproximativ" valoarea sa din limbajul curent. Dacă pentru un vorbitor obișnuit aceasta nu are prea mare importanță, atunci cînd ne propunem să dăm o definiție corectă, științifică a fenomenului, să precizăm limitele între care se poate vorbi de sinonimie, termenul este derutant, căci o aproximație poate fi mică, mare sau foarte mare. Pe care să o luăm în considerare în definiție? Întrebarea se dovedește legitimă, întrucît termenul „aproximativ" trebuie precizat în raport cu niște principii clare, riguroase, fără de care aprecierea sinonimiei dintre doi termeni rămîne doar o chestiune de abilitate lingvisitcă, implicînd un mare grad de subiectivitate, și nu o chestiune de precizie științifică.

Din cele arătate mai sus, rezultă că două sînt problemele care trebuie lămurite mai întîi pentru a înțelege esența acestui fenomen și pentru a evita confuziile care au persistat multă vreme în semantica tradițională, generînd controverse: raporturile sinonimei cu polisemia și stabilirea unor condiții pe care sinonimele trebuie să le îndeplinească. Le vom discuta pe rînd.

2. *Sinonimia și polisemia.* La o examinare atentă, o primă și deloc neglijabilă dificultate o presupune existența rețelei complicate a polisemiei. Cum în limbă marea majoritate a cuvintelor au mai multe înțelesuri, același cuvînt poate face parte din serii sinonimice diferite, în funcție de sensul pe care îl avem în vedere[1]. Dacă ni se cere, de pildă, să găsim sinonime pentru un cuvînt, putem indica mai multe, neechivalente între ele:

cald: 1. (despre pîine) — *caldă, proaspătă;*
2. (despre cuvinte, privire) — *cald, prietenos, afectuos;*

slab: 1. (despre persoane) — *slab, subțire, uscățiv;*
2. (despre valoare, calitate) — *slab, mediocru;*
3. (despre băuturi) — *slab, diluat;*
4. (despre vînt) — *slab, ușor.*

După cum se vede, fiecare sens poate avea sinonime mai apropiate sau mai depărtate, în funcție de gradul de precizie cu care este identificat referentul. Datorită relațiilor descrise mai sus, cuvintele polisemantice se desfac pe sensuri, rezultînd serii de sinonime care nu sînt echivalente între ele. Prin urmare, *relația de sinonimie nu se stabilește între cuvinte înțelese global, în toată sfera lor semantică, ci între sensuri ale acestora,* pentru că fiecare sens în parte reprezintă o unitate funcțională distinctă. De aceea, unul și același cuvînt se grupează, în baza unui sens anume, precis identificat, cu altele, rezultînd clase de termeni, numite în mod curent *serii sinonimice.*

Este lesne de înțeles că, în aceste condiții, substituirea unui cuvînt prin sinonimul său nu se poate face în orice context. De exemplu, sinonimia între *a bate* și *a ciocăni,* valabilă în contextul *Vezi că bate (ciocănește) cineva la ușă* încetează în contexte ca *Am bătut covorul* sau *Vîntul bate cu putere.*

Dacă se cere unui vobitor să indice cîteva sinonime pentru un anumit termen, acesta o poate face fără dificultate. Înseamnă că, în mintea vorbitorului, clasa de

[1] Pentru aceasta, vezi și Narcisa Forăscu, *Categorii semantice: polisemia,* în *Limba și literatura română,* nr. 3, 1999, p. 20 — 21, unde se precizează că sensurile unui cuvînt polisemantic au, obligatoriu, elemente comune, dar și elemente diferențiatoare, care fac ca fiecare sens în parte să fie o unitate funcțională distinctă.

sinonime este relativ bine constituită de la început. Faptul că, dispunînd teoretic de o asemenea serie, vorbitorul optează, cînd comunică, pentru un sinonim sau altul este explicabil prin diferențele de diverse tipuri care pot să apară între termeni, diferențe a căror cercetare atentă poate clarifica gradul de „aproximare" a echivalenței dintre cuvinte de care vorbeam mai sus. Cu aceasta ajungem la discutarea condițiilor pe care trebuie să le îndeplinească cuvintele pentru a li se recunoaște statutul de sinonime.

3. *Condițiile de sinonimie.* În lingvistica modernă se admite, în general, existența a trei condiții:

(a) Cuvintele considerate sinonime să fie identice sub aspectul obiectului (al referentului) pe care îl denumesc, cu alte cuvinte, să trimită la aceeași realitate. Aceasta este prima condiție, *esențială și obligatorie,* chiar dacă identitatea implică neglijarea unor aspecte particulare ale obiectului. Neglijarea poate fi determinată de faptul că aceste aspecte nu interesează în situația de comunicare dată sau pur și simplu că vorbitorii nu le cunosc, chestiune asupra căreia vom reveni în cele ce urmează.

(b) Sinonimele să poată fi substituite în context, fără ca sensul global al mesajului să se modifice.

(c) Să facă parte din aceeași variantă a limbii, înțelegînd prin aceasta atît variantele teritoriale (dialecte, graiuri), cît și variantele stilistico-funcționale.

Să detaliem și să exemplificăm acum fiecare dintre condițiile enunțate mai sus, deoarece acestea sînt rareori îndeplinite toate.

Condiția enunțată sub (a) este obligatorie. Fără identitatea de referent nu poate exista sinonimie. Se admite totuși că această identitate este apreciată în mare, cu posibilitatea de a neglija, în anumite condiții, unele aspecte particulare ale obiectului.

Pentru a înțelege totuși acest lucru, se impune o precizare: orice sinonimie funcționează într-o situație de comunicare dată, situație în care anumite detalii ale referentului nu interesează și atunci ele se estompează în mintea vorbitorilor, care pun în relație de sinonimie două cuvinte ușor diferite ca sens. De exemplu, diferența *fructifer / nefructifer* care există între *pom* și *copac* este nerelevantă într-un context ca *Pomii (Copacii) înalți din fața casei...,* astfel încît aici cele două cuvinte devin echivalente ca sens prin estomparea diferenței amintite. De asemenea, *geam* devine uneori sinonim cu *fereastră* în *Te rog, închide geamul* sau cu *cristal* în *Geamul de pe birou.* Alteori vorbitorii pun în relație de sinonimie termeni în care există diferențe de sens, dar pe care aceștia nu le cunosc.

Condiția enunțată sub (b) cere ca sinonimele să se poată substitui reciproc în context; este vorba, evident, despre contextele în care se actualizează *un anumit sens,* cel pentru care a fost constituită seria. Trebuie să precizăm totuși că, în foarte multe cazuri, două cuvinte cu sens identic pot avea preferințe diferite de combinare. De exemplu, nimeni nu pune la îndoială identitatea de sens dintre *a muri* și *a deceda.* Totuși, ele sînt substituibile numai în contextul unor substantive denumind persoane *(om, vecin, prieten* etc.), dar alături de substantive denumind animale *a deceda* nu apare. De asemenea, *a scoate* și *a extrage* se pot substitui în contexte ca *dinte, petrol, minereu, substanță,* dar *a extrage,* mai precis și mai specializat, impune restrîngeri contextuale. De aceea, cele două nu mai pot fi substituite într-un context ca *Scoate mîna din buzunar!*

Uneori, deși cuvintele sînt identice semantic, nu se pot înlocui reciproc, deoarece uzul a impus anumite combinații și nu altele. De pildă, *valiză* și *geamantan,* echivalente, nu se pot substitui reciproc în sintagma *valiză diplomatică,* fixată prin uz. Rezultă că această condiție enunțată sub (b) este necesară, dar nu obligatorie. S-ar putea afirma chiar că de cele mai multe ori sinonimele manifestă un comportament contextual diferit.

Restricțiile de utilizare contextuală pot fi determinate uneori de caracterul tehnic marcat al unuia dintre termeni. Este vorba de cea de a treia condiție, care prevede identitatea de variantă funcțională. De exemplu, este cunoscută echivalența de sens dintre *nevastă* și *soție* (deci prima condiție, cea a identității de referent, este îndeplinită). Totuși, *nevastă* circulă mai mult în limbajul familiar, în timp ce *soție* este utilizat în exprimarea oficială, în limbajul administrativ. De asemenea, sinonimia dintre *a omorî* și *a lichida* este marcată de caracterul argotic al celui de al doilea termen. La fel, deși *varză* și *curechi* sau *cartofi* și *barabule* denumesc referenți identici, sînt repartizați stilistic diferit: cel de al doilea termen al fiecărei perechi este regional. Un ale exemplu: *a fura* și *a șterpeli* nu se pot utiliza nediferențiat, deoarece *a șterpeli* este specific limbajului familiar și, ca atare, este limitat ca întrebuințare. De vreme ce două cuvinte care trimit la același referent nu circulă în aceeași variantă a limbii, chestiunea posibilității de opțiune pentru un termen sau altul iese din discuție.

Sinonimia este, așadar, condiționată de factorii de sub (a), (b) și (c). „Aproximarea" din definiția generală pe care am formulat-o mai sus reprezintă, în fond, neglijarea unora sau mai multora dintre acești factori. Am putea deci să reformulăm definiția fenomenului în discuție în felul următor: *două sau mai multe cuvinte se pot afla în sinonimie, dacă desemnează în mod global același obiect, în situații în care diferențele de comportament contextual și de distribuție stilistico-funcțională sînt neglijate (conștient sau nu).*

4. *Tipologia sinonimelor.* Toți cercetătorii care s-au ocupat de acest fenomen au încercat să propună o tipologie. Termenii folosiți pentru distincție au fost diferiți: fie *sinonime perfecte* și *imperfecte,* fie *totale* și *parțiale.* Distincția este doar teoretică și, în fond, nu termenii folosiți interesează, ci definirea lor foarte clară, astfel încît să știm ce înțelegem prin sinonimie. În funcție de îndeplinirea sau nu a condițiilor amintite, s-ar putea face următoarea distincție:

— *sinonimie în sens restrîns,* ceea ce presupune respectarea tuturor celor trei condiții, situație întîlnită mai rar;

— *sinonimie în sens larg,* cînd una sau mai multe condiții nu este / sînt respectată / respectate, deci se face abstracție de diferențele dintre termeni.

Sinonimia perfectă a fost privită cu rezerve de către cercetători și, cel mai adesea, contestată. Acesta este motivul pentru care se și afirmă că nu există sinonimie.

Indiferent de poziția pe care ne situăm, un lucru este clar: partea cea mai interesantă a sinonimiei *rezidă tocmai în imperfecțiunea ei.* Și aceasta, pentru că micile diferențe de sens, de culoare stilistică, de repartiție pe registre ale limbii permit o exprimare suplă, nuanțată, variată, care evită monotonia și repetițiile. De altfel, cînd două cuvinte sînt absolut identice din toate punctele de vedere ele devin neinteresante și unul dintre ele este neglijat cu timpul, de exemplu *selenar — lunar, aflux — afluență, a memora — a memoriza* etc.

5. *Sinonimia în exprimare.* Din cele discutate mai sus, rezultă că există două perspective în studierea fenomenului: la nivelul *sistemului* limbii, ca date de care dispune vorbitorul și pe care le poate utiliza și la nivelul *exprimării,* adică modul în care aceste date sînt folosite în construirea de mesaje concrete. Această a doua perspectivă este cea mai interesantă, deoarece *sinonimia este o chestiune de uz și de efect realizat tot prin uz.* După cum s-a văzut din cele de mai sus, cuvinte care diferă între ele prin anumite trăsături de sens sau de registru *pot funcționa în vorbire ca sinonime* prin neglijarea diferențelor. Aceasta înseamnă că fenomenul în discuție interesează, în primul rînd, din punct de vedere *funcțional.* Chiar faptul că unii

cercetători au absolutizat criteriul posibilității de substituire dovedește preocuparea pentru funcționalitatea termenilor.

Neglijarea, în exprimare, a diferențelor între termeni (cînd nu este făcută inconștient, deci nu constituie o greșeală) este o sursă de efecte stilistice. De exemplu, diferența dintre *deștept* și *prost* (care sînt antonime) poate fi anulată de intenția ironică a vorbitorului, care favorizează funcționarea acestora ca sinonime: *Deșteptule / Prostule, n-ai văzut că te-a păcălit?*

Un alt exemplu: neglijarea diferenței de combinare contextuală între *a aluneca* și *a derapa* poate avea ca efect o exprimare glumeață: *Cu pantofii aceștia derapez foarte ușor.*

Tipul de limbaj care permite deplasările de sens cele mai surprinzătoare și, ca urmare, crearea unor sinonimii insolite este specifică limbajului poetic. El funcționează ca un context în sens larg care, prin schimbarea perspectivei, permite *sugerarea* într-un mod sau altul a referentului și nu *denumirea* lui. Ca urmare, în limbajul poetic au loc deplasări de sens neașteptate, obținerea unor valori semantice noi, care duc la sinonimii neobișnuite, ce nu mai sînt valabile în afara contextului care le-a generat. Termenii a căror echivalență este obținută în acest fel nu au, la nivelul limbii, statut de sinonime nici măcar în sens larg și aceasta, deoarece limbajul poetic introduce o perspectivă nouă de apreciere a obiectelor. Dacă această perspectivă dispare sinonimia încetează. De exemplu, în versurile:

> Munții lungi își clatin codrii cei antici și-n răsturnare
> Prăvălesc de stînci *căciule* salutînd întunecat.
> (M. Eminescu, *Memento mori),*

substantivul *căciulă* suferă o deplasare semantică, generînd astfel o sinonimie metaforică cu *vîrf, creastă.* Înțelegerea este înlesnită de context, care, prin determinanții folosiți *(de piatră, a munților)* trimite la un sens nou, expresiv. Expresivitatea imaginilor poetice presupune caracterul irepetabil al acestora. Un exemplu:

> Orbul sculptor, în chilie, pipăie marmura clară,
> Dalta-i tremură, *înmoaie* cu gîndirea-i temerară piatra rece.
> (M. Eminescu, *Memento mori)*

Înmoaie este aici sinonim cu *modelează,* echivalență neadmisă în afara acestui limbaj. Deplasarea semantică a verbului *înmoaie* este ușor de urmărit datorită contextului *(cu gîndirea-i temerară).* Substituția acestuia cu verbul echivalent *a modela* ar duce la pierderea expresivității.

6. Din cele arătate mai sus se pot desprinde cîteva concluzii:

Bogăția sinonimică este un semn al gradului de dezvoltare și perfecționare a limbii, deoarece, avînd mai multe posibilități de opțiune, vorbitorul se poate exprima mai nuanțat.

Sinonimia este o relație semantică ce se stabilește la nivelul sensurilor, nu între cuvintele înțelese în totalitatea sferei lor semantice.

Trebuie făcută o distincție clară între sinonimia în sens restrîns, propriu-zisă (cu respectarea celor trei condiții) și sinonimia în sens larg (cu încălcarea unora dintre acestea), unde, la un moment dat, totul devine posibil.

De asemenea, se impune distincția între sinonimia în limbă (datele stricte pe care limba ni le pune la dispoziție) și sinonimia în exprimare (care presupune încălcarea limitelor sistemului), aceasta din urmă fiind de departe cea mai interesantă, deoarece permite stabilirea de noi echivalențe, responsabile de expresivitatea și nuanțarea exprimării.

Subordonatele introduse prin „dacă". Circumstanţialele

ADRIAN CHIRCU
Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca

Într-un număr anterior[1] menţionam cîteva dintre argumentele necesare pentru o interpretare corectă a subordonatelor necircumstanţiale introduse prin *dacă*.

1. De această dată vom avea în vedere domeniul circumstanţialelor[2], considerînd că şi subordonatele circumstanţiale, care au ca element de relaţie (legătură) conjuncţia *dacă*, ridică, în analiză, unele probleme.

1.1. Propoziţia circumstanţială de timp introdusă prin *dacă* arată cînd se realizează acţiunea din regentă şi este echivalenta unui complement circumstanţial de timp la nivelul frazei. Se întîlneşte mai ales în vorbirea populară, mai mult sau mai puţin generală[3], şi poate apărea în structuri precum:

1.1.1. CT — R[4], care e mai frecventă:

(1) Dacă a văzut că aşa stau lucrurile, a şi plecat.

(2) „Dacă a văzut aşa, i-a fost lehamite şi a luat şi a aruncat slănina." (ENV)

(3) „El, dacă a auzit aşa, a lăsat totul baltă şi a venit acasă." (ENV)

(4) Dacă se scoală, bea o cafea şi se apucă de citit o carte.

În exemplul (4), *dacă* introduce o temporală iterativă[5], acţiunea din regentă repetîndu-se ori de cîte ori se repetă acţiunea din subordonată.

1.1.2. R — CT, care, în schimb, e rar întîlnită, acest fapt datorîndu-se şi folosirii reduse a acestei subordonate în limba actuală.

(5) A şi fugit, dacă a văzut că gluma se îngroaşă.[6]

(6) „Şi piatra prinde muşchi, dacă şede mult într-un loc". (IC)

1.2. Propoziţia circumstanţială de cauză care are ca element de legătură conjuncţia *dacă* este specifică, mai ales, limbajului familiar, arătînd cauza acţiunii din propoziţia regentă. Apare introdusă prin conjuncţia în discuţie atunci cînd regenta este interogativă (directă / indirectă) sau exclamativă[8]. Deseori în componenţa acesteia din urmă intră pronume, adjective pronominale sau adverbe relativ-interogative sau exclamative.

---

[1] Adrian Chircu, *Subordonatele introduse prin „dacă". Necircumstanţialele*, în *Limba şi literatura română*, Anul XXVIII, 1999, nr. 3, p. 15 — 18.

[2] Nu intră în discuţia de faţă subordonatele circumstanţiale de loc, de mod, de scop, consecutivă, cumulativă, de excepţie şi propoziţia predicativă suplimentară, deoarece nu pot fi introduse prin *dacă*.

[3] Pentru detalii vezi Mioara Avram, *Evoluţia subordonării circumstanţiale cu elemente conjuncţionale în limba română*, Bucureşti, Editura Academiei, 1960, p. 51.

[4] Prescurtări: CT — circumstanţială de timp, CZ — circumstanţială de cauză, CŢ — circumstanţială condiţională, CV — circumstanţială concesivă, CIS — circumstanţială instrumentală, CRel. — circumstanţială de relaţie, CO — circumstanţială opoziţională, R — regentă.

[5] În legătură cu subordonata temporală iterativă, vezi *Gramatica limbii române*, vol. II, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Academiei, 1963, p. 298.

[6] În exemplele *(1)*, *(5)* şi are valoare de corelativ al subordonatei temporale, acestuia putîndu-i-se adăuga şi altele, dintre care amintim: *odată, atunci, deodată, imediat* etc. De exemplu, în *(3)* poate fi subînţeles foarte uşor un corelativ: *„El, dacă a auzit aşa,* [imediat] *a lăsat totul baltă şi a venit acasă"* (ENV).

[7] Acest exemplu e dat şi de Nicolae Drăganu în articolul *Conjuncţiile „de" şi „dacă". (Un capitol de sintaxă românească)*, în *Dacoromania*, Anul III, 1922 — 1923, p. 281.

[8] Mioara Avram în *Gramatica pentru toţi*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Humanitas, 1997, p. 439 numeşte cauzalele realizate astfel argumentative. În schimb, în *Gramatica limbii române*, vol. II, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Academiei, 1963, p. 301 sînt denumite cauzale condiţionale.

1.2.1. Structura CZ — R:

(7) „Ce folos de visul lui,
Dacă nu-i şi nu-i şi nu-i?" (ENV)

(8) — Cum să nu mă supăr, dacă tot timpul mă ceartă?

(9) „— Din partea mea, dat să-ţi fie, dragul tatei, dar mi-i de-a mirarea de unde ai să-l iei, dacă n-are fiinţă pe lume." (IC)

(10) „— Ce fel de fată-s eu, dacă n-oi şugui, n-oi vorbi c-un flăcău?" (ENV)

1.2.2. Structura R — CZ:

(11) — Dacă ştii, de ce mă mai întrebi?

(12) — Dacă n-ai învăţat, de ce te mai prezinţi la examen?

(13) „Dacă un adevărat talent poetic a ajuns la această decadenţă, ce să mai aşteptăm de la ceilalţi." (TM)

(14) „Dacă-i răţoi, cum pot eu să zic că-i raţă, că-ncepe a-mi fi rău."[1] (ENV)

1.3. Propoziţia circumstanţială condiţională. Dintre subordonatele introduse prin *dacă*[2], aceasta are cea mai mare frecvenţă în limbă. De asemenea, în ceea ce priveşte exprimarea condiţiei la nivel intrapropoziţional sau interpropoziţional, subordonata depăşeşte, din punctul de vedere al frecvenţei, cu mult folosirea adverbelor corespondente *altfel, altminteri*[3]. Structurile în care apare sînt:

1.3.1. CŢ — R:

(15) „Dacă analizăm efectul ce ni-l produc, constatăm în noi o mulţime de idei de-ale noastre..." (TM)

(16) „Dacă e vorba de cantitate sau mai bine de extensiune, atunci e adevărat că începuturile sînt mici; dar dacă e vorba de calitate, de valoare intensivă, atunci toate începuturile sînt mari." (TM)

(17) Dacă-i bal, bal să fie.

(18) „Dacă asta-i aşa, apoi lăcomie pe lume nu-i." (ENV)

1.3.2. R — CŢ:

(19) Aş merge dacă aş putea.

(20) „Femeia li spune că s-ar mărita, dacă s-ar găsi un om fără copii." (ENV)

(21) „El nu muşcă decît dacă-i face cineva vreun rău." (ENV)

(22) „Şi acest simţămînt s-ar pronunţa încă mult mai tare dacă toţi cetitorii ar fi făcut ceea ce ar fi trebuit să facem noi, dacă ar fi cetit de patru luni cu luare aminte mai toate foile române din Austria." (TM)

1.4. Propoziţia circumstanţială concesivă, introdusă prin *dacă*[4], apare doar în structura CV — R, iar existenţa sau subînţelegerea unui corelativ concesiv[5] nu poate face loc unei alte interpretări[6]. Arată o împrejurare care ar putea să împiedice acţiunea din regentă, dar nu o împiedică:

(23) Dacă-mi plăteşti, şi nu mă duc.

---

[1] În exemplele *(8), (11), (12), (14)*, sînt corelative adverbul de cauză *cum* şi locuţiunea adverbială *de ce*.

[2] Există şi condiţionale juxtapuse care se construiesc fără *dacă*: *Ai carte, ai parte; Dai, n-ai; Ai învins, continuă, n-ai învins, continuă.*

[3] Aceste adverbe nu sînt corelative. Corelative pot fi doar adverbele *apoi* şi *atunci*, acest fapt fiind susţinut de exemplele *(16), (18)*. În cazul în care corelativele nu apar în enunţ, ele pot fi presupuse: *Dacă-i bal,* [atunci] *bal să fie.*

[4] Întotdeauna echivalentul lui *chiar dacă*.

[5] *Totuşi, tot.*

[6] Şi subordonatele concesive pot fi juxtapuse: *Vrei, nu vrei, tot trebuie să te duci; Vii, nu vii, eu tot mă duc.*

(24) „Dacă nu-s şi eu un puişor de om de felul meu, dar tot m-a tras Harap-Alb pe sfoară." (IC)

(25) „Sfîntul soare, dacă-i soare, şi tot după tine moare."[1] (JB)

1.5. Propoziţia circumstanţială instrumentală introdusă prin *dacă* e rar întîlnită, iar multe dintre lucrările de gramatică nici nu o menţionează. Arată mijlocul prin care se săvîrşeşte o acţiune şi apare în structurile:

1.5.1. CIŞ — R:

(26) „Dacă în rîndurile precedente ne-am opus în contra abuzului diminutivelor, cu aceasta[2] *nu am voit să zicem că ele sînt cu totul de alungat."* (TM)

1.5.2. R — CIS:

(27) „Boierule, strigă Şoimaru cu ochii scăpărînd, ai greşit dac-ai venit în vizuina lupului![3]*"* (MS)

1.6. Propoziţia circumstanţială de relaţie indică un obiect sau o acţiune la care se limitează acţiunea din regentă şi apare doar în structura CRel. — R[4]:

(28) Să verificăm maşina dacă merge.

(29) Să cercăm vinul dacă-i bun.[5]

1.7. Puţin discutată în literatura de specialitate e propoziţia circumstanţială opoziţională, al cărei sens se opune conţinutului regentei. Structuri:

1.7.1. CO — R:

(30) Dacă eu am treizeci de ani, el trebuie să aibă cincizeci.

(31) Dacă Mihai împlinea cincisprezece ani anul acesta, Ileana împlinea douăzeci.

1.7.2. R — CO:

(32) Eu, dimpotrivă, rămîn aici, dacă el merge acolo.

(33) În schimb, eu o să plec, dacă tu stai acasă.[6]

2. Cu acest articol am încheiat discuţiile privitoare la subordonatele introduse prin *dacă*. Sperăm că am putut oferi celor interesaţi de analiza gramaticală destule detalii pentru analiza corectă a faptelor de limbă.

BIBLIOGRAFIE

(a) Lucrări de referinţă

Mioara Avram, *Evoluţia subordonării circumstanţiale cu elemente conjuncţionale în limba română*, Bucureşti, Editura Academiei, 1960

Mioara Avram, *Gramatica pentru toţi*, Bucureşti, Editura Humanitas, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, 1997

Dumitru Bejan, *Gramatica limbii române. Compendiu*, Cluj, Editura Echinox, 1995

Grigore Brâncuş, Manuela Saramandu, *Gramatica limbii române. Morfologia*, Bucureşti, Editura Atos, [s.a.]

---

[1] Exemplul e preluat din *Gramatica limbii române*, vol. II, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Academiei, 1963, p. 326.

[2] Pronumele demonstrativ reia informaţia sintactică.

[3] Am preluat exemplul din Gh. Constantinescu-Dobridor, *Sintaxa limbii române*, ediţia a II-a revăzută, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1998, p. 477.

[4] Mioara Avram în *Evoluţia subordonării circumstanţiale cu elemente conjuncţionale*, Bucureşti, Editura Academiei, 1960, p. 225 afirmă că *„propoziţiile de relaţie sînt destul de rare"*.

[5] Exemplu preluat din Dumitru Bejan, *Gramatica limbii române. Compendiu*, Cluj, Editura Echinox, 1995, p. 396. Un exemplu similar e discutat în *Gramatica limbii române*, vol. II, ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Academiei, 1963, p. 320.

[6] Corelativele acestei subordonate sînt: *apoi, dimpotrivă, în schimb, însă*.

Adrian Chircu, *Subordonatele introduse prin „dacă". Necircumstanțialele*, în *Limba și literatura română*, Anul XXVIII, 1999, nr. 3, p. 15 — 18

Gh. Constantinescu-Dobridor, *Sintaxa limbii române*, ediția a II-a revăzută, București, Editura Științifică, 1998

D. D. Drașoveanu, *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, [Cluj-Napoca], Editura Clusium, 1997

Nicolae Drăganu, *Conjuncțiile „de" și „dacă" (Un capitol de sintaxă românească)*, în *Dacoromania*, Anul III, 1922 — 1923, Cluj, p. 251 — 284

Ștefan Gencărău, *Sintaxa limbii române. Fraza*, Iași, Editura Polirom, 2000

Gramatica limbii române, vol. I, II, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Academiei, 1963

Dumitru Irimia, *Gramatica limbii române*, Iași, Editura Polirom, 1997

G. G. Neamțu, *Teoria și practica analizei gramaticale*, Cluj-Napoca, Editura Excelsior, 1999

Gabriela Pană-Dindelegan, *Teorie și analiză gramaticală*, ediția a II-a, București, Editura Coresi, 1994

Vasile Șerban, *Sintaxa limbii române*, ediția a II-a revizuită și completată, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970

Maria Vulișici-Alexandrescu, *Sintaxa limbii române*, Oradea, Editura Imprimeriei de Vest, 1995

(b) Surse de material

IC — Ion Creangă, *Opere*. Ediție îngrijită și glosar de G. T. Kirileanu, [București], Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1957

JB — Dr. Ioan Urban Jarnik, Andrei Bârseanu, *Doine și strigături din Ardeal*, București, Editura Academiei, 1985

TM — Titu Maiorescu, *Critice*. Antologie și prefață de Paul Georgescu, text stabilit de Daniela Stoicescu, București, Editura pentru Literatură, 1966

ENV — Elena Niculiță-Voronca, *Datinele și credințele poporului român*, vol. I, II, Iași Editura Polirom, 1998

MS — Mihail Sadoveanu, *Opere*, vol. I — XVIII, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1954 — 1960

Aspecte ale predicativității în limba română

Prof. ADA STUPARU
Școala Nr. 23, Craiova

Conceptul de predicație (predicativitatea) este definit ca o raportare a conținutului unui enunț la realitatea obiectivă, constituind, în sens larg, însăși „facultatea de a comunica"[1]. Prin esența ei, predicația implică anumite sensuri gramaticale, precum modul, timpul, persoana. Aceste categorii gramaticale, constituite în indici de predicație, au ca purtător material verbul. Acesta, o dată devenit predicat, este strîns legat de propoziție, al cărei conținut gramatical este tocmai predicația[2]. Ca parte principală de propoziție, predicatul constituie deci nucleul oricărui enunț. Propoziția poate fi concepută formal ca un grup de cuvinte, organizat în jurul unui predicat. Acesta poate fi însă materializat concret, exprimat în totalitate sau parțial, după cum poate lipsi în totalitate, fără ca statutul propozițional al enunțului să poată fi contestat. De aceste situații ne vom ocupa în continuare, încercînd să disociem mai precis tipurile de predicate, mai ales după criteriul modalității și al gradului de actualizare.

Gramatica școlară identifică două tipuri de predicate: predicatul verbal și predicatul nominal. Acestea se disting după informația dată în legătură cu subiectul. Astfel, predicatul verbal arată ce face subiectul, iar predicatul nominal arată ce este, cine este, cum este subiectul sau ce se spune despre acesta. Ca orice definiție, și aceasta cuprinde doar generalul,

[1] Sorin Stati, *Teorie și metodă în sintaxă*, București, 1967, p. 195.
[2] Vezi G. G. Neamțu, *Predicatul în limba română*, București, 1986, p. 13 și urm.

neputînd acoperi multitudinea şi diversitatea situaţiilor din comunicare. Analogia, criteriul semantic şi cel formal ne permit să recunoaştem următoarele tipuri de predicate[1]:

1. Predicatul verbal

Exprimat

— prin verb predicativ personal la mod personal:

la diateza activă: Ei *învaţă.*

la diateza reflexivă: *Nu te mira!*

la diateza pasivă: Ei *ar fi lăudaţi* mereu.

— prin verb predicativ impersonal la mod personal:

la diateza activă: *Trebuie* [1]/ să revină. [2]/

la diateza reflexivă: *S-ar vedea* [1]/ că a greşit. [2]/

la diateza pasivă: Le *era dat* [1]/ să fie împreună. [2]/

— prin locuţiune verbală personală sau impersonală la mod personal:

la diateza activă: Copilul *o luase la goană.*

la diateza reflexivă: *Nu-şi aducea aminte.*

la diateza pasivă: *Era luat la rost* zilnic.

— prin interjecţie predicativă:

• cînd exprimă o chemare sau cînd constituie un mijloc de atragere a atenţiei, de stabilire a contactului cu vorbitorul: *Hai* în codru. *Iată* o carte;

• cînd ţine locul verbului printr-o sonoritate sugestivă: Vîntul *vîjj...* printre ramuri.

— prin adverb predicativ sau locuţiune adverbială care nu admite verbul copulativ „a fi", urmat(ă) de un element de relaţie subordonator, sau în poziţie incidentă: *Fireşte* [1]/ că va reveni. [2]/; *Cu siguranţă* [1]/ că ştie [2]/; Va veni, [1]/ poate, [2]/ spre seară. [1]/

— prin verb predicativ la mod nepersonal, în absenţa altui predicat, în formule specifice enunţurilor, recomandărilor, precizărilor etc.:

la infinitiv: *A se clăti* după golire.

la supin: *De consumat* înaintea termenului de expirare.

la participiu: *Aprobat* pentru concurs.

Observaţie: Subînţelegerea unui verb copulativ înaintea supinului sau participiului este exclusă, întrucît acestea se referă la acţiuni, şi nu la trăsături, caracteristici, cum ar fi „*bun* pentru consum".

Insuficient

— cînd este exprimat parţial, în dialog sau coordonare, reducîndu-se la:

• verbul auxiliar din forme verbale compuse sau la diateza pasivă:

— Ai citit? — Am.

— Ai fost apreciat? — Fost!

• verbul predicativ din forme verbale compuse sau la diateza pasivă:

— Ai învăţat? — Învăţat!

— Ai fost apreciată? — Apreciată!

• verbul predicativ al diatezei pasive:

El a fost lăudat [1]/ şi *premiat.* [2]/

— cînd este exprimat prin verbul predicativ al diatezei pasive, după un element de relaţie subordonator în frază:

Cartea, [2]/ deşi *citită,* [1]/ îl mai interesa. [2]/

— cînd auxiliarul diatezei pasive coincide formal cu un verb copulativ exprimat anterior: El era bun [1]/, dar greşit *înţeles* de colegi. [2]/

---

[1] Luăm în considerare clasificarea predicatelor din gramatica şcolară.

Subînțeles

— cînd a fost exprimat anterior[1], de obicei în propoziții interogative sau imperative și nu se repetă în propoziții-răspuns, neanalizabile sau fragmentare:

— Ai citit cartea?
— Da! (propoziție neanalizabilă)
— Ai citit cartea?
— Nu toată. (propoziție fragmentară)
— Să citești cartea!
— Imediat. (propoziție fragmentară)

— cînd a fost exprimat anterior și nu se mai repetă, după un element de relație coordonator:

Ai găsit caietele [1]/ sau nu? [2]/
Tu ai repetat, [1]/ dar ceilalți nu. [2]/

Observație: Subiectul propozițiilor coordonate poate fi același sau diferit: în cazul subiectului identic, coordonarea se poate face doar disjunctiv, raport care distinge, separă, alege dintre două acțiuni (în cazul predicatului).

— cînd după un element de relație subordonator se subînțelege un predicat exprimat anterior; în aceeași formă:

Explicase, [1]/ deși insuficient, [2]/ tuturor. [1]/
P2 este „deși explicase insuficient".

— cînd după un element de relație subordonator se subînțelege un predicat exprimat anterior, dar în formă diferită:

Găsește-l repede [1]/ că, [3]/ de nu, [2]/ mă supăr. [3]/
P2 este „dacă nu îl găsești".
Cînd te chem, [1]/ să nu mă întrebi [2]/ pentru ce. [3]/
P3 este „pentru ce te-am chemat".

— cînd predicatul verbal nu se repetă după elemente subordonatoare succesive:

Nu știu [1]/ unde, [2]/ cînd [3]/ și cum ne vom întîlni. [4]/
P2 este „unde ne vom întîlni"; P3 este „cînd ne vom întîlni".

Observație: În cazul sinonimiei elementelor subordonatoare efectul este doar stilistic: Nu știu [1]/ cum și în ce fel să te conving. [2]/

Eliptic

— cînd nu este exprimat sub nici o formă[2], însă propoziția își grupează sensul în jurul unei intonații predicative:

La tunuri!
Grivei, aici!
La război, înainte.

— cînd este evidentă existența (sau inexistența):

Iarnă grea.
Goe, nicăieri!

Observație: Predicatul eliptic poate fi precizat numai aproximativ, întrucît nu e cunoscut din situația de comunicare și se marchează prin semne de punctuație și intonație:

---

[1] *Gramatica limbii române*, București, Editura Academiei, 1963, vol. II, p. 71 prezintă predicatul în două ipostaze: (a) exprimat și (b) neexprimat, „subînțeles din context, pentru că a fost exprimat înainte".

[2] Mioara Avram vorbește despre elipsă ca despre o „absență totală sau parțială a predicatului" în *Gramatica pentru toți*, București, 1986, p. 264.

- virgulă: La plăcinte, înainte (mergi, vii, ajungi...)
- linie de pauză: Cei mici — la dreapta. (să treacă, să se ducă...)
- două puncte: Şi în coş: mere, pere, struguri. (erau, se vedeau, găseai...)

2. Predicatul nominal

Exprimat

— prin verb copulativ şi nume predicativ simplu (exprimat printr-o singură parte de vorbire) sau multiplu (exprimat prin două sau mai multe părţi de vorbire de acelaşi fel sau diferite, coordonate între ele):

Ea *este elevă* (aceea, bună, a doua...)
Cerul *părea senin şi liniştit.*
Sfatul lui *era bun, dar învechit.*

— prin verb copulativ personal şi nume predicativ exprimat prin diferite părţi de vorbire:

substantiv: Acela *e Victor.* Zidul *pare de piatră.* Florile *sînt ale mamei.*
pronume: Acela *este altul.* Cartea *e de la tine.* Mingea *e a sa.*
adjectiv: Ideea *era bună.* Ei *par veseli.* Chipul lui *a devenit alb.*
numeral: Ei *sînt doi.* Cartea *e pentru al doilea.* Dorinţa *era a celor doi.*
verb: Cerinţa *era de a rezolva* repede. Cartea *părea citită.* Uneltele *sînt pentru săpat.*
adverb: Visul *părea aievea.*
interjecţia: *E vai* de ei.

— prin verb copulativ impersonal şi nume predicativ exprimat prin adverb, locuţiune adverbială sau verb la moduri nepersonale (supin):

E frumos [1]/ să-ţi ajuţi prietenii [2]/; *Pare de prisos* [1] / să te întorci. [2]/
E de necrezut [1]/ ce s-a întîmplat. [2]/

Insuficient

— cînd este exprimat parţial, în dialog, reducîndu-se la:

— verbul copulativ: — Era cuminte? — *Era.*
— numele predicativ: — Toate sînt bune? — *Bune.*

— cînd verbul copulativ nu se repetă după un alt subiect, reducîndu-se la numele predicativ:

Părerile tale sînt corecte, [1]/ dar ale mele *greşite.* [2]/

— cînd verbul copulativ lipseşte, reducîndu-se la numele predicativ: Toate *bune şi frumoase.*

— cînd verbul copulativ lipseşte după o conjuncţie subordonatoare: Deşi *slab,* [1]/ el părea sănătos.[2]/

— cînd verbul copulativ nu este alăturat unui adverb (locuţiune adverbială) regent al unei subiective sau incident: *Bine* [1]/ că nu ai întîrziat [2]/; Va veni, [1]/ *posibil,* [2]/ ca să ne ajute [3]/.

— cînd verbul copulativ nu e alăturat unui substantiv urmat de subiectivă: *Păcat* [1]/ că s-a întîmplat aşa [2]/; *Noroc* [1]/ că au ajuns la timp. [2]/

— cînd numele predicativ este înlocuit cu o propoziţie predicativă, reducîndu-se la verbul copulativ:

Ideea lui *era* [1]/ să găsească rezolvarea. [2]/

— cînd numele predicativ nu se repetă după verbe copulative identice sau diferite:

El *este* [1]/ şi va fi prietenul meu [2]/; *A ajuns* [1]/ şi a rămas un mare poet. [2]/

— cînd numele predicativ apare într-o propoziţie coordonată disjunctiv:

Este [1] / sau nu *posibil* [2]/ să se întîmple aşa. [3]/

Observaţie: Coordonarea disjunctivă presupune existenţa a două unităţi sintactice între care se alege, ceea ce justifică existenţa a două predicate insuficiente.

Subînţeles

— cînd a fost exprimat anterior, de obicei în propoziţii interogative, şi nu se repetă în propoziţii-răspuns, neanalizabile sau fragmentare:

— Era leneş? — Da. (propoziţie neanalizabilă)

— Părea veselă? — Oarecum. (propoziţie fragmentară)

— cînd a fost exprimat anterior şi nu se mai repetă, după un element de relaţie coordonator:

El este harnic, [1]/ sau nu [2]/; El era vesel, [1]/ dar ea mai puţin. [2]/

Observaţie: Subiectul propoziţiei coordonate poate fi acelaşi sau diferit; în cazul subiectului identic, coordonarea poate fi doar disjunctivă, raport care distinge, separă, alege dintre două unităţi sintactice (respectiv, predicate).

— cînd după un element de relaţie subordonator se subînţelege un predicat exprimat anterior, în aceeaşi formă:

El părea vesel, [1]/ deşi mai puţin ca altădată. [2]/

P2 este „părea vesel mai puţin ca altădată".

— cînd după un element de relaţie subordonator se subînţelege un predicat exprimat anterior, dar în formă diferită:

Fii bun [1]/ că, [3]/ de nu, [2]/ mă supăr. [3]/

P2 este „de nu eşti bun".

— cînd predicatul nominal nu se repetă după elemente subordonatoare succesive:

Nu ştia [1]/ cum [2]/ şi de ce ajunsese cerşetor. [3]/

P2 este „cum ajunsese cerşetor".

Eliptic

— cînd nu se exprimă nici verbul copulativ, acesta fiind dedus dintr-o intonaţie predicativă, şi nici numele predicativ, acesta fiind înlocuit cu o propoziţie predicativă:

Toate ca toate, [1]/ dar prima — [2]/ că nu-mi place [3]/ şi a doua — [4]/ că nu-mi convine [5]/ ce a făcut. [6]/

P2 şi P4 sînt: „prima este (sau înseamnă)", respectiv „a doua este (sau înseamnă)".

Observaţie: Predicatul nominal eliptic poate fi precizat numai aproximativ, întrucît nu este cunoscut din situaţia de comunicare şi se marchează prin semne de punctuaţie şi prin intonaţie; elipsa se referă numai la verbul copulativ, deoarece numele predicativ este dezvoltat în subordonata corespunzătoare, o elipsă totală fiind imposibilă.

Concluzii: Identificarea corectă a predicatului se poate realiza dacă ţinem seama de cîteva criterii esenţiale:

— într-un enunţ formează predicat orice verb la mod personal;

— un predicat este insuficient dacă nu este exprimat în totalitatea sa formală;

— un predicat este subînţeles dacă a fost exprimat şi nu se repetă;

— un predicat este eliptic dacă nu este exprimat sub nici o formă şi poate fi reconstituit cu aproximaţie;

— numărul elementelor de relaţie subordonatoare într-o frază este egal cu numărul propoziţiilor subordonate şi deci şi cu cel al predicatelor acestora;

— elipsa este marcată prin intonaţie şi semne de punctuaţie.

Context comunicativ

LILIANA IONESCU-RUXĂNDOIU
Universitatea din București

Gramaticile curente operează cu propoziții (sau fraze) considerate izolat, *in abstracto*, fără să ia în considerație circumstanțele în care sînt produse. Semnificația acestor unități este determinată exclusiv în funcție de semnificația și de raporturile sintactice pe care le contractează elementele lexicale componente.

În realitatea comunicării însă, determinarea semnificațiilor nu este întotdeauna o operație simplă, pentru că atît emiterea, cît și receptarea sînt afectate de intervenția unui ansamblu de factori de naturi diverse. Reintegrate în cadrul lingvistic și extralingvistic în care au fost rostite, enunțurile pot exprima mai mult sau chiar altceva decît sensurile lor „literale".

Să comparăm semnificațiile cîtorva enunțuri considerate *in abstracto:*

1. *Trebuie să predau mîine un referat.*
2. *Ion s-a dovedit, ca de obicei, un prieten desăvîrșit.*
3. *(a) „Domnule, te-am rugat să fii bun să nu-mi mai zici vorba asta".*

(b) „Eu te credeam pe dumneata mai deștept" (I. L. Caragiale, *O noapte furtunoasă),* cu semnificațiile pe care le capătă în următoarele împrejurări:

1. enunțul urmează unei invitații la plimbare;
2. interlocutorul este la curent cu o serie de manifestări inacceptabile ale lui Ion față de emițătorul enunțului;
3. relația amoroasă dintre Veta, personajul care rostește enunțurile citate, și Chiriac, destinatarul lor, traversează momente de criză, declanșate de gelozia lui Chiriac.

În aceste condiții, enunțul 1 echivalează cu un refuz al invitației, enunțul 2 trebuie „citit" ironic, exprimînd o semnificație opusă celei literale, iar în enunțul 3, formele *domnule* (a), respectiv *dumneata* (b) nu exprimă o atitudine politicoasă determinată de distanța socială dintre personaje, ci o distanță psihologică, semnal al unei stări anormale. Interpretarea ultimului enunț este confirmată de un schimb ulterior de replici:

CHIRIAC: Nu-mi mai zice „dumneata".
VETA: Cum poftești să-ți zic?
CHIRIAC: Cum mi-ai zis pînă ieri.

În funcție de circumstanțe, unul și același enunț poate avea semnificații diverse. Revenind la exemplul 1, enunțul poate constitui o simplă afirmație, dacă emițătorul îi prezintă unui prieten programul pentru ziua în curs, are valoarea unui refuz — în împrejurările la care ne-am referit mai sus, sau valoarea unei scuze — dacă urmează reproșului făcut de un profesor unui elev pentru întîrzierea la oră.

Faptul că receptorii recunosc astfel de sensuri arată că utilizarea limbii în procesele concrete de comunicare nu este arbitrară, ci este guvernată de un sistem de principii și de convenții specifice, pe care diversele tipuri de gramatici nu le pot capta.

Producerea și înțelegerea enunțurilor se întemeiază pe valorificarea unor informații variate la îndemîna celor implicați în activitatea comunicativă. Aceste informații definesc ceea ce se numește generic *contextul comunicativ.* Se poate distinge între o componentă socială a contextului comunicativ: *situația de comunicare,* o

componentă *cognitivă* şi *psihologică* şi o componentă *lingvistică*. Rolul situaţiei de comunicare a fost discutat şi exemplificat într-un articol precedent (vezi *Limba şi literatura română*, nr. 1, 2000, p. 19 — 22). Componenta cognitivă şi psihologică are o structură complexă. Ea include totalitatea cunoştinţelor generale şi a celor specifice unei culturi pe care le posedă participanţii; totalitatea datelor cunoscute despre tema în discuţie; tot ceea ce ştiu sau consideră unii despre alţii, dar şi despre ei înşişi; concepţiile lor; temperamentul şi dispoziţia de moment etc. În fine, componenta lingvistică priveşte locul în care se inserează fiecare enunţ în ansamblul discursiv din care face parte.

Referitor la componenta cognitivă, este evident că orice conversaţie presupune existenţa unui fond de informaţii comun interlocutorilor. Acesta este motivul pentru care conversaţia între persoane necunoscute se încheagă cu dificultate. Cei reuniţi din întîmplare în sala de aşteptare a unui cabinet medical sau într-un compartiment de tren au la dispoziţie un „fond conversaţional" extrem de limitat; de aceea, pentru iniţierea conversaţiei se apelează la elementele comune evidente, care decurg din condiţia de pacient sau de călător a persoanelor respective şi din situarea lor în acelaşi cadru spaţio-temporal. Pe măsură ce baza comună de discuţie se lărgeşte prin acumularea de date „personale", conversaţia poate depăşi nivelul subiectelor eterne sau sigure, diversificîndu-se tematic. Aceasta depinde însă şi de temperamentul sau de starea de spirit a interlocutorilor. O bună ilustrare ne-o oferă cîteva dintre schiţele lui I. L. Caragiale *(Întîrziere, Accelerat no. 17)*, în care modul de iniţiere şi de desfăşurare a conversaţiei între necunoscuţi sînt esenţiale pentru definirea unor individualităţi sau pentru potenţarea conflictului.

Componenta lingvistică are în vedere toate aspectele de natură macrodiscursivă care influenţează procesele de semnificare, modulînd sau modificînd sensurile determinate de structura propriu-zisă a enunţurilor individuale. Aşa, de exemplu, semnificaţia de refuz sau de scuză a enunţului 1 nu este posibilă ca o primă mişcare într-un schimb verbal, ci numai ca reacţie la o mişcare precedentă.

Determinarea semnificaţiilor presupune adesea acţiuni explicite de negociere între emiţător şi receptor. O sugestie despre posibilităţile de negociere a sensurilor în conversaţie ne-o oferă următorul pasaj din piesa *Jocul de-a vacanţa* de M. Sebastian:

ŞTEFAN: E o informaţie asta?
CORINA: Nu. E o rugăminte.

şi apoi:

CORINA: Ştefan... vreau să te sărut...
ŞTEFAN: E o rugăminte?
CORINA: Nu. E o informaţie.

Valenţe simboliste ale cromaticii în poezia lui George Bacovia

Prof. VALENTIN EMIL MUŞAT
Liceul Teoretic „N. Iorga", Vălenii de Munte

Căutînd diferenţa specifică a simbolismului în cadrul genului proxim modernist, Mallarmé ridica la rang de principiu estetic *sugestia:* „Parnasienii iau un lucru în întregime şi îl arată; prin aceasta, ei îl lipsesc de mister; ei retrag spiritelor acea bucurie delicioasă de a crede că ele înseşi creează. *A numi* un obiect este a suprima trei sferturi din desfătarea poemului, care este făcut din fericirea de a ghici puţin cîte puţin; *a-l sugera* — iată visul"[1].

[1] Jules Huret, *Enquête sur l'évolution littéraire*, Paris, Charpentier, 1913, p. 60.

Simboliştii instituie alte raporturi între eul poetic şi lume, aşezînd la baza acestora principiul analogiei formulat sinestezic de Charles Baudelaire în *Corespondenţe:* „Parfum, culoare, sunet se-ngînă şi-şi răspund". Văzută ca act de cunoaştere, poezia simbolistă operează o schimbare de referenţialitate prin animarea universului şi învestirea lui cu facultăţi euristice. Astfel, lucrurile vin către eul poetic văzut ca un mare necunoscut demn de a fi cercetat. Natura se antropomorfizează şi se umple de simboluri lirice, astfel încît omul *se vede pe sine în lucruri*[1]: „Simbolismul este în chip precis acea atitudine lirică ce constă în a umple de suflet orice peisaj perceput, în a face să trăiască după ritmul conştiinţei obiectele înconjurătoare. Prin aceasta, lumea exterioară împrumută lumina sufletului nostru şi natura *se colorează* [s.n.] de nuanţa sufletului nostru."[2] Afirmaţia lui Tancrède de Visan traduce în fond un alt principiu baudelairian încifrat în versurile din prima strofă a *Corespondenţelor:* „Prin codri de simboluri petrece omu-n viaţă / Şi toate-l cercetează c-un ochi prietenesc". Corespondenţa dintre sunete şi culori reprezintă o marcă stilistică evidentă a simbolismului, experimentată de Arthur Rimbaud în *Vocale:* „A negru, E alb, I roşu, U verde, O de-azur / Latentele obîrşii vi le voi spune-odată".

Specificitatea poeziei bacoviene este pusă în evidenţă, între altele, şi de raportarea poetului la acest mod de gîndire (estetică) sinestezică. Deşi îşi mărturiseşte deschis *modelele,* cu o anume plăcere a însoţirii cu ele în poezie (Poe, Baudelaire, Rollinat, Verlaine), sincronizarea cu arta simbolistă franceză (şi nu numai) iese de sub canonul consacrat şi îşi sporeşte conotaţiile prin exacerbarea sensibilităţii proiectată în spaţiul provincial românesc văzut de Bacovia nu sadovenian, nu ca locul în care nu s-a întîmplat nimic, ci drept locul în care fiinţa îşi trăieşte intens şi tensionat drama faptului de a fi.

Într-o celebră confesiune[3], George Bacovia releva statutul particular al cromaticii simbolice în poezia sa, deschizînd perspectiva unei direcţii productive în exegeza operei sale: „În poezie m-a obsedat totdeauna un subiect de culoare. Pictura cuvintelor sau audiţie colorată [...]. Îmi place mult vioara. Melodiile au avut pentru mine influenţă colorată. Întîi am făcut muzică şi după strunele vioarei am scris versuri. Fie după note, fie după urechea sufletului, acest instrument m-a însoţit cu credinţă pînă astăzi. Am făcut şi compoziţii pentru mine. Pictorul întrebuinţează în meşteşugul său culorile: alb, roşu, violet. Le vezi cu ochii. Eu am căutat să le redau cu inteligenţă, prin cuvinte. Fiecărui sentiment îi corespunde o culoare. Acum în urmă m-a obsedat galbenul, culoarea deznădejdii. De aceea şi ultimul meu volum poartă titlul *Scîntei galbene.* Roşu e sîngele, e viaţa zgomotoasă [...]. În plumb văd culoarea galbenă. Compuşii lui dau precipitat galben. Temperamentului meu îi convine această culoare. După violet şi alb, am evoluat spre galben [...]. Plumbul ars e galben. Sufletul ars e galben".

Inventarul cromaticii bacoviene este restrîns la cîteva culori care se instituie şi ca motive poetice: negrul, roşul, violetul, galbenul, verdele, albul. Ele sugerează ori potenţează monotonia, nevroza, melancolia, urîtul, spaima, morbidul, solitudinea.

N e g r u l reprezintă culoarea morţii, a carbonizării lumii vegetale şi a căderii în mineral, este culoarea nefiinţei, a doliului, dar şi a iubirii pierdute: „Carbonizate flori, noian de negru... / Sicrie negre, arse, de metal, / Vestminte funerare de mangal, / Negru profund, noian de negru... // Vibrau scîntei de vis... noian de negru, /

---

[1] André Gide, *Traité du Narcisse,* în Guy Michaud, *Message poétique du Symbolisme,* II, Paris, Nizet, 1955, p. 31.

[2] Tancrède de Visan, *L'Attitude du lyrisme contemporain,* Paris, Mercure de France, 1911, p. 132.

[3] I. Valerian, *De vorbă cu G. Bacovia,* în *Viaţa literară,* IV, nr. 107, 13 — 24 aprilie 1929, p. 2.

Carbonizat, amorul fumega — / Parfum de pene arse, şi ploua... / Negru, numai noian de negru..." *(Negru).* În *Decor,* negrul este o culoare a disjuncţiei prezente în opoziţie cu albul, dispusă ritmic pentru a sugera o mecanică absurdă a vieţii şi a morţii, un spaţiu al deznădejdii profunde, al solitudinii absolute: „Copacii albi, copacii negri / Stau goi în parcul solitar / Decor de doliu funerar... / Copacii albi; copacii negri. // În parc regretele plîng iar... // Cu pene albe, pene negre / O pasăre cu glas amar / Străbate parcul secular... / Cu pene albe, pene negre. // În parc fantomele apar... // Şi frunze albe, frunze negre; / Copacii albi, copacii negri; / Şi pene albe, pene negre, / Decor de doliu, funerar... / În parc ninsoarea cade rar". Prin comparaţie, George Bacovia transpune în planul acţiunii imediate cromatizarea şi stabileşte concordanţa funebră între eu şi lume: „Ca şi zarea, gîndul meu se înnegri..." *(Gri).* Tîrgul *se întunecă (Nevroză)* şi, în consecinţă, tabloul sonor obsesiv devine mortuar precum în *Oh, Amurguri:* „Peste parcul părăsit / Cad regrete / *Şi un negru croncănit...* " (s.n.).

Asociat morţii, negrul este şi simbolul trecerii timpului, sugerînd vechimea. În *Marş funebru* „o blondă în salon... / Şi-aproape goală prinse, adormită, / De pe clavir, o scripcă *înnegrită* — / Şi urmări, pierdută, marşul monoton". *Valsul îndoliat* este raportat la bocetul mortuar al toamnei *(Vals de toamnă).* Cînd meditează asupra poeziei, George Bacovia creează definiţii ale acesteia prin simboluri cromatice şi sinestezice din sfera semantică a negrului: „Poezie, poezie / [...] *Îndoliat* parfum şi secular..." *(Din urmă).*

A l b u l este culoarea mineralului şi reprezintă un simbol contrastiv în raport cu sîngele închegat şi corbii care se plimbă „prin sînge", „pe cîmp, la abator". *Albul aprins (Tablou de iarnă)* apare în opoziţie cu negrul nopţii în care lupii străbat diluviul de ninsoare, fiind un simbol cromatic al spaimei de neant. Albul nu este asociat luminii, vieţii, ci tenebrelor: „E ziuă şi ce întuneric..." *(Decembre).* Pe albul fundal se aşază culorile lumii, fiind din acest punct de vedere şi un simbol al depersonalizării, al incapacităţii de afirmare a sinelui: „Amurgul pe lebede pune culori: / De sineală, de aur, de sînge" *(Amurg antic).* Totodată, albul este culoarea maculării. În parcul purtînd semnele maladivului „mîncat de cancer şi ftizie", „Pe albe statui feminine; / Pe albul model de forme fine, / Acum se-nşiră scene de viol..." *(În parc).* Trivialitatea simbolului justifică prezenţa brutală a toamnei reci, pluviale, dezolante într-un spaţiu (estival) al „veseliei, al parfumului şi histeriei", este un termen de opoziţie cu un timp al iubirii posibile: „Atunci, în parc şi ea venea".

V i o l e t u l a pătruns în versurile lui George Bacovia în urma unei experienţe de viaţă timpurii: „Cine a privit larga Vale a Bistriţei de la Bacău e imposibil să nu-l fi întrezărit. Din turnul bisericii Precista, încă din copilărie, îmi plăcea să privesc zările Bacăului. Dintr-o astfel de contemplare s-a născut poezia *Amurg violet*"[1].

Sub spectrul acestei culori, plopii devin „apostoli în odăjdii violete", asemeni „amurgului de toamnă, violet". Oraşul tot e violet, mulţimea pare violetă. Dominanta cromatică a extincţiei deschide perspectiva revelaţiei. Pe cîmp (spaţiu larg al întrepătrunderii temporale) poetul are viziunea întoarcerii ambigue într-un trecut istoric fantomatic: „Din turn, pe cîmp, văd voievozi cu plete; / Străbunii trec în pîlcuri violete" *(Amurg violet).* În *Plumb de iarnă,* sinestezic, frigul are culoarea violetului.

Raportul dintre eul poetic şi lume apare ca o formă fără fond din perspectiva acestei culori: „O nouă primăvară pe vechile dureri..." Venirea primăverii este sugerată printr-o definiţie sinestezică: „Primăvară... / O picătură parfumată cu vibrări de violet". Dacă „rămîne totul o lungă teorie", atunci violetul morbid este culoarea care face posibilă speranţa: „O, cînd va fi un cîntec de alte primăveri?!..." *(Nervi de primăvară).*

---

[1] Vasile Netea, *De vorbă cu Bacovia,* în *Vremea,* XV, nr. 701, 6 iunie 1943, p. 8.

G a l b e n u l simbolizează maladivul. În *Moină,* „galbeni trec bolnavi / Copii de la şcoală". Venirea toamnei — „cînd frunza va îngălbeni" — aduce ftizicilor „noi surprize" *(Nervi de toamnă).* Frunza care pică are culoarea palidă a iubitei pierdute: „Adio, pică frunza / Şi-i galbenă ca tine" *(Pastel).* În *Scîntei galbene,* poezie a disperării existenţiale, galbenul este liantul universal care provoacă angoasa, pustiirea nemărturisită: „Uitaţi-vă ce gol, ce ruină-n amurg — / Amurgul galben m-a-ngălbenit, şi m-apasă. / Ca geamuri galbene, cu lacrimi ce nu mai curg". Asociat violetului, galbenul sugerează eminesciana voluptate a durerii, o difuză suferinţă *dureros de dulce:* „În toamna violetă, compozitori celebri / Au aranjat un vast concert... / Pe galbene alei, poeţii trişti declamă lungi poeme — / E-o toamnă, ca întotdeauna, cînd totul geme, / Frumos, şi inert" *(Note de toamnă).*

R o ş u l e sugerat de sîngele cald ce se scurge pe canal; el se revarsă, la abator, peste zăpada plină „de sînge animal". Închegîndu-se, atrage corbii şi înnoptarea. Ca simbol cromatic, el exprimă moartea iminentă, neantul care mai păstrează însă semnele inconfundabile ale vieţii pierdute. De aceea roşul apare şi ca un simbol al maladivului ireversibil concretizat în sîngele ftizicilor revărsat în univers: „Ca lacrimi mari de sînge / Curg frunze de pe ramuri, / Şi-nsîngerat, amurgul / Pătrunde-ncet prin geamuri. // Pe dealurile-albastre, / De sînge urcă luna, / De sînge pare lacul, / Mai roş ca-ntotdeauna. // La geam tuşeşte-o fată / În bolnavul amurg; / Şi s-a făcut batista / Ca frunzele ce curg" *(Amurg).* Prezenţa roşului evocă morbidul şi proximitatea morţii: „Acum stă parcul devastat, fatal; / Mîncat de cancer şi ftizie, / Pătat de roşu carne-vie — / Acum, se-nşiră scene de spital" *(În parc).*

V e r d e l e apare nuanţat. În *Note de primăvară, verdele crud* este sugerat sinestezic ca o reverberaţie a bucuriei şi situat într-o paletă cromatică senină, pastelată: „Verde crud, verde crud... / Mugur alb, şi roz şi pur, / Vis de-albastru şi de-azur, / Te mai văd, te mai aud!". *Verdele pal* din *Amurg* este culoarea craiului-nou contemplat în singurătate, dinapoia crengilor cu sunet de schelet. El simbolizează astralul rece care are drept corespondent în planul terestru ivirea în oraş a unui alt poet, în umbra somnului din cimitirul violet.

C e n u ş i u l (p l u m b u r i u l) este culoarea deprimantă a solitudinii proiectate în mortuar, ca în *Plumb,* asociat ca determinant sicrielor, florilor, coroanelor, precum şi amorului şi aripilor. Ca laitmotiv, din conotaţiile multiple, afirmă dominant pe cea care sugerează apăsarea rece şi deprimantă, obsesia morţii.

C a l e i d o s c o p u l c r o m a t i c fără individuaţie apare ca metaforă a frivolităţii mondene: „Femeie, — mască de culori, / Cocotă plină de rafinării — / Tu care ţipi la desfrînări tîrzii, / Pe visători, cu greu, îi înfiori..." *(Contrast).* Cu aceeaşi semnificaţie apare şi în *Amurg:* „Trec burgheze colorate / În cupeuri de cristal — / E o veşnică plimbare, / Vălmăşag milionar..." Caleidoscopul bacovian simbolizează în alt context euritmia, vizualul convertindu-se într-un joc simfonic plin de mişcare: „Havuzul din dosul palatului mort / Mai aruncă, mai plouă, mai plînge — / Şi stropii căzînd, în amurg, iau culori: / De sineală, de aur, de sînge" *(Amurg antic).*

Practicînd *o artă a crochiului liric*[1], George Bacovia utilizează simbolul cromatic pur atît cu funcţie repetativă, pentru a fixa în planul receptării dominanta cromatică şi, implicit, sentimentul, cît şi cu funcţie sugestivă, adunînd în matricea substanţei lirice acea atmosferă care exprimă autentic şi tensionat trăirea cea mai înaltă a eului poetic.

Culoarea bacoviană este însuşi glasul lăuntric al sufletului său apăsat de spaima disoluţiei în neant. Multiplele valenţe cromatice conduc însă la ideea de *antropologie a solitarului,* temă pe care poezia lui George Bacovia o cultivă cu preponderenţă.

---

[1] Pompiliu Constantinescu, *Scrieri,* 1, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1967, p. 160.

Mihai Eminescu: „Melancolie"

Prof. DOINA ADETU
Casa Corpului Didactic, Tulcea

Obsesia înstrăinării, a însingurării este frecventă în opera eminesciană. Prezentă în prima fază a creației în poezia *Amicul F.I.*, ea reapare în *Melancolie* (publicată la 1 septembrie 1876 în *Convorbiri literare)*, de data aceasta într-o formă artistică ce-l face pe G. Călinescu să considere poezia „piatră de hotar" a următoarei etape creatoare.

O primă variantă a poemului trebuia să facă parte din drama de tinerețe *Mira* (1866 — 1869), mai precis, din monologul lui Ștefăniță care, simțind că nu poate fi altceva decît umbra marelui Ștefan (era doar Ștefăniță), încearcă să-și definească pustiul sufletesc, surparea spirituală. Structura monologului indică faptul că, în locul unei drame istorice, Eminescu ne-a lăsat în manuscris un poem liric.

Reluat, devenit autonom, fragmentul trece prin mai multe variante, cea publicată în 1876 caracterizîndu-se prin abstragerea sentimentelor în simboluri cu semnificații generale. *Melancolie* devine astfel o poezie a stării de înstrăinare.

În studiul *Interiorizarea descrierii și perspectiva modală și temporală în „Melancolie"*, Paula Diaconescu identifică două planuri ale poeziei: unul *obiectiv* și altul *subiectiv*, despărțite grafic prin punctele de suspensie. Într-adevăr, prima parte a poeziei pare a fi un tablou „real" al unei nopți misterioase ce învăluie o lume nu mai puțin încărcată de mister. Dar, avînd în vedere faptul că natura este privită subiectiv, că imaginația lui Eminescu nu este pitorească, pur descriptivă, ca la Alecsandri, întrebarea dacă există într-adevăr un plan obiectiv al poeziei se impune imediat.

După părerea noastră, structura poemului se desfășoară în trei sfere concentrice *(eul, lumea, universul)*. Conștiința poetului planează asupra celor trei „lumi", lăsîndu-și în mijlocul vîrtejului cealaltă jumătate; paradoxul este că poemul devine portretul unui eu părăsit de propria-i conștiință, care apoi îl contemplă și îl analizează, dintr-un alt plan, superior, cu o extremă luciditate. Scindarea eului produce impresia că ne aflăm în fața unui text cu aspect de „autoscopie funebră" (Grigore Scorpan).

Imperfectul „părea", din prima parte a poeziei, cea a lumii cosmice, ne transpune în spațiul și timpul subiectiv al visului. Elementul central al acestui tablou este luna, „regina nopții", în mitologia antică, sălaș al sufletelor celor morți. Rece, pătrunsă de viața veșnică, luna este *moartă*, determinant ce implică mister și solemnitate. Numită o dată *regină* și o dată *monarc*, luna capătă atributul androginității: „Părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă, / Prin care trece albă regina nopții moartă". Noutatea imaginii oprește și obligă la reluarea lecturii; e „ochiul de șarpe" al poeziei. Luna e singură, e moartă în mijlocul „făcliilor o mie", iar izolarea este sugerată și prin topica substantivului „regina" intercalat între două atribute: *albă* și *nopții*, la care se adaugă un al treilea, de închidere definitivă: *moartă*. Universul e cufundat în tăcere, iar tonul este șoptit, scăzînd treptat de la: „O, dormi, o, dormi în pace printre făclii o mie / Și în mormînt albastru, și-n pînze argintie...", pînă la ultimul vers: „Tu adorat și dulce al nopților monarc". Înălțimile pline de albastru (mausoleul mîndru al lumii) par să cuprindă în ele o rezistență care le împiedică să se prăbușească peste lume: „al cerurilor arc".

Cînd ochiul coboară pe pămînt: „Bogată în întinderi stă lumea-n promoroacă, / Ce sate şi cîmpie c-un luciu văl îmbracă", se pătrunde într-o sferă sonantă cu cea a Universului şi subordonată ei. Posibilitatea coborîrii de la nivelul celestului la cel al terestrului indică faptul că cele trei unităţi sferice *(universul, lumea, eul)* comunică între ele.

Şi lumea terestră este osîndită la o însingurare care o înfrigurează. Tot moartea se face simţită, mai întîi prin lucirea albă a zidurilor ce par „unse cu var" pe un cîmp „solitar" şi apoi prin întreg tabloul ţintirimului. Sintagma „cîmp solitar" introduce seria elementelor singularizatoare. De la pluralul *sate, întinderi, ziduri* se trece la folosirea substantivelor la singular: *ţintirim, cucuvaie, clopotniţă, toacă, demon, biserică:* „Şi ţintirimul singur cu strîmbe cruci veghează"; el pare a fi păzitorul lumii adormite. Termenul *cimitir* este înlocuit de Eminescu cu regionalismul *ţintirim,* cu o forţă de sugestie mai mare, atît prin caracterul lui învechit, cît şi prin structura fonetică. Fragmentul cu ritmul cel mai tensionat din toată poezia este realizat prin utilizarea verbelor care creează imagini acustice sau a substantivelor derivate din astfel de verbe, toate deosebit de sugestive în dezvoltarea semnificaţiei generale a poemului: *trosneşte, izbeşte, vaier, zimţi, aiurit:*

Clopotniţa trosneşte, în stîlpi izbeşte toaca,
Şi străveziul demon prin aer cînd să treacă,
Atinge-ncet arama cu zimţi-aripei sale,
De-auzi din ea un vaier, un aiurit de jale.

În secvenţa bisericii ruinate, monument funebru al credinţei moarte, accentul cade pe acest element (biserica) prin reducerea versului la jumătate: se creează astfel timpul necesar pentru separarea simbolică a bisericii de celelalte elemente ale lumii. Această „ruină a credinţei" devine metafora centrală a poeziei. Ea apare la început printr-o înşiruire de atribute: „Biserica-n ruină / Stă cuvioasă, tristă, pustie şi bătrînă".

Topica, prin izolarea primului epitet, impune concluzia că principala stare a bisericii este de a fi „în ruină", stare care generează celelalte atribute: „cuvioasă, tristă, pustie şi bătrînă". Înţelegerea *stării de ruină* ca fiind o „cauză" a celorlalte nu exclude posibilitatea ca, potrivit unei „logici" întoarse, să fie văzută ca o „consecinţă". Termenul „ruină" este iterativ. Repetarea sa la un poet cu un lexic atît de bogat şi într-un text de o densitate şi cu o arhitectură atît de sever construite accentuează obsesia perenităţii terestrului. Pluralul din primul context: „Lucesc zidiri, ruine pe cîmpul solitar" se reduce din nou la un singular: „Biserica-n ruină", ceea ce accentuează impresia însingurării. „Peisajul" este întrucîtva animat doar de mişcarea neînsufleţită a vîntului care „se pare că vrăjeşte şi că-i auzi cuvîntul". Versul a fost considerat de Paula Diaconescu drept „transfigurarea realului într-un plan fantastic ipotetic", idee sugerată şi de verbul aparenţei: *se pare.*

Analogia stabilită între credinţa „ce zugrăveşte icoanele-n biserici" şi aceea răspunzătoare de visele feerice ale sufletului face trecerea spre ultima parte a poeziei, în care dominant e sentimentul dedublării propriei persoane.

Scindarea eului este un fapt *iremediabil;* apare zadarnică orice încercare de întregire a unităţii interioare: „În van mai caut lumea-mi în obositul creier"; „Pe inima-mi pustie zadarnic mîna-mi ţiu". Identificarea lumii dinlăuntru cu „biserica-n ruină" se impune aproape de la sine. Termeni ca *greier* şi *cariu,* existenţi în secvenţa anterioară, revin, de data aceasta, pentru a numi realitatea ruinei interioare. Aceasta, ca şi cuvintele *umbre* şi *conture* sînt aici pure abstracţiuni, ca de altfel şi în primul context, unde, deşi par a avea caracter concret, nu li se poate nega puterea simbolică.

Energia vieții afective scade pînă la înstrăinarea de sine. De la un spațiu al morții în plan obiectiv ipotetic se trece la un spațiu al morții subiectiv ipotetic:

> Și cînd gîndesc la viața-mi, îmi pare că ea cură
> Încet repovestită de o străină gură,
> Ca și cînd n-ar fi viața-mi, ca și cînd n-aș fi fost.
> Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost
> De-mi țin la el urechea și rîd de cîte-ascult
> Ca de dureri străine?... Parc-am murit de mult.

Fragmentul stă sub semnul ipoteticului, la început prin sintagma verbală *îmi pare,* apoi prin cele trei propoziții „ca și cînd n-ar fi viața-mi", „ca și cînd n-aș fi fost", „Parc-am murit de mult". Intervine aici contradicția între viața *repovestită* și ipoteza că ființa care a trăit-o nu a existat, contradicție ce se poate anula numai în cazul în care prefixul *re-* din cuvîntul *repovestită* nu implică o cunoaștere anterioară, iar cuvîntul ar avea doar valoarea lui *povestită.* Se pare că ruptura de sine este atît de puternică, încît provoacă o stare de amnezie, lipsa amintirilor făcînd ca propria viață să pară străină. De altfel, singurul cuvînt care este repetat de trei ori este *viață,* o dată cu sens general („pe ale vieții valuri"), apoi ca un fapt ce ar trebui să-i aparțină („viața-mi"), ceea ce înseamnă că principala întrebare pe care și-o pune poetul este aceea asupra vieții. Viața, avînd o existență dubitativă, aruncă o îndoială și asupra ideii de moarte.

În acest plan subiectiv al poeziei, confruntarea care dă tensiune lirică este deci *viața* (plan real) — *moartea* (plan ireal), confruntarea *a fi / a muri.* Atît viața, cît și moartea sînt puse sub semnul incertitudinii: „ca și cînd n-aș fi fost" (prin condiționalul trecut), „parc-am murit" (prin adverbul *parcă).*

Melancolie este poemul unei conștiințe ce s-a înstrăinat de sine. Numeroși termeni cuprind în sfera lor semantică ideea singurătății: „regina moartă", „(în) mormînt", „(în) pînze", „al nopților monarc", „ruine", „țintirimul singur", „cîmpul solitar", „biserica-n ruină", „conture triste", „umbre", „cariu", „învechitul mur", „obositul creier", „tomnatec", „trist", „inima-mi pustie", „o străină gură", „dureri străine"... Fiecare cuvînt, fiecare sintagmă, dacă nu o exprimă direct, este contaminată de această stare.

Reducerea sferei universului la sfera propriului eu se realizează și prin folosirea pronumelui personal. Lumea, din prima parte a poeziei, devine *lumea-mi,* în cea de-a doua. Dacă în primele două secvențe pronumele folosite sînt numai la persoana a II-a *(tu, -ți)* sau a III-a *(ea, ei, -i),* în ultima secvență e utilizată, chiar obsesiv, persoana I singular prin forma scurtă de dativ *-mi* (sufletu-*mi,* lumea-*mi,* viața-*mi,* mîna-*mi,* inima-*mi,* ce-*mi spune,* de-*mi* țin). Aceeași trecere caracterizează și sintagmele verbului *a părea* în prima parte de la forma de impersonal nedeterminată: *se pare, părea,* în cea de-a doua la o formă personalizată prin pronume în dativ: *îmi pare.*

Acestea sînt cîteva dintre modalitățile stilistice prin care poemul sugerează starea unui eu însingurat care se contopește cu *lumea, universul,* preluînd de la acestea senzația de rece, de „neviață" și dîndu-le în schimb propria-i singurătate.

BIBLIOGRAFIE

Paula Diaconescu, *Interiorizarea descrierii și perspectiva modală și temporală în „Melancolie"*, în *Caietele Eminescu,* II, București, Editura Eminescu, 1974

Grigore Scorpan, *„Mortua est!" și „Melancolie" în lumina variantelor,* în vol. *M. Eminescu,* Iași, Editura Junimea, 1977, p. 188 — 196.

Aspecte ale caracterizării personajului: Ilie Moromete (Marin Preda, „Morometii", I)

Prof. ION IONESCU
Şcoala Nr. 1, Cornetu, jud. Ilfov

Este evident că personajul este un produs lingvistic, el se naşte cu ajutorul cuvîntului şi nu poate exista în afara acestuia şi a ficţiunii. Simultan, matricea este oferită de persoană, adică de realitate. În cazul lui Ilie Moromete, punctul de plecare detectabil este tatăl scriitorului (care în interpretarea acestuia din urmă este un cvasipersonaj): „1922, 5 august. În familia ţăranului Tudor Călăraşu, din comuna Siliştea-Gumeşti, judeţul Teleorman, s-a născut Marin Preda: «... tata nu m-a înfiat. Eu port numele din prima căsătorie a mamei»"; „Tatăl meu era un astfel de om. Ar fi putut să stea pe prispa scăldată în soare, dacă nu s-ar fi lăsat noaptea, nu ore, ci zile întregi, spectacolul lumii, atît cît se vedea de pe prispa lui, fiindu-i absolut suficient ca să-l uimească şi să-l încînte fără slăbire"; „Ilie Moromete a existat în realitate, era tatăl meu. Era un om pe care n-aş putea spune că l-am iubit mai mult sau l-am admirat mai mult. S-au amestecat în sentimentele mele pe care i le mai păstrez şi dragoste, dar şi admiraţie pentru personalitatea lui. Era un ţăran de o condiţie socială exact aşa cum l-am descris în cele două volume ale *Morometilor*" (Marin Preda, *Morometii,* Bucureşti, Editura Albatros, col. Texte comentate, Lyceum, p. V, XXXVI, respectiv 4, din tabelul cronologic şi prefaţa întocmite de I. Bălu).

Întorcîndu-ne la literarizare, să mai remarcăm că persoana mai trece prin două grile pînă să devină personaj: cea a autorului, respectiv personaj de caracterizat, şi cea a cititorului (criticului, elevului ş.a.; în accepţie didactică, caracterizarea este compunerea în care sînt descrise trăsăturile fizice şi sufleteşti caracteristice ale unui personaj literar).

Personajul Ilie Moromete întruchipează o identitate romanescă *originală* şi *polemică,* la care a ajuns după un prim statut nuvelistic *(O adunare liniştită, În ceată).* El „nu seamănă cu nici unul dintre personajele prozei anterioare, rurale sau citadine. Originalitatea lui vine din modul în care un spirit inventiv, putem spune creator, transformă existenţa într-un spectacol" (Eugen Simion); „Să vezi viaţa, s-o contempli, nu neapărat ca pe un spectacol, ci ca pe un lucru de al cărui secret trebuie să te pătrunzi, să te uiţi la oameni, la soare, la tot ce există, e însă o plăcere în sine, pură, misterioasă..." (Marin Preda). Afirmaţiile nu se contrazic: Moromete este un spirit într-adevăr contemplativ. Spectacolul lumii este plasat, în ce-l priveşte, la nivel verbal, nu la nivelul acţiunii (Moromete este silit de împrejurări să taie salcîmul, să se împrumute de la Aristide etc.).

E limpede că, şi în privinţa conturării personajelor, Marin Preda se diferenţiază de romancierii predecesori. În esenţă, Marin Preda apreciază viziunea lui Rebreanu, obiectivă, a autorului omniscient, dar polemizează cu viziunea asupra umanităţii imaginate, reproşînd o relaţie „din afară": „Nu aşa arată ţăranul român cum l-a descris el, îmi ziceam" (Sînziana Pop, *Marea călătorie. Convorbire cu Marin Preda,* în *Luceafărul,* XVIII, nr. 20, 18 mai 1974, p. 3). Personajele lui Marin Preda, aflate în relaţii de tipul „dindărăt" sau „împreună cu" eul auctorial (Tzvetan Todorov), şi, desigur, în primul rînd, emblematicul Ilie Moromete se detaşează în sensul negării modelului, de exemplu, de obsesia posedării pămîntului care, deşi importantă, căci asigură existenţa, nu mai este covîrşitoare, devastatoare. Şi aceasta nu din motivul că

proprietatea rurală n-ar fi avut perspectivă istorică, ci pentru că psihologia primară, gregară a țăranului a evoluat, devenind complexă. Ilie Moromete, ca și alți țărani, vinde pământ, acțiune de neimaginat pentru Ion al Glanetașului.

Dintre cunoscutele modalități de caracterizare, M. Preda folosește preponderent caracterizarea indirectă, semn evident al modernității. Ilie Moromete este un „om al replicii", care prin cuvînt „comunică" și „se comunică", atrăgînd și celelalte personaje în acest „joc". La nivelul construcției, funcționează o multitudine de procedee sintetizate în diverse structuri narative care determină crearea unui personaj viu, memorabil. Romancierul nu se bazează numai pe intuiție și pe memorie (afectivă), ci pleacă de la cîteva premise teoretice clare. Astfel, Marin Preda îi mărturisirea lui Florin Mugur *(Convorbiri cu Marin Preda,* București, Editura Albatros, 1973, p. 144): „La ce bun să vorbești despre urechile, despre părul, despre nasul, despre ochii unui personaj, dacă personajul acela nu trăiește și nu-i dă lectorului senzația că a fost smuls viu din plăsmuirea imaginației scriitorului?" În schimb, el „realizează o viziune panoramică asupra personajelor, privindu-le cînd «dinăuntru», cînd «dinafară». Viziunea externă prin care înfățișează comportamente și înregistrează, obiectiv, dialoguri, este continuu însoțită de o incursiune sintetică în gîndirea personajelor. În acest fel, romancierul coboară de la manifestările superficiale, nesemnificative, ale ființei umane spre fibrele adînci caracteriale, păstrînd constant o atitudine mediană" (I. Bălu, *loc. cit.*, p. 86).

În sensul celor de mai sus, este profitabil să ne referim la arta de portretist a romancierului și la felul în care acționează ea în cazul personajului Ilie Moromete. Prin definiție, portretul îmbină prosopografia (descrierea fizică a unei ființe reale) cu etopeea (imagine a moravurilor lui), portretul spiritual, pe de o parte, și evidențierea înfățișării unei persoane, pe de altă parte (Pierre Fontanier). Fără să ne referim pe larg la modelul antropologic al portretului (Silviu Angelescu), ne rămîne să remarcăm că modelul portretului literar nu este furnizat, în cazul lui Moromete, de înfățișarea fizică, materială, el încadrîndu-se într-o categorie aparte, și anume „portretul indirect". Oprindu-ne, dintre cele șapte elemente ale modelului antropologic la cel de-al doilea, figura, observăm că aceea a lui Ilie Moromete nu este prezentată ca atare în roman. Există descrierea unui portret, dar acesta nu este al personajului, ci imaginea chipului modelat din lut de Din Vasilescu, pe care Iocan l-a expus deasupra ușii fierăriei: „... se uitau nedumeriți la forma aceea ciudată, neobișnuită, care semăna a om. Era capul unui om care se uita parcă în jos. Fața îi era puțin trasă. Nasul se prelungea din fruntea boltită în jos spre bărbie drept și scurt, cu ceva din liniștea gînditoare a frunții. Era el, Moromete, așa de:... așa de serios, și de... Da, el era, dar parcă era... Era așa cum îl cunoșteau ei, dar parcă era singur, fără familie, fără Iocan și Cocoșilă, fără Dumitru lui Nae și... fără parlament" (M. Preda, *Morometii,* vol. I, București, Editura Cartea Românească, 1981, p. 138). Ultimul pasaj pune în evidență valoarea conotativă a portretului, acesta avînd caracter premonitoriu, căci Ilie Moromete din finalul primului volum va deveni un „mare singuratic" care se retrage din „agora" țărănească, reprezentată de „prispă", „stănoagă", „poiană" și nu mai încîntă cu magia reprezentată de cuvînt, salutînd scurt și refuzînd să mai povestească, încremenind, parcă, în humă arsă: „Moromete nu mai fu văzut stînd ceasuri întregi pe prispă sau la drum pe stănoagă. Nici nu mai fu auzit povestind. Din Moromete cunoscut de ceilalți rămase doar capul lui de humă arsă, făcut odată de Din Vasilescu și care acum privea însingurat de pe polița fierăriei lui Iocan la adunările care încă mai aveau loc în poiană..." *(ibidem,* p. 479).

Care este, în fond, chipul lui Moromete? A cui este vocea care apreciază că Moromete este „așa de..., așa de serios, și de...?" În plus, Din Vasilescu a avut un model, dar pe care, desigur, l-a interpretat; iar dacă Cocoșilă are obiecții față de portret: „i-ai făcut fruntea prea mare", în schimb Moromete se identifică cu el, intrînd parcă în rezonanță și potrivindu-și poziția după figura de lut: „aruncă și el o privire spre poliță, dar își lasă iar fruntea în pămînt, ca și cînd n-ar fi văzut nimic"; „era capul unui om care parcă se uită în jos".

Acest sistem al trăsăturilor fizice se întregește cu detalii vizînd structura morală a personajului, de la temperament pînă la predispoziție etică. Decupînd din text pasajele ce surprind relațiile personajului principal, mai bine zis „central", al romanului (personaje principale sînt *satul* și *timpul lui*, răbdător), descoperim o serie de *semne caracteristice*. Datorită statutului personajului și complexității lui, modalitatea adecvată este cea a caracterizării „rotunde", „dinamice" (terminologia aparține lui R. Wellek și A. Warren), care are nevoie de spațiu și de subliniere, nefiind mai puțin adevărat că și relațiile lui Moromete cu celelalte personaje (secundare, episodice) pot fi încadrate în „relații plate": cu Tita, Ilinca sau Guica, respectiv „dinamice": cu Niculae, Catrina sau Paraschiv, Nilă și Achim, ca să ne referim numai la sfera familială.

De fapt, în relațiile cu membrii familiei sale, Ilie Moromete acționează, este drept, fără a reuși pînă la capăt, ca un *pater familias*, care are drept scop fundamental menținerea unității, în condițiile unui familii eterogene (copii din căsătorii anterioare, rude dușmănoase etc.). El temperează cu măiestrie conflictele latente, slujindu-se de ironie mușcătoare și de blajinătate acidă în, de exemplu, secvența adunării la masă: „— Treceți la masă, ori vreți să vă chem cu lăutari? strigă Catrina Moromete din pragul tindei [...]. — Nu treceți o dată la masă? strigă femeia scoasă din minți [...]. — Taci, fă, din gură, dosădito! zise iar Moromete și mai liniștit ca înainte [...] glasul lui picură liniștit și încet, de astă dată spunînd însă altceva: — Tu, Paraschive, ce stai acilea și bleștești fasolele la mine? Ce, nu ți-am mai văzut dinții ăia de mult? Rînjești ca un colțat la maică-ta, parcă tu ai fi mai breaz" *(ibidem,* p. 18 — 19). Această atitudine de mediator se repetă de-a lungul romanului, dar tatăl știe să-i moduleze intensitatea răutăcioasă și, dacă nu intervine în conflictul lui Niculae cu Ileana privitor la florile pentru coronița de premiant, se dovedește neașteptat de conciliant și prevenitor față de fiul cel mic, cedîndu-i, după ezitări și înțepături amicale, pălăria, dar oferindu-i și cureaua, punîndu-l să se spele pe picioare, și chiar cu săpun, în secvența pregătirii lui Niculae pentru serbarea de sfîrșit de an: „— Taicule, dă-mi și mie pălăria ta... [...]. — Ce e, mă? Pleacă de-aici! — Hai, tăticule, zău, dă-mi și mie pălăria ta... [...] — Na, mă, pleacă de aici. Căpățînosule! Ai un cap cît o baniță! Unde te duci tu? Ce cauți la școală? [...] — Spală-te pe picioarele alea..." *(ibidem,* p. 272 — 273). În schimb, devine radical în speranța relansării relației cu fiii săi mai mari, dar, de fapt, o distruge, în una din ultimele secvențe, cea a bătăii crunte administrate celor ce încercau să-i destrame familia.

Bun actor, Moromete are și o mare capacitate de disimulare, lucru bine pus în evidență de raporturile lui cu Tudor și Victor Bălosu. Una dintre primele, și printre cele mai semnificative trăsături ale personajului, conturată încă de la începutul romanului, este modul inedit în care concepe el relația, părînd să ne dea de înțeles că așa e normal să te porți cu oameni de acest tip (alt exemplu, Jupuitu, pe care îl „păcălește" cu două sute de lei): „... Pe mă-ta și pe tine, chiorule! șopti atunci Moromete pentru el însuși [...]; după care răspunsese foarte binevoitor: — Da, am terminat... Tu mai ai, mă, Bălosule? [...] Dar Victor al tău... El nu mai iese la sapă, Bălosule? Sau de cînd e

voiajor nu-l mai aranjează? zise Moromete. Adică... admitem cazul că fiind ocupat... [...] — Noi obişnuim! spuse Moromete puţin absent, rotunjind şi spălînd cuvintele întocmai ca feciorul lui Bălosu" *(ibidem,* p. 6, 81).

Ironia morometiană este comprehensivă, bonomă sau batjocoritoare, „după facultăţi": „... sigur că sînteţi proşti. Dar ce credeai? spuse Moromete surprins. Ia să nu se ducă nimeni sau să-l atingă cineva la cap pe deşteptu ăla de mocîrţan care vă goneşte pe cîmp, să vezi cum i-ar trece cheful să vă mai cheme" *(ibidem,* p. 85); „Ba îl dau dracului de pămînt cu brazda lui, răspunse Cimpoacă cu nepăsare. — Îl dai fiindcă nu-l ai! explică Moromete" *(ibidem,* p. 116).

Nu atît un lider de opinie, cît un comentator al ziarelor se dovedeşte Moromete în dezbaterile politice din poiana fierăriei lui Iocan, la care participă bărbaţii satului. Partide şi personalităţi parlamentare, regele, dar şi probleme locale, cum ar fi postul de primar vizat de fierar, sînt puse în discuţie şi despre fiecare el are o părere cel puţin fermă, dacă nu neapărat justă, mai important fiind faptul că are argumente pentru cele susţinute, semn că a meditat asupra lor, cum o mai face numai Cocoşilă, cu care Moromete „petrecea seri lungi [...] discutînd politică".

Alte trăsături, fiecare cu rolul ei bine definit, funcţional, pot fi izolate prin lectura atentă a textului, Ilie Moromete fiind conceput ca o personalitate polifonică, fiecare context relaţional evidenţiindu-i altă latură, punîndu-l într-o nouă perspectivă, mai puţin luminată pînă atunci: îl respectă pe Cocoşilă, este concesiv cu Dumitru lui Nae, împăciuitor cu Ţugurlan etc., el fiind un fel de oglindă în care fiecare îşi poate vedea o imagine, subiectivă, şi în care însuşi Moromete priveşte din cînd în cînd aprobator, dar şi cu mirare, uneori cu temere, în final cu dezinteres...

Ilie Moromete este un ţăran atipic, o excepţie, un „produs" de chintesenţă şi, concomitent, de o originalitate izbitoare. De asemenea, el se constituie într-un personaj care depăşeşte graniţele romanescului propriu-zis şi devine (s-a vorbit de „morometianism") şi un reper cultural.

„Apropierea de om şi proiectarea imaginii lui în construcţiile ficţiunii se dezvăluie a fi intermediate de *modele mentale* care, absorbite în structura portretelor, le conferă statutul unor *figuri paradoxale:* negaţii şi, totodată, expresii ale eului. La o altă scară, portretul preia, în acest gest paradoxal, însăşi esenţa literaturii care, la rîndul ei, nu este altceva decît o negaţie, dar şi o expresie, a vieţii. Raportul dintre portretul literar şi modelul mental ascunde însă un joc mai profund ale cărui consecinţe se prelungesc, în chipul cel mai neaşteptat, în interiorul universului epic. Pentru a le urmări, vom relua distincţia conceptuală pe care o presupune *modelul mental* faţă de *portret.* Prin «model mental» numim o *imago, generică* şi abstractă, al cărei contur, pentru a închide o semnificaţie plurală, este tăiat în punctul unde trăsăturile unei mulţimi suprapuse coincid. Imaginea, în acest caz, se constituie prin adiţiunea elementelor comune, nivelatoare. «Portretul literar» este tot o *imago,* dar particulară şi concretă, al cărei contur caută punctul unde linia, deformată de o semnificaţie singulară, rupe seria coincidentă. Imaginea, de data aceasta, se constituie, mai ales, prin aglomerarea elementelor proprii, individualizatoare. [...]

Legat de obsedantul principiu al identităţii, de preocuparea de a stabili identitatea cuiva, persoană sau personaj, portretul preia sarcina de *a deosebi* şi de *a defini fiinţa umană.* Îi recunoaştem astfel valoarea unui instrument al cunoaşterii cu ajutorul căruia umanitatea este analizată şi organizată."

Silviu Angelescu, *Portretul literar,* Bucureşti, Editura Univers, 1985, p. 175, 177

Teste de gramatică pentru bacalaureat şi admiterea în facultate
Rezolvări şi comentarii

GABRIELA PANĂ DINDELEGAN
Universitatea din Bucureşti

Verb

Rezolvare

1. (a) *vei ajunge* — verb copulativ, personal, intranzitiv, conj. a III-a, modul indicativ, timpul viitor, pers. a II-a sg.; • *îi căuta* — verb predicativ, personal, tranzitiv, conj. I, modul indicativ, timpul viitor, pers. a II-a sg., formă regională (obţinută prin căderea lui *v-* din auxiliarul *vei* şi închiderea grupului vocalic); • *vei crede* — verb predicativ, personal, intranzitiv (în context), conj. a III-a, modul indicativ, timpul viitor, pers. a II-a sg.: (3 x 2 p. =) **6 p.**

(b) ***am să ajung*** — tip de viitor alcătuit cu auxiliarul *a avea* + conjunctiv: **2 p.**

(c) În text apar: • ***îi*** *(căuta)* — auxiliar al viitorului (vezi **1.a**); • ***îi*** *(frigi pielea)* — pronume personal, pers. a III-a, sg. dativ, formă atonă, valoare de „dativ posesiv"; atribut pronominal în dativ. (2 x 2 p. =) **4 p.** Un omonim gramatical: ***Îi*** *întîlneşti zilnic* — pronume personal, pers. a III-a pl., formă atonă de acuzativ, complement direct: **2 p.**

Total: (6 p. + 2 p. + 4 p. + 2 p. =) **14 p.**

2. Deosebirile privesc modul şi persoana: indicativ prezent, pers. a III-a (în **a**), dar imperativ, pers. a II-a (în **b**).

Total: (2 x 1,5 p. =) **3 p.**

3. (a) *nemaiavînd* — verb predicativ, personal (numai modul este nepredicativ şi nepersonal), tranzitiv, conj. a II-a, neregulat, modul gerunziu, formă negativă (cu prefixul *ne-*, încorporînd şi adverbul *mai);* complement circumstanţial de timp (sau de cauză); • *(ce) zice* — verb predicativ, personal (numai modul este nepredicativ şi nepersonal), tranzitiv, conj. a III-a, modul infinitiv prezent (fără marca *a;* face parte din construcţia infinitivală relativă *ce zice);* întreaga construcţie apare în poziţia unui complement direct (determină gerunziul *nemaiavînd);* • *(ajutorul) făgăduit* — participiu adjectivizat (comportament specific participiului); atribut adjectival: (3 x 2 p. =) **6 p.**

(b) • Pentru gerunziu:

1. complement direct *(Aud tunînd);*
2. subiect *(se aude tunînd);*
3. atribut verbal *(Mă impresionează un copil plîngînd);*
4. complement instrumental *(A reuşit în viaţă făcînd eforturi);*
5. complement concesiv *(Neavînd o sănătate bună, şi tot a reuşit).*

(5 x 2 p. =) **10 p.** (1 p. funcţie; 1 p. exemplu)

• Pentru infinitiv:

1. subiect *(Nu se poate spune cum e mai bine);*
2. complement indirect *(Este gata de a renunţa);*
3. atribut verbal *(Dorinţa de a reuşi este imensă);*
4. complement de timp *(Înainte de a pleca, caută-mă!);*
5. complement de mod *(A intrat fără a face zgomot).*

(5 x 2 p. =) **10 p.**

• Pentru participiu, vezi alte patru funcţii sintactice, funcţii comune cu ale adjectivului:

1. nume predicativ *(mîncarea este prea arsă);*
2. element predicativ suplimentar *(Îl consider prea tăcut);*
3. complement de cauză *(De arsă ce era, nu ne-a plăcut deloc).*
4. complement de relaţie *(De arsă, era arsă, dar ne plăcea).*

(4 x 2 p. =) **8 p.**

Total: (6 p. + 10 p. + 10 p. + 8 p. =) **34 p.**

4. vei şti; ai să ştii; (De-)ai şti; (n-)am ce şti; Ştii (ceva?); (Încearcă) să ştii; Ştiutu-l-ai (aşa de hain?); (vreau) să se ştie; nemaiştiind; (poţi) şti.

Total: (10 x 1 p. =) **10 p.**

5. (A) *vei ajunge (mare şi tare)* — verb copulativ (vezi **1.a**); formează predicat nominal împreună cu numele predicativ multiplu *mare şi tare; (ce) e* — verb copulativ; formează predicat nominal împreună cu numele predicativ *ce*, exprimat printr-un pronume relativ invariabil, cazul nominativ: (2 x 2 p. =) **4 p.**

(B): (a) predicativ personal intranzitiv; (b) predicativ personal intranzitiv; (c) predicativ personal intranzitiv; (d) predicativ personal tranzitiv; (e) copulativ personal intranzitiv; (f) copulativ impersonal intranzitiv; (g) predicativ impersonal intranzitiv; (h) predicativ impersonal intranzitiv; (i) predicativ personal intranzitiv şi reflexiv: (9 x 2 p. =) **18 p.**

Total: (4 p. + 18 p. =) **22 p.**

6. (a) În text, *a crede* apare construit cu dativul, deci intranzitiv (construcţie arhaică); în limba literară actuală, şi-a schimbat regimul în tranzitiv, construindu-se cu acuzativ *(a crede pe cineva):* **4 p.**

(b) Vezi locuţiunea verbală: *a nu-şi crede ochilor şi urechilor:* **4 p.**

Total: (4 p. + 4 p. =) **8 p.**

7. (a) — diateza activă; • *crede* — predicat verbal, exprimat prin verb predicativ, personal, tranzitiv, conj. a III-a, modul imperativ, pers. a II-a sg.

(b) — diateza activă pronominală; • *crede* — predicat verbal, identic (a); deosebirea constă în forma de mod şi de persoană: indicativ prezent, pers. a III-a sg.

(c) — diateza pasivă (varianta reflexiv-pasivă; cu *se*, devenit marcă a acestei diateze); • *se crede* — predicat verbal, exprimat prin verb impersonal (în context, se construieşte cu o subiectivă), predicativ, intranzitiv (în context, unde este pasiv), conj. a III-a, modul indicativ, timpul prezent, pers. a III-a sg.

(d) — diateza activă pronominală; • *a crezut* — predicat verbal, exprimat prin verb predicativ, personal, tranzitiv, conj. a III-a, indicativ, timpul perfectul compus, pers. a III-a sg.

(e) *nu-şi crede ochilor şi urechilor* — verbul *a crede* este lipsit de autonomie lexicală şi gramaticală, făcînd parte dintr-o locuţiune verbală; locuţiunea, în ansamblu, este predicativă, personală, intranzitivă, cu reflexiv obligatoriu; predicat verbal.

Total: (5 x 4 p. =) **20 p.**
(cîte 2 p. pentru diateză; 2 p. pentru analiză)

8. (A) *celor asupriţi şi necăjiţi* — două participii substantivizate (marca de substantivizare o constituie articolul demonstrativ); substantive masculine, plural, dativ; complemente indirecte; • *răbdarea* — infinitiv lung substantivizat; substantiv feminin, sg., cazul acuzativ (cerut de prepoziţia *cu*), articulat cu articolul hotărît enclitic *-a;* complement instrumental; • *găzduire* — infinitiv lung substantivizat; substantiv feminin, sg., cazul acuzativ (cerut de prepoziţia *pentru*), nearticulat; complement indirect (sau de cauză); • *făgăduit* — participiu adjectivizat, se acordă în gen, număr şi caz cu regentul *ajutorul* (cazul acuzativ); atribut adjectival (vezi şi **3. a**): (5 x 2 p. =) **10 p.**

(B): (a) *a fi făgăduit* — formă de participiu, fără autonomie lexico-gramaticală, intră în structura formei verbale compuse de infinitiv perfect (unde *fi* apare ca auxiliar al perfectului infinitiv), diateza activă; sintactic, face parte din complementul circumstanţial de timp *înainte de a fi făgăduit*, introdus prin locuţiunea prepoziţională *înainte de;* (b) *fiind făgăduite* — forma de participiu intră în structura gerunziului pasiv (unde *fi* este auxiliar al pasivului); sintactic, formează un complement circumstanţial de cauză; (c) *cele făgăduite* — forma de participiu s-a substantivizat (are ca marcă de substantivizare articolul demonstrativ); sintactic, are rolul unui complement indirect, introdus prin preopoziţia *de;* (d) *de făgăduit* — formă de supin; sintactic, este un complement indirect (determină verbul intranzitiv *ne-am săturat);* (e) Două apariţii ale lui *făgăduit:* • (e_1) *de făgăduit* — formă de supin; sintactic, este un complement circumstanţial de relaţie; • (e_2) *(am) făgăduit* — formă de participiu, fără autonomie lexico-gramaticală, intră în structura formei verbale compuse de perfect compus; sintactic, ca formă de perfect compus, alcătuieşte predicatul verbal: (6 x 2 p. =) **12 p.** (1 p. morfologie; 1 p. sintaxă)

Total: (10 p. + 12 p. =) **22 p.**

9. (A) (a) *are (două case)* — predicat verbal, exprimat prin verb predicativ, personal, tranzitiv, conj. a II-a, neregulat, indicativ, prezent, pers. a III-a sg., diateza activă; (b) *are (de terminat)* — identic (a); diferenţa priveşte valoarea verbului (aici, valoare „modală") şi natura determinantului (vezi **9. B**); (c) *n-are (ce se face)* — predicat verbal; diferenţa faţă de (a), (b) priveşte forma negativă şi natura determinantului (vezi **9. B**); (d) *n-are (ce se întîmpla)* — predicat verbal; diferenţa faţă de (c) priveşte natura impersonală şi intranzitivă a verbului; (e) *n-are să reuşească* — predicat verbal, exprimat prin verbul *a reuşi*, predicativ, personal, regim oscilant (tranzitiv şi intranzitiv), conj. a IV-a, modul indicativ, timpul viitor *(avea*, lipsit de autonomie lexico-gramaticală, apare ca auxiliar al viitorului), pers. a III-a sg., formă negativă, diateza activă; (f) *n-avea să apuce* — predicat verbal, exprimat prin verbul *a apuca*, predicativ, personal, tranzitiv, conj. I, modul indicativ, o formă de viitor în trecut *(avea*, lipsit de autonomie lexico-gramaticală, funcţionează ca auxiliar / semiauxiliar), pers. a III-a sg., formă negativă, diateza activă; (g) *aibă parte* — predicat verbal,

exprimat prin locuțiune verbală *(a avea,* lipsit de autonomie lexico-gramaticală, se include în structura locuțiunii); locuțiunea este la modul conjunctiv prezent (lipsește marca *să),* cu valoare de imperativ, pers. a III-a sg. (sau pl.), diateza activă: (7 x 2 p. =) **14 p.**

(B): (a) Se construiește cu un complement direct realizat substantival *(case);* (b) Se construiește cu un complement direct, realizat printr-un supin *(de terminat);* (c) Se construiește cu un complement direct, realizat printr-o construcție infinitivală relativă *(ce se face);* (d) Se construiește cu un subiect, realizat printr-o construcție infinitivală relativă *(ce se întîmpla);* (e), (f), (g) — au în comun, dar din motive diferite, lipsa de autonomie morfosintactică a lui *avea,* deci imposibilitatea acestuia de a primi determinanți proprii: (7 x 2 p. =) **14 p.**

Total: (14 p. + 14 p. =) **28 p.**

10. să aibă; creînd; creează; se vor complăcea; Dea Domnul!; Bea cît o vrea!; așază; înfățișează; (nu) merită (să faci efort); va transpărea; dăinuiește / dăinuie; dezagregă / dezagreghează; se chinuiește; ar umple; va zăcea; va tăcea; a compărea; îndrumează / îndrumă; să pună capăt.

Total: 24 p.

TOTAL TEST: 185 p.

Comentarii

1. (a) Construcția intranzitivă a lui *crede (crede* + dativul) este un fapt sintactic arhaic, înlocuit, în limba actuală, de o construcție tranzitivă.

(c) Ca omonim morfosintactic, poate fi adusă și forma *îi* de dativ, fără valoare posesivă, deci cu funcția de complement indirect: *Îi trimit o scrisoare.*

2. Dată fiind omonimia 2 sg. imperativ ≡ 3 sg. indicativ prezent (forma *rabdă),* punctuația este singurul element distinctiv: separarea prin virgulă a substantivului compus *Harap-Alb* indică prezența cazului vocativ, fiind și semnul asocierii cu imperativul, în timp ce lipsa virgulei indică așezarea aceluiași substantiv într-o poziție de subiect și, implicit, asocierea cu indicativul prezent.

3. (a): • N-au fost incluse formele *(celor) asupriți și necăjiți,* deoarece infinitivele lungi sînt substantivizate (vezi **8. A**). • N-au fost incluse infinitivele din structura formelor verbale compuse *(vei ajunge, îi căuta, vei crede),* care sînt lipsite de autonomie morfologică. • În ce privește funcția sintactică a gerunziului din text, de remarcat ambiguitatea semantică: posibilitatea de a-l interpreta fie exprimînd cauza „pentru că nu mai avea ce zice", fie exprimînd timpul „cînd nu mai avea ce zice".

(b): • Se pot adăuga și alte funcții ale gerunziului: element predicativ suplimentar; complement circumstanțial de mod; complement circumstanțial condițional. • Se pot exemplifica și alte funcții pentru infinitiv: nume predicativ; element predicativ suplimentar; complement circumstanțial de scop; complement circumstanțial opozițional; complement circumstanțial de excepție; complement circumstanțial de relație.

4. Scrierea c o r e c t ă depinde: • de recunoașterea infinitivului din structura formelor verbale compuse *(vei ști; de-ai ști),* din componența construcției infinitivale relative *(n-am ce ști)* sau din construcția cu verbul *a putea (poți ști);* • de recunoașterea conjunctivului variabil din componența formelor verbale compuse *(ai să știi)* sau din construcția cu regente verbale; • de recunoașterea participiului din componența unei forme verbale inversate *(știutu-l-ai).*

5. (B) (a) — formează, singur, predicat verbal; se construiește cu un subiect personal și un complement circumstanțial de loc; (b) — identic (a); deosebirea privește exprimarea subiectului și a complementului circumstanțial de loc, realizate, aici, prin propoziții relative; (c) — deosebirea față de (a), (b) se limitează la construcția cu un complement indirect *(la înțelegerea);* (d) — deosebirea de (a), (b) și (c) privește statutul tranzitiv al verbului, construit, aici, cu un complement direct; (e) — este copulativ, construindu-se cu o propoziție predicativă; — este personal, admițînd un subiect persoană *(Ion ajungînd);* numai modul este nepersonal; (f) — este impersonal, construindu-se cu o subiectivă conjuncțională *(să ai nevoie...);* — este copulativ, primind un nume predicativ realizat prin substantiv *(a ajuns o durere);* (g) — formează, singur, predicat verbal; se construiește cu un complement indirect, iar poziția de subiect rămîne nelexicalizată, nedeterminată; (h) — este predicativ, formînd, singur, predicatul verbal; — este impersonal, construindu-se cu o subiectivă conjuncțională *(să-l știu sănătos);* (i) — este reflexiv obligatoriu: sensul „a parveni" se actualizează numai în prezența reflexivului, devenit, aici, marcă a diatezei reflexive.

7. (a) și (b) Deosebirea dintre (a) și (b) se reduce numai la tipul de pronume care ocupă poziția de complement direct: personal (în **a**), dar reflexiv (în **b**); (d) Forma *își* nu face parte din structura verbului și, respectiv, a predicatului; ocupă o poziție sintactică distinctă și, dată fiind valoarea de „dativ posesiv" *(copilul său),* are rolul de atribut pronominal în dativ; (e) Deși, la origine, forma *-și* este un „dativ posesiv" *(urechilor și ochilor săi),* s-a încorporat într-o locuțiune verbală, devenind un component obligatoriu al acesteia.

8. (A) • Forma *făgăduit* a fost discutată şi la verb (vezi **3. a**), deoarece, în română, participiul, dacă nu face parte din componenţa formelor verbale compuse, se comportă obligatoriu ca adjectiv; • *răbdare, găzduire* — în lingvistica românească, formele de infinitiv lung sînt discutate şi ca tipuri de conversiune, şi ca tipuri de derivare (cu sufixul abstract *-re).*

(B) • Trebuie deosebite formele de participiu, fie cu statutul de participiu independent (în **c**), fie cu cel de formă inclusă în structura modurilor şi a timpurilor compuse (în **a, b, e_2**), de cele de supin (din **d** şi **e_1**). • Pentru (c), sînt posibile două interpretări: c', cea propusă în rezolvare; c'', dacă forma *cele* este interpretată ca pronume demonstrativ de depărtare (similar aparițiilor din: *cele care... cele din faţă),* atunci *făgăduite* se comportă adjectival, cu funcţia de atribut adjectival pe lîngă un pronume.

9. • Să se distingă folosirile predicative ale lui *avea* (**a, b, c, d**) de cele fără autonomie, fie ca auxiliar (**e, f**), fie ca formant al locuţiunii (**g**).

• Să se distingă utilizarea personală şi tranzitivă din (**c**) de cea impersonală şi intranzitivă din (**d**).

• Să se reţină natura de auxiliar (unii lingvişti îl consideră semiauxiliar, deci cu pierdere parţială a autonomiei lexico-gramaticale) a lui *avea* din (**f**).

10. Alegerea construcţiei / formei corecte depinde:

• de recunoaşterea infinitivelor din structura formelor verbale compuse (viitor: *se vor complăcea, va transpărea, va zăcea, va tăcea* şi condiţional: *ar umple);*

• de cunoaşterea corectă a clasei de conjugare căreia îi aparţine verbul potrivit normei literare actuale (conj. a II-a: *a complăcea, a transpărea, a zăcea, a tăcea,* dar conjugarea a III-a: *a umple);*

• de recunoaşterea variantelor literare libere, acceptate de DOOM şi marcate, în această lucrare normativă, prin semnul grafic [/] *(dăinuieşte / dăinuie; dezagregă / dezagreghează; îndrumează / îndrumă);*

• de cunoaşterea „principiului morfologic" din ortografia românească, potrivit căruia grafia unor cuvinte *(creînd, creează, înfăţişează)* respectă componenţa morfologică a cuvîntului. Astfel, se scriu *creînd, creează, înfăţişează,* păstrîndu-se intactă forma sufixelor: *-înd, -ează,* din componenţa gerunziului şi a prezentului, dar se scrie *aşază,* în structura căruia nu apare sufixul *-ează;*

• de recunoaşterea formelor populare de conjunctiv *deie, beie* şi a formei iotacizate *să puie,* neacceptate de normele literare actuale;

• de cunoaşterea tendinţei actuale de extindere a construcţiei reflexive şi la alte impersonale: *se merită,* după modelul: *se cade, se cuvine, se întîmplă, se pare, se ştie* etc., tendinţă avînd drept rezultat construcţii reflexive neacceptate de norma sintactică literară.

Părţi de propoziţie

Rezolvare

I. 1. Răspuns: (b). Argumentare: • Construcţia cu *pe* (fie precedînd pronumele, fie substantivul) nu admite substituţia cu o formă neaccentuată de pronume în acuzativ şi nici dublarea cu aceasta (sînt imposibile construcţii ca: * *îi contează pe colegi;* * *îi se bizuie pe colegi;* * *o tăbăram pe dînsa).* • În cazul construcţiei *las' pe mine,* explicaţia este mai specială, avînd în vedere că, formal, este posibilă construcţia verbului cu un pronume neaccentuat în acuzativ, precum şi dublarea cu o formă neaccentuată (vezi: *lasă-mă pe mine).* Este ştiut însă că norma românească de construcţie cere ca forma accentuată de pronume aşezată în poziţia de obiect direct să nu poată apărea fără prezenţa formei atone (sînt imposibile construcţii ca: * *apără pe mine;* * *laudă pe mine).* Prin urmare, apariţia formei accentuate, în absenţa celei atone, este semnul clar că forma accentuată nu ocupă poziţia unui obiect direct, ci pe cea de obiect indirect prepoziţional, derivînd din construcţia: *lasă totul pe mine,* unde *pe mine* are sensul de „asupra mea"; construcţia *las' pe mine* este deci o structură tranzitiv absolută, cu obiectul direct neexprimat: **6 p.** (3 p. soluţie; 3 p. argumentare)

2. Răspuns: (b). Argumentare: Deşi sinonime, numai una dintre construcţii admite dublarea prin forma neaccentuată de pronume în acuzativ (sînt posibile construcţiile: *butonul îl apasă; părinţii şi-i supără; pe prieteni îi învinuieşte,* dar sînt neacceptate construcţiile: * *îl apasă pe buton;* * *îi se supără pe părinţi):* **6 p.**

3. Răspuns (b). Argumentare: Forma neaccentuată de pronume nu dublează substantivul marcat grafic. Construcţia permite introducerea altui substantiv în acuzativ pe care forma neaccentuată îl dublează: *l-au ales pe Ion profesor; l-au trimis pe Ion profesor,* semn că substantivul marcat grafic se află în afara fenomenului dublării şi deci nu îndeplineşte funcţia de complement direct: **6 p.**

4. Răspuns: (b). Argumentare: Regentul este un verb din clasa celor „dublu tranzitive". În exemplele date, deşi contrucţiile pasive şi cu participiu pasiv determină pierderea unei valenţe de acuzativ şi

deci pierderea posibilității de construcție cu un complement direct, verbul își păstrează cea de a doua valență de acuzativ, ceea ce explică apariția ca determinant a unui complement direct: **6 p.**

Total: (6 p. + 6 p. + 6 p. + 6 p. =) **24 p.**

II. 1. Răspuns: (b). Argumentare: • În construcțiile: *Prăjitura a fost arsă din neatenție, Prăjitura e coaptă cu ceasul în mînă, Sportiva e pregătită cu mare atenție în vederea concursului, „erau cusute de tocmeală"*, determinanții: *din neatenție, cu ceasul în mînă, cu atenție, de tocmeală*, ca și complementul de scop *în vederea concursului* „trimit" la existența unui agent neexprimat și, implicit, la interpretarea pasivă. • În construcțiile: *Prăjitura e prea arsă și fără gust; În mai, cireșele sînt coapte; ... am constatat că sportiva nu e pregătită; Pantofii erau descusuți*, participiile adjectivizate exprimă calități momentane ale nominalului subiect, care pot fi coordonate cu alte calități (vezi: *arsă și fără gust)*, semn semantic și sintactic al funcției de nume predicativ a acestor participii. (5 x 2 p. =) **10 p.** (1 p. recunoaștere; 1 p. argumentare)

2. (a) *are* — predicat verbal; *e greu* — predicat nominal; *n-a fi* — predicat nominal incomplet; *se cade* — predicat verbal; *mai bine* — predicat nominal; *să nu fie* — predicat verbal: (6 x 1 p. =) **6 p.**

(b) *or da* — predicat verbal; *ba* — predicat verbal (adverbul de negație preia valoarea verbului neexprimat); *mai bine* — predicat nominal; *să dau* — predicat verbal: (4 x 1 p. =) **4 p.**

(c) *se mira* — predicat verbal; *au ajuns profesor* — predicat nominal (numele predicativ, substantivul *profesor*, stă în cazul nominativ): (2 x 1 p. + 1 p. =) **3 p.** (1 p. pentru caz)

(d) *trebuie* — predicat verbal; *să fie învățat* — predicat nominal (numele predicativ, adjectivul participial *învățat*, stă în cazul nominativ); *face* — predicat verbal: (3 x 1 p. + 1 p. =) **4 p.** (1 p. pentru caz)

(e) *era* — predicat verbal: **1 p.**

(f) *bagă de seamă* — predicat verbal; *e* — predicat verbal; *ține minte* — predicat verbal: (3 x 1 p. =) **3 p.**

(g) *n-avu parte* — predicat verbal; *să se prețească* — predicat verbal: (2 x 1 p. =) **2 p.**

(h) *era frumoasă; era darnică* — predicate nominale (numele predicative *frumoasă, darnică*, adjective calificative, stau în cazul nominativ): (2 x 1 p. + 2 p. =) **4 p.** (2 p. pentru caz)

(i) *nu se părea dreaptă* — predicat nominal (numele predicativ, adjectivul *dreaptă*, stă în cazul nominativ): (1 p. + 1 p. =) **2 p.**

(j) *să fie bună* — predicat nominal (numele predicativ, adjectivul calificativ *bună*, stă în cazul nominativ); *-i cum* — predicat nominal: (2 x 1 p. + 1 p. =) **3 p.**

(k) *hîrști* — predicat verbal (interjecțional): **1 p.**

(l) *este apreciat; (este) lăudat* — predicate verbale; al doilea are auxiliarul subînțeles: **2 p.**

(m) *de bună seamă* — predicat verbal: **1 p.**

Total: (10 p. + 6 p. + 4 p. + 3 p. + 4 p. + 1 p. + 3 p. + 2 p. + 4 p. + 2 p. + 3 p. + 1 p. + 2 p. + 1p. =) **46 p.**

III. Răspuns: (a); **10 p.**
Răspuns: da; **5 p.**

Total: (10 p. + 5 p. =) **15 p.**

IV. 1. (a) complement indirect (regent: *te gîndești)*;
(b) complement indirect, reluat prin forma atonă *îi* (regent: *va reveni)*;
(c) complement indirect (regent: verbul intranzitiv *să mă supăr)*;
(d) complement direct (regent: verbul tranzitiv *nu lași)*;
(e) subiect (pe lîngă predicatul nominal *este răspunzător)*;
(f) nume predicative (pe lîngă verbul copulativ *va ajunge; ce*, pronume relativ, *cum*, adverb relativ);
(g) subiect (pe lîngă verbul *se va alege)*;
(h) complement indirect (pe lîngă verbul intranzitiv la infinitiv *conta)*;
(i) complement de agent (pe lîngă predicatul pasiv *am fost ajutat)*;
(j) nume predicativ (pe lîngă verbul copulativ *înseamnă)*
(10 x 2 p. =) **20 p.**

2. (a) cazul genitiv, subiect (pe lîngă verbul *învață)*;
(b) cazul acuzativ (construit cu prepoziția *pe)*, subiect (pe lîngă verbul *a intrat)*;
(c) cazul acuzativ (cerut de prepoziția *la)*, subiect (pe lîngă verbul *se va întîmpla)*;
(d) cazul dativ, subiect (pe lîngă expresia verbală *are nevoie)*;
(e) cazul acuzativ (cerut de prepoziția *din)*, subiect (pe lîngă verbul *s-a spus)*;
(f) cazul acuzativ (cerut de prepoziția *a)*, subiect (pe lîngă verbul *s-a întîmplat)*;
(g) cazul acuzativ (cerut de prepoziția *a)*, complement direct (pe lîngă verbul *n-am văzut)*.

Argumentare: în exemplele (a) — (g), apar excepții de la regula de construcție a subiectului (subiectul în genitiv, acuzativ, dativ) și de la regula de construcție a complementului direct (construit prepozițional, cu altă prepoziție decît *pe)*. Explicația acestor excepții o constituie una dintre manifestările

fenomenului de „împletire a subordonatei cu regenta", şi anume: includerea pronumelui relativ atît în subordonată, cu rolul de subiect sau de complement direct, cît şi în regentă, cu alte funcţii sintactice, funcţii care reclamă alt caz decît cel din subordonată (în **a**, este atribut pronominal genitival; în **b**, este complement direct; în **c**, este complement indirect prepoziţional etc.): (7 x 3 p. =) **21 p.** (1 p. — caz; 1 p. — rol sintactic; 1 p. — argumentare)

Total: (22 de p. + 21 de p. =) **43 p.**

V. (a) *(respectul)* ***de alţii;*** *(respectul)* ***de sine*** — atribute pronominale prepoziţionale; primul, exprimat printr-un pronume nehotărît, plural, masculin, acuzativ (cerut de prepoziţia *de);* al doilea, exprimat prin pronume reflexiv, pers. a III-a, cazul acuzativ (cerut de prepoziţia *de),* formă accentuată: (2 x 2 p. =) **4 p.** (1 p. sintaxă; 1 p. morfolgie)

(b) *(curajul)* ***tuturora;*** *(curajul)* ***fieştecăruia*** — atribute pronominale genitivale; ambele sînt exprimate prin pronume nehotărîte în cazul genitiv; primul, cu formă de plural; al doilea, un pronume compus, formă arhaică de masculin singular: (2 x 2 p. =) **4 p.**

(c) *(consideraţie)* ***de sine*** — atribut pronominal prepoziţional; morfologic, vezi (a); • *(lauda)* ***altora*** — atribut pronominal genitival; exprimat prin pronume nehotărît, plural, genitiv: (2 x 2 p. =) **4 p.**

(e) *şi-(ar fi ferecat călcîiul)* — atribut pronominal în dativ, exprimat prin pronume reflexiv, pers. a III-a, sg., cazul dativ, formă atonă, valoare de „dativ posesiv"; • *(în vederea)* ***tuturora*** — atribut pronominal genitival; morfologic, vezi (b): (2 x 2 p. =) **4 p.**

(f) ***cîte o*** *(faptă)* — atribut adjectival; exprimat prin numeral distributiv cu valoare adjectivală, se acordă în gen şi caz cu substantivul *faptă* (feminin, acuzativ); • *(faptă)* ***a ta*** — atribut adjectival; exprimat prin adjectiv pronominal posesiv, pers. I, se acordă în gen şi caz cu regentul *faptă* (feminin, acuzativ), precedat de articolul genitival *a,* cu formă de feminin singular; • *(pentru tine)* ***însuţi*** — atribut adjectival; exprimat prin adjectiv pronominal de întărire, se acordă în persoană, gen, număr şi caz cu regentul pronominal (pers. a II-a, masculin, singular, cazul acuzativ): (3 x 2 p. =) **6 p.**

(g) *(aurul)* ***unui scriitor*** — atribut substantival genitival; exprimat prin substantiv, sing., masculin, cazul genitiv, articulat cu articolul nehotărît proclitic *unui;* • *(unui)* ***singur adevărat*** *(scriitor)* — două atribute adjectivale; exprimate prin adjective, se acordă în gen, număr şi caz cu regentul *scriitor* (masculin, sg., genitiv); • *(o şcoală)* ***întreagă*** — atribut adjectival; exprimat prin adjectiv propriu-zis, se acordă în gen, număr şi caz cu regentul (feminin, singular, acuzativ); • *(deosebirea)* ***între aurul şi cel*** — două atribute prepoziţionale; primul, un atribut substantival prepoziţional, iar al doilea, un atribut pronominal prepoziţional; ambele sînt introduse prin prepoziţia *între,* apărînd deci la acuzativ (cerut de această prepoziţie); substantivul este defectiv de plural, iar pronumele este un demonstrativ de depărtare, cu forma semiindependentă *cel,* de singular masculin; • *(aurul)* ***de deasupra;*** *(cel)* ***dinăuntru*** — două atribute adverbiale, primul avînd ca regent un substantiv, iar al doilea, un pronume; ambele sînt exprimate prin adverbe de loc: (8 x 2 p. =) **16 p.**

(h) ***cea mai mare*** *(mîndrie)* — atribut adjectival; exprimat prin adjectiv calificativ, se acordă în gen, număr şi caz cu regentul *mîndrie* (feminin, singular, nominativ), gradul superlativ relativ; • *(mîndrie)* ***a omului*** — atribut substantival genitival; exprimat prin substantiv comun, masculin, singular, genitiv, precedat de articolul genitival *a* (cu formă de feminin sing.), articulat cu articolul hotărît enclitic *-lui;* • *(dreptul)* ***de a... simţi*** — atribut verbal; exprimat prin verb tranzitiv (în poziţia obiectului direct apare reflexivul), personal şi predicativ (numai modul este nepersonal şi nepredicativ), conj. a IV-a, modul infinitiv, precedat de marca infinitivului *a* şi de prepoziţia *de,* timpul prezent, diateza activă pronominală; • *(colaboratorul)* ***de... clipă*** — atribut substantival prepoziţional; exprimat prin substantiv comun, feminin, singular, acuzativ (cerut de prepoziţia *de),* nearticulat; • ***fiece*** *(clipă)* — atribut adjectival; se exprimă prin adjectiv pronominal nehotărît, se acordă în gen, număr şi caz cu regentul (feminin, singular, acuzativ); • *(colaboratorul)* ***al... puteri*** — atribut substantival genitival; exprimat prin substantiv, feminin, plural, genitiv, precedat de articolul genitival *al* (cu formă de masculin, singular), articolul substantivului este preluat de adjectivul *marilor,* care îl precedă; • ***marilor*** *(puteri)* ***ascunse*** — două atribute adjectivale; exprimate prin adjective care se acordă în gen, număr şi caz cu regentul (feminin, plural, genitiv); primul este un adjectiv calificativ antepus, preia articolul hotărît al substantivului; al doilea, un adjectiv participial, ambele au gradul pozitiv: (8 x 2 p. =) **16 p.**

Total: (4 p. + 4 p. + 4 p. + 4 p. + 6 p. + 16 p. + 16 p. =) **54 p.**

VI. (a) *pe* — prepoziţie simplă; introduce complementul direct *pe... eroi;* • *toţi* — adjectiv pronominal nehotărît, se acordă în gen, număr şi caz cu substantivul *eroi* (masculin, plural, acuzativ); atribut adjectival: (2 x 2 p. =) **4 p.** (1 p. morfologie; 1 p. sintaxă)

(b) *a* — prepoziție, cere cazul acuzativ; introduce atributul substantival genitival *a... eroi;* • *zece* — numeral cardinal cu valoare adjectivală, se acordă în caz cu substantivul *eroi* (acuzativ); atribut adjectival: (2 x 2 p. =) **4 p.**

(c) *despre* — prepoziție, cere cazul acuzativ; introduce complementul indirect *despre... profesori;* • *aceşti* — adjectiv pronominal demonstrativ de apropiere, se acordă în gen, număr şi caz cu regentul *profesori* (masculin, plural, acuzativ); atribut adjectival: (2 x 2 p. =) **4 p.**

(d) *asupra* — prepoziție, cere cazul genitiv; introduce un atribut substantival prepozițional; • *examenului* — substantiv, comun, genul neutru, singular, cazul genitiv, articulat cu articolul hotărît enclitic *-lui;* formează împreună cu prepoziția *împotriva* un atribut substantival prepozițional (determină substantivul *discuțiile):* (2 x 2 p. =) **4 p.**

(e) *dintre* — prepoziție, cere cazul acuzativ; introduce un atribut substantival prepozițional *(dintre prieteni;* determină numeralul *doi);* • *cei mai buni* — adjectiv calificativ, se acordă în gen, număr şi caz cu substantivul *prieteni* (masculin, plural, acuzativ); atribut adjectival; • *ai noştri* — adjectiv pronominal posesiv, pers. I, se acordă în gen şi caz cu susbtantivul regent (masculin, acuzativ), precedat de articolul genitival *ai* (acordat în gen şi număr cu regentul *prieteni);* atribut adjectival: (3 x 2 p. =) **6 p.**

Total: (4 p. + 4 p. + 4 p. + 4 p. + 6 p. =) **22 p.**

VII. (A, B)

(a) pronume nehotărît — pronume nehotărît cu valoare relativă; complement direct — subiect;

(b) pronume nehotărît — pronume nehotărît cu valoare relativă; subiect — subiect;

(c) pronume nehotărît — pronume nehotărît cu valoare relativă; complement direct — subiect (în subordonată);

(d) adverb nehotărît — adverb nehotărît cu valoare relativă; complement circumstanțial de mod de măsură — complement circumstanțial de mod de măsură;

(e) adverb nehotărît — adverb nehotărît cu valoare relativă; complement circumstanțial de timp — complement circumstanțial de timp.

Total: (5 x 4 p. =) **20 p.**

(cîte 2 p. morfologie; 2 p. sintaxă)

VIII. (A) Răspunsuri: (a) *Citeşte* ***zilnic;*** (c) *Bravo* ***lor!;*** (e) ... ***utilă societății;*** (f) ... ***departe de casă;*** (g) ... ***aproximativ*** *zece luni:* (5 x 2 p. =) **10 p.** (1 p. recunoaştere; 1 p. exemplu)

(B) Răspunsuri: (a) ... *fiecare* ***dintre noi;*** (d) ... *caiet* ***al elevului;*** (e) *doi* ***din clasă:*** (3 x 2 p. =) **6 p.**

Total: (10 p. + 6 p.=) **16 p.**

IX. Răspuns: (c) (exemple: *Este* ***important*** *să fii atent;* ***Pesemne*** *că n-a fost atent;* ... *plecarea* ***împreună;*** ... *locuieşte* ***deasupra).***

Total: (2 p. + 4 x 1 p. =) **6 p.**

(1 p. exemplu; 2 p. recunoaşterea seriei)

X. Răspuns: (c) (exemple: *Filmul este* ***nou;*** *A devenit* ***din verde*** *roşie;* ***De obosită,*** *nu putea să vorbească; Am o carte* ***nouă).***

Total: (2 p. + 4 x 1 p. =) **6 p.**

TOTAL TEST: 250 p.

Comentarii

I. 2. În construcțiile în care nu are funcția de complement direct, este fie indirect *(se supără* ***pe părinți,*** *dă vina* ***pe prieteni),*** fie circumstanțial de loc *(apasă* ***pe buton).***

3. Substantivul subliniat îndeplineşte funcția de element predicativ suplimentar.

4. Am adoptat soluția din gramatica tradițională, cu dublu obiect direct, soluție preluată şi de gramatica şcolară. Spre deosebire de aceasta, în gramatica structurală, nici una dintre soluțiile (a), (b) şi (c) nu este valabilă. Argumente: cuvîntul subliniat nu este afectat de pasivizare; nu admite dublarea prin forma atonă de pronume în acuzativ; în construcția activă, nu se poate coordona cu celălalt complement.

II. 2. (a) Prezența adjectivului *multe (multe năcăfale)* este semn de autonomie sintactică pentru substantivul *năcăfale,* ceea ce atrage neincluderea lui în componența predicatului.

În afara interpretării ca predicat nominal a grupului *e greu,* cu numele predicativ realizat prin adverb, construcție derivînd din: *e greu de purtat popia,* există lingvişti care adoptă altă interpretare, anume: un predicat nominal *e de purtat,* cu numele predicativ realizat prin supin, şi un determinant modal al supinului *(greu).* Considerăm acceptabile ambele soluții.

Să se observe diferența dintre cele două apariții ale verbului *a fi:* copulativ, construit cu o propoziție predicativă *(n-a fi cum se cade),* dar predicativ, exprimînd existența *(să nu fie).*

(a), (b) Adverbul *mai bine* admite copulativul; de aceea, formează predicat nominal.

(c) În construcția *cum au ajuns profesor*, apare un arhaism morfologic, constînd în omonimia auxiliarului de perfect compus: 3 sg. ≡ 3 pl.; *se cade, se mira* sînt verbe cu reflexiv obligatoriu; de aceea, reflexivul intră în structura predicatului.

(e) De observat valoarea predicativă a lui *a fi* din construcțiile indicînd timpul, fenomene atmosferice, senzații fizice sau psihice: *e noapte, e dimineață, e ceață, e septembrie, e nor, e frig, mi-e foame, mi-e sete, mi-e teamă, mi-e dor, mi-e (mai mare) dragul* etc.

(f), (g) De observat locuțiunile verbale *bagă de seamă, ține minte, n-avu parte*, primele două tranzitive, ultima, intranzitivă, locuțiuni care formează predicat verbal; am considerat verbul *să se preuțească* ca avînd reflexiv obligatoriu, dată fiind nonidentitatea referențială dintre subiect și obiect (altcineva îți acordă statutul de preot).

(h) De reținut că prepoziția *de (de frumoasă, de darnică)* nu se grupează cu adjectivul, neinfluențînd cazul numelui predicativ: este o prepoziție care se grupează cu adverbul cantitativ *cît... de, atît... de*.

(l) De observat cele două verbe pasive *a aprecia, a lăuda*, ceea ce obligă la recunoașterea a două predicate verbale, celui de al doilea lipsindu-i auxiliarul pasiv.

(m) Locuțiunea adverbială *de bună seamă* nu admite copulativul; de aceea, formează un predicat verbal.

Observație generală: Nu se va indica niciodată cazul numelui predicativ dacă acesta este realizat prin adverb sau printr-o formă verbală nepersonală (infinitiv, supin); dacă în poziția numelui predicativ apare un participiu (vezi: *să fie învățat*), acesta se comportă adjectival, deci va primi caz.

III. Calitatea de subiect se argumentează prin acord: *îmi trebuie o carte — îmi trebuiau cărți; îmi convine situația — îmi convin situațiile; îmi prieste aerul — îmi priesc onorurile; mă doare capul — mă dor dinții* etc. De observat calitatea verbelor și a locuțiunilor verbale din aceste construcții: se construiesc fie cu un subiect nonanimat postpus, fie cu o propoziție subiectivă *(Îmi convine că...; Îmi ajunge să...; Nu-mi strică să...; Mă doare că...; Mă costă că...* etc.); unele sînt verbe reflexiv-pasive *(s-a aflat, s-a mușamalizat)*. Referirea la persoană se obține prin forma atonă de dativ *(îmi convine, nu-mi trece prin cap* etc.), prin cea de acuzativ *(mă miră, mă amuză* etc.) sau nu se face deloc *(se întîmplă, intervine)*.

IV. 1. (c) De remarcat natura reflexivă și intranzitivă a predicatului din subordonată, ceea ce determină interpretarea relativului ca obiect indirect, și nu ca direct *(se supără pe cineva)*.

2. (f), (g) De remarcat invariabilitatea relativelor *ce* și *ceea ce*, de unde derivă imposibilitatea acestora de a exprima flexionar genitivul, caz cerut de funcția pe care o îndeplinesc față de regentă. În consecință, vor exprima cazul analitic, cu ajutorul prepoziției *a (a ce, a ceea ce)*, prepoziție care impune pronumelui cu care se combină acuzativul, dar întreaga construcție *(a + ce, a + ceea ce)* este echivalentă cu un genitiv (vezi, de exemplu, apariția întregii construcții după prepoziția *asupra)*.

Observație generală: De remarcat diferența dintre 1 și 2: în 1, relativul îndeplinește rol de parte de propoziție *numai* în subordonata pe care o introduce, în timp ce în 2 se include atît în subordonata pe care o introduce, cît și în regentă, iar forma de caz sau cea prepozițională se explică prin funcția pe care o ocupă față de regentă.

VI. (b) Dată fiind apariția numeralului *zece* ca determinant al substantivului, numeralul, prin particularitățile lui de flexiune, cere exprimarea analitică a cazului (cu ajutorul prepoziției *a)*; în consecință, substantivul precedat de *a* stă în cazul acuzativ, dar întreaga construcție *a* + substantiv este echivalentă cu un genitiv. Este și motivul pentru care acest *a* introduce un atribut genitival, și nu unul prepozițional.

VIII. Complementul apare rar ca determinant al unui numeral (vezi **A.g)**: numai pentru numeralele cu valoare adjectivală, situație în care complementul aproximează determinarea numerică *(aproximativ zece copii, aproape zece copii)*.

Orice determinant al unui substantiv, chiar dacă substantivul este de origine verbală și păstrează neschimbați unii determinanți de tip verbal *(trimitere de ajutoare **copiilor de către organizațiile nonguvernamentale; plecarea împreună la facultate)***, devine atribut.

IX. În seriile (a), (b), apar funcțiile subiect, complement direct și indirect, incompatibile cu adverbul. În seria (d), funcția de complement de agent este incompatibilă cu adverbul.

Observație: Orice apariție a unei forme adverbiale în aceste poziții sintactice îi schimbă obligatoriu statutul lexico-gramatical, transformînd adverbul în altă parte de vorbire, anume: în substantiv.

X. În seriile (a), (b) și (d) apar funcțiile de subiect și de complement direct, incompatibile cu adjectivul.

Observație: Orice apariție a unei forme adjectivale în poziții incompatibile cu clasa adjectivului atrage conversiunea acestuia în altă parte de vorbire (funcțiile indicate la (a), (b) și (d) ca fiind imposibile pentru adjectiv sînt semnul sintactic de substantivizare a acestuia).

Selecțiuni din subiectele propuse pentru examenul de admitere la Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza" (septembrie 1999)

THEODOR HRISTEA
Universitatea din București

Se dă următorul text:

Cei ce știu că francezii sînt raționaliști, germanii idealiști, englezii pragmatici, rușii mistici și orientalii fataliști nu vor să admită că, sufletește și culturalicește, trebuie să ne deosebim de alții și să avem și noi specificul nostru. (după G. Călinescu)

1. Analizați această frază și stabiliți, mai întîi, numărul propozițiilor din care este formată: *(a)* șase; *(b)* șapte; *(c)* opt; *(d)* mai multe.

2. Indicați exclusiv numărul predicatelor nominale existente în aceeași frază: *(a)* unu; *(b)* trei; *(c)* cinci.

3. Identificați propozițiile subiective existente în același text și precizați numărul lor: *(a)* una; *(b)* două; *(c)* trei; *(d)* mai multe.

4. Identificați apoi completivele directe și precizați numărul acestora: *(a)* cinci; *(b)* șase; *(c)* șapte.

5. Reexaminați întregul text și observați, de data aceasta, numai derivatele cu sufixe create în interiorul limbii române, care sînt în număr de: *(a)* două; *(b)* trei; *(c)* mai multe.

Se dă un alt text, care trebuie atent examinat din punct de vedere ortografic și lexical:

Deși s-a stabilit, de multă vreme, că pămîntul se mișcă în jurul soarelui, există încă o mulțime de ființe omenești care împărtășesc teoria geo-centrică a lui Ptolemeu și ignoră helio-centrismul lui Copernic și Galileo Galilei, admițînd că astrul zilei este acela care se rotește în jurul Terrei.

6. Precizați cîte devieri de la normele ortografice în vigoare există în acest text: *(a)* patru; *(b)* cinci; *(c)* mai multe.

7. Stabiliți exclusiv numărul verbelor neologice din același text: *(a)* două; *(b)* trei; *(c)* patru; *(d)* cinci.

8. Stabiliți, de asemenea, cîte derivate create în limba română există în textul citat: *(a)* patru; *(b)* cinci; *(c)* șase.

9. Precizați cîte greșeli există în următoarea frază: *Nu fii trist, ci fii vesel, întru cît fii tăi — ca dealtfel și proprii-mi fii — sînt copii foarte buni: (a)* două; *(b)* trei; *(c)* patru; *(d)* cinci.

10. Cuplați cuvintele cu același sens și stabiliți numărul dubletelor sinonimice adjectivale existente în lista care urmează: *adevărat, anormal, bombastic, ciudat, dăunător, deprimant, eronat, facil, grosolan, inexact, melancolic, nociv, relaxat, trist, straniu, ușor, veritabil: (a)* trei; *(b)* patru; *(c)* cinci; *(d)* șase.

11. Marcați răspunsul sau răspunsurile corecte date la următoarea întrebare: *Care sînt procedeele de care se servește limba română pentru a indica diferența de sex la ființele umane și la animale? (a)* Recurgerea la cuvinte diferite pentru fiecare dintre cele două ființe de sex opus *(substantive heteronime); (b)* Întrebuințarea unui singur cuvînt pentru desemnarea ființelor de ambele sexe *(substantive epicene); (c)* Formarea de substantive feminine de la masculine și de masculine de la feminine cu ajutorul sufixelor moționale. (Substantivele apte de a suferi această modificare se numesc *mobile.)*

12. Recunoașteți propoziția sau fraza în care topica adverbului *mai* este normală sau corectă: *(a) Mai s-a și supărat pe mine fără nici un motiv; (b) Nu mai o lăsa în pace după ce a cunoscut-o; (c) Mai ți-aduci aminte cum m-a primit? (d) Pe mine n-a vrut să mă mai primească la el.*

13. Precizați care este seria ce conține numai combinații lexicale corecte cu unul dintre paronimele *glacial* și *glaciar: (a)* aer glacial, ploaie glacială, primire glacială, vînt glacial; *(b)* aer glaciar, ploaie glaciară, primire glaciară, vînt glaciar.

14. Indicați fraza care nu conține nici o greșeală de limbă, de scriere sau de punctuație: *(a) „De cîteva ori, mingiile au trecut milimetric pe lîngă poarta apărată de goal-keeper-ul nostru"; (b) „Cînd simt*

cuțitul la os... tricolorii se forționează... și în ultimul meci scot exact rezultatul menit să le asigure o calificare..."; *(c)* „*Dacă vrei să nu fi prea departe de adevăr trebuie să ai un termen de comparabilitate*"; *(d) La unele examene și concursuri, tehnica de evaluare a cunoștințelor ar trebui radical modificată.*

15. Dintre cele patru enunțuri „sinonime", recunoașteți două care pot fi considerate corecte: *(a) Mijloacele mass-media sînt: radioul, televiziunea, presa propriu-zisă* etc.; *(b) Mijloacele de informare în masă sînt: radioul, televiziunea, presa propriu-zisă etc.; (c) Mijloacele de mass-media sînt: radioul, televiziunea, presa propriu-zisă etc.; (d) Mijloacele de masă ale informării sînt: radioul, televiziunea, presa propriu-zisă etc.*

16. În enunțurile de mai jos apar o serie de cacofonii: *Munca colectivă nu dă întotdeauna cele mai bune rezultate. Astăzi n-a băut decît nițică cafea. În casa sa omul face ce vrea. Mai ales pentru vite, musca columbacă este o insectă periculoasă.* „*Meciul s-a disputat la Las Vegas și a fost urmărit de 13.000 de spectatori*". Precizați cîte dintre vecinătățile cacofonice subliniate puteau fi evitate prin diverse procedee: *(a)* două; *(b)* trei; *(c)* patru; *(d)* cinci.

17. Arătați în care dintre următoarele combinații lexicale adjectivul *specios* este corect întrebuințat: *(a)* curs / seminar specios; *(b)* problemă specioasă; *(c)* particularități specioase; *(d)* argumentare specioasă.

18. Dintre cele cinci modalități de a exprima aceeași idee identificați două, care sînt incorecte: *(a) Puțini sînt criminalii care au mustrări de conștiință; (b) Puțini sînt criminalii care au mustrări de cuget; (c) Puțini sînt criminalii care au remușcări; (d) Puțini sînt criminalii care au remușcări de cuget; (e) Puțini sînt criminalii care au remușcări de conștiință.*

19. Arătați care dintre următoarele substantive pot fi folosite și în sens figurat: *atmosferă, brumă, căldură, convulsie, explozie, sete, spectru* și *val: (a)* cinci; *(b)* șase; *(c)* șapte; *(d)* opt.

20. Analizați adjectivul *neîntinat* din punctul de vedere al structurii lui morfologice și precizați din cîte morfeme (sau elemente minimale dotate cu sens) este alcătuit: *(a)* două; *(b)* trei; *(c)* patru.

21. Specificați care dintre cele patru construcții sînt greșite: *(a) Am numai un apartament; (b) Nu am decît un apartament; (c) Am decît un apartament; (d) N-am decît numai un apartament.*

22. Din următoarea serie *(advocat, corigent, divident, escortă, excroc, intinerar, jurisconsult, preerie, revindeca, standard, stres* și *vindicativ)* reținеți numai formele corecte sau literare și stabiliți numărul lor: *(a)* două; *(b)* trei; *(c)* patru; *(d)* cinci.

23. Precizați valoarea morfologică a lui *aproape* din următoarea frază: „După moartea fiicei sale, Iulia, B. P. Hasdeu a fost multă vreme *aproape* distrus": *(a)* adverb de loc; *(b)* adverb de timp; *(c)* adverb de mod.

24. Indicați cazul adjectivului subliniat din următorul enunț: *Oricărui revoluționar adevărat îi datorăm recunoștință: (a)* nominativ; *(b)* acuzativ; *(c)* dativ.

25. Indicați numărul greșelilor de limbă și de scriere existente în următoarea frază: *Dat fiind situația creeată în urma despărțirii de ea, și-a dat seama că vieața lui n-ar trebui să continue în acelaș chip: (a)* două; *(b)* trei; *(c)* patru; *(d)* cinci.

26. Se dă următorul text: „*Spune, bade, maică-ta* / Că, *și de s-ar măcina* / *În moară ca făina,* / *Noi, de-om fi dragi,* / *Ne-om lua*". (I. Pop Reteganul)

Arătați ce fel de subordonată este propoziția subliniată: *(a)* condițională; *(b)* concesivă; *(c)* modală comparativă.

27. Precizați numărul cuvintelor din lista de mai jos în a căror structură intră prefixul cu valoare negativă *ne-: nebun, necaz, negoț, negocia, nemernic, neon, nerușinat, nesaț, netot, neobrăzare: (a)* trei; *(b)* patru; *(c)* cinci.

28. Recunoașteți și marcați seria alcătuită exclusiv din perechi de cuvinte diferite (adică net specializate semantic): *(a)* comentar / comentariu, onorar / onorariu, salar / salariu, servici / serviciu; *(b)* acvar / acvariu, pretor / pretoriu, repertor / repertoriu, sigil / sigiliu; *(c)* auditor / auditoriu, orator / oratoriu, planetar / planetariu, solar /solariu.

29. Indicați propoziția sau propozițiile în care adjectivul pronominal de întărire este corect folosit: *(a)* Ele *însele* ne-au vizitat acum cîteva zile; *(b)* Ele *înșile* ne-au atras atenția asupra acestei probleme; *(c)* Ele *înșele* se contrazic uneori; *(d)* Ele *înseși* sînt convinse că au dreptate numai pe jumătate.

30. Dintre cele patru variante grafice sub care apare expresia de mai jos, recunoașteți-o pe cea corectă: *(a)* curiculum vite; *(b)* curiculum vitae; *(c)* curriculum vitae; *(d)* curriculum vite.

Precizări și explicații la unele răspunsuri

Nr. 1 și **2:** Fraza este formată din *11* propoziții, dintre care *6* au predicat verbal, iar *5* au predicat nominal. (Cu excepția celei dintîi, toate celelalte patru au verbul copulativ *a fi* subînțeles.) Existența, de

fiecare dată, a numelui predicativ alături de subiectul pe care el îl califică ne permite să reconstituim, fără nici o dificultate, cele patru propoziții eliptice de verbul-copulă: *germanii* [sînt] *idealişti, englezii* [sînt] *pragmatici, ruşii* [sînt] *mistici şi orientalii* [sînt] *fatalişti*".

Nr. 3: Prima dintre cele trei propoziții subiective este *cei ce ştiu*, care funcționează în frază ca subiect al predicatului *(nu) vor*. Conform celei mai răspîndite păreri, l-am considerat pe *cei ce* (pluralul lui *cel ce)* ca fiind un pronume relativ compus, care, în cazul de față, nu trebuie separat la analiza morfosintactică. Pentru statutul de pronume relativ compus al grupării *cel ce*, vezi, mai pe larg, discuția şi bibliografia pe care o citez în volumul *Limba română. Teste rezolvate, texte de analizat şi un glosar de neologisme*, Bucureşti, Editura Petrion, p. 79 — 80. Acelaşi statut i se recunoaşte lui *cel ce* şi în *Gramatica Academiei* (ediția a II-a), vol. I, p. 162. În *Studii de gramatică*, vol. I (1956), p. 31 — 32, Maria Iliescu admite, de asemenea, existența unui pronume relativ compus *cel ce*, recunoscut, printre alții, şi de Gh. D. Trandafir, în *Probleme controversate de gramatică a limbii române*, Craiova, Scrisul Românesc, 1982, p. 202 — 203 şi, mai pe larg, p. 187 — 188.

Nr. 5: Singurele derivate formate sigur în românește sînt *sufleteşte (< suflet* + suf. *-eşte)* şi *culturaliceşte (< cultural* + suf. *-iceşte*, prezent şi în *moraliceşte, papagaliceşte, intelectualiceşte* etc.). *Oriental, fatalist, idealist* şi *raționalist* au fost împrumutate din limba franceză, unde au corespondente perfecte *(oriental, fataliste, idéaliste, rationaliste)* şi, eventual, din italiană, care foloseşte aceleaşi derivate sub o formă aproape identică: *orientale, fatalista, idealista, razionalista*.

Nr. 6: Cinci sînt normele ortografice încălcate: *înpărtăşi* (în loc de *împărtăşi*, pentru că *n* înaintea consoanei bilabiale *p* se transformă în *m*), *soare* şi *pămînt* scrise cu literă mică, în loc de majusculă, fiindcă sînt nume proprii de aştri (vezi DOOM, p. XXIX) şi compusele *geocentric şi heliocentrism*, în cazul cărora trebuie suprimată cratima, întrucît elementele de compunere *geo-* şi *helio-* (asemenea altor „afixoide") nu se separă prin liniuță de unire de cuvintele la care se adaugă (cf. şi frc. *géocentrique* şi *héliocentrisme)*. Aceleaşi grafii sînt recomandate în DOOM (p. 250, col. 2 şi p. 269, col. 1).

Nr. 7: Pentru recunoaşterea neologismelor (în cazul de față, cele patru verbe: *stabili, exista, ignora* şi *admite)* recomand utilizarea a două lucrări lexicografice care înregistrează numai împrumuturi şi creații lexicale neologice ale limbii române: Florin Marcu şi Constant Maneca, *Dicționar de neologisme* (ediția a III-a) şi Florin Marcu, *Noul dicționar de neologisme*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1997.

Nr. 8: Derivatele create sigur în limba română sînt în număr de cinci, şi anume: *mulțime, ființă, omenesc, împărtăşi* şi *a se roti*. Pentru cunoaşterea modului exact în care s-au format aceste derivate poate fi consultat *Dicționarul explicativ al limbii române* (ediția I din 1975 sau ediția a II-a, apărută în 1996). Singura indicație etimologică nesatisfăcătoare este aceea care se dă adjectivului *omenesc* (considerat un derivat de la *om* + suf. *-esc)*. Întrucît rezultatul unei asemenea derivări ar fi trebuit să fie **omesc*, se impune să admitem că adjectivul în discuție provine de la pl. lui *om* (care este *oameni)* + suf. *-esc*.

Nr. 9: Locuțiunea adverbială *de altfel* (sinonimă cu *de altminteri)* trebuie scrisă neapărat în două cuvinte. După corectarea tuturor greşelilor, fraza capătă următoarea înfățişare: *Nu fi* trist, ci fii vesel, *întrucît fiii* tăi — ca *de altfel* şi *propriii-mi* fii — sînt copii buni.

Nr. 10: Douăsprezece adjective pot fi „cuplate", formînd şase dublete sinonimice: *adevărat — veritabil, ciudat — straniu, trist — melancolic, eronat — inexact, facil — uşor* şi *dăunător — nociv*.

Nr. 14: Sînt considerate greşite următoarele forme: *mingiile* (în loc de *mingile), se forționează* (în loc de *se forțează), să nu fi* (în loc de *să nu fii)* şi *comparabilitate* (în loc de *comparație)*.

Nr. 15: Paralel cu *mijloace de informare în masă*, cum se spune de obicei (deşi mai bine ar fi „mijloace de informare *în masă*"), trebuie admisă şi varianta *mijloace de masă ale informării* (sau *ale comunicării)*, care traduce mult mai fidel engl. *mass-media of communication*. Se mai poate spune şi *mijloace ale comunicării de masă*, care traduce engl. *media of mass communication*. *Mijloace (de) mass-media* este un pleonasm, întrucît engl. *media* (din lat. *media*, pl. lui *medium)* înseamnă chiar „mijloace".

Nr. 16: Cinci dintre cele şase cacofonii pot fi evitate în felul următor: *munca în colectiv, puțină cafea, în casa lui, face tot ce vrea* (sau *orice vrea)* şi *în localitatea* (ori în oraşul) *Las Vegas*.

Nr. 18: *Remuşcări de cuget* şi *remuşcări de conştiință* sînt exprimări hibride şi deci greşite, care se explică prin amestecul sau încrucişarea a două forme sinonime corecte: *remuşcări + mustrări de cuget* şi *remuşcări + mustrări de conştiință*.

Nr. 21: Tot prin „contaminarea" sau încrucişarea a două construcții sinonime corecte (una afirmativă şi alta negativă) se explică formulările greşite *am decît un apartament* şi *n-am decît numai un apartament*, care provin din *am numai un apartament + n-am decît un apartament*.

Nr. 24: Adjectivul *adevărat* stă în acelaşi caz cu substantivul *revoluționar*, pe care îl determină. Acelaşi substantiv este însă determinat şi de adjectivul nehotărît *oricare* (singurul care poartă marca dativului, întrucît este aşezat înaintea termenului pe care îl determină). Însoțind şi lămurind acelaşi substantiv, ambele adjective sînt în cazul dativ, care este şi cazul termenului determinat.

Nr. 25: Cele patru greşeli pe care le conţine fraza sînt următoarele: *dat fiind* (în loc de *dată fiind* situaţia), *creeată* (în loc de *creată*), *vieaţa* (în loc de *viaţa*), şi *acelaş* (în loc de *acelaşi*). Deşi traduce locuţiunea franţuzească invariabilă *étant donné*, îmbinarea lexicală românească *dat fiind* nu are caracter fix. Participiul *dat* se comportă asemenea unui adjectiv, acordîndu-se în gen şi număr cu substantivul care urmează după gerunziul *fiind*: „*dată* fiind *situaţia*", „*date* fiind noile *împrejurări*" etc.

Nr. 28: Numai seria *(c)* conţine exclusiv cuvinte diferite (adică: *auditor / auditoriu, orator / oratoriu, planetar / planetariu, solar / solariu*), pentru că şi sensul lor este diferit (cum rezultă din DEX, DOOM etc.). Dacă sensul celor două forme este identic, înseamnă că ne aflăm în faţa unei singure unităţi lexicale (ca în cazul lui *comentar* şi *comentariu, salar* şi *salariu, servici* şi *serviciu* etc.). În astfel de situaţii, prima dintre cele două variante este neliterară şi ea se explică prin tendinţa de scurtare a unor asemenea cuvinte constînd în eliminarea diftongului final *iu*.

Nr. 30: Expresia internaţională *curriculum vitae* este de origine latinească şi, etimologic vorbind, înseamnă „cursă a vieţii", „mers al vieţii (cuiva)". Ea tinde să înlocuiască definitiv scurtele *autobiografii* de altădată. Primul element component al acestei expresii este verbul latin *curro, -ere* „a alerga", ceea ce explică grafia cu dublu *r* a cuvîntului *curriculum*.

Răspuns / Întrebare	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)
1.				■	
2.			■		
3.			■		
4.		■	■		
5.	■				
6.		■			
7.			■		
8.		■			
9.				■	
10.				■	
11.	■		■		
12.				■	
13.	■				
14.				■	
15.		■		■	
16.				■	
17.				■	
18.				■	■
19.				■	
20.			■		
21.			■	■	
22.				■	
23.			■		
24.			■		
25.			■		
26.		■			
27.			■		
28.			■		
29.	■			■	
30.			■		

Proba de limba română la examenul de admitere la Facultatea de Litere din Bucureşti (septembrie 1999)

CAMELIA UŞURELU
Universitatea din Bucureşti

I. ***Se dă textul:***

„Pentru că asemenea controverse nu erau niciodată între patru ochi, ar fi exclus ca el să se fi decis să-şi sacrifice deliberat socrul, om cu destul păcate, dar nu şi cu acela de a nu fi fost patriot, pentru a face plăcere noilor conducători, a căror companie o căutase într-o perioadă cînd aceştia erau preocupaţi să găsească intelectuali ataşaţi, apţi să ocupe posturi de conducere." (Augustin Buzura)

1. Există în text subiective şi predicative? Dacă există, rescrieţi propoziţiile, arătaţi felul lor, indicînd şi raporturile care se stabilesc.

2. Există în text completive directe şi indirecte? Dacă există, rescrieţi propoziţiile, arătaţi felul lor, indicaţi relaţiile care se stabilesc.

3. Ce alt tip (sau ce alte tipuri) de propoziţii subordonate există în text? (Indicaţi numai felul lor, fără să le rescrieţi şi să le analizaţi).

4. Extrageţi cuvintele care funcţionează ca instrumente gramaticale cu rol sintactic în frază, grupaţi-le pe părţi de vorbire şi arătaţi care este deosebirea dintre aceste părţi de vorbire. (Pentru argumentare, exemplificaţi cu situaţiile din text.)

II. 1. (a) Indicaţi cu ce valori gramaticale apare *a fi* în textul de la **I.**

(b) Analizaţi sintactic şi morfologic părţile de propoziţie în componenţa cărora apare *a fi*, indiferent de valoarea gramaticală a acestuia.

2. (a) Indicaţi un sinonim pentru cuvîntul subliniat din textul de la **I.**

(b) Stabiliţi un omograf al acestuia şi utilizaţi-l într-o propoziţie.

3. Explicaţi semantic şi / sau gramatical, în funcţie de situaţie, în ce constă ambiguitatea următoarelor construcţii.

(a) *Oribilul cotidian.*

(b) *Criza continuă.*

(c) *Acest drum este ocolit.*

(d) *Căutarea profesorilor a rămas fără rezultat.*

III. ***Se dă textul:***

„Un lup a trecut pe lîngă soare, săltîndu-şi labele peste sloiurile Dunării şi tăind cu spinarea ţepoasă şi cu coada sură discul galben de pe cerul vînăt. Dintr-un loc ascuns şi neştiut se auzea înfundat, ca un rîs ferit, măcăit de raţe pitice. Un topor izbea rar pe undeva pe la marginile bălţilor — şi răsuna surd printre peşti în apa fluviului de sub gheaţă —, păsările de pe sticla albiei se mutau de pe-un picior pe altul şi-şi săltau capetele la izbiturile toporului, apoi îşi ciuguleau penele şi-şi vîrau din nou ciocurile sub aripă. Toporul bătea din ce în ce mai rar şi mai ostenit. Soarele s-a desprins de pe buza fluviului şi s-a ridicat deasupra convoaielor albe ale plopilor subţiri de pe maluri. Dinspre bălţi au venit pîlcuri mărunte de vrăbii, oprindu-se din loc în loc pe Dunăre, să ciugulească înşelate grăuncele de gheaţă care sclipeau pe dinţii sloiurilor.

Pe creasta malului înalt dinspre cîmpie au năvălit şi s-au oprit brusc, în plin soare, piepturi şi capete de cai, s-au aşezat la rînd, pînă ce dunga aceea lungă şi albă a malului, săltată pe cerul vînăt, s-a întesat toată de nări care aruncau abur peste golul de deasupra albiei". (Ştefan Bănulescu)

1. Ce formă de expunere este reprezentată în text?

2. Identificaţi şi exemplificaţi cu formele din text mijloacele stilistice utilizate; precizaţi şi comentaţi funcţia lor stilistică.

Baremul de notare

Cele trei subiecte (**I, II, III**) vor fi notate fiecare cu cîte 10 puncte, dintre care 1 punct se acordă din oficiu. Cele 9 puncte rămase se repartizează astfel: **1 p.** pentru I.1.; **3 p.** pentru I.2.; **1 p.** pentru I.3.; **4 p.** pentru I.4.; **4 p.** pentru II.1.; **1 p.** pentru II.2.; **4 p.** pentru II.3.; **1 p.** pentru III.1.; **8 p.** pentru III.2.

• La I.1. şi I.2. se va scădea cîte 1 punct pentru fiecare greşeală de delimitare şi de calificare (inclusiv pentru propoziţiile suplimentar incluse) şi se vor scădea cîte 0,25 puncte pentru greşelile privind relaţiile dintre propoziţii.

• La I.3. se vor acorda cîte 0,5 puncte pentru indicarea corectă a fiecărui tip de propoziție subordonată care mai există în text.

• La I.4. se acordă 2 puncte pentru identificare și grupare corectă și 2 puncte pentru argumentare și utilizarea în argumentare a situațiilor din text. (Din argumentare, trebuie să nu lipsească funcția sintactică a relativelor din text.) Se scad cîte 0,5 puncte pentru fiecare omisiune și cîte 0,5 puncte pentru greșelile de calificare și de grupare.

• La II.1. se acordă cîte 0,5 puncte pentru fiecare valoare gramaticală a verbului *a fi* corect indicată. Se acordă cîte 0,5 puncte pentru analiza corectă (morfologică și sintactică) a fiecărei părți de propoziție. Se scad cîte 0,25 puncte pentru fiecare greșeală sau omisiune importantă din analiza părților de propoziție.

• La II.2. se acordă 0,5 puncte pentru sinonimul corect indicat și 0,5 puncte pentru cuvîntul omograf și exemplificarea lui corectă.

• La II.3. se acordă cîte 1 punct pentru explicarea corectă a ambiguității fiecărei construcții. Se scad 0,5 puncte dacă, în argumentare, nu apare termenul *omonimie* (sau sintagma *construcții / cuvinte omonime).*

• La III.1. se va acorda 1 punct pentru identificarea formei de expunere din text (descriere).

• La III.2. se acordă:

— 5 puncte pentru identificarea și exemplificarea corectă a mijloacelor stilistice: cîte 1 punct pentru recunoașterea epitetelor, a metaforelor și a altor figuri de stil (personificare, gradație); 1,5 puncte pentru recunoașterea metonimiilor; 0,5 puncte pentru comparații.

— 2 puncte pentru precizarea și comentarea funcției expresive a figurilor de stil.

— 1 punct pentru calitatea comentariului și redactare.

• Se scade cîte 1 punct pentru fiecare greșeală de ortografie.

Rezolvarea subiectelor

I. *Pentru că asemenea controverse nu erau niciodată între patru ochi, [1]/ ar fi exclus [2]/ ca el să se fi decis [3]/ să-și sacrifice deliberat socrul, om cu destul păcate, dar nu și cu acela de a nu fi fost patriot, [4]/ pentru a face plăcere noilor conducători, [5]/ a căror companie o căutase într-o perioadă [5]/ cînd aceștia erau preocupați [6]/ să găsească intelectuali atașați, apți [7]/ să ocupe posturi de conducere [8]/.*"

1. În text nu există propoziții predicative. Există numai o subordonată subiectivă („ca el să se fi decis... pentru a face plăcere noilor conducători") cerută de expresia verbală impersonală „ar fi exclus". Raportul de subordonare este stabilit prin conjuncția subordonatoare compusă *ca ... să.*

2. În text nu există nici o propoziție completivă directă. Există însă trei completive indirecte:

să-și sacrifice deliberat socrul, om cu destule păcate, dar nu și cu acela de a nu fi fost patriot = propoziție completivă indirectă, subordonată propoziției 3 (elementul regent este un verb la diateza reflexivă, deci cu regim intranzitiv), raportul de subordonare este stabilit prin conjuncția subordonatoare simplă *să;*

să găsească intelectuali atașați, apți = propoziție completivă indirectă, subordonată propoziției 6 (elementul regent este adjectivul participial *preocupați),* raportul de subordonare este stabilit prin conjuncția subordonatoare simplă *să;*

să ocupe posturi de conducere = propoziție completivă indirectă, subordonată propoziției 7 (elementul regent este adjectivul *apți),* raportul de subordonare este stabilit prin conjuncția subordonatoare simplă *să;*

3. În text există o propoziție cauzală (P1) și două atributive (P5 și P6).

4. *pentru că* = locuțiune conjuncțională
ca... să = conjuncție subordonatoare compusă
să = conjuncție subordonatoare simplă
a căror = pronume relativ
cînd = adverb relativ

Conjuncțiile subordonatoare și locuțiunea conjuncțională funcționează ca simple instrumente gramaticale, stabilind un raport de subordonare între o subordonată și regenta sa. Nu îndeplinesc funcții sintactice de părți de propoziție. Pronumele relativ și adverbul relativ au dublu rol: în frază funcționează ca elemente de relație subordonatoare, iar în propoziția subordonată îndeplinesc o funcție sintactică.

a căror = atribut pronominal genitival exprimat prin pronume relativ simplu, variabil, cazul genitiv;
cînd = complement circumstanțial de timp exprimat prin adverb relativ.

Notă! Cel mai des au fost întîlnite următoarele tipuri de greșeli:

1. greșeli de delimitare: P8 = *apți să ocupe posturi de conducere*

2. propoziții suplimentar incluse: *dar nu și cu acela de a nu fi fost patriot* (Candidații au considerat că „a nu fi fost patriot" este un predicat nominal, deși verbul copulativ este la un mod nepersonal); *pentru a face plăcere noilor conducători* („a face" a fost considerat predicat verbal);

3. greşeli de calificare a propoziţiilor subordonate: P4 a fost înregistrată ca subordonată completivă directă, unii candidaţi nerecunoscînd regimul intranzitiv al verbului „a se decide"; P8 a fost considerată completivă directă, elementul regent indicat fiind verbul tranzitiv „să găsească" din P7;

4. La **I.**3. a fost enumerată şi propoziţia principală deşi se cereau numai subordonatele.

II. 1. (a) *nu erau* = („a fi" este aici verb copulativ personal)

(s-a considerat corectă şi soluţia: „verb predicativ" pentru candidaţii care au subliniat „nu erau").

ar fi exclus = („a fi" este aici verb copulativ impersonal)

să se fi decis („a fi" este verb auxiliar, ajută la formarea conjunctivului perfect)

a nu fi fost (patriot) („a fi" este verb auxiliar, ajută la formarea infinitivului perfect)

a nu fi fost patriot („a fi" este aici verb copulativ)

erau preocupaţi („a fi" este verb copulativ personal)

(b) *nu erau între patru ochi* = predicat nominal format din verbul copulativ „nu erau" (exprimat prin verb nepredicativ, intranzitiv, personal, conjungarea a IV-a, neregulat, diateza activă, modul indicativ, timpul imperfect, persoana a III-a, numărul plural, formă negativă) şi numele predicativ „între patru ochi" (exprimat prin locuţiune adjectivală);

ar fi exclus = predicat nominal format din: „ar fi" = verb copulativ exprimat prin verb nepredicativ, intranzitiv, impersonal, conjugarea a IV-a, diateza activă, modul condiţional, timpul prezent, forma afirmativă; „exclus" = nume predicativ exprimat prin adverb de mod provenit prin conversiune din participiu, fără grad de comparaţie;

să se fi decis = predicat verbal exprimat prin verb predicativ, intranzitiv, personal, conjugarea a IV-a, diateza reflexivă, modul conjunctiv, timpul perfect, persoana a III-a, numărul singular, forma afirmativă;

(de) a nu fi fost patriot = atribut verbal exprimat printr-o construcţie infinitivală formată din: „a nu fi fost patriot" = predicat nominal format din: „a nu fi fost" = verb copulativ exprimat prin verb nepredicativ, intranzitiv, conjugarea a IV-a, diateza activă, modul infinitiv, timpul perfect; „patriot" = nume predicativ exprimat prin adjectiv propriu-zis, variabil, cu patru forme flexionare, genul masculin, numărul singular, cazul nominativ;

erau preocupaţi = predicat nominal format din: „erau" = verb copulativ exprimat prin verb nepredicativ, intranzitiv, personal, conjugarea a IV-a, diateza activă, modul indicativ, timpul imperfect, persoana a III-a, numărul plural; „preocupaţi" = nume predicativ exprimat prin adjectiv provenit dintr-un verb la participiu (conjugarea I), se acordă cu pronumele subiect „aceştia" (genul masculin, numărul plural, cazul nominativ), gradul pozitiv.

Notă! Cele mai întîlnite greşeli au fost: *ar fi exclus* = predicat verbal exprimat prin verb personal la modul condiţional, timpul perfect; *erau preocupaţi* = predicat verbal exprimat prin verb la diateza pasivă.

2. (a) *companie* = „anturaj, tovărăşie"

(b) *companíe — compánie*

Compánia a doua este pregătită pentru atac.

Notă! Majoritatea candidaţilor nu au ştiut ce este un omograf. Mulţi dintre cei care au recunoscut omograful nu au marcat accentul, element necesar pentru acordarea punctajului.

3. (a) *Oribilul cotidian.*

Din punct de vedere gramatical, construcţia poate fi interpretată în două moduri:

1. substantiv (provenit prin conversiune dintr-un adjectiv) + adjectiv

2. adjectiv (preia articolul substantivului, fiind antepus) + substantiv

Din punct de vedere semantic, ambiguitatea construcţiei este generată de perechea de omonime *cotidian* („ziar") — *cotidian* („zilnic").

(b) *Criza continuă.*

Ambiguitatea construcţiei este de natură semantico-sintactică, fiind generată de utilizarea elementului lexical „continuă", care poate fi verb la indicativ prezent sau adjectiv.

(c) *Acest drum este ocolit.*

Ambiguitatea construcţiei este de natură sintactică, *este ocolit* putînd fi interpretat fie ca predicat nominal („ocolit" fiind calitatea atribuită subiectului „drum"), fie ca predicat verbal exprimat printr-un verb la diateza pasivă. (Este o construcţie pasivă absolută pentru că agentul nu este lexicalizat în structura de suprafaţă).

(d) *Căutarea profesorilor a rămas fără rezultat.*

Ambiguitatea sintactică a construcţiei provine din tipul de genitiv utilizat. Genitivul „profesorilor" poate fi interpretat fie ca genitiv „obiectiv" (adică un genitiv provenit dintr-un obiect direct: *Cineva îi caută pe profesori)*, fie ca genitiv subiectiv (adică un genitiv provenit dintr-un subiect: *Profesorii caută ceva).*

III. 1. Forma de expunere din text este descrierea.

2. În text sînt utilizate următoarele mijloace stilistice:

(a) epitete *(cu spinarea tepoasă, coada sură, discul galben, cerul vînăt, grăunţele de gheaţă, convoaiele albe ale plopilor subţiri);*

(b) metafore *(discul galben, sticla albiei, convoaiele albe ale plopilor, dinţii sloiurilor);*

(c) personificări *(toporul bătea din ce în ce mai rar şi mai ostenit);*

(d) comparaţii *(se auzea... ca un rîs ferit)*

(e) metonimii *(au năvălit... piepturi şi capete de cai, s-a înţesat toată de nări);*

(f) gradaţii.

Textul este o descriere combinată a unui cadru natural şi a „elementelor" animate (om, păsări, cai). Epitetul asigură cromatismul descrierii peisajului, cromatism care este cît se poate de divers. Culorile se pot grupa în: culori calde, clare, luminoase *(galben, alb)* şi culori sumbre, neclare *(sur, vînăt).* Cele două tipuri generează un cromatism antitetic. Cromatismul se remarcă nu numai la nivelul adjectivului, ci şi la nivelul altor părţi de vorbire: substantiv *(sticla albiei, dinţii sloiurilor, grăunţe de gheaţă),* verb *(sclipeau).* Atît adjectivele clare, luminoase, cît şi substantivele şi verbele cu valoare cromatică sînt substitute ale luminii.

Adjectivele cu valoare de epitet sînt incluse şi în structura altor figuri: metafora *(discul galben, convoaiele albe ale plopilor subţiri),* comparaţia *(ca un rîs ferit),* personificarea *(toporul bătea... ostenit).*

Descrierea are două componente: o componentă vizuală (imaginile vizuale realizate prin epitete şi metafore sînt marcate de o luminozitate puternică prezentată ascendent: *discul galben de pe cerul vînăt, soarele s-a desprins de pe buza fluviului şi s-a ridicat..., în plin soare),* şi o componentă auditivă (realizată prin personificări şi comparaţii şi prezentată descendent: *ca un rîs ferit, un topor izbea rar... şi răsuna surd, toporul bătea din ce în ce mai rar şi mai ostenit).* Descrierea începe cu o imagine vizuală (*un lup a trecut pe lîngă soare)* care marchează răsăritul soarelui. Treptat peisajul este animat, imaginile vizuale se combină cu cele auditive. În finalul descrierii este din nou prezentă numai componenta vizuală *(Pe creasta malului înalt dinspre cîmpie au năvălit şi s-au oprit brusc, în plin soare, piepturi şi capete de cai, s-au aşezat la rînd, pînă ce dunga aceea lungă şi albă a malului, săltată pe cerul vînăt, s-a înţesat toată de nări care aruncau abur peste golul de deasupra albiei).*

Examenul de bacalaureat 2000 (IV)

Prof. FLORIN IONIŢĂ
Liceul „Iulia Hasdeu", Bucureşti

În luna martie a avut loc ultima „repetiţie" în vederea examenului de bacalaureat din vară. La proba de limba şi literatura română au participat 750 de elevi din întreaga ţară. A fost vorba de un eşantion selectat pe criterii statistice riguroase, incluzînd toate tipurile de licee (teoretice, pedagogice, militare, industriale, agricole, cu limba de predare a diverselor naţionalităţi etc.). Materia a cuprins următorii scriitori: Mihai Eminescu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Ion Barbu, Vasile Voiculescu, G. Călinescu, Mircea Eliade, Marin Preda. Au fost testate patru variante de subiecte, respectîndu-se structura deja anunţată: 1. înţelegere de text cu cinci răspunsuri limitate la cel mult zece rînduri — **20 de puncte**; 2. redactare a unui text într-un stil funcţional, în raport de anumite cerinţe — **10 puncte**; 3. gramatică (pentru elevii care au studiat limba română 4 / 5 ore săptămînal) sau limbă română (pentru toate celelalte profiluri) — **20 de puncte**; 4. eseu / compoziţie care pretinde rezolvarea unor probleme explicit formulate (în principiu, cinci la număr) — **40 de puncte**. O noutate a fost şi consemnarea, direct pe foaia de examen, a punctajului pentru fiecare item în parte şi nu doar a punctajului general. De asemenea, s-a cerut participanţilor să-şi exprime părerea în legătură cu modul de prezentare şi cu gradul de dificultate al subiectelor şi, în general, cu tot ceea ce este legat de examenul de bacalaureat, care bate la uşă.

În cele ce urmează vom încerca să prezentăm cîteva dintre informaţiile şi concluziile oferite de acest ultim test şi, de asemenea, unele dintre observaţiile participanţilor.

Mai importantă chiar decît notele, care, în acest moment, nu spun prea mult, avînd în vedere că simularea a avut loc cu trei luni înainte de examen, şi nu toţi participanţii au reuşit să parcurgă materia respectivă a fost ponderea fiecărui subiect în stabilirea mediei finale, care oferă indicii asupra gradului de dificultate al subiectelor.

Prezentăm mai jos un grafic al rezultatelor, făcînd precizarea că scala de la 0 la 80, din partea stîngă, indică media obţinută. Ea se opreşte la 80 şi nu urcă pînă la 100, deoarece în nici o situaţie nu s-a depăşit o medie de 75 de puncte!

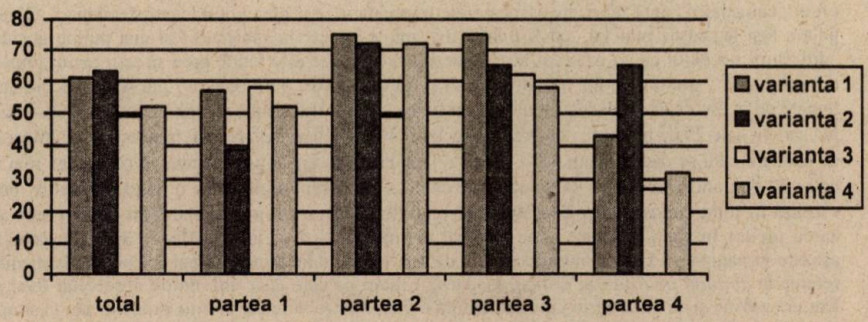

Prelucrarea statistică a datelor a fost realizată cu ajutorul domnului Henk A. M. Kuijper de la National Institute for Educational Measurement, Arnhem, Olanda, căruia îi mulţumim şi pe această cale.

Precum se observă uşor, subiectul care a dat cea mai mare bătaie de cap elevilor a fost al patrulea, eseul: în trei din patru variante aici s-a obţinut punctajul cel mai mic. Cele mai bune rezultate s-au obţinut la subiectele 2 şi 3. Dar cum punctajul lor însumat, 30, reprezintă doar o treime din nota finală, este clar că ele singure, chiar perfect rezolvate, nu pot asigura succesul la examen.

Iată însă cîteva constatări concrete, în legătură cu fiecare dintre subiecte.

Subiectul 1 a fost considerat în general uşor de elevi, dar, poate, tocmai de aceea, destul de mulţi dintre ei au ignorat (sau nu au citit cu atenţie!?) cerinţa care pretindea rezolvarea punctuală a celor cinci itemi, oferind un singur răspuns într-o compunere de circa cincizeci de rînduri. Evident că astfel au pierdut multe din punctele puse în joc. Din răspunsurile elevilor la chestionarele care au însoţit testele a rezultat însă şi faptul că unii dintre ei pur şi simplu nu au înţeles ce li s-a cerut. De exemplu: „Cerinţele de la punctul 1 ar trebui să fie mai concrete, să fie legate de cunoştinţele teoretice ale elevului şi nu de capacitatea acestuia de a comenta"; „subiectul 1, mult prea complex pentru a putea fi tratat în zece rînduri". Or, nici un item nu pretindea un „comentariu", ci doar dovada înţelegerii unui text de cel mult trei sute de cuvinte, extras dintr-o operă literară studiată. Pe de altă parte, cele zece rînduri erau o limită pentru fiecare item în parte şi nu pentru ansamblu.

Subiectul 2 a oferit scorul cel mai bun, cu o medie de aproape 7 puncte (dintr-un total de 10). Dar, deşi a fost perceput ca accesibil de către majoritatea candidaţilor, numărul notelor maxime a fost redus, circa 10%. Un singur elev a făcut observaţia că „subiectul II este în afara programei".

Subiectul 3, cu toate că a oferit în general scoruri mai bune şi o medie de 14 puncte (din 20), a generat destule discuţii din partea candidaţilor de la clasele unde limba şi literatura română s-a studiat trei ore pe săptămînă. Mulţi l-au considerat ca fiind de gramatică şi, ca atare, „în afara programei": „problemele de gramatică ar trebui să fie pentru profilurile filologice"; „multe elemente care s-au studiat în gimnaziu au fost uitate"; „cerinţe care nu s-au făcut la clasă (sinonime neologice)"; „în condiţiile de stres ale unui examen o «chichiţă», subiectul III mai mult te stresează decît te face să gîndeşti". Şi unii profesori au avut rezerve: „Încercarea ministerului de a obliga elevii şi profesorii să parcurgă şi elemente de limbă într-o programă şi aşa destul de bogată e sortită unei supraaglomerări şi unui studiu «pe apucate», şi nu organizat. Nu poate fi vorba de studiu organizat deoarece trebuie «furate» nişte ore de la studiul marilor noştri scriitori. În locul subiectului de limbă ar putea fi dat la fel de bine un set de probleme din capitolul *Concepte operaţionale* care figurează în programa de bacalaureat. *Deşi mai greu*, un astfel de capitol totuşi rezumă parcursul a patru ani din studiul istoriei literaturii române. Elevii sîrguincioşi s-au întîlnit cu asemenea concepte în cei patru ani, şi le reactualizează mai uşor, decît probleme de vocabular predate şi făcute în clasa a VIII-a". Lectura atentă a capitolului V, 1. din programa de examen ar putea lămuri multe dintre nedumeriri. Ar fi poate necesar ca toţi candidaţii să facă acest lucru.

În schimb, elevii de la clasele cu profil de filologie, ca şi mulţi dintre profesori, au considerat subiectul de gramatică prea simplu. Cu toate acestea, scorul maxim a fost obţinut doar în circa 8% dintre cazuri. Aşadar, a t e n ţ i e: *nu totdeauna simplitatea înseamnă performanţă!*

Subiectul 4 a oferit scorurile cele mai mici, cu o medie de numai 18 puncte din 40, ceea ce ar corespunde unei note sub 5! Surprinzător, el nu a generat aproape nici un fel de reacţii negative din partea profesorilor şi relativ puţine, din partea elevilor. Cauza pare a fi aceea că toată lumea este relativ familiarizată cu un asemenea tip de cerinţă — eseu / compoziţie — din anii trecuţi. Unul dintre motivele pentru care performanţele au fost totuşi slabe la acest subiect a fost acela că prea mulţi candidaţi nu au ţinut cont de

cerinţele formulate (singurele pentru care se primeau puncte **şi se vor primi şi la examenul din vară**), ci au oferit „comentarii" gata fabricate şi memorate în prealabil, dar prea puţin legate de subiect. Obiecţia principală a fost legată de punctaj: „ar fi trebuit mai multe puncte la subiectul I şi mai puţine la subiectul IV"; „dificil mi s-a părut că nu am avut textul poeziilor, deoarece este foarte greu să reţii textul tuturor poeziilor din programă"; „nu toţi ne-am născut scriitori şi nu toţi sîntem buni eseişti"; „nu sînt de acord cu cele 20 de puncte de la eseu care se dădeau sau nu; mai bine s-ar mai fi dat încă un subiect astfel încît oricine să poată lua sau nu cele 20 de puncte"; „cotarea subiectului 4 mi s-a părut exagerată; în acest fel ne întoarcem la tipul de examen care se dădea acum 4 — 5 ani". Trebuie să facem totuşi precizarea că, în cea mai mare parte, cele „20 de puncte" ar trebui să fie obţinute de orice absolvent de liceu cu o pregătire medie, pentru că ele vizează în fond cunoştinţe şi deprinderi rezonabile pentru cineva care a studiat doisprezece ani: organizarea ideilor în scris — **4 p.**; lexic adecvat cerinţelor — **4 p.**; ortografie — **3 p.**; punctuaţie — **4 p.**; aşezare în pagină — **1 p.** O singură cerinţă, de **4 p.** (ceea ce înseamnă numai 0,4 puncte la media finală), se referea la *abilităţi analitice şi critice*, aşadar la calităţi pe care doar unii dintre absolvenţi le-ar putea avea. Dar era nevoie şi de un criteriu care să permită o diferenţiere între elevii bine pregătiţi pur şi simplu şi aceia, cu siguranţă mai puţini la număr, cu o înclinaţie specială pentru studiul literaturii, avînd păreri originale pe care sînt capabili să le transmită într-un mod adecvat.

Tonul general al observaţiilor a fost însă mai degrabă de aprobare: „subiectele nu au fost dificile, au fost formulate clar şi concis, relativ uşoare; rezonabile; accesibile oricui"; „subiectele au fost exacte şi la obiect; răspunsurile trebuie să fie concise, în funcţie de fiecare întrebare. Este o nouă metodă în învăţămîntul românesc"; „subiectele au fost structurate aşa cum mă aşteptam. Simularea m-a ajutat mult în formarea unei păreri despre cum va fi examenul"; „subiecte abordabile, dar se putea şi mai uşor"; „greutate mare la compoziţiile eseu unde este nevoie de o mai mare aprofundare a cunoştinţelor. Sînt într-adevăr subiecte de bacalaureat". Cu siguranţă că examinaţi şi examinatori, deopotrivă, au învăţat mult din acest experiment.

Prezentăm în continuare cele patru variante care au făcut obiectul observaţiilor de mai sus. Ele au fost elaborate de membrii Grupului de lucru din cadrul Serviciului Naţional de Evaluare şi Examinare (SNEE) format din profesorii dr. Aura Ilian, dr. Roxana Mihail, Şt. M. Ilinca, Florin Ioniţă, Adrian Săvoiu şi Mihail Stan.

Varianta 1

Filologie, limbi străine intensiv, pedagogic
4 — 5 ore săptămînal

- Toate subiectele sînt obligatorii. Se acordă 10 puncte din oficiu.
- Timpul efectiv de lucru este de trei ore.

I. ***Citeşte cu atenţie următorul text:***

„Moromete trecu pe lîngă prispă fără să se uite la cei doi care îl aşteptau şi se opri în dreptul tindei:

— Catrino, ia, fa, secerile astea! strigă el supărat, aruncînd secerile pe prispă într-un fel de parcă secerile ar fi fost afacerea care nu-i plăcea.

Nu luă nimeni secerile, Catrina era plecată la biserică, iar fetele parcă stăteau la pîndă în casă.

Moromete se întoarse apoi spre grădină cu spatele la agent şi la însoţitorul acestuia şi strigă iarăşi, ca şi cînd cei doi de pe prispă nici n-ar fi existat:

— Paraschive, tu unde eşti, mă? Nu vezi că furca aia stă acolo lîngă gard de cinci săptămîni! Ia-o de acolo şi bag-o în şopron! Ar putea să stea acolo pîn-o rugini, pînă te-i înţepa în ea şi tot n-ai s-o ridici!...

Paraschiv nu-i răspunse; nici nu se vedea unde este. Moromete mai rămase cîteva clipe cu spatele întors spre cei doi de pe prispă, apoi deodată se răsuci pe călcîie şi strigă:

— N-am!

Agentul se ridică şi vru să spună ceva, dar Moromete strigă iarăşi, de data asta desfăcîndu-şi braţele în lături:

— N-am!

— Asta mi-o cînţi dumneata, nea Ilie, de cînd te ştiu eu, zise agentul tăios, fără să se mire. Pe mine perceptorul nu mă întreabă dacă dumneata ai sau n-ai. Anul ăsta s-a terminat cu n-am. Ia stai colea jos pe prispă şi nu te mai uita aşa urît la mine!

Moromete se apropie de prispă tăcut. Acum se uita în altă parte, întocmai ca şi cînd n-ar fi auzit nimic din tot ceea ce i se spusese. Se rezemă liniştit de stîlpul casei şi începu să se caute prin buzunarele flanelei. Scoase din fundul buzunarului puţin praf de tutun, amestecat cu gunoi, şi vru să-l toarne într-o foiţă, dar îl suflă repede şi se uită urît la omul care îl însoţea pe agent. I se adresă supărat şi poruncitor:

— Dă-mi mă, o țigare!

Omul își scoase repede tabachera și i-o întinse.

— Fonciera pămîntului, lot Moromete, trei mii de lei. Lot Catrina Moromete, rest de plătit două mii opt sute șaizeci și trei de lei, zise agentul frunzărind un registru cu scoarțele moi. Nu e cine știe ce! Nea Ilie, uite ce este, plătești acum restanțele care sînt mai urgente, și pe anul ăsta te las pînă după secere. Altceva n-am ce să fac. Hai mai repede, că pînă la prînz mai am de încasat șaizeci de oameni...

Moromete care în tot acest timp își răsucise țigarea, își ridică fruntea la agent, se uită la el întrebător, apoi spuse:

— Catrino, sau Tito, care ești în tindă; dă-mi un foc!

Agentul se așeză pe marginea prispei, scoase un chitanțier și începu să scrie în el: «Adică lei trei mii s-a primit de la d. Ilie Moromete...» Înainte de a scrie se uită la om să-l audă confirmînd. Moromete însă nu zise nimic.

Tita ieși pe prispă cu un cărbune și-i dădu tatălui să aprindă. Jupuitu rupse chitanța și i-o întinse lui Moromete cu un aer grăbit, azvîrlind registrul cu scoarțele moi într-o geantă, pe care o ținea sub braț. Moromete luă chitanța, se uită la ea cercetător, parcă ar fi vrut să-și dea seama dacă e legală, o întoarse pe partea cealaltă, apoi o puse încetișor pe prispă, trăgînd liniștit din țigare.

— Hai, nea Ilie, hai, nea Ilie! se grăbi Jupuitu, pocnind încuietorile genții.

— Păi nu ți-am spus că n-am?! zise Moromete nevinovat. Ce să-ți fac eu dacă n-am! De unde să-ți dau? N-am!" (Marin Preda, *Moromeții*, I)

Redactează răspunsuri de maximum 10 rînduri pentru fiecare dintre următoarele cerințe:

1. Transcrie, din text, o formulă de adresare folosită de Moromete și o formulă de adresare folosită de unul dintre agenții fiscali; explică, pentru fiecare caz în parte, ce raporturi între personaje sugerează aceste formule. **(4 p.)**

2. În prima parte a scenei, Moromete se arată supărat pe membrii familiei sale, pentru că în curtea casei este dezordine. Motivează comportamentul său în această situație, ținînd seama de faptul că nici unul dintre cei vizați nu este de față. **(4 p.)**

3. Transcrie, din textul de mai sus, un fragment de cel mult douăzeci de cuvinte, care surprinde momentul în care unul dintre personaje încearcă să detensioneze atmosfera. **(4 p.)**

4. Numește stilul funcțional în care poate fi încadrat următorul fragment, extras din textul de mai sus: *„Adică lei trei mii s-a primit de la d. Ilie Moromete...".* **(4 p.)**

5. Încercuiește litera corespunzătoare răspunsului potrivit pentru afirmația de mai jos și motivează-ți opțiunea.

Prin întregul său comportament Moromete urmărește: *(a)* să-i enerveze pe agenții fiscali; *(b)* să-i determine să plece din curtea lui; *(c)* să negocieze o amînare a plăților. **(4 p.)**

Total: 20 de puncte

II. Te numești Ioan / Ioana Grigorescu și te afli într-o tabără, la Predeal, în vacanța de iarnă. Redactează o scrisoare către părinții tăi, în care să relatezi, în maximum o pagină, o întîmplare petrecută aici.

Atenție! Scrisoarea trebuie să folosească mărcile specifice stilului epistolar familiar și să îndeplinească următoarele cerințe:

- să respecte convențiile specifice scrisorii familiale; **(4 p.)**
- să aibă conținutul și structura adecvate acestui tip de scrisoare; **(4 p.)**
- să folosească normele în vigoare de ortografie și de punctuație. **(2 p.)**

Total: 10 puncte

III. ***Recitește fragmentul dat și rezolvă următoarele cerințe:***

1. Scrie patru locuțiuni verbale, în componența cărora să intre verbul *a lua*. **(4 p.)**

2. Alcătuiește un enunț în care să folosești omofone neomografe pentru: *ai, n-ai*. **(4 p.)**

3. Menționează valoarea morfologică a fiecărui *o* din structurile: *pîn-o rugini; s-o ridici; într-o foiță; o țigare*. **(4 p.)**

4. Numește funcția sintactică a verbului *frunzărind* din structura *„zise agentul frunzărind un registru"*; realizează expansiunea / dezvoltarea acestei funcții sintactice, menționînd și rezultatul obținut. **(4 p.)**

5. Propoziția *ceea ce i se spusese* este o subordonată: *(a)* atributivă; *(b)* completivă directă; *(c)* subiectivă. **(4 p.)**

Total: 20 de puncte

IV. Scrie o compoziție (un eseu), în care să demonstrezi că poemul **Luceafărul** reprezintă o sinteză a întregii lirici eminesciene.

În elaborarea eseului tău, făcînd conexiuni și cu alte creații ale poetului, vei avea în vedere referirea la următoarele idei:

- aspirația către dragoste; **(4 p.)**
- obsesia idealului, a absolutului; **(4 p.)**
- visul ca har compensatoriu al ființei umane; **(4 p.)**
- soarta geniului; **(4 p.)**
- fascinația cosmică și mirajul nemărginirii. **(4 p.)**

Notă! Se recomandă ca eseul să nu depășească 3 — 4 pagini. Ordinea integrării cerințelor în cuprinsul lucrării este la alegere.

Pentru redactarea eseului tău vei primi încă **20 de puncte** (*organizarea ideilor în scris:* **4 p.**; *abilitățile analitice și critice:* **4 p.**; *lexicul adecvat cerințelor:* **4 p.**; *ortografie:* **3 p.**; *punctuație:* **4 p.**; *așezarea în pagină:* **1 p.**).

Total: 40 de puncte

Varianta 2

Filologie, limbi străine intensiv, pedagogic
4 — 5 ore săptămînal

- Toate subiectele sînt obligatorii. Se acordă 10 puncte din oficiu.
- Timpul efectiv de lucru este de trei ore.

I. ***Citește cu atenție următorul text:***

„Nu credeam să-nvăț a muri vrodată; / Pururi tînăr, înfășurat în manta-mi, / Ochii mei nălțam visători la steaua / Singurătății. // Cînd de-odată tu răsărișI în cale-mi, / Suferință, tu, dureros de dulce.../ Pîn-în fund băui voluptatea morții / Nendurătoare. // Jalnic ard de viu chinuit ca Nessus, / Ori ca Hercul înveninat de haina-i; / Focul meu a-l stinge nu pot cu toate / Apele mării. // De-al meu propriu vis, mistuit mă vaiet, / Pe-al meu propriu rug, mă topesc în flăcări... / Pot să mai renviu luminos din el ca / Pasărea Phoenix? // Piară-mi ochii turburători din cale, / Vino iar în sîn, nepăsare tristă; / Ca să pot muri liniștit, pe mine / Mie redă-mă!" (Mihai Eminescu, *Odă în metru antic)*

Redactează răspunsuri de maximum 10 rînduri pentru fiecare dintre următoarele cerințe:

1. Motivează folosirea de către poet a formei verbale *mă vaiet*, în locul celei recomandate de lucrările normative în vigoare *mă vait*.
2. Arată rolul celor două comparații *(... ca Nessus, / Ori ca Hercul...)* în conturarea semnificației de ansamblu a poeziei.
3. Numește figura de stil conținută în versul: *Suferință, tu, dureros de dulce.*
4. Explică, din punct de vedere al sensului poetic, versul de mai sus.
5. Exprimă într-o singură propoziție / frază tema poeziei.

Total: 20 de puncte

II. Te numești Andrei / Andreea Popescu și ești elev / elevă în clasa a XII-a al / a liceului „Ștefan cel Mare" din București. Biblioteca liceului tău a intrat în renovare. Deoarece ai nevoie de un exemplar din *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, de G. Călinescu, trebuie să redactezi o scrisoare oficială, adresată bibliotecarului, prin care soliciți împrumutarea acestui volum, pentru o perioadă de o săptămînă.

Atenție! Scrisoarea ta aparține stilului oficial și trebuie să îndeplinească următoarele cerințe:

- să prezinte în mod clar relațiile oficiale dintre destinatar și expeditor;
- să expună convingător și explicit obiectul solicitării;
- să trateze în stil neutru, adecvat, problema abordată;
- să utilizeze convențiile și mărcile stilului oficial.

Total: 10 puncte

III. ***Recitește fragmentul dat și răspunde la următoarele cerințe:***

1. Scrie cîte un sinonim contextual pentru fiecare dintre cuvintele: *a muri; înfășura; steaua; suferință.*
2. Transcrie, din text, pronumele în dativul posesiv.
3. Selectează verbele la indicativ, perfectul simplu.
4. Numește funcția sintactică a adjectivului *de viu* din structura „jalnic ard *de viu*"; realizează expansiunea / dezvoltarea acestei funcții sintactice, menționînd și rezultatul obținut.
5. Propoziția *ca să pot muri liniștit* este o subordonată: (a) circumstanțială de cauză; (b) circumstanțială de scop; (c) subiectivă.

Total: 20 de puncte

IV. Scrie o compoziție (un eseu), prin care să înfățișezi statutul social și psihologic al personajului Felix, din romanul *Enigma Otiliei*, de G. Călinescu.

În realizarea lucrării, vei avea în vedere următoarele:

- prezentarea pe scurt a formulei estetice folosite de romancier în construcția personajelor;
- argumentarea, pornind de la întîmplări și situații semnificative, selectate din cuprinsul romanului, a tipului uman reprezentat de Felix;
- prezentarea raporturilor dintre Felix și cel puțin două dintre personajele romanului;
- relevarea semnificației epilogului în construcția de ansamblu a romanului, cu raportare specială la destinul lui Felix.

Total: 40 de puncte

Notă! Se recomandă ca eseul tău să nu depășească 3 — 4 pagini. Ordinea integrării cerințelor în cuprinsul lucrării este la alegere. Prezentarea raporturilor dintre Felix și mai mult de două personaje este apreciată cu pînă la patru puncte în plus la nota finală (cîte două puncte pentru fiecare personaj).

Varianta 3

Real și celelalte profiluri, 3 ore săptămînal

- Toate subiectele sînt obligatorii. Se acordă 10 puncte din oficiu.
- Timpul efectiv de lucru este de trei ore.

I. ***Citește cu atenție textul următor:***

„În limpezi depărtări aud din pieptul unui turn / cum bate ca o inimă un clopot / și-n zvonuri dulci / îmi pare / că stropi de liniște îmi curg prin vine, nu de sînge. / Gorunule din margine de codru, / de ce mă-nvinge / cu aripi moi atîta pace, / cînd zac în umbra ta / și mă dezmierzi cu frunza-ți jucăușă. // O, cine știe? — Poate că / din trunchiul tău îmi vor ciopli, nu peste mult, sicriul, / și liniștea ce voi gusta-o între scîndurile lui, / o simt pesemne de acum / o simt cum frunza ta mi-o picură în suflet — / și mut ascult cum crește-n trupul tău sicriul, / sicriul meu, / cu fiecare clipă care trece, / gorunule din margine de codru."
(Lucian Blaga, *Gorunul)*

Redactează răspunsuri de maximum 10 rînduri pentru fiecare dintre următoarele cerințe:

1. Selectează două imagini poetice definitorii pentru recunoașterea motivului central al elegiei *(marea trecere).*
2. Transcrie, din text, două versuri / grupări de versuri care îți sugerează trecerea vieții spre moarte.
3. Transcrie, din versurile de mai sus, o interogație retorică și o repetiție.
4. Extrage, din text, două cuvinte-cheie care pun sub semnul iluziei participarea eului liric la trecerea dinspre viață spre moarte.
5. Numește două dintre posibilele semnificații poetice ale laitmotivului *Gorunule din margine de codru.*

Total: 20 de puncte

II. Te numești Ioan / Ioana Matei, ești elev / elevă al / a Colegiului Național „V. Pârvan" și trebuie să redactezi un document de tip chitanță (de mînă), prin care confirmi primirea, din partea administratorului școlii, doamna Maria Ionescu, domiciliată în București, Strada Viilor, nr. 13, a sumei de 500.000 de lei, reprezentînd contravaloarea a patru cutii de dischete necesare grupei de elevi care va urma cursul opțional de informatică.

Atenție! Chitanța este un document aparținînd stilului oficial și trebuie să îndeplinească următoarele cerințe:

- să utilizeze mărcile stilului oficial;
- să conțină toate elementele obligatorii pentru acest tip de document.

Total: 10 puncte

III. 1. Identifică două caracteristici ale stilului beletristic prezente în poezia *Gorunul*, de Lucian Blaga.

2. Scrie patru expresii care să conțină verbul *a bate*.

3. Grupează cuvintele date în patru perechi de sinonime (cîte un termen din fondul vechi al limbii și un neologism): *uimit, voluptate, similar, stupefiat, asemănător, ideal, perfect, plăcere.*

4. Rescrie forma corectă a următoarelor enunțuri: *Lucrarea la istorie din data de doi / două martie a fost amînată. Anul trecut am ocupat locul al optulea / al optălea în clasa mea.*

5. Adaugă semnele de ortografie și de punctuație potrivite în textul: *Amice spune-mi unde ai pus cărțile caietele și toate celelalte documente luate ieri de la mine.*

Total: 20 de puncte

IV. Redactează o compoziție (un eseu), în care să argumentezi caracterul preponderent realist al romanului *Morometii*, de Marin Preda.

În realizarea lucrării, vei avea în vedere următoarele:

- relația dintre adevăr și ficțiune pe care autorul însuși o precizează, mai ales în legătură cu personajul principal (Ilie Moromete);
- referirea la cel puțin două episoade reprezentative pentru realitatea socio-istorică prezentată în roman (destrămarea unei societăți bazate pe legătura sacră dintre țăran și pămîntul său);
- așezarea în repere realiste a personajului cu evidențierea acelor aspecte care fac din el un individ social, puternic ancorat în realitatea timpului său;
- evidențierea a cel puțin patru elemente de compoziție care țin de maniera realistă (cu exemplificare comentată).

Total: 40 de puncte

Varianta 4

Real și celelalte profiluri, 3 ore săptămînal

- Toate subiectele sînt obligatorii. Se acordă 10 puncte din oficiu.
- Timpul efectiv de lucru este de trei ore.

I. ***Citește cu atenție următorul text:***

„Pe la jumătatea praznicului sosi în goană un băiețaș, cu vestea că lostrița vrăjită s-a arătat iară. E aici aproape, ieșită la liman sub coasta ladului, unde stă lungită la soare, ca o domniță. Parcă doarme. Numai bate ușor din coadă, ca și cum s-ar apăra de musculițe. E mai mare și mai frumoasă ca pînă acum. Aliman, buimac de băutură, cum auzi de lostriță, s-a deșteptat ca dintr-un somn adînc și a sărit smintit dintre oaspeți, strigînd: «Azi nu mai scapă! O mănînc de nunta mea!» Și a alergat nebun spre rîu.

S-auzea din ce în ce mai aproape hreamăt mare, cu larmă asurzitoare și muget cumplit. Valea iar detuna înspăimîntată, ca în toiul unei bătălii. Apele veneau cu năhlapi săltați ca bivolii, unii peste alții, și lumea privea îngrozită. Numai Aliman nu vedea, n-auzea. Alerga mereu înaintea năboiului, cu o ceată de nuntași speriați după el. Și iar simțea deșteptată în carnea brațelor dulceața unei poveri neuitate. Cînd sosi în locul de care povestise băiatul, lostrița era acolo. Ea se-ntoarse deodată nălucitoare, cu capul țintă în Aliman. Stătu așa o clipă plină. Apoi porni, fulgerînd apele, spre el. Omul încremeni. Dar numaidecît, cu chipul luminat de o bucurie nefirească, chiui, strigînd cît să înăbușe huietul: «Iată, vin!»... și, smucindu-se din mîinile a trei oameni, sări în mijlocul Bistriței, cu brațele întinse spre lostriță.

Viitura, tunînd vijelioasă, îl ajunse. Năhlapii trecură cu bușteni, acoperișuri de case și punți peste capul lui. El a mai ieșit o dată. Ținea lostrița și, amețit de izbitura apelor, se căznea s-o apere, adăpostind-o ca pe un copil cu brațele. Apoi s-a cufundat în valurile care, bolborosind mînioase, s-au pecetluit deasupra lui pentru totdeauna." (Vasile Voiculescu, *Lostrița)*

Redactează răspunsuri de maximum 10 rînduri pentru fiecare dintre următoarele cerințe:

1. Explică reacția lui Aliman care, deși buimac de băutură, auzind de lostriță, se deșteaptă *„ca dintr-un somn adînc"* și aleargă nebun spre rîu. **(4 p.)**

2. Argumentează de ce pescarul, *„cu chipul luminat de o bucurie nefirească"*, strigă din toate puterile: *„Iată, vin!"*... **(4 p.)**

3. Motivează de ce personajul, în mijlocul viiturii, se căznește să apere lostrița, *„adăpostind-o ca pe un copil cu brațele"*. **(4 p.)**

4. Interpretează, din perspectiva celor de pe mal, ultima frază a textului dat. **(4 p.)**

5. Interpretează, din perspectivă simbolică, aceeași frază. **(4 p.)**

Total: 20 de puncte

II. Te numești Cristian / Cristina Grigore, ești elev / elevă în clasa a XI-a al / a Colegiului Național „Vasile Alecsandri" din București și locuiești pe strada Maior Coravu, nr. 11. Întocmește o cerere adresată directorului colegiului tău, solicitînd eliberarea unei adeverințe, din care să reiasă că ești elev / elevă al / a acestui colegiu și care îți este necesară pentru a te angaja într-un post sezonier, în rețeaua „McDonald's", pentru perioada vacanței de vară.

Atenție! Cererea ta trebuie să îndeplinească următoarele cerințe:

- să respecte convențiile specifice unei cereri; **(4 p.)**
- să aibă conținutul și structura adecvate acestui tip de compoziție; **(4 p.)**
- să folosească normele în vigoare de ortografie și de punctuație. **(2 p.)**

Total: 10 puncte

III. 1. Scrie numele stilului funcțional folosit de Vasile Voiculescu în textul de mai sus. **(4 p.)**

2. Scrie patru expresii care să conțină cuvîntul *cap*. **(4 p.)**

3. Scrie cîte o propoziție care să conțină expresiile: *in corpore, best-seller*. **(4 p.)**

4. Corectează eroarea / erorile, indiferent de natura ei / lor: *În comparație cu anul școlar precedent, programa pentru examenul de bacalaureat s-a simplificat cu un procent de 10%.* **(4 p.)**

5. Elimină structurile cacofonice din următorul enunț, fără a modifica sensul textului: *În eseul meu îmi propun să mă refer la laturile cele mai interesante ale prozei lui Vasile Voiculescu care este autorul meu preferat.* **(4 p.)**

Total: 20 de puncte

IV. Scrie o compoziție (un eseu) despre *Psalmii* lui Tudor Arghezi, în care să prezinți raportul poetului cu divinitatea.

În elaborarea eseului tău, vei avea în vedere:

- raportarea *Psalmilor* arghezieni la *Psalmii* biblici; **(4 p.)**
- tăcerea Celui Ascuns; **(4 p.)**
- zbaterea poetului între *credință* și *tăgadă*; **(4 p.)**
- rechizitoriul psalmistului împotriva lui Dumnezeu; **(4 p.)**
- interpretarea a două imagini poetice, din care să reiasă ideea că psalmistul îl înfruntă pe Dumnezeu. **(4 p.)**

Notă! Se recomandă ca eseul să nu depășească 2 — 3 pagini. Ordinea integrării cerințelor în cuprinsul lucrării este la alegere.

Pentru respectarea cerințelor de mai sus, vei primi pînă la **20 de puncte** pentru: *organizarea ideilor în scris:* **4 p.**; *abilitățile analitice și critice:* **4 p.**; *lexicul adecvat cerințelor:* **4 p.**; *ortografie:* **3 p.**; *punctuație:* **4 p.**; *așezarea în pagină:* **1 p.**

Total: 40 de puncte

Cum este realizată şi de ce supravieţuieşte o revistă culturală şcolară de profil literar-artistic?

Prof. DIANA BREAZ
redactor-şef al revistei *Interval*
Colegiul Naţional „Mihai Viteazul", Turda

Revista *Interval* a Colegiului Naţional „Mihai Viteazul" din Turda intră cu numărul 15 în cel de-al şaselea an de apariţie neîntreruptă, înregistrînd o serie de rezultate meritorii: *Premiul al II-lea* la etapa naţională a Concursului revistelor şcolare, ediţiile 1996 şi 1997; *Premiul I* la etapa naţională a aceluiaşi concurs, ediţiile 1998 şi 1999; un *Premiu special* la cea de-a treia ediţie a Concursului naţional „Pavel Dan", în anul 1997, iar în 1998 *Interval* e desemnată, de revista *Tribuna învăţămîntului*, „Revista şcolară a anului în România".

Acum mai bine de cinci ani, la apariţia primului număr, ne întrebam „De ce *Interval?*" Pentru că se revendica de la *noua estetică a intervalului* şi pentru că reprezenta *un nou „val"* ce aducea după sine ecoul unor *valuri culturale* anterioare — e vorba de *Fire de tort, Suflet tînăr, Orizont* şi iar *Fire de tort*, respectiv titluri denumind succesiv revista liceului. Revista noastră apărea în buna tradiţie culturală a mai vechilor sale variante şi îşi lega speranţele de noii colaboratori, iar virtuţile, de fostele modele, încercînd o remodelare a tradiţiei potrivit cu aspiraţiile şi preocupările generaţiilor actuale. *Intervalul* de azi pregăteşte germinaţia viitoarelor valuri din pasionanta lume a revuisticii cultural-artistice, receptînd din ce în ce mai clar diferenţa specifică dintre conservatorismul trecutului şi reformismul uneori vulnerabil calitativ al prezentului. *Interval* a devenit cu timpul o cronică implicită a spiritului tînăr, dar de calitate, care menţine o şcoală în cursa ei pentru performanţă şi reprezentativitate. Această revistă era o urgenţă a timpului nostru, deşi nu e redactată niciodată în regim de urgenţă, de către şi pentru acei adolescenţi — destul de puţini în această lume a succeselor rapide şi a nevoii de „distracţie" — care au rămas sceptici în faţa presei comerciale şi a zeului ei, „aurea mediocritas".

Cea mai mare parte dintre materialele publicate în revistă sînt sugerate în cadrul şedinţelor societăţii în care avem de toate: controverse, miniconferinţe, analize, propuneri, dezbateri şi dispute, reacţii nervoase, entuziasme, provocări de lectură, vizionări de spectacole, realizări de activităţi cultural-artistice, proiecţii de filme. Efectele lor asupra participanţilor se actualizează adesea în conţinutul rubricilor, nu înainte de a trece prin secretariatul de redacţie, care triază materialele primite şi hotărăşte destinul lor. Unele vor hrăni rubrici consacrate, altele vor trece prin „Poşta redacţiei" spre cititori. Şedinţele secretariatului de redacţie sînt furtunoase şi dense, la ele participă un număr restrîns de membri: pe lîngă cei doi secretari de redacţie şi cei doi redactori (şef şi adjunct) mai sînt cooptaţi în jur de alţi cinci membri dintre cei mai avizaţi, prin spiritul critic şi gustul estetic, să decidă asupra valorii materialelor primite.

Şi iată cum, deşi n-a făcut parte, la început, din proiectele noastre de existenţă, ne-am obişnuit, în timp, să ne legăm existenţa de proiectul fiecărui număr, iar redactarea şi apariţia lui să fie prilejul micilor noastre sărbători semestriale. E o ocazie să rememorăm epopeea realizării numărului, succesiunea de corecturi — cel puţin două — ale materialelor, eforturile de a găsi locul cel mai bun în pagină al fiecărui articol, ca şi eforturile de a adecva ilustraţiile numărului la profilul lui. Ne mai uităm o dată la motoul, la aspectul general al tehnoredactării realizate de colegii noştri de la secţia de informatică, reperăm greşelile care ne-au scăpat la corecturi şi vorbim deja despre proiectul numărului viitor.

Revista are de-acum viaţa ei proprie:

Ea *întreţine misterul autorului / autorilor* unui foileton intitulat *Parafraze*, cu subtitlul *Rătăcirile unui elev timid*, şi care e semnat de acelaşi *Elevul Dima dintr'a şaptea*. De obicei, fiecare articol-episod îşi propune o parafrază reflexiv-artistică prilejuită de cîte un citat literar. Alteori, „Elevul Dima" *scrie poezii*, uneori *reînvie jocuri* uitate ale liceenilor de altădată, iar cîteodată are plăcerea de a se juca îndrăzneţ, recompunînd în *caligrame* versuri de Arseni Tarkovski ori în abrevierea LMV caligramată — tipuri de lecţii inventariate *parodic-sentimental*, atît din perspectiva profesorului, cît şi din aceea a elevului.

Itinerarii spirituale ar fi vrut să iniţieze un repertoriu cultural de călătorii imaginare în diferite colţuri ale lumii. De ce vom fi vizitat prima dată Japonia? Propunerea de-a privi în cultura japoneză, o lume puternic ritualizată, avînd cultul detaliului rafinat, n-a avut un ecou prea favorabil: atunci revista a reamintit tuturor de *haiku*, de *arta şi filozofia japoneză*, de *ceremonia ceaiului* şi de *teatrul japonez Nō*.

Marea noastră mizā culturală, rubrica *Agora*, s-a dezvoltat aidoma unei „pieţe" culturale, înghiţind alte rubrici ori anulîndu-le pe acelea care s-au dovedit, în timp, inadecvate profilului revistei noastre; aceasta şi-a precizat opţiunea cultural-artistică pe parcurs, hotărîtă să renunţe la tot ceea ce nu trecea prin filtrul culturii şi al talentului, chiar cu riscul restrîngerii cercului de cititori. *Agora* cuprinde *semnale editoriale*,

recenzii de carte beletristică şi ştiinţifică, *cronică* de audiţie, de spectacol cinematografic, teatral, muzical, *lansări de carte* şi *interviuri* cu autorii, *pamflete* (despre *telemanie şi deriva telenovelistului*, de exemplu), *lecturi în dialog* — dialog a două cărţi prin intermediul celor doi cititori ai lor —, *articole* consemnînd *în stil postmodernist* momente aniversare ori comemorative din lumea artei, *exerciţii de lectură* pe acelaşi text, în două variante (*studiu* şi *eseu literar*), *epistolar* (chinez), *proces-verbal* de participant la şedinţele revistei şi ale societăţii de lectură, *note de lectură*, interviuri colective, reportaje, anchete ş.a. Într-un fel sau altul, *Agora* a găzduit cîteva profiluri ale culturii şi artei româneşti şi universale, într-o selecţie hotărîtă doar de preferinţele elevilor şi dincolo de orice modă sau top. Ceea ce au ales ei este elocvent pentru nevoia lor de modernitate şi varietate a valorilor: M. Eminescu, M. Cărtărescu, Salvador Dali, George Orwell, E. Sabato, S. Beckett, M. Yourcenar, *Omor în catedrală* de T. S. Eliot în regia lui M. Măniuţiu, Lucian Blaga, T. Murăşanu, Ingmar Bergman, H. R. Patapievici, René Descartes, A. E. Baconski, Paul Gon, Al. Paleologu, H. Hesse, Dostoievski, *The Wall* în regia lui Alan Parker. Revista se mîndreşte cu interviurile luate unor personalităţi, între care: prof. univ. Constantin Ciopraga, scriitorul Doru Munteanu, publicistul Liviu Antonesei, scriitorul Mircea I. Casimcea.

Oscilînd între denumirile *Eseu* şi *Confluenţe*, rubrica aceasta găzduieşte teme de reflecţie care *pentru noi* sînt de actualitate, redactate în aproape toate variantele de eseu cunoscute: de la cel ştiinţific la cel literar, de la cel reflexiv la cel creativ etc. Ne-au atras atenţia eseurile despre: *Kitsch, Alienare, Fuga de libertate, Bădărănia inimii, Adaptarea la Apocalipsă, Agonia lui Dionis, Eminescu scriind, Conformismul lumii contemporane, Adolescentul miop (care) şi-a aruncat ochelarii, (În) căutarea lui Don Quijote, Neliniştile fericirii, Starea de „gogeală", „Boieria" de la „uman"* sau *Se caută un cinefil* şi *Între oglinzi neparalele*, cel din urmă fiind un *eseu fragmentat*, pe tema relaţiei profesori — elevi, cu insistenţă asupra problemelor adolescenţilor, alcătuit prin tehnica intersecţiei fragmentului-mărturisire (a elevului) cu fragmente din *Toamna patriarhului* de G. G. Márquez, *Jurnalul fericirii* de N. Steinhardt, *Izbăvirea lui Wang-Fo* de M. Yourcenar şi *Străinul* de A. Camus — tot atîtea propuneri implicite pentru lectură.

Traduceri în limba engleză au avut cîteva poezii de G. Bacovia, N. Stănescu, L. Blaga, T. Arghezi ş.a., iar în limba franceză, poezii de M. Eminescu. S-a tradus mai ales în româneşte din limba rusă — A. P. Cehov, I. S. Turgheniev —, din limba engleză articole din revista *Current*, printre care un eseu de Evelyn Waugh, *Literatura — calea către celebritate*, apărut sub genericul *Cariere pentru copiii noştri;* o preferinţă aparte am avut-o pentru poeţii americani ai sec. XX: Sylvia Plath, W. Snodgrass, Carl Sandburg, Ted Hughes, Philip Larkin, Robert Frost, E. E. Cummings ş.a.

Rubrica *Orizontul de dor al cuvintelor* a cercetat jocul semantic provocat de paronimie, neputinţa comunicării, mesajele graffiti, nostalgia limbajului primordial pierdut şi tendinţa desemantizării cuvintelor, folosirea aberantă a neologismelor, ducînd la preţiozitate şi semidoctism, meditaţii lexico-semantice asupra cuvintelor *(elev, a consola — consolare, coleg — colegialitate — colegiu, a pierde — pierdere, a lucra — lucrare* şi altele, care s-au regăsit între *Scrisorile din provincia de sud-est* — după Ştefan Bănulescu), „de-compoziţii" în stilul consacrat de Constantin Noica („întotdeauna", „nebunie"), clişeul lexical, pamfletul despre limbajul şi, implicit, comportamentul „de cartier" (în *Holograme de moloz)*, navigarea sensurilor etimologice către contextele literare, limbajul de lemn ş.a.

Culoarea visurilor — literatura adolescenţei cuprinde poezie şi proză din creaţiile elevilor. *Culoarea visurilor* trimite la substanţa artei înţelese de noi aidoma autorului sintagmei, Juan Miró: opera e singurul portret plauzibil al artistului, tăcerile creatorului anulează tot ceea ce, mai ales astăzi, e încurajat: declaraţia zgomotoasă, artistul — histrion în faţa unui public dezorientat.

Rubrica ocupă firesc, alături de *Agora*, cel mai extins spaţiu în revistă: aici se propun traiectorii ale unor deveniri ce pot sau nu să confirme promisiunea începuturilor. E un spaţiu ce poate consacra talente: colaborarea cu revista şi întîlnirea cu exigenţele ei ajută la limpezirea unor stiluri care, înfiripate încă de la vîrsta gimnazială, se finisează de-a lungul anilor de liceu şi, uneori, se concretizează prin debuturi publicistice în volume lansate în clasele terminale. Unii dintre ei au primit recunoaşterea şi în cadrul concursurilor şi festivalurilor de poezie: „Tinere condeie", „Excelsior", „Teodor Murăşanu".

O subsecţiune a acestei rubrici publică, sub genericul *Oaspeţii noştri*, texte din scriitorii consacraţi care ne oferă colaborarea lor (poeţii Paul Gon, Vasile Vlad, Vasile Umbreanu, Tatiana Mateianu-Călina, Aurel Bodiu; epigramiştii Ioan Feneşan, Valentin Vişinescu; prozatorul Ioan Mircea Casimcea), colaborări ale unor elevi de la alte şcoli, precum şi ale unor profesori talentaţi.

Că revista are o dinamică organică, restructurîndu-şi, cînd o resimte ca necesar, formele, o dovedeşte şi ultimul ei număr, care inaugurează două rubrici aparent noi, căci ele au absorbit şi contopit altele, reconfigurîndu-le structura şi conţinutul. *Underground* reflectează sarcastic pe marginea cuvintelor stricate („perlele"), sancţionează realităţi CNMV-iste în *Corecţii ale instanţelor vorbirii* şi provoacă, în *Manifestul* cu care se încheie această rubrică ce s-a structurat, în acest număr, sub titlul generic *File ale curriculumului ascuns*, cu subtitlul *Ar trebui „să mă doară-n cot"*. A doua rubrică nouă se intitulează *Miliardarul de imagini* şi e subsidiară rubricii *Poşta redacţiei. Semnatarii „poştei"* au hotărît să nu

„abdice" cu nici un preţ de la canoanele bunului-simţ şi al simţului estetic, făcînd un fel de chirurgie dureroasă, dar sănătoasă, pe texte neasumate lucid de autorii lor; *miliardarul de imagini* colecţionează, în schimb, imagini de neuitat sau de neignorat din textele fără integralitate valorică şi adună scîntei de har care să nu dispară cu totul în anonimatul întregului în care au apărut.

Interval doreşte dialogul şi colaborarea cu alte reviste. Încercările de a face schimb de reviste cu alte redacţii n-au prea primit răspuns, cu o singură excepţie, *Liceenii* de la Dej. Cu toate acestea, continuă să realizeze o *Revistă a revistelor* încheiată cu un *„top" intervalist al* revistelor răsfoite: *Liceenii, Punctul pe o* de la Liceul Economic din Tîrgu-Mureş, *Modus dicendi* a Şcolii Normale din Tîrgovişte, *Ecouri* a Cenaclului literar *Catharsis* din Cluj-Napoca, *Accent* de la Liceul „Unirea" din Tîrgu-Mureş ş.a.

Redactarea fiecărui număr are povestea (şi poezia lui), „sinestezia" lui, fiecare aducînd pe lume culoarea unei stări, răsunetul unui timp şi provocarea unui dialog în intervalul estetic al mereu înnoitelor (re)definiri ale direcţiei culturale şi ale orientării literar-artistice, pentru că, trebuie să o spunem, în timp s-a născut „un spirit intervalist" şi s-a constituit „o tradiţie intervalistă" şi, nu în ultimul rînd, s-a cristalizat o adevărată „estetică a intervalului", despre care însă poate vom apuca să vorbim cu o altă ocazie, cînd vom avea răgazul de a ne referi la contribuţia literară şi artistică a atîtor „intervalişti" pasionaţi, foştii şi actualii secretari de redacţie, foştii şi actualii redactori sau colaboratori, dintre care unii sînt acum studenţi la Litere, la Jurnalistică, dar şi la alte facultăţi „umaniste", iar alţii, într-un fel sau altul, ne-au devenit colegi, profesori la rîndul lor şi îndrumători de reviste. Receptînd similitudini şi diferenţe specifice între sunetul trecutului şi cel al prezentului, elemente de continuitate şi de „ruptură" faţă de tradiţie, revista noastră a străbătut răstimpul / intervalul fără odihnă al germinaţiei şi creşterii unui *nou val* de cultură şi de literatură în viaţa liceului, devenit între timp *Colegiu Naţional*, în peisajul revistelor şcolare clujene şi în orizontul revistelor ţării; nu întîmplător, revista Colegiului Naţional „Mihai Viteazul" este de cinci ani prima revistă culturală, de profil literar-artistic a judeţului Cluj, devenind, de asemenea, şi prima revistă literar-artistică şcolară a ţării, prin consacrarea conferită de cele două titluri naţionale obţinute la ediţiile 1998 şi 1999 ale *Concursului naţional al revistelor şcolare*.

Concursul de creaţie literară „Excelsior", Cluj-Napoca

Prof. ILIE RAD
Redactor-şef al revistei *Excelsior*

Cea de a VIII-a ediţie (2000) a Concursului de creaţie literară „Excelsior" şi-a desemnat recent cîştigătorii. Ca şi în anul trecut, actuala ediţie a concursului a fost organizată în colaborare cu redacţia revistei *Tribuna*. Juriul a avut următoarea componenţă: Ion Cristofor, poet, redactor la revista *Tribuna;* Ion Maxim Danciu, eseist, secretar general de redacţie al revistei *Tribuna;* Mircea Petean, poet, redactor la Radio Renaşterea, director al Editurii Limex; Ilie Rad, redactor-şef al revistei *Excelsior*.

La actuala ediţie şi-au trimis lucrările 44 de elevi, din 9 judeţe ale ţării şi din 27 de unităţi de învăţămînt (şcoli generale şi licee). Ca de obicei, cele mai multe creaţii au fost din domeniul poeziei, doar şase lucrări abordînd genul epic şi una singură — eseul. Din cele 44 de lucrări înscrise la concurs (mult mai puţine, comparativ cu anii precedenţi, dar mai valoroase), juriul a premiat 33, după cum urmează (în paranteză se menţionează şi numele cadrelor didactice care îndrumă activitatea tinerilor creatori):

• POEZIE — GIMNAZIU. P r e m i u l II: *Mircea Dragoş*, cl. a VIII-a (prof. Simion Răchişan), Liceul Teoretic „Avram Iancu", Cluj-Napoca; *Ioana Dănuţ*, cl. a VII-a (prof. Doina Rad), Şcoala „Ion Creangă", Cluj-Napoca. M e n ţ i u n i: *Cristina Hoda*, cl. a V-a (prof. Steliana Peterlăcean), Şcoala Nr. 24, Cluj-Napoca; *Mihai Chiorean*, cl. a V-a (prof. Cornelia Toşa), Şcoala Nr. 10, Tg.- Mureş; *Carmen Pavel*, cl. a VII-a (prof. Ileana Vlaic), Şcoala Nr. 3, Cluj-Napoca; *Nagy Noemi*, cl. a VII-a şi *Lorena Tătar*, cl. a VII-a (prof. Doina Rad), Şcoala „Ion Creangă", Cluj-Napoca; *Simona Maria Câmpean*, cl. a VIII-a (prof. Carmen Proştean), Şcoala Nr. 4, Mediaş; *Ionuţ Boancă*, cl. a VIII-a (prof. Zoia Neaţu), Şcoala Nr. 24, Cluj-Napoca; *Ioana Carvaţchi*, cl. a VIII-a (prof. Eleonora Popica), Şcoala Nr. 20, Cluj-Napoca.

• POEZIE — LICEU. P r e m i u l II: *Anca-Sarmiza Ţigan*, cl. IX-a (prof. Ecaterina Didilescu), Liceul Teoretic „Moise Nicoară", Arad; *Margareta Balogh*, cl. a X-a (prof. Adriana Crăciun), Liceul de Artă, Baia Mare; *Bianca Copaciu*, cl. a X-a (prof. Simion Răchişan), Liceul Teoretic „Avram Iancu", Cluj-Napoca; *Victoria Maria Daneş*, cl. a XI-a (prof. Diana Iulia Breaz), Colegiul Naţional „Mihai Viteazul", Turda; *Paul-George Buta*, cl. a XII-a (prof. Nora Sava), Liceul Teoretic „Gh. Şincai", Cluj-Napoca. P r e m i u l III: *Irina Alexandra Mărgărit*, cl. a X-a (prof. Maria Deculescu), Liceul Teoretic „Mihai Eminescu", Călăraşi; *Delia Oprea*, cl. a X-a (prof. Emilia Neamţu), Liceul Teoretic „Moise Nicoară", Arad; *Maria Laura Ciusa*, cl. a X-a (prof. Mirela Mureşan), Liceul Teoretic „Moise Nicoară", Arad; *Raluca G. Câmpean*, cl. a XII-a (prof.

Natalia Comşa), Colegiul Naţional „Inochentie Micu Clain", Blaj. M e n ţ i u n i: *Andrada Neacşu,* cl. a X-a (prof. Emilia Neamţu), Liceul Teoretic „Moise Nicoară", Arad; *Sergiu Tuhuţiu,* cl. a X-a (prof. Adriana Crăciun), Liceul de Artă, Baia Mare; *Valentina Chiriţă,* cl. a X-a (prof. Magdalena Ştefan), Liceul Teoretic Călăraşi; *Silvana Dragoş,* cl. a X-a (prof. Simion Răchişan), Liceul Teoretic „Avram Iancu", Cluj-Napoca; *Ştefan Prodan,* cl. a X-a (prof. Stela Anghel), Liceul Teoretic „Mihai Eminescu", Călăraşi; *Laura Simona Roşan,* cl. a XI-a, şi *Monica Bodian,* cl. a XII-a (prof. Dora Popovici), Liceul Teoretic, Zalău.

• PROZĂ — GIMNAZIU. P r e m i u l II: *Cosmina Niculescu,* cl. a VII-a (prof. Maria Dogaru), Şcoala Nr. 2, Bacău.

• PROZĂ — LICEU. P r e m i u l I: *Paul-George Buta,* cl. a XII-a (prof. Nora Sava), Liceul Teoretic „Gh. Şincai", Cluj-Napoca; *Dan Octavian Breaz,* cl. a XII-a (prof. Diana Iulia Breaz), Colegiul Naţional „Mihai Viteazul", Turda. P r e m i u l II: *Ştefan Prodan,* cl. a X-a (prof. Stela Anghel), Liceul Teoretic „Mihai Eminescu", Călăraşi. M e n ţ i u n i: *Monica Mitran,* cl. a X-a (prof. Maria Deculescu) şi *Livia Laura Popescu,* cl. a X-a (prof. Magdalena Ştefan), Liceul Teoretic „Mihai Eminescu", Călăraşi.

Juriul a acordat p r e m i u l II pentru *eseu* elevei *Raluca Maria Sălăgean,* cl. a X-a (prof. Diana Iulia Breaz), de la Colegiul Naţional „Mihai Viteazul" din Turda. Prin aceste premii acordate, numărul total al participanţilor la cele opt ediţii ale concursului (1992 — 2000) se ridică la cifra de 451, dintre care 290 au fost distinşi cu premii şi menţiuni.

Toţi elevii premiaţi au primit din partea organizatorilor diplome speciale şi cărţi valoroase. O parte din creaţiile premiate vor fi publicate în revistele *Tribuna, Excelsior* şi *Al cincilea anotimp.*

În încheierea sesiunii ştiinţifice cu tema „Mihai Eminescu — viaţa şi activitatea. Noi tehnici de receptare a operei eminesciene", desfăşurată în 20 mai a.c. la Sfîntu-Gheorghe, în spaţiul generos al prefecturii judeţului Covasna, un grup de elevi de la Liceul „Mihai Viteazul", profilul pedagogic, au susţinut un mic concert pe versurile poetului, cuprinzînd şi compoziţii proprii ale interpreţilor. Sub conducerea profesorului Alexandru Popovici, elevele Oana Pârvan, Mariana Dăsagă, Delia Botiz, Delia Diac, Mirela Curcă, Monalisa Sdrăilă şi Mihaela Tohonean, în acompaniament de chitară, i-au delectat pe cei prezenţi prin vocile lor armonioase şi prin inspirate acorduri de muzică elevată.

DE LA CORESPONDENȚII NOȘTRI

București

În primul semestru al anului școlar 1999 — 2000, cea de a 33-a ediție a Concursului național *Tinere condeie* a constituit unul dintre centrele de interes ale activității cenaclurilor din școlile generale și licee și mai ales al cenaclurilor „M. Eminescu" de pe lîngă Palatul național al copiilor, cuprinzînd talentele reprezentative ale școlilor generale, și *Săgetătorul*, care reunește pe cei mai „titrați" creatori literari ai liceelor bucureștene. La faza județeană a concursului, încheiată la 15 aprilie, s-au prezentat 87 de tinere condeie din 41 de școli și licee din București (participare pe care o socotim nesatisfăcătoare din cauza dezinteresului manifestat în multe unități școlare față de această activitate educativă, de tradiție și prestigiu). Juriul, format din scriitori și profesori de limba și literatura română și condus de criticul literar N. Scurtu, inspector școlar, a acordat 25 de premii și mențiuni, selecționînd 15 dintre laureații fazei bucureștene pentru faza națională a concursului.

Deși sîntem convinși că mulți elevi talentați din București n-au fost anunțați de școli din comoditate și au ratat prilejul de a fi stimulați printr-un premiu, cei care au intrat în palmaresul concursului au șansa de a se „arăta" public, de a persevera, de a se autoperfecționa și chiar de a se impune ca nume viabile.

La grupa de liceeni s-au afirmat poeții: *Veronica Ion, Diana Dima, Raluca Andreescu, Camelia Avram, Virgiliu Bolea, Anca Constantin* și prozatorii: *Teodora Aldea, Cristian Neagoe, Roxana Dunca, Eduard Săvulescu, Linda Baros, Mihaela Matei.* La grupa școlilor generale s-au remarcat, printre poeți: *Alina Panaitov* și *Ioana Văcărescu*, iar ca prozatori: *Simona Gliga, Iliuță Scheau, Cosmin Pojoreanu.* Cei menționați vor reprezenta Capitala la faza națională a concursului. Premierea celor 25 de laureați a avut loc în sala de festivități a Colegiului Național „Gheorghe Lazăr".

Un alt centru de greutate al activității de cenaclu l-a reprezentat sărbătorirea lui Eminescu în ambele cenacluri reprezentative, prilej cu care s-au citit eseuri interesante și originale și poezii dedicate spiritului tutelar al culturii noastre. Vom încerca să reunim într-o culegere cele mai izbutite comunicări și omagii lirice.

În sfîrșit, al treilea eveniment de interes al activității noastre în primele luni ale acestui an școlar l-a reprezentat apariția editorială a celor mai talentate condeie tinere. Ea a fost ajutată atît de redacția revistei *Limba și literatura română*, cît și de revista *Examene*, care de mai bine de doi ani ne-a oferit o pagină întreagă de poșta redacției, a înlesnit debutul a peste 30 de copii bucureșteni, a acordat premii ale revistei și a sprijinit tipărirea — pînă în prezent — a peste 30 de plachete de debut ale elevilor-creatori din toată țara, dintre care 18 bucureșteni. Dintre foștii „săgetători" care au semnat volume în această perioadă semnalăm pe *Maria Ene (Pretexte de cîntec)* și *Alexandru Cazacu (Capcanele înserării)*, iar dintre actualii „săgetători" și-a făcut debutul la 17 ani *Raluca Andreescu*, cu un meritoriu volum de versuri, *Autoportret.* Pregătesc pentru lunile viitoare volume de debut *Iliuță Scheau*, un prozator al vîrstei copilăriei, și *Teodora Aldea*, al cărei nume sperăm să se afirme cu repeziciune. Laurențiu Ulici, președintele Uniunii Scriitorilor, a aprobat „lansarea" sub egida Uniunii a patru dintre cei mai talentați scriitori-liceeni din România, din rîndul cărora fac parte și bucureștencele „săgetătoare" *Olivia Sgarbură* și *Raluca Andreescu.*

Cu toată apatia culturală generalizată, cu tot concursul anemic dat de conducerea școlilor și de inspectoratele școlare, activitatea de creație a tinerelor condeie se menține datorită unor animatori neobosiți și a capacității poeziei de a supraviețui unei epoci de „austeritate" economică și sărăcie spirituală.

VERONICA ION
Președinta cenaclului „Săgetătorul"

Caracal

Filiala Olt a Societății de Științe Filologice din România s-a reorganizat și, împreună cu Inspectoratul Școlar al Județului Olt inițiază, în cursul anului Eminescu 2000, mai multe manifestări de nivel județean și interjudețean, realizate în colaborare cu alte instituții de cultură și educație, la care vor fi antrenați, în primul rînd, profesorii de limba și literatura română și din aria curriculară limbă și comunicare.

În ziua aniversării nașterii poetului, 15 ianuarie 2000, s-a organizat un simpozion interjudețean, la care au participat patru inspectori școlari, profesori de limba și literatura română din județul Olt și din județele învecinate, Dolj și Teleorman, părinți, învățători, iubitori ai literaturii române, elevi. Locul ales pentru acest prim simpozion — care a cuprins o secție de studii și comunicări ale profesorilor filologi — a fost Colegiul Național „Ioniță Asan" din Caracal, unitate reprezentativă a județului Olt.

Simpozionul interjudețean „Eminescu 2000" a inclus prezentarea oaspeților — profesori și inspectori din peste 20 de localități —, cuvîntul de salut din partea Inspectoratului Școlar Județean și al

direcției colegiului gazdă (rostit de prof. Tanța Negroiu Drăghici), prezentarea manifestărilor organizate în țară cu prilejul „anului Eminescu", a noii ediții Eminescu, a olimpicilor din județ distinși la etapele superioare (realizate de prof. Corneliu Vasile), programe literare și muzicale (organizate sub îndrumarea profesorului de muzică Ion Constantinescu și a profesoarei de limba și literatura română Mariana Marinescu), omagierea poetului la monumentul din parcul orașului, emisiuni în direct și înregistrate la posturile locale de radio și de televiziune și articole apărute în ziarul *Olt Press* (Slatina). La sesiunea de studii și comunicări eminesciene s-au distins profesorii Cornel Basarabescu (inspector școlar, Teleorman), Aurelian Zisu (Colegiul „Carol I", Craiova), Ionuț Popescu (Liceul Teoretic „T. Vladimirescu", Drăgănești-Olt), Pimen Ionescu (Grupul Școlar Agricol „D. Petrescu", Caracal), Theodor Frecea (director, Colegiul Național „Al. I. Cuza", Corabia), Mihai Paraschiv (Grupul Școlar Industrial de Construcții de Mașini Balș) și participanții de la colegiul gazdă: Paul Arețu, Ilie Corcoveanu, Mihai Boșogea, M. Marinescu ș.a. Comunicările prezentate vor fi publicate într-o culegere.

Prof. CORNELIU VASILE,
inspector școlar de specialitate la Inspectoratul Școlar al Județului Olt

Constanța

În perioada decembrie 1999 — iunie 2000, Liceul Teoretic „Ovidius" întreprinde o serie de acțiuni dedicate poetului Mihai Eminescu. Acestea sînt organizate de catedra de limba și literatura română, biblioteca liceului și catedra de limbi străine, cu sprijinul profesorilor de desen și educație fizică, dar și al maestrului Boris Cobasnian, dirijorul corului „Vox Maris Studio" ce își desfășoară activitatea în incinta liceului.

În holul liceului poate fi deja remarcată o expoziție de carte eminesciană, care cuprinde edițiile mai vechi sau mai noi existente în bibliotecă. A fost, de asemenea, organizat un recital de poezie eminesciană al bobocilor din clasele a V-a și a IX-a în săptămîna care a precedat vacanța de sărbători.

Acestor activități le-au urmat două concursuri cu premii substanțiale (constînd în cărți: *Opera lui M. Eminescu)*, unul de poezie originală dedicată marelui poet, iar cel de al doilea de traduceri în limbile engleză, franceză și germană ale unor poezii eminesciene.

O expoziție de pictură și desen, inspirată din viața poetului, va scoate în evidență tinerele talente ale liceului. Pe data de 15 ianuarie a fost pus în scenă un spectacol de dans, muzică și recitare, sub îndrumarea atentă a doamnelor profesoare Lucia Zanchi și A. Roșu. Cu ocazia Zilelor Liceului „Ovidius" din luna martie a acestui an a fost organizată o sesiune de comunicări cu tema „Eminescu și Apocalipsa".

Aceste acțiuni demonstrează, încă o dată, că Liceul Teoretic „Ovidius" este un important centru cultural care îi sprijină pe elevii talentați și dornici de afirmare.

ANCA MALANCU
elevă în clasa a XI-a E, Liceul Teoretic „Ovidius"

Craiova

La Școala Nr. 23 din Craiova, colectivul de elevi, îndrumat de catedra de limba și literatura română din școală, și-a propus să celebreze în mod deosebit împlinirea a 150 de ani de la nașterea poetului nostru nepereche, în cadrul amplului program național „2000 — Anul Eminescu".

Avînd ca repere cele două luni: ianuarie — apariția pe lume — și iunie — intrarea în eternitate —, colectivul școlii desfășoară în fiecare zi de 15 a celor șase luni cîte o activitate menită a evoca figura poetului și semnificația operei sale pentru neamul românesc, precum și pentru cultura universală. Astfel, aceste activități cuprind: festivitatea literar-muzicală *Porni Luceafărul...* (15 ianuarie); concursul de recitări *Din lirica eminesciană* (15 februarie); sesiunea de referate *Eminescu — omul și opera* (15 martie); vizita la Biblioteca județeană „Alexandru și Aristia Aman" (15 aprilie); ședința cenacului literar al școlii, *Eminescu în universalitate,* cu participarea criticului Constantin M. Popa (15 mai); pelerinajul la Cimitirul Bellu, *La mormîntul poetului* (15 iunie).

În același context s-a încadrat apariția numărului 3 al revistei școlii, *Trip-tic mozaic,* care, deschizîndu-se sub semnul marii aniversări a poetului, ilustrează talentul și capacitatea creatoare a elevilor.

Prof. ADA STUPARU
Școala Nr. 23, Craiova

Melina Panaitache

S-a născut la 2 decembrie 1982, la Tulcea. Este elevă a Colegiului Dobrogean „Spiru Haret" din localitate. A publicat în revista liceului, *Aspirații*, și în volumul de lirică feminină dobrogeană *La țărmul cu dragoste*. A obținut premiul I, faza națională, la olimpiada de limba engleză (1999), premiul I, faza județeană, la olimpiadele de: română, matematică și biologie (clasele V — VIII) și premii județene la concursul național „Tinere condeie".

Naşterea frunzei (I)

Durerea facerii,
Facerii galbenului,
Galbenului albăstririi,
Albăstririi ochilor,
Ochilor mirării,
Mirării verdelui.

Îi vom pune numele de frunză!

Anaerob

Pufneam în rîs
Ca naivii
Privindu-ne plămînii
Lipiți de coaste
Anaerob.
Paradoxal, refuzasem
Ultima gură de aer.
Paradoxal, nu ne mai aminteam
De ce pufnisem în rîs.
Ne smulgeam plămînii
Și îi mîncam
Înnebuniți de frica
De a nu ne respira
Unul altuia
Răsuflarea.

Naşterea frunzei (II)

Copacilor li s-au tăiat
Venele.
Plîngeau copiii
Sărat
Cînd copacilor
Li s-au tăiat
Venele degetelor.
Pînă cînd din verde
S-a sîngerat roșu.
Pînă cînd din roșu
Au sîngerat verde;
Și degetele străveziilor
S-au agățat de ramuri
Devenind frunze.

Manuela Vieriu

S-a născut la 18 martie 1982, la Dorohoi. Este elevă la Liceul Teoretic „Grigore Ghica Voievod" din localitate. Primul succes literar a fost obținerea premiului I la Concursul „Porni Luceafărul", inițiat de cenaclul „Poesis" din Dorohoi, în 1998. În 1999 a obținut premiul special al Fundației „Academia Civică", decernat de Ana Blandiana. A colaborat la publicațiile *Poesis*, *Planeta adolescenței*, *Liceenii* și *Examene*. La începutul anului 2000 a publicat volumul bilingv (româno-englez) *Amintirea zilei de ieri*, care a primit premiul revistei *Examene*.

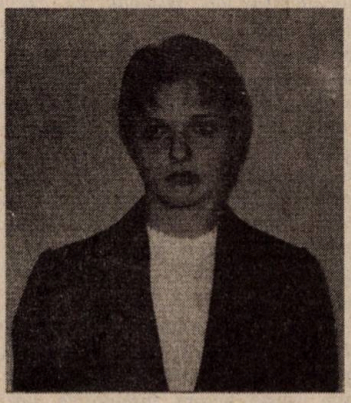

Au spus

Spune copacul:
Ce frumoasă e fărîma asta
De cer, ce curge la tulpina mea,
Repede, rece și susurătoare,
Lină, unduitoare!
Spune rîul:
Ce minunate sînt șuvițele
De păr verzi ale pămîntului,
Atît de subțiri și firave,
Curajoase, stăruitoare!
Spune iarba:
Cît de imens e ochiul albastru
Ce se întinde peste mine,
Aproape și departe,
Niciodată îmbrățișîndu-ne!
Spune omul:
Ce roditor e pămîntul
Ce mă primește acasă!
Și a tăiat copacul,
Și a secat rîul,
Și a ucis iarba.
Și a fost odată ca niciodată
Cuvîntul omului
Plutind deasupra pustiului,
Care, negreșit, l-a găzduit.

Adriana Lupulescu

S-a născut la 20 iunie 1981, la Timișoara. A studiat la Colegiul Național „Spiru Haret" din Tg. Jiu. A debutat în revista *Examene* și a colaborat la revista școlară *Interval* din Tg.-Jiu, precum și în publicații locale (*Ora*, *Gorjeanul*, *Ecran magazin*). Cîteva dintre textele sale au fost selectate în antologia *Ramuri de rod*.

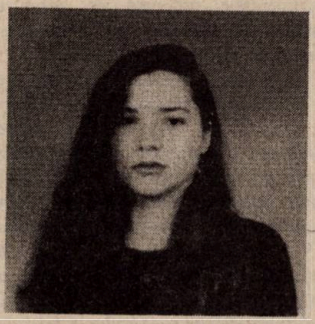

Luntrea lui Charon

Tăcută, curge luna obosită
este întinderea de ape sfinte
Iar ochii morților trecuți prin sită
Pîndesc din reci adîncuri de morminte,
Peste oglinda apei negre unduiește
Luntrea lui Charon, dusă de furtună,
Se zbate-n toiul nopții diavolește
Izbindu-se de mal, ca o nebună...

VASILE LUNGU

Viața lui Tudor Vianu

București, Editura Minerva, 1997, 210 p.

Opera lui Tudor Vianu

București, Editura Eminescu, 1999, 385 p.

Cartea consacrată vieții lui Tudor Vianu denotă o abilitate deosebită, mai ales în ceea ce privește reconstituirea culorii locale, pe baza documentelor. Vasile Lungu a încercat să definească personalitatea savantului prin raportarea constantă la exponenții de notorietate ai generațiilor între care a evoluat. Biografia autorului nu a constituit un element prioritar în studiul analizat aici, dar există numeroase aspecte care pot concura la definirea sistemului estetic al lui Vianu, care nu poate fi validat decît printr-o corelare cu factorii de microclimat cultural, profesorul Lungu prezentînd informații legate de familia savantului, de copilăria și adolescența acestuia, toate fiind reliefate în capitole care conferă autenticitate lumii prezentate: *Familia, Copilăria și adolescența, Anii fericitelor împliniri, În lumina crepusculară a libertății.*

Documentația utilizată atestă o muncă laborioasă în vederea reconstituirii spiritului unor documente de epocă, procese-verbale, scrisori, referințe etc.

Ideea de forță care gravitează în primul volum este aceea de *redefinire a mitului Tudor Vianu*, profesorul Lungu pornind de la o premisă nouă, și anume de la o problematică axiologică: *niciodată materialismul marxist-leninist nu poate renega adevărurile și principiile sale estetice care s-au format avînd ca fundament 90% fond de cunoștințe preluate și fundamentate de către școala burgheză. Tot acest fond aperceptiv aplicat ideii de o p e r ă, de estetică definesc un spirit armonic, echilibrat-intelectual, un umanist prin definiție, un slujitor al culturii.*

Astfel, viața lui Vianu este urmărită pas cu pas, pe bază de fotografii de epocă, documente ce conferă autenticitate și o ușoară notă de grandilocvență, presărată cu propriile sale mărturisiri.

Utilitatea cărții transpare și din faptul că un lector competent poate identifica în Tudor Vianu un spirit umanist desăvîrșit și, „mutatis mutandis", un deosebit maestru care pornește de la ideea că frumoasă este opera care observă viața, exprimînd adevărurile ei într-o viziune integratoare, caracteristică. *Astfel, exegeza ar avea rolul, în această concepție, de a pune în lumină fețele nevăzute ale operei.*

Viziunea reformatoare a profesorului Lungu urmărește și din perspectiva documentelor autentice creionarea unui „portret" intelectual care își propune să aducă în cadrul criticii interbelice aerul serios și doct al celui care poate fi numit profesorul de literatură: *„Urmărind pas cu pas viața și activitatea lui Tudor Vianu, bizuindu-ne pe autenticitatea conferită informației de document și, mai ales, pe propriile mărturisiri, deci văzut «par lui-même», am fost martorii destinului unui mare cărturar, care s-a străduit să navigheze printre numeroasele Scylle și Charybde ale secolului XX, reconfirmînd, parcă mai mult ca niciodată, temeinicia observației lui Miron Costin, că «bietul om este supt vremi». Și chiar dacă în scrisul său, în manifestarea sa socială din anii senectuții se resimt și unele concesii făcute momentului politic, ele par să fi fost pentru o ființă cu rectitudinea morală și echilibrul lui Vianu tot atîtea tragice sacrificii interioare. Cu prețul lor poate, Vianu a reușit să-și exploateze în continuare potențialitatea creatoare pe care au permis-o condițiile vitrege și să moară în patul său"* (vol. I, p. 172).

Cartea profesorului Lungu pare a viza domeniul literaturii, dar acest lucru trebuie perceput doar în structura de suprafață. De fapt, *este vorba despre instaurarea unei întregi perspective culturale, istorice, prin raportarea faptului de viață la criteriile de interpretare, în felul acesta lucrarea reprezentînd o adevărată cheie de lectură a textului scris de Vianu, pornind de la ideea lui De Sanctis: Cine este omul din spatele operei? Ce importanță are el în validarea interpretării unei cărți?*

Volumul al doilea, *Opera lui Tudor Vianu*, beneficiază de aceeași rigurozitate și documentație ordonată de stilul unor texte inedite, de articole din periodice, dovedind vocația de istoric literar a autorului.

Punctul forte al volumului al doilea pleacă de la faptul că *judecățile cu valoare filozofică nu trebuie să fie înlocuite cu disciplinele științifice specializate: „Gînditorul român și-a exprimat dezacordul față de opiniile potrivit cărora filozofia trebuie să cedeze locul, în zilele noastre, disciplinelor științifice specializate".*

Substanța acestui volum este concentrată, densă, riguros științifică. În capitole precum: *Filozoful, Stilisticianul, Moralistul. Între vocația înăbușită a poetului și talentul de memo-*

rialist, Comparatist şi istoric al literaturii universale este discutată problema operei dintr-o perspectivă fenomenologică, fiind definite principalele categorii ale formei artistice, precum şi conexiunile cu alte opere.

Perspectiva stilistică beneficiază de o atenţie specială, care are menirea să explice însemnătatea acordată de Vianu cercetării stilisticii dintr-un unghi de observaţie estetic, adică îndreptat *„spre studiul mijloacelor de expresie ale fiecărui scriitor"* (vol. II, p. 236).

Capitolele volumului al doilea se constituie în adevărate studii care îi oferă lectorului repere importante ale operei lui Vianu, şi anume *umanismul*, care reprezintă o fericită sinteză între om şi operă.

Majoritatea studiilor urmăresc principiul *„unităţii în varietate"*, acel ideal promovat de Tudor Vianu ca element de prezentare a personalităţii complexe a omului, încercînd o sinteză între valorile clasice şi dinamica spiritului modern, tehnicist: *„Credinţa în «idealul clasic al omului» a alimentat tăria morală pe care a dovedit-o savantul umanist în faţa vicisitudinilor istoriei în timpul celui de-al doilea război mondial şi în anii postbelici. Ameninţat de grave primejdii în lunile guvernării legionare ca şi în anii terorii staliniste, Vianu trăia dramatice frămîntări sufleteşti, dar şi le ascundea cu demnitate, arborînd mina unei imperturbabile seninătăţi"* (vol. II, p. 270).

Prin prezentarea lui Vianu din perspectiva pasiunii pentru studiu, savantul fiind un consecvent susţinător al ideii de valoare, profesorul Vasile Lungu a realizat o lucrare demnă de orice filolog. Cele două cărţi sînt fragmente din teza de doctorat susţinută în iunie 1997, la Bucureşti, sub conducerea profesorului universitar Dim. Păcurariu.

CĂTĂLINA OLARU

GH. BULGĂR

Momentul Eminescu în cultura română

Cuvînt înainte de Nichifor Crainic

Bucureşti, Editura Saeculum I.O., 2000, 175 p.

Într-o lungă activitate de cercetare filologică şi literară, de aproape o jumătate de secol, paralelă cu munca didactică în învăţămîntul superior, Gh. Bulgăr a acordat o atenţie deosebită studiului operei lui Eminescu, punct culminant al dezvoltării limbii, literaturii, culturii naţionale. La începutul anilor '50, a cercetat şi a analizat opiniile poetului asupra limbii noastre, ajutat generos de reputatul eminescolog Perpessicius în descifrarea manuscriselor eminesciene. Astfel, a apărut apoi, în 1955, editat de Societatea de Ştiinţe Filologice, primul său volum, *Eminescu despre problemele limbii române literare* (retipărit în 1963). Au urmat, de-a lungul anilor, volumele: *Momentul Eminescu în evoluţia limbii române literare* (teză de doctorat, Editura Minerva, colecţia „Universitas", 1971), *De la cuvînt la metaforă în variantele liricii eminesciene* (în colecţia „Eminesciana" a Editurii Junimea, Iaşi, 1974), un studiu aprofundat asupra tezaurului de variante din ediţia critică îngrijită de Perpessicius *(Opere*, I — III, 1939 — 1944), *M. Eminescu, „Icoane vechi şi icoane nouă"*, o antologie din publicistica poetului, cu studiu introductiv şi comentarii (Editura Eminescu, 1975, în colaborare cu Al. Melian), *Pagini uitate despre Eminescu*, antologie, introducere şi comentarii asupra opiniilor de autoritate ale scriitorilor noştri de seamă, de la Maiorescu, Slavici, Caragiale, Hasdeu la Arghezi, Sadoveanu, Blaga, Vianu, Mircea Eliade (1976), *Eminescu — coordonate istorice şi stilistice ale operei* (în colecţia „Eminesciana", îngrijită de regretatul Mihai Drăgan, la Editura Junimea, Iaşi, 1980). Gh. Bulgăr a fost redactor principal, alături de Ion Gheţie, Luiza Seche şi Flora Şuteu, al *Dicţionarului limbii poetice a lui M. Eminescu* (1968, Premiul Academiei); a tradus, împreună cu Gabriel Pârvan-Piteşti, remarcabila teză de doctorat a lui Alain Guillermou, susţinută la Sorbona: *Geneza interioară a „Poeziilor" lui Eminescu* (Paris, 1963; Iaşi, colecţia „Eminesciana", 1977), cu un studiu introductiv asupra originalităţii lucrării profesorului francez, fost director al Secţiei de limbă şi cultură română de la Paris.

Volumul recent, *Momentul Eminescu în cultura română*, este o sinteză a mai vechilor cercetări eminesciene ale autorului. Acesta a pus cărţii de acum, drept *Cuvînt introductiv*, articolul lui Nichifor Crainic despre teza sa de doctorat din 1971 (*Momentul Eminescu în evoluţia limbii române literare)*.

Cartea conţine două părţi de analize asupra originalităţii şi destinului operei eminesciene în cultura noastră. Partea I, *Opera poetică*, cuprinde referiri la receptarea acesteia în momentul apariţiei şi în timp, la fondul istoric şi folcloric, dar mai ales la aspectele de laborator *(„Farmecul limbagiului — semnul celor aleşi"*, titlul capitolului preia formula lui Maiorescu), la poemele anului 1879, cel mai bogat al creaţiei eminesciene. Alte capitole ale acestei părţi sînt: *Din laboratorul poetic al „Luceafărului"*, *„Doina" şi semnificaţiile ei* (această poezie pri-

lejuind și ultima lectură a poetului la „Junimea", la Iași, în 5 iunie 1883), *„O, genii ce cu umbra pământul îl sfințiți"* și *Sensurile lui „adînc" în poezia lui Eminescu.*

Partea a II-a, intitulată *Permanențe eminesciene*, conține mărturii legate de ediția princeps, de *Dicționarul Eminescu* și de conținutul ediției integrale *(opera omnia* în 16 volume) a creației eminesciene; în ea există și o imagine specifică a romanității limbii noastre, fiind în același timp, o piatră de încercare pentru traducerile în franceză ale acestei opere, autorul cărții consemnînd aspecte ale textelor traduse. Tot aici se vorbește pe scurt și despre efemera existență a unei „Catedre Eminescu", cerută de mult (mai ales de Pompiliu Constantinescu, dar și de Șerban Cioculescu și D. Macrea, care au salutat-o în 1971 cînd a apărut, ca să și dispară apoi, după numai doi ani, suprimată de regimul totalitar). Continuă să apară cărți noi despre opera eminesciană, între care și un *Dicționar cronologic*, care evocă momentele semnificative legate de trecutul și prezența simbolică a lui Eminescu în cultura noastră.

Cartea de față conține analize și date interesante, bazate pe o documentare instructivă la fiecare pas al lecturii. Dintre numeroase studii și eseuri publicate de autorul acestei cărți, puteau fi cuprinse aici cel puțin două, de un interes aparte: Prefața-studiu la cartea lui A. Guillermou: *O nouă perspectivă asupra „Poeziilor" lui Eminescu* (1977) și *Eminescu la „Timpul"* (1980), acesta din urmă de o mare actualitate prin critica mediilor politice ale vremii, medii care repetă azi istoria de un secol a luptelor interne dintre partide, dintre guvernanți, cu aceeași mizerie a politicii nefaste de ruinare a economiei naționale. Eminescu a scris cu dreptate: „La noi toate relele vin din politică".

Nu vom încheia fără a cita din Prefața lui Mircea Eliade la volumul lui Eminescu de *Poezii*, publicat în 1950 la Freiburg (Germania), prin care exilul românesc omagia atunci centenarul nașterii poetului, rînduri de actualitate și de autoritate pentru cei care își rememorează valorile capitale ale operei eminesciene, ca și pentru cei care le contestă fără să le cunoască (nemaivoind să le citească): „Ce înseamnă pentru noi toți — scria Mircea Eliade în 1950 — poezia, literatura și gîndirea politică a lui Eminescu o știm și ar fi zadarnic să o reamintim încă o dată. Tot ce s-a creat după el, de la Nicolae Iorga și Tudor Arghezi pînă la Vasile Pârvan, Nae Ionescu și Lucian Blaga poartă pecetea geniului, cugetului sau măcar a limbii eminesciene. Rareori un neam întreg s-a regăsit într-un poet cu atîta spontaneitate și atîta fervoare cu care neamul românesc s-a regăsit în opera lui Mihai Eminescu. Îl iubim cu toții pe Creangă, îl admirăm pe Hasdeu, învățăm să scriem de la Odobescu, îl respectăm pe Titu Maiorescu și anevoie putem lăsa să treacă mult timp fără să-l recitim pe Caragiale. Dar Eminescu este, pentru fiecare din noi, *altceva*. El ne-a revelat alte zări și ne-a făcut să cunoaștem astfel de lacrimi. El ne-a luminat înțelesul și bucuria nenorocului de a fi român. Pentru noi, Eminescu nu e numai cel mai mare poet al nostru și cel mai strălucit geniu pe care l-au zămislit pămîntul, apele și cerul românesc. El este, într-un anumit fel, întruparea însăși a acestui cer și a acestui pămînt, cu toate frumusețile, durerile și nădejdile crescute din ele".

Momentul Eminescu în cultura română este o carte plină de învățăminte despre puterea geniului de a îmbogăți substanțial cultura și de a înnobila limba ei, pentru că Eminescu a lăsat „o dîră sonoră de foc pe traiectoria lui cosmică, dînd o lecție de construcție umanității" (G. Călinescu, *Luceafărul*, în *Cronicile optimistului*, 1964, p. 422).

VICTOR STOLERU

Calendar literar 2000

15 ianuarie — 150 de ani de la naşterea lui Mihai Eminescu (m. 1889), poetul nostru naţional, care, în opera poetică, în proză şi în publicistică, a întruchipat gîndurile şi sentimentele poporului român, idealul său de libertate, suveranitate şi independenţă, „sinteza sufletului românesc", cum l-a caracterizat N. Iorga în 1934. Anul 2000 este declarat de către Guvernul României „Anul Eminescu", aniversare înscrisă în calendarul UNESCO.

15 februarie — 160 de ani de la naşterea lui Titu Maiorescu (m. 1917), unul dintre cei cinci fondatori ai Junimii, îndrumător şi critic al revistei *Convorbiri literare,* în care s-au afirmat scriitorii clasici ai literaturii române: M. Eminescu, I. Creangă, I. L. Caragiale şi I. Slavici. Despre activitatea critică a lui Maiorescu, Eminescu scria în 1871: *„Principiul fundamental al d-lui Maiorescu"* este *„naţionalitatea în marginile adevărului"*.

23 mai — 120 de ani de la naşterea lui Tudor Arghezi (m. 1967), unul dintre cei mai mari poeţi români, după Eminescu, prozator de mare talent, pamfletar incisiv. A debutat editorial la 47 de ani cu vol. *Cuvinte potrivite.* Poetul a realizat o sinteză între tradiţional şi modern în lirica interbelică, a încurajat tinere talente în ziarul *Bilete de papagal.*

22 august — 110 ani de la moartea lui V. Alecsandri (n. 1821), reprezentant de frunte al curentului istoric şi popular promovat de *Dacia literară* a lui M. Kogălniceanu. Alecsandri a publicat prima culegere de *Poezii populare. Balade. Cîntece bătrîneşti* (1852), apreciată de Titu Maiorescu în *Convorbiri literare,* a deschis noi orizonturi în poezie, proză şi dramaturgie. Eminescu l-a numit pe Alecsandri în *Epigonii* „rege al poeziei".

5 noiembrie — 120 de ani de la naşterea lui Mihail Sadoveanu (m. 1961), autorul unei opere vaste, cuprinzînd schiţe, nuvele, povestiri, romane, poezii, pagini de memorialistică, piese de teatru, articole de atitudine, conferinţe, interviuri. Opera sa este o sinteză a vieţii poporului român, din cele mai vechi timpuri şi pînă în prezent, din perspectivă epopeic-mitologică.

27 noiembrie — 60 de ani de la asasinarea, de către legionari, a lui Nicolae Iorga (n. 1871), istoric de prestigiu internaţional, poet, dramaturg, critic şi istoric literar, memorialist, autorul unei impresionante opere alcătuite din peste 1250 de cărţi şi 25.000 de articole, membru al Academiei Române, membru de onoare al multor academii şi societăţi savante, deputat în Parlamentul României reîntregite, prim-ministru, conducător de ziare şi reviste, între care *Sămănătorul* şi *Neamul românesc,* susţinător consecvent al drepturilor românilor la libertate şi independenţă naţională.

În atenția profesorilor

Societatea de Ştiinţe Filologice va continua să editeze în 2000 revistele trimestriale *Limbă şi literatură* şi *Limba şi literatura română,* străduindu-se să răspundă cît mai eficient exigenţelor impuse de noua orientare a învăţămîntului, solicitînd, în acest scop, cadrelor didactice articole şi studii în strînsă concordanţă cu obiectivele modernizării mijloacelor de predare-învăţare, care să permită o corectă înţelegere şi aplicare a cunoştinţelor teoretice în raport de complexitatea fenomenelor lingvistice sau literare, adaptate la fiecare nivel de pregătire şcolară. De aceea, vă rugăm ca articolele trimise spre publicare să fie adaptate spiritului noilor programe de gimnaziu şi de liceu, astfel încît materialele să nu fie simple comentarii ale textelor din manuale, ci să vizeze în primul rînd strategii didactice diferite de abordare a acestora.

O atenţie deosebită se va acorda pregătirii examenelor de capacitate şi de bacalaureat, ştiut fiind că noul sistem de evaluare determină unele dificultăţi de înţelegere sau de aplicare a standardelor prevăzute pentru probele de limba şi literatura română.

Cu sprijinul unor specialişti în domeniu, unii dintre ei cu responsabilităţi în cadrul instituţiilor abilitate să promoveze reforma în învăţămînt, sperăm să oferim profesorilor şi elevilor cît mai multe informaţii şi elemente concrete privitoare la acest proces.

Pentru anul 2000, cititorii noştri pot comanda revistele menţionate mai jos, direct la sediul **Societăţii de Ştiinţe Filologice, B-dul Schitul Măgureanu, nr. 9, sector 1, Bucureşti, sau la telefon (01) 315.17.92,** astfel:

1. *Limbă şi literatură* (10.000 de lei exemplarul).
2. *Limba şi literatura română* (10.000 de lei exemplarul).

Comenzi se pot face şi la oficiile poştale; numere de catalog: 7057 — *Limbă şi literatură* şi 7058 — *Limba şi literatura română.*

Volume destinate examenelor de capacitate şi de bacalaureat

- *Bacalaureat 2000. Limba şi literatura română. Teste şi bareme,* autori: Florin Ioniţă şi Adrian Săvoiu, preţ: 40.000 de lei. **Contravaloarea volumelor comandate se depune, numai pentru acest titlu, în contul nr. 2511.1—1632.1/ROL, deschis la B.C.R. Filiala Sector 2, Bucureşti, aparţinînd firmei Fortune International, coeditor al acestei lucrări.**
- *Capacitate 2000. Limba şi literatura română. Teste şi bareme,* autori: Andra Şerbănescu Vasilescu şi Mihail Stan, preţ: 35.000 de lei.

Titularii de comenzi a căror valoare depăşeşte 1.000.000 de lei beneficiază de o bonificaţie de 15%, care se calculează de către S.Ş.F. la trimiterea coletului contrarambURS sau de către titular la depunerea sumei în contul S.Ş.F. nr. 2511.1—570.1/ROL, deschis la Banca Comercială Română, Filiala sector V, Bucureşti.

I.S.S.N. 0254 — 4741

Bibliotec...

Lei 10.000

BIBLIOTECA
SIBIU

3
2000

LIMBA ŞI LITERATURA ROMÂNĂ

SOCIETATEA DE ŞTIINŢE FILOLOGICE DIN ROMÂNIA

COLEGIUL DE REDACȚIE

SILVIU ANGELESCU, GHEORGHE ANTONESCU (Slobozia), MIRCEA BREAZ (Cluj-Napoca), ION BUZAȘI (Blaj), TEODOR CAPOTĂ (Cluj-Napoca), OCTAVIA COSTEA, MIHAI FLOAREA, ION HANGIU (redactor fondator), MARIN IANCU, FLORIN IONIȚĂ, NICOLAE MĂTCAȘ (Chișinău), NICOLAE I. NICOLAE, TUDOR OPRIȘ (membru fondator), GABRIELA PANĂ DINDELEGAN, LIVIU PAPADIMA, GH. PIȚIGOI (Rm.-Vîlcea), GEORGE ȘOVU (membru fondator), AL. TUDORICĂ

REDACȚIA

FLORENTINA SÂMIHĂIAN — redactor, MIRCEA FRÂNCULESCU — redactor-șef

Revista LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ este editată de Societatea de Științe Filologice, cod 848 866. Redacția și administrația: Bd. Schitul Măgureanu, nr. 9, sector I, cod 70 761, București, tel. (01) 315 17 92, cont B.C.R. nr. 2511.1—570.1/ROL, Filiala sector V, București.

Culegere și tehnoredactare computerizată: CARMEN BÎTLAN

LIMBA ŞI LITERATURA ROMÂNĂ

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ PENTRU ELEVI

ANUL XXIX, NR. 3 (IULIE — SEPTEMBRIE), BUCUREŞTI, 2000

Sumar

Gramatică, vocabular

VALERIA GUŢU ROMALO — Dinamica limbii: „sorei (mele)" 3
GABRIELA PANĂ DINDELEGAN — Dificultăţi gramaticale: *stabilirea cazului* 6
SOFIA DOBRA — Verbele active pronominale 12
D. CRAŞOVEANU — Despre apostrof ['] 15
MARIA DOBRE — Aspecte ale dinamicii vocabularului limbii române 17

Stil, compoziţie

LILIANA IONESCU-RUXĂNDOIU — Principii de bază ale comunicării (I) 21
GH. MITRACHE — Nivelurile limbii şi crearea universului poetic (II) 23

Analize, sinteze

DELIA-MONICA GEORGESCU — Specificul fantasticului în nuvela „La ţigănci" de Mircea Eliade 27
TITI DAMIAN — Vasile Voiculescu: „În Grădina Ghetsemani" 33

Miscellanea

I. HANGIU — Şcoli, ziare şi reviste româneşti în orizont european 35
LUMINIŢA MEDEŞAN — Între evaluare şi un produs literar experimental:
„La Divan, mulţi se visează!" (romanţ) 38

Concursuri, examene

Programa pentru examenul naţional de capacitate la limba şi literatura română
în anul şcolar 2000 — 2001 41
Programa pentru examenul naţional de bacalaureat 2001 la limba şi literatura română
şi la literatura universală 43
FLORICA PUŞCAŞ — Examenul de capacitate, 2000. Proba de limba şi literatura română.
Aspecte docimologice 47

Cenacluri, reviste

GEORGE ŞOVU — Cronica revistelor şcolare 51
GHEORGHE BUCUR — Cenaclul literar „Apiraţii", Tulcea 53

De la corespondenţii noştri 54

Tinere talente

ALINA PANAITOV — Confuz, În codru 56
ANDREI POPETE-PĂTRAŞCU — Emoţii puse la uscat, Erou cubist 56
OANA-CRISTINA STOICA — Aventurile lui Bobuleţ 57

Însemnări pe marginea cărţilor

GABRIELA PANĂ DINDELEGAN, *Admiterea în facultate. Teste de limba română* (Andra Şerbănescu); G. G. NEAMŢU, *Teoria şi practica analizei gramaticale. Distincţii şi... distincţii* (Vera Năstase); N. STEINHARDT, *Dumnezeu în care spui că nu crezi... Scrisori către Virgil Ierunca (1967 — 1983)* (Mihai Floarea) 58

CARMEN-MARIA MECU — Curier 63

Dinamica limbii: „sorei (mele)"

VALERIA GUȚU ROMALO
Universitatea din București

Faptul că limba se modifică în trecerea vremii este de mult dovedit atît de realitatea lingvistică, cît şi de ştiinţă. Studiile de *istorie* a limbii — care a constituit timp de un secol preocuparea principală, dacă nu chiar unică a cercetărilor lingvistice — au demonstrat caracterul istoric al limbii, revelînd particularităţile evoluţiei, formele şi condiţiile de realizare a procesului. Progresele ştiinţei (nu numai ale celei lingvistice), îmbogăţirea şi perfecţionarea posibilităţilor de investigare, rafinarea înţelegerii modului de funcţionare socială a limbii au contribuit la o mai adecvată şi mai completă viziune a fenomenului de *evoluţie lingvistică.*

Pînă la un moment dat schimbarea era corelată mai ales cu *istoria externă,* rezultat al raporturilor d i n t r e limbi, al relaţiilor unei limbi cu altele, dar şi al relaţiei dintre limbă şi societatea a cărei comunicare o asigură.

Cu timpul atenţia cercetărilor s-a concentrat asupra *istoriei interne,* a proceselor de modificare provocate sau favorizate de poziţia în sistem a faptelor de limbă sau determinate de evoluţia raporturilor dintre diferitele v a r i a n t e (locale şi sociale) sub forma cărora se manifestă o limbă istorică. Aceste variante configurează ceea ce E. Coseriu numeşte „arhitectura limbii", influenţată şi ea de evoluţia societăţii. Iar *varianta literară,* modalitate de comunicare supradialectală, a cărei apariţie presupune un anumit nivel de organizare socială, participă într-un mod specific la procesul de evoluţie a limbii, reprezentînd un factor *unificator,* în raport cu diversitatea dialectală, şi *conservator,* ca urmare a caracterului instituţionalizat al normelor.

Asocierea caracterului evolutiv cu un anumit tip de stabilitate face parte dintre trăsăturile permanente ale limbii. Funcţia comunicativă a limbii este cea care nu permite schimbarea brutală, profundă şi totală; absenţa unui anumit grad de stabilitate ar pune în pericol comunicarea, temeiul existenţei oricărei comunităţi sociale.

Stabilitatea unei limbi este asigurată de mecanismele interne ale schimbării, de caracterul parţial şi de ritmul inegal al modificărilor: chiar în perioadele deosebit de active sub aspectul schimbării, caracterizate prin numărul mare al inovaţiilor, acestea nu reprezintă decît un procent relativ scăzut în raport cu cel al elementelor stabile coexistente în limbă. Evoluţia lingvistică, schimbarea, se realizează în timp, fiind precedată de un interval de durată variabilă în care c o e x i s t ă inovaţia şi faptul lingvistic căruia tinde să i se substituie. Raporturile de frecvenţă şi răspîndire dintre „nou" şi „vechi" se modifică în timp în favoarea celui dintîi, ritmul schimbării variind de la caz la caz şi depinzînd de diverşi factori, interni şi externi. Nu lipsesc nici situaţiile în care prevalează vechiul, inovaţia nereuşind să se impună, nici evoluţia sinuoasă cu ezitări şi reveniri, de regulă temporare. Durata perioadei de coexistenţă variază de la un caz la altul.

În condiţiile modalităţii specifice de evoluţie a limbii — care presupune schimbarea permanentă şi parţială — vorbim despre caracterul *dinamic* al limbii. *Dinamica* limbii este percepută atît ca *istorie,* ca schimbare în timp, cît şi ca *mişcare* realizată sub forma coexistenţei (la nivelul comunicării sociale în ansamblu, dar şi în

uzul fiecărui utilizator al limbii date) în fiecare moment, în interiorul fiecărei faze, a noului şi vechiului, raportul de forţe dintre ele modificîndu-se continuu. Mobilitatea, dinamica sistemului presupun această coexistenţă în raporturi concurenţiale a faptelor de limbă; schimbarea istorică implică încheierea ei, impunerea unuia şi dispariţia celuilalt.

Existenţa variantei „limbă literară" în uzul comunicaţional al unei comunităţi lingvistice reprezintă de obicei un factor favorabil stabilităţii prin conservatorismul *normelor:* norma, prin caracterul ei de obligativitate instituţionalizată, fixată prin lucrările normative şi răspîndită prin instrucţie, se constituie în stavilă în calea expansiunii formelor lingvistice care încalcă regulile consfinţite ca normă, a faptelor care, în perspectiva normelor, se situează la nivelul „greşelilor". Varianta literară, în utilizarea ei atentă, se caracterizează în interiorul „arhitecturii" unei limbi printr-un grad superior de stabilitate asigurat prin instrucţie, stabilitate care este însă agresată de presiunea uzului mai puţin supravegheat, asociat cu vorbitorul mai puţin instruit, mai puţin familiarizat cu exigenţele normei literare, dar şi cu „limba vorbită", cu exprimarea orală. Frecvenţa mai mare a greşelilor de exprimare în comunicarea orală se datoreşte condiţiilor de utilizare proprii acestei modalităţi a limbii: grabei, lipsei răgazului de reflecţie, concentrării atenţiei asupra a ce este de spus în defavoarea construcţiei discursului etc. „Greşelile" de tot felul care pot fi întîlnite în exprimarea orală n u reprezintă o particularitate a „limbii vorbite", ci a *uzului* ei.

Un exemplu edificator pentru raporturile dintre *istoria* şi *dinamica* limbii oferă, de pildă, evoluţia morfologică a substantivului *soră* în limba română.

Făcînd parte din grupul semantic al cuvintelor „nume de rudenie" (alături de *mamă, tată, frate, unchi, socru* etc.), grup caracterizat printr-o mare stabilitate, substantivul *soră,* moştenit din latină, s-a păstrat de-a lungul întregii istorii a limbii române, în *istoria* lui înregistrîndu-se schimbări de sens şi de formă.

Conţinutul semantic al substantivului s-a îmbogăţit: sensului moştenit („persoană de sex feminin considerată în raport cu copiii aceloraşi părinţi sau ai aceluiaşi tată ori ai aceleiaşi mame") i s-a adăugat — relativ tîrziu, sub influenţa unor modele străine — înţelesul „infirmieră, asistentă socială": *soră (medicală).*

Suportul fonic al substantivului a cunoscut o evoluţie mai complicată. Etimologic, cuvîntul face parte, alături de *noră, oaspe, şarpe* etc., din seria celor cîteva substantive a căror flexiune păstrează din latină (şi) forma de nominativ singular (în condiţiile în care majoritatea substantivelor româneşti moştenite din latină derivă dintr-o formă unică de acuzativ / ablativ).

În sistemul flexionar al limbii române, *soră, surori,* se situează — împreună cu *noră, nurori* — ca reprezentînd un tip de substantive neregulate. Caracterul flexionar aberant al substantivului se păstrează de-a lungul timpului.

Într-o primă fază (în româna comună) paradigma era constituită din formele *sor(u)* — pentru nominativ şi acuzativ singular — şi *surore / surori* — pentru celelalte cazuri de singular şi pentru plural. În condiţiile în care substantivele feminine se termină, de regulă, în vocală *(-ă* sau, mai rar, *-e),* finala formei de singular *soru, sor* (derivînd din lat. *soror)* a reprezentat o excepţie, o neregularitate; tot neregularitate — faţă de flexiunea „regulată" reprezentată prin substantivele cu două forme distincte *(casă / case, masă / mese, carte / cărţi, floare / flori)* — este considerată diferenţa fonică dintre cele două forme *(soră / surori)* ale paradigmei. Descrierile gramaticale atribuie această neregularitate fie prezenţei desinenţei *-ori,* fie variaţiei insolite a radicalului: *sor-, suror-.*

Textele din secolul al XVI-lea înregistrează, alături de *sor, soru,* o formă *soră,* care — refăcută prin analogie cu substantivele regulate de tipul *masă, fată, ladă* — corectează una dintre particularitățile aberante ale flexiunii acestui substantiv neregulat. Constituirea *limbii literare* în secolul al XIX-lea conferă caracter de *normă* paradigmei *soră, surori,* a cărei neregularitate se reduce la diferența fonică particulară care deosebește cele două forme. Forma etimologică *soru* nu este acceptată de varianta literară a limbii române decît în grupări ca *soru-mea, soru-ta* (dar și *soră-mii* etc.), unde cele două componente — substantivul și posesivul — își pierd independența, alcătuind un compus cu flexiune proprie *(soru-mea, soru-mii,* de pildă), diferită de cea cu care componentele participă ca unități de sine stătătoare la alcătuirea grupului nominal: *surorii mele.* (În realizările *neliterare* ale limbii române este atestată și forma de singular *suror(ă),* ca în: *„Că-mi ești frățior / Și io-ți sînt suror; Că ți-ai căpătat nuroră / De gîndești că ți-ai sororă;* vezi H. Tiktin, *Dicționar român-german,* București, 1903, sub *soră.*) O evoluție paralelă înregistrează flexiunea substantivului *noră* atît în varianta literară a limbii, cît și în uzul popular.

Secolul nostru, mai ales — s-ar părea — în cea de a doua jumătate, atestă o nouă fază în evoluția flexiunii substantivului *soră* prin apariția unei forme de genitiv-dativ singular, *sore,* utilizată — încălcînd normele exprimării îngrijite — de unii vorbitori paralel cu *surori: sorei mele,* de exemplu (în loc de *surorii mele).* Varianta neliterară a fost asociată de preferință, într-o primă fază, cu semnificația „infirmieră" (cf., de pildă, V. Anania, *Aventurile peregrinului apter,* București, 1985, p. 384, *Mi-am lăsat sacul de drum în seama sorei de serviciu.),* utilizarea ei acoperind ulterior și sensul originar, de rudenie (cf. *moartea sorei mele,* în *România literară,* 1999, nr. 29, p. 13).

Creație analogică, ca și *soră,* noua formă „regularizează" paradigma de s i n g u l a r a substantivului: *soră / sora / sorei,* ca și *casă / casa / casei.*

Extinderea acestei formații relativ recente afectează însă numai parțial paradigma substantivului: varianta de genitiv-dativ *sore* este totdeauna asociată cu morfemul de determinare *-i (sorei): răspunsul sorei, spune sorei* etc. (niciodată **unei sore, acestei sore).* Includerea în paradigmă a acestei forme, care la o privire superficială pare a avea un rol regularizator, accentuează caracterul neregulat al flexiunii substantivului:

— prin apariția la genitiv-dativ singular a unor forme paralele a căror utilizare depinde, în mod cu totul excepțional în sistemul morfologic al limbii române, de gradul de determinare, de prezența sau lipsa morfemului de determinare definită: formele *sora, sorei* se opun seriei *o* (dar și *această / orice / vreo) soră, unei (acestei / oricărei / vreunei) surori;*

— prin disocierea formelor de genitiv-dativ singular *(sora, sorei)* de cele de plural: *surorile* — *(niște, aceste* etc.) *surori, surorilor* — *(unor, acestor* etc.) *surori,* omonime în flexiunea majorității covîrșitoare a substantivelor feminine românești.

Omonimia pare a avea tendința de a fi restabilită în vorbirea unora dintre vorbitorii actuali ai limbii române prin folosirea — s-ar părea mult mai recentă — și la plural a formei analogice (cf. A. Christie, *Chiparosul trist,* Constanța, f.a.: *majoritatea sorelor,* p. 24, *toate sorele,* p. 26).

În aceste condiții, se poate spune că în uzul actual (scris și vorbit) substantivul *soră* cunoaște trei paradigme: pe de o parte, cea literară, care se conformează normelor actuale, cu două forme de bază *(soră, surori),* și, pe de altă parte, paradigmele care includ varianta neliterară *sore.* Dintre acestea mai răspîndită este paradigma *soră, sore(i), surori,* care poate fi întîlnită chiar și în exprimarea unui mare număr de vorbitori de limbă literară.

Generalizarea, la singular şi plural, a variantei neliterare *(soră, sore)*, este, din punctul de vedere al limbii române îngrijite, clar conotată negativ ca aparţinînd unui registru subliterar.

Utilizarea cu trei tipuri de flexiune a substantivului *soră*, care face parte din categoria cuvintelor cu cea mai mare stabilitate, dovedeşte că, în uzul actual al limbii române, acest substantiv reprezintă în organizarea morfologică a limbii române actuale un punct de instabilitate, de posibilă schimbare, ilustrînd printr-o situaţie particulară caracterul dinamic al limbii. Încadrarea acestei faze în perspectiva de ansamblu a istoriei limbii române revelă modul specific de realizare a schimbărilor lingvistice, a evoluţiei limbii.

Dificultăţi gramaticale: *stabilirea cazului*

GABRIELA PANĂ DINDELEGAN
Universitatea din Bucureşti

În morfologia numelui (substantiv, pronume, numeral) şi a adjectivului (propriu-zis sau pronominal), una dintre cele mai mari dificultăţi gramaticale o constituie stabilirea cazului, dificultate explicabilă prin mai mulţi factori: • unii ţin de natura morfosintactică a acestei categorii, adică de manifestarea simultană, morfologică şi sintactică, a cazului, cea sintactică fiind, totuşi, precumpănitoare; • alţii privesc omonimia (identitatea) formelor de caz, formele omonime fiind deosebit de frecvente, chiar şi în condiţiile în care articolul rezolvă parţial unele dintre ele; • alte explicaţii privesc „conţinutul" (semnificaţia) diferită a cazului la substantiv, pronume şi numeral, pe de o parte, şi la adjectiv, pe de alta: primele clase primesc cazul direct prin funcţia sintactică pe care o îndeplinesc în propoziţie sau ca regim al prepoziţiei ce le precedă, în timp ce adjectivul îl primeşte „formal", prin fenomenul de acord; • alte explicaţii au la bază dubla posibilitate de exprimare a cazului în limba română: exprimare flexionară (cu ajutorul desinenţei şi / sau al articolului hotărît enclitic, articol care preia şi funcţia de marcă sintetică de caz), dar şi exprimare analitică (cu ajutorul a două prepoziţii specializate pentru acest rol sau al articolelor proclitice), cele două exprimări fie excluzîndu-se una pe alta, fie, dimpotrivă, apărînd ca posibilităţi variante, libere, de construcţie pentru aceeaşi relaţie cazuală; • alte explicaţii au în vedere topica relativ liberă din interiorul propoziţiei, între guvernor (adică termenul care cere cazul) şi guvernat (adică termenul care primeşte cazul) putîndu-se intercala numeroase alte cuvinte, ceea ce îngreunează stabilirea corectă a legăturilor sintactice; • altă explicaţie o constituie posibilitatea marcării cazului în grupul nominal (deci în grupul format dintr-un substantiv-centru şi determinanţii lui) o singură dată, în forma primului component al grupului (sau a primilor componenţi), ultimul sau ultimii rămînînd, în aceste condiţii, fără mărci evidente de caz.

Aceste particularităţi care ţin de structura internă a limbii române formează, fiecare în parte, dar şi combinate între ele, condiţii *favorizante* pentru numeroase confuzii între cazuri. Recunoaşterea corectă a cazurilor este unul dintre cele mai dificile capitole de gramatică practică a limbii române. După cum vom vedea, greşelile privesc nu numai analiza unui text, adică identificarea corectă a cazului într-o situaţie dată, ci pot avea şi efecte de construcţie, numeroase devieri de la normă apărînd ca urmare a acestor false analize. Este motivul pentru care ne propunem, în cele ce urmează, să

atragem atenția asupra construcțiilor celor mai expuse soluțiilor greșite de analiză și, mai ales, să explicăm cauza (sau cauzele) apariției diverselor tipuri de greșeli. Vom denumi fiecare subcapitol după particularitatea de structură care favorizează greșeala.

1. Marcarea cazului în forma primului element al grupului nominal

În situația în care grupul nominal este construit în jurul unui substantiv masculin sau neutru, fie la singular, fie la plural, și al unui substantiv feminin la plural, iar aceste substantive sînt precedate de determinanți adjectivali, marcarea genitiv-dativului se face frecvent o singură dată, în forma primului component al grupului. Cum substantivul rămîne nemarcat cazual, iar depărtarea de guvernor (de cuvîntul care impune cazul) este uneori considerabil de mare, sînt suficiente motive, pentru elevii neatenți, de a stabili incorect cazul substantivului. Avem în vedere construcții de tipul:

(1) plecarea *blîndului și iubitului nostru profesor;*

(2) în ciuda *oricărui asiduu și prelungit efort;*

(3) în timpul *acestor continue și deosebit de mari insistențe;*

(4) împotriva *celor cinci noi și exigenți inspectori;*

(5) grație *celui de al doilea extrem de important martor,*

în care grupurile nominale constituite în jurul substantivelor *profesor, efort, insistențe, inspectori, martor* apar în poziția de genitiv (1 — 4) și în poziția de dativ (5), poziții cerute fie de prepoziții și de locuțiuni prepoziționale (2 — 5), fie de funcția sintactică de atribut genitival pe lîngă regentul *plecarea* (1). Grupurile nominale aici examinate sînt grupuri ample, cu un centru de grup așezat în finalul construcției și cu mai mulți determinanți adjectivali: adjective propriu-zise, adjective pronominale, numerale cu valoare adjectivală. Apar și cîte doi sau trei determinanți ai aceluiași centru (în 1, 2, 3 și 4, cîte trei determinanți; în 5, doi determinanți), iar determinanții, la rîndul lor, pot apărea ei înșiși cu elemente antepuse (în 3 și 5 apar mărcile superlativului: *deosebit de, extrem de* și tot în 5 apare articolul demonstrativ *celor*, care însoțește numeralul cardinal *cinci).* În toate aceste construcții, relația cazuală de genitiv sau de dativ este marcată o singură dată, în forma primului termen al grupului: în (1), numai adjectivele coordonate *blîndului, iubitului* marchează cazul prin preluarea articolului de la substantiv, în timp ce substantivul-centru *profesor* rămîne nemarcat; în (2) și (3), numai adjectivele pronominale *oricărui* și *acestor*, prin formele desinențiale speciale *-ui* și *-or*, marchează relația de caz, în timp ce substantivele-centru *efort* și *insistențe* rămîn nemarcate; în (4) și (5), marcarea cazuală revine numeralelor antepuse, prin utilizarea formelor speciale de caz ale articolului demonstrativ *celor, celui,* substantivele-centru *inspectori, martor* rămînînd nemarcate. În asemenea situații, depărtarea de regent *(plecarea)* sau de prepoziția (locuțiunea prepozițională) care impune cazul *(în ciuda, în timpul, împotriva, grație),* ca și apariția substantivului cu o formă nemarcată de caz sînt tot atîtea surse de greșeală, atribuindu-li-se substantivelor finale fie cazul nominativ, fie, mai des, acuzativul.

2. Dublă posibilitate de exprimare a cazurilor: sintetică și analitică; omonimia mărcilor *a*, articol, *a*, prepoziție

Cele două tipuri de exprimare: sintetică și analitică, ambele întîlnite în limba română, sînt în multe construcții complementare, apărînd fie una, fie cealaltă. Într-o construcție ca: *plecarea bunei mele colege*, exprimarea genitivului este în exclusivitate

sintetică (flexionară): pentru prima formă de genitiv *bunei*, intervin simultan două mijloace flexionare (desinența și articolul hotărît enclitic); în cazul adjectivului posesiv *mele*, genitivul se exprimă printr-o formă specială desințială *-le* și, la fel, în cazul substantivului *colege*, se exprimă desințial, prin desinența *-e*. În construcții ca: *plecarea a doi studenți, plecarea a zece dintre noi, contra a orice, contra a tot ce este nou*, exprimarea este însă analitică, recurgîndu-se obligatoriu la prepoziție (în exemplele date, la prepoziția *a*), singura modalitate de exprimare a raportului de genitiv în cazul numeralului cardinal, care nu marchează flexionar cazul, și al unora dintre pronume caracterizate prin invariabilitate (vezi *ceva, ce, orice, tot*). Marcarea analitică a relațiilor de genitiv-dativ nu înseamnă că substantivul sau pronumele următor apar în cazul genitiv, respectiv în dativ; înseamnă numai că grupul prepoziție + substantiv (sau pronume) ocupă o poziție de genitiv sau de dativ, poziție în care cazul substantivului, respectiv al pronumelui este cel cerut de regimul prepoziției (adică acuzativul). Astfel, în construcția: *contra a șapte profesori*, prepoziția *a* cere acuzativul (caz impus direct substantivului *profesori*, iar, prin acord, și numeralului *șapte*), iar întregul grup (prepoziția *a* + substantivul *profesori*) este echivalentul unui genitiv, ceea ce explică apariția lui în contextul prepoziției *contra*.

Uneori, intervin simultan mărci analitice și mărci sintetice, ca în construcția: *acest studiu al profesoarei*, unde forma genitivului se realizează prin două mărci sintetice (desinența *-e* + articolul hotărît legat *-i*) și printr-una analitică (articolul genitival *al*). Trebuie însă subliniat că prezența *cumulată* a mărcilor sintetice și analitice este posibilă numai în cazul în care marca analitică se realizează prin articol (genitival sau demonstrativ) și, dimpotrivă, este imposibilă în cazul în care drept marcă analitică apare prepoziția. Între marcarea genitivului cu ajutorul articolului genitival și marcarea prin prepoziție apare o diferență esențială: articolul precedă o formă de genitiv *(al profesoarei)*, în timp ce prepoziția precedă un acuzativ *(a șapte profesoare)* și numai întreaga construcție prepoziție + acuzativ este echivalentă cu un genitiv.

Pentru limba literară, un context în care relația de genitiv se exprimă prepozițional (numerale, pronume invariabile) exclude prezența unei mărci sintetice și, invers, un context care permite o marcă sintetică exclude selecția prepoziției *a*. În acest sens, afirmam mai sus că selecția mărcilor sintetice și analitice este, în mare măsură, complementară. Și totuși, în cîteva contexte circumscrise lexical (este vorba de vecinătatea unor pronume sau a unor adjective pronominale cu valoare cantitativă nedefinită), este posibilă alegerea, în variație liberă, deci ca variante sintactice literare libere, fie a construcției cazuale (flexionare), fie a celei analitice (prepoziționale); vezi perechile de construcții:

(6) *plecarea multora din clasă* — (6') *plecarea a mulți din clasă;*

(7) *contra cîtorva dintre noi* — (7') *contra a cîțiva dintre noi.*

Același paralelism, fără a fi însă o alegere liberă, apare și pentru alte construcții de genitiv-dativ, distincția fiind, în acest caz, de natură stilistică: limba literară utilizează construcția cazuală (flexionară), în timp ce în registrul popular se preferă exprimarea analitică (prepozițională). Vezi perechile de construcții:

(8) *în locul șefei* (construcție literară) — (8') *în locul la șefă* (construcție neliterară);

(9) *contra șefei* — (9') *contra la șefă;*

(10) *te spun doamnei* — (10') *te spun la doamna,*

în care (8) și (9) conțin o relație de genitiv, iar (10), una de dativ.

Existența celor două modalități de exprimare a cazurilor genitiv-dativ, complementare sau variante, precum și omonimia lexico-gramaticală a două mărci de exprimare a

aceleiaşi relaţii de caz (este vorba de marcarea relaţiei de genitiv atît prin articolul genitival *a*, ca în: *plecarea grăbită a profesoarei*, cît şi prin prepoziţia *a*, ca în: *plecarea grăbită a cinci profesoare)* sînt surse importante de confuzie a cazurilor. Construcţii de tipul:

(11) *contra a cinci profesori de română şi a celorlalţi profesori de limbi străine*

sînt şi mai derutante, deci şi mai expuse posibilităţii de a greşi, avînd în vedere că în vecinătatea aceleiaşi prepoziţii *contra*, apare, mai întîi, o realizare prepoziţională *(a cinci profesori)* şi apoi, una mixtă, cu o formă specială de caz şi cu articolul genitival *a (a aceloraşi profesori)*. Prin urmare, deşi identice ca formă, cele două apariţii ale substantivului *profesori* au cazuri diferite: acuzativul, în prima apariţie (impus de prepoziţia *a)*, dar genitivul, în a doua, genitiv marcat prin forma specială de caz a adjectivului pronominal antepus *celorlalţi*. Fără o atentă examinare a construcţiei şi fără o exactă cunoaştere a teoriei de utilizare a celor două tipuri de mărci, confuzia este lesne de făcut. Atragem deci atenţia asupra diferenţelor de caz dintre perechile de construcţii (6 — 10) şi (6' — 10'). În (6), (7), (8), (9), cazul pronumelor *multora, cîtorva* şi al substantivului *şefei* este genitivul, în timp ce în (6'), (7'), (8'), (9'), cazul impus aceloraşi cuvinte este acuzativul; în (10), cazul impus substantivului *doamnei* este dativul, iar în (10'), cazul substantivului prepoziţional este acuzativul. De altfel, observarea atentă a formei cuvintelor evidenţiază această deosebire; vezi diferenţa dintre *multora, cîtorva, şefei, doamnei* şi, respectiv, *mulţi, cîţiva, şefă, doamna.* În (11), unde forma substantivului *profesori* este aceeaşi, numai observarea formei *celorlalţi* poate servi ca indiciu de recunoaştere corectă.

3. Omonimia formelor cazuale

Omonimia genitiv-dativ, pe de o parte, şi nominativ-acuzativ, pe de altă parte, regăsibilă la orice clasă de cuvinte care cunoaşte categoria cazului, şi omonimia totală nominativ-genitiv-dativ-acuzativ, prezentă numai la anumite clase de cuvinte (de exemplu, la substantivele masculine şi neutre, singular şi plural, şi la feminine, numai la plural), sînt surse constante de erori în recunoaşterea cazurilor. Sînt numeroase construcţii în care numai particularităţile sintactice (de vecinătate şi de funcţie sintactică) sînt singurele indicii de marcare a cazului. Este şi motivul pentru care recunoaşterea cazurilor este imposibilă în afara unei analize sintactice exacte.

3.1. Omonimia generală genitiv-dativ se rezolvă aproape total în interiorul limbii române pe baze contextuale (sintactice): genitivul are ca regent un substantiv sau un pronume (ex.: *răspunsul elevului, acesta al elevului)* sau poate fi selectat de o clasă precisă de prepoziţii şi de locuţiuni prepoziţionale, în timp ce dativul are ca regent un verb, un adjectiv, un adverb sau o interjecţie (ex.: *trimit elevului, îi trebuie elevului, util elevului, aidoma elevului, bravo elevului)* şi este selectat de cu totul alte prepoziţii. Prepoziţiile: *graţie, mulţumită, datorită, conform, potrivit* cer dativul, aşa cum dovedeşte construcţia acestora cu forme specifice de dativ *(graţie ţie),* iar prepoziţii ca: *asupra, contra, împotriva, dedesubtul* sau locuţiuni ca: *în ciuda, din cauza, în locul, în afara* cer genitivul, fiind imposibilă construcţia lor cu aceleaşi forme tipice de dativ: **asupra mie, *în ciuda mie.* În construcţii de felul celor indicate anterior, omonimia nu este supărătoare, deoarece contextul îndeplineşte un rol neechivoc dezambiguizator. Dificultăţile apar însă atunci cînd factorii sintactici devin insuficienţi. Astfel, în construcţiile:

(12) *nepot de soră Măriucăi;*

(13) *trimitere de bani elevului;*

(14) *elevi iubitori ai literaturii.*

dativul din (12) şi (13) are ca regent un substantiv *(nepot,* respectiv *trimitere),* iar genitivul din (14) are ca regent un adjectiv *(iubitori),* fiecare context fiind specific celuilalt caz. Sîntem în faţa unor excepţii de la construcţia generală a dativului şi a genitivului, aşa-numitul „dativ adnominal", respectiv „genitiv al adjectivului". În asemenea construcţii, confuzia de caz este curentă şi, într-o oarecare măsură, chiar şi justificată. Pentru evitarea confuziei, cele trei tipare de construcţie trebuie discutate separat, insistîndu-se asupra particularităţilor de structură ale fiecăruia. În (12), se va observa că lipseşte articolul genitival, în condiţii în care genitivul ar cere obligatoriu prezenţa acestuia (vezi construcţiile corespunzătoare cu genitiv: *nepot al Măriucăi, nepot de soră al Măriucăi)* sau că lipseşte articolul hotărît al regentului, în condiţii în care genitivul ar obliga, de asemenea, la prezenţa acestuia (vezi: *nepotul Măriucăi, nepotul de soră al Măriucăi).* În (13), se va observa că regentul este un substantiv de provenienţă verbală (infinitivul lung *trimitere),* obţinut de la un verb cu regim de dativ *(a trimite bani elevului),* şi că acest regent substantival poate apărea, ca şi în construcţia anterioară, nearticulat *(trimitere).* În (14), se va observa calitatea regentului: un adjectiv provenit de la un verb tranzitiv şi, mai important, se va observa prezenţa obligatorie a articolului genitival, apariţie imposibilă în cazul unui dativ.

3.2. Omonimia curentă nominativ-acuzativ, prezentă la toate părţile de vorbire care cunosc variaţia de caz, cu excepţia pronumelui personal, se rezolvă general sintactic, prin funcţiile sintactice diferite îndeplinite de cele două cazuri. Pentru elevii ale căror cunoştinţe de sintaxă a propoziţiei sînt nesigure, confuzia celor două cazuri este aproape inevitabilă, derivînd din confuzia fie a funcţiilor de subiect şi de obiect direct, fie a funcţiilor de obiect direct şi de nume predicativ.

În construcţii de tipul (15): *Îmi trebuie o carte, Îmi convine situaţia, Îmi prieşte aerul de munte, Îmi ajunge un necaz, Îmi revine o obligaţie, Nu-mi merge afacerea, Nu-mi strică puţină odihnă, Nici prin cap nu-mi trece gîndul plecării, Îmi scapă din vedere esenţialul, Mă doare capul, Mă amuză ideea, Mă miră rezultatul, Mă mîhneşte rezultatul, Mă răzbeşte foamea, Mă costă nepăsarea, Se întîmplă o nenorocire, Intervine o schimbare, S-a aflat adevărul, Mi s-a înrăit sufletul* etc., substantivele subliniate stau în nominativ, şi nu în acuzativ, cum destul de des se greşeşte, deoarece funcţia sintactică pe care o îndeplinesc este de subiect, şi nu de obiect direct.

În construcţiile (16): *Apariţia lucrării reprezintă / constituie un succes,* substantivul subliniat stă în cazul acuzativ, şi nu în nominativ, deosebindu-se de construcţiile (17): *Apariţia lucrării este / înseamnă un succes,* unde acelaşi substantiv stă în nominativ, şi nu în acuzativ. Deosebirea de caz derivă din cele două funcţii diferite ale substantivului: complement direct, în vecinătatea verbelor tranzitive *reprezintă, constituie,* dar nume predicativ, în vecinătatea verbelor copulative *este, înseamnă.* Cele două funcţii distincte se probează neechivoc prin testul dublării: în (16) este posibilă dublarea printr-o formă atonă de pronume personal în acuzativ (vezi construcţiile: *Un mare succes îl reprezintă / îl constituie apariţia lucrării),* în timp ce în (17), dublarea este imposibilă: **Un mare succes îl înseamnă / *îl este apariţia lucrării.*

În construcţiile (18): *El este un om bolnav* şi (19) *El este un astfel de om,* cazul substantivului subliniat este acelaşi, nominativul, deşi în (19) substantivul apare precedat de prepoziţia *de,* care, în mod curent, impune acuzativul. Acest *de* din (19) este total diferit de aceeaşi formă din (20): *expresia lui este de om bun,* unde *de,* intrînd în structura numelui predicativ *de om,* impune substantivului *om* cazul acuzativ. Dar, în timp ce în (20), *de* se grupează cu substantivul următor, impunînd acestuia forma de caz, în (19), *de* se grupează cu adverbul anterior *astfel,* neimpunînd substantivului nici o

restricție de caz. Gruparea cu termenul anterior, și nu cu cel următor (de altfel, destul de rară la prepoziție) apare și în construcții ca: *El este deosebit de inteligent, El este nespus de suspicios,* unde *de* nu formează grup sintactic cu adjectivul, neinfluențîndu-l sub aspectul cazului. Cazul adjectivului este nominativul, cerut de funcția de nume predicativ, și nu acuzativul, cerut de prepoziția *de.*

4. Sinonimia construcțiilor

Greșeli în identificarea cazurilor apar și ca urmare a sinonimiei unor construcții, atribuindu-se cuvîntului analizat cazul pe care îl are un cuvînt dintr-o construcție sinonimă. Ca tip de greșeală, este discutată mult în gramatica practică a limbii române situația determinanților cu valoare posesivă, al căror caz este identificat în mod curent cu genitivul, indiferent de forma lingvistică pe care o îmbracă exprimarea posesiei. Se pierde din vedere faptul că genitivul, deși constituie o modalitate frecventă de exprimare a posesiei, nu este și singura, româna dispunînd și de alte mijloace sinonime. Astfel, în construcțiile: (21) *cartea lui;* (22) *cartea-i* și (23) *Cartea sa a stîrnit interes,* relația de posesie se exprimă prin mijloace gramaticale diferite: prin părți de vorbire diferite (vezi diferența dintre 21 și 22, unde se recurge la un pronume personal, față de 23, unde se recurge la un adjectiv posesiv) și prin forme cazuale diferite (în 21, forma este de genitiv; în 22, forma este de dativ, iar în 23, este nominativul, căci, folosindu-se adjectivul posesiv *sa,* acesta, ca orice adjectiv, primește cazul de la substantivul regent; or, regentul *cartea* este subiect și stă în nominativ).

5. Greșeli de construcție

Identificarea incorectă a cazurilor are efecte nedorite și asupra *construcției* grupurilor nominale. În enunțurile:

(24) plecarea frumoasei și iubitei noastră soră,
(25) grație ajutorului de la stat și a ajutorului privat,
(26) plecarea a multor elevi,
(27) răspunsuri ale peste o sută de elevi,
(28) sfaturile celei mai bune profesoare ale mele,
(29) în fața prietenilor cei mai apropiați,
(30) începutul celei de a doua zi,
(31) efectul medicamentelor acestea; tezele studenților aceștia,
(32) punctajul subiectelor celor mai greu de rezolvat,

sînt încălcate diverse reguli privitoare la cazul cuvintelor. Apar fie dezacorduri în caz (ca în 24, 29, 30, 31), fie, dimpotrivă, forme de caz hipercorecte (ca în 25, 27, 28, 32); apar și marcări duble, mixte (simultan, analitice și sintetice, ca în 26). Astfel, în (24), lipsește forma de genitiv pentru ultimii doi componenți ai grupului (corect: *iubitei noastre surori);* în (29), lipsește acordul în caz al articolului demonstrativ din componența adjectivului aflat la gradul superlativ relativ (corect: *prietenilor celor mai apropiați);* în (30), lipsește marca de genitiv din forma substantivului aflat în finalul grupului (corect: *începutul celei de a doua zile);* în (31), nu se realizează acordul în caz al adjectivului demonstrativ postpus (corect: *efectul medicamentelor acestora; tezele studenților acestora).* Dimpotrivă, în (25), apare o marcă specifică de genitiv — articolul genitival *a* — într-un context care nu permite apariția acestei mărci, întrucît prepoziția *grație* se construiește cu dativul, și nu cu genitivul (corect: *grație ajutorului*

de la stat şi ajutorului privat); în (27), apare forma acordată de articol genitival *ale* într-un context care nu permite prezenţa articolului, adică în vecinătatea unui substantiv avînd drept determinant un numeral cardinal (corect: *răspunsuri a peste o sută de elevi);* în (28), este marcat genitivul în forma articolului genitival *(ale mele),* deşi articolul genitival nu variază şi după caz, ci numai după număr şi gen (corect: *celei mai bune profesoare a mele);* în (32), se realizează „acordul adverbului", parte de vorbire invariabilă, care nu cunoaşte categoria cazului (corect: *punctajul subiectelor cel mai greu de rezolvat).* În (26), sînt a m e s t e c a t e două tipuri de construcţii: tipul *studenţii multor profesori,* cu un genitiv flexionar, marcat în forma desinenţială *multor,* şi tipul analitic *a mulţi profesori,* cu prepoziţia *a* şi cu acuzativul, ultimul tip excluzînd forma de genitiv (corect: fie *plecarea multor profesori,* fie *plecarea a mulţi profesori).*

6. Concluzii

Toate exemplele analizate anterior, la care s-ar putea adăuga numeroase altele, evidenţiază mari dificultăţi în identificarea cazurilor şi în construcţia lor. De aceea, orice identificare de caz şi orice construcţie de grup nominal obligă vorbitorul la o examinare extrem de atentă, examinare care nu se poate face în afara cunoaşterii perfecte a regulilor de construcţie şi de utilizare a cazurilor în limba română, precum şi a cunoaşterii sintaxei părţilor de propoziţie.

Verbele active pronominale

Prof. SOFIA DOBRA
Şcoala Nr. 131, Bucureşti

1. Definiţie

Verbele active pronominale constituie o noutate a programei şcolare de limba şi literatura română pentru gimnaziu, fiind unul dintre conţinuturile facultative ale secţiunii *Elemente de construcţie a comunicării* la clasa a VII-a. Noţiunea este însă departe de a fi o noutate a lingvisticii româneşti, întrucît încă din 1963 *Gramatica Academiei* deosebea verbele la diateza reflexivă de cele „active construite cu pronume reflexive în dativ sau în acuzativ" *(Gramatica Academiei,* ediţia a II-a, volumul I, Bucureşti, Editura Academiei, 1966, p. 210) şi pe care le considera aparţinînd diatezei active, subliniind că sînt greşit incluse în mod obişnuit în sfera reflexivului.

Verbele la diateza reflexivă au două valori fundamentale:

• r e f l e x i v u l d i n a m i c, exprimînd intensitatea participării la acţiune a subiectului, valoare realizată în cazul verbelor însoţite obligatoriu de un pronume reflexiv, care devine marcă a diatezei reflexive *(a se bosumfla, a se codi, a se eschiva, a se gîndi, a se lamenta, a se mira, a se preta, a se teme, a-şi închipui, a-şi însuşi* etc.);

• r e f l e x i v u l i m p e r s o n a l, valoare realizată, de asemenea, pentru verbe însoţite de un pronume reflexiv, totdeauna cu formă de acuzativ *(se cade, se înnoptează, s-a întîmplat* etc.).

Dacă diateza este concepută în afara unor opoziţii, acceptîndu-se ca suficientă prezenţa obligatorie a pronumelui reflexiv, atunci doar verbele de mai sus aparţin diatezei reflexive, în timp ce verbele însoţite doar în anumite contexte

de pronume reflexiv se includ în diateza activă, constituindu-se într-o clasă separată, aceea a verbelor active pronominale[1]. Aceste verbe sînt la diateza activă şi sînt însoţite de pronume reflexiv, care îndeplineşte separat funcţie sintactică, nefiind inclus în structura verbului.

Verbele active pronominale sînt caracterizate prin:

• acceptarea dublării pronumelui reflexiv, forma neaccentuată, cu o formă accentuată *(Numai pe sine nu se vede);*

• posibilitatea substituirii pronumelui reflexiv cu alte forme pronominale *(Numai pe el nu îl vede).*

2. Tipuri de verbe active pronominale

Verbele active pronominale pot fi clasificate în trei tipuri: obiective, reciproce şi posesive.

Verbele active pronominale obiective sînt caracterizate prin identitatea referenţială a subiectului cu aceea a complementului direct sau a complementului indirect. Altfel spus, persoana desemnată de subiect este aceeaşi cu aceea desemnată de complementul direct sau indirect. De exemplu: *Ion se laudă pe sine (pe el) însuşi; Ion îşi spune sie (lui) însuşi cuvinte de îmbărbătare.*

În cazul verbelor active pronominale obiective, pronumele reflexiv are funcţie sintactică de:

• complement direct, cînd este în cazul acuzativ: *El se spală;*

• complement indirect, cînd este în cazul dativ: *El îşi impune un comportament civilizat.*

În afară de situaţia în care complementul direct sau indirect exprimat prin pronume reflexiv se reia, legarea verbului de poziţii sintactice identice nu este posibilă. Aceasta înseamnă că într-un enunţ ca: *Ion se laudă* [1]/ *că o să reuşească* [2]/, propoziţia 2 este o completivă indirectă care constituie o realizare propoziţională a unui complement indirect prepoziţional: *Ion se laudă cu reuşita lui.*

Verbele active pronominale reciproce indică faptul că acţiunea este repartizată simultan asupra a două sau a mai multor persoane, fiecare dintre acestea suportînd efectele acţiunii făcute de celălalt sau de celelalte sau fiecare atribuind acţiunea celuilalt sau celorlalţi. Oricare dintre subiecte poate face acţiunea sau o poate suporta: *Ion şi Dan se laudă (unul pe altul); Ion şi Dan îşi scriu (unul altuia).*

Construcţiile în care apar aceste verbe se caracterizează prin prezenţa subiectului multiplu sau a subiectului cu formă de plural: *Ion şi George se ajută; Ei îşi zîmbesc.* Marca de reciprocitate o dă pronumele reflexiv care poate fi însoţit facultativ de un grup de pronume purtătoare de semnificaţie reciprocă *(Ei se îndeamnă unul pe altul)* sau de un adverb avînd sensul de reciprocitate *(Ei se apără reciproc).*

Pronumele reflexiv care însoţeşte verbele active pronominale reciproce are funcţie sintactică de:

---

[1] Există în lingvistica românească şi păreri după care, dacă pentru definirea diatezei se au în vedere construcţii opozabile, diferite între ele prin relaţiile deosebite în care se angajează subiectul — verbul — obiectul, atunci diateza reflexivă cuprinde verbele active pronominale, în timp ce verbele cu reflexiv obligatoriu (reflexiv dinamic şi impersonal) constituie o clasă separată, care nu participă la opoziţiile de diateză (Ecaterina Teodorescu, *Reflexiv şi pronominal*, în *Limba română*, XIV, 1965, 5, p. 545 şi urm.; Gabriela Pană Dindelegan, *Teorie şi analiză gramaticală*, Bucureşti, Editura Coresi, 1994, p. 77 şi *Dicţionar general de ştiinţe. Ştiinţe ale limbii*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1997, p. 404.

• complement direct, cînd este în cazul acuzativ: *Ei se privesc atent;*

• complement indirect, cînd este în cazul dativ: *Ei își trimit scrisori.*

Verbele active pronominale posesive exprimă o relație de posesie alienabilă *(Și-a pierdut stiloul;* obiectul posedat se poate înstrăina) sau inalienabilă *(Și-a rupt piciorul;* obiectul nu poate fi înstrăinat).

Pronumele reflexiv se include, din punct de vedere sintactic, într-o structură ternară, care implică, pe lîngă prezența verbului, un substantiv care poate fi complement direct *(Și-a murdărit pantofii)* sau complement indirect prepozițional *(Și-a văzut de treabă).*

Pronumele reflexiv care însoțește verbele active pronominale posesive are funcția sintactică de atribut pronominal în dativ (dativ posesiv): *Ea își așteaptă colega.*

3. Mijloace de recunoaștere a verbelor active pronominale

Primul mijloc de recunoaștere a verbelor active pronominale și de diferențiere a acestora de verbele la diateza reflexivă îl constituie acceptarea reluării formei neaccentuate a pronumelui reflexiv printr-o formă pronominală accentuată. În cazul verbelor active pronominale obiective și reciproce, pronumele accentuate sînt complemente directe sau indirecte: *El se privește pe sine însuși în oglindă; Își aduce sie însuși reproșuri; Ei se îndeamnă pe ei înșiși; Ei își spun lor înșiși multe secrete.* Verbele active pronominale posesive sînt reluate prin forme pronominale cu funcție sintactică de atribut pronominal genitival *(El și-a găsit cartea lui)* sau de atribut adjectival exprimat prin adjectiv pronominal posesiv *(Își caută caietul său).*

Al doilea mijloc de recunoaștere îl constituie posibilitatea de a înlocui pronumele reflexiv cu alte forme pronominale în același caz.

Astfel, în enunțul *Ion se laudă* pronumele reflexiv *se* în cazul acuzativ poate fi înlocuit cu un pronume personal în cazul acuzativ: *Ion îl laudă.* Se pot compara următoarele situații pentru verbele active pronominale obiective și reciproce: *El își impune restricții. / El îmi impune restricții; Ei se întîlnesc. / El îi întîlnește; Ei își zîmbesc. / Ea le zîmbește.* În cazul verbelor active pronominale posesive, pronumele reflexiv *(Și-a îmbrăcat rochia)* apare alternativ cu un pronume personal în genitiv *(A îmbrăcat rochia ei)* sau cu un adjectiv pronominal posesiv *(A îmbrăcat rochia sa).*

4. Consecințe pentru analiza sintactică

Verbele la diateza reflexivă au în componență un pronume reflexiv devenit marcă a diatezei, aceasta impunînd analiza sintactică a verbului împreună cu pronumele reflexiv. De exemplu, în enunțul *Ion se gîndește la examen,* predicatul este *se gîndește* și este exprimat printr-un verb la diateza reflexivă.

Verbele active pronominale nu au în componență pronumele reflexiv, care se analizează separat, constituind în enunț o parte de propoziție de sine stătătoare. Pentru a sesiza situația specifică verbelor active pronominale, convențional, pronumele reflexiv care le însoțește se pune în paranteză în analiză. Așadar, în enunțul *Ion se spală,* predicatul este *(se) spală* și este exprimat printr-un verb activ pronominal, iar *se* este un complement direct exprimat prin pronume reflexiv, analizat separat de verb. Aceasta înseamnă că propoziția dată este o propoziție dezvoltată, alcătuită din subiect, predicat și un complement direct, și nu o propoziție simplă.

Despre apostrof [']

D. CRAŞOVEANU
Universitatea de Vest, Timişoara

Ca semn ortografic, alături de cratimă sau liniuța de unire, *apostroful* își are rolul și rostul său, în situații anume, bine știute. Apelăm, pentru aceasta, în primul rînd, cum e și firesc, la *Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație* (ÎOOP), ediția a IV-a, 1983, București, Editura Academiei, unde, la pagina 82, se afirmă — doar atît: „marchează absența accidentală în rostire a unor sunete" și se dau aceste exemple: *Las' pe mine, Un' te duci?* Desigur, ceea ce oferă, mai ales unui elev, ÎOOP — lucrare la care apelează, pentru o bună și rapidă informare, publicul cel mai larg — este numai pe jumătate din ceea ce ar fi de spus; este, adică, insuficient, cel puțin din două motive: pe de o parte, propoziția „marchează absența accidentală a..." nu reprezintă, propriu-zis, o... definiție, iar, pe de altă parte, apostroful marchează nu numai absența unor *sunete* (în scris a unor *litere* — n.n.), ci și altceva. Deschidem, deci, și *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (DOOM), București, Editura Academiei, 1982, p. XXXVIII *(Introducere)*[1], și găsim ceva mai consistent. Citim:

> *Apostroful (')* marchează *grafic* [s.n.]:
> (a) Căderea accidentală în rostire a unor sunete de la începutul, de la mijlocul sau de la sfîrșitul unui cuvînt: *'neața* în loc de *bună dimineața; sal'tare!* în loc de *salutare!; dom'le!* în loc de *domnule!; scoal'* în loc de *școală; făr' de, pîn' la.*
> (b) Absența primelor cifre ale notației unui an: *'78* în loc de *1978.*

Nu ne oprim aici și, curioși, ne adresăm și unei alte lucrări, nu mai puțin importante, și anume *Ortografia actuală a limbii române,* București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, unde, la pagina 236, autorul, G. Beldescu, consemnează: „Apostroful ['] notează rostirea incompletă a *unui cuvînt* sau a *unui număr reprezentat cifric*" (s.n.). Referitor la această a doua parte a afirmațiilor sale, G. Beldescu *(ibidem,* p. 241), precizează: „Apostroful poate marca absența primei sau a primelor cifre din notația unui numeral cardinal, de obicei un an cu semnificație istorică: răscoalele din '907, revoluția de la '48, războiul din '916 sau cel din '77. Reprezentarea incompletă a numeralului corespunde modului de rostire (în limba familiară), abreviat în sensul larg al cuvîntului".

Fără îndoială, așa este (și așa știam și noi) — cu observația că adaosul din paranteză („în limba familiară") nu corespunde întru totul realității lingvistice vii, căci la fel se abreviază și s-au abreviat (anumiți ani) și în limba literară cu diversele ei stiluri funcționale. În speță, datăm evenimente importante, documente, scrisori etc. menționînd cu cifre arabe — ziua, cu cifre arabe sau cu cifre romane ori cu litere — luna, iar cifra indicînd anul poate fi, și foarte adesea este, prescurtată prin înlocuirea primei sau a primelor două cifre cu semnul ortografic numit *apostrof.* Astfel, spunem și scriem, ori auzim și vedem scris, de exemplu: *24 Ianuarie '859* (Unirea Principatelor Române), *1 (Întîi) Decembrie '918* (Marea Unire cu Țara), *15.12.'89* (Revoluția anticomunistă și anticeaușistă), *15 XII '99* (împlinirea unui deceniu de la aceasta) etc. De altfel, este știut că anumite evenimente memorabile din istoria neamului s-au impus și au rămas în conștiința generațiilor, pînă azi, cu cifra precedată de „apostrof" (abreviată) a anului în care au avut loc respectivele evenimente istorice (vezi exemplele menționate în cele de mai sus).

---

[1] Redactor responsabil, *Cuvînt înainte, Introducere. I* și *II.* revizie (literele) A — M, Q, T, Ț, V, W, X, Y — Mioara Avram.

S-ar putea spune chiar că pînă în 1999 inclusiv, prescurtarea numerelor (de ani) reprezentate cifric a fost (şi rămîne) un fapt obişnuit[1], un fapt, aşa-zicînd, de brevilocvenţă *(brevis loquens)*, fireşte cu precădere în cazul unor ani cu semnificaţie istorică, dar nu numai. Căci în mass-media scrise (cărţi, reviste, ziare etc.) şi vorbite[2] (radio, televiziune) vedem scris sau auzim spunîndu-se: *anul '38* (an de vîrf şi de referinţă privind producţia, mai ales cerealieră, a României inter- şi postbelice), *anul '62* (an de tristă amintire, în care a fost decretată încheierea colectivizării agriculturii), „în '36 eram elev de liceu, iar în '40 am absolvit Facultatea de Drept la Cluj" (spunea, nu de mult, un invitat al unui post TV), cineva spune că s-a născut în '956, altul în '958 etc.

Bărbaţii aflaţi azi la vîrsta a treia şi veterani de război, cînd se întîmpină (şi fără să se cunoască) unul cu altul, simt aproape irezistibil nevoia şi curiozitatea, ambele fireşti, de a-şi adresa reciproc fie şi numai două (însă mereu aceleaşi) întrebări: *ce contingent eşti?* (sic!) şi *pe ce parte a frontului ai luptat?* La prima întrebare răspunsul (al cărui martor nu o dată am fost) vine (venea) scurt, sec: '29, '32, '34, '35, '38 etc., evident în loc de 1929, 1932, 1934, 1935, 1938.

Ne găsim la începutul unui an electoral, desigur un an dificil, şi deja, retrospectiv, se fac foarte frecvent, aş spune chiar obsedant, referiri la trecutele alegeri din '92 (= 1992) şi '96 (= 1996).

De asemenea, în domeniul beletristicii, al criticii şi teoriei literare, al artelor plastice etc. s-a vorbit şi se vorbeşte de o generaţie a anilor '60, a anilor '70, a anilor '80 (cu şi fără apostrof), de fiecare dată înţelegîndu-se anii dintre 1960 şi 1970, dintre 1970 şi 1980, dintre 1980 şi 1990, respectiv cei de după 1990 pînă azi. Chiar mai mult, după modelul sintagmei „generaţia *paşoptistă*"[3], s-a vorbit şi se vorbeşte, relevîndu-se un adevăr incontestabil, despre o „generaţie *optzecistă*", de această dată abrevierea numeralului (1980) fiind dublată şi de o derivare cu sufixul *-ist(ă)* (am întîlnit deseori şi scrierea „generaţia *optzeci-istă*").

Iată, aşadar, în cîte situaţii — şi nu cred că le-am epuizat — se recurge, frecvent, şi nu numai în limba familiară, la abrevierea[4] unui număr, de fapt a unui numeral cardinal reprezentat cifric. Şi acum, întrebarea care poate fi pusă: Este bine că se procedează aşa? În ceea ce mă priveşte, aş răspunde, păstrînd un coeficient de prudenţă: nu-i rău. Nu-i rău

---

[1] Un fapt obişnuit, de bună seamă, dar cu referire doar la ultimele două secole ale acestui mileniu aflat la finele lui.

[2] Precizare: substantivul, compus, *mass-media*, care trebuie scris în două cuvinte, cu cratimă, este la plural, aşa cum o arată partea a doua a compusului, *media*, formă de plural a substantivului neutru *medium, -ii* „mijloc", „intermediu". Prin urmare *mass-media* înseamnă „totalitatea *mijloacelor* de comunicare (difuzare) în mase a informaţiilor (evenimente, ştiri, anunţuri etc.)". (DEX, 1975, s.v., p. 526, glosează, simplist şi cam incorect: „Comunicaţii de masă" şi adaugă, restrictiv: „Cuv. engl."). Se înţelege, acum, de ce am scris „mass-media *scrise şi vorbite*", utilizînd deci forma de plural a adjectivelor participiale subliniate aici. Şi adaug: expresia „mijloace mass-media", pe care o mai... reperăm în publicistica scrisă şi vorbită actuală, constituie un veritabil — dar şi regretabil — pleonasm. (Încă un adaos, util: în latină, substantivul neutru *medium, -ii* însemna nu numai, cum spuneam, „mijloc", ci şi chiar... „publicitate", „public", „lume").

[3] O curiozitate ce nu poate scăpa unui ochi atent este că termenul (care s-a impus şi a fost consacrat ca atare) *paşoptist(ă)* din această sintagmă este un derivat cu sufixul *-ist(ă)* de la numeralul *paşopt* (= patru zeci şi opt), formă la fel de incorectă ca şi alte forme de numerale compuse, precum sînt: *unşpe, doişpe... opşpe, nouăşpe, douăşunu, douăşdoi, douăştrei* etc. — pe care orice gramatică le condamnă şi le respinge cu fermitate ca fiind forme profund greşite, aberante şi deviante de la normele limbii literare.

[4] Pentru *abrevieri* şi foarte numeroasele şi feluritele situaţii (nu neapărat legate de cifre) în care ele sînt necesare, consacrate, uzuale, permise, chiar recomandabile pentru economie de timp şi spaţiu, sau, dimpotrivă, sînt nepermise, nerecomandabile şi respinse, vezi tratarea pe larg (s-ar putea spune: *exhaustivă*) la Mioara Avram, *Ortografia pentru toţi*, Bucureşti, Editura Academiei, 1990, p. 125 — 136.

cîtă vreme faptul în sine se subordonează şi răspunde unei *tendinţe* — aceea, cum spuneam, a brevilocvenţei (a scurtării vorbirii), cîtă vreme, recurgîndu-se la el, se păstrează o anumită măsură, nu se generează echivocuri şi nu se cade în manierism. Altminteri...

O dată cu intrarea în anul 2000 — an important pentru noi avîndu-se în vedere că anul acesta a fost propus, acceptat şi decretat în cadrul UNESCO drept *Anul Mihai Eminescu* — se ridică, în chip firesc, întrebarea: cum vom putea prescurta (prin folosirea apostrofului) această cifră (acest numeral) indicînd mileniul următor? Vom scrie, de pildă, „24 Ianuarie '000", sau, şi mai scurt, „24 Ianuarie '00"? Notînd aşa, adică prescurtînd în acest mod ar putea să rezulte că poporul român nu se află în anul 2000 de la naşterea mîntuitorului Isus Christos, ci el se găseşte la începutul începuturilor lui, adică în anul zero-zero sau zero-zero-zero. Înţelegem (sau presupunem) că cineva (oricine) se îndoieşte şi se miră că fenomenul sesizat acum s-ar putea petrece în realitate. Îl (îi) asigurăm că el se petrece. Şi, mai mult, pentru a nu fi noi suspectaţi de niscaiva temeri şi afirmaţii nefondate, lipsite de vreo acoperire, semnalăm că astfel se operează pe ştampilele de datare a corespondenţei la oficiile poştale din ţară. Concret: subsemnatul a primit, în luna ianuarie 2000 trei scrisori din trei zone diferite, datate, adică ştampilate precum urmează: *Motru 11.01.00, Craiova 17.01.00, Timişoara* (timbru sec) *27.01.00.* Ar mai fi necesar un alt argument? Presupunem că nu.

Ne găsim, după cum se vede, în faţa unui caz în care utilizarea apostrofului ca modalitate grafică de prescurtare sau abreviere cifrică, pentru indicarea anului, devine inoperantă, fiind refuzată de un fapt aşa-zicînd... aritmetic, adică tot cifric. Cu alte cuvinte, un semn ortografic — *apostroful* — pierde una dintre întrebuinţările şi raţiunile lui de a fi. Îi rămîn totuşi multe altele, după cum am încercat să arătăm în aceste pagini.

Aspecte ale dinamicii vocabularului limbii române

MARIA DOBRE
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", Bucureşti

Mai ancorat în societate decît alte compartimente ale limbii — fonetica sau gramatica — vocabularul se constituie dintr-un inventar dinamic, îmbogăţindu-se de-a lungul timpului cu elemente adecvate noilor realităţi socio-economice, politice şi culturale, renunţîndu-se la cuvintele căzute în desuetudine, lărgind sau restrîngînd sfera semantică a altora. În era informaticii este normal să pătrundă în vocabularul elevilor, chiar din clasele mici, termeni precum: *dischetă, floppy-disk, formatare, hard-disk, implementare, listare, mesaj, meniu, procesor, scaner* etc. Alte cuvinte, din trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat, au intrat în vocabularul pasiv al limbii. Cuvinte precum: *cabaniţă, contăş, dajdie, dulamă, flintă, ghizdav, iatac, ilic, jilţ, mitră, ortoman, urdie, vlădică* etc., explicate în manualele şcolare, mai sînt întîlnite doar în beletristică, fiind întrebuinţate cu efecte stilistice, pentru a recrea culoarea locală sau pentru a caracteriza personajele. Totuşi sînt rare cazurile în care cuvintele au dispărut cu totul din uz. Unele continuă să se folosească în derivate: *găunos* < *găun,* vechi termen moştenit din latină: „partea scorburoasă, goală sau seacă a unui obiect" (DA), *vrăjmaş,* derivat din *vrajmă,* variantă fonetică învechită a lui *vrajbă* „dezbinare" (DU), în expresii şi locuţiuni: *(a lua cu) arcanul; arcan* „funie răsucită din păr de cal, întrebuinţată ca armă de atac", *(a-i veni cuiva de) hac* „a se răfui cu cineva"; *hac* „simbrie", în sens figurat „răfuială", *(fără de) prihană* „curat la inimă"; *prihană* „pată sufletească" (DU).

Altele s-au cristalizat în denumiri de locuri (toponime), ca în următoarele nume de localități: *Baia de Fier (baie* „mină"), *Branistea (branişte* „moşie domnească folosită ca păşune şi fîneață"), *Celaru (celar* „încăpere în locuințele țărăneşti pentru păstrarea proviziilor"), *Ohaba (ohabă* „moşie (ereditară) inalienabilă scutită de impozite"), *Zimnicea,* derivat din *zemnic* „bordei săpat în pământ, servind la conservarea bucatelor". De asemenea, o serie de nume de familie păstrează amintirea unor vechi termeni ieşiți din uz sau cu răspîndire limitată (regională): *Bejan,* derivat regresiv din *bejanie* „răscoală", *Cilibiu (cilibiu* „frumos"), *Dragoman (dragoman* „interpret", „tălmaci"), *Paicu (paic* „soldat în garda personală a sultanului sau a domnilor țărilor româneşti), *Volintiru (volintir* „soldat voluntar în oastea lui Alexandru Ipsilanti") etc.

O categorie aparte în cadrul vocabularului o constituie acele cuvinte care şi-au schimbat sensul, fie prin lărgirea, fie prin restrîngerea sferei semantice a acestora, prin metaforă sau prin metonimie, avînd ca rezultat uneori înnobilarea sau degradarea sensului primar. Asupra unor astfel de vocabule ne-am propus să ne oprim aici, pornind de la accepția actuală şi urmărind apoi evoluția semantică în comparație cu primele atestări ale acestora. Faptul că, întîmplător, un sens derivat are o atestare anterioară sensului primar nu reprezintă un impediment în analiza evoluției semantice a unui cuvînt, în înlănțuirea logică a accepțiunilor sale. Ca lucrări de referință pentru istoria cuvintelor cercetate, am folosit *Dicționarul limbii române* (DA, respectiv DLR), *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX), *Dicționarul limbii române literare vechi* (DLRLV) şi altele.

Alintare: „dezmierdare, mîngîiere". În secolul al XVII-lea, cuvîntul însemna „alinare, potolire", aşa cum reiese din textul *Psaltirii* lui Dosoftei: „Valurile nalte n-au alintare" (apud DLRLV).

Amator: „diletant", cu oarecare nuanță peiorativă, fixat în sintagmele: *amator de petreceri, amator de distracție* etc., are sensul inițial de „iubitor", acelaşi pe care-l avea etimonul latin *amator,* păstrat încă în secolul al XVIII-lea: „Stăpîne, amatorule de oameni, Doamne, ascultă-mă!" (apud DLRLV).

Amesteca: „a face un amestec" are înțelesul primar „a defăima, a ponegri, a cleveti, a umbla cu intrigi", aşa cum apare la Neculce: „Are pizmă pe mine [...] şi îmi amestecă feciorul" (apud DLRLV), folosit astăzi substantivizat, mai mult în expresia: *a (nu) avea (vreun) amestec* „a nu avea vreun rol într-o afacere" sau în forma reflexivă: *a se amesteca* „a se băga (nechemat) într-o acțiune, într-o discuție" (DEX).

Bănui: „a presupune, a presimți, a suspecta" are şi înțelesul regional „a regreta, a se căi", ceea ce reprezenta la 1651, sensul primar: „Că-ş cunoaşte păcatele şi-ş bănuiaşte de eale", spune textul *Psaltirii* (apud DLRLV).

Bazaconie: „lucru bizar, de mirare, de necrezut": „Babele [...] îi băgase mamei o mulțime de bazaconii în cap..." (I. Creangă). Cuvîntul, în varianta fonetică *bezaconie,* are ca sens primar „nelegiuire, fărădelege, crimă", atestat la 1577: „Domnul izbăveaşte Izrail de toate bezaconiile lui" (apud DA), acelaşi cu sensul etimonului vechi slav: *bezŭ-zakonije.*

Boare: „adiere plăcută de vînt", era folosit în secolul al XVIII-lea cu sensul „furtună, vijelie", aşa cum reiese din textul *Cazaniei:* „barca să va turbura şi de boare vor fi răutăți celor ce umblă pe ea" (apud DLRLV).

Broboană: „picătură mare de sudoare", cf. „Broboane mari de sudoare, pe frunte..." (Caragiale), sens obținut prin transfer metaforic de la accepția primară: „boabă, bobiță", atestată, într-o variantă fonetică, în paginile *Bibliei de la 1688:* „Să aseamănă cu *borboana* de strugure" (DLRLV).

Brodi: „a sfîrşi cu bine un lucru, a (o) nimeri (adesea din întîmplare)", cf. citatul din Odobescu: „Sper că-ţi voi fi brodit gustul", a evoluat semantic de la „a ajunge la o apă tocmai în momentul potrivit, cînd te poţi urca pe *brod*" (luntre, pod umblător) (DA) ca să te treacă la celălalt mal, care, la Dosoftei, capătă o conotaţie figurată: „a bîigui, a spune prostii": „Şi-ţi ado aminte de ocara ce brodesc nebunii pînă-n sară" (apud DLRLV).

Chiverniseală: înţelesul actual de „agoniseală" este înregistrat în DA ca un sens derivat, al IV-lea; „avere agonisită (prin bună administrare...)" de la sensul primar: „guvernare, stăpînire, conducere", după cum glăsuieşte *Letopiseţul,* pe la 1776: „La domnia lui, au arătat semne de bună chiverniseală" (apud DA).

Cîştiga: „a obţine bani sau alte bunuri materiale...", derivat semantic de la „a educa, a creşte, a îngriji, a vedea de...", cf. *cîştig prunci,* în Ardeal şi Banat. Printre alte accepţii ale termenului, menţionăm: „a se îngriji". În Transilvania, de la „a se îngriji de ceva", transferul s-a făcut spre „a-şi procura ceva" şi apoi „a agonisi prin muncă, prin trudă", sens cu care termenul apare la *Coresi:* „A zeacea dau den tot cît cîştiga", continuînd în literatura secolului al XIX-lea, la Negruzzi, Eminescu şi Creangă.

Conac: înţelesul general cunoscut este „casă boierească la ţară pe o moşie" (DEX), însă un prim sens atestat atît în Moldova, cît şi în Transilvania şi Banat, este „popas", iar prin extindere „distanţa de la un popas la altul", „reşedinţa unui înalt funcţionar turcesc" şi, de aici, prin restrîngere, „casa în care se găzduiau demnitarii turceşti", apropiat de sensul modern „reşedinţa unui ispravnic sau subprefect" (apud DA).

Duium: „mulţime, grămadă, gloată, droaie", mai frecvent folosit în expresia *cu duiumul,* avea în secolul al XVII-lea, ca prim sens, în Moldova şi Ţara Românească „pradă", aşa cum reiese din contextul: „s-au întors tătarii cu duium şi cu robi mulţi", iar ca derivat semantic „mulţime (de ostaşi)": „Şi da duiumuri multe peste moscali..." (apud DLRLV).

Făgădui: „a promite", reprezintă un derivat semantic, pe calea unei metonimii, de la „a primi, a asculta...": „Doamne făgăduieşte rugăciunea mea", atestat la 1577 (apud DLRLV). Transferul semantic se explică prin aceea că „primirea sau ascultarea unei cereri implică, de cele mai multe ori, promisiunea de a o îndeplini". La rîndu-i, accepţia „a primi" s-a format prin extindere de la înţelesul primar, cu care este atestat cuvîntul în *Codicele Voroneţean:* „a primi pe cineva la sine în casă sau în gazdă": „Şi deacă fum noi întru Ierusalim cu iuboste făgăduiră noi fraţii" (apud DA).

Femeie: înţelesul particular actual de „soţie, nevastă", s-a format prin restrîngerea sensului moştenit din latină „familie, neam, casă", atestat la 1577, sens cu care a circulat pînă în secolul al XVII-lea, iar, de la accepţia de „soţie", prin generalizare, s-a obţinut sensul general, actual de „persoană adultă de sex feminin".

Gazdă: sensul de „stăpîn, amfitrion", atestat întîi în Moldova, apoi generalizat, a rezultat prin extinderea accepţiei primare de „om cu stare..., gospodar", în opoziţie cu „sărac" sau cu „slugă", sens cu care circula în Transilvania, prin secolul al XVIII-lea (DA).

Mereu: înţelesul actual al cuvîntului este cel adverbial, de „fără încetare, necontenit", derivat din cel adjectival „întins, vast", cf. *codri merei,* la rîndu-i rezultat prin extinderea sensului primar, cu referire la poduri, „fix", în opoziţie cu „umblător, mişcător", atestat la 1617: „Turcii fac poduri mereae pe Dunăre" (apud DLR).

Meteahnă: „infirmitate, beteşug", prin generalizare „defect, cusur", are la bază sensul învechit şi rar „necinste, perfidie, vicleşug", atestat la 1645: „Să putem sta, înaintea înfricoşatei judecăţi nevinovaţi şi fără meteahnă" (apud DLR).

Mîrşav: adjectivul cu sensul actual (atribuit unei persoane) „lipsit de scrupule, josnic, mişel, infam" are, ca primă atestare, la 1581, o accepţie învechită: „slab, costeliv,

jigărît", cum reiese din contextul: „Îi bate [...] să nu se îngraşe şi-i face de sînt mîrşavi" (DLRLV). O etapă intermediară de la înţelesul concret la cel abstract a constituit-o acela de „dezgustător, scîrbos", întîlnit şi la Macedonski: „Şi viermii... / Intrară cîte unul prin scîndurile groase / Mîrşav, deodată unul, pe buze mi se puse" (apud DLR).

Nene: „termen de respect folosit (de obicei de cei tineri) pentru a vorbi cu (sau despre) un bărbat (mai) în vîrstă", reprezintă o derivaţie semantică de la accepţia primară învechită şi regională „tată", atestată la 1686 (cf. DLR).

Pîine: cuvîntul ce desemnează „alimentul de bază al omului...", atestat la 1581, este întîlnit, în cronica lui Neculce, în accepţia „recoltă de cereale": „Căzut-au brumă mare de au strîcat pînele cele mici", sens atestat încă de la 1645, aşa cum reiese din sintagma *ţarină de pîine* (DLR).

Pojar: cunoscut azi ca denumire populară a *rujeolei,* „boală contagioasă (la copii), caracterizată prin apariţia unor pete roşii pe piele", cuvîntul datează de la 1645 cu sensul „foc, incendiu, pîrjol", cum reiese şi din textul *Psaltirii:* „Pojarul ce aprinde munţii", sens folosit pînă în secolul al XIX-lea în proza lui Negruzzi: „A dat pojar finului şi fineţelor" (DLR).

Şanţ: înţelesul actual, de „săpătură lungă şi îngustă făcută pentru scurgerea apei" reprezintă o restrîngere a sensului primar, atestat la 1645, de „săpătură lungă şi adîncă, adesea fortificată sau umplută cu apă, care se făcea în jurul unei cetăţi, a unei tabere militare, în scop de apărare...". Prin extindere de la accepţia primară, *şanţ* a putut să desemneze şi „val de pămînt făcut în scopuri de apărare", cum apare la Miron Costin: „Şanţul cela ce să dzice Troianul" (apud DLR).

Şleahtă: este un exemplu tipic de cuvînt al cărui sens s-a degradat. În secolul al XVII-lea numele de *şleahtă* era dat „nobilimii poloneze mici şi mijlocii", extins apoi la „corp de armată alcătuită din nobili", ca în prezent să desemneze „clică, bandă, gloată, ceată", cf. sintagma *şleahtă de boemi,* la Sadoveanu (apud DLR).

Şugubăţ: astăzi, cînd auzim cuvîntul, îl asociem cu cineva „glumeţ, hazliu, poznaş, spiritual", fără a ne gîndi la conotaţia sinistră de „ucigaş, criminal", pe care o avea etimonul său slav, cu care a pătruns în limba veche, la Dosoftei, 1682. De data aceasta, este un caz de înnobilare a sensului.

Ţînc: înţelesul familiar de „copil mic", de altfel destul de vechi în limbă, întîlnit la Dosoftei şi pretutindeni în literatura modernă şi contemporană, de la Negruzzi la Camil Petrescu sau Ion Barbu, reprezintă un derivat semantic de la accepţia învechită şi regională „pui de animal sălbatic...", atestată în *Viaţa şi petrecerea svinţilor* a mitropolitului Dosoftei: „Veni o [...] ienă, heară cumplită, cu ţîncul ei, ce era orb" (apud DLR).

Vindeca: „a (se) însănătoşi, a (se) lecui". Înţelesul actual reprezintă un transfer semantic de la sensul primar „a (se) închide", aşa cum apare la Dosoftei, 1682, în următoarele contexte: „Svinţia sa au vindecat la loc închisoarea şi peceţile", „Pămîntul s-au desfăcut [...] şi l-au sorbit de viu [...] şi s-au vindecat pămîntul peste dînsul". O fază intermediară spre sensul actual a constituit-o sensul special (despre tăieturi, răni): „a se închide, a se cicatriza" (apud TDRG).

ABREVIERI

DA — *Dicţionarul limbii române,* Bucureşti, Editura Academiei, 1913 — 1948

DEX — *Dicţionarul explicativ al limbii române,* Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1996

DLR — *Dicţionarul limbii române,* Bucureşti, Editura Academiei, serie nouă, 1965 — 1994

DLRLV — Mariana Costinescu, Magdalena Georgescu, Florentina Zgraon, *Dicţionarul limbii române literare vechi,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1987

DU — Lazăr Şăineanu, *Dicţionar universal al limbei române,* Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1922

TDRG — H. Tiktin, *Rumänich-deutsches Wörterbuch,* Bucureşti, 1924

Principii de bază ale comunicării (I)

LILIANA IONESCU-RUXĂNDOIU
Universitatea din București

Comunicarea prin limbaj îndeplinește două tipuri principale de obiective: unele de natură cognitivă — schimbul de informații între parteneri, și altele de natură socială — instaurarea și menținerea unor relații de bunăvoință între aceștia. Discutăm pentru că vrem să aducem ceva la cunoștința interlocutorilor noștri sau pentru că vrem să aflăm ceva de la ei. Nu tot ceea ce spunem însă reprezintă informație propriu-zisă — sau cognitivă, în alți termeni; unele enunțuri au numai funcția de a semnala partenerilor disponibilitatea noastră pentru comunicare. Este, de exemplu, cazul secvenței inițiale a conversațiilor, care are o structură „rituală": schimb de saluturi, urmat de perechea întrebare / răspuns *Ce mai faci? / Bine, mulțumesc.*

Modul în care emițătorul (E) își planifică enunțurile și modul în care acestea sînt interpretate de către receptor (R) revelă existența unei retorici interpersonale specifice, bazate pe respectarea a două principii de bază: *principiul cooperativ* și *principiul politeții.* Primul reglementează aspectele legate de asigurarea coerenței discursului; celălalt — aspectele privind asigurarea coeziunii sociale. Ambele se întemeiază pe premisa că activitatea comunicativă reprezintă o formă de comportament rațional, dirijat spre obținerea anumitor rezultate, care nu sînt în mod necesar de natură practică, imediată.

Conversația funcționează într-un mod asemănător, în esență, cu orice tranzacție. Angajîndu-se într-o conversație, doi sau mai mulți indivizi acceptă, de fapt, condițiile unui contract de cooperare. Fiecare dintre ei este capabil să identifice o finalitate sau, cel puțin, o direcție a schimburilor verbale. Dacă le acceptă, partenerii sînt obligați să-și coreleze intervențiile între ele. Chiar dacă în cazul conversației curente participanții dispun de o libertate considerabilă, neexistînd restricții în privința temelor abordate, este evident totuși că nu orice intervenție poate fi considerată adecvată.

P r i n c i p i u l c o o p e r a t i v — un principiu general de colaborare, care guvernează și folosirea reală și eficientă a limbii în conversație — exprimă tocmai cerința ca fiecare colocutor să emită, în fiecare stadiu al schimbului verbal, exclusiv enunțurile adecvate conversațional. Intervențiile adecvate sînt cele care corespund obiectivului sau direcției interacțiunii verbale în care sînt angajați indivizii.

Formulat de filozoful britanic Herbert Paul Grice, principiul cooperativ indică și căile de realizare a eficienței schimburilor verbale sub forma unor maxime care i se subsumează, denumite după categoriile de bază kantiene: maxima cantității, a calității, a relevanței și a manierei.

Maxima cantității reglementează cantitatea de informație furnizată de fiecare participant la un schimb verbal, cerînd ca aceasta să nu fie nici insuficientă, nici excedentară.

Maxima calității cere ca interlocutorii să spună numai adevărul, excluzînd informațiile false sau cele a căror veridicitate nu poate fi dovedită cu probe adecvate.

Maxima relevanței cere corelarea intervențiilor între ele și adecvarea acestora la tema în discuție.

Maxima manierei privește modul de formulare a intervențiilor, reclamînd claritate. Aceasta implică evitarea obscurității, a ambiguității, a prolixității expresiei, precum și structurarea logică a enunțurilor.

S-a observat deja că aceste maxime pot părea banale, reflectînd aspecte de bun simţ sau semănînd cu recomandările unui profesor de compoziţie. S-a afirmat, de asemenea, că respectarea întocmai a maximelor ar face conversaţia extrem de plictisitoare.

Grice ne previne însă că maximele principiului cooperativ nu trebuie înţelese *ad litteram*. Esenţial este nu faptul că E s-ar conforma întotdeauna maximelor, ci faptul că R interpretează întotdeauna intervenţiile în conversaţie ale colocutorilor în raport cu aceste maxime, presupunînd respectarea lor la un anumit nivel. Puterea explicativă a maximelor este evidentă tocmai în cazurile de abatere de la acestea: considerînd de la sine înţeleasă atitudinea cooperativă a E, R încearcă să integreze prin deducţii în universul conversaţiei în curs ceea ce se spune. Să ne imaginăm, de exemplu, următoarea conversaţie între doi parteneri:

A. — *Unde o fi Petrică? nu răspunde la telefon.*
B. — *E o maşină roşie în faţa casei Ioanei.*

Aparent, replica a doua încalcă cel puţin două maxime: maxima cantităţii şi a relevanţei. Răspunsul la întrebarea primului partener nu pare a oferi informaţia cerută; mai mult, răspunsul nu pare a fi legat de întrebare. În realitate, admiţînd că interlocutorul său e cooperativ, primul emiţător poate pune în relaţie ceea ce i se spune cu ceea ce dorea să afle, folosind anumite informaţii din fondul comun celor doi parteneri. Ştiind că Petrică are o maşină roşie şi că este prieten cu Ioana, printr-o deducţie simplă, poate „reconstitui" răspunsul „Petrică este la Ioana". În acelaşi timp, faptul că al doilea E nu a furnizat informaţia în formă directă reflectă conformarea acestuia la cerinţele maximei calităţii. Nefiind sigur că aşa stau lucrurile — poate Petrică şi Ioana au plecat împreună undeva —, E al doilea recurge la o formulare indirectă.

De remarcat că există în orice limbă formule variabile prin care cel care vorbeşte recunoaşte explicit faţă de parteneri faptul că încalcă o maximă sau alta. De exemplu:

N-am voie să spun mai mult.
Probabil că n-ar trebui să spun asta.
După cum ştii...
— pentru maxima cantităţii

Nu ştiu sigur, dar...
N-am nici o dovadă, dar intuiţia îmi spune că...
S-ar putea să fie numai un zvon, dar...
— pentru maxima calităţii

N-are nici o legătură cu ce vorbim, dar...
— pentru maxima relevanţei

E cam încurcat ce-ţi spun, dar...
— pentru maxima manierei.

Încălcarea maximelor nu are loc însă la întîmplare, ci în condiţii discursive determinate şi cu respectarea anumitor reguli care să permită accesul receptorului la decodajul corect. Competenţa comunicativă a membrilor unei comunităţi implică şi capacitatea de a jongla cu maximele, precum şi capacitatea de a face duducţii — ţinînd seama de maxime — asupra sensului enunţurilor receptate.

În literatura umoristică sau satirică încălcarea involuntară a maximelor funcționează ca un mijloc important de caracterizare a anumitor personaje. La Caragiale, de exemplu, o serie de personaje se definesc prin încălcarea sistematică a maximei cantității, a relevanței și a manierei: Tarsița Popeasca din schița *Art. 214* sau Nae din *Situațiunea,* a căror verbozitate nu poate fi stăvilită.

Mai interesantă este schița *Amici,* în care nerespectarea unor maxime de către unul dintre personaje, Lache, este deliberată, constituindu-se într-o abilă tehnică a insinuării.

„L.: Am stat azi-noapte tîrziu la Cosman, pînă la ziuă.
M.: Cu cine?
L.: Cu *niște* amici. Am vorbit foarte mult de tine.
M: Da?... Ce?
L.: E!... *mai nimic... fleacuri...*
M.: Adică... cum? Mă vorbea de rău... mă-njura... [...]
L.: Mai ales *unul* dintre ei nu te poate suferi și ți-e amic."

Replicile lui Lache încalcă sistematic maxima cantității prin apelul la elemente indefinite (articole, pronume). Finalul schiței aduce dezvăluirea unei grosolane încălcări a maximei calității: toate afirmațiile pe care Lache le pusese pe seama unor indivizi rău-voitori, cărora el le ținuse piept cu bravură la berărie, transmiteau, de fapt, propria sa opinie despre Mache, dezmințind calitatea sa de „amic".

Nivelurile limbii și crearea universului poetic (II)

Prof. GH. MITRACHE,
Inspectoratul Școlar al Municipiului București

În constituirea universului poetic se petrec surpinzătoare mutații la *nivelul morfologic* al limbii care se dinamizează ori de cîte ori marii creatori își dovedesc originalitatea și intuiția lingvistică. Astfel, sînt valorificate resursele modurilor și timpurilor verbale, ale alternanțelor pronominale și adverbiale, sînt reactivate prepozițiile și conjuncțiile, este desființat hotarul dintre o parte de vorbire și alta prin conversiune și joc de cuvinte, edificîndu-se un univers lingvistic tot atît de spectaculos ca și acela al ideilor poetice și sentimentelor.

S-a discutat mult despre stilistica modurilor și timpurilor verbale (vezi studiile lui Tudor Vianu), despre posibilitatea acestora de a crea structuri lirice pentru ca poeții să-și exprime intențiile și convingerile estetice, bogăția ideilor poetice.

Investigînd textele poetice tradiționale, în special pe cele eminesciene, ni se impune un spectacol verbal de o mare diversitate funcțională. La Eminescu, prezentul etern se întîlnește în poeziile cu aspect sentențios, exprimînd adevăruri eterne, repetabile: „Vreme trece, vreme vine, / Toate-s vechi și nouă toate; / Ce e rău și ce e bine / Tu te-ntreabă și socoate; / Nu spera și nu ai teamă, / Ce e val ca valul trece; / De te-ndeamnă, de te cheamă, / Tu rămîi la toate rece" *(Glossă);* prezentul istoric actualizează epoci și evenimente trecute; formele inversate ale modurilor și timpurilor analitice sînt folosite din necesități ritmice, dar și pentru evidențierea ideii poetice esențiale: „Trecut-au anii ca nori lungi pe șesuri" *(Trecut-au anii...);* „Mai suna-vei, dulce corn / Pentru mine vre odată?" *(Peste vîrfuri);* „Îngîna-ne-vor c-un cînt / Singuratice izvoare, / Blînda batere de vînt" *(Dorința);* „Adormi-vom, troieni-va / Teiul floarea-i peste noi"

(Povestea codrului); „Atunci te chem; chemarea-mi asculta-vei?" *(Sonet, III)*. Dacă am lua versul „Trecut-au anii ca nori lungi pe şesuri", plasarea participiului în faţa verbului auxiliar nu este întîmplătoare; curgerea inexorabilă a timpului — ideea centrală a poeziei — este sugerată prin poziţia privilegiată care se dă acestei forme participiale. Formele arhaice şi populare sau regionale ale timpurilor nu evidenţiază doar cultul poetului pentru limbajul autentic, ci vin şi în sprijinul ideii poetice: „Părea că printre nouri *s-a fost deschis* o poartă, / Prin care trece albă regina nopţii moartă" *(Melancolie)*; „Şi apa unde-*au fost căzut* / În cercuri se roteşte" *(Luceafărul)*; „Brigbelu, rege tînăr din vremea cea căruntă, / Pe zeii vechii Dacii i-*a fost chemat* la nuntă" *(Gemenii)*. Mai mult ca perfectul arhaic, pe care Eminescu l-a întîlnit în limba populară şi cărturărească, este în consens cu ideea poetică a reversibilităţii fenomenelor şi sentimentelor, cu percepţia unei realităţi mitice. În numeroase poezii, formele verbale sînt luate din registrul popular şi regional, întrucît acestea sînt mai potrivite „muzicalităţii" textului. Astfel, în poezia *Peste vîrfuri*, în care starea de melancolie se transmite naturii întregi, nazala *n* se potriveşte mai bine decît oclusiva *k* şi, în consecinţă, în locul formei literare *întorc* apare varianta regională *întorn*: „De ce taci, cînd fermecată / Sufletu-mi spre tine-ntorn? / Mai suna-vei, dulce corn, / Pentru mine vre odată?"

Antitezele prin care sînt susţinute celebrele antinomii romantice (ideal / real; celest / terestru; sacru / profan; etern / efemer; mica lume / marea lume) se realizează cu ajutorul alternanţelor lingvistice la nivelul tuturor părţile de vorbire. În strofa: „La geamul tău ce strălucea / Privii atît de des; / O lume toată-nţelegea, / Tu nu m-ai înţeles" *(Pe lîngă plopii fără soţ)*, în care figurile de stil lipsesc cu desăvîrşire, poeticul provine din schimbările la nivel morfologic. *Înţelegea*, verb la imperfect, timp al acţiunii repetate şi prelungite, intră în opoziţie cu *nu ai înţeles*, perfectul compus al unei acţiuni sau stări irevocabil trecute, fără putinţă de întoarcere. În erotica eminesciană timpul prezent, refuzat de eul poetic prin inconsistenţa sa ideală, este abolit de modul conjunctiv, al dorinţei şi al stării de idealitate. La nivelul tensiunii lăuntrice, ruptura în text se realizează prin alternanţa conjunctiv / indicativ prezent care sugerează ieşirea din visul erotic şi revenirea în existenţa profană: „Să plutim cuprinşi de farmec / Sub lumina blîndei lune — / Vîntu-n trestii lin foşnească, / Unduioasa apă sune! // Dar nu vine... Singuratic / În zadar suspin şi sufăr / Lîngă lacul cel albastru / Încărcat cu flori de nufăr" *(Lacul)*.

Problematica *Luceafărului*, mit al cunoaşterii, este surprinzător evidenţiată de a cincea strofă, aparent banală: „Îl vede azi, îl vede mîni, / Astfel dorinţa-i gata; / El iar privind de săptămîni / Îi cade dragă fata". Sînt exprimate astfel două atitudini lirice contrastante, evocatoare de lumi incompatibile. Erosul instinctual al fiinţei terestre se petrece fulgerător, la prima vedere, de pe o zi pe alta („Îl vede azi, îl vede mîni"), cel reflexiv este al omului-Luceafăr. Cele două tipuri de cunoaştere sînt prezentate de poet prin alternanţa adverbială *azi / mîni*, respectiv de locuţiunea adverbială *de săptămîni* şi prin cea verbală *vede / privind*. În versul „Cobori în jos, luceafăr blînd" atît de hulit de gramaticieni, *în jos* devine o metaforă atotcuprinzătoare, reprezentînd terestritatea cu toate fenomenele ei, astfel încît ceea ce pare pleonasm este altceva: un topos. Numai în poezia eminesciană, într-un alt univers lingvistic, *în jos* dobîndeşte valenţe nebănuite.

Într-un anume context, adverbul de mod durativ *iar* din strofa: „Luceferi ce răsar / din umbră de cetini, / Fiindu-mi prieteni / or să-mi zîmbească iar" are neobişnuita forţă de a sugera cititorului revelaţia morţii mioritice, a nuntirii Fiinţei cu Natura cea mare prin moarte. Tot aşa, adverbele antitetice *dedesubt / deasupra* din strofa: „Un cer de stele dedesupt, / Deasupră-i cer de stele" definesc infinitatea lumii prin imagini de o evidentă concretete.

Dacă în poezia tradițională aspectul verbal este precumpănitor, în cea modernă, categoria numelui duce la ambiguitate și incertitudine, la marile sugestii simboliste. În evoluția sa, poeticitatea textului implică, printre altele, și mutații la nivelul morfologic. Diferențele sînt evidente: „Aș vrea să plîng de fericit, / Că simt suflarea ta divină, / Că pot să văd ce-ai plăsmuit" *(Vara,* de George Coșbuc); „Poezie, poezie... / Galben, plumb, violet... / Și stradă goală... / Ori așteptări tîrzii, / Și parcuri înghețate... / Poet, și solitar... / Galben, plumb, violet... / Odaia goală... / Și nopți tîrzii... / Îndoliat parfum / Și secular... / Pe vecinicie..." *(Din urmă,* de George Bacovia). De la aglomerările verbale la cele substantivale este drumul pe care-l parcurge poezia de la stările numite la cele sugerate.

Uneori, în categoria substantivului se petrec schimbări care, în context, sînt justificate, chiar dacă la nivelul limbii literare sînt considerate abateri. Substantivele nearticulate în versurile „Peste vîrfuri trece *lună*"; „*Vreme* trece, *vreme* vine" evidențiază nedeterminări, ieșiri din zona *știutului* pentru intrări în inefabilul existențial și, deci, lingvistic. Articularea substantivelor e un semn al preciziei lingvistice, al denotației, nearticularea le pune sub semnul conotativ al ambiguității și impreciziei, ceea ce în poezia modernă înseamnă sugestie.

În poezia lui Lucian Blaga, de sorginte expresionistă, în care setea de esențe este caracteristica eului poetic stihial, adjectivul-epitet își schimbă valoarea gramaticală (morfologică), devenind, de cele mai multe ori, substantiv: „Mamă, — nimicul — marele! Spaima de marele / îmi cutremură noapte de noapte grădina" *(Din adînc);* „Frunză verde, dragele / linele colinele / strîng de sus luminile. / Ape cîntă, largele" *(Coasta soarelui);* „Mă rogi c-un surîs și cu dulce cuvînt / rost să fac de semințe, de rarele" *(Mirabila sămînță).* Pus pe o poziție privilegiată (accentuată), substantivul-metaforă stă în centrul poeziei, acesta semnificînd realitatea arhetipală, „mumele" goetheene.

Și structura *ritmico-sintactică* a textului poetic este o preocupare majoră a creatorilor, diversele forme de paralelism, inversiunea, ingambamentul fiind procedeele cele mai frecvente în acest domeniu din perioadele cele mai vechi. În poezia pașoptiștilor și a lui Eminescu (mai ales la începuturi), paralelismul sintactic stă sub semnul creației populare. Paralelismul *chiasmic* (inversat), întîlnit mai ales în poezia lui Eminescu („Femeie între stele și stea între femei"; „Să faci din viața mea un vis, / Din visul meu o viață"; „Căci toți se nasc spre a muri / Și mor spre a se naște"), cel *anaforic* („*Cînd* o salcie pletoasă lin pe baltă se coboară, / *Cînd* o mreană saltă-n aer dup-o viespe sprintioară, / *Cînd* sălbaticele rațe se abat din zborul lor, / Bătînd apa-ntunecată de un nour trecător" *(Malul Siretului,* de Vasile Alecsandri); „Dar *pe tine,* an tînăr, te văz cu mulțămire! / *Pe tine* te dorește tot neamul omenesc! / Și *eu* sînt mica parte din trista omenire, / Și *eu* a ta sosire cu lumea o slăvesc! *(Anul 1840,* de Gr. Alexandrescu), inversiunea sintactică, surprinzătoare în unele poezii eminesciene („Și nu e blînd ca o poveste / Amorul meu cel dureros / Un demon sufletul tău este / Cu chip de marmură frumos" — *Te duci),* ingambamentul („Trecut-au anii ca nori lungi pe șesuri / Și niciodată n-or să vie iară, / Căci nu mă-ncîntă azi cum *mă mișcară / Poveștii și doine, ghicitori, eresuri, //* Ce fruntea-mi de copil o-nseninară, / Abia-nțelese, pline de-nțelesuri" — *Trecut-au anii...;* „Ne-om răzima capetele unul de altul / Și surîzînd *vom adormi sub înaltul, /* Vechiul salcîm..." — *Sara pe deal)* sînt virtuțile unei poezii de factură tradițională care, la vremea respectivă, au însemnat mult pentru evoluția poeziei românești.

În poetica modernă, determinările sînt relative, creînd ambiguitate. Determinantul este izolat de determinat nu numai prin cuvinte, ci și prin sintagme ample sau versuri în-

tregi, impunîndu-se astfel o nouă logică a poeziei, contrară celei naturale: „Sufletul meu îşi mai aduce-aminte, / Şi-acum şi nencetat, de ce-a trecut, / De un trecut ce mi-e necunoscut, / Dar ale cărui sfinte oseminte // S-au aşezat în mine făr' să ştiu, / Cum nici pămîntul ştie pe-ale lui, / În care dorm statui lîngă statui / Şi-i zăvorît sicriu lîngă sicriu" *(Arheologie*, de Tudor Arghezi). Comparaţia suflet — pămînt, cu cei doi termeni dezvoltaţi în imagini artistice, creează ambiguitate, sugestii nenumărate prin raporturile sintactice insolite dintre cuvinte şi propoziţii. Subordonatele atributive din final pot avea ca determinant amîndouă substantivele din comparaţia dezvoltată, creînd nuanţări sugestive.

Izolările sintactice neaşteptate sugerează tensiuni lăuntrice exacerbate: „Tăcerea vocile şi le-a pierdut, / Care-o făceau pe vremuri să răsune" *(Arheologie,* de Tudor Arghezi). În poezia lui Arghezi nu e vorba de tradiţionala inversiune sintactică (atribute şi complemente în faţa determinatului), uneori surprinzătoare la Eminescu: „A popoarelor de muşte sărbători murmuitoare" — *Călin (file din poveste),* ci de dislocări sintactice şi fragmentări de o sugestivitate aparte prin care universul poetic trăieşte în şi prin sine, refuzînd o apropiere de cel obiectiv. Arghezi este, prin sintaxa poetică modernă, poetul ludic care-şi creează universul prin „joc", refuzînd clişeele literare. Pe cît de neaşteptate, pe atît de legitime sînt relaţiile dintre cuvinte în universul său poetic, întrucît aparţin logicii poeziei şi ambiguităţii lumii. Contorsionarea topicii, sugerînd surprinzătoare ritmuri interioare, creează noi relaţii între cuvinte şi propoziţii. Inversiunile: „Şi darurile-acum, ale zambilei, / Puterile-amorţite ţi le rup" *(Lumină lină,* de Tudor Arghezi), izolarea atributului substantival în genitiv de elementul regent atrag atenţia asupra sonorităţii cuvîntului. În versurile: „Cine-o să vie, trupul tău de-afară / Să-l caute şi-n jur să sufle cald?", ambiguitatea poetică provine din determinările pe care le poate avea locuţiunea adverbială *de-afară;* aceasta poate intra în relaţie cu substantivul *trupul,* dar şi cu verbul *să caute.* În textul modern, ambiguitatea este, printre altele, şi o consecinţă a acestor determinări nesigure care dau posibilitatea unor lecturi cu înţelesuri multiple, cu sugestii imprevizibile. De asemenea, tot într-un vers arghezian: „Un deget cerul fericit l-arată, / Care de stei fusese cunoscut" *(Înviere)* disjuncţia propoziţiei subordonate atributive de determinantul ei creează dificultăţi în receptare. Anticipările şi reluările sintactice, prin îndepărtarea de cuvîntul substituit, provoacă, de asemenea, echivocul, ambiguitatea: „Nepreţuind granitul, o, fecioară! / Din care-aş fi putut să ţi-l cioplesc, / Am căutat în lutul românesc / Trupul tău svelt şi cu miros de ceară" *(Jignire,* de Tudor Arghezi).

În poezia modernă, universul poetic stă sub semnul sugestiei, sintaxa poetică avînd o contribuţie esenţială în întemeierea unei noi logici a poeziei sau, cel puţin, a unei logici care nu acceptă convenţia. Sintaxa poetică modernă este una iconoclastă, fără a fi ostentativ argumentativă. Dificultatea în poezia lui Arghezi este astfel percepută de Şerban Cioculescu: „Obscuritatea lui Arghezi decurge în primul rînd din nerespectarea logicii formale. Fără a fi ilogic şi neraţional, dintr-o orientare către subconştient, ca suprarealiştii, poetul român nu compune poema cu gradaţie logică, scumpă profesorilor. Poemele lui reprezintă adeseori stări de conştiinţă succesivă, cu ruperea punţilor de legătură ale tranziţiilor". Este limpede că sintaxa poetică arghezian exprimă un frămîntat ritm interior, cu răsuciri imprevizibile de gîndire, cu reverberaţii în limbaj.

Pătrunzînd în intimitatea poeziei, am descoperit că, în paralel cu limbajul natural, s-a creat unul artistic, cu o gramatică aparte, în care îmbinările şi distribuirea de sunete şi cuvinte, relieful, ritmicitatea şi schimbarea morfologică a acestora, îndrăzneţele jocuri lexicale răspund dorinţei marilor creatori de a pătrunde într-o realitate transcendentă, de mister cosmic.

Specificul fantasticului în nuvela „La ţigănci" de Mircea Eliade

Prof. DELIA-MONICA GEORGESCU,
Colegiul Naţional „Mihai Viteazul", Bucureşti

Discuţia despre specificul fantasticului în nuvela *La ţigănci* de Mircea Eliade necesită, dintru început, clarificarea conceptului, dată fiind folosirea polisemantică a cuvîntului în teoria literară.

După cum observa Nicolae Raţă-Dumitriu, există două mari direcţii de definire a termenului. Accepţiunea cea mai largă, prin care literatura fantastică devine „o permanenţă (o constantă) a experienţei literare a umanităţii" (Raţă-Dumitriu, 1996, p. 44), include în această categorie o arie foarte bogată de texte, mergînd de la reprezentările mitico-magice străvechi pînă la autori precum Caragiale, Kafka, Eliade, Bulgakov.

Cealaltă accepţiune a termenului propune delimitarea categoriei fantasticului de categoriile înrudite precum fabulosul, miraculosul-magic (antic şi creştin), restrîngînd noţiunea la domeniul literaturii moderne. Una dintre definiţiile propuse în acest sens îi aparţine lui Roger Caillois, care afirmă că „orice fantastic este o încălcare a ordinii recunoscute, revărsare a inadmisibilului în sînul inalterabilei legităţi cotidiene" (Caillois, 1971, p. 22).

Fantasticul recognoscibil în nuvelele lui Mircea Eliade este „de tip erudit" (Simion, 1993, p. 6) şi se construieşte pe relaţia dilematică dintre sacru şi profan.

Sacrul „traduce preocuparea ultimă a spiritului, o experienţă primordială şi universală" (Marino, 1980, p. 151), „ceea ce este ultim, infinit, incondiţional în viaţa spirituală a omului" (Tillich, *apud* Marino, 1980, p. 151). Şi cum „tot ceea ce este divin este contrariul a ceea ce este uman" (Eliade, *apud* Marino, 1980, p. 152), profanului îi revine acest din urmă domeniu, în care îşi trăieşte singuratatea omul modern lipsit de sentimentul religios, incapabil să recunoască în realitatea profană semnele ascunse ale sacrului.

Spaţiul în care e plasată acţiunea nuvelelor lui Eliade este un Bucureşti avînd semnele modernităţii (tramvaiul, terasele, hotelul etc.), aparenţă profană sub care se ascunde „un oraş plin de semne, epifanii, un oraş iniţiatic, cu străzi care ascund mistere vechi şi indivizi care poartă cu ei, fără să ştie, mituri" (Simion, 1993, p. 6 — 7). E o lume balcanică, amintind de Bucureştiul lui Caragiale, în care oamenii „pierd timpul" în discuţii fără obiect cu necunoscuţi *(La ţigănci)*, pe terasele unde se cîntă printre mese *(În curte la Dionis)* ori în cîrciumi *(Douăsprezece mii de capete de vite)*.

Gavrilescu din *La ţiganci* este, în acest sens, un adevărat „erou" caragialian: locvace şi prietenos, cu pretenţii de educaţie (li se adresează ţigăncilor cu apelativul „domnişoarelor") şi de cultură („eu am visat mereu arta pură"), lipsit însă de abilităţi conversaţionale şi de comportament (deşi bătrînul din tramvai e scandalizat de subiectul abordat, Gavrilescu îşi continuă nestingherit discursul), arogant cînd crede că e luat peste picior (vezi cuvintele grele pe care le aruncă ţigăncilor), dispus la calcule meschine şi la favoruri mărunte (calculează totul în sume pentru meditaţii; se însoară cu Elsa pentru că l-a purtat o vară prin berării), liber de orice angajament (deşi e logodit cu Hildegard, o alege pe Elsa), superficial (confundă iubirea cu compasiunea, îşi uită menirea de artist şi abandonează studiul), îşi ignoră mediocritatea (îşi pune eşecurile pe seama unor circumstanţe nefavorabile, găsind drept scuză o instanţă supraumană — destinul? — care l-a pedepsit pentru „păcatele" lui, neasumate în fapt).

Unui astfel de personaj, lipsit de orice merit personal („antieroul" incapabil să recunoască miracolul, cum îl caracteriza Culianu), i se oferă o altă şansă, aceea de a întrezări sacrul şi de a surprinde „diferenţa între ceea ce se relevă ca real, puternic, bogat şi semnificativ şi ceea ce este lipsit de aceste calităţi, adică fluxul haotic şi primejdios al lucrurilor, apariţiile şi dispariţiile lor fortuite şi lipsite de sens" (Eliade, *apud* Marino, 1980, p. 151).

Povestea lui Gavrilescu începe într-o zi ca oricare alta, într-un tramvai care îl duce spre casă. Terminînd meditaţia cu Otilia Voitinovici, profesorul de pian se grăbeşte să scape de căldura toridă a zilei de vară, găsindu-şi un loc liber lîngă o fereastră deschisă. Fiind un om şters, personajul încearcă să-şi afirme prezenţa prin discuţii interminabile, subiectul abordat acum fiind colonelul Lawrence, despre care a auzit că „arşiţa aceea teribilă a Arabiei l-a lovit ca o sabie. L-a lovit în creştet ca o sabie, amuţindu-l" (Eliade, 1969 , p. 443)[1].

Povestea despre Lawrence reia aproape literal cuvintele gînditorului şi omului politic citat, a cărui carte, *Cei şapte stîlpi ai înţelepciunii,* Eliade o tradusese. Trimis în Arabia de către Imperiul Britanic, „tînărul, care la 26 de ani era convins că totul este posibil, îşi încheie la 30 de ani socotelile cu lumea, retrăgîndu-se ca un mucenic sărac" (Comarnescu, 1993, p. 24), după ce cunoaşte sub soarele torid al Arabiei lupta cu ispitele din sine, cu vanitatea şi scepticismul.

Faptul că Gavrilescu va prelua ulterior, în propria biografie, evenimentul relatat de Lawrence arată că plasarea în text a numelui acestui personaj cu identitate istorică nu este întîmplătoare. Pasajul reluat în textul lui Eliade aproape fără nici o modificare — „căldura Arabiei se repezi asupră-ne ca o sabie gata să se împlînte şi ne încremeni, luîndu-ne glasul" (Lawrence, 1993, p. 114) — este probabil citat ca un avertisment privind momentul iniţierii. De altfel, sînt de luat în seamă şi alte două contexte aparţinînd lui Lawrence, pe care Eliade, ca traducător al lui, trebuie să le fi cunoscut: „Cuvîntul căzuse ca o sabie în mijlocul lor" (Lawrence, 1993, p. 140) , dar şi „Era seară şi pe dunga dreaptă a Sinaiului, înaintea mea, soarele se lăsa tot mai jos, globul său părînd deosebit de luminos ochilor mei, pentru că eram ostenit de moarte cu viaţa aceasta a mea" (Lawrence, 1993, p. 326).

Orice iniţiere „este o moarte şi orice moarte inteligent asumată poate echivala cu o iniţiere" (Eliade, *apud* Gorcea, 1998, p. 99).

Gavrilescu admiră intuitiv un model (pe care îl ignoră de altfel), iar cuvintele lui Lawrence au pentru el valoarea unei litanii, ca dovadă obsesia lui pentru acest personaj pe care ar vrea să-l cunoască şi cu care ajunge să se confunde.

Căldura care îl amuţeşte pe Lawrence (amuţind de fapt toate cuvintele neesenţiale subsumate egoismului) este, aşa cum spunea Novalis, „semnul unei profunzimi, sensul unei profunzimi" (Novalis, *apud* Durand, 1998, p. 203), eveniment care se învecinează cu moartea.

Pierzîndu-se printre cuvinte, Gavrilescu nu este în stare să recunoască mesajele lumii. De aceea centrul interesului său se deplasează spre casa ţigăncilor, subiect de discuţie pe care îl abordează de trei ori pe săptămînă, de cîte ori trece prin dreptul ei. Deşi casa exercită asupra lui o adevărată fascinaţie, personajul nu are niciodată curiozitatea de a coborî, el nefiind, în fapt, capabil să treacă de la nivelul speculaţiei comune la cel al cunoaşterii experimentale.

[1] În continuare vom cita după aceeaşi ediţie Eliade, precizînd doar numărul paginii.

Trebuie aşadar să intervină întîmplarea — în planul percepţiei comune (uitarea partiturilor) —, destinul — în planul semnificaţiilor mitice — pentru ca personajul să-şi înfrîngă conformarea obstinată la un program mecanic. El va coborî din tramvai, va porni în sens invers (deci timpul lui va fi oprit), alegînd un drum fără întoarcere, drum care îl va conduce spre locul Amintirii. Pe acest drum care pregăteşte „gesturile de apropiere" (Eliade, 1992, p. 340), Gavrilescu începe să-şi piardă memoria individuală, egoistă, în timp ce fulguraţii ale trecutului îi trec prin minte, provocîndu-i anxietatea: „Gavrilescule — şopti — atenţie! Că parcă, parcă ai începe să îmbătrîneşti. Te ramoleşti, îţi pierzi memoria [...]. Dar se simţea obosit, istovit şi se lăsă să cadă pe bancă, în plin soare" (p. 446).

Drumul spre casa ţigăncilor se deschide în faţa lui ca o invitaţie spre moarte: „Privi în jurul lui strada pustie..."; „La vreo sută de metri în susul străzii era parcă o oază de umbră"; „Cînd ajunse, umbra i se păru mai puţin deasă. Dar simţea răcoarea grădinii..."; „Era singur. Cît puteai vedea cu ochii trotuarul era pustiu. Nu îndrăznea să privească cerul, dar simţea deasupra capului aceeaşi lumină albă, incandescentă, orbitoare şi simţea văpaia fierbinte a străzii lovindu-l peste gură, peste obraji"; „Cînd zări de departe umbra deasă a nucilor, simţi cum începe să i se bată inima şi grăbi uşor pasul" (p. 446 — 447). Tramvaiul trece mereu „prea tîrziu", „gemînd metalic" şi cu „uruit uscat", ca un semn al unei alte lumi, oricum lipsit de sens în această geografie pustie.

Ajuns lîngă grădina ţigăncilor, „la umbra nucilor îl întîmpină o neaşteptată, nefirească răcoare şi Gavrilescu rămase o clipă derutat, zîmbind" (p. 447). Deruta personajului este dată nu atît de opoziţia atît de marcată textual arşiţă — răcoare (forfota vieţii — răceala morţii), cît de popasul la pragul dintre lumi, „zidul de piatră acoperit cu iederă" (p. 447). Sentimentele personajului se schimbă în „infinită tristeţe".

„Împrejmuirea nu implică şi nu înseamnă numai prezenţa continuă a unei kratofanii sau a unei hierofanii în interiorul incintei; ea mai are drept scop să ferească pe profan de primejdia la care s-ar expune pătrunzînd acolo din nebăgare de seamă. Sacrul e întotdeauna primejdios pentru cel care intră în contact cu el fără pregătire, fără să fi trecut prin gesturile de apropiere cerute de orice act al religiei" (Eliade, 1992, p. 340).

Intrarea lui Gavrilescu în acest nou tărîm este nu atît voluntară, cît e rodul unei fascinaţii nelipsite de teamă, căci, după cum afirma Eliade, „sacrul atrage şi respinge, e folositor şi primejdios, aduce atît moartea, cît şi nemurirea" (Eliade, 1992, p. 351). La întrebarea şoptită a fetei, „parcă ascunsă de mult" după poartă, „Poftiţi la ţigănci?", Gavrilescu nu răspunde, dar o urmează fascinat şi şovăitor. Fata pare a fi o călăuză a personajului prin anticamera morţii, înspre vămi, căci ea „îi luă mîna şi-l conduse repede către o căsuţă veche [...]. Deschise uşa şi-l împinse uşor înainte. Gavrilescu pătrunse într-o penumbră curioasă. [...] Auzi, depărtat, apropiindu-se tramvaiul şi uruitul metalic i se păru atît de insuportabil, încît îşi duse mîna la frunte" (p. 447 — 448).

Fără să-şi accepte moartea, Gavrilescu încă aude chemările lumii celei vii şi ele i se par obositoare.

Ajuns la prima vamă, personajul întîlneşte o bătrînă care „îl privea curios, aşteptînd parcă *să se trezească*" (s.n. — p. 448), prezenţă feminină ce a fost asimilată de către Eugen Simion cu figura mitologică a paznicului Infernului, Cerberul, iar de Sorin Alexandrescu cu „un alt Charon, priveghind trecerea dincolo şi primind obolul după tradiţie, o secretă magiciană stăpînă peste timp şi spaţiu, ca Suren Bose, ori un spirit malefic folcloric, ca în basmele româneşti" (Alexandrescu, 1969, p. XLI).

Întrebarea bătrînei pare ironică („Ce-ţi doreşte inima pe ziua de azi ?"), ţinînd cont de faptul că tărîmul patronat de ea e în afara timpului istoric. Cu toate acestea, referinţa la

temporalitate poate traduce încercarea ei de a folosi un cod cunoscut noului venit care nu s-a „trezit" încă. Gavrilescu o refuză pe nemțoaică, semn că încă nu a atins cunoașterea de sine pentru a-și putea accepta menirea, și primește o țigancă, o evreică și o grecoaică. Vama cerută de bătrînă este calculată de Gavrilescu tot în onorarii pentru lecții de pian, dovadă că personajul nu înțelege ce i se întîmplă, cu atît mai puțin își aduce aminte încercarea de a fi Orfeu, fapt sugerat prin alegerea termenului din întrebarea femeii: „Ești muzicant?"[1]

Neștiind că în această lume nu are cum să se mai justifice cu argumentele pe care le folosea în fața propriei conștiințe, Gavrilescu recurge la obișnuitele lui scuze: „Sînt artist [...]. Pentru păcatele mele am ajuns profesor de pian, dar idealul meu a fost întotdeauna arta pură. Trăiesc pentru suflet" (p. 448).

Neconcordanța timpului în acest tărîm îl miră pe Gavrilescu. Obstinației lui de a face timpul să curgă egal, măsurabil, îi răspunde indiferența bătrînei, care spune că „nu e grabă. Avem timp", pentru ca mai apoi să șoptească neconvingător: „Atunci să știi că iar a stat ceasul" (p. 448).

Gavrilescu este condus de către mesagerul morții la bordei — lăcaș al celor trei fete alese. Sentimentele pe care le încearcă sînt de intimidare, dar și de ezitare, trăiri care sînt semnalate direct textual ori apar din gesturile febrile ale personajului, care „tocmai începuse să-și transporte diferitele obiecte din pălărie în buzunare" (p. 449) ori din divagațiile interminabile.

Semnul apropierii de inițiere este căldura care „începea să se simtă din nou", iar emoția personajului crește.

În odaia fetelor „se simți deodată fericit, parcă ar fi fost din nou tînăr, și toată lumea ar fi fost a lui, și Hildegard ar fi fost de asemenea a lui" (p. 449).

Apariția fetelor provoacă împietrirea personajului, care le privea „ca și cum nu le-ar fi văzut, ca și cum ar fi privit altceva, dincolo de ele, dincolo de paravane" (p. 450). Setea persistentă, echivalînd cu dorul de uitare al sufletului celui mort, e ostoită cu cafea și apă, substitute ale apei Lethe.

Gavrilescu pare a ignora (sau a amîna) ghicirea țigăncii și se pierde în istorii, în timp ce fetele rîd și încearcă să-l încurce (sau să-l descurce), spunîndu-i că-i e frică.

Insistențele fetelor au drept consecință înlăturarea treptată a amneziei și amintirea iubirii pentru Hildegard.

Simbolistica celor trei fete și a șaradei lor se poate multiplica la infinit. Critica le-a identificat cu „Ursitoarele, Parcele, zîne ori «spirite» ale unor străvechi civilizații" (Alexandrescu, 1969, p. XL) ori cu „trei forțe fundamentale, numite de vechii indieni gune și personificate prin zeițe de tipul parcelor, ursitoarelor, ielelor" (Gorcea, 1994, p. 102). Oricare ar fi semnificația fetelor, proba la care e supus Gavrilescu urmărește descoperirea vălului Māyei, deci ruperea de istoricitate și de irealitatea lumii și recunoașterea personajului, adică reintrarea lui prin anamneză în ordinea din care s-a rupt prin uitare.

„Din frică", spun fetele, din faptul că nu se poate rupe de trecut, Gavrilescu nu va putea trece încercarea, în ciuda ajutorului pe care îl primește. După prima alegere

[1] În fapt, Gavrilescu este un Orfeu caricaturizat, care și-a uitat condiția și care are nevoie de un semn să-i readucă memoria mitică, topind-o pe cea personală. Această revelație nu-i mai poate fi oferită în viață pentru că mecanica existenței personajului nu poate fi schimbată, lui Gavrilescu lipsindu-i disponibilitățile intelectuale și motivațiile. Amuțirea cuvîntului neesențial trăită de Lawrence nu-i poate veni decît în moarte, pentru că în ființă Gavrilescu nu a putut ajunge Orfeu. Puterea orfică izvorăște din iubirea puternică maritală pentru Euridice; or personajul a abandonat-o pe Hildegard, lăsînd astfel în stadiul de vis găsirea „Greciei eterne". Grecia lui Gavrilescu rămîne astfel un ideal pierdut al tinereții, imposibil de configurat pe calea meșteșugului (ca profesor de pian).

greşită (confundarea grecoaicei cu ţiganca), personajul este prins în hora ameţitoare a ielelor, act ritualic prin care omul participă la sacru (dansul „ajută experimental integrarea omului în ritmul din care s-a desprins viaţa lui, în ritmul cosmic" — Eliade, 1991, p. 52). Trezit ca din somn şi „ameţit", lui Gavrilescu i se dă un nou indiciu: „I-a fost de ajuns să-şi oprească doar cîteva clipe privirile asupra unui asemenea alcov, ca să înţeleagă că e o iluzie" (p. 454 — întrevederea vălului Măyei). Semnele nu-l ajută pe personaj, deşi „parcă oboseala i-ar fi pierit ca prin farmec" (p. 454). Identitatea şi-a pierdut-o definitiv, ca dovadă preluarea elementului biografic al colonelului Lawrence într-o poveste de tinereţe. Singura lui realitate de care se agaţă şi pe care ar vrea să şi-o amintească este iubirea pentru Hildegard, amintire care vine o dată cu nevoia deznădăjduită de a avea un pian. Personajul a ajuns la maxima revelaţie pentru că afirmă: „Dar nu mai mi-e sete. Acum mă simt bine, mă simt perfect" (p. 457).

Pe Gavrilescu nu îl mai interesează jocul de-a ghicitul, pentru că el a extras esenţialul din revelaţie şi, conştient că nu îşi poate asuma menirea, alege să rămînă muzicant, îndrăgostit perpetuu de Hildegard. Ca un dar al Pandorei, aşa cum Dionis a rămas cu amintirea veşnică a ceea ce a pierdut, Gavrilescu îşi recapătă pentru o clipă izvorul cîntecelor: „se plecă mai mult asupra pianului şi-şi repezi mîinile cu toată puterea, aproape cu furie [...]. Nu se mai gîndea la nimic, furat de melodiile noi, necunoscute pe care le asculta parcă întîia oară, deşi îi veneau una după alta în minte, ca şi cum şi le-ar fi amintit după foarte multă vreme" (p. 459). Refuzînd condiţia orfică, el alege în fapt condiţia primă umană, pe care o va găsi în singurătatea omului adamic (pe care o cunoscuse şi ca om modern înstrăinat de Logos), în „bîjbîială" („porni într-acolo, cu braţele întinse înaintea lui, bîjbîind"), în spaimă („se trase îndărăt speriat").

Condiţia umană nu presupune mai puţină povară decît cea orfică, iar Gavrilescu o simte din plin: „se simţi deodată gol şi se făcu mic" (p. 461). Neputinţa lui de a identifica obiectele care îi ies în cale şi cărora „nu le cunoştea formele şi-i era teamă să nu le răstoarne" (p. 461) se poate traduce prin inocenţa mirată a omului adamic în faţa lumii, dar şi prin spaimele lui în faţa întunericului şi a necunoscutului („S-a trezit alergînd nebuneşte în întuneric", „îşi auzea inima bătîndu-i-se să se spargă" — p. 462). Imaginea autoscopică pe care o are: „în acea clipă se văzu gol, mai slab decît se ştia, cu oasele ieşindu-i prin piele, şi totuşi cu pîntecul umflat şi căzut, aşa cum nu se mai văzuse vreodată" (p. 462), pare să aibă aceeaşi semnificaţie cu tabloul lui Hans Holbein, efectul de anamorfoză sugerînd ca şi acolo moartea drept unică certitudine umană. O dată dezvăluit acest lucru, personajul aparţine definitiv morţii, pentru că „nu mai avea timp să fugă înapoi" (p. 462).

Ceea ce urmează reprezintă ritualul înhumării, în care sufletul, incapabil pentru moment să se desprindă de trup, trăieşte cu teroare reîntoarcerea pămîntului în pămînt: „foarte curînd se simţi înfăşurat, strîns din toate părţile, ca şi cum ar fi fost legat şi împins într-un sac. Era din nou întuneric şi foarte cald, şi Gavrilescu înţelese că nu va putea rezista mult, se va sufoca. Încercă să ţipe, dar gîtlejul îi era uscat, lemnos, şi sunetele păreau înecate în pîslă" (p. 463). Trecut de pragul morţii, omul adamic a pierdut orice urmă din Orfeu, iar semnificaţiile „fetelor" au pierit în noaptea „bîjbîielii". Sufletul celui mort trebuie acum să-şi urmeze călătoria simbolică prin lumea celor vii pentru a se putea rupe definitiv de ea, deoarece, cum spunea H. H. Stahl, „omului îi este dată o anumită cantitate de viaţă şi un anume număr de întîmplări pe care trebuie să le istovească, ca să-şi socotească singur viaţa încheiată. Dar dacă el lasă o dragoste nefericită, o duşmănie de moarte, un dor de viaţă nepotolit, atunci sufletul lui nu se poate îndura să se despartă de lumea aceasta" (Stahl, *apud* Paleologu, 1997, p. 97).

Deşi aflat încă sub impresia spaimei resimţite şi a înfăşurării giulgiului, Gavrilescu nu acceptă nici acum despărţirea de trupul pieritor. El se va „urca" din nou în tramvai, va plăti bilet (o nouă vamă?) şi va reveni în locurile de care e legat. Spre surprinderea lui, Otilia s-a măritat de opt ani (sau de zece, dacă ţinem cont că la data dispariţiei lui Gavrilescu nu avea nici şaptesprezece ani), la a doua urcare în tramvai banii nu îi sînt primiţi pentru că s-au schimbat de un an (sau poate toate vămile au fost trecute şi e rîndul altora să le plătească), Elsa a plecat în Germania de doisprezece ani, iar o vecină a murit de cinci ani.

E de remarcat faptul că timpul nu mai poate fi reconstituit de Gavrilescu; el şi-a pierdut logica, iar personajul îşi dă seama că, în urma lui, lumea s-a închis şi şi-a găsit un nou echilibru. El constată astfel că este eliberat marital, material (casa a fost vîndută) şi social (nu mai are cu cine să facă meditaţii).

În acest fel, sufletul lui şi-a consumat toate drumurile, singurul care îi rămîne fiind acela prin moarte. Este semnificativă, în acest sens, apariţia, prin „noaptea clară, fără lună", a birjarului-dricar care îl va conduce pe la biserică, promiţîndu-i: „n-o să vă pară rău" (p. 474).

La casa ţigăncilor porţile sînt închise, semn că pentru el iniţierea s-a sfîrşit. Nu mai are nevoie de călăuză, găsindu-şi cu uşurinţă drumul. Fiind trecut prin moarte, Gavrilescu este recunoscut cu greutate de bătrînă, care, „privindu-l lung" (p. 475), îl identifică din nou cu un muzicant. În bordei nu mai e nimeni în afară de nemţoaică, despre care aflăm că „nu dorme niciodată" (p. 475), semn al morţii eterne. Ea poate fi găsită la a şaptea uşă, număr al Creaţiei.

Sub impulsul emoţiei celui ce aşteaptă reîntregirea cuplului primordial, Gavrilescu greşeşte numărătoarea, revine asupra ei şi intră pe prima uşă ieşită în cale. Faptul de a o întîlni pe Hildegard, chiar printr-o greşeală, semnifică poate că acela care a refuzat orfismul şi nemurirea primeşte împlinirea prin iubire, cale spre cunoaşterea de sine şi spre acceptarea morţii, căci, aşa cum remarcă fata, lui Gavrilescu îi e frică şi nu înţelege ce i s-a întîmplat.

În trăsura-luntre a birjarului-Caron, cei doi îşi încep drumul împreună prin eternitatea morţii, spre pădure, care „e un centru de intimitate [...]. Peisajul închis al pădurii e constitutiv locului sacru" (Durand, 1998, p. 240).

Redobîndindu-şi tinereţea, cei doi vor visa „acelaşi vis", asemeni lui Dionis şi Mariei, şi vor împlini o „nuntă în cer" mult mai aproape de uman.

BIBLIOGRAFIE

Sorin Alexandrescu — *Dialectica fantasticului*, prefaţă la Mircea Eliade, *La ţigănci şi alte povestiri*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1969

Petru Comarnescu — *Introducere* la T. E. Lawrence, *Cei şapte stîlpi ai înţelepciunii*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1993

Ioan Petru Culianu — *Mircea Eliade*, Bucureşti, Editura Nemira, 1995

Gilbert Durand — *Structurile antropologice ale imaginarului*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1998

Mircea Eliade — *La ţigănci şi alte povestiri*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1969

Mircea Eliade — *Mituri, vise şi mistere*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1998

Mircea Eliade — *Solilocvii*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991

Mircea Eliade — *Tratat de istorie a religiilor*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1992

Mircea Eliade şi Ioan Petru Culianu — *Dicţionar al religiilor*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1993

Petru Mihai Gorcea — *Mircea Eliade şi Vasile Voiculescu — texte literare comentate*, Bucureşti, Editura Pro Humanitas, 1998

T. E. Lawrence — *Cei şapte stîlpi ai înţelepciunii*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1993

Alexandru Paleologu — *Treptele lumii sau calea către sine*, Bucureşti, Editura Vitruviu, 1997

Nicolae Raţă-Dumitriu — *Relaţia natural / supranatural în definirea literaturii fantastice*, în *Limbă şi literatură*, vol. III — IV, 1996

Vasile Voiculescu: „În Grădina Ghetsemani"

Prof. TITI DAMIAN
Liceul Teoretic, Urziceni

„Şi cînd a sosit în acest loc, le-a zis: «Rugaţi-vă, ca să nu intraţi în ispită.» Şi El s-a depărtat de ei ca la o aruncătură de piatră şi, îngenunchind, Se ruga, zicînd: «Părinte, de voieşti, treacă de la Mine acest pahar... Dar nu voia Mea, ci voia Ta să se facă!» Iar un înger din cer s-a arătat Lui şi-L întărea. Iar El, fiind în chin de moarte, mai stăruitor se ruga. Şi sudoarea Lui s-a făcut ca picături de sînge care picurau pe pămînt. Şi ridicîndu-se din rugăciune, a venit la ucenicii Lui şi i-a aflat adormiţi de întristare" (Luca; 22, 40 — 46).

Mulţi artişti au stăruit asupra acestui moment, cu diferenţe ţinînd doar de identitatea stilistică a fiecăruia dintre ei. Ca în *Biblie,* Iisus este văzut ca un personaj tragic. În itinerarul său meteoric, Iisus trăieşte infinita durere a lui Dumnezeu văduvit de sine însuşi. Este prima dată în istoria religiilor cînd Dumnezeu trăieşte, prin Iisus, o dramă profund umană.

Publicată în volumul *Pîrgă* (1921), *În Grădina Ghetsemani* reprezintă un moment de maturitate artistică, declanşînd divorţul poetului de tradiţionalismul sămănătoriştilor şi apropierea lui de gruparea gîndiristă. De acum încolo, tema dominantă a creaţiilor sale va fi cea religioasă: *Poeme cu îngeri* (1927), *Destin* (1933), *Urcuş* (1937), *Întrezăriri* (1939). Numitorul comun al acestor volume va fi vocaţia mistică a poetului. Scenele şi motivele biblice vor fi punctul de plecare al multor meditaţii asupra desăvîrşirii şi ispitei amăgitoare a păcatului.

Miezul poemului lui Voiculescu este tocmai teribila durere în momentul acceptării sacrificiului, moment ce are ecou şi în lirica noastră populară — metafora „lacrimi de sînge" din *Miorița* avînd aceeaşi încărcătură emoţională.

Poemul este structurat pe patru catrene. Primele trei au ca miez motivul paharului — cu trimitere la drama opţiunii, ultimul este aproape un pastel focalizat prin aceeaşi lentilă biblică spre imaginea unui Dumnezeu răvăşit. Prima strofă debutează abrupt, pictural, prezentînd conflictul generat de natura dual a lui Iisus. Autorul fraternizează cu omul Iisus, cel sortit să moară pentru a elibera omenirea de spectrul păcatului originar. Zbuciumul este cel al fiinţei infinite închise în temniţa cărnii. Asupra Dumnezeului din el soarta nu are nici o putere. Efortul este profund uman. Omul Iisus luptă cu ea. Dramatismul este sporit de faptul că el are certitudinea propriului destin pe pămînt. Lupta cu sine este sugerată tot imagistic. Omul este în plină penitenţă, îngenunchind în faţa Dumnezeului din el. Această ultimă tresărire a instinctualului este înfrîntă printr-un efort suprauman. Încordarea şi durerea sînt trăsăturile omului. Într-o acceptare supremă: „curgeau sudori de sînge pe chipu-i alb ca varul". Doar gestul demiurgic al Tatălui creînd lumea ar putea fi echivalent în tensiune cu gestul Fiului ucigînd omul din el. Strigarea sa răscolitoare care „stîrnea în slăvi furtuna" anunţă acceptarea sacrificiului. Strigarea este anticiparea lui „Eli, Eli, lama sabahtani", adresat Tatălui de pe cruce. Aici, în Ghetsemani, Iisus are revelaţia Calvarului. Imaginile acestuia se regăsesc punctual în zbaterea fiinţei duale.

În strofa a doua se produce depersonalizarea, desprinderea omului de Dumnezeu. „Mîna ne-ndurată, ţinînd grozava cupă" este a lui Dumnezeu. Omul acceptă şi suportă actul divinului. Jertfa apare atît ca mîntuire a sufletului, cît şi ca „infama băutură". Trupul o refuză, însă sufletul este cuprins de „o sete uriaşă". Este setea de divin. Omul acceptă sacrificiul, şi-a înţeles şi şi-a atins menirea.

Motivul jertfei supreme apare în strofa a treia. Supliciul — „veninul groaznic" — ascunde în profunzime „dulceața" — triumful vieții fără sfîrșit. Viața pămînteană, care este o stare larvară, se opune cu ultima putere trecerii. Acceptarea sacrificiului semnifică triumful divinului. Viziunea lui Voiculescu se confundă cu cea creștină. Victoria lui Iisus asupra lui însuși transcende înțelegerea umană: „Bătîndu-se cu moartea, uitase de viață". El va muri pe cruce pentru a îndeplini voia Tatălui, pentru a elibera pe Dumnezeul din el. Omul se bate cu moartea-i proprie, Dumnezeu luptă cu moartea spiritului, cu păcatul sub cupola eternității.

Strofa a patra înfățișează o natură în pragul dezmembrării: „Deasupra fără tihnă, se frămîntau măslinii / Păreau că vor să fugă din loc, să nu-l mai vadă...". Durerea lui Dumnezeu se transferă lucrurilor. Sacrificiul Fiului este dătător de viață. Crucificarea și moartea sînt anticipate figurat de „ulii de seară".

Dincolo de semnificația directă, Iisus pare a simboliza omul în tentativa sa sisifică de a-l ajunge pe Dumnezeu, de a se dizolva în El. În poezia lui Voiculescu, „Omul se pune în legătură cu Dumnezeu în chipul unei voluptăți de a fi risipit, strivit de factorul divin" (G. Călinescu). Liricul devine hierofanie, modalitate esențială de adorare a creatorului. Cuvîntul — în ipostaza sa umană — intră în rezonanță cu Logosul primordial și plasează scena în mitic, la granița dintre contingent și transcendent. Iisus-omul pare a fi la Voiculescu acel Saul care îi grăiește lui Dumnezeu: „Cine ești, Doamne?"

*

Viața lui Hristos, persoana și slujirea Sa, deci nu numai un moment particular din istoria mîntuirii, este considerată ca un act de consacrare. În perspectiva profețiilor mesianice din Vechiul Testament (Ps. 53, 1 — 10), Ioan Botezătorul identifică pe Iisus Hristos cu „Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii" (In 1, 29). El este imaginea mielului pascal sacrificat al Vechiului Testament (Ieș. 12, 1 — 14; I Pt. 1, 19): „Căci Paștile nostru Hristos S-a *jertfit* pentru noi" (I Cor. 5, 7). El poartă semnele *jertfei* răscumpărătoare chiar după moartea Sa (Apoc. 5, 6 — 14). El rămîne pentru totdeauna în stare de *jertfă*. Iisus Hristos este „Amnos tou Theou" — Agnus Dei (In 1, 29, 36; cf. Fapte 8, 32 — 33; I Pt. 2, 21 — 24), Care S-a smerit pînă la moarte; expresia unei iubiri care se *jertfește*, care vede biruința ei în suferință. În acest sens, *Jertfa* este sinonimă cu sfințirea, la care face aluzie textul din Ioan 17, 19: „Și Însumi Mă sfințesc *(jertfesc)* pentru ei, ca și ei să fie sfințiți prin adevăr".

Acceptarea patimilor, crucii și morții, ca preț de răscumpărare pentru păcatul lumii: „El a purtat păcatele noastre, în trupul Său, pe lemn, pentru ca noi, murind față de păcate, să viețuim dreptății. Cu rănile Lui v-ați vindecat" (I Pt. 2, 24; Evr. 10, 18). *Jertfa* lui Hristos e un act de ascultare și de iubire (In 15, 13), deoarece nu a fost trimis spre moarte, ci S-a dat de bună voie: „S-a adus pe Sine jertfă fără pată lui Dumnezeu" (Evr. 9, 14; 4, 15; 7, 26). [...] Moartea Sa are un caracter voluntar, fiind o *jertfă* liberă, un act de ascultare: „Tatăl Mă iubește, pentru că Îmi dau viața, ca iarăși s-o iau. Nimeni nu o ia de la Mine cu sila, ci o dau Eu de la Mine. Putere am ca să o pun și putere am iarăși să o iau" (In. 10, 17 — 18).

Desigur, lumea L-a ucis în acest mod. Puterile religioase și politice iau inițiativa și complotează moartea Sa. Ele au ales pedeapsa cu moartea pe cruce, o execuție umilitoare, rezervată sclavilor, nu cetățenilor romani. Crucea arată disprețul total și tortura cea mai oribilă și crudă. Cu toate acestea, El însuși Și-a oferit viața, de aceea jertfa Sa nu e o moarte penală [...], ci o ofrandă liberă. El trăiește moartea Sa. El putea să o evite, dar a acceptat-o pentru a o distruge definitiv. Moartea a fost distrusă mai întîi în trupul Său, prin lupta directă cu păcatele noastre, necedînd păcatului: „Căci pe El, Care n-a cunoscut păcatul, L-a făcut pentru noi păcat, ca să dobîndim întru El dreptatea lui Dumnezeu" (I Cor. 5, 21; cf. In 8, 46; I In 3, 5). Astfel, „Dumnezeu era în Hristos, împăcînd lumea cu Sine însuși" (I Cor. 5, 19).

(Pr. prof. dr. Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă*,
București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1981)

Şcoli, ziare şi reviste româneşti în orizont european

Prof. I. HANGIU
Bucureşti

Spre sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul celui următor, existau în Apusul Europei instituţii de învăţămînt, ştiinţă şi cultură cu tradiţii îndelungate, de sute de ani: şcoli primare, licee, universităţi, societăţi savante, academii de ştiinţe şi arte şi o presă periodică diversificată (politică, culturală, ştiinţifică, literară). În partea de Răsărit a Europei, nu existau universităţi şi nici academii, dar mai ales nu exista o presă cu caracter periodic, care să mijlocească schimbul de informaţii cu Occidentul civilizat. Ţările române (Moldova, Ţara Românească şi Transilvania), despărţite prin graniţe politice artificiale, se aflau la interferenţa intereselor celor trei mari imperii: *otoman, habsburgic* şi *ţarist.*

În condiţiile istorice ale Transilvaniei, care făcea parte din Imperiul Habsburgic, în 1793, la patru ani de la Marea Revoluţie Franceză, ale cărei idei de libertate, egalitate şi fraternitate ofereau românilor posibilitatea obţinerii drepturilor politice şi sociale egale cu cele ale maghiarilor şi saşilor, doleanţe formulate într-un *Supplex libellus valachorum* înaintat autorităţilor de la Viena în 1791, doi cărturari, doctorul Ion Molnar Piuariu şi dascălul Paul Iorgovici, solicită aprobarea pentru editarea unei publicaţii periodice în limba română, dar refuzul oficialităţilor este categoric: *„... astăzi, cînd lucrurile se agravează din zi în zi, răspîndirea de ziare e mai neadmisibilă ca oricînd, căci periculoase idei de libertate ale francezilor se propagă cu mare iuţeală, încît orice apare în ziar uşor s-ar putea răstălmăci, iar opiniile pot produce zguduirea liniştei publice"*[1].

Neobţinînd aprobarea pentru apariţia unui ziar în limba română — maghiarii şi saşii aveau ziare în limba lor —, cărturari din Transilvania, în înţelgere cu cei din Muntenia, ajung la „ideea unei societăţii ştiinţifice, editoare a unei reviste enciclopedice, a cărei răspîndire publică să se facă nu în Ardeal, ci în Principate". Aşa a luat fiinţă la Sibiu *Societatea filosoficească a neamului românesc în Mare Principatul Ardealului.* La începutul anului 1795, tipograful Petru Bart anunţă că o societate alcătuită din „savanţi din Valahia" i-a propus să tipărească un periodic, adică o revistă compilată din cărţi de filozofie, matematică, istorie şi geografie. Guvernatorul Transilvaniei aprobă cererea cu condiţia ca revista să nu cuprindă nimic subversiv şi să fie difuzată, în totalitate, în Ţara Românească. Referirea la o societate de „savanţi din Valahia" era doar un pretext pentru obţinerea autorizaţiei. În *Înştiinţarea* tipărită în „limba preavestitului neam românesc" era prezentat programul societăţii. Aflînd din titlu că societatea este transilvăneană şi nu valahă, cum se afirma în text, guvernatorul îi retrage lui Bart concesiunea. În *Introducere* la primul volum al *Publicaţiunilor periodice româneşti,* din 1913, Ioan Bianu precizează că înţelegerea „dintre cărturarii ardeleni, cu unii din Ţara Românească, unde se începuse o mişcare culturală naţională cu centrul mai ales în Oltenia şi la Episcopia de la Rîmnic", era îndreptată împotriva autorităţilor din Transilvania, care nu permiteau apariţia unui ziar. Societatea s-a dizolvat, iar periodicul *Vestiri filozofeşti şi moraliceşti* n-a mai apărut.

În timpul revoluţiei lui Tudor Vladimirescu din 1821, muntenii Nicolae Văcărescu, fiul lui Ienăchiţă Văcărescu, Iordache şi Dinicu Golescu, Grigore Băleanu, Ion şi

[1] *Apud* Ilarie Chendi, *Începuturile ziaristicii noastre.* Orăştie, 1900, p. 23.

Constantin Cîmpineanu, refugiați la Brașov, s-au gîndit la înființarea unei societăți care să se îngrijească de școli, traduceri de cărți, cultivarea limbii, vizînd și eliberarea țărilor române de sub dominația otomană. Șase ani mai tîrziu, Ion Heliade Rădulescu și Dinicu Golescu reușesc în 1827 să pună bazele primei *Societăți literare*, care urmărea, între altele, dezvoltarea Școlii de la Sf. Sava, înființarea alteia la Craiova și în capitalele de județ, precum și „fondarea de jurnale sau gazete în limba română"[1].

După cum se știe, putinele publicații — *Courrier de Moldavie* (Iași, 1790), *Crestomaticul românesc* (Cernăuți, 1820), *Biblioteca românească* (Buda, 1821) și *Fama Lipskii pentru Dația* (Leipzig, 1827) — dispăruseră după cîteva numere.

Școlile și publicațiile periodice în limba română deveniseră principalele mijloace moderne de răspîndire mai largă a ideilor despre originea latină a limbii române, unitatea și continuitatea românilor pe ambii versanți ai Carpaților și pe ambele maluri ale Prutului, urmărindu-se, în fond, afirmarea individualității poporului român între celelalte popoare ale Europei răsăritene.

Puse în circulație de cronicarii moldoveni și munteni, reluate și dezvoltate în lucrări istorice și filologice de către reprezentanții Școlii Ardelene, aceste idei trezesc în sufletul tineretului o stare de înnoire a societății și de apropiere față de Occident.

Ardeleanul Gheorghe Lazăr, matematician și teolog, care strigase într-un parc din Sibiu „Trăiască Napoleon, împăratul francezilor" — Lazăr nu știa că Basarabia fusese oferită țarului Rusiei în 1812 cu sprijinul împăratului Napoleon —, trece Carpații în Țara Românească. Sosit la București în 1816, Lazăr deschide în martie 1818 cursurile Școlii de la Sfîntul Sava, tipărind în august același an, la Rm. Vîlcea, o *Înștiințare*, în care vorbește despre necesitatea ca *„un popor și neam ce este așa de vechi, așa de vestit, proslăvit și înzestrat cu toate darurile duhovnicești să facă o Academie cu știință chiar în limba maicii sale, nefiind el mai slab, mai căzut și mai batjocorit decît toate celelalte limbi și popoare ale fetei pămîntului"*[2]. Lazăr cheamă tinerimea să se înscrie și să urmeze școala. Elevii de la Udricani, de la Sf. Gheorghe, de la Colțea și de la celelalte biserici bucureștene — își amintește Ion Ghica — au alergat la Sf. Sava. Rolul școlii înființate de Gh. Lazăr a fost subliniat de Petrache Poenaru în discursul său de recepție rostit în 1870 la primirea în Societatea Academică Română: *„Gheorghe Lazăr a deschis românilor cartea științei și prețuirii de limba și naționalitatea lor"*.

Gheorghe Asachi, organizatorul și conducătorul școlilor din Moldova, trezește aceleași sentimente patriotice în rîndul tineretului moldovean.

Școala de la Sf. Sava este continuată de elevul lui Lazăr, Ion Heliade Rădulescu, care ține lecții despre limba română, pe care le publică la Sibiu în 1828 cu titlul *Gramatica românească*.

Cu sprijinul lui Dinicu Golescu, călător în țările civilizate ale Europei, care, la revenirea în țara sa, îi îndemna pe români să iasă din starea de înapoiere culturală și să creeze instituții în slujba afirmării individualității naționale a poporului român, I. H. Rădulescu obține aprobarea pentru apariția unui ziar în limba română. El tipărește în decembrie 1828 o *Înștiințare*, anunțînd titlul ziarului — *Curierul Bucureștilor* — și rolul pe care acesta urma să-l îndeplinească. Ziarul, *„de neapărată trebuință în luminata Evropă, a ajuns astăzi a-și împrăștia vestirile sale și între neamurile cele mai*

---

[1] Ion Heliade Rădulescu, *Echilibru între antithezi sau spiritul și materia*, publicat de la 1859, p. 77 — 78.

[2] Vezi Gh. Lazăr, *Înștiințare către tinerime pentru deschiderea școlii românești*, în antologia *Din istoria gîndirii pedagogice universale*, București, 1959, p. 413.

necunoscute, care încă în tulburările şi neodihnele lor au simţit lipsa şi trebuinţa lui"[1]. *Curierul Bucureştilor* urma să fie trimis la Craiova, în capitale de judeţ, la Iaşi, la Braşov, la Sibiu, la Blaj, la Pesta, la Arad, precum şi în Bucovina şi Basarabia, în orice oraş la neguţătorul de carte.

Dîndu-şi seama de importanţa publicaţiei, la început cu apariţie săptămînală, Heliade îi modifică titlul în *Curierul românesc,* care apare din 1829 pînă în 1848. Acordînd limbii şi literaturii române importanţa cuvenită, Heliade editează suplimentele: *Gazeta Teatrului Naţional, Muzeu naţional* şi *Curier de ambe sexele.* În acelaşi an 1829 Gh. Asachi înfiinţează *Albina românească,* căreia îi adaugă suplimentul *Alăuta românească.*

Peste aproape un deceniu, profesorul braşovean George Barițiu devine fondatorul celui mai vechi ziar cu îndelungată apariţie — *Gazeta de Transilvania* (1838 — 1945).

În urma unei călătorii la Bucureşti, în 1836, împreună cu Timotei Cipariu, George Barițiu scoate, în anul următor, la Braşov, în tipografia lui Ion Gott, fără aprobarea autorităţilor, două numere ale unei foi săptămînale, interzisă de cenzură, şi de la 1 ianuarie 1838, cu aprobarea autorităţilor imperiale, *Foaie literară,* titlu completat peste cîteva luni în *Foaie pentru minte, inimă şi literatură.* Românii ardeleni, majoritari în Transilvania, aveau nevoie însă de un ziar politic şi cultural, care să le apere dreptul la deplină egalitate şi libertate de care se bucurau celelalte naţionalităţi ale imperiului. În acest scop, Barițiu a înfiinţat şi a condus *Gazeta de Transilvania* din 1838 pînă în anul 1849, cînd cele două publicaţii, *Gazeta...* şi *Foaie...,* au fost suspendate pe motivul că redactorul nu s-a dezis de cele afirmate în timpul revoluţiei de la 1848 despre activitatea lui Avram Iancu. Conducerea *Gazetei de Transilvania* este încredinţată în 1848 lui Iacob Mureşanu, reapărînd, cu unele întreruperi, pînă în 1945.

În primul număr al *Gazetei de Transilvania* din 12 martie 1838, George Barițiu insistă asupra importanţei unui ziar în viaţa socială şi politică a vremii sale, aşa cum procedaseră în 1829 Ion Heliade Rădulescu, la Bucureşti, în *Curierul românesc,* şi Gheorghe Asachi, la Iaşi, în *Albina românească: „Lăţirea ştiinţelor şi cunoştinţelor, împărtăşirea ideilor la toate clasele de oameni! strigă astăzi toate naţiile, toate stăpînirile cele înţelepte şi părinteşti: mijloacele la aceste sînt cărţile, literatura, scrierile periodice lăţite şi propovăduite la toţi. Nouă acestea ne lipseau: iată că ni s-au dat, şi ni s-au dat atunci cînd celelalte naţii cu noi împreună locuitoare încă au ajuns să cunoască cum că singură luminarea şi dezvoltarea ideilor unui popor, cum este al nostru, poate să-l puie în stare a contribui fiziceşte şi moraliceşte la fericirea patriei [...]. Deşteaptă-te, şi tu române! păşeşte înainte, împreună cu noi*"[2].

Să precizăm că în *Foaie pentru minte, inimă şi literatură* din iunie 1848 au apărut, semnate cu pseudonim, poeziile *Deşteptarea României* şi *Hora Ardealului,* variantă a *Horei Unirii* de V. Alecsandri, precum şi *Răsunet (Deşteaptă-te, române!)* de Andrei Mureşanu, devenit imn naţional, urmat de *Proclamaţia de la Izlaz* a revoluţionarilor munteni. Aşadar, colaborarea scriitorilor din cele trei provincii româneşti, cerinţă formulată de Mihail Kogălniceanu în *Introducţia* la *Dacia literară* din 1840 — *„românii să aibă o limbă şi o literatură comună pentru toţi"* — este realizată. Ion Heliade Rădulescu, Gheorghe Asachi, George Barițiu şi Mihail Kogălniceanu au pus bazele presei politice şi literare. Prin traduceri limba română s-a îmbogăţit, fiind vorba de o

[1] Vezi I. Hangiu, *Presa literară românească. Articole-program de ziare şi reviste (1789 — 1948),* Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1968, vol. I, p. 18.

[2] *Ibidem,* p. 68.

reromanizare a ei, iar prin culegerea de poezii populare a lui Alecsandri limba şi-a găsit adevăratul ei izvor şi curs normal.

După adoptarea oficială, în 1860, a alfabetului latin, în locul celui chirilic, răspunsul cel mai autorizat în privinţa sistemului de scriere a limbii este dat de Titu Maiorescu, care, în prima sa operă publicată la Iaşi în 1866 — *Despre scrierea limbii române* —, susţine, cu argumente de bun simţ, principiul fonetic. Viitorul critic al *Convorbirilor literare* de la Iaşi afirmă de la început: *„Pe lîngă tezaurul comun al popoarelor civilizate, mai are fiecare tărîmul său aparte, în care îşi dezvoltă în mod special individualitatea sa. Astfel, se cere ca poporul modern să aibă o formă de stat naţională, şi mai ales o literatură şi o limbă naţională"*.

Prin înfiinţarea universităţilor la Iaşi în 1860 şi la Bucureşti în 1864, prin deschiderea primei adunări generale a Societăţii Academice Române, alcătuită din membri numiţi din România, Basarabia, Bucovina, prin apariţia revistei *Convorbiri literare* la 1 martie 1867, se poate afirma că individualitatea poporului român a fost pusă, cu suficiente argumente, în evidenţă, în vederea realizării unirii românilor într-un singur stat la 1 decembrie 1918. Cultura română trebuia ferită de patriotismul facil şi îndreptată pe calea adevărului, pentru a fi integrată în cultura universală, şi acest rol şi l-a asumat Titu Maiorescu prin *Direcţia nouă în poezia şi proza română (1872): „Principiul fundamental al tuturor lucrărilor d-lui Maiorescu este* — după cum a precizat Mihai Eminescu în articolul *Naţionalii şi cosmopoliţii*, articol rămas în manuscris şi publicat în 1903, în *Convorbiri literare* —: *«naţionalitatea în marginile adevărului»"*[1]

Între evaluare şi un produs literar experimental: „La Divan, mulţi se visează!" (romanţ)

Prof. LUMINIŢA MEDEŞAN
Grupul Şcolar Economic-Administrativ „Mircea Vulcănescu", Bucureşti

Am aşteptat cu nerăbdare ca programele de liceu pentru limba şi literatura română să se schimbe. Am devenit profesoară de liceu în anul 1992, cînd şcoala mea s-a transformat din mers în „Grup Şcolar Economic". Trecerea de la gimnaziu la liceu după mai mult de 15 ani de experienţă profesională m-a făcut să observ mai bine carenţele vechii programe — un curs universitar prescurtat.

Cel mai incitant obiectiv din programa pentru clasa a IX-a mi s-a părut (şi mi se pare încă) primul: „dezvoltarea capacităţilor de a recepta şi de a *produce* texte scrise şi orale de diverse tipuri".

În vechiul (deja!) sistem, elevii produceau texte şcolăreşti consacrate — compuneri şcolare, hulite comentarii cu idei sau chiar cu fraze de împrumut, caracterizări, paralele, sinteze etc. Feed-back-ul în evaluare era nesigur. Într-un cuvînt, *producerea* lipsea, se cerea şi se practica *reproducerea.*

În epoca noastră, cînd elevii sînt modelaţi de atîtea surse noi de informare (TV, Internet etc.) şi universul lor de referinţă e puternic impregnat de discotecă, cultura de consum etc., trebuie găsite metode de a-i atrage spre cultura scrisă, nu doar de a-i obliga să şi-o apropie. Acest lucru m-a preocupat de mult.

[1] *Ibidem*, p. 243.

„Creația", producerea de text literar era rezervată celor talentați, dotați, care frecventau cercuri de creație, cenacluri... Se impunea „ieșirea din tipare".

Tot relativ recent am descoperit eficiența lucrului în echipă, antrenant și stimulativ pentru elevi. Am adăugat la acestea metoda proiectului (încă puțin definită didactic și dificil de evaluat) și au apărut „provocările".

Avînd șansa unei clase a IX-a foarte vioaie (în anul școlar 1998 — 1999, primul an școlar care a funcționat după noua structură semestrială), am lansat primele proiecte. Pentru evaluarea de la începutul semestrului întîi le-am propus elevilor realizarea, prin lucrul în echipă, a trei reviste sau ziare pentru a evalua ce au învățat elevii la stilul publicistic. Totul s-a desfășurat la orele de curs — de la proiectare la evaluare. Echipele s-au constituit după preferințe și afinități și au rezultat trei produse interesante: o revistă literară, o revistă tip magazin și un ziar. Toate cu număr unic, prezentarea grafică și ilustrația fiind realizată exclusiv de elevi. A fost interesant și foarte antrenant pentru ei.

Pentru semestrul al doilea, cu o materie aridă și foarte densă am încercat să întocmim un proiect mult mai ambițios. Le-am propus elevilor, încă din luna februarie, să realizeze un mic roman, dar de această dată lucrînd toți ca o mare și unică echipă. Am conceput acest proiect ca o pledoarie pentru cultura scrisă.

Am ales ca pretext și model *Ciocoii vechi și noi* de Nicolae Filimon, un roman inepuizabil, pe care se poate face „școală". Felul în care conviețuiesc realismul și romantismul, epicul antrenant, caracterul documentar al scrierii, caracterul „didactic" pe care îl are prin atitudinea deschis subiectivă a autorului, tema mereu actuală, toate acestea le-au stîrnit elevilor interesul de a produce și ei un text de ficțiune.

După ce aproape toți citiseră romanul, am stabilit împreună un conflict, un personaj principal, un deznodămînt. Este vorba deci de un proiect *tehnic*, nu de o carte de cenaclu, în care trebuia dirijat cu grijă procesul de realizare (nu spun creație!). A dirija nu înseamnă a impune — asta a fost cel mai greu.

Am adăugat apoi încă două modele, mai sofisticate: *Calpuzanii*, romanul lui Silviu Angelescu, și *Levantul* de Mircea Cărtărescu, propuse unui grup de elevi mai preocupați de fenomenul literar al *intertextualității*. Era deja luna aprilie 1999.

Treptat, se conturase un subiect, dar elevii trebuiau să înțeleagă mecanismul progresiei narative pe care să-l aplice, fără a ajunge prea repede la deznodămînt (cum erau tentați). Aici am folosit metodele intuitive și am exemplificat cu anumite capitole din romanul lui Filimon.

Erau apoi probleme legate de construcția personajelor, de tipologia lor și mai ales de selectarea adecvată a registrelor stilistice caracteristice naratorului și personajelor. Cel mai antrenant a fost pentru elevi să observe pitorescul epocii, actualitatea temei, a personajelor, a intrigii și să-și însușească limbajul începutului de secol al XIX-lea. Cea mai mare problemă a fost construirea dialogurilor, cam puține și destul de sărace.

Am lucrat mai ales frontal, rareori individual, deoarece lucrul progresa nu doar pentru un elev, ci pentru toți cei care urmau să scrie. Unii au scris singuri cîte o *glavă* (aceasta a fost structura pe care am găsit-o cea mai potrivită), alții au scris o asemenea secvență narativă în grupe de cîte doi. Au rezultat: *O înainte cuvîntare, 22 de glave, o postfață* și *un glosar*.

A fost o competiție. Elevii se străduiau să-i întreacă pe cei dinaintea lor și să-i uimească pe cei de după ei. Nu au lucrat în paralel, succesiunea redactării era obligatorie pentru asigurarea coerenței textului. De exemplu, pentru voiajul de nuntă, care era deja plănuit în însorita Grecie, o elevă a așteptat pînă ce au fost terminate primele șase glave ca

să poată introduce — narativ — capitolul ei. Nu uşor a fost să se introducă retrospectiva narativă sau să se temporizeze evoluţia spre deznodămînt.

Interesant a fost felul în care elevii înşişi au simţit nevoia de a explica demersul lor — atît în prolog, cît şi în postfaţă — mărturisind ce au intenţionat să facă — pastişă declarată — şi aşteptînd verdictul cititorului, atît în privinţa reuşitei epice, cît şi în privinţa mesajului etic transmis.

De asemenea, trebuie să observ că spiritul de echipă a fost un liant extraordinar. Nimeni nu a devenit vedetă (deşi a existat un nucleu de trei eleve care a funcţionat ca un motor). Totul s-a realizat într-un perfect spirit de fair-play.

Rolul meu a fost greu, de mediator şi de sfătuitor, fără a impune nimic. Am făcut sugestii pe parcurs, am găsit nume adecvate personajelor şi echivalente aforistice pentru cîteva dintre titlurile glavelor, dar titlul romanului l-a dat, încă de la început, o elevă.

Cînd textul a fost gata, l-am recitit în întregime cu echipa-nucleu şi am realizat o stilizare sumară (înlocuind cîte un neologism inadecvat, căutînd cîte un sinonim mai potrivit etc.). Doar atît.

Dacă am făcut evaluarea de proces în mod treptat, pe cea a produsului am realizat-o citind în clasă, fiecare, propriul capitol. Notarea a fost nediferenţiată (toţi elevii au luat nota 10).

Pe scurt, povestea este următoarea:

Sîntem la Bucureşti, în primele decenii ale secolului al XIX-lea. Eroul este Lambru Tudor, care prin viclenie a ajuns la putere. (Înaintea lui şi alţii au făcut la fel şi asemenea lucruri se petrec şi astăzi!... se spune în postfaţă.) Intrigi, crime, legături amoroase secrete, îmbogăţiri rapide, răzbunări şi dezvăluiri, toate acestea se petrec în jurul lui Lambru Tudor, boier de Divan. Deşi căsătorit cu o femeie care avea toate calităţile pentru a fi iubită şi respectată, boierul face din ea instrumentul parvenirii, folosindu-se de averea ei. Şi-a ruinat stăpînul, şi-a înşelat soţia, şi-a tratat mişeleşte supuşii; cum poate sfîrşi acest personaj? Verdictul romanului este: închisoarea pe viaţă!

A urmat apoi editarea. Aici a intervenit computerul. Elevii au găsit o grafică excelentă — caractere de literă apropiate de cele chirilice şi chenar retro, de epocă, foarte adecvate. Elevele care au lucrat la editare citiseră cartea lui Ştefan Cazimir, *Alfabetul de tranziţie,* care le-a oferit numeroase idei.

Am realizat două exemplare, legate în coperte roşii, cu titlul imprimat cu auriu, tot în spiritul epocii. Unul dintre ele a fost dăruit bibliotecii Liceului „Gh. Şincai" din Cluj în octombrie 1999 cu ocazia unui schimb de experienţă (continuat în aprilie 2000 la Bucureşti), desfăşurat în cadrul programului Educaţia 2000+.

Al doilea exemplar a fost „plimbat" în timpul Tîrgului de carte „Gaudeamus" (noiembrie 1999) în căutare de sponsor pentru o mică ediţie. Sponsorizarea a venit din partea editurii Humanitas Educaţional, care ne-a oferit 150 de exemplare, după ce textul a fost corectat şi editat profesionist. Au fost înlocuite caracterele folosite la titlu şi la titlurile de capitol şi, de asemenea, a fost schimbat sistemul de legare.

Acest tiraj a fost pretextul unei a doua lansări, un eveniment în viaţa şcolii noastre. Am invitat în decembrie 1999 responsabili din minister, autori de manuale, reprezentanţi ai Consiliului Naţional pentru Curriculum, ai Serviciului Naţional de Evaluare şi de Examinare, pe directorul centrului Educaţia 2000+, profesori universitari, inspectori de specialitate, profesori. Am avut surpriza ca ministrul Andrei Marga să participe şi să aprecieze, chiar elogios, acest proiect pe care l-ar dori generalizat în toate liceele din ţară. Pe 15 martie 2000 am obţinut aprobarea finanţării proiectului.

PROGRAMA PENTRU EXAMENUL NAȚIONAL DE CAPACITATE LA LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ ÎN ANUL ȘCOLAR 2000 — 2001

I. STATUTUL DISCIPLINEI DE EXAMEN

Limba și literatura română are, în cadrul examenului de capacitate, pentru anul școlar 2000 — 2001, statut de *disciplină obligatorie de examen* la care se susține *o probă scrisă* cu o durată de *2 ore*.

Ponderea notei obținute la limba și literatura română în media generală a examenului de capacitate este de 1/3, respectiv 1/4 pentru elevii care susțin 4 probe (cei care au urmat studiile gimnaziale într-o limbă a minorităților naționale).

II. OBIECTIVE

Prin susținerea examenului de capacitate la această disciplină, elevul va trebui să facă dovada capacităților, abilităților și deprinderilor specifice, dobîndite pe parcursul celei de a doua părți a *ciclului de dezvoltare* (clasele a V-a și a VI-a), precum și pe parcursul *ciclului de observare și orientare* (clasele a VII-a și a VIII-a), conținute în următoarele sarcini de lucru:

A. Capacitatea de receptare a mesajului scris (C I)

- să identifice tipurile de text (literar, nonliterar), trăsăturile specifice ale respectivelor texte, precum și modurile de expunere, momentele subiectului, ideile principale și secundare;
- să opereze cu sensul propriu și figurat al cuvîntului, prin raportare la contextul mesajului scris;
- să recunoască figurile de stil / procedeele de expresivitate artistică și celelalte noțiuni de teorie literare învățate, prin aplicarea pe un text studiat sau la prima vedere;
- să recunoască elementele de fonetică, de vocabular, de morfologie, de sintaxă și să opereze cu acestea, avînd ca suport un text studiat sau la prima vedere;
- să recunoască și să opereze cu valorile expresive ale categoriilor lexical-semantice, morfologice și sintactice, prin aplicarea pe un text literar sau nonliterar dat;
- să interpreteze valorile expresive ale topicii și ale punctuației.

B. Capacitatea de exprimare scrisă (C II)

- să redacteze rezumatul unui text literar, studiat sau la prima vedere;
- să caracterizeze un personaj dintr-un text studiat sau la prima vedere;
- să argumenteze într-o compunere, conform unor cerințe specificate, apartenența unui text la un gen sau la o specie literară;
- să analizeze un text, valorificînd structura acestuia și resursele expresive ale limbii;
- să redacteze diferite texte cu destinație funcțională: scrisoare, telegramă, cerere, invitație;
- să aplice, în redactarea unui text, normele ortografice și de punctuație;
- să exprime, în scris, într-un mod corect, logic, convingător și coerent, diferitele idei, opinii, atitudini, prin utilizarea unui vocabular, a unui registru de comunicare și a unui stil adecvate contextului și în conformitate cu normele de redactare.

III. CONȚINUTURI

A. Lectura. Teoria literară. Textul

- Autorul. Eul liric și naratorul.
- Structura operei literare. Modurile de expunere. Narațiunea (autorul, naratorul; narațiunea la persoana a III-a și la persoana I, subiectul operei literare, momentele subiectului, timpul și spațiul în narațiune). Descrierea (portretul literar, tabloul). Dialogul (mijloc de caracterizare a personajelor). Personajul: caracterizarea — portretul fizic și portretul moral.
- Personificarea. Comparația. Enumerația. Repetiția. Epitetul (tipuri de epitete). Hiperbola. Antiteza. Metafora. Alegoria. Inversiunea.
- Strofa și versul. Rima (monorima, rima împerecheată, încrucișată, îmbrățișată). Măsura. Piciorul metric (bisilabic). Ritmul (troheul și iambul).

• Textele literare — populare și culte. Caracteristicile operei folclorice (orală, anonimă, colectivă, sincretică).

• Genuri literare. Genurile epic, liric și dramatic.

• Specii literare: basmul, schița, nuvela, romanul, balada, fabula, doina, pastelul, imnul, comedia.

B. Practica rațională și funcțională a limbii: tipuri de comunicare

1. Comunicarea scrisă. Procesul scrierii. Contexte de realizare

• Părțile componente ale unei compuneri (introducerea, cuprinsul, încheierea).

• Așezarea corectă în pagină.

• Punctuația. Semnele de punctuație și ortografice. Valoarea funcțională și expresivă a semnelor de punctuație.

• *Scrierea funcțională.* Telegrama, invitația, cererea.

• *Scrierea reflexivă.* Scrisoarea familială. Scrisoarea de felicitare. Exprimarea și argumentarea unui punct de vedere.

• *Scrierea despre textul literar.* Transformarea textului dialogat în text narativ. Rezumatul. Comentarea unor secvențe din operele studiate. Semnificația titlului. Personajul literar (caracterizare). Analiza de text literar.

2. Elemente de construcție a comunicării

(a) Lexicul

• Vocabularul limbii române. Vocabularul fundamental. Masa vocabularului.

• Cuvîntul. Forma și conținutul. Cuvîntul de bază. Sensul cuvintelor în context. Sensul propriu (de bază și secundar) și sensul figurat.

• Mijloace interne de îmbogățire a vocabularului: Derivarea. Compunerea. Schimbarea valorii gramaticale (conversiunea). Familia lexicală.

• Mijloacele externe de îmbogățire a vocabularului. Împrumuturile. Neologismele.

• Sinonimele. Antonimele. Omonimele. Paronimele.

• Regionalismele. Arhaismele.

• Cuvintele polisemantice.

• Unitățile frazeologice (locuțiuni, expresii).

• Pleonasmul.

(b) Noțiuni de fonetică

• Vocalele. Consoanele. Semivocalele. Diftongul. Triftongul. Hiatul.

• Silaba. Despărțirea cuvintelor în silabe.

• Folosirea corectă a accentului în limba română.

(c) Morfosintaxă

• Părțile de vorbire flexibile. Clasificarea / felul (verb, substantiv, articol, pronume, numeral, adjectiv). Locuțiunile. Categorii morfologice (diateză, conjugare, mod, timp, persoană, gen, număr, caz, grad de comparație). Funcții sintactice.

• Părțile de vorbire neflexibile. Clasificare / felul (adverb, prepoziție, conjuncție, interjecție). Locuțiunile. Funcții sintactice (adverb, interjecție).

(d) Noțiuni de sintaxă

• Relația text, frază, propoziție, cuvînt.

• Cuvintele și construcțiile incidente. Punctuația lor.

• Relațiile sintactice în propoziție și în frază (interdependență, coordonare și subordonare). Mijloacele de realizare a relațiilor sintactice în propoziție și în frază: flexiunea, joncțiunea, juxtapunerea, topica, intonația și pauza.

• Fraza. Propoziția principală și secundară / subordonată. Elementele de relație în frază. Propoziția regentă și propoziția subordonată. Elementul regent.

• Propoziția și părțile de propoziție. Tipurile de propoziție.

(e) Sintaxa propoziției și a frazei

• Predicatul și propoziția subordonată predicativă.

• Subiectul și propoziția subordonată subiectivă.

• Atributul și propoziția subordonată atributivă.

• Complementul. Complementele circumstanţiale şi necircumstanţiale. Complementele circumstanţiale de loc, de timp, de mod. Complementele circumstanţiale de cauză şi de scop. Complementul direct şi complementul indirect.

• Propoziţia subordonată completivă directă. Propoziţia subordonată completivă indirectă. Propoziţiile subordonate circumstanţiale de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop. Propoziţiile subordonate circumstanţiale condiţionale, concesive, consecutive.

• Expansiunea şi contragerea.

• Acordul.

IV. MATRICEA DE SPECIFICAŢIE A PROBEI SCRISE

Partea probei	Tipul de sarcină de lucru	Capacitatea vizată	Ponderea în întregul probei
I.	Înţelegerea şi operarea cu textul	C I.	~ 45 %
II.	Redactarea unui text funcţional	C II.	~ 10 %
III.	Elaborarea unei compuneri	C II.	~ 45 %

V. STRUCTURA PROBEI

Proba de examen este structurată pe trei părţi, fiecăreia fiindu-i alocat un punctaj global, menţionat pe foaia de examen pe care o primeşte candidatul, şi detaliat apoi în baremul de corectare şi de notare.

Formularea subiectelor din proba de examen se face pe baza obiectivelor programei de examen şi în conformitate cu abilităţile, deprinderile, capacităţile, cunoştinţele şi conţinuturile selectate din *Curriculum naţional. Programe şcolare pentru clasele a V-a – a VIII-a. Aria curriculară: Limbă şi comunicare. Limba şi literatura română* (Ordin al Ministrului nr. 4237, din 23.09.1999).

Partea I a probei este destinată *înţelegerii şi operării cu textul.* Pe baza acestuia se vor formula itemi care să vizeze atît înţelegerea şi analiza, pe diferite niveluri de receptare, a mesajului scris, cît şi operarea cu diferitele elemente ale textului, din perspectivă comunicativ-funcţională (vocabular, morfologie şi sintaxă aplicată).

Partea a II-a conţine *redactarea unui text funcţional* (scrisoare, telegramă, cerere, invitaţie), în conformitate cu anumite cerinţe, formulate prin itemi.

Partea a III-a are în vedere *elaborarea unei compuneri pe baza unor repere date* (de tipul eseului structurat): rezumat, caracterizare de personaj, argumentarea apartenenţei la gen şi specie, semnificaţia titlului, comentarea unor secvenţe din operele studiate, analiza de text literar.

NOTĂ! *Ilustrarea sarcinilor de lucru se poate face atît pe textele studiate la clasă (existente în manualele şcolare), cît şi pe texte nestudiate (la prima vedere), de regulă extrase din listele bibliografice existente în programele şcolare. Modele ale probei de examen vor fi comunicate în reţeaua şcolară, în timp util.*

PROGRAMA PENTRU EXAMENUL NAŢIONAL DE BACALAUREAT 2001

PROGRAMA EXAMENULUI DE BACALAUREAT. LIMBA ŞI LITERATURA ROMÂNĂ

I. STATUTUL DISCIPLINEI

Prin ponderea sa reflectată în prezenţa celor două probe — scrisă şi orală — limba şi literatura română ocupă un loc important în structura examenului de bacalaureat. Programa ultimilor doi ani a cunoscut — în măsura în care au permis-o vechile programe şcolare — o restructurare a conţinuturilor, în vederea unei acomodări a obiectivelor examenului de bacalaureat cu spiritul noului curriculum liceal. Sînt de menţionat, în acest context, prezenţa în programă a unor obiective operaţionale, introducerea unor teme privind limba română — aspectele ei funcţionale —, deschiderea treptată către un alt gen de învăţare, care să permită, mai ales, *achiziţionarea de competenţe* şi, mai puţin, de informaţii şi de cunoştinţe nerelevante.

Am considerat astfel necesară eliminarea unor informaţii de natură biografică, dar păstrarea, totodată, a unor teme — precum cele de orientare culturală — menite să asigure candidatului la examenul de bacalaureat puncte de reper în receptarea şi interpretarea fenomenului estetic.

II. STRUCTURA SUBIECTELOR

La proba scrisă, subiectele vor fi alcătuite din tipuri de itemi deja cunoscute din anul şcolar anterior: *înţelegere de text, generare de text, itemi cu răspuns scurt, vizînd practica limbii române funcţionale şi un eseu structurat.*

În cazul probei orale, structura subiectului va conţine un item care vizează *o înţelegere de text, o explicare funcţională a unui concept operaţional* şi un subiect de *analiză a unui text beletristic sau de orientare culturală.*

În cazul probei orale, notarea se va face obligatoriu pentru fiecare subiect în parte, avîndu-se în vedere următoarele criterii de apreciere: *cunoştinţe; utilizarea limbajului (corectitudine, expresivitate), competenţe de analiză şi de interpretare personală.* Pentru *cunoştinţe* se vor acorda 6 puncte, pentru *utilizarea limbajului* — 2 puncte, iar pentru *competenţe de analiză şi de interpretare personală* — 2 puncte.

Itemii pentru proba orală vor fi făcuţi publici, ca şi în anul şcolar precedent, prin Internet, şi transmişi inspectoratelor şcolare judeţene, cu circa 30 de zile înaintea începerii probei de examen.

III. OBIECTIVE DE EVALUARE

A. Receptarea şi producerea de texte scrise:

- cunoaşterea şi identificarea trăsăturilor caracteristice ale stilurilor funcţionale ale limbii române; explicarea apartenenţei unui text la un stil funcţional;
- identificarea modului de organizare a unei opere beletristice (literare) cu elementele sale; cunoaşterea mijloacelor de expresivitate, aparţinînd diferitelor niveluri ale limbajului: fonetic, lexical, semantic (regionalisme, arhaisme etc.), gramatical (enumeraţia, repetiţia, sintaxa afectivă — propoziţii interogative, exclamative etc.) şi stilistic;
- cunoaşterea elementelor componente ale unui text care aparţine genului epic (tema, structura narativă: subiectul, planuri narative, capitole, episoade, secvenţe, modalităţi de trecere de la o unitate narativă la alta, personaje, conflicte, titlul operei şi semnificaţia acestuia; organizări specifice genului epic: povestirea, schiţa, nuvela, romanul, poemul eroic, epopeea);
- identificarea secvenţelor constituente ale unui text descriptiv liric: tema, elementele de structură, motive; organizări specifice genului liric: pastelul, elegia, meditaţia, oda, glosa, satira, sonetul, rondelul;
- cunoaşterea şi relevarea de structuri specifice genului dramatic: structura subiectului, particularitatea subiectului, a conflictului, specificul personajelor, limbajul, convenţia spectacolului; organizări specifice genului dramatic: tragedia, comedia, drama;
- analiza unui text integral sau a unui fragment beletristic, conform unor cerinţe precis formulate, avînd în vedere structura acestuia, elementele narative, descriptive sau simbolice ale imaginilor artistice, ipostazele eului poetic, comparări cu alte texte, cu opera autorului etc.;
- formularea unor aprecieri cu privire la operele literare studiate, la personaje, la structuri literare; exprimarea şi argumentarea acestor aprecieri cu mijloace de exprimare nuanţate, logic organizate;
- utilizarea corectă a limbii române în diferite situaţii de exprimare scrisă, prin comunicarea unui mesaj coerent, într-un stil funcţional adecvat;
- cunoaşterea şi utilizarea corectă, pragmatică, a conceptelor operaţionale selectate de programa de bacalaureat;
- producerea de texte nonfictive, funcţionale, menite să asigure candidatului o bună inserţie socială.

B. Receptarea şi producerea de mesaje orale:

- abilitatea de a construi un monolog oral, cu scopul de a expune, pe o perioadă de timp determinată (minimum 4 — 5 minute), o temă dată;
- capacitatea de a recepta şi de a răspunde coerent la întrebări pe o temă dată, de a conversa, argumentat, pe marginea acestora sau în legătură cu alte aspecte supuse discuţiei;
- competenţa de a exprima opinii personale, prin valorificarea, de regulă, a textului dat spre interpretare.

IV. CONŢINUTURI

PROZA ŞI DRAMATURGIA

1. Costache Negruzzi — *Alexandru Lăpuşneanul*
2. Ion Creangă — *Amintiri din copilărie, Povestea lui Harap-Alb*
3. I. L. Caragiale — *În vreme de război, O scrisoare pierdută*
4. Ioan Slavici — *Moara cu noroc*
5. Bogdan Petriceicu Hasdeu — *Răzvan şi Vidra*

6. Mihail Sadoveanu — *Baltagul; Zodia Cancerului* sau *Frații Jderi*
7. Liviu Rebreanu — *Ion; Pădurea spînzuraților*
8. Camil Petrescu — *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război*
9. Hortensia Papadat Bengescu — *Concert din muzică de Bach*
10. George Călinescu — *Enigma Otiliei*
11. Mircea Eliade — *La țigănci; Maitreyi*
12. Vasile Voiculescu — *Lostrița*
13. Marin Preda — *Moromeții* I, II
14. Marin Sorescu — *Iona*

POEZIA

15. Balada (la alegere, una din următoarele balade: *Miorița, Toma Alimoș, Monastirea Argeșului*)
16. Vasile Alecsandri — Pasteluri (*Mezul iernei, Malul Siretului*)
17. Mihai Eminescu — *Floare albastră, Sara pe deal, Revedere, Luceafărul, Scrisoarea I, Glossă, Odă (în metru antic)*
18. Alexandru Macedonski — *Noaptea de decemvrie, Rondelul rozelor de august*
19. Octavian Goga — *Rugăciune*
20. George Bacovia — *Plumb, Lacustră, Decor*
21. Lucian Blaga — *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii, Gorunul, Paradis în destrămare*
22. Tudor Arghezi — *Testament, Flori de mucigai* (din volumul cu același titlu), *Psalmii* (prezentare generală)
23. Ion Barbu — *Riga Crypto și lapona Enigel*
24. Vasile Voiculescu — *În Grădina Ghetsemani, Sonetul CLXXXIII*
25. Nichita Stănescu — *Leoaică tînără iubirea, În dulcele stil clasic*

NOTĂ! *În cazul poeziei, se vor avea în vedere și textele din manualele școlare, folosite ca suport în prezentarea universului poetic al autorilor selectați în programa de bacalaureat, sau textele cuprinse în miniantologiile existente în manuale. Aceste texte vor putea fi folosite în formularea de itemi numai la subiectele orale.*

TEME DE ORIENTARE CULTURALĂ*

Romantismul — estetica; Introducere la *Dacia literară, Junimea* și *Convorbiri literare*; Titu Maiorescu (principii estetice). Simbolismul — estetica; teme și motive poetice. Modernism și tradiționalism în perioada interbelică — ideologii literare, elemente de estetică.

LIMBA ROMÂNĂ

1. Pentru toate profilurile

Originea și dezvoltarea limbii române (apariția, etape ale dezvoltării, limba română literară, limba populară, graiurile, limba literaturii artistice);

Stilurile limbii române — definire, caracteristici, exerciții aplicative / compuneri cu caracter funcțional: cerere, proces-verbal, scrisoare, curriculum vitae, telegramă.

Limba română contemporană. Exerciții de exprimare scrisă: elemente de acord gramatical; corectarea unor greșeli de exprimare cu privire la acordul adjectivelor pronominale sau propriu-zise cu elementele regente pe care le determină; corectarea unor aspecte lexicale, precum pleonasmul, confuzia paronimică; exerciții de recunoaștere și de operare cu anumite relații semantice: sinonimie, antonimie, polisemie, omonimie; folosirea corectă a neologismelor.

2. Pentru profilurile care studiază limba română (gramatică) — 1 oră / săptămînă

Morfosintaxa. Părțile de vorbire flexibile și neflexibile. Expresii și locuțiuni. Acordul gramatical. Regimul cazual al prepozițiilor. Utilizări stilistice ale diferitelor părți de vorbire. Funcții sintactice.

Raporturile de coordonare și de subordonare în propoziții și în fraze; mijloace de realizare. Topica și punctuația în propoziții și în fraze. Cuvinte și construcții incidente. Corespondența dintre părțile de propoziție și subordonatele corespunzătoare; expansiunea și contragerea.

---

* Temele vor fi valorificate doar în cadrul probelor orale.

Limba română contemporană. Exerciții de exprimare scrisă și orală: corectarea unor greșeli de exprimare cu privire la acordul adjectivelor pronominale sau propriu-zise cu elementele regente pe care le determină; cazuri particulare de acord subiect-predicat; corectarea unor aspecte lexicale, precum pleonasmul, confuzia paronimică; exerciții de recunoaștere și de operare cu anumite relații semantice: sinonimie, antonimie, polisemie, omonimie, folosirea corectă a neologismelor.

V. CONCEPTE OPERAȚIONALE

Va fi avută în vedere *folosirea funcțională* a următoarelor concepte operaționale: autor, alegorie, aliterație, artă poetică, baladă, caracterizare de personaj, clasicism, comedie, comparație, compoziție, conflict, corespondențe (cu referire la simbolism), curent literar, descriere, deznodământ, dialog, dramă (cu referire la specia literară), elegie, enumerație, epilog, episod, epitet, romantism, eseu, expozițiune, fabulos, fantastic, folclor, gen literar, genul liric, genul epic, genul dramatic, glosa, grotesc, imagine artistică, interogație retorică, intrigă, inversiune, invocație, meditație, metaforă, modernism, narațiune, narator, nuvelă, odă, oximoron, parnasianism, personaj, personificare, povestire, poem, poporanism, prolog, realism, refren, roman, romantism, rondel, sincronism, schiță, tradiționalism, sămănătorism, satiră, simbolism, sonet, stil, stil oral, stil funcțional, stil direct, stil indirect, sublim, tragic, verosimil.

Sînt valabile următoarele manuale:

1. Limba și literatura română, manual pentru clasa a IX-a, ediții 1993 — 2000. Autori: M. Anghelescu, Gh. Lăzărescu, N. I. Nicolae, C. Bărboi, A. Gh. Olteanu, C. Stoica, V. Gheorghiu, C. Otobâcu, E. Berea-Găgeanu, I. Coteanu.

2. Limba și literatura română, manual pentru clasa a X-a, ediții 1994 — 2000. Autori: N. I. Nicolae, A. Gh. Olteanu, E. Leahu, C. Parfene, M. Pavnotescu, E. Berea-Găgeanu.

3. Limba și literatura română, manual pentru clasa a XI-a, ediții 1995 — 2000. Autori: M. Pavnotescu, N. I. Nicolae, A. Gh. Olteanu, Gh. Lăzărescu, E. Leahu, L. Pavel, V. Teodorescu, M. Cerchez, F. Ioniță.

4. Limba și literatura română, manual pentru clasa a XII-a, ediții 1994 — 2000. Autori: A. Gligor, M. Iancu, A. Ilian, E. Neagoe, M. Nebunu, N. I. Nicolae, A. Gh. Olteanu, L. Pavel, E. Roșca.

PROGRAMA EXAMENULUI DE BACALAUREAT. LITERATURA UNIVERSALĂ

1. Literatura antică greacă. Homer, *Iliada*. Tragedia antică. Reprezentanți (Eschil, Sofocle, Euripide)

2. Literatura latină. Horatius, *Arta poetică*; Ovidius, *Ponticele*

3. Literatura evului mediu. Dante Alighieri, *Divina comedie*

4. Renașterea. Renașterea în spațiul european. Shakespeare, *Regele Lear*, *Sonetele*

5. Clasicismul. Molière, *Avarul*

6. Iluminismul. Goethe, *Faust*

7. Romantismul. Victor Hugo, *Mizerabilii*; Lamartine, *Meditații poetice*

8. Realismul. Honoré de Balzac, *Eugénie Grandet*; Lev Tolstoi, *Război și pace*

9. Parnasianismul și simbolismul (prezentare generală)

10. Literatura secolului al XX-lea (prezentare generală)

11. Proza secolului al XX-lea. Marcel Proust, *În căutarea timpului pierdut*; John Faulkner, *Cătunul*; Franz Kafka, *Procesul*; Albert Camus, *Ciuma*; Gabriel Garcia Marquez, *Un veac de singurătate*

12. Dramaturgia secolului al XX-lea. Luigi Pirandello, *Henric al IV-lea*

13. Poezia în secolul al XX-lea. Rainer Maria Rilke, *Amintire*; Guillaume Apollinaire, *Podul Mirabeau*; Paul Valéry, *Cimitirul marin*; Federico Garcia Lorca, *Balada somnambulă*; Serghei Esenin, *Sînt ultimul poet cu satu-n glas*

14. Text la prima vedere din unul dintre următorii autori: *E. A. Poe, Ch. Baudelaire* și *R. M. Rilke*

NOTĂ! Structura subiectelor la proba scrisă de literatura universală cuprinde doi itemi: ***înțelegere de text și eseu structurat.***

Este valabil manualul autorilor: *O. Drâmba, C. Ionescu, Gh. Lăzărescu, V. Alecu*, ***Literatura universală, manual pentru clasele a XI-a și a XII-a***, Editura Didactică și Pedagogică

Examenul de capacitate, proba de limba şi literatura română, 2000
Aspecte docimologice

Prof. FLORICA PUŞCAŞ
Colegiul Naţional Bănăţean, Timişoara

Examenul de capacitate a devenit, în al doilea an de existenţă, o probă de evaluare sumativă de maximă importanţă în viaţa şcolii româneşti, deoarece are, de această dată, o dublă valoare: mai întîi, marchează ieşirea elevilor din învăţămîntul secundar inferior, evaluînd nivelul cunoştinţelor acestora la trei discipline fundamentale: limba şi literatura română, matematică şi istoria sau geografia României; apoi ajută la ierarhizarea elevilor în vederea admiterii lor în clasa a IX-a la licee sau la şcoli profesionale (este ştiut de către toţi cei interesaţi că, în acest an, admiterea s-a realizat prin calcularea unei medii în care rezultatul la capacitate are o pondere de 75%). În atare condiţii, pe parcursul întregului an şcolar 1999 / 2000, examenul de capacitate a fost în atenţia tuturor factorilor educaţionali interesaţi, elevii participînd la diverse activităţi de învăţare adecvate asigurării unei pregătiri foarte bune (meditaţii, consultaţii, simulări, probe de evaluare parţială pe niveluri de dificultate — cu respectarea metodologiei şi a structurii subiectelor de examen).

Acum, cînd privim în urmă, după ce examenul de capacitate s-a consumat, constatăm că am mai avut ceva de învăţat, cu toţii: profesori, elevi, părinţi, evaluatori. Orice om aflat în pragul unui examen se aşteaptă să i se confirme valoarea. Pentru aceasta îşi pune toată nădejdea şi toată încrederea în mîinile profesorului-corector, expertul chemat să emită judecata de valoare exprimată în nota pe care o acordă candidatului. Privind dincolo de notă, SNEE a avut ca obiectiv elaborarea unor variante de subiecte cu un grad de dificultate medie şi a unor bareme de corectare care să înlăture subiectivitatea în notare (aşa declara în dimineaţa de 19 iunie, la TVR 1, înainte de tragerea la sorţi a variantei de subiect pentru proba de limba şi literatura română, din cadrul examenului de capacitate, prof. Adrian Stoica, directorul SNEE). Precizarea aceasta sublinia ideea că într-un examen de nivel naţional este absolut necesar să se asigure *unitatea* în diversitate, adică să se înlăture subiectivitatea evaluatorului, punîndu-i-se la dispoziţie un barem detaliat.

Elaborarea unui barem de corectare este un act intelectual de maximă răspundere (de altfel, această realitate a dus la constituirea docimologiei ca ştiinţă). În dorinţa lui de „mai bine", omul a simţit nevoia unor evaluări tot mai precise; astfel, s-a ajuns în mod firesc la necesitatea de a evalua calitatea actului didactic pe niveluri de dificultate distincte. În evaluare trebuie păstrat un *echilibru dinamic* între obiectivitate şi subiectivitate. În acest sens, măsurarea unităţilor de competenţă se face prin unităţi de evaluare. De aceea între subiectul de examen elaborat şi baremul de corectare se impune o corelaţie strictă, riguroasă. De pildă, structura subiectului la limba şi literatura română (varianta 5 — scoasă din urnă şi lucrată de candidaţi la examenul de capacitate — 2000) a cuprins trei *domenii* ale studiului disciplinei: I. literatură; II. teorie literară şi III. limbă.

Fiecare domeniu a vizat următoarele direcţii de competenţă a elevilor:

I. *(a)* redactarea compunerii; *(b)* conţinutul acesteia (caracterizarea personajului Dan, din poemul *Dan, căpitan de plai*, de Vasile Alecsandri);

II. *(a)* valorificarea unor noţiuni de versificaţie; *(b)* capacitatea de a reda semnificaţia unui fragment de text poetic; *(c)* punerea în valoare a corelaţiei intime dintre morfologie, lexic şi sintaxa poetică;

III. *(a)* dezvoltarea gîndirii argumentative; *(b)* evaluarea cunoştinţelor de gramatică; *(c)* valorificarea potenţialului creator al elevului prin folosirea sintetică a noţiunilor de morfosintaxă.

Toate aceste direcţii de „competenţă" urmau să fie evaluate printr-un barem care a mers pînă la *unităţi de competenţă*, respectiv pînă la *unităţi de evaluare* (fiindcă o unitate de competenţă se măsoară printr-o unitate de evaluare, respectiv printr-un *indicator* de performanţă specific fiecărei unităţi de competenţă).

Pentru autorul de barem, respectiv pentru evaluator, dificultatea constă în păstrarea *echilibrului* dintre *obiectivitate* şi *subiectivitate;* şi aceasta pentru că nici una dintre cele două atitudini, luată separat, nu este de dorit într-un examen de nivel naţional. Într-un examen naţional se doreşte evaluarea standardelor de pregătire reală la care a ajuns o colectivitate de dimensiuni remarcabile, adică se culeg semnale despre nivelul de pregătire a tinerilor care trec în alt nivel de şcolarizare — învăţămîntul secundar superior — şi se ajunge astfel la cunoaşterea *potenţialului diferenţiat* al naţiunii. Dacă evaluarea e gîndită doar pe baza unor itemi obiectivi, atunci nu se poate identifica potenţialul diferenţiat, ci se ajunge la concluzii greşite care tind să *uniformizeze* generaţia de abolvenţi. Or, societatea este interesată de o distribuţie normală (în sensul precizat de Gauss) care să fie raportată la nivelul real de pregătire a elevilor şi la *specificul tineretului român.* Prin urmare avem nevoie de semnale care să fie filtrate prin resursele umane şi materiale reale, existente la noi. Pentru aceasta trebuie să utilizăm *itemi semiobiectivi.*

Dacă însă folosim în examinare doar itemi subiectivi, atunci dăm frîu liber hazardului, pentru că între evaluat şi evaluator pot exista diferenţe sau chiar incompatibilitate de viziune, de structurare a subiectului, de exprimare riguroasă sau expresivă. Aşadar, şi în acest caz semnalele obţinute ar fi nerealiste, nerelevante.

Atunci, într-adevăr, se pare că echilibrul dinamic dintre obiectivitate şi subiectivitate în notarea lucrărilor celor evaluaţi poate fi menţinut prin utilizarea itemilor semiobiectivi. Aceştia permit obţinerea notei, relativ uşor (pentru că itemii cu întrebări structurate pot apela la itemi obiectivi cu alegere multiplă — cum sînt, de pildă, exerciţiile III.9, 10, 11, 12; sau cele de la III.8, 13, 14 — care sînt itemi obiectivi cu răspuns scurt) — vezi varianta 5 —, subiect al probei de limba şi literatura română, de la examenul de capacitate — 2000). De altfel, subiectul din acest an respectă principiile expuse mai sus. Şi totuşi... Din cele spuse pînă acum credem că s-a putut sesiza ideea că în orice demers evaluativ există concomitent atît o doză de obiectivitate, cît şi una de subiectivitate. Amîndouă utile, dacă sînt cu măsură. Prezenţa lor însă generează uneori neînţelegeri, frustrări şi chiar revoltă, din partea părinţilor şi a elevilor. Gîndurile acestea au fost determinate de un caz particular, izolat, apărut la examenul de capacitate — 2000, la Colegiul Naţional Bănăţean din Timişoara: o elevă, absolventă a clasei a VIII-a, a primit, printr-o regretabilă neglijenţă, nota 6,40 la limba şi literatura română. La recorectare (după contestaţie) s-a acordat lucrării nota 8,60. Părinţii elevei au făcut plîngere la Inspectoratul Şcolar al Judeţului Timiş şi lucrarea în cauză a mai fost evaluată, de două ori, de alte două echipe de corectori, o dată cu nota 9,60 şi apoi cu 8,20. Profesoara clasei susţine că lucrarea nu poate primi, în mod obiectiv, mai mult de 9,20 şi mai puţin de 8,90. Iată cum, aceeaşi lucrare, la care se aplică acelaşi barem, a primit patru note diferite: 8,60 — 9,60 — 8,20, respectiv 9,20. Cum este posibil aşa ceva? Dacă acceptăm că, din fericire, oamenii nu sînt la fel, atunci înţelegem că elaborarea unui barem de corectare are în vedere asigurarea *unităţii* de apreciere în condiţiile existenţei unui foarte mare şi divers număr de corectori. Baremul trebuie să fie astfel alcătuit, încît aplicarea lui să-i acorde elevului şansa de a obţine licenţa de capacitate la adevărata lui valoare. Unii profesori însă, la care diferenţa dintre competenţa şi performanţa proprie este foarte mică, sînt foarte exigenţi în corectare, avînd în vedere mereu standardele de performanţă cele mai ridicate; şi în consecinţă aplică baremul foarte strict. Profesorii care asociază competenţei raţionamentul moral (conform căruia avem în vedere că în faţa „noastră" — ca evaluatori — nu se află o simplă lucrare, un obiect pe care pun o notă, ci o lucrare care reprezintă o *viaţă, un om, o speranţă)* combină exigenţa cu generozitatea şi atunci baremul „primeşte viaţă", este destinat unui suflet de copil care *ştie* carte, chiar dacă nu se exprimă întotdeauna la nivelul cel mai înalt al pretenţiilor. Astfel apar... diferenţele în notare şi în consecinţă, deruta elevilor şi a părinţilor, ba uneori chiar şi a celor chemaţi să aplice baremul respectiv.

Atunci ce este de făcut pentru a evita astfel de situaţii ambigue, nedorite de nimeni?!

După o îndelungată dezbatere şi după o profundă chibzuinţă, membrii cabinetului metodic de la Colegiul Naţional Bănăţean din Timişoara, fac următoarele propuneri:

1. În orice barem de corectare *să se definească foarte clar noţiunile / conceptele utilizate de către evaluatori.* Astfel se înlătură interpretarea subiectivă a răspunsurilor aşteptate de la candidaţi. Două exemple din baremul de corectare — varianta de subiect nr. 5, de la limba şi literatura română — capacitate — 2000 sînt, credem, suficiente pentru a ilustra ceea ce vrem să spunem: *(a)* La partea I — *caracterizarea personajului Dan,* baremul pentru *conţinut* la litera *(e)* precizează: „Evidenţierea procedeelor de caracterizare *(foarte bine:* 4 p.; *bine:* 2 p.; *satisfăcător:* 1 p.) — **4 p.**".

La litera *(h)* — „Evidenţierea mijloacelor artistice folosite de autor în caracterizare — figuri de stil, procedee artistice, moduri de expunere, expresivitatea unor cuvinte sau structuri gramaticale etc. *(foarte bine:* 4 p.; *bine:* 2 p.; *satisfăcător:* 1 p.) — **4 p.**

La partea a II-a, punctul 3 prevede „Explicarea semnificaţiei versului *(explicaţie foarte bună:* 3 p.; *explicaţie bună:* 2 p.; *explicaţie satisfăcătoare:* 1 p.; încadrarea în numărul de rînduri: 1 p.)" — **4 p.**

După cum se poate observa, autorul baremului nu precizează ce înseamnă pentru el *foarte bine / bine / satisfăcător.* În cazul lucrării amintite, eleva explica la partea a II-a, punctul 3 că versul al doilea din textul citat se referă la imensitatea spaţiului acoperit de zăpadă şi la strălucirea imaculată a zăpezii şi respecta numărul de rînduri cerut. Unul dintre corectori a considerat explicaţia foarte bună şi a acordat 4 p. (maximum posibil); altul însă a considerat explicaţia doar satisfăcătoare şi a acordat un punct pentru explicaţie şi unul pentru încadrarea în numărul de rînduri, total — 2 p.; diferenţă de notare: 2 p. (respectiv 0,20 sutimi în sistemul de notare de la 10 la 1). Dacă autorul baremului detalia indicatorii, diferenţa nu mai era posibilă. De exemplu, se putea spune: *explicaţie este foarte bună* dacă: se precizează modul de expunere — descrierea —; se indică ideea poetică (semnificaţia versului), subliniindu-se apartenenţa ei la un pastel (operă lirică); se recunosc procedeele artistice folosite în versul analizat epitetul („argintie"), metafora („zale"), inversiunea („mîndra ţară"); se încadrează explicaţia în numărul de rînduri cerut.

Un alt exemplu care explică apariţia diferenţelor de notare este oferit de punctul 14 / partea a III-a. Enunţul cerea să se dea două derivate pornind de la termenul *a vedea.* Baremul specifică: „derivate: *văzător, nevăzător, a prevedea, a revedea* etc." Încheierea seriei de derivate acceptate cu *etc.* permite candidatului şi corectorului să considere corecte şi alte derivate decît cele exemplificate de barem. Iată însă că unii candidaţi (inclusiv eleva a cărei lucrare a fost notată de patru ori în mod diferit) au găsit ca derivat termenul *vedenie.* Unele dicţionare îl consideră împrumut slav, altele îl acceptă ca derivat, în familia lexicală a lui *a vedea.*

Aşadar corectorul poate fi de acord sau poate refuza calitatea de derivat pentru substantivul *vedenie*. Dacă nu e de acord, aceasta atrage după sine pierderea a 2 puncte (0,20) din punctajul acordat pentru acest item. Iar elevul care nu studiază etimologia în gimnaziu nu va înţelege de ce va fi depunctat, de vreme ce în baremul afişat în fiecare şcoală, la ieşirea din examen, candidatul nu a citit specificaţia că *vedenie* trebuie exclus din familia lexicală în discuţie, deoarece nu e obţinut prin derivare, ci prin împrumut.

(b) O a doua propunere are în vedere *formularea riguroasă a itemilor*. În varianta care a devenit probă de examen, se cere în partea a II-a, punctul patru: „Numeşte sentimentul pe care îl sugerează poetul, prin prezenţa, în final, a soarelui." Baremul indică pentru 4 p.: „tristeţe, părere de rău pentru trecerea ireversibilă a timpului etc." Din nou etc.: şi datorită acestuia *orice* răspuns devine bun. Or, profesorii au luat în considerare numai sentimentul de tristeţe ca răspuns corect. Considerăm că atît enunţul, cît şi baremul suferă de... nerigurozitate. În enunţ apare precizarea: *în final*. Evident, candidatul ar fi trebuit să ştie că itemii sînt structuraţi pentru textul dat. Întîmplător însă, şi în finalul poeziei apare soarele, în legătură directă cu triumful vieţii, cu bucuria de a trăi („Doritul soare străluceşte şi desmiardă oceanul de ninsoare / Iat-o sanie uşoară care trece peste văi / În văzduh *voios* răsună clinchete de zurgălăi."). Elevii bine pregătiţi au făcut această legătură, ba, mai mult, au corelat-o şi cu adevărul că în pastelurile lui Alecsandri atmosfera este senină şi sentimentul dominant este bucuria. Baremul permitea să considerăm corectă şi o atare interpretare, de vreme ce a deschis calea pentru orice alt răspuns decît cel precizat *(tristeţe)*, prin acel „etc." Dar corectorii au punctat cu maximum de puncte numai... tristeţea.

(c) În cazul itemilor semiobiectivi care permit din start o doză mai mare de subiectivitate — cum este, în cazul nostru: compunerea caracterizare de personaj, la elaborarea baremului se impune o detaliere a tuturor indicatorilor pînă la unităţi de evaluare.

Această exigenţă a fost respectată în baremul pentru redactare, dar nu a fost avută în vedere şi la *conţinutul* compunerii, unde ne întîlnim din nou cu aprecierile de tipul: *foarte bine* — 4 p.; *bine* — 2 p.; *satisfăcător* — 1 p. , fără a se spune clar ce înţelege evaluatorul prin aceşti indicatori. Detalierea era cu atît mai necesară cu cît după enunţul subiectului apărea o notă în care i se atrăgea atenţia candidatului că poate primi punctajul maxim numai dacă a respectat regulile redactării, ale ortografiei şi ale punctuaţiei; dacă a precizat mijloacele de caracterizare a personajului; dacă a numit *cel puţin* patru trăsături ale personajului, le-a exemplificat şi le-a raportat la text; dacă a evidenţiat mijloacele artistice folosite de autor în caracterizare.

De la început apare o întrebare / nedumerire: dacă elevul numeşte patru însuşiri primeşte punctajul maxim?! Dar dacă numeşte 5 însuşiri sau zece — fiindcă în conformitate cu baremul trebuie să se refere la *cel puţin* patru, atunci *cel mult* cîte şi pentru ce punctaj?!

Printr-o asemenea formulare a subiectului s-au obţinut două efecte: unii candidaţi au integrat baremul în eseu, după cum e corect, alţii au pornit compunerea uitînd de nota din enunţ (cum i s-a întîmplat şi elevei C. M., care a contestat nota primită şi apoi a primit pe lucrarea sa patru note diferite). Spre final, recitind enunţul, sesizează că nu a respectat baremul şi plasează trei fraze în care sintetizează mijloacele de caracterizare, procedeele artistice şi trăsăturile personajului. Astfel a respectat baremul la nivel telegrafic. Rezultă de aici două atitudini distincte ale corectorilor, care duc la diferenţa de notare pe o plajă nepermis de largă: 8,20 — 9,60. Adică un corector exigent nu-i permite unui elev dotat pentru un răspuns elevat să enumere doar cunoştinţele, fără a le integra armonios în expunerea subiectului (unitatea şi expresivitea compoziţiei fiind astfel asigurate); pe de altă parte, un corector generos apreciază că elevul deţine cunoştinţele verificate de subiect, chiar dacă ele sînt prezentate telegrafic; în mod firesc, primul depunctează lucrarea la baremul referitor la redactarea subiectului, pe cînd al doilea corector acordă punctajul maxim. Opinia noastră este că atitudinea care păstrează echilibrul dinamic dintre obiectivitate şi subiectivitate în acest caz este aceea care ia în considerare atît existenţa cunoştinţelor vizate de subiect, cît şi compentenţele transformate în performanţe lingvistice pe care le dovedeşte absolventul.

Pentru subiectul de la examenul de capacitate — 2000, un asemenea barem de corectare ar fi putut fi redactat şi în varianta următoare:

Barem de corectare

Partea I (30 de puncte)

1. Caracterizarea lui Dan

A. *redactarea compunerii:* **14 p.**

(a) unitatea compoziţiei (introducere: 1 p.; cuprins: 1 p.; încheiere: 1 p.); aşezarea corectă a textului în pagină, cu respectarea spaţiului acordat (două pagini): 1 p. — **4 p.**

(b) coerenţa textului (claritatea enunţului: 1p.; varietatea lexicului: 1 p.; proprietatea termenilor: 1 p.; sintaxa adecvată: 1 p.): — **4 p.**

(c) ortografia (0 — 1 greşeli: 4 p.; 2 greşeli 3 p.; 3 greşeli: 2p.; 4 greşeli: 1 p.; peste 4 greşeli: 0 p.) — **4 p.**

(d) punctuaţia (0 — 3 greşeli: 2 p.; 4 — 5 greşeli: 1 p.; peste 5 greşeli: 0 p.) — **2 p.**

B. *conținut (caracterizare):* **16 p.**

(e) evidențierea procedeelor de caracterizare: **4 p.**

foarte bine: **4 p.**

- caracterizare directă: 0,25 p.; făcută de autor: 0,10 p.; exemplificare: 0,15 p. (total: 0,25 p.); autocaracterizare: 0,10 p.; exemplificare: 0,15 p. (total: 0,25 p.); făcută de alte personaje: 0,10 p.; exemplificare: 0,15 p. (total: 0,25 p.) — total: 1 p.
- caracterizare indirectă: 0,25 p.; prin gîndurile personajului: 0,10 p.; exemplificare: 0,15 p. (total: 0,25 p.); prin gesturi: 0,25 p.; exemplificare: 0,25 p. (total: 0,50 p.); prin fapte: 0,25 p.; exemplificare: 0,25 p. (total: 0,50 p.); prin vorbele personajului: 0,25 p.; exemplificare: 0,25 p. (total: 0,50 p.); prin părerea altor personaje: 0,25 p.; exemplificare: 0,25 p. (total: 0,50 p.); autocaracterizare: 0,50 p. — total: 3 p.

bine: enumerarea procedeelor de caracterizare (precizate la indicatorul *foarte bine)*, cu exemplificarea unora dintre acestea — **2 p.**;

satisfăcător: enumerarea procedeelor fără exemplificare — **1 p.**

(f) identificarea trăsăturilor fizice și / sau morale: **4 p.** (4 sau mai multe trăsături: 4 p.; 3 trăsături: 3 p.; 2 trăsături: 2 p.; 1 trăsătură: 1p.)

(g) exemplificarea trăsăturilor fizice și / sau morale, prin raportare la text: **4 p.**

foarte bine: **4 p.** (fiecare dintre trăsăturile precizate este exemplificată, comentîndu-se pe text);

bine: **2 p.** (sînt exemplificate și comentate cel puțin două din cele patru trăsături identificate);

satisfăcător: **1 p.** (este raportată la text o singură trăsătură de caracter).

(h) evidențierea mijloacelor artistice folosite de autor în caracterizare: **4 p.**

foarte bine: **4 p.** (precizarea modurilor de expunere folosite în caracterizare: 0,50 p.; indicarea procedeului artistic folosit pentru fiecare trăsătură de caracter identificată de candidat: 3 p.; toate precizările sînt integrate armonios în compoziție: 0,50 p.);

bine: **2 p.** (se precizează pe parcursul compunerii cel puțin două procedee artistice folosite de autor în caracterizarea personajului);

satisfăcător: **1 p.** (se precizează doar un procedeu artistic folosit în caracterizare).

Partea a II-a (20 de puncte)

2. rima împerecheată / pereche: 2 p.; măsura: 16 silabe — 1 p.; 15 silabe — 1 p. (**4 p.**)

3. semnificația celui de-al doilea vers:

explicație foarte bună (**4 p.**): precizarea ideii poetice — 1 p.; identificarea modului de expunere (descriere) — 0,50 p.; indicarea speciei literare (pastel / operă lirică) — 0,50 p.; procedeele artistice: epitet („argintie") — 0, 25; metafora („zale") — 0,50; inversiunea („mîndra țară") — 0, 25; încadrarea în numărul de rînduri — 1 p.

explicație bună (**3 p.**): precizarea ideii poetice (semnificația versului) — 2 p.; încadrarea în numărul de rînduri — 1 p.;

explicație satisfăcătoare (**2 p.**): precizare relativă a semnificației — 1 p.; încadrarea în rîndurile acordate — 1 p.

4. tristețe, părere de rău pentru trecerea ireversibilă a timpului: **4 p.**; bucurie (deoarece soarele simbolizează viața): 3 p.; nostalgie: 3 p.

5. repetiția „ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară": 2 p.; inversiunea „mîndra țară": 2 p. (**4 p.**),

6. adverbul *iară* s-a folosit pentru respectarea rimei și pentru păstrarea măsurii versului: **4 p.**; respectarea rimei și / sau a măsurii: 2 p.

Partea a III-a (40 de puncte)

7. Apostroful marchează la nivel ortografic, elipsa ortoepică, eliminarea unui grup de sunete („tă"), din cauza ritmului rapid al vorbirii: **4 p.**

8. rece — cald(ă): 2 p.; drăgălaș — nesuferită (urîtică) etc.: 2 p. (2 + 2 = **4 p.**)

9. *(b):* **4 p.**

10. *(c):* **4 p.**

11. *(b):* **4 p.**

12. *(c):* **4 p.**

13. verbe de conjugarea I: *a țipa, a întreba (a fuma):* (2 + 2 =) **4 p.**

14. derivate: *văzător, nevăzător, a prevedea, a revedea* etc. (face excepție *vedenie* — împrumut lexical din slavă): (2 + 2 =) **4 p.**

15. construcția corectă a enunțurilor cu verbul *a fi:* (2 + 2 =) **4 p.**

16. construcția corectă a frazei: **4 p.**

Cronica revistelor şcolare

Prof. GEORGE ŞOVU
Bucureşti

Cu puţin timp în urmă, am fost invitat să particip la un eveniment cu puternică încărcătură afectivă: *lansarea unei noi reviste şcolare*, intrarea în viaţa unui colectiv de elevi şi de cadre didactice a unui adevărat şi destoinic *purtător de cuvînt*. Este vorba despre revista *Tempus*, publicaţie a Şcolii Nr. 75, din sectorul 3, Bucureşti. Mărturisesc că în viaţa mea am participat ori am asistat la nenumărate lansări de carte (unele dintre acestea fiind propriile mele cărţi), la premiere de filme, de spectacole teatrale etc. Nu credeam că întîlnirea cu realizatorii unei reviste şcolare, proaspăt ieşită de sub tipar, să fie tot atît de emoţionantă... M-au impresionat, mai întîi, dorinţa acelui colectiv, condus de o profesoară şi o poetă cu har, doamna Maria Chiriac, de a avea o asemenea revistă şi, în al doilea rînd, zbaterea, încununată de izbîndă, de a-i vedea chipul! După cum am fost adînc mişcat de felul în care s-au pregătit şi au realizat *spectacolul lansării* cîteva tinere cadre didactice, inteligente şi entuziaste, printre care învăţătoarele Roxana Gavrilă şi Corina Samoilă şi institutoarele Laura Podaşcă şi Roxana Şilţer — membre ale colectivului de redacţie.

Prima apariţie (nr. 1 — 2, aprilie 2000) a revistei *Tempus* este demnă de tot interesul. Bine gîndită, noua publicaţie îşi deschide paginile pentru colaborări dintre cele mai diverse, semnate de elevi şi de cadre didactice şi grupate într-o serie de compartimente, printre care: *O viaţă în slujba şcolii*, *Caleidoscop*, *Album liric*, *Atelier liric*, *Divertisment*, *Rubrica profesorului*, *Teste*, *Suplimentul absolvenţilor*.

Am citit cu plăcere calda şi pilduitoarea evocare a personalităţii excelentului profesor de matematică, domnul Ioan Vlădescu, omul care onorează, de aproape 40 de ani, prin munca sa şi prin strălucitele rezultate obţinute, această instituţie de învăţămînt, demers realizat, în structura unui interviu, de către învăţătoarea Corina Samoilă. Am reţinut, printre altele, cîteva dintre *gîndurile* notate, în cadrul rubricii *Caleidoscop*, de *Ema Kiri* (pseudonim al profesoarei-director Maria Chiriac): „Amăgirea e sarea pe care o aruncăm peste gustul, îngrozitor, al nefericirii"; „Ca să fii fericit, trebuie să vrei ceea ce poţi!"; „Primăvara e anotimpul cînd se produce marea invazie a iluziilor"; „Norii sînt cirezile ploii mulse de vînt"... După cum, din pagina intitulată *Album liric*, îmi permit să reproduc aici două strofe ale uneia dintre poeziile semnate de aceeaşi Ema Kiri, aflată, de data aceasta, în ipostaza unei talentate poete. Poezia se numeşte *Nedumeriri*: „Copilul întreabă — Mamă, de ce stau casele afară? / De ce spre Lună nu-i nici o scară? / De ce nu pică Soarele în mare? / De ce nu se opreşte vîntul la hotare? / Şi de ce, mamă, au trandafirii spini? / De ce le merge bine doar celor haini? / De ce nu merge timpul şi-napoi? / Şi de ce fulgul, pur, se face noroi?"...

Cele două pagini (din acest număr) ale *atelierului liric* sînt rezervate, în mare măsură, prezentării unui foarte tînăr poet — Jassim Mohamad Alhamdani, elev al acestei şcoli, care, în textul intitulat *A mai trecut o zi*, afirmă: „A mai trecut o zi / cerul şi-a pus basmaua neagră, / stelele ne fac acum cu ochiul. / Luna, codoaşă bătrînă, rîde / de păsările adormite, / rîde de cîini cu nasurile-cozi, / rîde de mine, singuraticul, / tristul, / care acum gîndeşte: / «O, Doamne, a mai trecut o zi!»" ... Tot aici mai sînt publicate compoziţii poetice aparţinînd elevelor: Irina-Ioana Tabarcea, Miruna-Ioana Dan, Mirela-Alexandra Mayer, Maria-Alexandra Cioceanu.

Interesante, bine gîndite şi, deci, folositoare sînt *testele* de limbă şi literatură română, matematică, istorie şi geografie, concepute spre a fi de folos elevilor care se pregăteau să susţină examenul de capacitate.

Felicitări pentru început şi, mereu, drum în sus!...

După cum era de aşteptat, în acest an, toate revistele şcolare omagiază viaţa şi creaţia lui Mihai Eminescu. În acest sens, publicaţia, intitulată, în ediţia sa specială, *Luceafărul şi noi*, reprezentînd Colegiul Naţional „Mihai Eminescu", din Satu-Mare, îşi propune să popularizeze Proiectul „Eminescu — 2000", coordonat de Ministerul Educaţiei Naţionale şi care are drept „grup-ţintă" colectivele de cadre didactice şi de elevi din liceele din toată ţara care poartă numele marelui poet.

Revista *Ecou*, a Liceului „Mihai Viteazul", din Sfîntu-Gheorghe, ne aminteşte de Eminescu pornind chiar de la motourile aşezate pe primele pagini ale celor trei numere (10, 11, 12, din ianuarie, martie, aprilie — mai, 2000), trimise redacţiei noastre: „Să ne ţinem de limba, de istoria noastră, cum se ţine un om în primejdie de a se îneca de prăjina ce i se aruncă spre scăpare!"; „Să ne ţinem de cele trecute, ele pot să ne scape de la pieire!"; „Nimic nu degradează atît de mult intelectul ca mîndruia şi lauda răului" (Mihai Eminescu). Întristată, parcă, de gîndul desprins din această ultimă constatare, eleva Dana Ostahie, la rîndul ei, *poetă*, „în adevăratul înţeles al cuvîntului", afirmă, în textul intitulat *Lui Eminescu*: „El / va dormi mai tîrziu, / ostenit de convenţii adulte!... / Singur va face de gardă / La căpătîiul nostru, / nedemnii săi urmaşi!..." Şi, fiindcă am amintit-o pe Dana Ostahie, vă rog să citim împreună măcar două dintre multele ei poezii, găzduite în paginile revistei *Ecou*: „Pedeapsa de-a-nflori / în gesturile lumii, / pe scări de păsări / către înălţimi. / Cum creşte, neştiut, în

portocale, timpul. / Cum se roteşte, neştiut, / un roi de sori / peste umerii cerbilor. / Cum Luceafărul apune sfios / în luncile toamnei! / Pedeapsa de-a-nţelege, / pedeapsa de-a-nflori în cuvinte!" *(Pedeapsa de-a-nflori)*: „Sălciile plîngătoare / Porniseră spre sud / Trăgînd după ele cîmpia de eres. / Zările mai fulgerau / În curcubeie / Tot mai îndepărtate / Ca nişte animale hăituite. / Eu alergam / Sub cerul surpat / În lumină!" *(Sălciile plîngătoare)*

Şi alte eleve, de la acest liceu cu profil pedagogic, printre care: Alexandra Cărlănescu, Roxana Lazarov, Otilia Bularca, Adela Vrânceanu semnează, în revista *Ecou*, compoziţii care, măcar din cînd în cînd, „bat cu o aripă spre cer"!

Bună, chiar foarte bună, revista *Prezent*, a Colegiului Naţional „Alexandru Lahovari", din Rîmnicu-Vîlcea, coordonată de prof. Emil Diaconescu, bogată în poezie şi proză scurtă, de bună calitate şi cu ilustraţie excepţională — desene ale elevilor şcolii. Menţionăm cîteva nume de poeţi: Denisa Soare, Ştefana Iatu, Ruxandra Deaconu, Ionela Croitorescu (debutantă cu dreptul), Marina Pleşa, Irina Irimescu, Cristina Stănescu, Monica Pătulea, Ioana Valpan, Florin Stănică. Notăm, de asemenea, cu plăcere, numele cîtorva semnatari ai textelor în proză, incitante, bine construite, frumos scrise: Arianda Sescioreanu, Oriana Dumitru, Ana Olteţeanu, Denisa Soare, Loriana Iana, Ligia-Maria Enăchioiu, Octavian Deaconu, Roxana Baciu, Ioana Valpan, Andreea Udrea, Mădălina-Alexandra Andrei. Dintre autorii desenelor, care ilustrează textele, menţionăm pe: Monica Pătulea, Gabriela Toma, Mădălina Marinescu, Ramona Caralicea, Mihaela Vaţa, Consuela-Elena Jitia.

În paginile revistei pot fi întîlnite şi o serie de însemnări despre aspecte ale creaţiei lui Mihai Eminescu, Ion Creangă, I. L. Caragiale, G. Bacovia, Liviu Rebreanu, Lucian Blaga, ca şi un eseu consacrat personalităţii şi poeziei lui Nichita Stănescu, text semnat de prof. Emil Diaconescu.

Imaginea şcolii — fotografie, frumoasă, care mîngîie copertele revistei, invită la neuitare...

O altă revistă *deosebită*, aşa cum o recomandă chiar palmaresul înregistrat în cei cinci ani de la apariţie (de mai multe ori a fost premiată la etapa naţională a Concursului revistelor şcolare) este *Interval*, publicaţie a Colegiului Naţional „Mihai Viteazul" din Turda. Numărul, *special* (anul V, 13 — 14, mai 1999), consacrat sărbătoririi a 90 de ani de existenţă a şcolii respective, ca şi nr. 15, decembrie 1999, trimise redacţiei noastre, oferă nenumărate argumente în sprijinul afirmaţiei de mai sus.

Structurat în compartimente cu nume sugestive: *Et in Arcadia ego, Elevul Dima dintr-a şaptea, Culoarea viselor – literatura adolescenţei, Orizontul de dor al cuvintelor, Întîlniri la despărţire* etc., acel număr, omagial, adună o mare varietate de colaborări, semnate de profesori, directori, oameni de cultură, studenţi — foşti elevi ai acestei şcoli — ori de actuali elevi ai Colegiului, cu toţii mărturisind, într-un fel sau altul, că *aici*, în acest spaţiu, au învăţat sau învaţă „să trăiască frumos", cum mărturisea, într-un impresionant text, distinsul profesor Iuliu Pârvu.

Mîndră, pe drept cuvînt, de revista pe care o reprezintă şi o conduce, în calitate de redactor-şef, profesoara Diana Breaz afirmă, în articolul care deschide întreaga lume a cuvintelor adunate în paginile acestui număr: „La apariţia sa, liceul a sărbătorit, după cum se cuvine, *Intervalul*, care, între timp, a devenit prima revistă şcolară literar-artistică a ţării... Iată că astăzi revista are bucuria să sărbătorească la rîndu-i, instituţia, devenită, de-acum înainte, Colegiu Naţional"... Pentru ca, mai apoi, cu ochii încălziţi de imaginile rechemate la viaţă, spre a depune mărturie pentru drumul de izbînzi, înscrise în nonagenara carte a existenţei liceului, să mărturisească, emoţionant: „Pulberea amintirii ne cade continuu în inimi, cînd, în gînd, deschidem uşa clasei, cînd, în lume, închidem poarta liceului. Spre seară, în după-amiaza lumii, toţi paşii ne sînt însumaţi, să se vadă cît de aproape ne rămîne, cît va supravieţui în inimi regatul celor vîrstnici — cîndva tineri ca şi noi — şiruri, rînduri, semne"...

Şiruri, rînduri, semne!... Nume multe, minţi şi inimi, dăruite cu pricepere, sensibilitate, talent, trudesc, desigur de bunăvoie şi cu mare stăruinţă, pentru a impune şi a menţine în lumina valorilor adevărate un *nume* de referinţă în orizontul, aproape fascinant, al publicaţiilor şcolare. Acest nume este *Interval!*...

Spre a încheia cu gîndul la cel ce a dominat rîndurile acestor însemnări — Mihai Eminescu, menţionez impresia, răscolitoare, pe care mi-a creat-o un articol, scris de o copilă, pe nume Alina Ocheşel, elevă în clasa a X-a C, la Colegiul Dobrogean „Spiru Haret", articol găzduit în paginile nr. 40, februarie, 2000, ale revistei *Aspiraţii*, publicaţie a acestei şcoli coordonată de profesorul-director Cezar Calenic şi distinsă, în anul 1999, cu premiul întîi, la etapa naţională a Concursului revistelor şcolare: „Toţi sîntem vinovaţi de indiferenţa ce ne-ar putea pierde ca naţiune, de superficialitatea şi refuzul de a înţelege pe «cel neînţeles»!... Are loc o defăimare a tot ce ne-a mai rămas, atît de românesc şi atît de reprezentativ, defăimare ce se petrece chiar sub ridicările neputincioase, din umeri şi din sprîncene, ale celor chemaţi să apere, cu orice preţ, cu orice risc, inima valorilor neamului!" spune eleva amintită, într-un articol intitulat *Eminescu – pe retina subiectivităţii, demolatorii!*... Pentru ca, mai apoi, din convingerea pe care i-au asigurat-o lecturile, ca şi luminile primite în şcoală, să formuleze următoarea afirmaţie: „Eminescu este maxima stare de profunzime şi de claritate a limbii româneşti şi, implicit, emblema universalităţii noastre!... Eminescu este crezul meu şi al generaţiei mele! Eminescu mă reprezintă ca româncă!" va conchide, cu mîndrie, eleva Alina Ocheşel...

Am citit multe alte reviste şi am apreciat eforturile, ca şi reuşita celor ce le dau viaţă. Dintre acestea, menţionez publicaţiile: *Coridor*, editată de Liceul Electroargeş din Curtea de Argeş, *Recreaţia mare*, revistă a Şcolii Nr. 131 din Bucureşti, *Mozaic*, revista elevilor din Şcoala Nr. 23, Craiova.

Mulţumim poetului Ioan Nistor pentru volumul *Elegiile maligne*, pe care l-a trimis redacţiei noastre, precum şi colectivului de redacţie al valoroasei reviste de cultură *Steaua Dobrogei*, de la care am primit nr. 1 (5), din martie 2000.

Cenaclul literar „Aspiraţii", Tulcea

Prof. GHEORGHE BUCUR,
îndrumătorul Cenaclului „Aspiraţii"

Desprins din cercul literar al liceului, Cenaclul „Aspiraţii" a fost înfiinţat în 1968 (de către subsemnatul), având ca obiectiv realizarea unui cadru potrivit stimulării capacităţilor de creaţie literară a elevilor. În anumite perioade, activitatea de cenaclu a fost coordonată şi de profesorii Cezar Calenic şi Dumitru Stan (1974 — 1977 şi, respectiv, 1986 — 1987).

Cenaclul „Aspiraţii" a fost, de-a lungul anilor, o prezenţă vie în viaţa şcolii, realizîndu-se acţiuni deosebite şi interesante.

În cadrul acestei forme de activitate, foarte îndrăgită şi căutată de adolescenţii talentaţi, s-au implicat mulţi elevi, care, mai apoi, au urmat în viaţă drumuri dintre cele mai diferite, manifestîndu-se fie în sfera literaturii şi artei, fie în aceea a ştiinţei, tehnicii, medicinei etc. Iată cîteva nume: Marian-Augustin Ioan — arhitect, lector universitar (i-au apărut plachete de poezii: *Gestica*, 1987; *Partidul poeţilor*, 1993; *Armata poporului*, 1997), Virginia Mirea — actriţă, Monica Cerchez — pictoriţă, Teodor Stamate — medic, Corina Ivanov — medic, Panait Vlahos — pictor, Ana Fenoghen — economist, Andrei Mişurnov — ofiţer de port, actor amator, Anicuţa Iaru — jurist, Luminiţa Matei — arhitectă, Corneliu Calciu — inginer (orientat către poezia satirică, scrie fabule, parodii, epigrame, maxime, numeroase creaţii fiind publicate în ziarul judeţean *Delta*), Liliana Bidoaie — profesoară, Cătălin Beşleagă — inginer, Mihaela Prună — ingineră, Angelica Mihalcea — arhitectă (a publicat placheta *Bumerang*, 1999), Ioana Zibilanu — profesoară, Monica Basarab — actriţă, Delia-Monica Drăgan — profesoară, Liviu-Dan Olteanu, Ionuţ Retca, Traian-Dorin Milian, Mihai Mitrenca şi alţii.

După 1990, li se adaugă o altă generaţie de elevi cenaclişti: Aurelia Pungaci, Maria Luchian, Eliza Răsadu, George Caragea, Carmen Zaharia, Eugen Buzatu, Diana Hondu. Au fost o prezenţă în şedinţele noastre şcolare: Cerasela Simininschi, Luiza Cuţopal, Laura Sărăcin, Florentina Tepşan, Irina Mircea, Alina Ivan, Anca Trofin, Florentina Lup, Mădălina Banu etc.

Formele diverse de activitate a cenaclului — şedinţe pentru lectura şi discutarea creaţiilor elevilor, audiţii, întîlniri cu scriitorii (Eugen Simion — preşedintele Academiei Române, Mircea Dinescu, Emilia Căldăraru, Ion Gheorghe, Gh. Tomozei, Radu Cârneci), întîlniri cu publicul în cadrul unor „serate literare", realizarea de momente poetice în cadrul unor emisiuni radio şi TV pentru elevi, vizită de documentare la Casa memorială „Panait Cerna" din localitatea Cerna etc. — au făcut posibilă manifestarea complexă a talentului elevilor. Mulţi cenaclişti au publicat creaţiile lor în reviste literare de prestigiu ca *România literară*, *Luceafărul*, *Tomis*, *Metafora*, *Steaua Dobrogei* sau în ziare judeţene *(Delta*, *Acum)*.

Este de menţionat apariţia recentă a creaţiilor de valoare ale unor membri ai cenaclului în reviste ca *Iaşul literar* (Veronica Gavrilă) sau *România literară* (Cătălin Bejenaru).

Revista *Metafora*, editată la Constanţa, a dedicat o pagină în nr. 4 din 1999, „tinerelor condeie tulcene" — toţi membri ai cenaclului nostru, în care au apărut creaţiile a 8 elevi: Jan Achimov (clasa a XII-a E), Mădălina Antonescu (clasa a XI-a E), Cătălin Bejenaru (clasa a XII-a F), Alina Constantinescu (clasa a XII-a H), Alina Ocheşel (clasa a X-a C), Valentina Plânge (clasa a XII-a E), Anca Simitopol (clasa a XII-a H), Bogdan Tozaru (clasa a XII-a de la Seminarul Teologic Tulcea).

În culegerea de lirică feminină *La ţărm cu dragoste*, apărută în 1999 la Constanţa prin strădania d-lui Tudor Costache, au fost publicate alături de creaţii din zona Dobrogei şi poezii ale unor eleve din cenaclul *Aspiraţii* al Colegiului Dobrogean „Spiru Haret" Tulcea (Andreea Aref, Amalia Cobuz, Veronica Gavrilă, Melina Panaitache, Anca Simitopol).

Menţionăm, de asemenea, prezenţa în timp a membrilor cenaclului (Anicuţa Iaru, Ana Fenoghen, Marian-Augustin Ioan, Angelica Mihalcea, Delia-Monica Drăgan, Veronica Gavrilă) în revista *Limba şi literatura română*, editată de Societatea de Ştiinţe Filologice.

În revista şcolii, *Aspiraţii*, sau la gazeta de perete a cenaclului au fost prezentate permanent cele mai bune poezii, schiţe, eseuri, amintiri ale elevilor noştri. În cadrul concursurilor şcolare şi al taberelor de creaţie, organizate de Ministerul Învăţămîntului, o serie de elevi ca Ana Fenoghen, Marian-Augustin Ioan, Angelica Mihalcea, Delia-Monica Drăgan, Maria Luchian ş.a. au participat cu creaţii originale, apreciate şi premiate de multe ori.

Doi ani consecutivi — 1997 şi 1998 — în cadrul concursului de creaţie al redactorilor revistelor şcolare de la Iaşi (Ciric) elevele Veronica Gavrilă şi Alina Constantinescu (clasa a XII-a H) au obţinut premiul I la poezie şi, respectiv, premiul I la eseu. Elevei Veronica Gavrilă i-a apărut, în 1998, placheta de versuri *Aripă de gînd*.

O realizare deosebită de-a lungul anilor o constituie participarea cu succes la concursul interjudeţean de literatură „Panait Cerna", organizat de Consiliul Judeţean de Cultură. Marian-Augustin Ioan a cîştigat, ca elev, de două ori premiul I la poezie, iar recent Cătălin Bejenaru — premiul al II-lea, precum şi Cristian Bucur — premiul al II-lea la eseu (în absenţa premiului I). Iulia Vladimirov — premiul I tot la eseu.

Prin strădania de a da glas, în creaţiile lor, unor sincere gînduri şi generoase sentimente de dragoste de ţară şi de limbă românească, elevii — „tinere condeie" — fac dovada unor nobile „aspiraţii" spre perfecţiune, bine şi adevăr, dreptate şi omenie, sensibilitate şi frumos.

DE LA CORESPONDENŢII NOŞTRI

Sfîntu-Gheorghe

Pentru toată spiritualitatea românească, anul 2000, punte de legătură între milenii, are profunde semnificaţii în planul conştiinţei, prin situarea acestui moment semnificativ sub autoritatea tutelară a spiritului eminescian.

Filiala Covasna a Societăţii de Ştiinţe Filologice şi Liceul „Mihai Viteazul" din Sfîntu-Gheorghe, reprezentat de un inimos colectiv de dascăli — prof. Luminiţa Cornea, Cristina Macrinici, Dora Frăţilă, Ligia Ghinea, Marianne Iliescu, Carmen Simulescu, Maria Stoica, Gabriela Marincaş, Carmen Opaiţ — împreună cu numeroşi elevi, a derulat, încă de la începutul anului, acţiuni situate sub egida generoasă a „Anului Eminescu", în cadrul unui amplu proiect ce şi-a propus parcurgerea unui complex program aniversar, desfăşurat pe etape.

Pe data de 25 martie, a.c., a avut loc o nouă activitate inclusă în modulul I al acestui proiect. Cu această ocazie, liceul nostru a găzduit elevi şi profesori din judeţele Alba, Harghita şi Covasna: Colegiul Naţional „I. Inochentie Micu Clain" din Blaj, Colegiul Naţional „Octavian Goga" din Miercurea Ciuc şi Colegiul Naţional „Mihai Eminescu" din Topliţa, Liceul „Kőrösi Csoma Sándor" din Covasna, acestora alăturîndu-li-se şi alte şcoli din Sfîntu-Gheorghe: Liceul „Mikes Kelemen" şi Şcoala Generală „Várady József".

Toate şi-au făcut simţită prezenţa prin contribuţia efectivă adusă la desfăşurarea programului şi consemnarea unei noi reuşite în seria acestor „întîlniri de suflet" ce adună laolaltă oameni de cultură, profesori şi elevi, veniţi să îşi deschidă cugetul şi simţirea la întîlnirea cu marele poet.

În cursul dimineţii, Liceul „Mihai Viteazul" a fost gazda şi organizatorul Concursului „Mult e dulce şi frumoasă" — concurs ce a propus rezolvarea unor teste-grilă cu analize morfosintactice operate pe textul eminescian. Dintre cei 100 de concurenţi înscrişi, s-au evidenţiat cîştigătorii: l o c u l I — *Margareta Beţa*, Liceul „Mihai Viteazul" din Sfîntu-Gheorghe; l o c u l II — *Delia Istrate*, Colegiul „Inochentie Micu Clain" din Blaj; l o c u l III — *Cristina Cenuşar*, Liceul „Mihai Viteazul" din Sfîntu-Gheorghe.

S-a acordat, de asemenea, un număr considerabil de menţiuni.

După-amiaza, la ora 14, colectivele de redacţie ale revistelor şcolare s-au întîlnit pentru un schimb activ, util şi eficient de experienţă acumulată în domeniul gazetăresc.

Profesorii coordonatori, împreună cu redactorii-şefi ai revistelor *Ecou* (Liceul „Mihai Viteazul", prof. *Luminiţa Cornea* şi *Maria Stoica*); *Hyperion* şi *Şocaţii* (Colegiul „Mihai Eminescu", prof. *Octavian Bucur*); *Stilou* (Liceul „Mikes Kelemen", prof. *Iuliana Nemeş*); *Focus* (Liceul „Octavian Goga", prof. *Nicu Vrabie*); *Liceenii* (Liecul „Kőrösi Csoma Sándor", prof. *Doina Ungureanu*), au făcut cunoscute, în cadrul unei mese rotunde, conţinutul revistei lor, rubricile permanente, fiind subliniat aportul de originalitate al autorilor ce semnează în paginile acestor reviste.

Pe lîngă posibilitatea de a cunoaşte profilul şi configuraţia distinctă a revistelor prezentate la întîlnire, înscrierea lor în circuitul valoric naţional, activitatea a avut rostul de a evidenţia preocupările revistelor legate de aniversarea lui Mihai Eminescu. S-au citit poezii şi eseuri dedicate poetului nostru naţional, impresii de călătorie rezultate din efectuarea excursiilor documentare organizate pe urmele lui Mihai Eminescu — aspect ilustrat îndeosebi de revista *Ecou* a Liceului „Mihai Viteazul".

Oferindu-ne ocazia de a cunoaşte „pe viu" colectivul de redacţie şi pe profesorii care sprijină iniţiativele elevilor, exercitînd cu sensibilitate şi competenţă munca de îndrumare, întîlnirea ne-a oferit prilejul de a cunoaşte îndeaproape sfera de preocupări specifice fiecărei reviste. Totodată, au fost oferite mape ce conţineau ultimele numere apărute; Liceul „Mihai Viteazul" a prezentat chiar şi şpaltul ultimului număr, cu un conţinut îmbogăţit prin adăugarea unor rubrici noi şi atragerea a tot mai mulţi colaboratori.

Ziua s-a încheiat cu un bogat program artistic pregătit de liceul-gazdă şi de elevele Colegiului Pedagogic din Blaj. A fost o atmosferă de emulaţie spirituală pe care au controlat-o cu măiestrie protagoniştii acestui program. Un grup de elevi de la Liceul „Mihai Viteazul", clasele VIII — XII, îndrumaţi de prof. Maria Stoica, a recitat poeme din creaţia eminesciană, reunite sub titlul „Numai Poetul".

După această firească introducere în universul liric al creaţiei eminesciene, elevele de la Colegiul Naţional din Blaj ne-au purtat pe un simbolic itinerariu biografic, oferindu-ne o împlinire armonioasă a cîntecului cu versul scris în tonalităţi eminesciene, de Radu Brateş, poet din Blaj. Drept replică, elevele de la profilul „pedagogic" al Liceului „Mihai Viteazul" au interpretat melodii inspirate de poezia eminesciană, cu acompaniament la chitară, sub îndrumarea profesorului Alexandru Popovici.

Seara s-a încheiat cu un recital oferit de actriţa Valentina Cazacu de la Teatrul „Andrei Mureşanu" din Sfîntu-Gheorghe, cuprinzînd versuri din opera lui Mihai Eminescu şi cea a Veronicăi Micle.

A fost o întîlnire fructuoasă, o risipire generoasă de simţire şi cuget ce a adus bogate reverberaţii, inoculîndu-ne certitudinea permanenţei în conştiinţa spiritualităţii româneşti a creaţiei poetului nostru.

Le mulţumim — pe această cale celor care au dat curs invitaţiei noastre şi au participat la această întîlnire, făcînd posibilă reuşita ei. Mulţumim Ministerului Culturii prin Inspectoratul pentru Cultură al judeţului Covasna şi Ministerului Tineretului prin Direcţia pentru Tineret a judeţului Covasna. Aceste ministere contribuie la finanţarea proiectului nostru, ce se va desfăşura, pe etape, pînă în luna octombrie.

Prof. MARIA STOICA
Prof. LUMINIŢA CORNEA

Şcoala de vară de limba şi literatura română
Sinaia, 16 — 22 iulie 2000

Şcoala de vară „Didactica limbii şi literaturii române", iniţiată şi organizată de Centrul Educaţia 2000+, a avut ca obiectiv discutarea modalităţilor de implementare a noilor curricula de limba şi literatura română în gimnaziu şi în liceu (deocamdată, numai pentru clasele a IX-a şi a X-a).

Desfăşurată în mare parte pe ateliere, Şcoala de vară de limba şi literatura română a urmărit să provoace reflecţia colectivă în ceea ce priveşte oportunitatea noilor programe şcolare (discutate în raport cu politica educaţională actuală, dar raportate şi la curriculumul de limbă maternă din alte ţări), criteriile de alegere a manualelor alternative, locul limbii şi al literaturii române în aria curriculară „Limbă şi comunicare", proiectarea unor unităţi didactice şi a unui curs opţional (în interiorul ariei sau cu discipline din alte arii curriculare), strategii de predare adecvate învăţămîntului centrat pe elev, modalităţi de abordare a textului literar etc. Procesul de predare-învăţare a fost analizat şi din interiorul său, prin discutarea metodelor didactice tradiţionale şi alternative (avantaje, dezavantaje, posibilităţi de aplicare), dar şi prin proiectarea unei teme date. Dezbaterile au fost completate de o prezentare interactivă a primului număr al revistei de didactică a limbii şi literaturii române *Perspective*, realizată de doamna profesoară Monica Onojescu de la Cluj. Discuţiile au evidenţiat oportunitatea acestui proiect editorial menit să vină în sprijinul profesorilor interesaţi de folosirea unor metode didactice moderne în cadrul disciplinei noastre. O abordare cu totul nouă a proiectării didactice a constituit-o organizarea atelierului de licitaţie de idei, realizat prin cooperarea Şcolii transdisciplinare şi a celei de limba şi literatura română. Unele dintre opţionalele transcurriculare proiectate în cadrul acestui atelier au fost cu adevărat remarcabile. Teoria inteligenţelor multiple şi dezbaterea referitoare la metodele de evaluare scrisă şi orală au fost apreciate în mod deosebit de participanţi.

Formatorii (Sofia Dobra, Florentina Sâmihăian, Adriana Ţepelea, Alexandru Crişan, Florin Ioniţă, Liviu Papadima) au fost mereu aproape de membrii grupului, urmărind cu atenţie reacţiile şi nevoile reale de formare ale acestora şi adaptîndu-se din mers cerinţelor apărute.

„Colţul universitarului" a fost onorat de două invitate: prof. univ. dr. Gabriela Pană Dindelegan, care a făcut o analiză a noilor curricula din punctul de vedere al sincronizării acestora cu teoriile lingvistice actuale, şi lector univ. dr. Ioana Pârvulescu, care a vorbit despre diversele prejudecăţi în receptarea literaturii.

Dincolo de calitatea ştiinţifică a cursurilor, marele cîştig al Şcolii de vară a fost iniţierea unui autentic dialog profesional, închegarea unor relaţii interumane deosebite, bază a unor proiecte şi a unor colaborări viitoare. Programul „extracurricular" a fost minuţios pregătit de Centrul Educaţia 2000+, incluzînd concerte, filme, discotecă şi chiar înviorarea de dimineaţă. Şcoala de vară s-a încheiat cu prezentarea unor spumoase programe distractive concepute şi interpretate de echipele fiecărei şcoli (Şcoala de istorie, Şcoala transdisciplinară, Şcoala de ştiinţe şi Şcoala de limba şi literatura română).

Rolul Şcolii de vară nu s-a sfîrşit pe 22 iulie 2000, ea urmînd să fie reiterată într-o formulă de iarnă în care colaborarea proiectată aici să fie pusă în aplicare.

DELIA-MONICA GEORGESCU
Colegiul Naţional „Mihai Viteazul", Bucureşti

Alina Panaitov

S-a născut la 12 septembrie 1985, în București. Este elevă în clasa a VIII-a la Școala Nr. 280 din Capitală. A obținut premii la Olimpiada de limba și literatura română, faza municipală, în anii 1997, 1998 și 1999. Premiu la Concursul interjudețean de limba și literatura română, Pitești, 1988. A debutat în revista *Tradiții*, în anul 1998, din al cărui colectiv de redacție face parte. A fost distinsă cu Premiul I, în 1999, la Concursul de creație „Tinere condeie", faza municipală.

Confuz

Stau bîntuită
de idei
la poarta unui altar mîncat
de patimi
și plîng cu un ochi
dezamăgirea.
Cu palma la tîmplă
smulg un ultim zîmbet
cu celălalt ochi ce rîde
spre neant.

În codru

Pe sub zăpezi frumoasă-i țara,
Tot verzi pădurile de brad
Prin care tainic umblă căprioara
Adumlecînd văzduhul înghețat.

Ca-ntr-un palat de sticlă, fermecat,
Sub gheață curge zăvorît, izvorul.
Lacom și crud, doar lupu-i speriat
Știind că n-o să-l ierte vînătorul.

Spre înserat în codrul de cleștar,
Cînd vîntul scutură de albi fluturi, zada,
Cu mersul lin și grațios apar
Micuțe zîne albe ca zăpada.

Andrei Popete-Pătrașcu

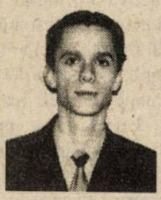

S-a născut în anul 1983, la Tîrgu-Jiu. Este elev la Colegiul Național „Ecaterina Teodoroiu" din Tîrgu-Jiu. A debutat în revista *Studium* din localitate și frecventează Cenaclul literar „Columna" al scriitorilor gorjeni. Colaborează la emisiunea radiofonică locală „Curtea cu prieteni" și la revista *Examene* din București. Laureat al concursului național „Tinere condeie", ediția 2000. Pregătește volumul de debut.

Emoții puse la uscat

Pe sîrma unde odată
își plimba tălpile,
acrobatul și-a pus
rufele la uscat.

În adierea
fostelor aplauze
broboane de emoție
se prelingeau
pe mîneci
sfidînd înălțimea
asemenea unor lilieci...

Erou cubist

Strănutul soarelui
în pînza de pe șevalet
a produs căderea
instantanee a curcubeului;

Lăsînd să-i curgă
vopseaua diluată
în eterul
scrijelit de avioane
în picaj,
a pătat pămîntul
cu imense goluri abstracte.

Oana-Cristina Stoica

S-a născut la 28 martie 1984, la Constanța. A debutat în publicația locală *Mangalia*, în 1999. A obținut premiul II la concursul „Tinere condeie", secția proză, faza județeană, ediția 2000. Anul acesta i-a apărut volumul de proză *Aventurile lui Bobuleț* (București, Editura Remember), ediție trilingvă (română, franceză și engleză), cu ilustrații de Giusepina Drăgoi, în condiții grafice excelente, pe care am primit-o și noi la redacție. Cuvîntul înainte este semnat de profesorul de limba și literatura română al Oanei-Cristina, Emil Corneliu Ninu, din care citãm: „O cruntă suferință fizică a marcat mersul de copilă al autoarei cărții, care acuma ar fi trebuit să fie zburdalnică. În «trupul plăpînd» poartă însă o avere — sufletu-i mare, neliniștit, plin de întrebări, dospind de dorința de comunicare, de schimbul de opinii cu semenii. Cînd nu-i are, privește lumea cu multă curiozitate, descoperind, iar și iar, profunde schimbări, acolo unde ochiul neexersat al altuia nu vede nimic. Deocamdată aleargă după cuvînt, într-un joc ce-i face din ce în ce mai multă plăcere și-i încîntă pe cei din jur, căci din bucuria ei dă ceva tuturor. O proză a sensibilității infantile, ce trece pragul spre o maturitate prea devreme anunțată!" Reproducem primul capitol, din cele patru ale volumului, împreună cu o pagină ilustrată a acestuia, în speranța că aceia care îl vor citi în întregime vor fi fascinați de „aventurile" lui Bobuleț.

AVENTURILE LUI BOBULEȚ

Cap. I Judecata e oloagă, de-ți lipsește-n cap o doagă!

Bobuleț mai stătea încă în brațele mamei sale. El și frații săi locuiau într-o păstaie micuță, agățată de ceva vreme de trupul mamei. Dar, scuzați-mă, nu vi l-am prezentat pe Bobuleț. El era fiul doamnei Petunia, o doamnă drăguță, sădită în parcul cel mare, primăvara trecută.

Era cam sclifosit Bobuleț. I se părea locul cam strîmt și niciodată nu avea loc de frații săi. Prin fereastra păstăii, zărise lumea. Văzuse înălțimile albastre ale cerului și pe toate celelalte frumoase doamne și domnișoare din jurul lor.

Se îndrăgostise, sărmanul!

Își dorea tare mult să plece, să-i spună frumoasei de alături, Pansela, cît de mult o iubește. S-a căznit el o zi-două, dar, de fiecare dată, mama l-a oprit:

— Așteaptă, copile, de te coace, să-ți vină mintea la cap. Altfel, va fi vai de tine!

Dar Bobuleț pace să asculte!

Făcu el ce făcu și, într-o bună zi, scăpă din brațele mamei.

Și-atunci — surpriză! Cum era tare mic, Pansela nici nu avea cum să-l vadă. Era pitic, rotund și negru. Ce mai, o sămîncioară amărîtă!

Mare a fost jalea lui Bobuleț. Spaima a pus stăpînire pe el. Și, ca frica să-i fie mai grozavă, o furnică uriașă se îndreptă spre el. Îl mirosi, îl răsuci, apoi îl apucă în brațe.

— Mda! Cred că vei fi o cină bună pentru puișorii mei!

Bobuleț se îngălbeni. Doamne, ce se va alege de el?

GABRIELA PANĂ DINDELEGAN

Admiterea în facultate. Teste de limba română

București, Editura Humanitas Educațional, 2000, 144 p.

Pentru lingviști numele Gabrielei Pană Dindelegan se leagă de titlul cîtorva cărți de referință în gramatica românească: *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română*, București, Editura Academiei, 1974; *Sintaxa limbii române. Grupul verbal*, București, TUB, 1976; reeditat, Brașov, Aula, 2000; *Sintaxă și semantică*, București, TUB, 1992; *Teorie și analiză gramaticală*, București, Coresi, 1992, 1994; autoarea a integrat abordările descriptiv-tradiționale cu teoria structurală (generativă), propunînd soluții noi de interpretare a unor fapte de limbă și înnoind terminologia românească de specialitate. Pentru generațiile Facultății de Litere București din ultimii vreo 25 de ani, Gabriela Pană Dindelegan este profesorul bine informat și sobru la curs, exigent la examen, care și-a încurajat studenții preferați în a se dedica unei cariere universitare și / sau de cercetare. Pentru cei care nu o cunosc voi adăuga la această sumară carte de vizită un amănunt exterior și administrativ: este șefa catedrei de limba română contemporană.

Recenta sa lucrare, *Admiterea în facultate. Teste de limba română*, se va număra, cu siguranță, printre *cărțile* fundamentale ale *elevului*. Se distinge prin indiscutabilă competență, rigoare, complexitate. Eu văd în acest volum încă o încercare de înnoire a învățămîntului românesc, venită de la o persoană matură și echilibrată, cu o gîndire modernă și originală. Sper să îi convingă pe elevi și pe profesori că gramatica este frumoasă, interesantă, deloc plicticoasă dacă gîndirea este provocată și scoasă din inerție și șabloane; sper să fie un exemplu pentru cei care vor concepe, de acum încolo, subiectele la examene. Cu toții avem de învățat cîte ceva.

Cele 25 de teste propuse abordează toate aspectele principale de limbă prevăzute în programele școlare, de capacitate, bacalaureat, admitere la facultate: morfologie, sintaxă, fonetică și ortografie, lexic, stilistică, într-o ordine tematică (Testul nr. 1 — *Substantiv, adjectiv*. Testul nr. 2 — *Articol*. Testul nr. 3 — *Pronume și adjectiv pronominal* etc.). Cerințele de lucru din cadrul fiecărui test sînt variate ca problematică și modalitate de formulare, grad de dificultate, timp de lucru. Cele 10 „puncte" (cu subdiviziuni) acoperă toate cunoștințele necesare pentru fiecare temă, astfel încît cel care lucrează cu cartea va descoperi ce trebuie să știe la fiecare „capitol" și cum ar putea fi prezentate subiectele la examen. Structurat în felul acesta, volumul permite o recapitulare sistematică a materiei. Formulările subiectelor sînt diverse, de la tradiționalul „Analizați sintactic și morfologic cuvintele subliniate", continuînd cu teste-grilă în care se cere „Încercuiți soluția corectă", exerciții de comparare a unor structuri, de înlocuire, de explicare, de argumentare. Rezolvîndu-le, candidatul învață să citească activ o cerință, cînd încadrarea în subiect apare ea însăși a fi o problemă, se obișnuiește să judece faptele de limbă din perspective multiple. Cei care știu gramatică vor aprecia puterea de sistematizare și creativitatea autoarei în formularea sarcinilor de lucru; cei care nu știu gramatică vor spune, comod, că unele exerciții sînt foarte grele. În mod deliberat autoarea a acordat atenție acelor puncte în care se greșește cel mai des, care generează confuzii, „capcanelor" gramaticii limbii române. În ce mă privește, cred că, atîta vreme cît noțiunile nu depășesc programa, o selecție reală într-un examen se poate face numai prin teste cu grad ridicat de dificultate, pentru a departaja elevii care gîndesc de cei care tocesc, pe cei foarte buni de cei mediocri și slabi; cu toții trebuie învățați că în viață ei sînt cei care se vor adapta diverselor împrejurări și nu invers, că locul în societate și-l vor dobîndi prin ceea ce știu să facă, nu plîngîndu-se mereu nemulțumiți de tot ce e altfel și iese din tiparele propriei gîndiri.

Cartea are o concepție lingvistică bine cristalizată, o orientare didactică bazată pe experiență și urmărită consecvent. Soluțiile oferite (cu puține excepții) sînt cele din gramatica descriptivă tradițională, din programe și manuale; în cîteva locuri ele sînt divergente cu opiniile exprimate de autoare în lucrările sale anterioare. Concesia asumată de Gabriela Pană Dindelegan este însă contrabalansată de ideea mai multor posibilități de interpretare a unor fapte de limbă, de care elevii trebuie să fie conștienți — subscriu cu convingere. Din ignoranța autorilor sau a comisiilor de evaluare, această realitate lingvistică este trecută sub tăcere în manuale, naște întrebări incomode din partea elevilor, confuzie și panică printre profesori, nedreptăți în baremele de corectare. Gabriela Pană Dindelegan formulează chiar cerințe de acest fel: „Există în text o

propoziție care admite dublă interpretare Analizați și explicați în ce constă aceasta" (p. 27). A trecut vremea comentariilor literare învățate pe de rost și, de asemenea, a teoriei gramaticale memorate și recitate „mi-ți-li"; ceea ce nu înseamnă că elevii nu trebuie să cunoască definiții, clasificări, exemple. Accentul se mută însă spre a-i învăța pe elevi să opereze cu definițiile, să clasifice, să dea exemple, să formuleze concluzii. Se verifică astfel în ce măsură anumite concepte au fost interiorizate. De aceea apar cerințe de tipul: „Indicați funcțiile sintactice ale dativului neprepozițional (dați pentru fiecare cîte două exemple, exprimate prin substantiv și prin pronume, acolo unde este posibil)" (p. 11); „Extrageți cuvintele neflexibile și grupați-le după partea de vorbire căreia îi aparține fiecare cuvînt selectat" (p. 15); „Dacă descoperiți în text atribute de alt fel decît cele de tip substantival și adjectival, indicați-le și analizați-le" (p. 39). Acest tip de cerințe solicită gîndirea elevului, pun în evidență raportul dintre sistemul lingvistic și actualizare, antrenează capacitatea de concentrare și atenția.

Printre sarcini de lucru variate, pentru fixare se revine, din diverse perspective, asupra unor probleme de gramatică esențiale și dificile: verbele copulative, formele neaccentuate de pronume, propozițiile necircumstanțiale etc. Textele folosite ca punct de pornire sînt extrase din toate stilurile funcționale: beletristic (M. Eminescu, I. Creangă, I. L. Caragiale, T. Arghezi, M. Preda ș.a.), publicistic, științific, juridic-administrativ; din diverse epoci istorice (Ion Neculce, Al. Odobescu, G. Bacovia, T. Vianu, A. Pleșu ș.a.); altele, pentru a focaliza atenția pe anumite dificultăți de analiză, au fost construite de autoare. Unele dintre texte au fost propuse în ultimii ani la examenul de la Facultatea de Litere din București. Rezolvările testelor și comentariile de la sfîrșitul volumului sînt utile elevilor și profesorilor: explică dificultățile de analiză și soluțiile corecte, oferă modele de rezolvare, permit, prin punctajul propus, autoevaluarea în condiții de exigență maximă. Limbajul este riguros științific, folosind o terminologie de specialitate care ar trebui preluată în școală, unde limbajul gramaticii a rămas în urma altor discipline de studiu, conservator, fără a ține seama de evoluția actuală a limbii.

Titlul cărții este mult depășit de conținutul ei. Testele, indicațiile de rezolvare, comentariile sînt utile candidaților la diverse facultăți la care se dă probă de limbă română, dar, în egală măsură, elevilor care se pregătesc pentru examenul de capacitate, profesorilor tineri care, ieșiți din facultate, învață să fie profesori sau au de susținut examene de definitivat și de grad, profesorilor cu experiență, pentru care gramatica a devenit rutină.

Pe o piață de carte suprasaturată de materiale paraşcolare e, probabil, greu de ales. Celor care aleg după criteriul competenței, corectitudinii, noutății, eficienței eu le recomand această carte.

ANDRA ŞERBĂNESCU

G. G. NEAMȚU

Teoria și practica analizei gramaticale. Distincții și... distincții

Cluj-Napoca, Editura Excelsior, 1999, 512 p.

Cartea lingvistului clujean este o „prelucrare substanțială a uneia mai vechi, apărută cu zece ani în urmă (G. G. Neamțu, *Elemente de analiză gramaticală. 99 de confuzii / distincții*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989[1]), în tiraj mare și epuizată relativ repede din librării" (p. 5). Titlul a fost schimbat din cauza modificărilor operate și completărilor aduse, precum și a lărgirii tematicii abordate.

Ea se adresează unor niveluri convenționale, numite nivel I = cod școlar și nivel II = cod extrașcolar. Nivelul școlar vizează clasele a VII-a, a VIII-a și pe cele din liceele cu profil filologic sau pe cei interesați de studiul gramaticii în vederea unui examen de admitere la o facultate ce prevede o probă de limba română, precum și pe studenții filologi. De asemenea, lucrarea poate servi profesorilor de limba română, institutorilor, „profesioniștilor". Autorul denumește *Analist* pe orice destinatar vizat de nivelul I.

Cartea nu este un manual școlar, ci reprezintă un set de „consultații dirijate în materie de analiză gramaticală" (p. 6). Autorul prezintă explicit raționamentul care stă la baza argumentării diverselor interpretări.

Spre deosebire de prima ediție, în care capitolele sau temele erau grupate sub secțiuni mari: *Substantive, cazuri* (p. 15 — 48), *Articole* (p. 49 — 62), *Pronume, adjective, numerale* (p. 63 — 98) etc., în lucrarea de față temele, notate cu T, sînt tratate independent, fiind în număr de 106 (de exemplu: T0 *Apropo de întrebări*, T1 *Nominativ (Acuzativ) / Genitiv (Dativ)*, T22 *Singular / plural*, T86 *Gerunziul — funcție circumstanțială nemodală / funcție circumstanțială modală)*. Temele sînt precedate de o *Prefață* (p. 5 — 14), încheindu-se cu un *Test-grilă din morfosintaxa propoziției* (p. 485 — 501),

[1] Recenzată de Camelia Stan, în *Limba română*, XXXIX, 1990, 2, p. 151 — 153.

cu scopul didactic de a verifica însușirea cunoștințelor însușite, și cu o *Bibliografie* (p. 502 — 508).

În principiu, succesiunea temelor merge de la morfologie spre sintaxă; de fapt, aproape fiecare temă este de morfosintaxă. Discutarea fiecăreia este organizată în cîte trei secțiuni: A. *Structuri-tip*, B. *Soluții* și C. *Comentariu*.

Ideea de bază a cărții este aceea de a semnala posibilitatea confuziei și de a explica *de ce* se confundă și *cu ce*. „Majoritatea confuziilor reținute în inventar se situează pe axa paradigmatică, respectiv din cele două funcții sintactice sau părți de vorbire este prezentă în text numai una, cealaltă fiind exclusă" (p. 10). Nu lipsesc nici confuzii pe axa sintagmatică și „așa-numitele greșeli inverse" (p. 10), ca pronumele luat drept adjectiv pronominal, predicatul nominal interpretat ca diateză pasivă etc.

Problematica nivelului al II-lea se adresează „profesioniștilor". Este vorba aici de probleme cu mai multe interpretări, unele nerezolvate, altele discutabile, la care autorul susține un punct de vedere, cîteodată de circulație restrînsă, fără a-l prezenta ca adevăr absolut. Valabilitatea relativă a rezolvărilor este semnalată în carte cu un asterisc la denumirea temei: de exemplu, **Element predicativ suplimentar / complement direct (complement circumstanțial de mod)* (p. 384 — 387).

Dat fiind caracterul eteroclit al lucrării, vom face unele comentarii în ordinea paginilor.

Prima temă, *Apropo de... întrebări* (p. 15 — 19) lipsea din prima ediție a cărții. Aici, G. G. Neamțu face o clasificare a întrebărilor care se pun pentru aflarea funcției sintactice sau pentru precizarea cazului: după extensiune, sînt întrebări simple (pronume interogative, adverbe interogative) și întrebări compuse (formate dintr-un cuvînt interogativ și un substantiv, cu sau fără prepoziție), iar, după capacitatea de a identifica o funcție sintactică, ele sînt întrebări specializate (lexicalizate) și întrebări nespecializate (substitute ale mai multor funcții sintactice). Este bine venit avertismentul autorului că între întrebări și funcții nu există, în general, o corespondență biunivocă (p. 18).

Ar trebui să se menționeze în nota de la pagina 21 autorii și lucrările în care articolul nu este considerat o parte de vorbire de sine stătătoare, ci un element component în paradigma substantivului, numit morfem al determinării.

Este utilă pentru analiza gramaticală indicația de a pune întrebarea înaintea sau în stînga regentului (de exemplu: pentru *cartea elevului*... a cui carte? — G — cartea cui? — D — p. 30).

Credem, la fel ca și Camelia Stan *(loc. cit.*, p. 151), că este cam forțată construcția pentru ilustrarea verbelor bitranzitive „Profesorul ascultă copiii lecția învățată" (p. 29). Mai frecvente și mai firești sînt structurile cu complementul direct al persoanei dublat prin pronumele personal neaccentuat: „Profesorul îi ascultă pe copii lecția învățată".

Dativul adnominal învechit din construcția *cumnat mamei mele* este încadrat în „sfera mai largă a dativului posesiv" (p. 33), pentru care autorul propune interpretarea „atribut datival condiționat" (p. 54), spre deosebire de prima ediție, unde opta pentru prioritatea formei în locul sensului, deci pentru complement indirect, nu atribut (p. 44).

G. G. Neamțu este partizanul denumirii diferite a articolului posesiv-genitival: ca *articol posesiv* (cînd este urmat de un posesiv — *meu, tău, său* etc.), ca *articol genitival* (cînd este urmat de un genitiv — substantiv, pronume) și ca *articol ordinal* (cînd apare în calitate de element component al numeralului ordinal) (p. 79).

Se vorbește despre o „posibilă calitate a lui *de* din construcțiile de tip *o prietenă de-ale mele* de element relațional devenind un cuvînt de umplutură, un *de* expletiv" (p. 82 — 83).

Tot spre deosebire de prima ediție, în care nu se comentează particula terminală *-a* ca element de deosebire dintre pronume și adjectiv pronominal, aici aceasta este denumită „amplificativ pronominal" (p. 85), o formulă care ni se pare potrivită.

Deși este adevărat că în cazul adjectivului pronominal de întărire „nu putem vorbi, în plan sincronic, de o conversiune", credem că este utilă precizarea că, diacronic, procesul a fost acesta. Recomandarea ca adjectivelor pronominale să li se dea formă în denumiri economice, de adjectiv demonstrativ, adjectiv interogativ etc. nu corespunde caracterului formativ al lucrării. Utilizarea termenului întreg, *adjectiv pronominal demonstrativ* etc., fixează în memoria celui care învață procedeul conversiunii.

Nu credem că pronumele posesiv se utilizează la plural „mai rar" (p. 96); cel puțin în limbajul popular are o prezență suficientă.

Deși a fost semnalată (vezi Camelia Stan, *loc. cit.*, p. 152) greșeala interpretării ca adverb relativ a lui *cum* din exemplul „Apostrofează pe care cum îl vede", *cum* continuă să fie înregistrat în această calitate (p. 202).

De asemena, deși observația a mai fost făcută (vezi Camelia Stan, *loc. cit.*, p. 152), în carte continuă să apară afirmația că un complement circumstanțial de mod nu se poate exprima prin adjectiv (p. 295); dar complementul circumstanțial de mod comparativ se poate exprima astfel.

Ar fi util de precizat că subiectul inclus cu conținut nedeterminat din proverbe, maxime etc. chiar se numește subiect nedeterminat (p. 320).

Credem că era necesară şi discutarea verbului *a trebui*, deoarece şi el prezintă dificultăţi în analiză.

În carte apar destul de multe greşeli de tipar. Enumerăm cîteva: împărţirea cuvîntului *cel* în silabe (*c-el*, p. 357), *ştinţe* pentru *ştiinţe* (p. 13), *faşă* pentru *faţă* (p. 16), *sintactic* pentru *sintactică* (p. 26), *particpiu* pentru *participiu* (p. 27), *funcţinoal* pentru *funcţional* etc.

Ca şi prima ediţie, lucrarea lui G. G. Neamţu, *Teoria şi practica analizei gramaticale* depăşeşte — în mod programatic de această dată — nivelul de îndreptar explicativ pentru nivelul şcolarilor. Utilă deci atît „analistului", cît şi specialistului şi interesantă deopotrivă, cartea poate constitui un model de problematizare a analizei gramaticale.

VERA NĂSTASE

N. STEINHARDT

Dumnezeu în care spui că nu crezi... Scrisori către Virgil Ierunca (1967—1983)

Bucureşti, Editura Humanitas, 2000, 304 p.

Deşi merita, dacă nu un veritabil cuvînt înainte, măcar un efort de actualizare (în lipsa unui astfel de text, îngrijitoarea ediţiei a inserat drept prefaţă articolul *N. Steinhardt şi „dreapta socotealâ"*, din volumul lui Virgil Ierunca *Subiect şi predicat*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1993, p. 233 — 244), publicarea corpusului celor 250 de scrisori ale lui N. Steinhardt poate fi socotită un eveniment editorial, graţie celorlalte calităţi ale cărţii: acurateţe, aparat critic adecvat (Monica Manu a alcătuit aproape 1000 de note şi peste 600 de indice de nume), prezentare fără cusur (hîrtie de calitate, coperţi atrăgătoare — concepţia grafică aparţine Ioanei Dragomirescu Mardare, iar fotografia autorului de pe coperta întîi a fost realizată de Mihai Oroveanu) etc.

Incitantul titlu a fost inspirat de o frază din scrisoarea 161 datată 12 februarie 1976: *Mi-ai scris în repetate rînduri — cinstit, obiectiv, grijuliu de adevăr ce te afli, fair în toate, scrupulos — că nu crezi în Dumnezeu* (p. 197).

Cine este adresantul? Profesoral, am răspunde: Virgil Ierunca (i.e. Virgil Untaru, n. 16 aug. 1920, com. Lădeşti, jud. Vîlcea) este eseist, poet şi — mai ales — critic-instituţie, aflat în exil din 1946; întemeietor de reviste româneşti în Franţa *(Luceafărul, Caiete de dor, Limite, Fiinţa românească, Ethos)*; comentator cultural radio — alături de Monica Lovinescu — la posturile „Europa liberă" din München şi „Radio France International" din Paris; autorul volumelor *Loi, terreur et résistence en Roumanie* (Paris, 1960), *Româneşte* (Paris, 1964), *Piteşti* (Madrid, 1981), *Subiect şi predicat* (Bucureşti, 1993)...

Cu emoţie şi modestie, expeditorul declară: [Virgil Ierunca este cel] *care a dovedit prin toată purtarea lui faţă de mine că ştie atît de bine ierta şi iubi* [...]; [cel] *care greşeşte fantastic în prea buna lui părere despre mine, dar nu se înşală cînd crede că mă număr şi eu printre cei care — tremurînd de spaimă, năduşiţi de groază, porniţi în orice clipă să dea bir cu fugiţii, neîndemînatici, stupizi, buimaci — stau la picioarele scării şubrede şi vor totuşi să încerce a se sui pe ea pînă la trapezul pe care, desigur, nu se vor putea ţine* [...] (scrisoarea 53, 30 noiembrie 1970, p. 102). Regăsim aici ideea din *Jurnalul fericirii* (1991), conform căreia *învăţăturile lui Hristos sînt surprinzătoare şi neaşteptate. Ceea ce se cere creştinului este foarte asemănător cu ceea ce se cere trapezistului: o echilibristică periculoasă la înălţime ameţitoare, fără plasă* [...] *(ibidem*, p. 100). Cît despre necredinţa declarată a intelectualului-adresant (cu vederi de stînga în tinereţe), corespondentul său din Bucureşti comentează: *Aida de! Asta spune-o franţujilor tăi, te-or crede poate. Aici la noi, unde se mai citeşte* Patericul, *se ştie că omul, poate, se leapădă de Hristos ori susţine că nu-*[L] *cunoaşte, dar se mai ştie că nu-i de-ajuns. Mai trebuie, în acest dualism, ca şi Hristos să vrea să fie ruptă ori inexistentă nevăzuta legătură. „S-o fi lepădat el de Mine, Eu de el însă nu!"* (scrisoarea 161, 12 februarie 1976, p. 197).

Cititorul poate găsi în acest corpus epistolar (ce păcat că nu s-au publicat şi răspunsurile! — iată o sugestie pentru eventuala reeditare a cărţii) teme dezvoltate şi în volumul deja menţionat, *Jurnalul fericirii*, dar şi altele, precum: impresii de lectură (Vladimir Streinu, Mircea Eliade, Sorin Titel, Eugen Barbu, Nicolae Breban, Petru Popescu, Marin Preda, Constantin Noica, Sergiu Al.-George, Dinu Pillat, Alexandru Paleologu, Ioan Alexandru), opinii despre publicaţii româneşti şi străine, expoziţii, concerte, conferinţe, filme etc. Să exemplificăm; din prima categorie, despre creştinism: *creştinismul nu e teorie, nu e o doctrină; e o practică, o practică de toate zilele şi de orice clipă. Hristos e cu noi în orice loc, mereu* [...] *amenitatea, gentileţea, politeţea ţin de creştinism: dragostea e în primul rînd amabilă bunăvoinţă, vorbire nerăstită, surîs îmbietor, degajată compasiune, linişte* (scrisoarea 32, 1 martie 1970, p. 71); despre românism: *Dumnezeu m-a învrednicit să am parte de multe daruri. Mă întreb dacă cel mai de preţ şi, în orice caz, fermecător nu este cel de a-mi fi dat putinţa să îndrăgesc fenomenul românesc. Cu încetul, de-a lungul unor ani numeroşi, orbecăind pe meandre*

ciudate, poticnindu-mă în viroage și hîrtoape adînci, ridicîndu-mă, căzînd iar, orbind de-a binelea, surd întîi, apoi deslușind sunetele anevoie, clipind din ochi, bîjbîind, ametit, uluit, apucînd-o aiurea, nebănuind nimic, dar totuși presimțind, apoi deodată trăsnit și luminat, îndrăznesc să cred — nebunul și fericitul de mine — că am ajuns să bat la poarta fermecată a splendorii care se numește a simți și a gîndi românește. Nu eu. Nu eu simt și gîndesc românește. Iluzia aceasta nu mi-o fac. Dar îmi fac alta, la drept vorbind plin de încredere: că știu că există o simțire și o gîndire românească, un cer românesc, 'un farmec românesc, o ‚minunată dulceață românească, sfîșietor și de necrezut de dulce și de blîndă, care ne duce pînă la porțile paradisului — (scrisoarea 33, 22 martie 1970, p. 73). Iată două exemple și din a doua categorie de teme: despre muzică: *acompaniatorul* [Sviatoslav Richter] *vesti cu glas subțire că va cînta de unul singur... Debussy. Și-atunci, brusc, ca din trăsnet, pereții sălii se topiră, plafonul pieri, cerul se deschise. Cohorte de îngeri coborîră din înălțimi. Și, fapt autentic, de nu știu unde, nu știu cum — și se făcuse tîrziu —, sala pe trei sferturi goală se umplu: de oameni? de spirite întrupate? de holograme? de umbre? de năluci?* (scrisoarea 68, 24 aprilie 1971 — data poștei —, p. 118); despre prietenie: *Știi poate că pentru mine diavolul este, mai presus de orice, contabil. Așa încît relațiile noastre de prietenie, relații pe care eu le consider că stau sub semnul miracolului și al harului, ar risca să ajungă — să nu dea Dumnezeu! — sub semnul celei mai nesuferite dintre toate ipostazele demonului: sub al ipostazei contabilicești. Do ut des* [i.e. îți dau ca să-mi dai] *este un principiu sănătos în cadrul economiei [...], dar e o spurcăciune în domeniul relațiilor prietenești, care participă la gratuitatea divină* (scrisoarea 59, 7 februarie 1971, p. 109).

Cîteodată, condeiul lui N. Steinhardt capătă valențe portretistice. Memorabile sînt paginile închinate lui Sergiu Celibidache: *E inimaginabil ce-a făcut S.C. din bucata aceasta* [i.e. „Rapsodia I" de George Enescu]. *A transfigurat-o, a înduhovnicit-o, a recreat-o. Mai întîi a descompus-o în note și măsuri; în jumătăți și sferturi de ton, eleatic; apoi, heraclitean, a reasamblat unitățile în ritmuri de foc, vrajă și esențe. Cum să încerc a-ți spune ce a făcut? A dirijat și rece-structuralist, și nițel ironic-cinic, din tinda conacului boieresc, pentru ca, apoi, surîsului nițel superior să-i urmeze brusc, total, înflăcărarea: a coborît din tindă, s-a prins în horă și a început a juca nebunește, dionisiac — dar, a! aici e secretul — nepărăsindu-și, totuși, inteligența. Și nesolemn — aici e superioritatea față de, bunăoară, Montherlant. Și nici condescendent sau dogmatic-teoretic — și aici e superioritatea față de Tolstoi: scena cu contele Rostov* [din romanul *Război și pace*]. *Sandei, mie, tuturor celor ce încercăm a desprinde caracteristicile fenomenului românesc, executarea lui S.C. — vreau să zic execuția rapsodiei de către S.C. — le deschide o poartă ferecată: ăsta-e Sesamul! Nu, cuvinte nu găsesc, nu mă pot exprima, sînt pierdut, topit, înmărmurit, uluit, făcut praf, galvanizat, învins, răpit [...]. E ca și cum ar fi apărut deodată pe scena Ateneului toți de-a valma: Decebal, Eminescu, Creangă, Urmuz și toate zînele, și toți îngerii păzitori ai meleagurilor și cerul local s-ar fi despicat în zîmbete, stăpînire de sine, tumult, foc, rațiune, eleganță, deasupra unui pămînt duduind de impetuozitate și elan vital. De necrezut! De neimaginat! Covîrșitor. O revelație* (scrisoarea 191, 29 ianuarie 1979, p. 226 — 227).

De bună seamă, scrisorile dețin și acele componente umane — dominante în corespondența oamenilor simpli —: urări ocazionale, cereri (de medicamente, cărți etc.), sfaturi, informații diverse despre prieteni comuni ș.a.m.d. Laolaltă, aceste cioburi alcătuiesc o imagine veridică a omului N. Steinhardt. Ele lasă a se întrevedea o originală concepție despre lume, despre viață, avînd în centru credința. Socotesc, de aceea, potrivit a încheia aceste rînduri cu mărturisirea din scrisoarea 32, 1 martie 1970: *Da, aceasta e lecția finală a vieții, a suferinței. Cu învățătura aceasta m-am ales și eu la sfîrșitul celor cinci ani petrecuți în provincie* [i.e. în temnițele comuniste]. *Doar cinci; puțin. Dar a fost de ajuns ca să-mi devină — cu harul lui Dumnezeu — nesuferită orice lovire sau jignire a unei ființe, orice (cît de mică) violență, bruscare, insultă, vorbă urîtă. N-am știut. Cînd am plecat de acasă n-am știut. Habar n-aveam. Dar acum știu. Știu că orice ură, orice aversiune, orice ținere de minte a răului, orice lipsă de milă, orice lipsă de înțelegere, bunăvoință, simpatie, orice purtare cu oamenii care nu e la nivelul grației și gingășiei unui menuet de Mozart sau de Boccherini este un păcat și o spurcăciune. Nu numai omorul, rănirea, lovirea, jefuirea, înjurătura, alungarea, dar și orice vulgaritate, desconsiderarea, orice căutătură rea, orice dispreț, orice rea dispoziție este de la diavol și strică totul* (p. 71).

MIHAI FLOAREA

Curier

Cristina Ivanciu Bârlădeanu, Colegiul Dobrogean „Spiru Haret", Tulcea. Condei sigur, poeme autentice, mod personalizat de trăire și exprimare a experiențelor adolescenței. Aș dori date referitoare la concursuri, colaborări la reviste etc., pentru a ști dacă te încadrezi la rubrica „Tinere talente" sau la „Debut".

Andrei Popete-Pătrașcu, Colegiul Național „Ecaterina Teodoroiu", Târgu-Jiu. Viziune originală, simț al metaforei, expresie coerentă. Una dintre poezii va fi publicată la rubrica „Tinere talente".

Oana-Cristina Stoica, Mangalia. *Aventurile lui Bobuleț* recomandă o tînără prozatoare cu nerv și sensibilitate. Am întreprins o mică experiență de receptare, citindu-le cîtorva copii. Le-au ascultat cu atenție și și-au exprimat admirația față de mintea care le-a născocit. Le-am recomandat pentru publicare la rubrica „Tinere talente".

Lăcrămioara Pavăl, Liceul Teoretic „Mihai Eminescu", Botoșani. Ai ceva de spus, lucruri originale, care te exprimă. Poemul *Răsărit*, ales spre a fi publicat la rubrica „Debut" în numărul următor al revistei, denotă un simț al elementelor pe care numai cei înzestrați pentru poezie îl au (așa cum spune G. Bachelard). În cuprinsul acestui răspuns, îmi permit să exemplific un mod de trăire a relației cu cartea impregnat de *lirism autentic*, folosind versuri din poemul tău *Singurătăți*: „Prietene / Sărmane amic / Tovarăș de singurătate / Prăfuit ceaslov / Din vremuri apuse / Îngălbănit de colb / Găurit de vreme / Mulțumesc / Pentru lumea de vise / Pentru lumea de dor / Pentru lumea de stele".

Mica antologie de versuri a taberei naționale Poiana Pinului — Buzău (Cristian Neagoe, București, *Ioana Văcărescu*, București, *Tudor Tomozei*, București, *Irina Șerban*, Bîrlad, *Bogdan Fabian*, Onești, *Adina Huiban*, Vaslui, *Constantin Bănescu*, Tîrgoviște, *Gianina Ivan*, Călărași, *Mihaela Coman*, Vaslui, *Bianca Stan*, Reșița, *Gențiana Baciu*, Ploiești, *Ramona Tinei*, Onești, *Dan Sava*, Piatra-Neamț, *Camelia Avram*, București) reprezintă o acumulare de sensibilitate și talent. În acest context, îmi apar ca remarcabile poemele: *Cîntec pentru Estera (XVI)*, de Constantin Bănescu; *Tainic sărut*, de Gianina Ivan; *Elegie*, de Dan Sava.

Roxana Bucată, Cenaclul Palatului Copiilor, Vaslui. *Nu mă aștepta* relevă un umor liric de calitate: „Se-nvîrte în jurul / vîrstei tale / un ac de siguranță / pentru bradul de Sf. Viitor / ce așteaptă în colțul / pînzelor de păianjen / Nu mă aștepta / în seara aceasta!". Eu aștept să-mi mai trimiți poeme.

Cătălina Viorica Buică, Colegiul Național „Mihai Viteazul", București. Caietul trimis conține muguri de poezie adevărată. Din păcate, de cele mai multe ori, imaginile nu se lasă reciproc să crească, nu sînt compatibile. Ele ar trebui să se ajute unele pe altele pentru a sugera un sens, firește inefabil, așa cum se întîmplă în exemplele care urmează: „Am prins un șarpe / pe piciorul drept / și altul / pe mînă căci / sînt regina / șerpilor din mine / și din tine. / Mirosind a ploaie / urc în barca / condusă de / cobra noastră personală / și mă duc / spre pămîntul dintre ape. / Voi dansa cu șerpii / pe muzică / de lună moartă"; „Cerul plînge cu lacrimi de foc, / iar ele cad pe aluatul fraged al pămîntului / și-l ustură. / Pămîntul țipă. / Cerul nu aude, e atît de departe!".

Diana Cojocaru, Liceul „Mihai Eminescu", Constanța, *Lavinia Alexa*, Liceul Teoretic „Traian", Constanța. Vă rog mai trimiteți, spre a-mi putea forma o opinie.

Achimov Jan / Jean (Decide-te!), Colegiul Dobrogean „Spiru Haret", Tulcea. Nu știu pentru ce rubrică ai trimis poemele. Dacă ar fi să te încadrezi la „Debut", aș alege poeziile mai elaborate, *Încercînd să mă-nțelegi (stănesciană)* și *În ritm de mult apus*. În celelalte, am senzația de încoerență. Poezia exprimă *o altfel de coerență* decît cea a lumii obișnuite, dar *o coerență!*

Cătălin Băjenaru, Colegiul Dobrogean „Spiru Haret", Tulcea. Talent și umor *(Ca un dop de șampanie, Înfrigurare, Autoportret)*, amenințate de imixtiunea facilului *(Înviere)*. Mai trimite!

Anca Popa, Liceul „Roman-Vodă", Roman. Mi-a plăcut *Baladă*, pentru eleganța cu care expresia dă corp unei viziuni poetice. Mai trimite, vreau să mă edific.

Alina Ocheșel, Colegiul Dobrogean „Spiru Haret", Tulcea. *Necuvintele* lui Nichita Stănescu sînt *cuvinte încă neinventate*, pentru înțelesurile noi pe care el, poetul, le întrevede în goana sa după inefabil. Autorul aproximează aceste *necuvinte* prin construcții sintactice complexe și subtile, realizate cu vorbele limbii noastre. Punînd, pur și simplu, negații în fața cuvintelor, sîntem departe de a construi acea *poezie metalingvistică* pe care o visa Nichita Stănescu. Mai aproape de spiritul maestrului îmi par a fi *Adulter în timpul-lut* și *Bumerang naiv*.

Cristina Dumitru, Școala Normală, Tîrgoviște. Tu vezi o lume care crește sub ochii tăi și încerci să ne faci și pe noi s-o vedem. Mai elaborat ca expresie mi se pare poezia *Orele florii de piatră*. Te rog mai trimite!

Marianne M., București. Genul de poezie pe care îl încerci cere să dai corp, concretețe, viață din viața ta unor abstracțiuni. Există pericolul de a-i da cititorului senzația de uscăciune a ideilor și a sufletului; capcană pe care ai reușit s-o eviți în *Nenaștere* și — parțial — în *Caut*. Mai trimite!

Marius Mureşan, Liceul „Mihai Eminescu", Botoşani. Această poezie concentrată are nevoie — spre a i se compensa scurtimea — de o forţă realizabilă în viitor, dacă e să mă conduc după semnele bune conţinute în versurile: „Ploile curg / pe stîncile ocultate ale sufletului"; „O scenă, / care-şi macină personajele / În moara ireală a realităţii"; „Arbore al vieţii / Eu sînt / „Eu sînt" / Este vîrful copacului / De deasupra blocurilor morminte". Dacă nu te deranjează un sfat, ţi-aş sugera lecturi de filozofie, alternînd cu momente de reflecţie, meditaţie, vizualizare.

Gabriel Berceanu, Colegiul „Barbu Ştirbei", Călăraşi. Sigur trebuie să reînvăţăm să ne iubim cultura. Sigur nu ne putem cuceri dreptul la identitatea europeană (nu putem fi cetăţeni ai Europolisului) fără a ne regăsi identitatea naţională. Tradiţia noastră culturală ne obligă însă la a ne afirma ceea ce M. Eminescu, comentîndu-l pe T. Maiorescu, numea „naţionalitatea în marginile adevărului". Din nefericire, „Mîndria de a fi român" este o sintagmă declarativă şi festivistă care s-a încărcat de toate conotaţiile naţional-comunismului, devenind chiar agresivă. Mai trist încă, poezia ta cu acest nume *nu satisface criteriile estetice:* ea declară, nu sugerează; ea ritmează şi rimează nişte idei (respectabile), dar nu „trezeşte poezia din noi", cum ar trebui s-o facă lirismul autentic în concepţia lui Nichita Stănescu, alt reprezentant al tradiţiei noastre poetice de valoare europeană. Enescu — autorul lui *Oedip*, Eminescu — cel care a scris *Odă (în metru antic)* şi Grigorescu — rafinatul format la şcoala impresionismului, s-ar simţi tare săraci citind: „Oamenii au dreptul să fie. / Ei pot surîde vieţii iar, / Bogaţi, săraci, fără habar / Fără să aibă-n ei trufie. / Tu eşti român".

Hai să ne iubim patria scriind bine! Vorba lui Nichita Stănescu: „patria mea este limba română". Nu „limba de lemn", ci limba flexibilă, predispusă la joc şi metafore, suculentă prin tradiţie, muzicală, încărcată de sensuri alternative şi vie.

Valentina Plînge, Colegiul Dobrogean „Spiru Haret", Tulcea. Ciocnirea spontană a cuvintelor care irup fără control poate să producă un text cu valenţe poetice doar dacă ţi-ai hrănit cu grijă propriul inconştient, încorporînd porţii mari de cultură. Cred că mai ai nevoie de experienţă şi de reflecţii atît poetice, cît şi pur lingvistice pentru a ajunge la performanţe în acest fel de scriere.

Cristina Catană, Cenaclul „Săgetătorul", Bucureşti. Versuri cam declarative, cu alte cuvinte, mai ai ceva drum pînă la poezie. În plus, nu cred că pot admite, nici ca licenţă poetică, „*Mai mi-a* rămas prietenă iubirea". Nu ţi se pare că „*Mi-a mai* rămas prietenă iubirea" sună mai bine, în banalitatea corectitudinii sale gramaticale?

Delia Doina Mihalache, Bîrlad. Poezia care a ajuns la mine, *Biblioteca*, sună a proză rimată, aşa cum o exemplifică strofa ce urmează: „Pe rafturi stau cărţi prăfuite poate, / Dar viaţa din ele e fără de moarte / Veşnicia izbucneşte dintre filele-ngălbenite, / Comori de cuvinte stau între coperţi aurite, / şi mă îndeamnă: gîndeşte!". Se poate scrie şi altfel, pe aceeaşi temă. Citeşte, te rog, răspunsul pe care l-am dat *Lăcrămioarei Pavel*, tot în această rubrică.

Elena Păun, Colegiul Naţional „Ion Maiorescu", Giurgiu. Ceea ce am primit arată o *relativă* uşurinţă a versificării. Spun relativă, pentru că rima şi ritmul şchioapătă, uneori, fără a servi scopul exprimării unor sensuri subtile, ca în acest exemplu: „Dragoste de înger ucis / Voce de sfînt paradis... / Cupola asta desparte / Rugăciunea umilinţei înaripate / *De tot ce nu-i permis să ne atingem*" (s.n.).

Ionela Săndulean, Liceul Teoretic, Urziceni. Din tot ce mi-ai trimis, am ales aceste imagini: „ameninţătoare ceaţă / mă orbeşte [...], se transformă-n viaţă"; „sîngele cerului / se scurge spre inima sa" (inima copilului — n.n.). Cred că ar trebui să citeşti mai multă poezie şi să reflectezi mai mult asupra ei.

Anfisa Erast, Ghindăreşti, judeţul Constanţa. Dragă Anfisa, dacă iubeşti literatura, începe prin a o citi cu mare atenţie. Citeşte un poem de mai multe ori, vei înţelege mereu ceva nou. Scrisul vine după aceea. Ai răbdare, deocamdată poemele tale nu sînt publicabile. Încerc să te ajut, lucrînd puţin pe două dintre poeziile tale. Am extras versurile cele mai bune din *Chinuiţi de soartă* şi le-am alăturat astfel încât să semene a poezie: „Mocnesc lacrimile / în soba stinsă / o lumînare / mîngîie umbrele / plîns de copil / pisica-i toarce nesfîrşit la picioare / totu-i tristeţe, tristeţe, apăsare". Am procedat la fel cu poezia *Te caut în zadar:* „Aştept, aştept, la nesfîrşit / vîntul aduce nesperarea / Şi lacrimi cad în glastre / Flori veştede răsar / Auzi oftatul lor arar". Cît despre desen, priveşte cu atenţie în jurul tău şi încearcă să desenezi ce-ai memorat. E mai bine aşa, ştiu acest lucru de la un pictor. Mai scrie-mi cînd crezi că trebuie s-o faci. Mult, mult succes!

Elena Colan, Liceul „Carol I", Craiova, *Indira Abdulvoap*, Mangalia, *Anamaria Pop*, Liceul Grupului Şcolar Forestier din Sovata, *Ancuţa Mărculescu*, Vălenii de Munte, jud. Prahova, *Ioana Oprescu*, Liceul Teoretic din Mehadia, jud. Caraş-Severin, *Dragoş Vizireanu*, Bucureşti, *Nathalia Rios Del Martin*, com. Modelu, jud. Călăraşi, *Emilia-Oana Drăjneanu*, Teişani, jud. Prahova. Deocamdată, ceea ce scrieţi reprezintă încercări modeste de versificare.

CARMEN-MARIA MECU
Bucureşti

Calendar literar 2000

15 ianuarie — 150 de ani de la naşterea lui Mihai Eminescu (m. 1889), poetul nostru naţional, care, în opera poetică, în proză şi în publicistică, a întruchipat gîndurile şi sentimentele poporului român, idealul său de libertate, suveranitate şi independenţă, „sinteza sufletului românesc", cum l-a caracterizat N. Iorga în 1934. Anul 2000 este declarat de către Guvernul României „Anul Eminescu", aniversare înscrisă în calendarul UNESCO.

15 februarie — 160 de ani de la naşterea lui Titu Maiorescu (m. 1917), unul dintre cei cinci fondatori ai Junimii, îndrumător şi critic al revistei *Convorbiri literare,* în care s-au afirmat scriitorii clasici ai literaturii române: M. Eminescu, I. Creangă, I. L. Caragiale şi I. Slavici. Despre activitatea critică a lui Maiorescu, Eminescu scria în 1871: *„Principiul fundamental al d-lui Maiorescu"* este *„naţionalitatea în marginile adevărului".*

23 mai — 120 de ani de la naşterea lui Tudor Arghezi (m. 1967), unul dintre cei mai mari poeţi români, după Eminescu, prozator de mare talent, pamfletar incisiv. A debutat editorial la 47 de ani cu vol. *Cuvinte potrivite.* Poetul a realizat o sinteză între tradiţional şi modern în lirica interbelică, a încurajat tinere talente în ziarul *Bilete de papagal.*

22 august — 110 ani de la moartea lui V. Alecsandri (n. 1821), reprezentant de frunte al curentului istoric şi popular promovat de *Dacia literară* a lui M. Kogălniceanu. Alecsandri a publicat prima culegere de *Poezii populare. Balade. Cîntece bătrîneşti* (1852), apreciată de Titu Maiorescu în *Convorbiri literare,* a deschis noi orizonturi în poezie, proză şi dramaturgie. Eminescu l-a numit pe Alecsandri în *Epigonii* „rege al poeziei".

5 noiembrie — 120 de ani de la naşterea lui Mihail Sadoveanu (m. 1961), autorul unei opere vaste, cuprinzînd schiţe, nuvele, povestiri, romane, poezii, pagini de memorialistică, piese de teatru, articole de atitudine, conferinţe, interviuri. Opera sa este o sinteză a vieţii poporului român, din cele mai vechi timpuri şi pînă în prezent, din perspectivă epopeic-mitologică.

27 noiembrie — 60 de ani de la asasinarea, de către legionari, a lui Nicolae Iorga (n. 1871), istoric de prestigiu internaţional, poet, dramaturg, critic şi istoric literar, memorialist, autorul unei impresionante opere alcătuite din peste 1250 de cărţi şi 25.000 de articole, membru al Academiei Române, membru de onoare al multor academii şi societăţi savante, deputat în Parlamentul României reîntregite, prim-ministru, conducător de ziare şi reviste, între care *Sămănătorul* şi *Neamul românesc,* susţinător consecvent al drepturilor românilor la libertate şi independenţă naţională.

În atenția profesorilor

Societatea de Ştiinţe Filologice va continua să editeze în 2001 revistele trimestriale *Limbă şi literatură* şi *Limba şi literatura română*, străduindu-se să răspundă cît mai eficient exigenţelor impuse de noua orientare a învăţămîntului, solicitînd, în acest scop, cadrelor didactice articole şi studii în strînsă concordanţă cu obiectivele modernizării mijloacelor de predare-învăţare, care să permită o corectă înţelegere şi aplicare a cunoştinţelor teoretice în raport de complexitatea fenomenelor lingvistice sau literare, adaptate la fiecare nivel de pregătire şcolară. De aceea, vă rugăm ca articolele trimise spre publicare să fie adaptate spiritului noilor programe de gimnaziu şi de liceu, astfel încît materialele să nu fie simple comentarii ale textelor din manuale, ci să vizeze în primul rînd strategii didactice diferite de abordare a acestora.

O atenţie deosebită se va acorda pregătirii examenelor de capacitate şi de bacalaureat, ştiut fiind că noul sistem de evaluare determină unele dificultăţi de înţelegere sau de aplicare a standardelor prevăzute pentru probele de limba şi literatura română.

Cu sprijinul unor specialişti în domeniu, unii dintre ei cu responsabilităţi în cadrul instituţiilor abilitate să promoveze reforma în învăţămînt, sperăm să oferim profesorilor şi elevilor cît mai multe informaţii şi elemente concrete privitoare la acest proces.

Pentru anul 2001, cititorii noştri se pot abona la revistele menţionate mai jos, direct la sediul **Societăţii de Ştiinţe Filologice, B-dul Schitul Măgureanu, nr. 9, sector 1, Bucureşti, sau la telefon (01) 315.17.92,** pînă la 31 decembrie 2000, astfel:

1. *Limbă şi literatură* (20.000 de lei exemplarul, 4 volume x 20.000 = 80.000 de lei abonamentul anual).
2. *Limba şi literatura română* (15.000 de lei exemplarul, 4 numere x 15.000 = 60.000 de lei abonamentul anual).

Comenzi se pot face şi la oficiile poştale; numere de catalog: 7057 — *Limbă şi literatură* şi 7058 — *Limba şi literatura română.*

Volume destinate examenelor de capacitate şi de bacalaureat

- *Bacalaureat 2000. Limba şi literatura română. Teste şi bareme,* autori: Florin Ioniţă şi Adrian Săvoiu, preţ: 40.000 de lei. **Contravaloarea volumelor comandate se depune, numai pentru acest titlu, în contul nr. 2511.1 — 1632.1/ROL, deschis la B.C.R., Filiala Sector 2, Bucureşti, aparţinînd firmei Fortune International, coeditor al acestei lucrări.**
- *Capacitate 2000. Limba şi literatura română. Teste şi bareme* (vocabular, fonetică, morfologie, sintaxă, tipuri de subiecte posibile şi îndrumări de rezolvare, modele şi bareme de corectare şi de notare), autori: Andra Şerbănescu şi Mihail Stan, preţ: 35.000 de lei.

Titularii de comenzi (abonamente) a căror valoare depăşeşte 1.000.000 de lei beneficiază de o bonificaţie de 15%, care se calculează de către S.Ş.F. la trimiterea coletului contrarambURS sau de către titular la depunerea sumei în contul S.Ş.F. nr. 2511.1—570.1/ROL, deschis la Banca Comercială Română, Filiala sector V, Bucureşti.

I.S.S.N. 0254 — 4741 **Lei 10 000**

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

4
2000

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

SOCIETATEA DE ȘTIINȚE FILOLOGICE DIN ROMÂNIA

COLEGIUL DE REDACȚIE

SILVIU ANGELESCU, GHEORGHE ANTONESCU (Slobozia), MIRCEA BREAZ (Cluj-Napoca), ION BUZAȘI (Blaj), TEODOR CAPOTĂ (Cluj-Napoca), OCTAVIA COSTEA, MIHAI FLOAREA, ION HANGIU (redactor fondator), MARIN IANCU, FLORIN IONIȚĂ, NICOLAE MĂTCAȘ (Chișinău), NICOLAE I. NICOLAE, TUDOR OPRIȘ (membru fondator), GABRIELA PANĂ DINDELEGAN, LIVIU PAPADIMA, GH. PITIGOI (Rm.-Vilcea), GEORGE ȘOVU (membru fondator), AL. TUDORICĂ

REDACȚIA

FLORENTINA SÂMIHĂIAN — redactor, MIRCEA FRÂNCULESCU — redactor-șef

Revista LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ este editată de Societatea de Științe Filologice, cod 848 866. Redacția și administrația: Bd. Schitul Măgureanu, nr. 9, sector I, cod 70 761, București, tel. (01) 315 17 92, cont B.C.R. nr. 2511.1—570.1/ROL, Filiala sector V, București.

Culegere și tehnoredactare computerizată: CARMEN BÎTLAN

LIMBA ŞI LITERATURA ROMÂNĂ

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ PENTRU ELEVI

ANUL XXIX, NR. 4 (OCTOMBRIE — DECEMBRIE), BUCUREŞTI, 2000

Sumar

Gramatică, vocabular

GABRIELA PANĂ DINDELEGAN — Dificultăţi în analiza sintactică a frazei (I) 3
NARCISA FORĂSCU — Categorii semantice: antonimia 9
ANGELA BIDU-VRĂNCEANU — Familia lexicală (de cuvinte) 15
ELEONORA ZAMŞA — Accidente sintactice: *anacolutul* 17

Stil, compoziţie

LILIANA IONESCU-RUXĂNDOIU — Principii de bază ale comunicării (II) 19
ADRIAN SĂVOIU — Discursul oratoric 22
LAURENŢIU MIHAI GÂNJ — Cuvînt, limbă şi vorbire în proverbele româneşti (I) 24

Analize, sinteze

IRINA VIDA — Nichita Stănescu: „Emoţie de toamnă“ 28
GHEORGHE LĂZĂRESCU — Valenţele studiului de text (exemplificate printr-o povestire din *Hanu Ancuţei*) 29
ADINEL-DORIN BRUZAM — Mit şi structuri mitologice în nuvela „La ţigănci“ de Mircea Eliade 31
IRINA GHIORGHIASA — Simona Popescu: „Despre mine aş fi vrut să scriu despre tine“ 34

Concursuri, examene

MIHAIL STAN — Observaţii asupra probei de limba şi literatura română pentru examenul de Capacitate 2001 37
FLORIN IONIŢĂ — Examenul de Capacitate 2001 40
Bacalaureat 2001. Probă scrisă la limba şi literatura română. Propunere a Grupului permanent de lucru de la S.N.E.E. pentru sesiunea iunie — iulie 2001 45
ANDREEA SOARE RADU — Subiectele pentru proba de limba română la examenul de admitere la Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, Universitatea din Bucureşti, sesiunea septembrie 2000 48
MIHAELA MIRON-FULEA — Proba de limba română la concursul de admitere la Facultatea de Litere din Bucureşti, Departamentul de studii culturale europene 51

De la corespondenții noștri 55

Debut

LĂCRĂMIOARA PAVĂL — Răsărit 61

Tinere talente

COSTINA SPIRIDON — Povestea din palmă; La origine 61

Însemnări pe marginea cărților

ANDRA ȘERBĂNESCU, *Cum se scrie un text* (Adriana Stoichițoiu Ichim); NICOLAE MECU, *Iacob Negruzzi sau vocația comunicării* (George Mirea) 62

Dificultăți în analiza sintactică a frazei (I)

GABRIELA PANĂ DINDELEGAN
Universitatea din București

1. Recunoașterea și delimitarea, în cadrul frazelor, a propozițiilor componente este o operație care, în majoritatea cazurilor, se face fără dificultate, grație faptului că elementele de relație de la nivelul frazei: conjuncții și locuțiuni conjuncționale (coordonatoare sau subordonatoare) și relative (pronume, adjective pronominale, adverbe relative) au, în general, o topică *fixă*, la începutul propoziției pe care o introduc și o leagă de altă sau de alte propoziții din frază, funcționînd ca demarcatori de propoziții, ca niște „borne" care indică exact limitele unei propoziții. Fraze oricît de ample sînt ușor de segmentat prin luarea în considerare a poziției elementelor de relație din frază, care indică obligatoriu *începutul* unei propoziții. Astfel, în fraza:

(1) *Această influență a strîntei cercului luminos este așa de hotărîtoare [1]/, **încît** trebuie [2]/ **să** fie adevăratul punct de plecare al cunoștinței de oameni [3]/ **și** este numai de mirat [4]/ **cum de** nu s-a simțit pînă acum marea însemnătate [5]/ **ce** o are pentru toate explicările psihologice posibile [6]/ **și cum de** nu a intrat încă în domeniul cunoștințelor comune ca un adevăr elementar [7]/. (T. Maiorescu),*

deși amplă, limitele dintre propoziții sînt clare, fiecare nouă propoziție fiind marcată de un element de relație. Pe lîngă limita dintre propoziții, elementul de relație indică și tipul de raport sintactic: subordonare, în cazul conjuncțiilor *încît, să* sau al locuțiunii conjuncționale *cum de;* coordonare, în cazul conjuncției *și*; cînd apar ambele elemente (vezi *și — cum de*), cel de a doilea exprimă subordonarea, iar primul, coordonarea între propoziții subordonate de același fel și avînd același termen regent.

O situație puțin diferită apare în cazul procedeului stilistic al „izolării subordonatelor", unde conjuncția subordonatoare apare după punct, într-un fragment de frază lipsit de suportul propoziției principale. Astfel, în fraza:

(2) *Singură știința, în înțelesul strîns al cuvîntului, ar fi chemată [1]/ **să** aducă aici o îndreptare [2]/. **Căci** o notă caracteristică a științei este anume de a prinde și de a rezuma rezultatul a mii de cazuri individuale sub o singură formulă generală și de a scuti astfel pe om de o mare pierdere de timp și de puteri [3]/. **Din care cauză** între adevărata știință și viața practică nu poate fi niciodată antagonism [4]/ ... (T. Maiorescu),*

două elemente subordonatoare (*căci, care*) apar după punct, nefiind, în limitele segmentului cuprins între două puncte, susținute sintactic de nici o propoziție principală. Absența principalei impune „legarea" lor de fragmentul anterior, de unde își procură nucleul sintactic (să se observe numerotarea în continuare a propozițiilor, semn că aparțin aceleiași organizări sintactice). „Izolarea subordonatelor" este un procedeu de factură cultă (ca în exemplul din Maiorescu), avînd ca efect stilistic „punerea în relief" a fragmentului izolat, dar și unul de factură populară, orală, situație în care apare din cu totul alte motive: ca rezultat al unor pauze de gîndire sau al unei discontinuități de organizare. Și într-un caz, și în celălalt, „izolarea" este, din punct de vedere sintactic, *pur formală*, căci elementele de relație continuă să funcționeze ca marcatori de propoziții, și nu de fraze. Pentru fraze de acest tip, dificultatea celui care face analiza constă în observarea absenței propoziției principale și în „căutarea" acesteia dincolo de limitele segmentelor grafice, deci dincolo de punct.

2. Dificultăți mai mari de segmentare apar în momentul în care regenții subordonatelor sînt adjective propriu-zise, adjective participiale, gerunzii, infinitive, regenți izolați uneori prin virgulă. Prezența virgulei, natura *insuficientă* a propoziției regente și frecventa intercalare a subordonatei sînt, în operația de segmentare, motive serioase de ezitare din partea elevului. În fraze ca:

(3) ***Interesați*** */ ***să găsească*** *intelectuali atașați,* ***apți*** */ ***să*** *ocupe posturi de conducere* */, *guvernanții programau întîlniri între patru ochi,* ***încercînd*** */ ***să-i aleagă*** *după necesități și opinii* */ *și, apoi, să-i convingă pe cei aleși* */ ***să accepte*** */ (*Adevărul*);

(4) *...apoi,* ***fantastică*** */, ***cum era*** */ *și iubitoare ca și mine de pribegie, s-ar fi luat după florile* */ *de scînteiau pe marginea prăpăstiei* /... (C. Hogaș);

(5) *Poate o să vi se pară exagerat* */, *dar acum,* ***de supărată*** */ ***ce sînt*** */, *m-am decis* /2 *să mă apuce iarna în altă parte* /, *fiind* ***convinsă*** */ ***că,*** *în starea mea, ar fi exclus* /5 *să mai ajung la performanțele dinainte* /6 *și că nu mai merge* / *să mă amăgesc* /8 (concurs de admitere, Facultatea de Litere),

conjuncțiile de subordonare (*să, că*) și adverbele de subordonare (*cum, ce**) leagă o subordonată nu de un predicat din regentă, ci de cuvinte cu rol nepredicativ: fie de adjective propriu-zise (*apți să, fantastică cum*), fie de adjective participiale (*interesați să, de supărată ce, convinsă că*), fie de gerunzii (*încercînd să*). Se manifestă aici caracteristica formelor verbale nepersonale (gerunziu, participiu, infinitiv) de a păstra valențele, deci posibilitățile de combinare ale verbului, sau caracteristica unora dintre adjective (în exemplul nostru, *apt,* dar pot fi și altele: *capabilă să, gata să, bucuroasă că* etc.) de a primi complemente propoziționale, ca și verbele. Unii dintre acești regenți apar izolați prin virgulă (vezi *fantastică, apți*), virgula fiind asociată, în mintea multor elevi, cu trăsătura de indicator al limitei de propoziție, pe care o și are în anumite situații (de exemplu, în cazurile de juxtapunere), fără ca acest rol să existe în orice apariție. În asemenea fraze, mulți elevi pierd din vedere trei aspecte, și anume: • elementul de relație subordonator are aceeași caracteristică de topică *fixă* ca și în celelalte situații, apărînd în mod necesar la începutul propoziției; • virgula nu constituie în mod necesar o „bornă" sintactică; • o propoziție regentă (principală sau secundară) nu este în mod necesar *suficientă,* fiind numeroase situații de regente *insuficiente*, adică regente care cer în mod necesar prezența unui determinant (în exemplele date, exceptînd adjectivele *fantastică, supărată*), care pot apărea și fără determinanți; pentru toate celelalte regente, prezența determinanților este obligatorie (vezi, de exemplu, regenta insuficientă din prima frază: *Interesați..., apți..., guvernanții programau întîlniri între patru ochi, încercînd...*, în care trei cuvinte regente: *interesați, apți, încercînd* cer în mod necesar prezența unor determinanți). Toate aceste particularități ale construcțiilor favorizează apariția unor greșeli de segmentare și, implicit, de calificare, căci, nerecunoscîndu-se ca regent un adjectiv, un participiu sau un gerunziu, subordonata nu va mai fi calificată corect, ca propoziție *completivă* (*indirectă,* după regenții *interesați, apți, convinsă*; *directă,* după regentul *încercînd; completivă circumstanțială modală,* după regenții *fantastică, supărată*). În (5), segmentarea textului pune și altă problemă, diferită de cele discutate anterior, privind includerea construcției gerunziale *fiind convinsă.* Construcția gerunzială a fost grupată cu predicatul *m-am decis,* și nu cu predicatul vecin *să apuce,* pe baza observării identității de subiect (*m-am decis* are un subiect inclus de pers. I sg., identic cu al construcției gerunziale, în timp ce *să apuce* are un subiect exprimat *iarna,* diferit de subiectul gerunziului).

---

* În construcția *de supărată ce sînt,* forma *ce* funcționează adverbial, și nu pronominal, dată fiind caracteristica acesteia de a substitui adjectivul *supărată*, și nu un nominal, cum s-ar întîmpla în construcții ca: *elevul ce sînt; impostorul ce sînt.*

3. Greşeli de segmentare apar şi în cazul conjuncţiilor compuse disociabile *ca... să* şi al locuţiunilor conjuncţionale disociabile *fără ca... să, înainte ca... să, chiar... de,* segmentarea făcîndu-se automat pînă la primul element recunoscut drept conjuncţie, pînă la *să*, respectiv *de.* Dacă termenul regent este şi unul dintre componentele gramaticale discutate sub § *2*, există motive suplimentare ca delimitarea propoziţiilor să fie făcută greşit. În frazele:

(6) *De altfel, de* ***teama*** */ **ca*** *liniştea* */ *ce domnea în cuibul nostru* */ ***să*** *nu fi fost cîtuşi de puţin tulburată* */, *tata nu lua nici o hotărîre* /... (Mateiu Caragiale);

(7) *Sigismund Bathori,* ***temîndu-se*** */ ***ca*** *nu cumva boierii moldoveni* */, *ce erau pribegi în Polonia* */, *împreună cu polonii* ***să*** *facă vreo năvălire fără de ştirea lui* */, *se duse la Gaspar, marele hatman al Poloniei* /... (N. Bălcescu);

(8) ***Înainte ca acela*** */ *ce trebuia* */ *cu adevărat să plătească* */ ***să*** *fie descoperit* /, *s-au căutat vinovaţi mărunţi, pentru a închide gura şi ochii opiniei publice şi a se mai „trage de timp"* / (*Adevărul*);

(9) ***Fără ca*** */ *prin ceea ce s-a întîmplat* */ ***să*** *fiu afectat cu adevărat* /, *tot nu pot spune* */ *că am rămas total indiferent la mîrşăvia celor din jur* /;

(10) *Nu se cade* */ *să mă refuzi* */, ***chiar*** */ *şi-n foc* / ***de*** *ţi-aş zice* */ *să te arunci* / (I. Creangă),

între cuvîntul determinat din propoziţia regentă — vezi *teama,* din (6), şi *temîndu-se,* din (7) — şi predicatul subordonatei se intercalează componente, mai restrînse sau mai largi, incluzînd uneori o întreagă propoziţie sau chiar un grup de propoziţii, componente care obligă la apariţia variantei disociate a conjuncţiei *să (ca... să).* În (8 — 9), locuţiunile conjuncţionale *înainte să, fără să* apar, ca urmare a intercalării unor propoziţii, cu variantele lor contextuale *înainte ca... să, fără ca... să.* În (10), locuţiunea conjuncţională *chiar de* apare şi ea disociată, ca urmare a intercalării, între componentele locuţiunii, a unor elemente aparţinînd altei propoziţii. Necunoaşterea variantelor disociate şi a condiţiilor în care ele apar poate avea ca efect obţinerea unor segmentări şi a unei calificări incorecte. Sînt incorecte segmentări ca: *De altfel, de teama ca liniştea* /; *Sigismund Bathori, temîndu-se ca nu cumva boierii moldoveni* /; *Înainte ca acela ce trebuia cu adevărat* /; *Fără ca prin ceea ce s-a întîmplat* /; *chiar şi-n foc de ţi-aş zice* (să se compare cu segmentările corecte indicate anterior). Cu cît componentele intercalate sînt mai ample şi, ca atare, reluarea sintactică a fragmentului discontinuu mai depărtată de primul element, cu atît recunoaşterea propoziţiei introduse prin variantele *ca... să, înainte ca... să, fără ca... să* este mai dificilă, riscurile unor greşeli de segmentare, mai mari, iar, în planul construcţiei, posibilitatea de apariţie a anacolutului, mult crescută; vezi construcţii anacolutice ca: ***Elevul, temîndu-se*** *ca părinţii ce nu-i ştiau multele absenţe de la şcoală să nu-l pedepsească,* ***nu-i venea*** *să se mai întoarcă acasă; Înainte ca* ***acela ce trebuia*** *cu adevărat să plătească să* ***i se aplice pedeapsa,*** *s-au căutat vinovaţi mărunţi....*

4. Alte greşeli de segmentare se explică prin existenţa unei clase puţin numeroase de conjuncţii şi locuţiuni conjuncţionale care, în raport cu propoziţia pe care o leagă, au o *topică liberă*, putînd ocupa locuri diferite în organizarea frazei. Nici una dintre conjuncţiile şi locuţiunile conjuncţionale *subordonatoare* nu are această caracteristică, ceea ce constituie un important punct de sprijin în operaţia de segmentare (vezi *supra,* § *1*). Apar însă cu această particularitate de topică toate conjuncţiile şi locuţiunile conjuncţionale coordonatoare conclusive, iar, dintre celelalte conjuncţii coordonatoare, adversativul *însă.* Această trăsătură de construcţie a conjuncţiilor indicate este puţin cunoscută şi luată în seamă în practica didactică, fiind, de aceea, frecvent

generatoare de greşeli de segmentare. Nu întîmplător la examenele cu un grad mai înalt de dificultate asemenea construcţii sînt frecvent propuse ca exerciţiu. Vezi situaţii ca:

(11) *Cum* [1]/ ***însă*** [2]/ *speranţele ne-au fost spulberate* [1]/, *de-acum fie* [2]/ *ce-o fi!* [3]/ (examen de admitere, Facultatea de Limbi Străine);

(12) *Ceea ce îl uimise* [1]/ ***însă*** [2]/ *pe Ţugurlan* [1]/ *şi-l făcuse* [3]/ *să părăsească gîndul de a-şi mai bate joc de el* [4]/ *era faptul* [1]/ *că, naivi* [5]/ *cum erau* [6]/, *pluteau pe apa aceasta a lor în atîta seninătate* [5]/ *încît...* (Marin Preda)*;

(13) *Dacă* [1]/ ***dar*** [2]/ *în aceste rînduri am amintit o luptă acum împăcată din mica noastră mişcare literară* [1]/, *nu este pentru a redeştepta violenţa vechilor dezbateri* [2]/ (T. Maiorescu).

În primele două texte apare adversativul *însă* inclus în structura unor subordonate: o cauzală — în (11) —, introdusă prin conjuncţia *cum*, şi o subiectivă — în (12) —, introdusă prin pronumele relativ compus *ceea ce*. În ultimul text, conclusivul *dar* se include în structura unei subiective, propoziţia introdusă prin *dacă*. Sub aspectul relaţiilor sintactice, prezenţa adversativului *însă* şi a conclusivului *dar* nu se justifică în nici una dintre propoziţii. În calitate de conjuncţii coordonatoare, rolul lor este de legare sintactică şi semantică a frazelor analizate de fragmentele anterioare, funcţionînd drept conectori transfrastici, deci de elemente de legătură dincolo de întinderea unei singure fraze. Cum legarea frazelor se realizează *numai* prin propoziţia / propoziţiile principală(e), *însă* şi *dar* trebuie grupate cu principala fiecărei fraze, şi anume: *însă... de-acum fie; însă... era faptul; dar... nu este pentru a redeştepta violenţa vechilor dezbateri.* De remarcat, în ultimul text, apariţia unui omonim al adversativului *dar:* conjuncţia coordonatoare cu valoare conclusivă *dar(ă),* care, spre deosebire de omonimul ei adversativ, are o topică *liberă*, comportîndu-se ca întreaga serie a conjuncţiilor conclusive. Atenţie, deci, la distingerea celor două valori, la recunoaşterea neechivocă a valorii conclusive, precum şi la „aşezarea" sintactic normală a acestui *dar(ă),* care, ca orice conjuncţie conclusivă, trebuie grupată cu principala.

5. Tot legată de topică este şi particularitatea locuţiunii conjuncţionale coordonatoare copulative *nu numai că..., ci (dar) şi*, a cărei trăsătură este aşezarea primului membru al locuţiunii *nu* la începutul propoziţiei pe care o leagă de coordonata ei, ci în faţa predicatului acestei propoziţii, indiferent de componentele care precedă predicatul. Vezi frazele:

(14) ***Omul acesta*** [1]/ *care, în ura bolnavă* [2]/ *ce nutrea împotriva ţării româneşti* [3]/, *jurase* [2]/ *că se va înstrăina pentru totdeauna* [4]/ *îndată ce mijloace cît de slabe îi vor îngădui-o* [5]/, *cînd se înavuţise* [6]/, *aşa cum poate nici nu trăsese nădejde* [7]/, ***nu numai că nu-i mai trecuse hotarele*** [1]/, ***dar*** *se statornicise tocmai în Bucureşti, în oraşul blestemat, plin de atîtea amintiri amare* [8]/. (Mateiu Caragiale);

(15) *Cine va fi putut spune sau scrie* [1]/ *că armata noastră* [2]/, *oricîte neajunsuri i-au venit din partea unor elemente* [3]/ *pentru cari ea însăşi nu este răspunzătoare* [4]/, *că această sfîntă armată nu şi-a îndeplinit datoria ei faţă de ţară* [2]/ *[...], cine va spune* [5]/ *că ţăranul român a scăzut cîtuşi de puţin faţă de strălucita vitejie* [6]/ *care i-a fixat în generaţiile precedente un rang între naţiuni* [7]/, ***aceia nu numai că săvîrşesc un act de nepatriotism*** [8]/, ***dar şi***** *un act de nedreptate faţă de partea cea mai sănătoasă, mai plină de făgăduieli şi de viitor a neamului nostru* [9]/. (N. Iorga)

---

* De observat cum s-a realizat segmentarea grupului *că, naivi, cum eram*, segmentare care răspunde principiilor discutate în § *3*, rolul demarcativ între propoziţii revenind adverbului relativ *cum*, în ciuda virgulei, care izolează adjectivul *naivi* şi care poate deruta pe elevii nesiguri.

** Am interpretat componentul *dar şi un act de nedreptate...* ca fiind o propoziţie eliptică de predicat, şi nu ca parte de propoziţie, avînd în vedere apariţia variantei *nu numai că*, imposibilă în cazul coordonării părţilor de propoziţie, precum şi aşezarea componentului *nu numai că* în vecinătatea verbului, şi nu a complementului. Să se compare cu: *aceia săvîrşesc* ***nu numai*** *un act de nepatriotism,* ***dar şi*** *un act de nedreptate,* unde locuţiunea conjuncţională apare între părţi de propoziţie, legînd două complemente directe. Pentru ezitările de segmentare provenind din elipsa totală sau parţială a predicatului, vezi discuţia din numărul următor.

. De observat apariția locuțiunii conjuncționale coordonatoare copulative *nu numai că..., dar și,* al cărei statut este interesant sub trei aspecte, toate favorabile apariției unor greșeli de segmentare și de calificare: • primul component al locuțiunii precedă obligatoriu predicatul, indiferent de elementele așezate înaintea verbului, fiind deci dintre conjuncțiile care, deși cu topică fixă, nu apar obligatoriu la începutul propoziției (vezi principala: *Omul acela... **nu numai că** nu-i mai trecuse hotarele*); • locuțiunea, atunci cînd leagă propoziții*, include în structura ei componentul *că* (*nu numai că*), deși locuțiunea este de tip coordonator, și nu subordonator; • locuțiunea, deși include ca format conjuncția *ci / dar,* este de tip copulativ, și nu adversativ. Din punctul de vedere al discuției din acest articol, primul aspect semnalat, cel al topicii, este semnificativ, topica fiind deviantă față de regula curentă (vezi discuția din § *1*). • Fraza (15) pune și altă problemă de segmentare, constînd în reluarea subiectului din propoziția (2), *armata noastră*, după o mare depărtare de grupul predicatului, printr-un nou grup al subiectului: *această sfîntă armată.***

6. Există conjuncții de coordonare al căror rol se plasează dincolo de nivelul frastic, altfel spus, funcționează la nivel transfrastic, rolul lor fiind de „legare" sintactică și semantică a fragmentelor dintr-un text. Asta înseamnă că fragmentul supus analizei începe cu un conector transfrastic, indiferent de organizarea sintactică internă a fragmentului. În asemenea condiții, trebuie știut că „legarea" fragmentelor unui text se realizează prin nucleele lor sintactice, deci prin propozițiile principale ale textului. Consecința pentru operațiile de segmentare sintactică o constituie gruparea obligatorie a conectorului transfrastic cu propoziția principală. Vezi fraze ca:

(16) ***Dar*** [1]*/, pentru cîte avea de povestit* [2]*/,* ***o singură noapte nu era de ajuns*** [1]*/;*

(17) ***Și*** [1]*/ cum sta el* [2]*/ de se răcorea* [3]*/,* ***Spînul tronc! capacul pe gura fîntînei*** [1]*/* (I. Creangă);

(18) ***Or*** [1]*/, cu toate că mi se recunoșteau meritele* [2]*/,* ***n-a existat nici cea mai mică încercare de a mi se propune promovarea*** [1]*/,*

în care conjuncțiile *dar, și,* precum și conjuncția adversativă neologică *or,* toate având rol transfrastic, de legare a unor fragmente din text, se separă de conectivele subordonatoare vecine *cîte, cum, cu toate că,* grupîndu-se obligatoriu cu principala.

7. Un aspect puțin discutat în practica școlară, dar cu urmări importante pentru segmentare privește așezarea *adverbelor de mod fără funcție sintactică,* numite de unele gramatici și *semiadverbe* (adverbe modale de nuanțare, de tipul: *numai, doar, decît, chiar, și, tocmai, măcar*), acestea incluzîndu-se, în mod curent, în componența subordonatei și precedînd, în acest caz, elementul de relație. Nu rare sînt greșelile de segmentare, căci, în mod mecanic, elevii aplică regula delimitării pînă la elementul de relație. Se pierde din vedere faptul că aceste adverbe, lipsite de funcție sintactică, au numai un rol semantic: de precizare, de nuanțare a unui suport semantic, cu care, de altfel, se și grupează. Cum, în acest caz, suportul semantic este constituit de o întreagă propoziție, ele se grupează în mod necesar cu această propoziție*** . Vezi, de exemplu, construcțiile:

---

* Vezi nota anterioară.

** Dar despre perturbările pe care le produc în segmentare reluările de tip apozitiv, vezi discuția din numărul următor.

*** În situația în care aceeași clasă de adverbe precizează și nuanțează o parte de propoziție (vezi construcții ca: ***Numai Ion** a venit; **Tocmai azi** ți-ai găsit să pleci; A reușit să mănînce **chiar două** mere*), adverbul se grupează cu termenul vecin, constituind ceea ce *Gramatica Academiei* și Mioara Avram (în *Gramatica pentru toți*) numesc *părți dezvoltate de propoziție.*

(19) *Mi se pare o prostie* [1]/ *să ceri publicului opțiuni antitotalitare* [2]/ ***doar pentru că*** *au trecut zece ani de la Revoluție* [3]/ *(România literară);*

(20) *Le îngrămădești așa de multe* [1]/ ***tocmai ca să*** *nu se vadă* [2]/ *că sînt prost lucrate* [3]/;

(21) *Dacă-i cădea la capătul brazdei* [1]/ *ce ai tras* [2]/, *fii sigur* [3]/ *că secerătorii nu vor găsi timp* [4]/ ***măcar să*** *presare asupră-ți un pumn de țărînă* [5]/ (N. Iorga);

(22) *Cîte unul ar fi în stare* [1]/ *să meargă prin viață cu ochii închiși* [2]/, ***numai să*** *nu-și vadă dușmanul!* [3]/ (N. Iorga);

(23) *Încearcă* [1]/ *să protesteze* [2]/ ***numai cînd*** *nedreptatea îl afectează direct* [3]/;

(24) *Și mergînd* [1]/ ***tot cum*** *s-a dus* [2]/, *de la o vreme ajunge la împărăție* [1]/ (I. Creangă);

(25) *Astăzi* [1]/, ***și (chiar) să*** *mori* [2]/ *e greu* [1]/.

în care semiadverbele precizează semantic subordonata, fie restrîngînd predicația din subordonată (*doar pentru că; numai cînd, numai să*), fie precizînd-o, insistînd asupra predicației din subordonată (*tocmai ca să, și să, chiar să*). În toate aceste fraze, semiadverbul se grupează cu subordonata, lăsînd elementul de relație în interiorul propoziției. Rar, se poate grupa și cu regenta, atunci cînd precizarea de sens se referă la această propoziție, ca în exemplul:

(26) *Dîndu-mi seama* [1]/ *ce prejudicii aș aduce echipei* [2]/, *mă* ***hotărîsem tocmai*** [1]/ *să nu plec* [3]/, *cînd s-a produs accidentul* [4]/.

Gruparea cu regenta, și nu cu subordonata se poate controla prin posibilitatea deplasării semiadverbului în fruntea întregii propoziții regente (***Tocmai mă hotărîsem*** */ să nu plec /, cînd s-a produs accidentul*). Dar o asemenea grupare cu regenta este mult limitată, avînd în vedere că, exceptînd modalul *tocmai*, celelalte (semi)adverbe au o topică *fixă*, grupîndu-se, aproape constant, cu suportul semantic următor, inclusiv cu suportul propozițional.

8. Numeroase greșeli sînt urmarea aplicării *mecanice* a regulilor de segmentare, fără nici o examinare a relațiilor *semantice* dintre componentele unei fraze și a particularităților sintactice ale *tuturor* componentelor. Cum topica în limba română este, cu rare excepții, liberă, permițînd, cu intenții stilistice, numeroase deplasări de componente, segmentarea unui text impune verificarea satisfacerii, în același timp, a condițiilor gramaticale de segmentare și a celor semantice. Fără examinarea relațiilor semantice dintre componente și a trăsăturilor sintactice ale întregului text, ar fi imposibilă o segmentare corectă în cazul unor fraze ca:

(27) *Mîrșăvia* [1]/ *nu se sfia, de altfel* [2]/, *să și-o mărturisească* [1]/ (examen de admitere, Facultatea de Limbi Străine);

(28) *D-apoi* [1]/, *calului meu de pe atunci* [2]/, *cine mai știe* [1]/ *unde i-or fi putrezit ciolanele?* [2]/ (I. Creangă);

(29) *Într-atît mă deprinsesem cu el* [1]/, *că* [2]/ *o zi* [3]/ *de se întîmpla* [4]/ *să nu-l văd* [3]/, *îi simțeam lipsa* [2]/ (Mateiu Caragiale);

(30) *Așa* [1]/ *ar trebui* [2]/ *să fie* [1]/, *dar* [3]/ *puțini* [4]/ *se pare* [3]/ *că mai respectă vechile obiceiuri* [4]/.

În (27), substantivul *mîrșăvia* se grupează semantic și sintactic cu verbul *să mărturisească*, și nu cu verbul vecin; de altfel, funcția de complement direct față de *să mărturisească* este marcată prin fenomenul dublării, complementul fiind reluat în această propoziție prin forma neaccentuată *o* (*mîrșăvia să și-o mărturisească*). În (28), substantivul în dativ *calului* nu stabilește nici o relație cu propoziția vecină (*cine mai știe*), ci cu verbul din ultima propoziție, unde, de altfel, este și reluat prin forma atonă

de dativ a pronumelui personal (*calului i-or fi putrezit*). În (29), raporturile semantice, singure, sînt hotărîtoare de gruparea corectă a componentelor: *o zi* este un complement de timp față de *să nu văd*, și nu față de verbul vecin *se întîmpla*. În (30), în decizia de segmentare, intervin, mai ales, considerente sintactice: în prima parte a frazei, trebuie observat că verbul *să fie*, în calitate de copulativ, are nevoie de o completare, pe care o găsește în adverbul modal *așa;* în a doua parte a frazei, trebuie observat că *se pare*, în calitate de verb impersonal, primește o propoziție subiectivă, neputîndu-se grupa, în limitele aceleiași propoziții, cu o subiectivă și cu subiectul personal *puțini*.

9. Exemplele de fraze discutate sub § *2 — 8* atrag atenția asupra a numeroase construcții care, dintr-un motiv sau altul, nu se supun modelului general de segmentare, conjuncția neîndeplinind mecanic și rolul *demarcatorului* de propoziție. Continuînd să-și exercite funcțiile sintactice specifice: cea *conectivă* (de legare sintactică a propozițiilor componente ale unei fraze) și cea *ierarhizatoare* (de așezare a componentelor legate fie la același nivel sintactic, fie la niveluri sintactice diferite, după cum conjuncția este de coordonare sau de subordonare), există construcții în care conjuncția sau locuțiunea conjuncțională pierde rolul de *bornă*, de *limită* între propoziții. Și tocmai pentru că există asemenea situații, segmentarea unei fraze *nu trebuie* făcută *mecanic*, ci, dimpotrivă, trebuie supusă unei verificări *conștiente*, din care nu lipsesc nici regulile de construcție, nici observarea relațiilor semantice dintre componente.

Categorii semantice: antonimia

NARCISA FORĂSCU
Universitatea din București

0. În seria de articole consacrate categoriilor semantice, vom lua în discuție în cele ce urmează antonimia, relație de sens importantă, tratată de obicei destul de superficial în manualele școlare, care nu insistă asupra specificului fenomenului, ci se limitează la definirea sumară și exemplificarea acestuia, fără a intra în detalii, care ar putea nuanța interpretarea unei categorii semantice atît de interesante. Trebuie să precizăm că aceste detalii privesc atît semantica teoretică, adică descrierea sistemului vocabularului (raportul cu alte fenomene semantice, cum ar fi polisemia și sinonimia), cît și practica. În acest al doilea caz, avem în vedere cunoașterea și utilizarea corectă a cuvintelor și, mai ales, efectele stilistice care se pot obține prin utilizarea perechilor de antonime.

Dacă semantica tradițională s-a limitat la tratarea fenomenului numai din punctul de vedere al opoziției de sens (înțeleasă în accepțiunea largă a cuvîntului) dintre cuvinte, cercetările mai noi[1] au luat în discuție aspecte mai de detaliu, care relevă

[1] Vezi Richard Sîrbu, *Antonimia lexicală în limba română*, Timișoara, Editura Facla, 1977; idem, *Analiza semică a antonimelor*, în *Analele Universității Timișoara*, vol. X, 1972; idem, *Asupra criteriilor de definire a antonimelor*, în vol. *Studii lingvistice*, Timișoara, 1974; idem, *Analiza semică a unor antonime care denumesc sentimente în limba română*, în *Studii și cercetări lingvistice*, nr. 3, 1974; Vasile Șerban, *Vocabularul românesc contemporan*, Timișoara, Editura Facla, 1978, p. 205 — 220; Marin Bucă și Ivan Evseev, *Probleme de semasiologie*, Timișoara, Editura Facla, 1976; Narcisa Forăscu, în volumul *Limba română contemporană* (coordonator Ion Coteanu), București, Editura Didactică și Pedagogică, 1985, p. 105 — 118; Angela Bidu-Vrănceanu și Narcisa Forăscu, *Modele de structurare semantică cu aplicații la limba română (polisemia, sinonimia, antonimia, cîmpuri)*, Timișoara, Editura Facla, 1984; Constanța Ciocârlie, *Antonimia. Structură lexico-semantică și stilistică*, Timișoara, Editura Augusta, 1998.

specificul acestor structuri în raport cu altele şi pun în evidenţă acele particularităţi care individualizează antonimia.

În cele ce urmează, vom încerca să sintetizăm rezultatele semanticii moderne privitoare la această relaţie de sens, subliniind acele aspecte pe care le considerăm definitorii şi deci foarte importante pentru înţelegerea complexă a fenomenului.

1. *Definiţia antonimiei* (< gr. *anti* „împotrivă" şi *onoma* „nume"). În mod curent, se spune că două sau mai multe cuvinte se află în relaţie de antonimie dacă sensurile lor sînt diametral opuse, adică dacă ele au referenţi nu numai diferiţi, ci şi contrari sau contradictorii. Este deci o relaţie de incompatibilitate sau de excludere reciprocă. În planul gîndirii, antonimelor le corespunde un anumit tip de raporturi logice care se stabilesc între aşa-zisele noţiuni contrare sau incompatibile. Aceasta înseamnă că afirmarea unei noţiuni presupune, obligatoriu, negarea noţiunii opuse. De exemplu, un cuvînt ca *domestic* este asociat în mintea vorbitorilor cu *sălbatic, politicos* este asociat cu *nepoliticos, curat* evocă antonimul său *murdar, sănătos* — pe *bolnav, zi* — pe *noapte, afară* — pe *înăuntru, departe* — pe *aproape, egoist* — pe *altruist, a intra* — pe *a ieşi, a cumpăra* — pe *a vinde* etc. Faptul că antonimele se evocă reciproc, că ele apar spontan în mintea vorbitorilor dovedeşte, printre altele, că ele sînt grupate în perechi, că au ceva comun, care le uneşte, deci permite asocierea lor.

Observînd perechile de antonime citate mai sus, constatăm că problemele care trebuie elucidate sînt mai multe şi de tipuri diferite. Vom încerca să le examinăm pe rînd.

2. *Este antonimia o relaţie semantică sau o chestiune extralingvistică?*

Varietatea punctelor de vedere în interpretarea antonimiei ca fenomen semantic rezultă din îmbinarea criteriilor extralingvistice (invocînd perechi ca *zi — noapte, îngheţ — dezgheţ, iarnă — vară)* cu cele lingvistice, adică exemplificînd cu perechi care nu trimit la o realitate lingvistică imediată *(greu — uşor, agreabil — dezagreabil).* Mai exact, se poate vorbi şi despre o antonimie implicată în lucruri, adică despre relaţia de opoziţie dintre cuvinte ce reflectă o opoziţie din realitatea obiectivă.

Trebuie să spunem însă că, în cercetarea antonimiei ca fenomen s e m a n t i c, criteriile extralingvistice, oricare ar fi ele, ne interesează *numai* sub aspectul implicaţiilor lor lingvistice. Cu alte cuvinte, fără să negăm importanţa referentului, nu trebuie să deplasăm descrierea din planul limbii în cel al realităţii exterioare. O altă observaţie priveşte faptul că destule perechi de antonime nu se pot explica numai prin referent. Limba pune adesea în opoziţie cuvinte care, în plan ontologic, nu sînt contrare. De exemplu, se afirmă că *alb* şi *negru* sînt antonime, deşi *alb* se poate opune şi lui *verde, maro* etc. (reamintim că în lingvistică *opoziţie* înseamnă «diferenţă», ceea ce este altceva decît *opoziţia antonimică,* al cărui specific îl vom discuta mai departe). Aceasta înseamnă că în sensul antonimelor se reflectă nu atît însuşirile obiective ale lucrurilor, ci mai ales *aprecierea subiectivă* pe care vorbitorii o fac asupra acestor însuşiri şi care, în relaţia antonimică, sînt aduse în prim-plan, ca rezultat al interpretării în plan apreciativ. De exemplu, dacă spunem: *Acest teren are 2000 m^2, iar celălalt are 200 m^2,* nu facem decît o simplă apreciere obiectivă, care nu conţine în ea însăşi nici o opoziţie antonimică. Dacă spunem însă: *Acest teren este mare, iar celălalt este mic,* aceasta înseamnă că cei doi referenţi au fost raportaţi unul la celălalt, au fost apreciaţi sub aspectul unei anumite însuşiri a lor. Numai această a doua frază conţine o antonimie, explicabilă prin abstractizarea relaţiei dintre cei doi referenţi.

Prin urmare, chiar dacă baza semantică a unei opoziții antonimice este adesea implicată în lucruri care se aseamănă sau se deosebesc prin însușirile lor obiective, raportul de opoziție, deci antonimia, ca fenomen lingvistic, presupune obligatoriu o relație (comparație) făcută de vorbitor.

Este evident deci că antonimia *este un fenomen lingvistic* care acoperă atît cuvintele care denumesc noțiuni opuse logic, cît și opozițiile din realitatea obiectivă, reflectate în limbă. Aceasta înseamnă că antonimia în limbă include opoziția extralingvistică, dar nu se reduce la ea.

3. *Antonimia și polisemia.* Ca și în cazul celorlalte fenomene semantice, nu putem discuta despre antonimie și constitui perechile antonimice fără a preciza sensul pe care îl avem în vedere. Cu alte cuvinte, înainte de a alcătui perechile de antonime, cuvintele, de obicei polisemantice, trebuie desfăcute pe sensuri, adică supuse operației de dezambiguizare[1]. Diferențierea sensurilor, care sînt unități funcționale independente, explică de ce unul și același cuvînt poate stabili relații de antonimie cu diferite cuvinte, care nu sînt sinonime între ele, de exemplu:

slab (om, animal) care nu are un strat de grăsime sub piele — antonim: *gras*
slab (despre vînt, lumină, culori) — antonim: *puternic*
slab (despre cărți, filme, opere de artă) — antonim: *bun, valoros*

Repartizarea lui *slab* în diferite perechi antonimice se explică prin aceea că acest adjectiv realizează sensuri diferite, care îl pun de fiecare dată în relație cu un alt cuvînt. Fără această operație nu putem afirma că un termen (și prin aceasta înțelegem cuvîntul în totalitatea sferei sale semantice) este antonimul altuia.

Nu toate cuvintele au antonime, după cum nu toate au sinonime. Antonimia este inegal repartizată pe părți de vorbire. În principiu, ea se întîlnește mai frecvent la adjective, mai rar la adverbe și verbe și foarte rar la substantivele concrete. Substantive ca *scrumieră, bibliotecă, stejar, stilou* etc. nu au antonime. În cazul substantivelor, se poate face observația că antonimia se găsește numai în anumite zone semantice: cuvinte abstracte care vizează aspecte calitative. Domeniile fără antonime mai sînt numite «lacune lexicale» și ele pot fi, în principiu, din următoarele zone ale lexicului: denumirile plantelor, ale animalelor, obiectelor materiale, produselor alimentare și vestimentare etc.

4. *Specificul antonimiei.* În raport cu alte fenomene semantice, relația de antonimie impune condiții foarte rigide. Faptul că un vorbitor (chiar lipsit de cunoștințe lingvistice și fără a avea nevoie de dicționar) poate spune fără ezitare că opusul lui *tînăr* este *bătrîn,* al lui *bolnav* este *sănătos* sau că *afară* se opune lui *înăuntru* dovedește, pe de o parte, că antonimia este o modalitate de grupare, de organizare a cuvintelor (deci a lexicului) și, pe de altă parte, că antonimele sînt asociate în mintea vorbitorilor pe baza unei legături preexistente actului vorbirii. De exemplu, *tînăr* și *bătrîn* se referă amîndouă la «vîrstă», *bolnav* și *sănătos* apreciază absența și, respectiv, prezența «stării de sănătate» etc. Ambii membri ai fiecărei perechi au deci în vedere același lucru, apreciat diferit. Aceasta constituie legătura dintre membrii perechii, componenta de sens comună, ceea ce face ca nici un vorbitor să nu opună pe *bolnav* lui *tînăr* sau lui *agreabil.*

[1] Pentru această problemă, vezi Narcisa Forăscu, *Categorii semantice: polisemia,* în *Limba și literatura română,* nr. 3, 1999, p. 18 — 22; idem, *Categorii semantice: sinonimia,* în *Limba și literatura română,* nr. 2, 2000, p. 6 — 10.

Prezența componentelor de sens comune este prima condiție, necesară și obligatorie pentru relația de antonimie. Trebuie să precizăm însă că aceste componente comune privesc și apartenența unui termen la o anumită clasă gramaticală. Astfel, nu vom opune niciodată pe *deștept* lui *prostie* sau pe *scund* lui *înălțime*. Această condiție nu este însă suficientă, deoarece este comună și altor fenomene semantice (de exemplu, polisemia și sinonimia).

Cea de a doua condiție fundamentală este ca antonimele să aibă în conținutul lor componente care să se opună logic și care, deci, să se excludă reciproc. În semantica mai nouă, acestea au fost numite *componente contrare*[1]. De exemplu, în perechea *lung — scurt*, ambii termeni se referă la «extensiunea longitudinală» a unui obiect, ceea ce constituie componenta de sens comună; primul termen al perechii apreciază această însușire ca *mare*, iar al doilea, ca *mică*. În perechea *deștept — prost* ambii termeni apreciază gradul de inteligență, primul, ca fiind «mare», al doilea, ca «mic».

Dacă trăsăturile de sens comune asigură conexiunea dintre antonime, componentele contrare stau la baza *opoziției antonimice*, care este altceva decît o simplă diferență.

5. *Atracția antonimelor.* Atît trăsăturile de sens comune, cît și cele contrare, care sudează cuvintele în perechi antonimice, determină o particularitate foarte importantă a acestora, și anume faptul că ele se presupun reciproc. Prin urmare, perechile antonimice sînt constituite în mintea vorbitorilor, ceea ce înseamnă că ele există înainte de a fi utilizate în context, preexistă actului vorbirii, *nu se creează în exprimare*. Contextul nu servește decît la ilustrarea unei perechi de antonime. Așadar, se poate afirma că antonimia este independentă de context.

Vorbind despre atracția reciprocă pe care o exercită antonimele, trebuie să avem în vedere două lucruri: pe de o parte, faptul că, foarte frecvent, apariția în exprimare a unui cuvînt atrage după sine folosirea antonimului acestuia, în baza faptului că ele se evocă semantic, se presupun, de exemplu:

„*Fericirea* n-o poți gusta decît cînd te-a purificat *nefericirea*." (L. Rebreanu)

„Nu știu ce e *durerea*, căci n-am cunoscut *plăcerea;* nu *plîng*, căci n-*am rîs* niciodată." (B. Delavrancea)

„Mirajul unui *dulce* fruct / Îmbracă-un sîmbure *amar*..." (L. Blaga)

„Refuzul *sincer* este preferabil aprobării *ipocrite*." (D. Popoescu)

„Același individ poate să-ți apară în momente și în împrejurări diferite *stupid* sau *inteligent, inhibat* sau *degajat*." (M. Ghivirigă)

Pe de altă parte, se poate vorbi și despre o atracție formală a antonimelor. Este vorba despre cazurile în care un cuvînt se opune, în egală măsură, altuia derivat cu prefix negativ, dar și unuia cu rădăcină diferită, de exemplu, *respectuos — nerespectuos, obraznic; adevăr — neadevăr, minciună; corect — incorect, greșit* etc. În principiu, tendința este de a apela la un opus cu aceeași rădăcină, obținut prin prefixare, în baza atracției formale. De exemplu, pentru *favorabil* se citează mai frecvent *nefavorabil* decît *potrivnic; hotărît* evocă mai curînd pe *nehotărît* decît pe *șovăielnic* sau *indecis; consecvent* este opus mai des lui *inconsecvent* decît lui *schimbător*, iar pentru *noroc* se citează mai frecvent *nenoroc* decît *ghinion*. Exemplele de acest fel sînt numeroase.

---

[1] Vezi Ion Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrănceanu, *Limba română contemporană*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1985, p. 106 și urm.

Trebuie să precizăm totuşi că în organizarea perechilor antonimice imperativul *echilibrului* relaţiei are un rol foarte important: se preferă cuplarea a doi termeni, ambii neologici sau vechi sau ambii utilizaţi în sens concret sau figurat.

Din examinarea exemplelor citate mai sus, mai rezultă cîteva observaţii.

Criteriile menţionate încetează să mai funcţioneze în cazul perechilor consacrate prin uz. Cuplarea frecventă a două cuvinte fixează perechea, astfel încît preferinţa se îndreaptă mai ales asupra unor termeni mai des puşi în relaţie.

Pe de altă parte, selecţia antonimelor este adesea influenţată de faptul că, de obicei, antonimul cu rădăcină diferită este mai concentrat semantic: el *afirmă* noţiunea opusă, în timp ce termenul derivat *neagă* (fără a afirma categoric) noţiunea exprimată de rădăcină. De exemplu, lui *respectuos* i se pot opune, în egală măsură, *nerespectuos*, care neagă conţinutul antonimului său fără a afirma ceva, şi *obraznic*, care însă afirmă o anumită caracteristică, deci este mai puternic semantic. Organizarea într-un fel sau altul a perechii antonimice depinde de ceea ce vrea să sublinieze vorbitorul.

6. *Antonimia şi contextul. Efectele stilistice ale antonimiei.* Ceea ce vom discuta în continuare nu contravine ideii enunţate anterior, şi anume că antonimia este liberă de context. Acesta este cazul perechilor consacrate prin uz şi frecvenţă şi priveşte perechile de antonime pe care limba, înţeleasă ca sistem, le pune la dispoziţia vorbitorului, care are, teoretic, libertatea de a opta pentru termenii pe care îi pune în opoziţie imediată în vorbire. Această libertate este însă limitată în practică de preferinţele combinatorii ale cuvintelor, de tipul de text în care sînt utilizaţi termenii, constrîngeri care, de obicei, sînt respectate.

Discutînd despre actualizare şi libertăţile dobîndite în cadrul ei, trebuie să precizăm că, deseori, vorbitorul pune în contrast termeni care nu au statut de antonime în sistem. Aceasta înseamnă că, teoretic, el *creează* în vorbire o relaţie antonimică şi acest lucru nu este posibil decît cu ajutorul contextului, care pune în evidenţă dimensiunea semantică comună şi componentele incompatibile contrare. De exemplu, în proverbul: *La chip frumos, la inimă găunos* se obţine o pereche de antonime neobişnuită: *frumos — găunos*, unde cel de al doilea termen realizează un sens evident conotativ, care se defineşte în opoziţie cu *frumos*, adică „urît, rău". Înţelegerea este dirijată şi de opoziţia dintre *chip* (aspect fizic) şi *inimă* (psihic). În *Ieftin la făină şi scump la tărîţe* sînt puse în opoziţie *făină* şi *tărîţe*, cuvinte care, fiecare în parte, nu au antonim în limba română. Opoziţia dintre ele se poate înţelege numai contextual, deoarece ele sînt utilizate aici cu un sens deplasat, conotativ „ceea ce este valoros" şi, respectiv, „ceea ce este lipsit de valoare". Contrastul care se realizează între aceste două valori de sens, chiar dacă ele sînt sugerate prin termeni care nu se opun în mod obişnuit în limbă, se sprijină pe o altă pereche de antonime *(ieftin — scump)*, care arată că vorbitorul are în vedere o opoziţie.

În general, punerea în contrast a unor termeni care nu sînt (şi nu au) antonime în limbă, deci realizarea unor antonimii insolite, contextuale, este sprijinită de prezenţa în context a unei alte perechi de antonime propriu-zise, care dirijează înţelegerea. Este evident că efectul stilistic astfel obţinut este sporit.

Antonimele constituie o sursă foarte importantă de expresivitate[1] în limbă. Antiteza este una dintre figurile de construcţie a textului care are la bază antonime:

---

[1] Problema expresivităţii antonimelor a constituit o preocupare în literatura de specialitate; vezi Richard Sîrbu, *Antonimia lexicală în limba română*, Timişoara, Editura Facla, 1977; idem, *Funcţiile stilistice ale antonimelor*, în *Analele Universităţii Timişoara*, Seria Ştiinţe filologice, 1995; Narcisa Forăscu, *Contribuţie la studiul stilistic al antonimelor*, în *Studii şi cercetări lingvistice*, nr. 4, 1985; Constanţa Ciocârlie, *Antonimia. Structura lexico-semantică şi stilistică*, Timişoara, Editura Facla, 1998, p. 194 şi urm.

„Pe pămînt avem de toate / Şi mai *bune* şi mai *rele* / *Bune, rele,* / Şi-*nchisori* şi *libertate* / Şi-*a putea* şi *nu se poate* / Şi *noroi* şi *stele.*" (Adrian Păunescu)

Procedeul nu este monopolul literaturii culte, el fiind întîlnit, în egală măsură, şi în literatura populară:

Fata babei era *rea, leneşă* şi *proastă,* iar fata moşului era *cuminte, harnică* şi *isteaţă.*

De remarcat că în literatura cultă procedeul se bazează, adesea, pe valoarea conotativ-simbolică a cuvintelor, a căror funcţie este aceea de a crea un contrast puternic, dublat uneori de construcţia textului, care prelungeşte şi explicitează antiteza din titlu: *Împărat şi proletar, Înger şi demon,* unde sînt puşi în opoziţie termeni ce sugerează contrastul *sărac — bogat,* respectiv *bun — rău.*

Antiteza are o funcţie predominant afectivă sau o funcţie intelectuală, constituindu-se într-o strategie discursivă cu rol persuasiv[1]. De aceea, ea trebuie să fie concisă şi clară. O dovadă în acest sens este faptul că este frecvent utilizată în maxime, proverbe etc.:

Cine a făcut pe *bogatul,* a făcut şi pe *argatul.*

E pentru unul *mumă* şi pentru altul *ciumă.*

Unde nu-i *cap,* vai de *picioare.*

În aceeaşi situaţie se află o altă figură de stil, bazată pe polaritatea sensurilor antonimelor, datorată contextului contrastant. Este vorba de oximoron, care constă în asocierea a două cuvinte contradictorii, care logic s-ar exclude. Efectul stilistic rezultă tocmai din combinarea, aparent ilogică, a celor doi termeni. De exemplu: *tăcerea vorbeşte, bulgări fluizi, suferinţă... dureros de dulce.*

Într-un fel, legat de statutul lingvistic al oximoronului, este paradoxul, care se defineşte ca o opinie opusă opiniei comune, şi care şochează prin absurdul aparent, păstrîndu-şi însă în profunzime valoarea de adevăr: *El a îmbătrînit în copilărie.*

Ironia, ca figură, se poate baza şi ea pe antonimie, înţelegînd prin aceasta că vorbitorul foloseşte antonimul unui termen nu pentru a-l îndulci, ci pentru a obţine un efect glumeţ. De pildă, dacă ne adresăm cuiva spunînd: *Deşteptule, n-ai văzut că te păcăleşte?* cuvîntul *deşteptule* sugerează, de fapt, antonimul acestuia *(prostule)* pe care-l avem în vedere.

De asemenea, cînd ne adresăm unei persoane grase, spunîndu-i *slabule,* efectul ironic este bazat tot pe folosirea unui antonim.

7. Observaţiile de mai sus impun cîteva concluzii.

Spre deosebire de polisemie şi sinonimie, antonimia este un tip de organizare semantică foarte rigidă, preexistentă vorbirii, actualizării, şi care presupune nişte condiţii riguroase: caracterul comun al tuturor componentelor de sens şi o opoziţie bazată pe componente contrare.

Este o relaţie al cărei echilibru impune şi marcarea identică din toate punctele de vedere a termenilor implicaţi.

Sub aspect stilistic, antonimia reprezintă o sursă importantă de expresivitate, bazată pe contrastul dintre termeni.

---

[1] Vezi Constanţa Ciocârlie, *Antonimie lexicală şi antiteză romantică,* în *Analele Universităţii Timişoara,* XVII, 1979.

Familia lexicală (de cuvinte)

ANGELA BIDU-VRĂNCEANU
Universitatea din Bucureşti

Familia lexicală reprezintă grupul de cuvinte asociate între ele printr-o rădăcină comună (sau prin acelaşi cuvînt-bază), căreia i se adaugă sufixe lexicale: *floricică* (< *floare* + sufixul diminutival *-icică*), *şcolar* (< *şcoală* + nume de agent *-ar)* sau prefixe *(des-face, re-scrie)* sau cu sufixe şi prefixe *(în-gălben-i, în-nopt-a).*

Familia de cuvinte cuprinde şi compusele[1]; astfel, *floarea-soarelui* face parte atît din familia lexicală a lui *floare,* cît şi a lui *soare; trei-fraţi, trei-fraţi-pătaţi, frate de cruce* aparţin familiei lui *frate*[2].

În familia lexicală se mai integrează şi cuvintele obţinute prin conversiune (schimbarea categoriei gramaticale), cum ar fi: substantivizarea adjectivului *(îmi place verdele,* în familia lui *verde);* adjectivizarea participiului *(pom în-flor-i-t,* în familia lui *floare);* substantivizarea infinitivului *(îm-bun-ăt-ăţ-i-re-a situaţiei,* în familia lui *bun)* ş.a.

În română, familia de cuvinte, în sens restrîns, se formează de la baze vechi (latineşti, vechi slave ş.a.): *bun / bun-ătate, bun-ic, bun-ic-ă, îm-bun-a; femeie / femei-esc, femei-eşte; lemn / în-lemn-i, lemn-os, lemn-iu; grădină / grădin-ar, grădin-ar-easă, grădin-iţă.*

În unele familii de cuvinte se pleacă de la două cuvinte-bază: *car / căr-uţă, căr-uţ-aş, căr-uc-ior* şi *cără / căr-ătură, cără-uş, cără-uş-ie, cără-uş-i.*

Derivatele dintr-o familie pot să nu pornească direct de la cuvîntul-bază, ci de la alt derivat: *ardeleneşte* < *ardelean* + sufixul adverbial *-eşte,* iar *ardelean* < *Ardeal* + suf. *-ean, dărnicie* < *darnic* + suf. *-ie,* iar *darnic* < *dar* + suf. *-nic, florăreasă* < *florar* + sufixul moţional *-easă,* iar *florar* < *floare* + suf. *-ar, moldoveancă* < *moldovean* + suf. moţional *-că,* iar *moldovean* din *Moldova* cu suf. *-ean*[3], *ţărăncuţă* < *ţărancă* + suf. diminutival *-uţă,* iar *ţăran* < *ţară* + *-an*[4], *învăluit* < *învălui,* care e format din *în-văl-ui*[5].

Pun probleme de interpretare a familiei de cuvinte împrumuturile latino-romanice. Unele dintre acestea sînt analizabile integral: *spera / sper-anţă, structură / structur-al, adapta / adapt-a-bil-itate* şi multe altele. În toate aceste cazuri, atît baza, cît şi sufixele au independenţă formală şi semantică, ceea ce înseamnă că unei forme determinate i se asociază constant un anumit sens; de exemplu: *-itate* desemnează un abstract substantival (numele unei calităţi) în raport cu adjectivul neologic de la care s-a format: *abil-itate, facil-itate, comod-itate* ş.a. Sufixul *-al* exprimă o însuşire caracteristică bazei: *structur-al, gramatic-al, form-al* ş.a. În aceste cazuri se apreciază că s-ar putea vorbi de o familie lexicală în sens larg[6], concesie pe care nu o fac toţi specialiştii.

---

[1] Th. Hristea, *Sinteze de limba română,* Bucureşti, Editura Albatros, 1984, p. 67, 68 şi *Limba română. Teste rezolvate, texte de analizat şi un glosar de neologisme,* Bucureşti, Editura Petrion, 1998, p. 100, unde se apreciază ca greşită părerea celor care exclud compusele din familia de cuvinte.

[2] Gabriela Pană Dindelegan, *Admiterea în facultate. Teste de limba română,* Bucureşti, Humanitas Educaţional, 2000, p. 127 — 128.

[3] Th. Hristea, *Limba română,* p. 62.

[4] *Ibidem,* p. 110.

[5] Gabriela Pană Dindelegan, *op. cit.,* p. 127. Celor două etape de formare prin sufixare li se adaugă conversiunea formei verbale în adjectiv.

[6] Th. Hristea, *Sinteze...,* p. 68.

Cînd condiția segmentării atît a bazei, cît și a afixelor cu valori independente și constante nu e respectată, cuvintele respective nu fac parte din familia lexicală, fiind neologisme (împrumuturi) propriu-zise. Nu fac parte din familia lui *floare, floral* (fr. *floral,* lat. *floralis)*[1] sau *cognoscibil* nu aparține familiei lui *cunoaște* și nici *inscripție* lui *a scrie* sau *solar* lui *soare.* În toate aceste cazuri nu se recunoaște o bază identică, fiind reprodusă întocmai forma cuvîntului francez împrumutat[2].

În alte cazuri, cum ar fi *fratern, fraternitate, fratricid* nu este vorba de familia lui *frate* pentru că în împrumuturile romanice respective nu se pot izola elemente formative (sufixe) independente în limba română.

Rezultă că alcătuirea unei familii de cuvinte trebuie să respecte mai multe condiții. În primul rînd are importanță *vechimea cuvîntului-bază;* nu îndeplinesc, în principiu, această condiție neologismele. În al doilea rînd trebuie făcută *identificarea bazei* și *a afixelor (sufixe și prefixe)* prin compararea unui număr convenabil de cuvinte în care toate elementele componente să aibă *independență formală și semantică.* Aceasta înseamnă că atît baza, cît și afixele trebuie să aibă *un anumit sens atribuit constant unei anumite forme.* Uneori, în forma bazei pot apărea unele modificări (alternanțe fonetice): *flor-icică* față de *floar-e* sau *tiner-ețe* față de *tînăr.* Între termenii unei familii lexicale se stabilește *o legătură sau o înrudire de sens*, asigurată *prin cuvîntul-bază.* Trebuie condamnate interpretările care pornesc de la asemănări superficiale de formă și neglijează legătura dintre formă și sens; în asemenea situații (ilare) se ajunge la includerea cuvintelor *omletă, omidă* în familia lui *om* sau a lui *știucă* în familia lui *a ști* (situații care ignoră atît condiția respectării identității sensului bazei, cît și importanța identificării afixelor, inexistente în exemplele respective). De aceea, compararea cuvintelor dintr-o familie lexicală trebuie să aibă în vedere *atît identificarea bazei (cînt-a, cînt-a-re, cînt-ăreț, cînt-ă-tor), cît și a afixelor.* De exemplu, comparînd forma *cînt-ăreț* cu *cert-ăreț, băg-ăreț* rezultă că sufixul *-ăreț* exprimă sistematic o însușire repetată (iterativă) a bazei (a celui care face acțiunea), căreia i se poate asocia (în ultimele două exemple) o valoare depreciativă; toate exemplele sînt adjective formate de la verbe. Segmentarea bazei *cînt-* în *cîntec* este însă greșită pentru că reprezintă un alt cuvînt latinesc moștenit de română *(canticum);* în condițiile în care nu s-ar cunoaște etimologia, dacă s-ar respecta criteriul independenței formale și semantice atît a bazei, cît și a afixelor, s-ar putea constata că *-ec* se întîlnește în puține cuvinte din limba română *(farmec, pîntec, înec)*, în care nu poate fi segmentat niciodată, neavînd independență de nici un tip.

Un alt criteriu îndeplinit implicit de cuvintele dintr-o *familie lexicală* este acela că toate acestea nu aparțin unei singure categorii lexico-semantice[3]. De exemplu, în familia adjectivului *tînăr,* celelalte cuvinte *(tinerețe, tinerește, tinerime)* sînt substantive sau alte părți de vorbire *(întineri* e verb, *tinerește* e adverb).

Așadar interpretarea lingvistică a *familiei de cuvinte (lexicale)* este destul de rigidă, presupunînd, prin respectarea strictă a criteriilor enunțate, un factor de organizare lexicală datorat tocmai caracterului sistematic al relațiilor în cadrul ei.

---

[1] Th. Hristea, *Limba română,* p. 99.

[2] Gabriela Pană Dindelegan, *Admiterea...*, p. 60 — 61, propune exerciții relevante pentru aplicarea acestor distincții.

[3] Vezi Th. Hristea, *Sinteze...*, p. 68.

Accidente sintactice: *anacolutul*

Prof. ELEONORA ZAMŞA
Bucureşti

Anacolutul (< gr. *anakolouthon* = întrerupere, discontinuitate) este o deficienţă în formularea unui enunţ, frecventă mai ales în comunicarea orală, datorată faptului că vorbitorul (emoţionat, obosit, grăbit, neatent sau ignorant), uitînd tiparul după care şi-a început enunţul, îl continuă după un alt tipar.

Ca urmare a acestui fapt, apare fie un subiect inutil / neintegrat, fie o nepotrivire între forma cazuală a unui pronume relativ şi funcţia subordonatei pe care o introduce sau propria sa funcţie în această subordonată, fie o coordonare defectuoasă, fie omiterea unui regent sau a unui element corelativ, fie omiterea sau folosirea inadecvată a unei prepoziţii / conjuncţii.

S u b i e c t u l i n u t i l / n e i n t e g r a t, „independent, absolut sau suspendat" (vezi Mioara Avram, „Anacolutul", în *Limba şi literatura română*, nr. 2, 1996, p. 5), apare cînd acesta este izolat de restul propoziţiei printr-o construcţie gerunzială sau printr-o propoziţie subordonată: *E u, fiind foarte obosită / deoarece eram foarte obosită, n u m i - a v e n i t n i c i o i d e e.* Anacolutul din acest enunţ este evident, întrucît nominativul *eu,* fiind la persoana I, nu poate fi subiect pentru verbul-predicat *nu a venit,* care este la persoana a III-a şi are ca subiect substantivul *idee.* Pronumele *eu* este deci un subiect care nu se integrează în propoziţia din care ar trebui să facă parte.

Defecţiunea poate fi corectată prin simpla eliminare a subiectului inutil: *Fiind foarte obosită / Deoarece eram foarte obosită, nu mi-a venit nici o idee,* prin integrarea lui în construcţia gerunzială sau în subordonată: *Fiind eu foarte obosită / Deoarece eu eram foarte obosită...,* prin transformarea lui în complement indirect al verbului-predicat (soluţie impusă de prezenţa formei neaccentuate, de dativ, *mi): Fiind foarte obosită, m i e nu mi-a venit nici o idee,* sau printr-un alt mod de a continua enunţul: *Eu, fiind foarte obosită, n-am avut inspiraţie.*

Cînd subiectul inutil este exprimat prin pronumele relativ *care,* dublînd un pronume personal, singura soluţie o constituie schimbarea funcţiei lui sintactice:

Acesta este un lucru < *care* (sb. inutil) / *pe care* (c.d. util) *noi nu trebuie să-l neglijăm.*

El este un elev leneş < *care* (sb. inutil) / *căruia* (c.i. util) *noi nu trebuie să-i urmăm exemplul.*

Cînd pronumele relativ *care* este dublat de pronumele demonstrativ *acesta,* este inutil, trebuind deci să fie eliminat, al doilea subiect:

M-am întîlnit cu un coleg, care acesta nu aflase vestea.

Cînd pronumele relativ *ceea ce,* cu funcţie de subiect sau de complement direct, apare dublat, în mod greşit, de încă un subiect sau complement direct, soluţia o constituie eliminarea acestuia din urmă (împreună cu determinantul său) sau reformularea enunţului într-o altă manieră:

M-a insultat, ceea ce < *pe mine mă deranjează acest lucru.* (sb. inutil) / *eu nu accept acest lucru.* (c.d. inutil)

M-a insultat, lucru < *care mă deranjează.*
pe care eu nu-l accept.

Nepotrivirea dintre forma şi funcţia sintactică a unor pronume relative apare ca efect al dublului statut pe care îl au aceste cuvinte:

— relatori interpropoziţionali flexibili care, prin forma lor cazuală, trebuie să marcheze felul subordonatei pe care o introduc;

— cuvinte autosemantice, cu funcţie sintactică proprie în subordonata pe care o introduc.

Cînd această funcţie diferă de cea a subordonatei, forma lui cazuală nu poate reflecta decît una dintre aceste funcţii şi atunci anacolutul devine inevitabil:

Cui (sb. în D) *face, facă-i-se!* (anacolut acceptabil)

sau:

Cine face (c.i. cu relatorul în N), *facă-i-se!* (anacolut inacceptabil).

Singura soluţie pentru asemenea situaţii este punerea de acord a celor două funcţii: *Cine* (sb. în N) *face* (SB cu relatorul în N) / *să şi tragă!*

Coordonarea defectuoasă a doi termeni neechivalenţi morfosintactic:

El preferă muzica (c.d. — subst.) *şi să danseze* (p.v. — verb).

se corectează prin echivalarea lor:

El preferă < *muzica* (c.d. — subst.) *şi dansul* (c.d. — subst.)
să cînte (p.v. — vb. / c.d.) *şi să danseze* (p.v. — vb. / c.d.)

Cu totul inacceptabil este anacolutul rezultat din omiterea unui element corelativ (elementele corelative sînt perechi de termeni care nu pot fi folosiţi unul fără celălalt), sau înlocuirea lui cu un termen oarecare:

I-au mîncat (toate) prăjiturile, cît şi tortul,

în loc de: *I-au mîncat atît prăjiturile, cît şi tortul.*

Alte perechi de termeni corelativi sînt: *nu numai..., ci şi...; nu numai că..., dar şi...; fie (că)..., fie (că)...; nu atît..., cît...; atît / aşa de..., încît; pe cît (de)..., pe atît (de)...; deşi..., totuşi...; pe de o parte..., pe de altă parte...; de la... pînă la...*

Omiterea sau folosirea inadecvată a unor prepoziţii / conjuncţii apare destul de frecvent în enunţuri de felul:

(a) Programul de lucru de la 8 — 14 / între 8 — 14 / între 8 la 14,

în loc de: *Programul de lucru de la 8 la 14 / între 8 şi 14.*

sau: *Programul de lucru: 8 — 14.*

(b) Dialogul dintre patron cu salariaţii,

în loc de: *Dialogul dintre patron şi salariaţi*

sau: *Dialogul patronului cu salariaţii.*

Spre deosebire de alte abateri de la normă, care, comise intenţionat, pot căpăta statut de figuri de stil, anacolutul este totdeauna greşeală: tolerabilă (cazul celui datorat dublei funcţii a pronumelui relativ, cu condiţia ca forma sa să evidenţieze relaţia între propoziţii şi nu funcţia sa în propoziţie), sau intolerabilă (cazul celorlalte).

Cînd apare, totuşi, în textele literare, el este privit fie ca o licenţă poetică justificată prin necesităţi prozodice, fie ca un mijloc de caracterizare (negativă) a unui personaj sau de marcare a oralităţii.

Principii de bază ale comunicării (II)

LILIANA IONESCU-RUXĂNDOIU
Universitatea din București

Principiul politeții este considerat drept un complement necesar al principiului cooperativ[1]. Cele două principii reflectă complexitatea activității comunicative, activitate orientată spre atingerea anumitor scopuri, constituită la confluența dintre discursiv și social. De cele mai multe ori, scopurile urmărite de participanții la o conversație sînt diferite între ele sau chiar divergente. În același timp, orice individ are trăsături temperamentale și psihologice specifice. Conștientizarea acestor aspecte determină, în mod firesc, preocuparea constantă a fiecăruia de a găsi căi de acces spre ceilalți, fără a aduce prejudicii propriei persoane. A nu ține seama de partener înseamnă a te expune riscului de blocare a procesului de comunicare. Raportarea continuă și adaptarea la celălalt sînt, așa cum s-a subliniat adesea, rezultat al unei atitudini raționale și nu altruiste.

Considerată drept una dintre universaliile comportamentului comunicativ al oamenilor, politețea este dificil de definit mai ales pentru că standardele și formele sale concrete de expresie sînt extrem de diversificate temporal, spațial, social și chiar individual. Existența unui concept empiric de politețe, care funcționează în fiecare comunitate, complică lucrurile, influențînd definițiile specialiștilor.

Perspectiva curentă asupra politeții este fundamental prescriptivă. Politețea este înțeleasă ca un set de norme sociale — variabil de la o comunitate la alta —, din care decurg reguli practice de comportament (inclusiv de comportament lingvistic) pentru membrii fiecărei comunități considerate. Respectarea normelor caracterizează comportamentul politicos, nerespectarea acestora este considerată impolitețe. O asemenea perspectivă asupra politeții implică percepția unei societăți structurate ierarhic, în raport cu un sistem specific de factori, reducînd politețea la deferență și asociind-o, în plan lingvistic, cu formalitatea expresiei (pronume de politețe, persoana a II-a plural la verbe, frecvente formule de mulțumire și de scuze etc.). Ilustrative pentru acest punct de vedere sînt manualele de etichetă sau de maniere elegante ori, mai recent, ghidurile de comportare pentru secretare.

Definițiile științifice tradiționale ale politeții nu se îndepărtează, în esență, de concepția curentă. Cercetările din ultimele decenii însă atribuie noțiunii în discuție o semnificație mai largă și mai profundă, considerînd-o nu drept ingredient, asociat cu buna creștere, ci drept *constantă* a comportamentului comunicativ, determinată de natura interacțională și rațională a comunicării; politețea este o premisă a dialogului, desemnînd ansamblul unor strategii cu implicații în plan lingvistic, care servesc la instituirea, menținerea și / sau dezvoltarea relațiilor interpersonale. Ea nu este guvernată de reguli care să stabilească explicit concordanța între anumite situații de comunicare și anumite comportamente (inclusiv verbale), definind ce este permis și ce nu, ci de reguli reprezentînd, de fapt, exigențe generale, determinate de un principiu de bază. Acestea își găsesc expresia în anumite tipuri fundamentale de acțiune, realizate într-un număr de forme concrete practic nelimitat.

[1] Vezi *Principii de bază ale comunicării (I)*, în *Limba și literatura română*, 2000, nr. 3, p. 21 — 23.

Teoriile moderne asupra politeții așază în centrul lor conceptul de imagine publică individuală (engl. *face).* Această imagine are două aspecte complementare. Unul, de orientare sociofugă (implicînd menținerea distanțelor sociale), se referă la tendința fiecăruia de a-și păstra „teritoriul" (material, spațial, temporal, psihic), de a-l apăra de invazia celorlalți, altfel spus — la dorința de independență sau de autonomie a individului. El reprezintă ceea ce am putea denumi, într-o traducere aproximativă a engl. *negative face,* eul negativ. Al doilea aspect, de orientare sociopetă (implicînd reducerea distanțelor sociale), se referă la faptul că fiecare individ își construiește și încearcă să le impună celorlalți un ansamblu de imagini favorabile ale personalității sale, resimțind necesitatea de a fi apreciat și aprobat de ceilalți, de a vedea că preferințele, dorințele și ideile sale sînt împărtășite și de alții. Acest aspect reprezintă eul pozitiv (engl. *positive face).*

În cursul activităților interactive, imaginea individuală poate suferi modificări, uneori în sensul degradării. Recunoașterea acestei vulnerabilități face ca indivizii să coopereze pentru menținerea reciprocă a imaginii. Politețea se întemeiază pe o astfel de cooperare.

Anumite acte concrete de folosire a limbii au, prin natura lor, un potențial amenințător, vizînd fie eul negativ, fie eul pozitiv al receptorului sau al emițătorului. De exemplu, solicitările *(Închide ușa!)* afectează eul negativ al receptorului, limitînd libertatea de acțiune a acestuia; promisiunile *(Îți aduc mîine cartea)* afectează eul negativ al emițătorului, prin angajarea acestuia de a realiza o anumită acțiune; scuzele *(Scuză-mă că am întîrziat)* afectează eul pozitiv al emițătorului, exprimînd regretul pentru o anumită acțiune comisă de acesta; amenințările *(Am să-i spun mamei tale ce ai făcut!)* afectează eul pozitiv al receptorului, ca expresie a dezacordului față de o anumită acțiune a acestuia. Ca urmare, singura atitudine rațională din partea emițătorului — dacă anumite lucruri trebuie spuse neapărat — este adoptarea unui comportament s t r a t e g i c, menit să diminueze potențialul amenințător al actelor de comunicare respective. În esență, un altfel de comportament presupune fie apelul la formulări care — într-o manieră explicită sau implicită — să contracareze eventualele prejudicii aduse participanților, permițînd totuși exprimarea neambiguă a intențiilor comunicative, fie apelul la o exprimare ambiguă a acestor intenții, care să permită negocierea sensurilor. Strategia aleasă este dependentă de circumstanțele în care are loc fiecare acțiune comunicativă.

Cercetările mai noi disting între un tip de politețe orientată spre satisfacerea eului negativ al participanților — și denumită, de aceea, p o l i t e ț e n e g a t i v ă — și un tip de politețe orientată spre satisfacerea eului pozitiv al participanților — p o l i t e ț e a p o z i t i v ă. Primul tip constituie nucleul comportării respectuoase, avînd ca efect păstrarea distanței față de ceilalți, cel de-al doilea constituie nucleul comunicării familiare, glumețe, avînd ca efect accelerarea relațiilor dintre indivizi. Politețea negativă a fost, pînă nu de mult, singura luată în considerație de specialiști și restrînsă, de altfel, sub aspectul formelor de expresie. Ea este adecvată însă numai în anumite situații de comunicare: cînd distanța socială dintre partenerii de discuție este mare sau cînd, prin poziția sa, unul dintre parteneri are controlul interacțiunii (profesorul față de elev, părinții în raport cu copiii etc.). În alte situații de comunicare — între parteneri egali, de exemplu (colegi, prieteni etc.) —, politețea nu este exclusă, dar modalitățile de manifestare a acesteia sînt diferite; buna desfășurare a raporturilor comunicative se întemeiază, în acest caz, pe folosirea strategiilor politeții pozitive.

Strategiile politeții negative au la bază diverse mecanisme de atenuare a unor posibile prejudicii. În afară de selectarea anumitor formule de adresare sau de referire, descrise în toate lucrările ca „politicoase", pot fi menționate:

• procedee convenționale (recunoscute deci ca atare de participanți) de expresie indirectă; de exemplu, formularea interogativă și nu imperativă a diferitelor solicitări, eventual, cu „prefațarea" acestora printr-un verb modal *(Poți / Vrei să-mi dai cartea aceea?*, în loc de *Dă-mi cartea aceea!);*

• pesimism interacțional: exprimarea presupunerii că este puțin probabil ca receptorul să vrea sau să poată realiza o anumită acțiune, dorită de emițător (de exemplu, prin folosirea condiționalului — mod al nesiguranței — în locul indicativului — mod al certitudinii: *Ați putea să-mi aduceți cartea mîine?; Nu știu dacă mîine am putea discuta despre referatul meu* etc.);

• construcții restrictive sau litote, care oferă sugestia unui prejudiciu neînsemnat *(Nu vreau decît să vă cer un sfat; Vă deranjez numai o secundă);*

• admiterea explicită a faptului că produci un deranj *(Îmi dau seama că sînteți foarte ocupat, dar am nevoie de părerea dumneavoastră),* ca și apelul la formule de ezitare *(N-aș vrea să vă întrerup din lucru, dar e ceva foarte urgent)* sau la scuze, combinate, eventual, cu expresia unor motive întemeiate *(Vă rog să mă scuzați, dar cred că nimeni în afară de dvs. nu mă poate ajuta);*

• admiterea faptului că te îndatorezi față de receptor *(N-aș putea să răspund pe măsură bunăvoinței dvs.);*

• construcții impersonale, prin care se evită raportarea la emițător sau la receptor *(Nu se poate face nimic* „nu pot face nimic"; *Ar fi de dorit să se găsească o soluție* „ar fi de dorit să găsești o soluție").

Politețea pozitivă, similară funcțional, în esență, cu cea negativă, dar reflectînd un efort de apropiere între colocutori, constituie aspectul de noutate introdus de teoriile moderne asupra politeții. Forța redresivă a politeții pozitive este intrinsecă, în măsura în care tendința emițătorului de identificare cu receptorul, tratat ca membru al aceluiași grup, ca persoană cunoscută, agreată și apreciată, contracarează orice sugestie de amenințare implicată de diverse acțiuni verbale. Strategiile specifice acestui tip de politețe se întemeiază pe sublinierea continuă a admirației, interesului, aprobării pentru partener, precum și pe insistența asupra existenței unui „teritoriu comun". Iată cîteva dintre aceste strategii:

• formularea unor constatări despre receptor, care să reflecte atenția acordată de emițător celor mai diverse aspecte referitoare la condiția acestuia *(Ai o rochie nouă! De unde ai luat-o?; Te-ai tuns! Îți vine foarte bine!);*

• exagerarea manifestărilor de simpatie sau admirație, prin folosirea frecvență a unor termeni cu semnificație superlativă *(Ai aranjat splendid casa!; Ce grădină fantastică / minunată ai!);*

• sublinierea acordului cu partenerul prin apelul la subiecte „sigure" de conversație (vremea, familia, peisajul etc.) sau prin reluarea „în ecou" a unor replici ale partenerului (A.: *Frumoasă grădină!* B.: *Frumoasă, într-adevăr!;* A.: *Ar trebui să-l ajutăm.* B.: *Da, ar trebui să-l ajutăm.);*

• evitarea dezacordului, prin evitarea răspunsurilor negative la intervenția partenerului (adesea prin substituirea lui *nu* prin *da, dar...* sau prin exprimarea atenuată a propriilor opinii (A.: *Îmi place muzica asta.* B.: *Mi-a plăcut și mie într-o vreme. / Îmi place și mie, într-un fel.);*

• gluma (pentru că se bazează pe cunoştinţe şi valori comune, făcîndu-l pe celălalt să se simtă la largul lui);

• adoptarea unei atitudini optimiste în legătură cu soluţionarea problemelor aduse în discuţie (tocmai admiţînd ideea unei bune colaborări între parteneri).

Deşi politeţea constituie un aspect universal al comportamentului comunicativ, diversele comunităţi etnice şi / sau sociale manifestă preferinţă pentru actualizarea anumitor strategii în cursul interacţiunilor curente. Selectarea strategiilor politeţii — deşi dependentă, în esenţă, de factori situaţionali — este totuşi şi o chestiune de preferinţă individuală. Intuirea acestui fapt de către scriitori explică rolul pe care opţiunea pentru anumite tipuri de strategii îl are în caracterizarea unor personaje.

Discursul oratoric

Prof. ADRIAN SĂVOIU
Liceul Teoretic „Al. I. Cuza", Bucureşti

Apărută în antichitate, oratoria a fost concepută ca artă a cuvîntului, a exprimării verbale sau scrise, a argumentaţiei care captivează şi impresionează. La originea ei, retorica era o disciplină filozofică, unde se manifesta o atenţie deosebită pentru limba, stilul ori structura compoziţională a discursului. Prin folosirea artistică a cuvîntului, oratoria s-a constituit ca gen literar — genul oratoric — studiat încă din vechime. Primul mare orator a fost grecul Demostene (384 — 322 î.Hr.); din perioada antichităţii datează şi cele dintîi tratate de retorică ale lui Aristotel şi Cicero. În evul mediu retorica era o disciplină cu reguli şi principii imuabile; ca gen literar, oratoria a persistat pînă în perioada romantică, iar practica oratorică, sub forma discursului de variate feluri, continuă să fie şi astăzi de o evidentă actualitate.

La noi oratoria a apărut tîrziu. Cel dîntîi orator important a fost mitropolitul Antim Ivireanul, care prin predicile sale, numite *Didahii,* îi judecă pe cei vicioşi şi îi îndeamnă pe credincioşi la adevărata viaţă creştinească. Revoluţia de la 1848 a adus în prim-plan discursul politic şi a dat primul mare orator politic român: Simion Bărnuţiu. Epoca unirii Principatelor i-a impus ca oratori pe Mihail Kogălniceanu, C. A. Rosetti şi Vasile Boerescu, iar în vremea domniei regelui Carol I s-au remarcat Ion C. Brătianu, Titu Maiorescu, P. P. Carp şi Nicolae Filipescu. Alături de aceştia s-a distins în mod special Barbu Delavrancea, socotit de Titu Maiorescu drept cel mai mare orator al epocii. În anii care au urmat, s-au impus alte personalităţi importante: Take Ionescu, Nicolae Iorga, Octavian Goga şi Nicolae Titulescu. În perioada de după cel de-al doilea război mondial, în timpul guvernării comuniste, oratoria a intrat într-un declin evident. Scena publică a fost monopolizată de liderii regimului, singurii care aveau dreptul de a se exprima în public. Discursurile lor, departe de orice norme ale genului, constituie, toate, nişte contraexemple. Dizgraţiată, proza oratorică a fost scoasă din programe şi din manualele şcolare şi, vreme de o jumătate de veac, nu a mai fost cercetată şi studiată. Ultimii ani, cei de după 1989, marchează o revenire, încă timidă, la tradiţie, pentru că astăzi oratoria românească îşi caută încă oratorii.

Cultivat încă din antichitate, discursul este o expunere, orală sau în scris, a unei teme, în faţa unui auditoriu, cu scopul de a-l convinge, de a-l emoţiona, de a obţine adeziunea acestuia în sprijinul tezei dezvoltate de orator. După specificul lui şi împrejurările în care este rostit, după scopul urmărit, discursul poate fi de mai multe feluri: politic (rostit

într-o adunare publică sau în parlament, având ca obiect probleme de stat), academic (rostit în cadrul Academiei sau al unei societăți culturale, profesionale etc., având un conținut literar, științific, filozofic etc.), religios (rostit în biserică de un cleric), juridic (rostit în fața unei instanțe judecătorești, cu scopul de a convinge că un fapt săvîrșit de o persoană cade sau nu cade sub incidența legii), ocazional (rostit în împrejurări diferite, cu subiecte din cele mai variate domenii).

Alcătuirea și susținerea unui discurs trece prin cîteva faze: *invenţiunea, dispoziția, elocuțiunea* și *acțiunea.*

Invenţiunea reprezintă aflarea tuturor dovezilor și argumentelor cu ajutorul cărora oratorul încearcă să-i convingă pe ascultători. Vorbitorul trebuie să-și pună în evidență *moravurile oratorice,* acele calități precum onestitatea, sinceritatea, modestia și competența, care au darul să-l facă plăcut ascultătorilor. Oratorul își dă silința să stîrnească în aceştia *pasiuni oratorice,* adică să le transmită emoțiile de care se presupune că el însuși este mișcat în momentul cînd vorbește.

După ce oratorul și-a adunat ideile și argumentele, el le rînduiește și le grupează în așa fel ca să fie ușor de urmărit și de reținut de către auditoriu. În acest scop face *dispoziția* părților discursului, după un plan cerut de natura subiectului pe care îl tratează. Un discurs mai amplu este alcătuit din cele trei părți ale oricărei compoziții: *introducerea, tratarea* și *încheierea.*

În elaborarea oricărui discurs o a treia etapă este *elocuțiunea,* prin care se dă viață materialului adunat și rînduit prin cele două faze precedente. Prin elocuțiune, cuvîntarea îmbracă forma definitivă. Acum se produce stilizarea compoziției oratorice, ținîndu-se cont de calitățile generale și particulare ale stilului.

Ultima etapă este *acțiunea oratorică,* adică aplicarea tuturor normelor după care se rostește convingător un discurs. Regulile acțiunii privesc: *memoria, vocea* și *gestul.*

Nu poate fi un bun orator cel care nu are o bună memorie, cu ajutorul căreia păstrează ordinea ideilor. Pentru aceasta e necesar să fie stăpîn pe sine și pe materia tratată. Un discurs citit nu va produce niciodată un efect similar unuia rostit din memorie. Oratorul, nevoit a-și ține ochii pe text, nu va putea să-și însoțească rostirea de acea expresie vie a feței care place și pune stăpînire pe ascultători. Uneori, oratorul e nevoit de anumite împrejurări imprevizibile să vorbească pe nepregătite. Atunci el realizează ceea ce se cheamă o *improvizație.*

O condiție obligatorie pentru a fi un bun orator este vocea. Vorbitorul trebuie să aibă un glas natural, în sensul ca tonul și accentuările să corespundă cu ceea ce tratează, cu dispoziția sufletească a auditoriului. E necesar ca glasul să fie nuanțat, după situație, să se ferească de monotonie, să transmită diversele nuanțe ale gîndirii și simțirii, prin intonația sau accentul pus pe anumite cuvinte, întrerupte de scurte pauze, bine calculate, acolo unde e cazul.

Nu în ultimul rînd, ținuta corpului va influența auditoriul. Mișcarea brațelor, limbajul trupului, privirea etc. contribuie în mare măsură la succesul acțiunii oratorice. Gesturile oratorului, puse în concordanță cu sentimentele sale, trebuie făcute cu o anumită moderație, fără a se trece de un prag, dincolo de care pot părea inadecvate.

În structura unui discurs bine alcătuit pot fi distinse trei părți: *introducerea, tratarea* și *încheierea. Introducerea* este compusă din trei secvențe: *exordiul, propunerea* și *diviziunea.* În exordiu oratorul încearcă să atragă atenția, simpatia și interesul auditoriului prin enunțarea obiectului discursului său. De asemenea, el urmărește să cîștige bunăvoința auditoriului (lat. *captatio benevolentiae,* cîștigarea bunăvoinței).

Simplitatea, scurtimea, lipsa de afectare, precum şi proporţia în raport cu celelalte părţi ale discursului constituie principalele cerinţe ale exordiului. Propunerea este enunţarea, în puţine cuvinte, a subiectului ce va fi abordat. Diviziunea constă în împărţirea discursului în mai multe puncte pe care oratorul doreşte să le trateze.

Tratarea este partea fundamentală a unui discurs. La rîndul său, tratarea se compune din trei părţi: *naraţiunea, confirmarea* şi *respingerea*. Naraţiunea reprezintă expunerea faptelor care fac obiectul discursului. Cerinţele esenţiale ale naraţiunii sînt claritatea, pentru că o naraţiune lipsită de claritate întunecă întregul discurs, şi verosimilitatea, care contribuie la scoaterea în evidenţă a adevărului. Confirmarea (argumentarea) este partea în care sînt expuse dovezile în sprijinul a ceea ce s-a arătat mai înainte. Aici sînt desfăşurate, rînd pe rînd, din ce în ce mai convingător, probele şi argumentele cu ajutorul cărora oratorul îşi demonstrează teza. Confirmarea implică aflarea probelor şi selecţionarea lor, prin eliminarea faptelor mai puţin importante şi reţinerea celor folositoare cauzei. În privinţa ordinii, retorii recomandă ca probele mai slabe să fie folosite la început, iar cele mai puternice, la sfîrşit. Respingerea are ca obiect anihilarea argumentelor pe care le-ar putea aduce adversarul împotriva argumentelor din confirmare. Raţiunea, adevărul, evidenţa sînt elementele de bază ale respingerii.

Încheierea se produce fie printr-o simplă enunţare a rezultatului raţionamentelor expuse — uneori, cu scopul, mărturisit sau presupus, că totul e de domeniul evidenţei —, fie printr-o peroraţie. Ea poate avea fie caracterul unei concluzii a celor arătate în confirmare, fie acela al unei recapitulări a principalelor probe, fie poate reprezenta un ultim efort de a convinge auditoriul prin mijlocirea emoţiilor oratorice: indignare, recunoştinţă, compătimire, ură, iubire etc. Uneori, în discursurile avîntate, peroraţia ia forme patetice, trezind în auditor sentimente variate, după scopul urmărit de orator.

Cuvînt, limbă şi vorbire în proverbele româneşti (I)

LAURENŢIU MIHAI GÂNJ
Universitatea din Bucureşti

Problematica limbajului, a vorbirii este una fundamentală. Capacitatea de a folosi cuvîntul, de a *cuvînta* îl individualizează pe om faţă de toate celelalte vieţuitoare. Pornind de aici şi de la încercarea de a reda unul dintre sensurile primare a ceea ce ar trebui să fie specializarea noastră prin excelenţă: filolog, adică *filo-logos*, vă propun în rîndurile de mai jos să urmărim împreună meditaţiile asupra cuvîntului aşa cum rezultă ele din categoria folclorică a proverbului.

Dacă tradiţiile religioase ale lumii şi operele unor gînditori, antici sau moderni — de la presocratici trecînd prin Platon, Plotin şi pînă la Wittgenstein — reprezintă domeniul privilegiat de revelare a naturii profunde, a esenţelor cuvîntului şi limbajului, esenţe pe care, se pare, instrumentele lingvisticii — ştiinţă raţională — nu le poate surprinde în totalitate, nu este mai puţin adevărat că tradiţiile „la purtător", orale şi anonime, adică folclorul diferitelor popoare, sînt şi ele zone ale spiritului uman în care se pot descoperi, exprimate direct, în forme fără echivoc, sau indirect, în forme mai voalate, reflecţii asupra cuvîntului, limbii şi vorbirii.

Din mulţimea de tradiţii folclorice şi din bogăţia de fapte ale folclorului în care s-ar putea urmări problematica de mai sus, ne-am oprit aici la folclorul românesc, iar în cadrul acestuia, ne-am aplecat asupra unei specii foarte reduse ca dimensiuni, dar foarte roditoare ca forme de expresie şi conţinut ideatic: proverbul.

După cercetarea celor 700 de proverbe şi zicători româneşti despre cuvînt, limbă şi vorbire identificate de noi pînă în prezent în colecţiile de specialitate, sîntem în măsură, sperăm, să facem cîteva observaţii cu caracter general:

(1) Observaţiile proverbelor şi zicătorilor româneşti nu se desfăşoară în spaţiile rarefiate ale filozofiei „înalte" a limbajului. Ele nu ating temele „tari" ale unei atari filozofii: originea limbajului, natura lui, problemele denominaţiei, motivarea semnului lingvistic, funcţiile limbajului etc. Nici un ne-am fi aşteptat, de altfel, să le găsim, dat fiind specificul faptelor de folclor.

(2) Înţelepciunea lor tratează totuşi despre unele aspecte „grave" ale dimensiunii lingvistice a omului. „Grave" nu prin raportare la un *ultim* sau *absolut* filozofic, ci prin referire la *naturalul* şi *firescul* vieţii de zi cu zi. *Ascultarea, adevărul* şi *minciuna, tăcerea* şi *vorbăria, cuvîntul* şi *acţiunea* sînt elementele de structură pe care se clădeşte şi trăieşte întreg procesul de comunicare dintre oameni. Învăţăturile despre limbă şi limbaj fixate în proverbe şi zicători, sublime prin simplitatea conţinutului şi rafinamentul expresiei, se poartă la un nivel al „bunului-simţ" nesofisticat şi practic. Ele au foarte multe de spus despre mentalitatea oamenilor care le-au produs.

(3) Toate meditaţiile asupra cuvîntului din proverbele şi zicătorile româneşti se desfăşoară pe trei axe fundamentale, ce reunesc trei perechi de opoziţii. Acestea sînt: *adevărul* şi *minciuna; tăcerea* şi *vorbăria; vorba (intenţia)* şi *fapta (acţiunea).*

În centrul acestor polarităţi, se află *ascultarea.*

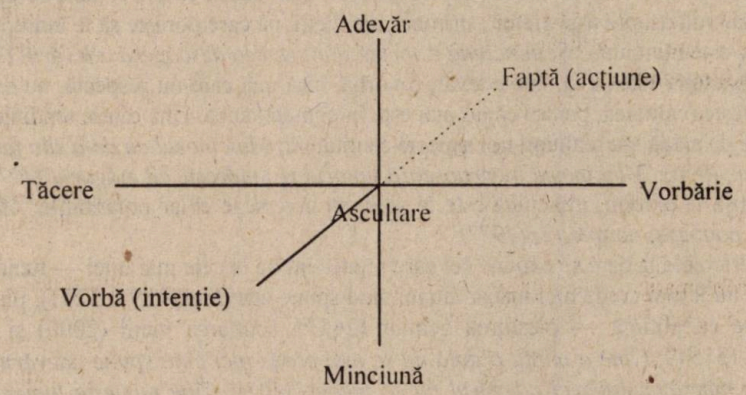

A d e v ă r u l ş i m i n c i u n a

(a) *Cuvîntul şi adevărul:*

Adevărul cunoaşte în proverbele româneşti o definiţie ce seamănă uimitor cu spiritul filozofiei Zen din tradiţia japoneză: *Adevărul este cum mă vezi şi cum te văd (367)*[1].

Deşi considerat în toate timpurile şi spaţiile de către toate popoarele drept o valoare, în proverbele româneşti adevărul este înfăţişat ca o „marfă proastă" (366). Şi asta pentru că acela care spune adevărul se bucură de trei „privilegii": i se sparge capul (1270, 1949, 6853) sau, dacă este mai norocos şi are drept partener de confesiuni pe omul prost, doar i se toacă în cap (2815), e bătut ca mărul (1949) şi nici locul nu şi-l mai găseşte (2153). La toate se mai adaugă două pericole: nu este crezut (2830) sau este lăsat fără mîncare (2566). În aceste condiţii, în virtutea instinctului de conservare, minciuna apare ca

[1] Citatele sînt reproduse după vol. *Proverbe româneşti,* ediţie de George Muntean, Bucureşti, Editura pentru Literatură (în continuare vom indica doar numărul proverbului).

o necesitate (2566). *Adevărul e proastă marfă (366); Adevărul umblă cu capul spart (368); A vorbit adevărat şi a venit cu capul spart (1270); Cine cutează să spună adevărul poate lesne umbla bătut ca mărul (1949); Cine spune dreptul, loc nu-şi mai găseşte (2153); Cu adevărul în gură nimeni îţi dă-n gură, d-aceea trebuie şi cîte o minciună (2566); Dacă spui prostului adevărul, te toacă-n cap (2815); Dacă vrei să nu te creadă, spune adevărul (2830); Spune adevărul că ţi se sparge capul (6853).*

Cine îndrăzneşte atunci să mai spună adevărul? Răspunsul este: copiii (2540), nebunii (2540, 3861), proştii (3204), omul beat (2540) şi, nu în ultimul rînd, chiar mincinoşii (3861): *Copiii, nebunii şi omul beat vorbesc adevărul (2540); Copiii şi nebunii vorbesc adevărul (2540); Din gura prostului afli adevărul (3204); Gura mincinosului adevăr grăieşte (3861); Gura nebunului adevăr grăieşte (3861).*

Demn de remarcat este faptul că, în toată colecţia editată de George Muntean, există un singur proverb care valorizează pozitiv adevărul: *Cel ce-şi ascunde adevărul său, ca cel ce-şi îngroapă aurul şi argintul său (1783).*

Programul adevărului este de a ieşi în cele din urmă la lumină, ajutat de cuvînt: *Din vorbă-n vorbă iese adevărul (3225).*

Natura esenţială a limbii ca organ al vorbirii este aceea de a spune adevărul: *Limba cînd grăieşte, adevărul grăieşte (4676).*

(b) *Cuvîntul şi minciuna:*

Inventarul de proverbe şi zicători dedicate minciunii e de două ori şi jumătate mai bogat decît cel dedicat adevărului, fapt explicabil prin aceea că proverbele se apleacă de regulă mai mult asupra aspectelor „strîmbe" ale vieţii, pe care doreşte să le îndrepte.

Ce este minciuna? *Şi minciuna e vorbă, dar vremea descoperă adevărul (7039).*

Minciuna este şi ea, într-adevăr, o vorbă, însă una care nu respectă, nu exprimă şi nu oglindeşte realitatea, pentru că nu mai este în contact cu ea. Una dintre tendinţele ei „firești" este de a adăuga realităţii noi aspecte cantitative: *Mincinosul cu de-a sila face musca cît cămila (4976); Mincinosul încornorează ţînţarul şi-l măreşte cît măgarul (4978).*

Dusă la extrem, minciuna este în stare să inverseze chiar polarităţile: *Mincinosul face ziua noapte şi noaptea zi (4977).*

Pericolele la care se expune cel care minte sînt de la cele mai mici — lumea îl evită (2019) şi nu îl mai crede nici măcar atunci cînd spune adevărul (1895, 3203), pînă la cele mai grave cu putinţă — plesnirea ochilor (2651), scurtarea vieţii (2090) şi uciderea sufletului (21549: *Cine a minţit o dată nu se mai crede nici cînd spune adevărul (1895); Din gura mincinosului nici adevărul nu se crede (3203); Cine minteşte lumea de el se fereşte (2019); Cine poartă plosca cu minciunile nu o duce mult (2090); Cine spune minciună întîi obrazul îşi ruşinează, apoi sufletul îşi ucide (2154); Cu minciuna prînzeşti, dar la cină îţi sar ochii (2651).*

Cine minte? *Cine jură lesne minte (2002); Cine se laudă că nu e mincinos trebuie crezut pe jumătate (2135); Cine vorbeşte multe ori ştie multe, ori minte multe (2202).*

Minciuna se naşte acolo unde este cultivată vorbăria: *Nici somn lung fără visuri, nici vorbă lungă fără minciuni (5236); Vorbă multă nu e fără minciuni (8022).*

În comparaţie cu necazurile pe care trebuie să le suporte cel ce spune adevărul (vezi mai sus), cel ce minte, şi nu puţin, pare a avea o viaţă mai uşoară, deoarece: *C-o minciună boierească trăieşti o zi (2520); Cu o minciună boierească înconjuri ţara ungurească (2688); Cu glumele şi cu minciunile se culeg toamna prunele (2617).*

Minciuna este rostită cu ajutorul unui organ: gura. Dar gura rosteşte şi adevărul. Prin urmare ea reprezintă locul unde contrariile se întîlnesc: *Gura grăieşte adevărul şi minciuna (3872); Gura zice, gura minte, omul tot de omenie rămîne (3873).*

Soarta minciunii este de a fi, în cele din urmă, demascată: *Minciuna are picioare scurte (4979); Numai jumătate de picior are minciuna (5421); Minciuna a umblat cît a umblat, pînă i s-a înfundat (4981); Minciuna se afundă ca plumbul şi iese ca frunza (4982).*

Într-un moment de maximă sinceritate, omul a născut următoarea vorbă: *Nu mai spune minciuni de-ale tale că-s sătul de-ale mele (5432).*

Un astfel de proverb, pentru un cercetător al mentalităţilor, ar putea fi semnul că în spaţiul în care el a apărut oamenii se înscriu într-un proces de deschidere faţă de ei înşişi şi faţă de cei din jur. Acest proces poate fi remarcat în toate tradiţiile lumii, fiind universal uman. În India a primit un nume: Yoga.

Mincinosul nu este o fiinţă lipsită de inteligenţă, ci dimpotrivă. El nu poate fi păcălit de un alt mincinos: *Mincinos pe mincinos nu poate înşela (4974).* Mincinosul descoperă cel mai bine minciuna pentru că-i cunoaşte resorturile exterioare, din păcate nu şi pe cele interioare, care i-ar arăta de unde i se naşte înclinaţia spre neadevăr. Vai de cel ce îşi apleacă urechea la vorbele înşelătoare, căci: *Cel ce ascultă la minciuni ca cel ce paşte la vînturi (1769).* E mai bună pasărea din mînă decît cea de pe gard. De aceea: *Ţine ce ai în mînă şi nu alerga după minciună (7461).*

Profilul minciunii se mai rotunjeşte cu unele trăsături: *Minciuna are şi ea loc pe unde se trece (4980); Minciunile una pe alta se ajung (4985).*

Alte zicători descriu viciul de a minţi prin formule extrem de plastice: *A fi sacul cu minciunile (555); Are o traistă de minciuni (975); A umbla cu traista cu minciuni (1217); Cu cartea-n mînă şi cu minciuna-n gură (2583); Spune la minciuni de fug pîn casă (6855); Şi minciuna prinde loc (7040); Ş-o dezlegat sacul minciunilor (7090); Ştie şi el o mînă de carte şi un sac de minciuni (7097); Toarnă la minciuni de merg cu picioarele (7202); Tot înşiră la gogoşi, spunînd despre moşi, strămoşi (7288).*

(c) *Cuvîntul, adevărul şi minciuna*

Adevărul este o valoare, iar minciuna este o nonvaloare. Şi totuşi: *Orice adevăr nu e bun de spus (5885); Minciuna sparge case de piatră, dar alteori preţuieşte mai mult ca un adevăr nepus la locul lui (4983).*

Există situaţii în care adevărul suferă o transmutare din valoare în nonvaloare, iar minciuna face drumul invers, transformîndu-se din nonvaloare în valoare. Graniţa dintre adevăr şi minciună, dintre valoare şi nonvaloare este extrem de subţire şi de relativă: *De la adevăr pînă la minciună e un lat de palmă (3070); Toate sînt soră cu minciuna (7245).* Stigmatul minciunii afectează credibilitatea mincinosului chiar şi cînd acesta spune adevărul: *Cine a minţit o dată nu se mai crede nici cînd spune adevărul (1895); Din gura mincinosului nici adevărul nu se crede (3203).*

Pentru mincinos adevărul este o veritabilă maladie: *Mincinosul cînd spune adevărul se bolnăveşte (4975).*

Minciuna stă sub semnul efemerului, este sortită să fie învinsă de adevăr pînă la urmă: *Şi minciuna e vorbă, dar vremea descoperă adevărul (7039).*

Minciuna, comparabilă cu procesul de entropie din fizică, se înmulţeşte de la sine, este dinamică, creşte fără efort, se răspîndeşte, în timp ce adevărul este static: *Minciuna umblă-n lume, iar dreptatea stă la un loc (4984).*

Minciuna rafinată poate aduce averi, pe cînd adevărul le poate pierde: *O minciună bine ticluită plăteşte mai mult decît un adevăr (5674).*

Un proverb japonez spune că zborul vulturului nu zgîrie bolta cerului. Corespondentul său în românește ar putea fi: *Dreptul de auzul rău nu se teme (3296).*

Despre *tăcere* şi *vorbărie*, *vorbă (intenţie)* şi *faptă (acţiune)*, precum şi despre *ascultare* — în numerele viitoare.

Nichita Stănescu: „Emoție de toamnă"

Prof. IRINA VIDA
Școala Nr. 152 „Uruguay", București

Poezia *Emoție de toamnă* aparține genului liric, poetul exprimîndu-și, așa cum mărturisește însuși, în titlu, o stare sufletească de care este cuprins, emoția puternică, darul de a pătrunde în propriul eu.

Titlul poeziei e explicat în versuri a căror metrică e inegală, prin care se prezintă idei ample, cu o rimă variată, transpunînd starea de emoție pe care o trăiește scriitorul, intensitatea percepției momentului.

În primul vers al discursului liric, verbul la perfectul compus „a venit" precizează o stare de fapt, venirea toamnei care poate însemna anotimpul anului, dar și simbolul apusului unei iubiri. Poetul imploră prin imperativul „acoperă-mi...", ca inima, metafora trăirilor intime, a emoțiilor, să-i fie protejată, pentru că el este cuprins de o tulburătoare neliniște. Acel „ceva" din „acoperă-mi inima cu ceva", nedefinit inițial, capătă contur în versul următor prin repetarea substantivului cu valoare de metaforă „umbra": „umbra unui copac", „umbra ta". „Umbra", prezentă în prima parte a versului sugerează protecția, liniștea pentru neliniștea ce l-a cuprins. În finalul versului, „umbra ta" este simbolul învelișului delicat al iubirii, farmecul învăluitor al iubitei care poate alunga incertitudinea în care se află. Verbele sînt la indicativ prezent, trecut, dar și la viitor, viitorul reprezentînd proiecția eului către ceea ce va fi: *or să crească, ai să te ascunzi, o să se-nchidă,* ca și cum poetul ar vedea prin timp relația dintre el și iubirea lui, dintre el și ce se va întîmpla, gînd exprimat metaforic.

Se simte disperarea despărțirii, prezentă chiar la începutul versului al treilea prin prezența verbelor „mă tem" și „n-am să te mai văd". Adverbul „uneori" cuprinde în el panica posibilei absențe a celei dragi, între ei interpunîndu-se dureros o toamnă a depărtării.

Autorul mărturisește teama absenței sale sau a absenței ei printr-o simetrie sintactică prezentată în mod gradat: *că o să-mi crească aripi..., că ai să te-ascunzi, și el o să se-nchidă...* Versurile sînt inundate de un lirism adînc, transmis prin imagini inedite.

Teama că îi vor crește „aripi ascuțite" cu care va atinge norii e o proiecție imaginară a despărțirii silite, a unui drum ostil lui, cu final dureros. Acest zbor ar însemna desprinderea definitivă de ceea ce-i produce starea de emoție. Și-ar dori cu disperare ca el și ea să fie un tot de nedesfăcut. Epitetul metaforic „ascuțite" sugerează zborul care sfîșie sufletul, ființa însăși. În același timp se teme că dragostea s-ar sfîrși din cauza depărtării ei de el. Acel „ai să te-ascunzi..." cuprinde deznădejdea că „un ochi străin" (metaforă sugestivă a unei alte iubiri, nefaste pentru el și poate chiar pentru ea) ar putea să altereze starea magică ce i-a unit. Drumul iubirii lor va fi împiedicat de „frunza de pelin", metafora amarului dureros ce-i va depărta.

Reacția poetului față de această nedorită posibilitate e transmisă în versurile finale, cînd terestrul reprezentat prin „pietre" și „mare" și cosmicul, reprezentat prin „lună" intră în strînsă legătură cu sentimentele poetului, devin parte integrantă a eului său.

Gîndurile care l-au frămîntat au fost transformate în cuvinte care i-au produs tristeţe. Nu mai vrea să le asculte şi, de aceea, caută tăcerea înţeleaptă a pietrelor. Cuvintele capătă proprietăţi materiale, iar poetul se comportă cu ele ca şi cum ar fi obiecte: le ia şi le îneacă în mare.

Eliberat de povara lor, îşi îndreaptă privirile către lună, metafora-simbol a iubirii, martora îndrăgostiţilor, dar şi ocrotitoarea lor, şi o şuieră cu familiaritate. Verbele intranzitive: „şuier", „răsar" devin tranzitive, iar efectele vizuale şi auditive creează o atmosferă unică şi ne fac să asistăm la un miracol în care poetul, cu puteri demiurgice, face luna să răsară pentru el, o contopeşte cu propria-i fiinţă şi o preface în ceea ce-şi doreşte, „într-o dragoste mare".

Piedicile de la începutul poeziei, care ar fi fost posibil să i se pună în cale, dispar din faţa „dragostei mari".

În acest discurs liric, poetul îşi contemplă sufletul, conferind concreteţe gîndurilor, emoţiilor de care e cuprins. Lirismul adînc, original, e transpus în versuri în care se remarcă simetriile sintactice, îmbinările de verbe la toate timpurile, substantive cu valoare metaforică, simboluri ce transmit sugestiv sentimentele de melancolie, de dor, de linişte, de iubire ale poetului.

Valenţele studiului de text (exemplificate printr-o povestire din *Hanu Ancuţei)*

Prof. GHEORGHE LĂZĂRESCU
Colegiul Naţional „Sf. Sava", Bucureşti

Accentul salutar pus pe înţelegerea textului de noua concepţie asupra învăţămîntului literaturii române în liceu ne permite să abordăm creaţia în profunzimea sensurilor şi în specificitatea ei, fără să-i aplicăm nişte aprecieri gata făcute, ci, ridicîndu-ne inductiv de la concretul operei spre sfera teoreticului, să înţelegem mai bine problemele de tehnică şi estetică literară.

Vom încerca să exemplificăm prin *Istorisirea Zahariei Fîntînarul*[1], din volumul sadovenian *Hanu Ancuţei,* povestire în care, invidioasă pe succesul poveştii spuse mai înainte de orbul sărac, liţa Salomia îl prezintă ascultătorilor pe Zaharia şi, date fiind reticenţele acestuia de a relata o întîmplare la care a participat, o narează ea însăşi, uimindu-l chiar pe protagonist. Tehnica narativă a acestui text este bogată în învăţăminte privind esenţa literaturii ca reconstrucţie semnificativă a realului.

Trei voci narative se împletesc aici: a naratorului care realizează cadrul celor nouă povestiri, anonimul care face parte din călătorii poposiţi la han; a lui Zaharia Fîntînarul, sărac în amănunte şi tinzînd spre o relatare schematică; în sfîrşit, a liţei Salomia, adevăratul narator.

Raportul dintre povestirea acesteia şi cea a lui Zaharia are o valoare instructivă deosebită, arătîndu-ne ce este literatura, ce deosebeşte naraţiunea literară de o relatare neutră.

Zaharia Fîntînarul este eroul întîmplării, dar naratorul ei trebuie să fie altcineva. El este acela care trăieşte întîmplarea, care are harul de a o provoca, dar este nevoie de cineva care s-o plămădească din cuvinte pentru ca întîmplarea să nu dispară o dată cu

[1] Conţinută în manualul pentru clasa a X-a realizat la Editura All, autori: Silviu Angelescu, Nicolae I. Nicolae şi Emil Ionescu.

timpul în care a fost circumscrisă, o dată cu martorii ei oculari, ci să le supraviețuiască, să emoționeze alți și alți oameni, adunați la vreme de toamnă și în fapt de seară la un han de la drumul mare.

Ahile făptuiește, dar fără Homer nu poate supraviețui. El este emblematic pentru categoria eroului care nu are prin sine însuși acces la narațiune. O altă categorie o reprezintă Ulise și Eneas, pentru care propriile acțiuni devin materie a rememorării. În cazul lor, povestirea propriilor fapte este un act de seducție asupra unui personaj feminin (Nausicaa, respectiv Dido) și, în ultimă instanță, asupra cititorului. (Să nu uităm că Desdemona se îndrăgostise de Othello ascultîndu-l cum își povestea faptele de vitejie.)

Personajul sadovenian Zaharia Fîntînarul face parte din prima categorie, a eroului lipsit de harul *verbului.* El nu face decît să rezume acțiunea, s-o relateze în datele ei fundamentale, dar fără să-i poată da viață pentru ascultători. Este nevoie ca liția Salomia s-o facă să trăiască în fața lor.

Se naște însă întrebarea: de unde știe această bătrînă atît de bine întîmplarea? Să fi fost Zaharia un mai bun povestitor în tinerețe? Naratorul cadrului face o aluzie la anii fragezi ai Salomiei și la frumusețea ei de atunci. Ar putea să fie doar o *captatio benevolentiae,* o modalitate de a o face să-și uite supărarea și invidia față de succesul orbului. Dar nu este imposibil ca, pe atunci, frumusețea Salomiei să fi stimulat harul narativ al fîntînarului. Ori poate că Zaharia nu i-a povestit niciodată, leliței mai mult decît scenariul esențializat. Dar aceasta a brodat pe marginea lui cu talentul naratorului autentic care știe să extrapoleze și să concentreze într-o altă relatare, plină de bogăția trăirii, o întreagă experiență de viață. Aceasta este, de fapt, arta scriitorului. Chiar dacă liția Salomia nu l-a auzit niciodată pe Zaharia povestind mai amănunțit, ea va fi asistat vreodată la căutarea apei și va fi văzut gesturile rituale, de erou civilizator, ale celui care descoperă sursa vieții, apa. Ea știe că un fîntînar bate cu piciorul în pămînt, ascultă semnele și își consultă cumpăna și astfel, extrapolînd la situația lui Zaharia, ea, naratoarea, îi imaginează gesturile.

Se regăsesc în acest fragment din volumul *Hanu Ancuței* întrebările fundamentale la care trebuie să răspundă orice narațiune, de la știrea de presă la roman: *Ce? Cine? Unde? Cînd? Cum?* Aceste întrebări se evidențiază, mai mult sau mai puțin explicit, din țesătura măiastră a replicilor. Este suficient ca liția Salomia să pronunțe verbul magic „s-a întîmplat", pentru ca împătimiții de povești de la han să devină deodată atenți și să formuleze prima întrebare a oricărei narațiuni: „ — Ce i s-a întîmplat, mătușă Salomie?", întrebare imediat reluată de un altul — cercul ascultătorilor lărgindu-se instantaneu — care adaugă și întrebarea referitoare la agent: „Cui i s-a întîmplat?" O dată stabilită persoana eroului, ascultătorii trebuie să situeze acțiunea, incluzînd-o într-un sistem de determinări spațiale, trebuie să-și imagineze decorul: „— Unde?"

Întrebarea următoare, vizînd situarea temporală, este prevenită de naratoarea însăși: „cînd erai flăcău". Zaharia aduce o precizare ce deplasează mai evident acțiunea în timp, plasînd-o — ca pe orice acțiune a unei povestiri — într-o vreme fabuloasă, ruptă aproape total de momentul povestirii, de care n-o mai leagă decît persoana naratorului, aflat însă atunci într-o altă ipostază, aceea de erou: „— Într-o poiană care a fost și nu mai este [...]". Căci în *Hanu Ancuței* nimic din ce aparține povestirii nu mai trăiește (a trecut „ca toate ale lumii") decît într-o altă ipostază: Ancuța de azi este fiica celei de demult, copilul din povestirea *Haralambie* este acum călugăr, țăranul umilit de boier, Costandin Moțoc, este un cioban care atribuie cu discreție întîmplările tinereții unui prieten, unui *alter-ego.*

Fîntînarul nu ştie să răspundă la întrebarea esenţială pentru literatură: *Cum?* Aici intervine, esenţial, naratorul, sub chipul liţei Salomia. Ea narează, dar şi descrie, umple spaţiul povestirii cu gesturile personajelor. Este ca un regizor care completează textul piesei cu mişcarea scenică şi recuzita. Dacă Zaharia îi ceruse boierului „ţidula la rateş pentru băutură", adică bilet (de la cuvîntul german „Zettel") pentru han (de la cuvîntul ucrainean „ratuś"), liţa Salomia cheamă în scenă personajul episodic necesar şi recuzita pe care o implică acţiunea de a scrie la începutul secolului al XIX-lea: „Şi se duce cu fîntînarul la curte şi strigă la grămătic să-i aducă pana de gîscă, cere cerneală ş-o măsuţă, ş-o bucată de hîrtie. Ş-a scris acea ţidulă pe care o ceruse Zaharia".

Săpatul fîntînii este şi el prezentat în toată complexitatea acţiunilor implicate, subliniind prin contrastul dintre munca robilor şi aparenta nepăsare a fîntînarului că acesta este dintre cei ce ştiu şi intervin cu competenţă în momentele-cheie.

În naraţiunea Salomiei, Zaharia adaugă din cînd în cînd precizări de martor ocular pe care liţa le integrează cu naturaleţe în povestire, înlăturînd orice încercare a fîntînarului de a scurta relatarea.

Vedem mai clar din comparaţia între naraţiunea fragmentară a lui Zaharia şi cea extinsă, vie, a Salomiei că epicul presupune atît vizualizarea, cît şi capacitatea de a reproduce autentic dialogul. Literatura, inspirată din realitate, o recrează, trecînd-o prin filtrul personalităţii creatoare a autorului şi făcînd-o mai vie decît viaţa însăşi, pe care o esenţializează, păstrîndu-i în acelaşi timp toată bogăţia de determinări a realului. În planul povestirii sadoveniene o asemenea situaţie se manifestă exemplar şi paradoxal în cazul eroului devenit ascultător al propriilor întîmplări pe care nu le mai recunoaşte în întregime, pentru că realitatea lui s-a transformat în ficţiune: „Zaharia începu a rîde în barba-i zbîrlită, părînd mai uimit decît toţi de o întîmplare ca aceea. Contenindu-şi rîsul, îşi lungi gîtul şi-şi înălţă capul, cu ochii holbaţi, ca să afle ce-a mai fost. El ştia, dar altfel era povestea, spusă de gură străină".

Trăirea personajului s-a transformat într-o legendă care nu-i mai aparţine. Naraţiunea şi-a dobîndit autonomia faţă de real, iar textul sadovenian reflectă, cu adîncă intuiţie artistică, această autonomizare a literarului.

Mit şi structuri mitologice în nuvela „La ţigănci" de Mircea Eliade

ADINEL-DORIN BRUZAM
student, Facultatea de Filozofie, Cluj-Napoca

Considerată de critica literară un text clasic pentru nuvela fantastică românească, *La ţigănci* apare şi pentru cititorul de astăzi la fel de enigmatică, de surprinzătoare, ca şi pentru cel care se aplecase asupra primei ediţii. Dar dacă opera literară creează o lume, mai exact pune anumite limite lumii, rolul exegetului este acela de a retrasa liniile lumii creatorului, chiar dacă urmînd indiciile acestuia în încercarea de a oferi propria perspectivă. Este ceea ce ne propunem să realizăm în paginile ce urmează.

Cei mai mulţi comentatori au crezut că pot detecta în paginile textului un scenariu mitologic. Totuşi, Eliade însuşi mărturisise că universul nuvelei este doar construit „ca" lumea din mit, nu că este el însuşi un mit. Credem că relaţia cu mitul se găseşte altundeva, şi anume la nivelul *structurilor mitologice,* adică al elementelor constitutive ale mitului, pe care autorul le-a recombinat, creînd un nou epos, o nouă lume.

Făcînd distincția între „omul religios" și „omul areligios", scriitorul afirma că, fără să fie conștient de ce i se întîmplă, și omul areligios trăiește sacrul, chiar dacă acesta este camuflat în profan. Iar, în momentul cînd acest om areligios va fi pus în fața unei experiențe mitice, care depășește cotidianul și este inexplicabilă sau nesatisfăcător explicabilă din perspectiva acestuia, el va apela tot la mitic, la structurile mitice, mai exact, singurele care îi vor putea oferi o explicație coerentă.

Aceasta este situația lui Gavrilescu, eroul nuvelei. El este un om modern, areligios prin excelență, cufundat în profan, în cotidian, și care nu vede dincolo de limitele lumii sale: *„În tramvai căldura era încinsă, năbușitoare. Traversînd grăbit coridorul își spuse: «Ești un om cu noroc, Gavrilescule!». Zărise un loc liber, lîngă o fereastră deschisă, la celălalt capăt al vagonului. După ce se așeză, își scoase batista și își șterse îndelung fruntea și obrajii. Apoi înfășură batista pe sub guler, în jurul gîtului, și începu să-și facă vînt cu pălăria de paie. Bătrînul din fața lui îl privise tot timpul concentrat, parcă s-ar fi trudit să-și aducă aminte unde îl mai văzuse."*

Este clar că Gavrilescu, omul areligios, va trăi sacrul ascuns în profan. Aceasta este tema nuvelei. Dificultatea apare în momentul în care ne aplecăm asupra textului, vrînd să descoperim care este sensul experienței lui Gavrilescu, în ce constă ea ca atare, unde începe și unde se termină. Nicăieri nu se vorbește despre ceva care să reprezinte practic „trecerea" (dacă nu luăm în considerare intrarea în bordei, asupra căreia vom reveni), dar în același timp „trecerea" în mitic este deja prezentă. S-a încercat chiar explicarea acestui dualism ca o incoerență a autorului. Dar, urmărind cu atenție textul, vom descoperi numeroase indicii care conduc spre conturarea unei lumi care nu mai este construită conform logicii cotidiene.

În lumea lui Gavrilescu totul pare a fi altfel decît ar trebui să fie. Personajele se identifică unul în celălalt, dar fiecare a uitat ceva ce ar fi trebuit să-și amintească neapărat: bătrînul a uitat unde îl mai văzuse pe Gavrilescu; acesta din urmă tot încearcă să-și amintească povestea colonelului Lawrence: *„Păcat că nu pot să mi-o aduc aminte cuvînt cu cuvînt. Arșița aceea cumplită a Arabiei l-a lovit ca o sabie. L-a lovit în creștet ca o sabie."* Lawrence este omul care a pășit „dincolo" și Gavrilescu se identifică cu el. Arșița este prezentă în tramvai, în poveste și altundeva. Dar tocmai acest „altundeva" a fost uitat de Gavrilescu.

Cum am precizat mai înainte, se consideră în general că momentul intrării în mit este acela în care Gavrilescu pătrunde în bordei. Credem însă că bordeiul este doar „locul aducerii-aminte", el făcînd parte din textura lumii în care eroul se află deja. Să privim, de exemplu, felul în care Gavrilescu temporalizează existența sa în această lume. Dacă ar fi fost să pătrundă în lumea mitului doar o dată cu intrarea în bordei, ar fi însemnat că timpul se scursese normal pînă atunci. Dar se observă ușor că nu este așa. Timpul se dilată în tramvai, își pierde sensul. Așteptînd să vină tramvaiele, apoi pierzîndu-le în mod succesiv, Gavrilescu reușește să „piardă" timpul, pregătindu-se astfel pentru aducerea-aminte, cea care-i va permite să retrăiască o întîmplare esențială pentru existența sa.

Important este însă că evenimentele sînt deja pe cale să se producă, omul este atras doar de umbra nucilor, părîndu-i-se că nu se mai recunoaște: *„Gavrilescule, șopti, atenție! că parcă-parcă ai început să îmbătrînești. Te ramolești, îți pierzi memoria. Repet: atenție! Că n-ai dreptul. La patruzeci și nouă de ani bărbatul este în floarea vîrstei."* Gavrilescu s-a uitat pînă și pe sine, nu se mai recunoaște în cel care este acum. Și trebuie să-și reamintească fără frică de el, cel dintotdeauna, pentru a i se putea releva sensul existenței.

Bordeiul, ca loc al aducerii-aminte, are tocmai acest rol, să-l facă să-şi înfrunte temerile, inhibiţiile, să-şi afle sensul existenţei şi mai ales cum se poate împlini acest sens. Esenţial va fi jocul cu fetele, hora lor nebună — cu tendinţa centrifugă inerentă horei, adică fuga de sine, dar, în acelaşi timp, fuga spre sine —, şi mai ales dedublarea: *„În acea clipă se văzu gol, mai slab decît se ştia, oasele ieşindu-i prin piele, şi totuşi cu pîntecul umflat şi căzut, aşa cum nu se mai văzuse vreodată."*

Treptat, el începe să-şi aducă aminte însă de Hildegard, de ceea ce numeşte *tragedia vieţii lui.* Momentul rupturii de Hildegard reprezintă începutul decăderii. „Artistul" potenţial se transformă într-un simplu profesor care se tîrăşte prin viaţă şi care, într-un Bucureşti al viitorului, dispare complet, pînă şi din memoria cunoscuţilor. Dar, surprinzător, personajul nu poate situa cu precizie momentul acesta tragic, al ruperii de Hildegard şi de sine. Cu greu îşi amintise de el, totul era încă în ceaţă, făcînd parte dintr-un alt timp, dintr-o altă lume şi, de ce nu, dintr-un alt plan ontologic.

Dar, reîntors la bordei, găseşte exact camera unde se află Hildegard. Aceasta, cu tonul cel mai firesc, îl întîmpină: *„De cînd te aştept, spuse fata apropiindu-se. Te-am căutat peste tot..."* Hildegard îl cheamă să vină cu ea, dar, încă nedezmeticit, Gavrilescu se pierde în explicaţii. Replica lui Hildegard este la fel cu aceea pe care i-o dăduse şi una dintre cele trei fete: *„— Ai rămas acelaşi, spuse fata începînd să rîdă. Ţi-e frică..."*

Ea pare mirată că Gavrilescu încă nu înţelesese ce i se întîmplă: *„— E adevărat? se miră fata. Tu încă nu înţelegi? Nu înţelegi ce ţi s-a întîmplat, acum, de curînd, de foarte curînd? E adevărat că nu înţelegi?"* Gavrilescu îşi cere scuze şi, lăsîndu-se condus de Hildegard, se urcă în birjă şi pornesc amîndoi spre pădure. Birjarul o întreabă pe Hildegard: *„Încotro, domnişoară?"*, pentru ca apoi să înceapă să murmure pentru sine: *„Hei, tinereţe!"*. Gavrilescu încă nu s-a dezmeticit. Şi el, şi Hildegard sînt din nou tineri. Concentrat, el începe să vorbească: *„Hildegard, începu el tîrziu. Se întîmplă ceva cu mine şi nu ştiu bine ce. Dacă nu te-aş fi auzit vorbind cu birjarul, aş crede că visez."* Răspunsul fetei, care şi închide nuvela, este: *„Toţi visăm. Aşa începe. Ca într-un vis..."*

Să reţinem aşadar cîteva elemente, care, credem, ne vor ajuta să înţelegem mai bine intenţiile autorului. Mai întîi, Gavrilescu afirmase, aşteptînd tramvaiul, că ar avea patruzeci şi nouă de ani. El îşi aduce aminte de Hildegard, cea de pe vremea cînd el era un „artist" tînăr şi frumos. Apoi, în final, birjarul foloseşte apelativul *domnişoară*, adresîndu-i-se fetei, exclamînd cu vădită referire la cei doi: *„Hei, tinereţe!"* Aşadar Gavrilescu îşi regăseşte iubita aşa cum fusese „atunci", în momentul „tragediei", dar în acelaşi timp se regăseşte pe sine cel de odinioară. Iar autorul pune cuvîntul *vis* în gura ambilor îndrăgostiţi.

Dar, ne putem întreba ce este vis şi ce este realitate? Cu toţii visăm, după cum spune şi Hildegard. Iar uneori visul poate lua forma realităţii, a unei altfel de realităţi, unde cel ce visează îşi înfruntă direct temerile. Această realitate îi apare atemporală, un spaţiu mitic aşadar, însă care se ţese din elemente familiare ale vieţii celui ce visează, combinate într-o nouă structură. Dar cît de intens poate fi un vis în urma căruia trezirea la realitate să ţi se pară însuşi visul, iar visul, realitatea — o realitate înfricoşătoare totuşi? Este vorba de ceea ce I. P. Culianu numea, în *Arborele gnozei,* „o experienţă la limita morţii", mult mai profundă şi cu efecte mult mai adînci decît un simplu vis, chiar dacă luînd forma visului. Ea are loc în momentul „tragediei", este de fapt chiar tragedia vieţii lui Gavrilescu; prin ea omul este confruntat cu temerile lui cele mai profunde, ascunse în adîncul sufletului şi care aşteptau doar să iasă la lumină. Tînărul artist este

pus în fața posibilității de a pierde iubirea vieții lui și de a se afla, fără ea, în fața unei vieți fără sens. Experiența nu durează însă. De aceea, Gavrilescu este din nou tînăr, ca și Hildegard. El nu îmbătrînise în realitate, ci în vis. Dar intensitatea experienței îi modifică percepția realității. De aceea lui îi pare că visează, deși se trezise din vis. Realitatea însăși începe „ca într-un vis", un vis al iubirii, al regăsirii sensului vieții, care, ca și posibilitatea pierderii lui, era deja dintotdeauna acolo, sub ochii lui. Mircea Eliade afirma: „*...în nuvela mea, ca într-un mit polinezian sau nord-american, este și nu este o lume reală, adică o lume în care se trăiește și se moare zi de zi. Dar, ca și în mit,* La țigănci *relevă semnificații neobișnuite, dă un sens vieții de toate zilele*".

Așadar, sensul vieții în nuvelă este iubirea, fericirea întru iubire. Dar orice fericire are un preț. Orice iubire este o intrare într-un vis al vieții, pentru care trebuie să existe în prealabil un ritm al purificării. Gavrilescu trebuie astfel să se purifice, pentru a fi demn de a iubi și a fi iubit.

Este posibil ca sursa de inspirație a nuvelei să o constituie binecunoscutul episod al pierderii cunoștinței, pe care Eliade a suferit-o în București, pe o vreme caniculară, fapt relatat în *Memoriile* sale. În plus — cum sublinia și I. P. Culianu —, cel care trăiește o experiență la limita morții sau înrudită cu aceasta, realizînd o transcendență a lumii, o ieșire din timp, transpune și își transpune experiența prin imagini familiare, în special prin structuri mitologice. Lumea care se configurează astfel este mitică; dar, pentru că este transpusă în limbaj, experienței i se pun limite, care sînt limitele limbii și ale lumii noastre interioare. Se pierde astfel din trăirea experienței, dar se și cîștigă ceva, o punte — oricît de fragilă ar fi ea — spre un „dincolo", spre „dincolo de lume".

Simona Popescu: „Despre mine aș fi vrut să scriu despre tine"

Prof. IRINA GHIORGHIASA
Colegiul Național „Mihai Eminescu", Botoșani

Textul se organizează, ca și titlul, în jurul persoanelor I și a II-a singular. Fraza care alcătuiește titlul poate fi fragmentată logic în două părți: „Despre mine aș fi vrut să scriu, despre tine", fragmentare care presupune o enumerație: „aș fi vrut să scriu despre mine, despre tine". Absența pauzei sugerează însă altceva: solidaritatea lui *mine* cu *tine* sau chiar identitatea lor. *Mine* și *tine* devin un tot în titlul Simonei Popescu, atît de departe merge similitudinea stărilor sufletești ale unor adolescenți din epoci diferite.

Privind, dinspre maturitate („aș fi vrut să scriu despre *vîrstele de atîtea feluri prin care am trecut pînă acum,* fără să-mi dau seama...") înspre adolescență, autoarea adună, în acest poem în proză, sentimente, regrete, speranțe, amintiri, dorințe, iluzii spulberate.

Avertismentul asupra tonalității evocării apare clar, de la început: „vîrstele de atîtea feluri prin care am trecut pînă acum, *fără să-mi dau seama*". Și nu numai „vîrstele de atîtea feluri" constituie substanța discursului liric, ci și „cele ce ne apropie sau ne despart de ceea ce sîntem", „ceea ce rămînem cu adevărat", neputința de a exprima totul, imposibilitatea fixării unei amintiri (a unei vîrste, a unei înfățișări, a unui timp): „despre neputința de a vorbi despre tine însuți ca despre un intermediar, un precursor, despre dezgustătoarea idee că vei ajunge odată să fii propria ta bunică, mătușă și tanti...".

Întocîndu-se spre adolescenţă, autoarea retrăieşte nehotărîrile, ezitările vîrstei; impersonalizarea, prin folosirea persoanei a II-a singular, conferă trăirilor personale valoare de „adevăr general-uman": „Te străbat senzaţii şi viziuni pentru care nu eşti pregătit". Avertismentul, schiţarea sumară a „detaliilor" discursului sînt urmate de interogaţia directă: „Te recunoşti?". Şi o nouă fragmentare a textului dirijează atenţia spre vîrsta adolescenţei: „Despre mine, dar mai ales despre tine june deorişiundeşioricum, despre tine care eşti la început şi despre tine cel care te pregăteşti să părăseşti jungla bogată, primejdioasă, peisajul selvatic, gonind ca un prost în savana pustie...". Două metafore sugerează două vîrste: adolescenţa e „jungla bogată, primejdioasă, peisajul selvatic"; maturitatea e „savana pustie". Şi, dacă jungla e „bogată", dar şi „primejdioasă", „savana" e numai „pustie". Luciditatea maturităţii a şters primejdia nehotărîrii adolescenţei, lăsînd contururi clare şi aducînd singurătate.

„Frumoşi nebuni", adolescenţii sînt fixaţi în tipuri, surpinse printr-o trăsătură caracteristică: „cinism", „violenţă", „blegule şi fraierule", „umbră fremătătoare", „fecioară păcătoasă", „june viclean", „tocilarule", „bărbătuş delicat", „pisicuţă prostuţă", „mironosiţă", „hard-ist cu suflet de hulub", „băiat-fată c-un cercel lucind în ureche". Şi, peste toate tipurile planează o trăsătură comună: „profunzimea chinuitoare şi limpede cu care nu te vei mai întîlni niciodată". Imaginea adolescenţei, însă, este una care însumează contradicţii: „căci nu eşti tu cel mai complet, mai ireproşabil oximoron?" Încorsetat de reguli, constrîns să renunţe la „bunătatea zilelor" cînd liniştit priveşte „la nimicuri, departe de semnificaţii general-humane", adolescentul Simonei Popescu trăieşte chinuit o vîrstă a frumuseţii absolute şi pure, pentru că e obligat să respecte reguli ale „unor vîrste... care mai mult au pierdut decît au cîştigat", care îl ignoră şi nu îl ascultă şi nu îl susţin decît prea tîrziu. În noianul de complexe induse binevoitor de „generoşi ce te ajută, îţi dau o mînă frăţească să treci de cealaltă parte a baricadei, de partea părinţilor, bunicilor, unchilor, nenilor, cocoanelor, madamelor, îndrumătorilor, pedagogilor" se pierde, de fapt, adolescenţa. Se pierde bogăţia, se uită „gloria lipsei de sens". Uniformizînd, maturitatea şterge individualitatea, păstrînd numai trăsăturile comune: „valuri şi vălurele sociale te vor mîngîia, te vor izbi, te vor răcori, te vor băga la apă, te vor momi, te vor face să vrei şi tu să te bălăceşti, să înaintezi ca broasca pînă la balize, cu ceilalţi".

Şi maturitatea aduce groaza descoperirii că ai pierdut legătura cu „cei mai tineri ca tine", care „nu te recunosc". Căutînd certitudini, linişte, tăcere şi absolvirea de vina de a nu fi avut niciodată curajul de a „urla" necivilizat, trec „vîrstele de-atîtea feluri": „14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24 de ani". În interiorul fiecărei vîrste se găsesc premisele vîrstei ulterioare: succesiunea lor ordonată e singura certitudine. Incertă este regăsirea de sine: „Ce se va întîmpla oare cu cel care-şi vinde sufletul pe nimic, an de an, unuia mai mare brusc decît el şi căruia nu încetează să-i spună EU: cel de 14 celui de 15, cel 15 celui de 16 şi tot aşa...".

Radiografia lucidă a vîrstelor, necruţătoare, tăioasă, pe care o face Simona Popescu, nu oferă un răspuns acestei întrebări; sau, cel puţin nu oferă un răspuns clar, finalul poemului venind, neaşteptat, cu o completare surprinzătoare: „Cine de adolescenţă scapă, de el scapă. Cine pacea o vrea trebuie să-şi uite adolescenţa. Sau s-o transforme în sirop, cum fac scriitorii, în adevăruri general valabile, în universal-valabile amintiri din copilărie... Ferice de cel fără memorie personală. Mîntuirea, fetiţe şi băieţi, cucuieţi, e UUUUITAAAREEEA. Şi cine uită se va fărîmiţa, deşi va părea că-i întreg ca o sticlă". *A uita* devine sinonim, în această situaţie, cu „a se pierde pe sine". De aici,

nevoia de a păstra totul; copilăria, adolescența cu „închipuirile, beția, febra, tremurul, amețeala, hohotul, vulnerabilitatea fatală, neputința, primejdia neașteptată". Numai regăsirea tuturor vîrstelor anterioare în „savana pustie" aduce posibilitatea supraviețuirii, elimină stereotipia, clișeele de gîndire și de limbaj, pasta conformismului. Și atunci, de ce „Ferice de cel fără memorie personală"? Pentru că, devenind la fel cu cei din jur, el, cel care odată mergea „împotriva tuturor ierarhiilor pe care omul le-a inventat ca să-l smerească pe om", nu și-ar mai putea suporta propria existență, pulverizată în „mișuneala răzbătătoare". Destinul său anonim nu interesează, nu face „obiectul" reflecțiilor poetei.

Îndemnul din finalul poemului sintetizează întregul conținut al acestuia:

„Maturitatea te va-nșfăca
n-ai încotro
lasă-i pe mînă doar pielea ta
«nu vreau nici o nevastă
nu vreau nici un copil
nu vreau să fiu util»
așa spunea la o petrecere
«mon frère, mon semblable»
legănînd în brațe-o păpușă...
Fii calm
Pișpirică!
Pișpirică, ține-te tare, să nu-ți fie frică
nu te-ai dat niciodată într-un *montagne russe*?
Ține-te bine, uită-te-nainte!

Pișpirică, să nu-ți fie frică!".

„Pișpirică", „să nu-ți fie frică" să trăiești și să păstrezi tot ceea ce e mai frumos în tine! Adică, „pișpirică", „să nu-ți fie frică" de tine! Nu te părăsi, cînd vei avea 17, 18... pe tine, cel de 14, 15, 16... Păstrează-te și mergi mai departe, cu tine, prin „savana pustie". Adu, acolo, „jungla" și „peisajul selvatic". Pentru că, „În junglă doar tinerețea ta trecută și viitoare te salvează".

Aparținînd unei generații condamnate să-și caute identitatea pentru că și-a ratat adolescența, Simona Popescu abordează lucid relația complexă dintre adolescență și celelalte vîrste. Imposibilitatea găsirii unor puncte comune între adolescență și maturitatea „celorlalți" atrage scindarea legăturilor dintre generații. Singura legătură posibilă ar fi aceea dintre „adolescența" și „maturitatea" unui „pișpirică", în stare să-și amintească de „ireproșabilul oximoron" al propriei existențe.

Decurgînd firesc din adolescență, maturitatea i-ar păstra frumusețea „de sticlă" întreagă, așa cum ultima păpușă „Matrioșka" le include, conservîndu-le, pe celelalte.

Limbajul dominat de metafore, repetițiile prepoziției compuse *despre* și ale pronumelor personale *mine* și *tine,* fragmentările textului susțin un discurs liric dominat de luciditate și amplifică tonalitatea amar-melancolică a confesiunii. Deși pare „alb", monoton, textul Simonei Popescu transmite clocotul unei tinereți zbuciumate de căutări: Refuzul integrării în „ameobă", în „pseudopoda dulceagă și binevoitoare", desolidarizarea de maturitate transpar într-un text care valorifică un limbaj poetic de înaltă ținută.

Observaţii asupra probei de limba şi literatura română pentru examenul de Capacitate 2001

MIHAIL STAN
Serviciul Naţional de Evaluare şi Examinare

Prin Curriculum Naţional se stabileşte principiul studierii limbii şi literaturii române, în ciclul gimnazial, din perspectivă *comunicativ-funcţională*. Acest principiu presupune, ca primă consecinţă, imperativul ca *textul literar* să fie folosit drept suport pentru *recunoaşterea* şi *operarea* cu noţiuni de teorie literară, cu elemente de fonetică, de vocabular, de morfologie, de sintaxă, de ortografie şi de punctuaţie, în vederea unui scop precis determinat: elevul să devină *participant activ* al procesului şi, într-o perspectivă mai largă, *cititor avizat*.

În acelaşi timp, *textul nonliterar* (termen generic, consacrat de programele şcolare în vigoare, prin care se desemnează oricare alt text ce nu aparţine literaturii propriu-zise) este destinat familiarizării elevului cu diferitele situaţii de comunicare, ipotetice sau reale, în intenţia evidentă de a se facilita integrarea socio-profesională.

A doua consecinţă evidentă este aceea că, în procesul de predare-învăţare, este necesară *deplasarea accentului de pe studierea, ca scop în sine, a unor texte literare, mai mult sau mai puţin reprezentative* — ceea ce a condus, în timp, la memorarea de către elevi a unor caracterizări de personaje şi a unor „comentarii" prefabricate, adesea de calitate îndoielnică — *pe dobîndirea de abilităţi, deprinderi, elemente de competenţă etc., strict necesare pentru decodarea mesajului specific al diverselor opere literare*.

O asemenea abordare a problemei implică şi o sensibilă schimbare de atitudine din partea profesorului, care se vede nevoit să abandoneze, în bună măsură, poziţia de „magister dixit", pentru un rol mai aproape de *condiţia moderatorului*, în sensul cel mai nobil al cuvîntului, ale cărui sarcini devin multiple şi, nu rareori, dificile în practica şcolară actuală: *a ridica / a pune probleme pentru rezolvare, a sugera calea şi paşii necesari soluţionării corecte, a-l sprijini pe elev în demersul acestuia spre descoperire şi fixare, a evalua rezultatele obţinute, a interveni eficient pentru preîntîmpinarea sau anihilarea eventualelor conflicte* (generate de neînţelegere, de neimplicare, de inerţie a învăţării etc.), *a proiecta, strategic şi tactic, activitea didactică* ş.a.m.d. Dacă se va înţelege că, la sfîrşitul clasei a VIII-a, elevul trebuie să aibă, pe lîngă un anume cuantum de cunoştinţe, stabilit prin curriculum, şi *capacităţi de receptare a mesajului scris şi de exprimare scrisă*, la nivel elementar şi mediu, atunci sarcina profesorului de limba şi literatura română din gimnaziu devine mai clar conturată.

A treia consecinţă este evidentă în sistemul de evaluare. Este cazul aici să propunem şi o clarificare a confuziei care persistă, chiar în rîndul celor implicaţi în mod direct în reforma învăţămîntului, între *obiectivele curriculare* şi *obiectivele de evaluare*, în speranţa că se va înţelege, în profunzime, litera şi spiritul programei pentru examenul de Capacitate 2001. Obiectivele curriculare sînt axate, în prim-plan, pe conţinuturi (obligatorii sau facultative) şi pe imperativul formării unor abilităţi, deprinderi şi elemente de competenţă, iar obiectivele de evaluare (din perspectiva examenelor naţionale) sînt axate pe „măsurarea" acestora, prin tehnici şi procedee, ştiinţific fundamentate, în condiţii strict determinate — o probă de examen, la o dată fixă, cu o durată de două ore, avînd ca obiectiv central *funcţia de certificare* a competenţelor elevului, la un moment dat, şi numai ca obiectiv secundar *funcţia de selecţie*, necesară admiterii în învăţămîntul profesional şi liceal.

Drept urmare, programa pentru examenul de Capacitate 2001 a selectat din Curriculumul Naţional numai elementele de bază pentru a se certifica — în situaţia absolventului de clasa a VIII-a — capacitatea reală de continuare a cursurilor şcolare într-un liceu, într-o şcoală profesională sau de ucenici, *punînd accentul pe ceea ce poate să facă elevul, la un moment dat, şi mai puţin pe cantitatea de cunoştinţe pe care o are în acel moment* (cu alte cuvinte, *investigarea vizează aspectul calitativ, şi nu pe cel cantitativ*). Firesc, din perspectiva examenelor naţionale, o programă de examen are în vedere şi o politică educaţională coerentă, care urmăreşte cu atenţie ceea ce se întîmplă, în mod real, în sistemul de învăţămînt, pe parcursul unui ciclu şcolar, pentru a se preîntîmpina eventualele disfuncţii, generate de cauze diverse.

Spre exemplificare, standardul curricular de performanţă — *caracterizarea scrisă a unui personaj dintr-un text la prima vedere* — stabilit prin programele şcolare în vigoare pentru clasele a V-a — a VIII-a (vol. I, *Aria curriculară limbă şi comunicare — limba şi literatura română*, Bucureşti, 1999, p. 38), a devenit, prin Precizările privind programa pentru examenul de Capacitate 2001, *caracterizarea unui personaj dintr-un text studiat, selectat de candidat, în raport cu manualul alternativ utilizat: basm, baladă, schiţă, nuvelă, roman, comedie (cerinţele putînd fi axate pe sublinierea doar a unei / a unor trăsături sau a unor*

mijloace / procedee de portretizare). În același mod s-a procedat și cu alte obiective curriculare de performanță, care au fost particularizate, în raport cu sarcinile actuale ale evaluării prin examene naționale.

Serviciul Național de Evaluare și Examinare a propus pentru examenul de Capacitate 2001 o structură care conține trei părți *(I. Înțelegerea textului și operarea cu textul; II. Redactarea unui text cu destinație funcțională; III. Redactarea unei compoziții cu cerințe prestabilite)*, în urma unor analize fiind considerată ca răspunzînd cel mai bine unor cerințe de evaluare, în această etapă, prin examene naționale. Prezentăm mai jos, precizările pe care S.N.E.E. le-a finalizat și le-a trimis școlilor din teritoriu, în vederea diminuării impactului pe care un examen național îl poate aduce în viața școlii, în condițiile folosirii pentru prima dată a manualelor alternative. Modificările pe care modelele pentru Capacitate 2001 le aduc față de anul anterior constau în *introducerea, pentru prima dată în gimnaziu, a unui subiect conținînd redactarea unui text cu destinație funcțională, trecerea probei de limbă română la partea I a probei (operarea pe text), acordarea punctajului destinat redactării compunerii numai dacă se realizează minimum o treime din spațiul recomandat, detalierea calificativelor prin criterii de performanță* etc.

Partea I (46 de puncte) presupune două părți complementare, înțelegerea textului (text la prima vedere) și operarea pe textul dat.

A. Înțelegerea textului conține, în variantele propuse de S.N.E.E., *5 cerințe* a cîte *2 puncte* fiecare, prin care se evaluează abilități, deprinderi, elemente de competență etc., vizînd *capacități de receptare a mesajului scris*, prevăzute de programa pentru examen. În funcție de specificul fragmentului oferit candidatului, sînt formulate cerințe care se referă strict la înțelegerea textului citat, dar și cerințe care să implice o evaluare complexă, valorificînd noțiunile de teorie literară studiate în școală.

Spre exemplu, pot apărea în subiecte și cerințe de tipul:

1. Indică modul / modurile de expunere prezent(e) în text.
2. Stabilește tipul de text și x trăsături ale acestuia.
3. Argumentează, într-un text de cel mult x rînduri, apartenența fragmentului reprodus la un gen literar (epic, liric sau dramatic).
4. Transformă dialogul de mai sus în vorbire indirectă.
5. Scrie o continuare, de x replici, a dialogului dintre personajele A și B.
6. Redactează un rezumat, de maximum x rînduri, al textului de mai sus.
7. Stabilește x argumente, care să demonstreze că fragmentul reprodus aparține unei descrieri (sau unei narațiuni).
8. Transcrie un fragment, de cel mult x cuvinte, care conține o enumerație / o altă figură de stil.
9. Explică, în maximum x rînduri, care sînt raporturile dintre autor, narator și personaj în textul dat.
10. Indică măsura și rima strofei de mai sus.
11. Selectează un fragment, de cel mult x versuri, care să indice prezența eului liric în textul dat.
12. Numește specia literară în care pot fi incluse versurile de mai sus.
13. Explică semnificația următorului vers.../ următoarelor versuri...(sau a unor cuvinte / sintagme / locuțiuni / expresii...).
14. Motivează întrebuințarea semnelor de ortografie / de punctuație din textul dat.
15. Selectează cuvîntul / sintagma care exprimă / sugerează următoarea idee [...].
16. Explică semnificația titlului operei literare, ținînd seama și de textul reprodus mai sus.
17. Prezintă tema discuției dintre personajele A și B, din textul de mai sus.
18. Realizează, numai pe baza informațiilor furnizate de fragmentul reprodus, o schiță de portret (fizic și moral) al personajului A.
19. Numește momentul subiectului, prezent în fragmentul de mai sus.
20. Scrie ideile principale și ideile secundare din textul de mai sus.
21. Exprimă-ți punctul de vedere asupra următoarei idei, din textul dat [...].
22. Transcrie x cuvinte folosite cu sens figurat / sens propriu, în textul de mai sus; etc.

B. Operarea pe textul dat *(9 cerințe* a cîte *4 puncte* fiecare) presupune *recunoașterea și operarea* cu elemente de fonetică, de vocabular, de morfologie, de sintaxă a propoziției și a frazei, avînd ca suport același text oferit candidatului.

Cerințele formulate sînt cele de tipul cunoscut din examenele de Capacitate anterioare anului 2001, vizînd *selectarea, aplicarea, construcția, analiza, compararea și interpretarea unor fapte de limbă, redactarea unor enunțuri*. Nu s-a considerat necesară, în această etapă, modificarea tipurilor de itemi, tocmai din dorința firească de a păstra, de la an la an, o *constanță în evaluarea prin examenele naționale*, iar, pe de altă parte, de a nu renunța fără motive temeinice la ceea ce a fost validat în practica școlară ca model viabil.

Operarea cu elemente de vocabular și de sintaxă apare, direct sau indirect, și la partea a II-a și a III-a a subiectelor propuse mai jos, conform principiului abordării limbii din perspectivă *comunicativ-funcțională*.

Partea a II-a (10 puncte) este destinată evaluării *capacităţii de exprimare scrisă, în situaţia redactării unor texte cu destinaţie funcţională: scrisoare, cerere* etc. Punctajul acestei probe este acordat pentru:

(a) respectarea convenţiilor specifice textului funcţional (3 — 4 puncte);
(b) structurarea conţinutului, în conformitate cu tipul de text şi cu cerinţele formulate (3 — 4 puncte);
(c) corectitudinea limbii utilizate (2 — 3 puncte).

S.N.E.E. propune mai multe variante de barem, urmînd ca, după pretestări şi pilotare, să se definitiveze varianta-tip, situaţie valabilă şi pentru partea a III-a a subiectelor.

Partea a III-a (34 de puncte) implică tot evaluarea *capacităţii de exprimare scrisă,* dar cu un grad ridicat de relevanţă. Cerinţa de bază constă în redactarea unei compoziţii, de 1 — 2 pagini, cu cerinţe prestabilite *(4 repere / cerinţe* specifice fiecărui tip de subiect şi *un reper general,* vizînd respectarea normelor de ortografie şi de punctuaţie).

Modelele de subiecte au în vedere argumentarea apartenenţei unei opere — selectate de candidat, în funcţie de manualul alternativ studiat —, la speciile literare *doină, pastel, basm* şi *schiţă,* precum şi caracterizarea unui personaj. Se oferă şi variante de lucru avînd ca suport un text la prima vedere, citat în partea I a subiectului propus.

Cerinţele sînt astfel formulate, încît să nu permită reproducerea unor „comentarii" literare memorate sau a unor caracterizări de personaje, întrucît se urmăreşte evaluarea capacităţii candidatului de a opera cu noţiunile de teorie literară, dobîndite pe parcursul ciclului gimnazial.

În realizarea unor compoziţii cu cerinţe prestabilite, au fost recomandate următoarele *repere pentru organizarea conţinutului*:

A. Rezumarea unui text literar:
(a) stabilirea secvenţelor narative, pe baza ideilor principale;
(b) precizarea personajelor implicate în acţiune;
(c) respectarea succesiunii întîmplărilor la care participă personajele;
(d) respectarea altor convenţii specifice rezumatului (relatarea la persoana a III-a; utilizarea modurilor şi a timpurilor verbale potrivite; trecerea de la vorbirea directă la vorbirea indirectă, fără dialog inserat; relatarea obiectivă, fără intervenţii emoţional-subiective şi fără citate).

B. Caracterizarea unui personaj:
(a) stabilirea tipului de personaj (principal, secundar, pozitiv etc.) şi a mijloacelor / a procedeelor de portretizare;
(b) precizarea, în textul selectat, a **x** trăsături ale personajului şi a semnificaţiei acestora;
(c) ilustrarea trăsăturilor, prin raportarea la **x** secvenţe din text;
(d) relevarea a **x** mijloace artistice folosite de autor în portretizare (la alegerea candidatului, pe diverse niveluri: figuri de stil, procedee artistice, moduri de expunere, expresivitatea unor cuvinte sau structuri gramaticale).

C. Argumentarea apartenenţei unui text la o specie literară:
(a) ipostaza autorului în operă (narator; eu liric);
(b) precizarea, în textul ales de către candidat, a **x** caracteristici ale speciei literare;
(c) ilustrarea caracteristicilor pe textul indicat;
(d) evidenţierea rolului mijloacelor artistice.

D. Analiza de text:
(a) relevarea modului de expunere dominant şi a trăsăturilor acestuia, identificabile în textul dat;
(b) prezentarea mijloacelor artistice folosite de autor;
(c) încadrarea textului în gen şi / sau în specie literară;
(d) susţinerea unui punct de vedere, referitor la semnificaţiile textului, prin **x** argumente specifice.

Prin baremul subiectelor propuse la partea a III-a au fost acordate **16 puncte pentru conţinut** (cîte *4 puncte* pentru rezolvarea fiecărui reper / a fiecărei cerinţe, pe baza unor *criterii de performanţă)* şi **18 puncte pentru redactare** — *numai dacă s-a realizat compunerea pe cel puţin o treime din spaţiul destinat* (sau echivalentul a *minimum 15 rînduri scrise*), distribuite astfel:

- unitatea compoziţiei *(introducere* — 1 p.; *cuprins* — 1 p.; *încheiere* — 1 p.): **3 p.**;
- pentru rezumarea unui text *(prezentarea esenţializată* — 1 p.; *succesiunea logică a ideilor din text* — 1 p.; *conexiunea secvenţelor compunerii* — 1 p.): **3 p.**;
- coerenţa textului *(claritatea enunţurilor* — 1 p.; *proprietatea termenilor utilizaţi* — 1 p.; *sintaxa adecvată* — 1 p.): **3 p.**;
- ortografia *(0 — 1 greşeli:* 3 p.; *2 greşeli:* 2 p.; *3 greşeli:* 1 p.): **3 p.**;

- punctuația *(0 — 1 greșeli:* 3 p.; *2 — 3 greșeli:* 2 p.; *4 — 5 greșeli:* 1 p.): **3 p.**;
- registrul de comunicare, stil și limbaj adecvate conținutului compunerii (1 p. + 1 p. + 1 p.): **3 p.**;
- așezarea corectă a textului în pagină; încadrarea în spațiul acordat; lizibilitate (1 p. + 1 p. + 1 p.): **3 p.**

NOTĂ! Se acordă 10 puncte din oficiu. Nota finală se obține prin împărțirea la 10 a punctajului obținut de candidat.

Examenul de Capacitate 2001

Prof. FLORIN IONIȚĂ
Colegiul Național „Iulia Hasdeu", București

Examenul de Capacitate 2001 va fi proiectat în concordanță cu Programa aprobată prin Ordinul cu numărul 4419, din data de 31.08.2000, emis de Ministerul Educației Naționale. O condiție esențială pentru pregătirea în bune condiții a examenului din vara viitoare este, așadar, studierea acestui document de către toți cei interesați.

Programa a fost proiectată pornindu-se de la prevederile Curriculumului pentru gimnaziu și vizează verificarea abilităților și a deprinderilor dobîndite de elevi în partea a doua a ciclului de dezvoltare (clasele a V-a și a VI-a), precum și în ciclul de observare și orientare (clasele a VII-a și a VIII-a). Se au în vedere în special capacitatea de receptare a mesajului scris și capacitatea de exprimare scrisă.

Marea noutate a acestui examen constă în faptul că pentru prima oară se vor folosi ca suport, în proporții aproximativ egale, texte la prima vedere și texte studiate. *În privința acestora din urmă, este vorba strict de cele existente în manualul studiat de fiecare candidat și nu de o „crestomație" obținută prin cumularea tuturor manualelor.* Aceasta înseamnă că fiecare candidat va putea opta pentru un anumit text, învățat efectiv la clasă, pe care va face toate aplicațiile cerute. Nu există, așadar, o listă obligatorie de texte literare, singurul criteriu fiind manualul pentru care s-a optat la orele de curs.

O altă noutate constă în prezența unui exercițiu aplicativ legat de scrierea funcțională, cu o pondere de circa zece la sută din totalul punctajului. Este vorba de redactarea unei telegrame, a unei cereri sau a unei invitații, respectînd anumite cerințe enunțate prealabil, și, de asemenea, de diferite tipuri de scrisori.

În ceea ce privește exercițiile de construcție a comunicării, ele vor avea ca suport textul la prima vedere și vor verifica abilități de operare cu noțiuni de vocabular, de fonetică și de morfosintaxă, în proporții care să respecte ponderea din Curriculumul național.

Oferim în continuare două variante de subiecte, precum și baremele de rezolvare. *Precizăm totodată că aceste modele reprezintă un punct de vedere personal, fiind însă elaborate în conformitate cu prevederile Programei pentru examenul de capaciate 2001.*

Varianta 1

I. Citește cu atenție următorul text:

De cînd, într-o nefericită împrejurare, părinții lui Matei Iliescu părăsiseră Bucureștii așezîndu-se în N., obscur orășel de provincie, Tudor nu îl mai văzuse pe vărul său de care îl legau amintiri de neuitat și sentimente adînci. Fu deci grozav de bucuros cînd tatăl său avu niște treburi în N. și, cunoscîndu-i sufletul, îl invită să-l însoțească. Dar ce surpriză cînd, împingînd poarta de lemn și intrînd pe o alee de trandafiri mărginită de tei groși în scoarța cărora vîntul mișca ușor mătănii de praf, se află față în față cu un băiat ca de vreo paisprezece ani, slab, cu ochii întunecați și răi, cu picioarele prea subțiri ieșind din pantalonii rămași scurți, și care ședea pe vine, cu capul pe jumătate ascuns în pledul cu desene pătrate de pe spate și lovea cu nuiaua în flori, azvîrlind în sus petalele lor albe, roșii, zdrobite și sfîșiate, în timp ce striga cu o voce subțire și particular neplăcută, Așa! *Cînd îl zări, se făcu alb la față, le întoarse spatele și porni în sus pe alee.* [...]

— Ce copaci mari ai în curte! Te-ai urcat vreodată în ei?

— În fiecare zi, îi răspunse Matei, ridicînd ochii spre vîrful celui lîngă care tocmai se găseau. Vrei să încerci și tu? [...]

Cînd fură însă în casă și trebui să-i arate cărțile, Matei se însufleți din nou. La cină, așezat la masă vizavi de vărul lui, între doamna Iliescu și avocatul Albu, îi făcea semne vesele cu mîna, apoi îi deschise din nou înainte cărțile, îl puse să le atingă, deschise un volum mare și îi citi de acolo o pagină cu vocea lui subțire și la rîndu-i, ca să nu tacă, de entuziasmul care îl cuprinsese, Tudor începu să-i vorbească despre colegii lui, despre profesori, despre prieteni.

— Eu nu am prieteni! strigă Matei întrerupîndu-l și ochii lui își recăpătară căutătura cea rea.

Tudor tăcu, neștiind ce să zică, din nou cu sentimentul că se află în fața unui străin.

(Radu Petrescu, *Matei Iliescu*)

Redactează, pe baza textului de mai sus, răspunsuri pentru fiecare dintre următoarele cerințe:

A. Înțelegerea textului (la prima vedere)

1. Indică modul / modurile de expunere prezent/e în text: **3 p.**
2. Argumentează apartenența fragmentului de mai sus la un gen literar: **3 p.**
3. Explică sensul cuvîntului *obscur* din structura *obscur orășel de provincie*: **3 p.**
4. Realizează portretul fizic al lui Matei, pe baza informațiilor din textul de mai sus: **3 p.**
5. Precizează care este marea pasiune a lui Matei: **3 p.**

B. Limbă română

6. Indică, prin subliniere, vocala accentuată din cuvintele: *obscur, mătănii, petale*: **3 p.**
7. Expresia *tras de păr* înseamnă:
   a. bizar;
   b. exagerat;
   c. pedepsit: **3 p.**
8. Corectează eroarea / erorile, indiferent de natura ei / lor: *Toamna, pe litoral, hotelurile practică reduceri într-un procent de aproape 25%*: **3 p.**
9. Cuvintele subliniate din propoziția *se află <u>în fața</u> unui străin* sînt:
   a. locuțiune conjuncțională;
   b. locuțiune prepozițională;
   c. substantiv cu prepoziție: **3 p.**
10. Subliniază forma corectă a adjectivului: *Am cumpărat ultimele / ultimile zambile:* **3 p.**
11. În propoziția *apoi îi deschise din nou înainte cărțile* există:
    a. două complemente circumstanțiale;
    b. trei complemente circumstanțiale;
    c. patru complemente circumstanțiale: **3 p.**
12. Transcrie toate predicatele din fraza: *Fu deci grozav de bucuros cînd tatăl său avu nişte treburi în N. şi, cunoscîndu-i sufletul, îl invită să-l însoțească*: **3 p.**
13. În fraza *Tudor tăcu, neştiind ce să zică, din nou cu sentimentul că se află în fața unui străin*, propozițiile sînt, în ordine:
    a. principală, circumstanțială de cauză, atributivă;
    b. principală, completivă directă, atributivă;
    c. principală, principală, atributivă: **3 p.**
14. Transcrie, din text, o propoziție subordonată circumstanțială de timp: **3 p.**
15. Motivează întrebuințarea virgulei în textul: *Tudor tăcu, neştiind...*: **3 p.**

Total: 45 de puncte

II. Te numeşti Emil / Emilia Enescu şi eşti elev/ă în clasa a VIII-a. Învățătoarea ta din şcoala primară împlineşte mîine patruzeci de ani. Redactează o scrisoare de felicitare adecvată acestui eveniment.

Fii atent! Scrisoarea trebuie să cuprindă:

— formulele introductive şi de încheiere, scrise într-un registru stilistic adecvat relației cu destinatarul;
— felicitarea propriu-zisă;
— data, locul, semnătura.

Total: 10 puncte

III. Scrie o compunere de cel mult două pagini, în care să argumentezi apartenența la specia pastel a unei poezii studiate în clasă.

În realizarea lucrării vei avea în vedere următoarele:

A. Conținut:

— numirea a trei dintre caracteristicile acestei specii: **5 p.**
— prezentarea acestor caracteristici, cu ajutorul exemplelor extrase din textul ales: **5 p.**
— relevarea modului prin care se face simțită prezența eului liric în poezia aleasă: **5 p.**
— explicarea rolului mijloacelor artistice în conturarea atmosferei: **5 p.**

B. Redactare:

— unitatea compoziției: **3 p.**; coerența textului: **4 p.**; ortografia: **3 p.**; punctuația: **3 p.**; aşezarea corectă a textului în pagină: **1 p.**; încadrarea în spațiul acordat: **1 p.**

Total: 45 de puncte

Barem de corectare şi de notare

I.

1. narațiune, descriere, dialog: **3 p.** (1 + 1 + 1);

2. gen epic: prezența naratorului, a subiectului, a momentelor subiectului, a personajelor etc.: **3 p.** (*foarte bine* — 3 p.; *bine* — 2 p.; *satisfăcător* — 1 p.);

3. *obscur* — mic, neînsemnat: **3 p.**;

4. se pot întrebuința, pentru realizarea portretului, detalii precum *un băiat ca de vreo paisprezece ani, slab, cu ochii întunecați și răi, cu picioarele prea subțiri ieșind din pantalonii rămași scurți, o voce subțire și particular neplăcută*: **3 p.**;

5. cărțile: **3 p.**;

6. *obscur, mătănii, petale*: **3 p.**;

7. b.: **3 p.**;

8. *de aproape 25%*: **3 p.**;

9. b.: **3 p.**;

10. *ultimele zambile*: **3 p.**;

11. b.: **3 p.**;

12. *fu grozav de bucuros, avu, invită*: **3 p.** (1 + 1 + 1);

13. b.: **3 p.**;

14. (de ex..) *Cînd îl zări*: **3 p.**;

15. izolează construcția gerunzială: **3 p.**

II.

Convențiile specifice scrisorii de felicitare:

— formulele de adresare și de încheiere: **2 p.** (1 + 1);

— data, locul, semnătura: **3 p.** (1 + 1 + 1);

Registrul stilistic potrivit: **1 p.**;

Conținut adecvat cerinței (în totalitate / parțial): **2 p.** (2 / 1);

Ortografia: **1 p.**;

Punctuația: **1 p.**

III.

A. Conținut:

— descriere literară în versuri, înfățișează un aspect din natură, un peisaj, sugerează sentimentele poetului, apelează la elemente de expresivitate artistică: **5 p.** (*foarte bine* — 5 p.; *bine* — 3 p.; *satisfăcător* — 1 p.);

— prezentarea acestor caracteristici, cu ajutorul exemplelor extrase din textul ales: **5 p.** (*foarte bine* — 5 p.; *bine* — 3 p.; *satisfăcător* — 1 p.);

— identificarea mărcilor prezenței eului liric în text (de ex.: persoana, adresarea directă), menționarea modului în care natura pare a prelua sentimentele și stările eului liric, explicarea valorilor expresive ale unor categorii lexical-semantice: **5 p.** (*foarte bine* — 5 p.; *bine* — 3 p.; *satisfăcător* — 1 p.);

— explicarea rolului mijloacelor artistice în conturarea atmosferei: **5 p.** (*foarte bine* — 5 p.; *bine* — 3 p.; *satisfăcător* — 1 p.).

B. Redactare:

— unitatea compoziției: **3 p.** (*introducere* — 1 p.; *cuprins* — 1 p.; *încheiere* — 1 p.);

— coerența textului: **4 p.** (*claritatea enunțului* — 1 p.; *varietatea lexicului* — 1 p.; *proprietatea termenilor* — 1 p.; *sintaxa adecvată* — 1 p.);

— ortografia: **3 p.** (0 — 1 greșeli: 3 p.; 2 greșeli: 2 p.; 3 greșeli: 1p.);

— punctuația: **3 p.** (0 — 1 greșeli: 3 p.; 2 — 3 greșeli: 2 p.; 4 — 5 greșeli: 1 p.);

— așezarea corectă a textului în pagină: **1 p.**;

— încadrarea în spațiul acordat: **1 p.**

Varianta 2

I. Citește cu atenție următorul text:

Tresărind scînteie lacul
Și se leagănă sub soare;
Eu, privindu-l din pădure,
Las aleanul să mă fure
Și ascult de la răcoare
Pitpalacul.

Din izvoare şi din gîrle
Apa sună somnoroasă;
Unde soarele pătrunde
Printre ramuri a ei unde,
Ea în valuri sperioase
Se azvîrle.

Cucul cîntă, mierle, presuri —
Cine ştie să le-asculte?
Ale pasărilor neamuri
Ciripesc pitite-n ramuri
Şi vorbesc cu-atît de multe
Înţelesuri...
(Mihai Eminescu, *Freamăt de codru*)

Redactează, pe baza textului de mai sus, răspunsuri pentru fiecare dintre următoarele cerinţe:

A. Înţelegerea textului (la prima vedere)

1. Numeşte trei caracteristici care pot argumenta încadrarea textului de mai sus într-unul dintre genurile literare studiate: **3 p.**;
2. Selectează cîte o structură care conţine o inversiune, respectiv, o enumeraţie şi o personificare: **3 p.**;
3. Transcrie trei versuri care evidenţiază prezenţa eului liric: **3 p.**;
4. Selectează cuvîntul care exprimă în mod explicit sentimentul dominant prezent în aceste versuri: **3 p.**;
5. Explică semnificaţia titlului poeziei, ţinînd seama şi de textul reprodus: **3 p.**

B. Limbă română

6. Subliniază vocala accentuată din următoarele cuvinte: *scînteie, aleanul, sună*: **3 p.**;
7. Identifică seria în care nu există structuri pleonastice:
   a. *firesc şi dezinvolt, mujdei de usturoi, ortografie corectă;*
   b. *firesc şi prietenos, mujdei de usturoi, ortografie îngrijită;*
   c. *firesc şi prietenos, mujdei, ortografie îngrijită:* **3 p.**
8. Scrie un enunţ care să conţină un antonim al cuvîntului *sperioase*: **3 p.**
9. Cuvintele subliniate din versurile *Unde soarele pătrunde / Printre ramuri a ei unde* sînt, în ordine:
   a. adverb, adverb;
   b. adverb, substantiv;
   c. conjuncţie, substantiv: **3 p.**
10. Scrie un enunţ în care cuvîntul subliniat să aibă altă valoare morfologică decît cea din text, precizînd această valoare: *Cine ştie să le-asculte?*: **3 p.**
11. În propoziţia *Ea în valuri sperioase se azvîrle*, cuvintele subliniate au funcţie sintactică de:
   a. complement circumstanţial de loc;
   b. complement circumstanţial de mod;
   c. complement circumstanţial de timp: **3 p.**
12. Transcrie o propoziţie care conţine un subiect subînţeles: **3 p.**
13. În prima strofă propoziţiile sînt, în ordine:
   a. principală, principală, principală, finală, finală;
   b. principală, principală, principală, finală, principală;
   c. principală, principală, principală, atributivă, principală: **3 p.**
14. Realizează contragerea subordonatei din fraza *Cine ştie să le-asculte?*, în partea de propoziţie corespunzătoare, subliniază rezultatul obţinut şi precizează numele părţii de vorbire: **3 p.**
15. Scrie un enunţ în care punctul să fie semn ortografic: **3 p.**

Total: 45 de puncte

II. Te numeşti Emil / Emilia Enescu şi îţi vei sărbători ziua de naştere în 27 octombrie. Scrie o invitaţie adresată prietenului tău, Emil Teodorescu, alături de care vrei să petreci acest eveniment.

Fii atent! Felicitarea trebuie să cuprindă:
— formulele introductive şi de încheiere, scrise într-un registru stilistic adecvat relaţiei cu destinatarul;
— invitaţia propriu-zisă;
— data, locul, semnătura.

Total: 10 puncte

III. Scrie o compunere, de cel mult două pagini, în care să caracterizezi personajul principal dintr-o schiță studiată.

În realizarea lucrării vei avea în vedere următoarele:

A. Conținut:

— prezentarea procedeelor / mijloacelor de caracterizare a personajului;

— numirea a cinci trăsături ale personajului și exemplificarea lor;

— evidențierea mijloacelor artistice folosite în caracterizare (figuri de stil, procedee artistice, moduri de expunere, expresivitatea unor cuvinte, structuri gramaticale etc.).

B. Redactare:

— unitatea compoziției: **3 p.**; coerența textului: **4 p.**; ortografia: **3 p.**; punctuația: **3 p.**; așezarea corectă a textului în pagină: **1 p.**; încadrarea în spațiul acordat: **1 p.**

Total: 45 de puncte

Barem de corectare și de notare

I.

1. genul liric: are drept conținut subiectivitatea, lumea interioară a poetului, exprimă sentimentele, trăirile poetului prezent în mod nemijlocit în creația sa, prin intermediul limbajului poetic; apelează la elemente de expresivitate artistică etc.: **3 p.** (1 + 1 + 1);

2. tresărind scînteie lacul (inversiune), cîntă cucul, mierle, prești (enumerație), apa sună somnoroasă (personificare): **3 p.** (1 + 1 + 1);

3. *Eu, privindu-l din pădure, / Las aleanul să mă fure / Și ascult de la răcoare / Pitpalacul*: **3 p.** (1 + 1 + 1);

4. *aleanul*: **3 p.**;

5. stabilirea semnificației titlului: **3 p.** (*foarte bine* — 3 p.; *bine* — 2 p.; *satisfăcător* — 1 p.);

6. *scînteie*, *aleanul*, *sună*: **3 p.** (1 + 1 + 1);

7. c.: **3 p.**;

8. curajoase: **3 p.**;

9. b.: **3 p.**;

10. (de ex.) Știu *cine* ești — pronume relativ: **3 p.** (enunț corect — 2 p.; valoare morfologică — 1 p.);

11. b.: **3 p.**;

12. *se leagănă sub soare*: **3 p.**;

13. b.: **3 p.**;

14. *Cine știe a le asculta?* — complement direct: **3 p.**;

15. construcția unui enunț care conține o abreviere: **3 p.**

II.

Convențiile specifice invitației:

— formulele de adresare și de încheiere: **2 p.** (1 + 1);

— data, locul, semnătura: **3 p.** (1 + 1 + 1);

Registrul stilistic potrivit: **1 p.**;

Conținut adecvat cerinței (în totalitate / parțial): **2 p.** (2 / 1);

Ortografia: **1 p.**;

Punctuația: **1 p.**

III.

A. Conținut:

— prezentarea procedeelor / mijloacelor de caracterizare (de ex.: directă, indirectă, de către autor, de către erou, de către alte personaje, prin intermediul comportamentului, prin limbaj etc.): **5 p.** (*foarte bine* — 5 p.; *bine* — 3 p.; *satisfăcător* — 1 p.);

— numirea celor cinci trăsături: **5 p.** (1 + 1 + 1 + 1 + 1);

— exemplificarea celor cinci trăsături: **5 p.** (*foarte bine* — 5 p.; *bine* — 3 p.; *satisfăcător* — 1 p.);

— evidențierea mijloacelor artistice folosite în caracterizare: **5 p.** (*foarte bine* — 5 p.; *bine* — 3 p.; *satisfăcător* — 1 p.).

B. Redactare:

— unitatea compoziției: **3 p.** (*introducere* — 1 p.; *cuprins* — 1 p.; *încheiere* — 1 p.);

— coerența textului: **4 p.** (*claritatea enunțului* — 1 p.; *varietatea lexicului* — 1 p.; *proprietatea termenilor* — 1 p.; *sintaxa adecvată* — 1 p.);

— ortografia: **3 p.** (0 — 1 greșeli: 3 p.; 2 greșeli : 2 p.; 3 greșeli : 1p.);

— punctuația: **3 p.** (0 — 1 greșeli: 3 p.; 2 — 3 greșeli: 2 p.; 4 — 5 greșeli: 1 p.);

— așezarea corectă a textului în pagină: **1 p.**;

— încadrarea în spațiul acordat: **1 p.**

Bacalaureat 2001. Probă scrisă la limba şi literatura română
Propunere a Grupului permanent de lucru de la S.N.E.E.
pentru sesiunea iunie — iulie 2001

VARIANTA 1

- **Toate subiectele sînt obligatorii. Se acordă 10 puncte din oficiu.**
- **Timpul efectiv de lucru este de trei ore.**

Subiectul I (20 de puncte)

Citeşte cu atenţie următorul text:

„Sara pe deal buciumul sună cu jale, / Turmele-l urc, stele le scapără-n cale, / Apele plîng, clar izvorînd în fîntîne; / Sub un salcîm, dragă, m-aştepţi tu pe mine. // Luna pe cer trece-aşa sfîntă şi clară, / Ochii tăi mari caută-n frunza cea rară, / Stelele nasc umezi pe bolta senină, / Pieptul de dor, fruntea de gînduri ţi-e plină. // Nourii curg, raze-a lor şiruri despică, / Streşine vechi casele-n lună ridică. / Scîrţîie-n vînt cumpăna de la fîntînă, / Valea-i în fum, fluiere murmură-n stînă."

(Mihai Eminescu, *Sara pe deal)*

Redactează, pe baza textului de mai sus, răspunsuri de maximum 10 rînduri, pentru fiecare dintre următoarele cerinţe:

1. Menţionează patru motive poetice romantice, existente în fragment: **4 p.**
2. Transcrie două expresii poetice, care sugerează melancolia: **4 p.**
3. Comentează sensul metaforic al versului *Valea-i în fum, fluiere murmură-n stînă:* **4 p.**
4. Relevă modul în care, în a doua strofă, elementele de pastel alternează cu cele de portret: **4 p.**
5. Explică semnificaţia titlului *Sara pe deal:* **4 p.**

Subiectul al II-lea (10 puncte)

Te numeşti Dorin / Dorina Popescu şi, de o săptămînă, te afli în Tabăra de Creaţie *Măgura*, din judeţul Buzău. Redactează, *pe o pagină distinctă*, o scrisoare adresată surorii tale, în care îi prezinţi impresiile tale de aici.

Atenţie! În scrisoarea ta, trebuie:

— să respecţi convenţiile specifice stilului epistolar: **4 p.**;
— să ai conţinutul şi structura adecvate acestui tip de compunere: **4 p.**;
— să respecţi normele de ortografie şi de punctuaţie: **2 p.**

Subiectul al III-lea (20 de puncte)

A. Pentru profilurile (filologie, pedagogic etc.), la care se studiază limba română (gramatică) — o oră săptămînal

1. Notează patru antonime pentru adjectivul *identic*: **4 p.**
2. Alcătuieşte cîte un enunţ în care verbul *a părea* să aibă, pe rînd, valorile: predicativă, copulativă: **4 p.**
3. Construieşte un enunţ care să conţină un complement circumstanţial de excepţie, menţionînd şi partea de vorbire prin care a fost exprimat: **4 p.**
4. Scrie patru fraze care să conţină cîte una dintre următoarele propoziţii subordonate, introduse prin conjuncţia subordonatoare *de:* predicativă, completivă indirectă, circumstanţială consecutivă, circumstanţială concesivă: **4 p.**
5. Transcrie propoziţiile subordonate subiective din textul următor: *Se-nţelege că după infamia ce am comis, orice legătură între mine şi amicul meu a trebuit să se rupă* (I. L. Caragiale): **4 p.**

B. Pentru profilurile (real, tehnologic etc.), la care nu se studiază limba română (gramatică) — o oră săptămînal

1. Alcătuieşte cîte un enunţ cu fiecare dintre cuvintele de mai jos, fără a le schimba forma: *concură, concurează, se îndeasă, se îndeseşte*: **4 p.**
2. Stabileşte cîte un sinonim pentru fiecare dintre locuţiunile / expresiile: *luare-aminte, dus pe gînduri, a lua la trei-păzeşte, pentru că*: **4 p.**

3. Corectează eroarea / erorile, indiferent de natura ei / lor: *Sînt aici destui de mulți noi-născuți și poate fi posibilă răspîndirea bolii de gripă:* **4 p.**

4. Scrie patru locuțiuni / expresii care să conțină cuvîntul *inimă:* **4 p.**

5. Construiește patru enunțuri care să conțină cîte un neologism din următoarea listă: *eterogen, asiduu, decent, probitate:* **4 p.**

Subiectul al IV-lea (40 de puncte)

Redactează un eseu structurat, în care să înfățișezi statutul social și psihologic al personajului Otilia, din romanul *Enigma Otiliei*, de G. Călinescu.

În elaborarea eseului tău, vei avea în vedere următoarele repere:
— prezentarea formulei estetice, alese de autor în construcția personajelor;
— identificarea trăsăturilor dominante și a modalităților de realizare a personajului;
— ilustrarea acestor trăsături cu exemple potrivite, extrase din cuprinsul cărții;
— evidențierea raporturilor dintre Otilia și cel puțin două dintre personajele romanului;
— explicarea rolului pe care îl are epilogul în conturarea portretului Otiliei.

Notă! Se recomandă ca eseul să nu depășească 3 — 4 pagini. Ordinea integrării reperelor în cuprinsul lucrării este la alegere.

Pentru **conținutul** eseului tău, vei primi **20 de puncte** (cîte 4 puncte pentru fiecare cerință / reper); pentru **redactare** vei primi **20 de puncte**, numai dacă eseul este scris pe cel puțin o treime din spațiul recomandat (*organizarea ideilor în scris*: 4 puncte; *utilizarea limbii literare*: 4 puncte; *abilitățile analitice și critice*: 4 puncte; *ortografia:* 3 puncte; *punctuația*: 4 puncte; *așezarea în pagină*: 1 punct).

Barem de corectare și de notare

Subiectul I (20 de puncte)

1. Menționarea motivelor: *sara, luna, stele, apele* etc. (1 p. + 1 p. + 1 p. + 1 p.): **4 p.**

2. Transcrierea expresiilor poetice: *„buciumul sună cu jale", „fluiere murmură-n stînă", „apele plîng"* etc. (2 p. + 2 p.): **4 p.**

3. Comentarea semnificației: estomparea concretului, transferul în planul mitic / al arhetipurilor etc. (încadrare în numărul de rînduri: 1 p.; *foarte bine*: 3 p.; *bine*: 2 p.; *satisfăcător*: 1 p.): **4 p.**

4. Relevarea alternanței: elementele de pastel, ale planului cosmic, se regăsesc, prin corespondență, în elementele de portret etc. (încadrare în numărul de rînduri: 1 p.; *foarte bine*: 3 p.; *bine*: 2 p.; *satisfăcător*: 1 p.): **4 p.**

5. Explicarea titlului: *seara* — ca moment romantic al trecerii; *dealul* — simbol al aspirației spre înălțimi, al apropierii de cer / de absolut etc. (încadrare în numărul de rînduri: 1 p.; *foarte bine*: 3 p.; *bine*: 2 p.; *satisfăcător*: 1 p.): **4 p.**

Notă! În corectarea lucrării se va urmări sensul răspunsului dat de candidat (pentru care baremul oferă exemplificări), și nu formularea identică. Orice răspuns echivalent ca sens cu exemplele din barem va fi cotat cu același punctaj, stabilit oficial.

Subiectul al II-lea (10 puncte)

Se vor puncta următoarele elemente:

(a) Convențiile specifice stilului epistolar informal: **4 p.**
— formula de adresare și formula de încheiere potrivite (2 p. / 1 p. / 0 p.);
— data și locul redactării scrisorii; semnătura (2 p. / 1 p. / 0 p.).

(b) Conținutul și structura textului: **4 p.**
— registrul stilistic potrivit (în totalitate / parțial): 2 p. / 1 p. / 0 p.;
— conținut adecvat cerinței (în totalitate / parțial): 2 p. / 1 p. / 0 p.

(c) Corectitudinea limbii utilizate: **2 p.**
— exprimarea corectă: 1 p. / 0 p. (0 p. în cazul uneia sau mai multor greșeli de lexic, de morfologie sau de sintaxă);
— ortografie și punctuație: 1 p. / 0 p. (0 p. în cazul uneia sau mai multor greșeli).

Subiectul al III-lea (20 de puncte)

A. Pentru profilurile (filologie, pedagogic etc.), la care se studiază limba română (gramatică) — o oră săptămînal

1. Antonime: *deosebit, diferit, felurit, variat, divers* etc. (1 p. + 1 p. + 1 p. + 1 p.): **4 p.**
2. Valorile verbului *a părea:* predicativă, copulativă (2 p.+ 2 p.): **4 p.**
3. Complementul circumstanțial de excepție; partea de vorbire prin care a fost exprimat (2 p.+ 2 p.): **4 p.**
4. Propozițiile subordonate (1 p. + 1 p. + 1 p. + 1 p.): **4 p.**
5. Precizarea felului propozițiilor: *că [...] a trebuit; după infamia [...] orice legătură între mine și amicul meu [...] să se rupă* (2 p. + 2 p.): **4 p.**

B. Pentru profilurile (real, tehnologic etc.), la care nu se studiază limba română (gramatică) — o oră săptămînal

1. Scrierea corectă a celor patru enunțuri (1 p. + 1 p. + 1 p. + 1 p.): **4 p.**
2. Sinonime ale locuțiunilor / expresiilor: *atenție...*, *îngîndurat...*, *a certa...*, *fiindcă...* etc. (1 p. + 1 p. + 1 p. + 1 p.): **4 p.**
3. Corectarea greșelilor: *... destul..., ... nou-născuți, ... este posibilă / este posibil..., ... răspîndirea gripei / să se răspîndească gripa* etc. (1 p. + 1 p. + 1 p. + 1 p.): **4 p.**
4. Stabilirea unor expresii / locuțiuni: *a avea* (pe cineva) *la inimă, a scoate* (pe cineva) *de la inimă,* (om) *fără inimă, cu inimă mare / mare de inimă, din toată inima, a-și lua inima-n dinți* etc. (1 p. + 1 p. + 1 p. + 1 p.): **4 p.**
5. Construirea corectă a celor patru enunțuri (1 p. + 1 p. + 1 p. + 1 p.): **4 p.**

Subiectul al IV-lea (40 de puncte)

A. Conținut: 20 de puncte
1. Prezentarea formulei estetice (*foarte bine*: 4 p.; *bine*: 2 p.; *satisfăcător*: 1 p.): **4 p.**
2. Identificarea trăsăturilor dominante ale personajului (*foarte bine*: 4 p.; *bine*: 2 p.; *satisfăcător*: 1 p.): **4 p.**
3. Ilustrarea acestor trăsături (*foarte bine*: 4 p.; *bine*: 2 p.; *satisfăcător*: 1 p.): **4 p.**
4. Evidențierea raporturilor dintre Otilia și cele două personaje (*foarte bine*: 4 p.; *bine*: 2 p.; *satisfăcător*: 1 p.): **4 p.**
5. Explicarea rolului epilogului (*foarte bine*: 4 p.; *bine*: 2 p.; *satisfăcător*: 1 p.): **4 p.**

B. Redactare: 20 de puncte
6. Organizarea ideilor în scris: **4 p.**
— text clar organizat, coerent, cu echilibru între cele trei componente (introducere — cuprins — încheiere); construcția paragrafelor subliniază ideile; succesiunea logică a ideilor: 4 p.;
— părțile componente ale textului pot fi recunoscute, dar nu există un echilibru între ele; ideile sînt, în general, subliniate prin paragrafe: 2 p.;
— plan vag de structurare a textului, în care părțile componente sînt insuficient marcate; trecerea de la o idee la alta nu este evidențiată în nici un fel: 1 p.
7. Utilizarea limbii literare (*foarte bine*: 4 p.; *bine*: 2 p.; *satisfăcător*: 1 p.): **4 p.**
8. Abilități analitice și critice: **4 p.**
— o foarte bună relație idee — argument; abilitatea de a formula judecăți personale și de interpretare critică: 4 p.;
— încercări de a susține ideile prin argumente; elemente de interpretare critică și personală, dar rezultat neconvingător: 2 p.;
— afirmații rareori susținute de argumente; idei nerelevante; schematism în susținerea ideilor: 1 p.
9. Ortografie (0 — 1 erori: 3 p.; 2 erori: 2 p.; 3 erori: 1 p.): **3 p.**
10. Punctuație (0 — 1 erori: 4 p.; 2 erori: 3 p.; 3 erori: 2 p.; 4 — 5 erori: 1 p.): **4 p.**
11. Așezare în pagină: **1 p.**

Notă! Se acordă 10 puncte din oficiu. Nota se calculează prin împărțirea punctajului obținut la 10. Nu se acordă fracțiuni de punct.

Subiectele pentru proba de limba română la examenul de admitere la Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, Universitatea din Bucureşti, sesiunea septembrie 2000

ANDREEA SOARE RADU
Universitatea din Bucureşti

A. Se dau următoarele două texte:

I. *Păsările, deprinse să se rotească deasupra a ceva înalt, acum, că acel ceva nu mai era, dădeau tîrcoale şi croncăneau a pustiu din ciocurile lor negre.*

II. *Chiar neadevăruri de-ar fi cîte se spun despre el, nu se poate să nu-ţi pui întrebarea: „Care este secretul îmbogăţirii sale atît de rapide?"*

1. Extrageţi propoziţia sau propoziţiile principale din textul al II-lea (faceţi şi caracterizarea după scopul comunicării).
2. Alegeţi şi calificaţi propoziţiile circumstanţiale din ambele texte.
3. Există, în cele două texte, propoziţii subiective, completive directe şi completive indirecte? Dacă există, selectaţi-le şi calificaţi-le, indicînd şi raporturile în care intră (nu este necesară şi caracterizarea după structură şi după scopul comunicării).

B.

1. Comparaţi morfologic şi sintactic cele două forme subliniate *(ciocurile lor, îmbogăţirii sale)*.
2. Comparaţi morfologic cele două apariţii ale formei *ceva* din prima frază.
3. a. Faceţi analiza morfologică şi sintactică a părţilor de propoziţie în a căror componenţă se include forma *a* (marcată în primul text prin subliniere).

b. Indicaţi şi exemplificaţi *alte* patru valori morfologice ale formei *a*, diferite de cele din text.

4. a. Forma *-ţi* din textul al doilea: (α) este pronume personal; (β) este pronume reflexiv; (γ) are funcţia de complement indirect; (δ) are funcţia de atribut pronominal. Alegeţi soluţiile corecte, tăindu-le pe cele incorecte.

b. Construiţi un enunţ în care forma *-ţi* să apară cu cealaltă valoare morfologică şi cu cealaltă funcţie sintactică.

5. Există, în cele două texte, nume predicative? Dacă există, selectaţi-le şi analizaţi-le morfologic.

C.

1. Stabiliţi, pentru fiecare serie, dacă *toate* cuvintele indicate aparţin familiei lexicale în discuţie; răspundeţi prin „da" sau „nu".

a. Familia lui *putea: putere, puternic, puternicie, putinţă, neputinţă, putincios, neputincios, împuternici, împuternicire*, adv. *poate, posibil, posibilitate, poienţă, potenţial, potenţialitate.*

b. Familia lui *piatră: pietricică, pietroi, pietros, pietriş, pietrar, pietrărie, pietrui, pietruire, împietri, împietrire*, adj. *împietrit, Sfarmă-Piatră;*

c. Familia lui *om: omuleţ, omenos, neomenos*, vb. *omeni, omenire, omenesc, neomenesc, omeneşte, uman, umanitate, umanitar, umanism, umanist.*

2. Tăiaţi, cînd este cazul, cuvintele care nu fac parte din familiile lexicale analizate.

Barem pentru proba de limba română

Cele trei subiecte (A, B, C) vor fi notate fiecare cu cîte 10 puncte, dintre care 1 punct se acordă din oficiu. Cele 9 puncte rămase vor fi repartizate astfel:

— cîte 3 p. pentru A(1), rezultate din 1 p. + 2 p.;
— cîte 3 p. pentru A(2), rezultate din 1,5 p. + 1,5 p.;
— cîte 3 p. pentru A(3), rezultate din 1 p. + 1 p. + 1 p.;
— cîte 1 p. pentru B(1) şi B(2), rezultat din 0,5 p. + 0,5 p.;
— 3 p. pentru B(3), rezultate din 2 p., pentru B(3a), cîte 1 p. pentru fiecare parte de propoziţie şi 1 p. pentru B(3b), cîte 0,25 p. pentru fiecare nouă valoare;
— 2 p. pentru B(4), rezultate din 1 p., pentru B(4a), + 1 p., pentru B(4b);
— 2 p. pentru B(5), cîte 1 p. pentru fiecare nume predicativ;
— 6 p. pentru C(1), cîte 2 p. pentru fiecare serie corect caracterizată;
— 3 p. pentru C(2), cîte 0,3 p. pentru fiecare cuvînt corect tăiat, deci neaparţinînd familiilor analizate.

Nota generală se obţine din media celor trei subiecte (A, B, C).

Precizări:

Pentru A:

(1) Se acordă 1 p., pentru prima principală, şi 2 p., pentru a doua. Se scad cîte 0,25 p. dacă lipseşte calificarea după scopul comunicării sau dacă este greşit făcută.

(2) Se acordă cîte 1,5 p. pentru fiecare circumstanţială bine delimitată şi calificată.

(3) Se acordă cîte 1 p. pentru fiecare propoziţie necircumstanţială bine delimitată şi calificată (total: 3 p.; trebuie să fie explicit formulată absenţa completivei directe). Se vor scădea cîte 0,25 p. pentru neindicarea corectă a relaţiilor (natura morfologică a regentului şi a elementului de relaţie).

Se va scădea cîte 1 punct pentru fiecare propoziţie suplimentar inclusă.

Pentru B:

(1, 2) Se acordă cîte 0,5 p. pentru fiecare analiză corect şi complet făcută. Se vor scădea cîte 0,25 p. pentru fiecare greşeală sau omisiune din analiza unui cuvînt (de exemplu, pentru indicarea greşită a cazului sau pentru omisiunea lui).

(3a) Se acordă cîte 1 p. pentru analiza corectă şi completă a fiecărei părţi de propoziţie. Se vor scădea cîte 0,5 p. pentru greşeli şi omisiuni din analiza fiecărei situaţii (extrem de importantă este indicarea cazului).

(3b) Se scad cîte 0,25 p. pentru valori sau exemple greşite.

(4a) Se acordă 0,5 p. pentru calificarea morfologic corectă şi 0,5 p. pentru cea sintactică.

(5) Se scade cîte 1 p. pentru fiecare nume predicativ analizat în plus. Se scad cîte 0,5 p. pentru greşeli şi omisiuni din analiza fiecăruia.

Pentru C:

(2) Se scad cîte 0,5 p. pentru cuvinte tăiate în plus, deci greşit considerate ca aparţinînd familiilor discutate.

Se scade cîte 1 p. pentru fiecare greşeală de ortografie.

Rezolvarea subiectelor. Cele mai frecvente greşeli

A.

1. *nu se poate* — propoziţie principală, enunţiativă propriu-zisă

Care este secretul îmbogăţirii sale atît de rapide? — propoziţie principală independentă, interogativă parţială

Frecvent, cea de a doua propoziţie principală nu a fost calificată corect, fiind considerată propoziţie atributivă, neobservîndu-se schimbarea tipului de vorbire: trecerea de la vorbirea indirectă la cea directă. În text, această trecere este clar marcată grafic: apar două puncte după un cuvînt „de întrebare" (substantivul *întrebarea);* — apare semnul întrebării la sfîrşitul propoziţiei.

2. În textul I există o propoziţie circumstanţială:

că acel ceva nu mai era — propoziţie circumstanţială de cauză, introdusă prin conjuncţia subordonatoare „că".

În mod aproape constant, propoziţia a fost considerată circumstanţială temporală, confundîndu-se calitatea regentului (adverbul de timp *acum)* cu natura subordonatei.

În textul al II-lea există o propoziţie circumstanţială:

Chiar neadevăruri de-ar fi — propoziţie circumstanţială concesivă, introdusă prin locuţiunea conjuncţională subordonatoare „chiar (...) de", specializată pentru raportul concesiv.

3. Există două propoziţii subiective, în textul al II-lea:

cîte se spun despre el — propoziţie subiectivă, introdusă prin pronumele relativ „cîte", în raport de subordonare faţă de propoziţia circumstanţială concesivă regentă *chiar neadevăruri de-ar fi;*

să nu-ţi pui întrebarea — propoziţie subiectivă, introdusă prin conjuncţia subordonatoare „să", cerută de verbul impersonal *nu se poate* din propoziţia principală.

Deşi rară, a fost totuşi prezentă greşeala de calificare a acestei subordonate ca propoziţie completivă directă. Probabil că, în asemenea cazuri, a funcţionat procedeul greşit de calificare a propoziţiilor după întrebarea la care răspund (în cazul de faţă, întrebarea „ce").

Există o propoziţie completivă indirectă, în textul I:

să se rotească deasupra a ceva înalt — propoziţia completivă indirectă, introdusă prin conjuncţia subordonatoare *să;* determină adjectivul participial *deprinse* din propoziţia principală *Păsările, deprinse... acum, ... dădeau tîrcoale.*

A apărut frecvent o greşeală de segmentare şi de calificare: s-a considerat propoziţie secvenţa *deprinse să se rotească deasupra a ceva înalt,* propoziţie atributivă. S-a pierdut din vedere că *semnul* subordonării la nivelul frazei îl constituie apariţia conjuncţiei subordonatoare *să,* şi nu apariţia virgulei.

În cele două texte nu există propoziţii completive directe (în aproximativ 90% dintre lucrări nu s-a specificat acest fapt).

B.

1. *(ciocurile) lor* — pronume personal, persoana a III-a, numărul plural, cazul genitiv, are funcția sintactică de atribut pronominal;

(îmbogățirii) sale — adjectiv posesiv, indică un singur posesor, se acordă în gen și caz cu substantivul determinat — feminin, genitiv —, are funcția sintactică de atribut adjectival.

Cea mai frecventă greșeală a fost aceea de considerare a formei *lor* ca pronume sau ca adjectiv posesiv.

2. *deasupra a ceva* — pronume nehotărît, cazul acuzativ impus de prepoziția „a", construcție *echivalentă* cu genitivul cerut de prepoziția „deasupra";

(acel) ceva — substantiv, cazul nominativ (semnul de substantivizare îl constituie apariția formei *ceva* în contextul specific unui substantiv, contextul adjectivului *acel).*

Am înregistrat greșeli de stabilire a claselor morfologice cărora le aparțin cele două apariții ale cuvîntului de analizat; în cele mai multe dintre teze, nu s-a precizat corect cazul pronumelui nehotărît. Candidații nu au știut că pronumele *ceva* este invariabil și, deci, pentru marcarea raporturilor de caz, trebuie să recurgă la prepoziție, prepoziție care are propriul ei regim („a" cere acuzativul).

3.a. *deasupra a ceva* — pronume nehotărît, cazul acuzativ impus de prepoziția „a", construcție echivalentă cu genitivul cerut de prepoziția „deasupra", are funcția sintactică de complement circumstanțial de loc.

a pustiu — substantiv comun, simplu, genul neutru, numărul singular, cazul acuzativ cerut de prepoziția „a", funcția sintactică de complement circumstanțial de mod;

3.b. articol genitival (Acea carte a elevului trebuie căutată.);

pronume demonstrativ, formă populară (A de colo este fie-sa.);

auxiliar pentru formarea perfectului compus (a citit);

prepoziție din structura modului infinitiv (a citi);

interjecție (A, bine că ai păstrat scrisoarea!).

Se mai putea alege dintre următoarele valori: prepoziție neologică (cărți a 5000 de lei bucata); auxiliar din structura viitorului popular („Hai... să dăm ajutor..., să nu zică Vodă, cînd a trece pe aici, că satul nostru e mai leneș..."); articol demonstrativ, formă populară (Casa a nouă e mai mare).

4.a. corecte: β și γ, se tăiau variantele α și δ.

Greșeala frecventă a fost considerarea lui *-ți* pronume personal, neglijîndu-se identitatea de persoană și de număr dintre pronume și verb.

4.b. Ți-am văzut copilul ieri.

5. Da, în textul al II-lea există două nume predicative:

neadevăruri — substantiv comun, simplu, declinarea a II-a (după terminație), genul neutru, numărul plural, cazul nominativ, formă nearticulată;

care — pronume interogativ, cazul nominativ.

În unele lucrări, pentru propoziția „Care este secretul îmbogățirii sale atît de rapide?", a fost considerat nume predicativ, în mod greșit, *secretul.* Atunci cînd *care* a fost analizat ca nume predicativ, unii candidați l-au calificat drept pronume relativ, neținînd seama că, în acest context, funcționează ca interogativ, fiind semnul calității interogative pentru propoziția principală.

C.

1.a. NU; 1.b. DA; 1.c. NU

2. se tăiau — din seria *a.* — *posibil, posibilitate, potență, potențial, potențialitate*

— din seria *c.* — *uman, umanitate, umanitar, umanism, umanist.*

În mod frecvent au fost tăiate cuvîntul *poate* din seria *a.* și cuvîntul *Sfarmă-Piatră* din seria *b.* Unii candidați nu au știut că într-o „familie de cuvinte" se includ și compusele (situația lui *Sfarmă-Piatră),* și formele obținute prin conversiune (cazul adverbului *poate,* obținut prin conversiune din verb). Candidații (în cea mai mare parte) nu au respectat cerințele punctului C, rezolvînd în același timp ambele subpuncte, nedînd răspunsuri clare, cu DA și NU.

Se impune o observație generală: mulți elevi continuă să facă analiza „clasică", integrală a frazei (începînd cu sublinierea predicatelor, trecînd prin împărțirea frazei în propoziții, stabilirea felului acestora...), nerăspunzînd punctual la cerințele exercițiilor, semn al unor automatisme de învățare și al unei incapacități de analiză selectivă, pe anumite probleme, a unui text.

Proba de limba română la concursul de admitere la Facultatea de Litere din Bucureşti, Departamentul de studii culturale europene

MIHAELA MIRON-FULEA
Universitatea din Bucureşti

SUBIECTE:

1. Alegeţi, dintre următoarele trei, forma corectă a verbului *a crea:* (a) *creiază,* (b) *creează,* (c) *crează.*

2. Alegeţi forma grafică corectă a neologismului de mai jos: (a) *asterix,* (b) *asterics,* (c) *asterisc,* apoi arătaţi ce înseamnă neologismul acesta.

3. Se dau cuvintele: *repezi* (în două silabe, cu accent pe prima), *repezi* (în două silabe, cu accent pe a doua), *repezi* (în trei silabe, cu accent pe ultima) şi se cere să arătaţi: (a) în ce părţi de vorbire se încadrează ele; (b) cum se analizează ele morfologic; (c) în ce raport se află unele cu altele din punct de vedere lexical.

4. Folosind grupul de litere *ea,* scrieţi două cuvinte în care acest grup să noteze: (a) un diftong; (b) vocale în hiat.

5. Cîte vocale (şi care anume) se rostesc în cuvîntul *ghiozdănele:* (a) cinci vocale; (b) patru vocale; (c) trei vocale.

6. Adjectivul de gen feminin *mobilă* se accentuează: (a) pe prima silabă; (b) pe a doua silabă; (c) pe a treia silabă?

7. Ce înseamnă cuvîntul *prilej:* (a) „privilegiu"; (b) „favoare"; (c) „ocazie"?

8. Alegeţi soluţia corectă privitoare la modul de formare a substantivului *fierărie* însemnînd „grămadă de fiare vechi": (a) din substantivul *fierar* şi sufixul *-ie;* (b) din substantivul *fier* şi sufixul *-ărie;* (c) din elementele *fie, rar* şi *ie;*

9. Din şirul de cuvinte: *omenos, uman, omenesc, omeneşte, omenie, umanitate, neom, inuman* alegeţi numai cuvintele care aparţin familiei lexicale a substantivului *om;*

10. Pronumele personal *ea* şi forma verbală *ia* (a verbului *a lua)* sînt: (a) omografe; (b) omofone; (c) paronime?

11. Extrageţi neologismele din textul: „Un jilţ lîngă foc meditează, clavirul gîndeşte-o poemă, / lumina din sobă se-alungă în fund pe-nfloritul tapet, / Perdelei dînd chip de femeie, consolei dînd chip de triremă / Şi calpului glas de ceasornic dînd chip legănat de sonet" (Eugeniu Sperantia, *Şi totuşi...).*

12. Dîndu-se fraza: „Cînd *s-a face* mai mărişor, are să înceapă a-i mirosi a catrinţă şi cu astă rînduială n-am să am folos de el niciodată" (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*), se cere să precizaţi dacă forma verbală subliniată este: I.(a) de mod infinitiv, timp prezent; (b) de mod indicativ, timp viitor; II.(a) o formă populară; (b) o formă regională.

13. În propoziţia: *Am pe masă o carte şi două caiete,* cuvîntul *o* este: (a) articol nehotărît; (b) adjectiv nehotărît; (c) numeral cardinal.

14. Dîndu-se fraza: *Ne place cum ai răspuns,* se cere să alegeţi soluţia corectă în privinţa cuvîntului *ne:* (a) pronume personal în cazul dativ; (b) pronume personal în cazul acuzativ; (c) pronume reflexiv în cazul dativ, şi să construiţi o propoziţie în care să apară aceeaşi formă, dar cu valoarea morfologică şi cazul diferite faţă de cele din fraza dată.

15. În combinaţia de cuvinte *prietenele ei,* cuvîntul *ei* este: (a) atribut adjectival; (b) atribut exprimat prin pronume posesiv; (c) atribut pronominal exprimat prin pronume personal?

16. În propoziţia *Am expediat scrisoarea colegului,* ultimul cuvînt *(colegului)* este: (a) ambiguu din punct de vedere sintactic; (b) atribut al substantivului *scrisoarea;* (c) complement al verbului *am expediat?*

17. În enunţul: *Uşa este deschisă de mine chiar în acest moment,* al doilea cuvînt (cel subliniat) este: (a) verb predicativ; (b) verb auxiliar; (c) verb copulativ.

18. Se dă fraza: *„Acum, luminate crăişor, ca să vezi cît poate să-ţi ajute milostenia, stai liniştit, uită-te în ochii mei şi ascultă cu luare aminte ce ţi-oi spune; du-te la tată-tău şi cere să-ţi deie calul, armele şi hainele cu care a fost el mire, şi atunci ai să te poţi duce unde n-au putut merge fraţii tăi; pentru că ţie a fost scris de sus să-ţi fie dată această cinste"* (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb).* Se cere să precizaţi dacă ea conţine: (a) propoziţii subiective; (b) propoziţii predicative; (c) propoziţii completive necircumstanţiale şi să arătaţi, în caz afirmativ, care sînt acele propoziţii.

În cele ce urmează vom prezenta, alături de baremul de corectare, un inventar al cauzelor care au generat cele mai frecvente greşeli întîlnite în modul de rezolvare a subiectelor acestei probe:

Sb.	RĂSPUNS CORECT	GREŞELI FRECVENTE GENERATE DE URMĂTOARELE CAUZE:	PUNCTAJ
1.	1 (b)	— nerecunoaşterea radicalului *cre-* şi a flectivului *-ează*	0,25
2.	2 (c) * = „steluţă" / „semn tipografic", utilizat pentru a indica trimiterea la o notă sau pentru a marca unităţile lexicale neatestate şi reconstruite	— absenţa informaţiilor privind originea acestui cuvînt (< fr. *astérisque*, lat. *asteriscus)* — incapacitatea de a construi o parafrază care să aproximeze sensul cuvîntului	0,25 0,25
3.	(a) *ré-pezi* = adjectiv, *re-pézi* = verb, *re-pe-zí* = verb (b) *ré-pezi* = adjectiv, variabil, cu două forme flexionare, ca atribut, se acordă în gen (feminin / masculin), număr (plural) şi caz cu numele regent, ca nume predicativ / element predicativ suplimentar, se acordă cu numele-subiect / obiect direct (numai pentru element predicativ suplimentar) în gen şi număr; caz nominativ, grad de comparaţie pozitiv *re-pézi* = verb, predicativ, tranzitiv (a repezi pe cineva) / intranzitiv (a se repezi la cineva / la ceva), personal, conjugarea a IV-a, diateza activă / reflexivă, mod indicativ, timp prezent, persoana a II-a, număr singular, aspect pozitiv *re-pe-zí* = verb, predicativ, tranzitiv (a repezi pe cineva) / intranzitiv (a se repezi la cineva / la ceva), personal, conjugarea a IV-a, diateza activă / reflexivă, mod indicativ, timp perfect simplu, persoana a III-a, număr singular, aspect pozitiv; sau: mod infinitiv, timp prezent, aspect pozitiv (c) omografe / paronime (accentuale)	— neobservarea statutului de verb al unităţii *re-pe-zí* — caracterul incomplet al analizei morfologice, omisiunile cele mai frecvente fiind cele referitoare la: ⇒ gradul de comparaţie al adjectivului *ré-pezi)* ⇒ categoriile de persoană şi de număr ale verbului *repezi* (aflat la mod personal) — insuficienta cunoaştere a relaţiilor lexicale dintre cuvinte, semnalîndu-se, adesea, prezenţa confuziilor dintre omonimie şi paronimie sau dintre omografie şi omofonie	0,25 0,50 0,25

4.	(a) diftong: *acelea, badea, greşeală, leac, seară;* (b) hiat: *agrea, boreal, creaţie, ideal*	— necunoaşterea distincţiei dintre literele cu valoare funcţională şi cele cu valoare grafică i-a condus pe unii candidaţi la a apela la exemple precum: *gheaţă, geam, cheamă, ceară*, unde nu este ocurent diftongul *ea* (litera *e* nu are realitate fonetică, ci doar rolul de a schimba valoarea literei precedente, transformînd pe /k/, /g/ în /č/, /ğ/, /k'/, /g'/)	0,25 0,25
5.	(b) [o], [ă], [e], [e]	— vezi observaţiile de sub 4; transcrierea fonetică este: /g'oz-dă-ne-le/	0,25 0,25
6.	(b)		0,25
7.	(c)		0,25
8.	(b)	— nerecunoaşterea rădăcinii *fier*, prezentă, de altfel, şi în sensul cuvîntului derivat — nerecunoaşterea sufixului *-ărie* (prezent şi în *florărie, bucătărie*, cu aceeaşi valoare)	0,25
9.	*Omenos, omenesc, omeneşte, omenie, neom*	— includerea, în familia lexicală, a unor elemente care nu sînt derivate, compuse sau provenite prin conversiune de la baza *om* şi care, din această cauză, încalcă regulile de alcătuire a familiei de cuvinte: *uman, umanitate, inuman* sînt neologisme, preluate ca atare, nefiind formate în limba română	0,10 x 5 = 0,5
10.	(b)	— necunoaşterea principiului etimologic din ortografia limbii române, care guvernează neconcordanţa dintre grafia şi ortoepia pronumelui personal *ea*, precum şi precaritatea informaţiilor teoretice asupra paronimiei	0,25
11.	*Meditează / a medita, clavirul / clavir, poemă, tapet, consolei / consolă, triremă, sonet*	— absenţa cunoştinţelor despre neologisme	0,05 x 7 = 0,35
12.	I. (b) II. (b)	— necunoaşterea regulii privind topica fixă (între afixul liber *a* şi radical) a formelor pronominale neaccentuate — confuzia dintre variaţiile de ordin sociocultural (nivelurile de limbă: limbaj cult / limbaj popular) şi variaţiile de ordin spaţial / geografic (graiurile şi dialectele)	0,25 0,30
13.	(c)	— corelaţia *o — două* evidenţiază în mod neechivoc natura de numeral a formei *o*	0,25
14.	(a)	— neobservarea diferenţei de persoană dintre forma *ne* (persoana I) şi verbul *a plăcea* (persoana a III-a), precum şi a incompatibilităţii (în contextul dat) a verbului cu un acuzativ-obiect direct	0,50
	ne = pronume reflexiv în acuzativ Exemple: *Din primul moment, ne-am plăcut unul pe celălalt*	— utilizarea formei *ne* cu o valoare morfologică identică (pronume personal)	0,50

15.	(c)	— nesesizarea valorii morfologice de pronume personal a unității *ei* — confuzia cu forma *sale (prietenele sale)*, clar distinctă gramatical (adjectiv posesiv)	0,25
16.	(a) sau (b) + (c)	— neremarcarea existenței a două posibilități de interpretare a construcției date: *scrisoarea am expediat-o colegului* (regentul este verbul *am expediat*); *scrisoarea, care aparține colegului, am expediat-o* (regentul este substantivul *scrisoarea*)	0,50 / 0,25 + 0,25
17.	(b)	— neobservarea diatezei pasive a verbului de conjugat *a deschide* (verbul *este* funcționează ca auxiliar în structura pasivului)	0,25
18.	(a) + (c) completive directe: *„cît poate", „să-ți ajute milostenia", „ce ți-oi spune", „să-ți deie calul, armele și hainele";* subiectivă: *„să-ți fie dată această cinste"* **N.B.:** Secvența „cît poate să-ți ajute milostenia" acceptă două segmentări: — „cît poate (...) milostenia" + „să-ți ajute" — „cît poate" + „să-ți ajute milostenia"	— incapacitatea de a distinge între completivele necircumstanțiale și cele circumstanțiale (necircumstanțiale sînt completiva directă, completiva indirectă, completiva de agent) — considerarea unității *poate* ca adverb predicativ (corect: verb predicativ), ceea ce a dus la calificarea propoziției *să-ți ajute milostenia* drept subiectivă și nu drept completivă directă, cum ar fi fost normal — nerecunoașterea viitorului perifrastic *ai să... poți* a atras după sine apariția, incorectă, a unei propoziții completive directe — nesesizarea diatezei pasive și a valorii impersonale a formei verbale *a fost scris*, urmată de considerarea propoziției *să-ți fie dată această cinste* drept completivă directă (corect: subiectivă)	1,00 0,12 x 5
TOTAL: 9 puncte + 1 punct din oficiu = **10 puncte**			

Călărași

Gabriel Berceanu, în vîrstă de nici 15 ani, elev în clasa a opta la Colegiul Național „Barbu Știrbei", este cel mai tînăr poet călărășean, consacrat deja prin publicarea întîiului volum de versuri, *Timp de vindecare*, apărut la Editura „Minerva" din București.

L-am cunoscut pe Gabi în urmă cu aproape doi ani, la o întîlnire cu scriitori și critici literari, găzduită de biblioteca fostului liceu teoretic „Știrbei-Vodă". L-am auzit, atunci, rostindu-și versurile. M-a impresionat. Și i-am făcut o invitație la una dintre emisiunile postului de radio „Voces Campi".

De-atunci, Gabriel Berceanu s-a ținut tare de buchea cărții, terminînd toate clasele numai cu medii de zece. Între timp, a „navigat" și în propriul univers creativ. A cîștigat și olimpiade de limba și literatura română, între 1996 — 2000, concursul literar de eseu organizat la Miercurea Ciuc, premiul I pentru poezie la concursul „Tinere condeie" și „Mileniul III". L-am revăzut, bucuros nevoie-mare. Tocmai cîștigase premiul de excelență „Luceafărul" al Asociației culturale universale „Mihai Eminescu", diploma și medalia fiindu-i înmînate de un strănepot al poetului nepereche, Mihail Vasilescu-Eminescu.

Dintre cele 62 de poeme care au intrat în volumul *Timp de vindecare* l-am ales pe cel care a dat titlul cărții: „Sînt tînăr! Simt tainic cum plînge / Prin venele-mi stoarse, pustii / Un searbăd, nevrut, tînăr sînge, / În brațul acestei cîmpii / Și macină rar bătrînețea / La mori, înțelepte cuvinte / Făină cu stinsă bineț / Pe rana odată fierbinte / Doar trupul strivit stă de strajă / Și mi se preface în gînd / În timpul rămas, semn de vrajă / Pe colbul timid licărind".

Vineri, 9 iunie, la sala de ședințe a Consiliului județean, a fost lansat volumul de versuri *Timp de vindecare*, scris de Gabriel Berceanu. Printre oaspeți, a fost și „nănașul" revistelor școlare, președintele juriului național al concursului „Tinere condeie", prof. dr. Tudor Opriș, omul care, în cei peste 30 de ani de cînd se află în respectivul organism, a „înghițit" (expresia îi aparține) mii de poeți din România, omul care a întocmit volumul și i-a semnat o postfață.

Cineva spunea că, o dată cu acest volum care îl consacră, într-un fel, Gabriel-Codruț Berceanu a pășit în rîndul celor fără vîrstă. El reînvie o ramură a liricii românești, prin transferarea elementelor etnice în filozofie, pe calea versificării, dar Gabriel-Codruț Berceanu reînvie, după cum aprecia Tudor Opriș, buna tradiție a poeziei românești. Inspiratul titlu dat volumului a fost „tradus" ca un timp de vindecare morală a poporului român.

Cu prilejul lansării cărții, s-au spus vorbe frumoase despre poetul Gabriel-Codruț Berceanu, despre familia din care provine, despre mama sa, ea însăși fostă laureată a Concursului „Tinere condeie". Au vorbit Tudor Opriș, Nicolae-Ștefan Drăghici, scriitorul N. P. Stan, Nicolae Scăunaș, Angela Dinu (fosta învățătoare a lui Gabriel), Ilie-Ștefan Rădulescu, Laura Mara, Aurel Dobre, Stela Anghel (care a și anunțat că Gabi a fost catalogat, pentru creația sa trimisă la un concurs literar în SUA, pe tema mitul lui Icar, pe un loc de frunte). Iar în finalul reuniunii a vorbit emoționant și matur chiar Gabriel-Codruț Berceanu.

La Călărași s-a născut, vineri, un poet. O voce de excepție pentru lirica națională și mondială și-a luat zborul. Considerîndu-mă și eu printre „nănașii pruncului-poet", îi doresc zboruri cît mai înalte!

Prof. AUREL DAVID

Chișinău

În perioada 1 — 4 noiembrie 2000, a avut loc la Chișinău o suită de activități organizate cu prilejul finalizării Concursului de creație literară „Iulia Hasdeu", la care au fost invitați să participe cu proză și poezie elevi din clasele V — XIII din România și din Republica Moldova. Lucrările, în trei exemplare, purtînd un moto, au fost supuse atenției unui juriu format din: poetul Emilian Galaicu-Păun, președinte; Ion Ungureanu — regizor, vicepreședinte al Fundației Culturale Române, ex-ministru al Culturii (din Republica Moldova), președinte de onoare; Leo Bordeianu — poet și critic literar; Eugenia Bulat — redactor-șef al revistei *Clipa Siderală*.

Din cei 63 de participanți, juriul a hotărît să acorde premii și mențiuni unui număr de 14 elevi. Iată palmaresul concursului:

La secțiunea *Poezie*, marele premiu a fost acordat IRINEI CIACHIROV, elevă în clasa a XI-a a Liceului „Gaudeamus" din Chișinău; premiul I — CLAUDIA BEFU, elevă în clasa a XII-a, membră a Cenaclului „Tinerețe fără bătrînețe" din Piatra-Neamț; premiul al II-lea — RADU IULIAN OTAVĂ, elev în clasa a XI-a, membru al aceluiași cenaclu din Piatra-Neamț; premiul al III-lea — DOINA BULAT, elevă în

clasa a XII-a la Liceul Academic Român-Englez „Mircea Eliade" din Chişinău şi membră a Cenaclului „Iulia Hasdeu"; ALEXANDRU LUPEI, elev în clasa a VIII-a, membru al Cenaclului literar „Tinereţe fără bătrîneţe" din Piatra-Neamţ; menţiuni — DIANA SLIVINSCHI, elevă în clasa a XII-a, Liceul „C. Stere", Soroca, şi ALINA COZMA, elevă în clasa a VII-a, membră a Cenaclului literar „Tinereţe fără bătrîneţe" din Piatra-Neamţ.

La secţiunea *Proză,* marele premiu a fost obţinut de ANA MARIA GHEORGHIU, elevă în clasa a XI-a, membră a Cenaclului literar „Tinereţe fără bătrîneţe" din Piatra-Neamţ; premiul I — ANDREI POAMĂ, elev în clasa a XI-a la Liceul „Ion Creangă" din Bucureşti; premiul al II-lea — CIPRIAN MIRON, elev în clasa a XII-a şi membru al aceluiaşi cenaclu din Piatra-Neamţ; premiul al III-lea — ALEXANDRA NUŢU, elevă în clasa a VII-a, membră a Cenaclului literar „Tinereţe fără bătrîneţe" din Piatra-Neamţ; ADELA COŢOFEAN, elevă în clasa a XI-a la Liceul „Andrei Şaguna" din Braşov; menţiuni — LIUBA VASILACHE, elevă în clasa a XI-a la liceul din satul Cobani, judeţul Bălţi, şi CRISTINA BOTIN, elevă în clasa a X-a la Liceul Teoretic „Ion Creangă" din Chişinău.

La festivitatea de premiere au fost invitaţi toţi participanţii, împreună cu dascălii care le îndrumă activitatea. Sala Bibliotecii Publice „Onisifor Ghibu" din capitala Republicii Moldova a adunat personalităţi marcante ale scrisului şi culturii, care văd în afirmarea tinerei generaţii „naşterea unei clase nobile care nu înjoseşte pe nimeni şi-i ridică pe toţi" — aşa cum aprecia domnul Ion Ungureanu.

Scriitorul şi omul politic Ion Hadârcă a acordat premii speciale, oferind participanţilor din România ultima sa carte, *Povestea cerbului divin.* Prezentînd acest basm, Mihai Cimpoi observa: „Cerbul nu este decît simbolul Unităţii (româneşti)..., iar semnificaţia operei se luminează de ziua în care a fost scrisă: 15 ianuarie 2000. E o poveste inspirată deci şi de modelul eminescian al fiinţei noastre".

Un alt moment deosebit l-a constituit intervenţia profesorului Ioan Găină din Zaim, Tighina, custode al Casei memoriale Alexe Mateevici. Acesta a oferit delegaţiei nemţene ultimele numere ale publicaţiei *Lacrima luminii* care este, aşa cum se precizează pe frontispiciu, „o foaie literară de familie". Trebuie să precizăm că neobositul profesor este şi autorul unui volum intitulat *Cuvîntul (ABC-ul tînărului creator),* în care sunt oferite modalităţi inedite de cultivare a creativităţii.

În cinstea oaspeţilor a fost prezentat un spectacol de muzică şi poezie, la realizarea căruia au contribuit membrii Cenaclului „Iulia Hasdeu" din Chişinău şi — în calitate de regizor —Miron Ciprian de la Cenaclul literar „Tinereţe fără bătrîneţe" din Piatra-Neamţ.

Festivitatea de premiere s-a desfăşurat pe 2 noiembrie, ziua de naştere a Iuliei Hasdeu. Prezenţa spirituală a copilei-poete, trecută în nefiinţă la o vîrstă dureros de fragedă, a fost resimţită pe parcursul întregii activităţi.

Pe 3 noiembrie, graţie generozităţii unor sponsori, laureaţii au efectuat o călătorie de documentare la Complexul Muzeal „Orheiul Vechi".

A fost lansat şi numărul 3(15) al revistei *Clipa Siderală.* Şi de data aceasta publicaţia poartă pe copertă două medalioane: Eminescu şi Iulia Hasdeu. În paginile revistei semnează: Eugen Simion, Ion Ungureanu, Leo Bordeianu, Toma Istrati şi elevii Diana Slivinschi, Mihaela Agape, Miron Ciprian, Dumitru Mişin, Doina Bulat ş.a. Numărul următor al revistei va cuprinde lucrări ale elevilor premiaţi la această ediţie a Concursului Naţional de creaţie literară „Iulia Hasdeu".

Se cuvine să precizăm, în final, că această „minune", desfăşurată timp de 3 zile dincolo de Prut, nu ar fi avut loc dacă nu ar fi existat sufletul muiat în curcubeu al Eugeniei Bulat, poetă de o aleasă sensibilitate, conducătoare a Cenaclului literar „Iulia Hasdeu" din Chişinău.

Prof. MONICA MARILENA CRISTEA
Piatra-Neamţ

Tabăra naţională „Tinere condeie"
A 33-a ediţie
Poiana Pinului, 23 — 30 august 2000

Prof. dr. TUDOR OPRIŞ
Preşedintele juriului, Bucureşti

Tabăra naţională „Tinere condeie", a constituit timp de 33 de ani principala rampă de lansare pentru multe valori literare şi culturale ale ţării.

Dificultăţile de tot felul nu ne-au ocolit nici la ultima ediţie. Deşi apreciată cu o glumă amară ca o *minitabără* de profil care reflectă *miniinteresul* forurilor diriguitoare, ea a reunit cu eforturi greu de imaginat tinerele talente şi şase dascăli, care au concentrat în cinci zile efective de activitate ceea ce se realiza altă dată în 15 — 20 de zile: ateliere de lucru, şedinţe de cenaclu, lansări de cărţi originale ale participanţilor,

concurs intern, o excursie, trei numere dintr-o foaie de tabără, o antologie tipărită de poezie şi proză incluzînd în 80 de pagini peste 40 de autori. Despre oameni şi faptele lor — cum spunea Horaţiu — spaţiul revistei nu ne permite să spunem prea mult. Putem afirma însă că, în pofida supralicitării unei culturi a imaginii, care marginalizează cartea, generaţia anului 2000 îşi asumă singură destinul, impunînd o nouă calitate a poeziei şi prozei româneşti, bazată pe varietatea de forme şi stiluri ca mod de exprimare autentică a personalităţii. Nu-i de mirare deci că mulţi participanţi la tabără erau cîştigătorii unor premii literare naţionale şi internaţionale şi că tipăriseră la 12 — 16 ani volume de o rară prospeţime.

Tabăra de la Poiana Pinului a demonstrat că dispunem de un mare rezervor de valori literare, ameninţat însă în ultimii ani cu dispariţia printr-o politică de dezinteres cultural greu de combătut şi stăvilit.

Premianţii concursului „Tinere condeie", 2000:

Poezie:

COSMIN NICOLAE (Buzău), ADINA HUIBAN (Vaslui), VERONICA ION (Bucureşti), NICOLETA VONICA (Orăştie), CONSTANTIN VICĂ (Ploieşti), MIHAELA BIDILICĂ (Ploieşti), ALINA COZMA (Piatra-Neamţ), OLGA ŞTEFAN (Hunedoara), OANA NINULESCU (Constanţa), LIVIU NEDEF (Buzău), LAVINIA ALEXA (Constanţa), MĂDĂLINA FASOLE (Ţăndărei), RALUCA ANDREESCU (Bucureşti), DIANA DIMA (Bucureşti), GABRIEL BERCEANU (Călăraşi), ANCA POPA (Roman), CRISTINA CATANĂ (Bucureşti), ELENA PĂUN (Giurgiu), IULIA STOIAN (Brăila), COSTINA SPIRIDON (Vînju-Mare), MANUELA VIERIU (Dorohoi), LAURENŢIU VEDINAŞ (Bucureşti), ROXANA SICOE-TIREA (Deva), OANA TONCA (Tîrgu-Jiu), GIANINA IVAN (Călăraşi), BRÎNDUŞA GROSU (Bucureşti), DELIA MIHALACHE (Bîrlad), CARMEN DOBRESCU (Ploieşti), IULIANA BÂRLEAZĂ (Ploieşti), IOANA CARP (Iaşi), INIDRA ABDULVOAP (Mangalia), BIANCA STAN (Reşiţa), CLAUDIA SAVA (Roman), ANDRA MATZAL (Oltenita), CAMELIA AVRAM (Bucureşti), MIHAELA COMAN (Vaslui), IONELA GÂGIU (Calomfireşti), IOANA NEGOIŢĂ (Brăila), DANIELA PÂRVU (Mizil), BOGDAN FABIAN (Oneşti), DANIEL MARIN (Călăraşi), MĂDĂLINA PUŞCALĂU (Oneşti), LILIANA MIHALACHI (Suceava), DORU DRĂGOESCU (Timişoara), CRISTIAN GAVA (Piteşti), IULIA BALCANAŞ (Oneşti), ADY MANCIU (Suceava).

Proză:

TEODORA ALDEA (Bucureşti), EDUARD SĂVULESCU (Bucureşti), ROXANA DUNCA (Bucureşti), ELENA VLĂDĂREANU (Medgidia), ELENA IORGA (Tulcea), CĂTĂLIN ŢILIMPEA (Ploieşti), ANCA GHINEA (Roman), INA INOAN (Cluj-Napoca), MIHAELA LEUŞTEAN (Oneşti), ROXANA COSTEA (Bistriţa), CRISTIAN NEAGOE (Bucureşti), ALEXANDRA CONUŢ (Piatra-Neamţ), IULIANA ALDICA (Piatra-Neamţ), ILIUŢĂ SCHEAU (Bucureşti), MĂDĂLIN HOLBAN (Piatra-Neamţ), MIHAI ION (Ploieşti), OANA APOSTU (Focşani), ANGELA BIGHIU (Bîrlad), RALUCA ANGHEL (Bîrlad), CRISTINA VASILIU (Focşani).

Roman

În incinta liceului cu nume de voievod, Roman-Vodă, ce constituie principalul centru de cultură pentru oraş de mai bine de 125 de ani, de la înfiinţare, cenaclul artistic „Garabet Ibrăileanu" a sărbătorit un deceniu de activitate neîntreruptă.

Îndrumător de suflete este aici doamna profesoară şi romancieră Violeta Lăcătuşu, personalitate culturală completă, cea care a şi înfiinţat cenaclul în urmă cu un deceniu. Alături de toţi ceilalţi profesori ai liceului, domnia sa a ştiut să formeze în sufletele elevilor bucuria lecturii şi să-i determine pe aceştia să înţeleagă misterul poeziei. Ne sprijinim pe umerii unor personalităţi culturale deosebite, care au pornit chiar de aici, de la Roman, din liceul „Roman-Vodă": Garabet Ibrăileanu, Cezar Petrescu, Calistrat Hogaş, Silviu Roda, Max Blecher (şi mă opresc numai asupra numelor cu cel mai mare răsunet), însăşi clădirea liceului înălţîndu-se în umbra casei ce a aparţinut marelui Hogaş.

Zece ani de literatură proaspătă, de artă proaspătă... Însă cel mai important lucru este faptul că acesta este un cenaclu al elevilor, unde nu numai că elevii îşi dezvăluie creaţiile, dar tot elevii reprezintă şi auditoriul, şi juriul. Fiecare îşi exprimă opinia, pentru ca autorii să-şi formeze o părere adecvată despre ceea ce place şi despre ceea ce nu place, despre ce direcţie ar trebui să urmeze.

Trebuie subliniat un fapt: cenaclul „Garabet Ibrăileanu" este nu doar un cenaclu literar, ci şi un cenaclu artistic, aşa că aici, pe lîngă poezie, proză şi dramaturgie se pot auzi şi creaţii muzicale originale, la pian sau la vioară (şi, de ce nu, chiar la chitară), se pot viziona expoziţii de pictură, compoziţiile expuse aparţinînd în exclusivitate membrilor cenaclului, iar stilurile variind de la religios (expoziţii de icoane) la avangardist. Dovadă a recunoaşterii valorii cenaclului pe plan local, în anul şcolar 1999 — 2000, două dintre şedinţele cenaclului s-au ţinut la Muzeul de Artă din localitate.

Cu ocazia acestei aniversări, emoţia noastră a fost dublă, întrucît aceasta a coincis cu lansarea volumului de debut *Portret primordial* al colegei mele Anca Popa. Despre această plachetă, cunoscutul romancier şi poet Lucian Strochi afirma că este „o confesiune, un autoportret în filigran", „o carte a

adolescenței", în care poeta „sfidează prejudecățile vîrstei mature, avînd curajul de a se juca cu Enormul și puterea de a concretiza un abstract".

Pe lîngă prezența continuă și profundă a scriitoarei și pictoriței Violeta Lăcătușu, evenimentul a mai beneficiat de prezența unor personalități marcante: prof. Gheorghe A. M. Ciobanu, criticul Cristian Livescu precum și scriitorul Lucian Strochi. Publicul, extrem de numeros, a fost alcătuit în principal din elevi și profesori ai Liceului „Roman-Vodă".

Lansarea de carte s-a încheiat cu acordarea de autografe, cele o sută de volume dovedindu-se insuficiente pentru doritori. Evenimentul a fost consemnat de presa și de televiziunea locală.

ANCA GHINEA
Liceul „Roman-Vodă", Roman

Țăndărei (județul Ialomița)

De cînd a luat ființă, Liceul Teoretic „Paul Georgescu" desfășoară, în fiecare an, la începutul lunii noiembrie, o serie de manifestări, reunite sub numele „Zilele Liceului" și menite să pună în evidență tinerii talentați ai școlii.

În acest an, în centrul atenției s-a aflat MĂDĂLINA CRISTINA FASOLE, elevă a clasei a XI-a B (profil matematică-fizică), care și-a lansat primul volum de poezii, intitulat sugestiv *Tot mai adînc*, întocmit sub îndrumarea prof. dr. Tudor Opriș, membru al Uniunii Scriitorilor, care s-a implicat trup și suflet în realizarea lui. Această plachetă are o importanță deosebită pentru Mădălina Fasole, întrucît este un început pentru viitoarea carieră poetică, iar începutul nu se uită niciodată.

Evenimentul a reunit, în sala de sport a liceului, diferite personalități, iubitori de literatură, precum și sponsorii care au ajutat la finalizarea visului elevei. Conducerea liceului a făcut posibilă participarea tuturor elevilor. De asemenea, au luat parte numeroși invitați din oraș și din alte școli. Pe rînd, și-au susținut părerea domnul Petre Nicolae, directorul liceului, precum și profesorii Jana Stanciu și Emil Chiriță.

În cele din urmă, microfonul a ajus în mîinile autoarei. Copleșită de propriile emoții și sufocată de emoțiile celor din jur, ea a mulțumit sponsorilor, părinților, lui Dumnezeu care a înzestrat-o cu „acest har minunat" și și-a exprimat regretul că sănătatea nu i-a permis mentorului său, domnul profesor doctor Tudor Opriș, să se afle alături de ea.

Primele încercări ale Mădălinei Fasole sînt regăsite în ultimii ani petrecuți în școala generală și s-au concretizat în scrisori în versuri pentru colegi, profesori și scrisori-poezii. Debutul propriu-zis a avut loc în revista *Examene*, care i-a publicat, în noiembrie 1999, poemul *Cercul de foc*.

Pentru Mădălina, poezia reprezintă o destindere și un refugiu. Multe dintre persoanele care i-au citit poeziile le consideră pesimiste, ceea ce pare diametral opus față de firea ei optimistă. La cei 16 ani ai ei, nu ne poate oferi mai mult decît lumea sa interioară, o lume a adolescenței, care îmbracă deja „hainele tinereții".

După momentele de poezie oferite de inima adolescentină a Mădălinei Fasole, au urmat alte clipe înălțătoare, momente de vis cuprinse într-un amplu program artistic, susținut de formațiile artistice din liceu.

Manifestările de suflet din 10 noiembrie 2000 de la Țăndărei rămîn un prilej de bucurie pentru toți cei reuniți în această zi de toamnă aurie și luminoasă, plină de strălucire de suflet tineresc.

MARIANA ARDELEANU
clasa a X-a, Liceul „Paul Georgescu", Țăndărei

Vălenii de Munte

Consecvent activității sale reformatoare, avînd drept criterii fundamentale performanța și spiritul concurențial, Ministerul Educației Naționale a dezvoltat o rețea de Colegii Naționale, instituții de învățămînt liceal cu rezultate deosebite la examenele de bacalaureat, la admiterea în învățămîntul superior, la concursurile școlare județene și naționale și, nu în ultimul rînd, cu o preocupare exemplară pentru informatizarea mijloacelor didactice și sincronizarea lor cu standardele europene moderne.

În zilele comemorării a șase decenii de la moartea savantului Nicolae Iorga, asasinat de un comando legionar, spre dreapta cinstire a personalității cărturarului, Ministerul Educației Naționale a conferit Liceului Teoretic din Vălenii de Munte titlul de Colegiul Național „Nicolae Iorga".

În prezența prefectului județului, Dragu Ion, a vicepreședintelui Consiliului Județean Prahova, Dumitru Țaporea, a inspectorului general al Inspectoratului Școlar Județean Prahova, Aurel Lupu, a

inspectorilor de specialitate, a reprezentanţilor primăriei locale, a unor personalităţi din lumea universitară prahoveană precum prof. univ. dr. Napoleon Antonescu, rector al Universităţii de Petrol şi Gaze Ploieşti şi prof. univ. dr. Cristian Marinoiu, prodecan al Facultăţii de Ştiinţe (cu secţie de învăţământ filologic), a profesorilor şi elevilor liceului, a reprezentanţilor comunităţii locale, a fost dezvelită noua efigie şi a fost vernisată expoziţia din holul colegiului, intitulată „Nicolae Iorga — o viaţă de om aşa cum a fost...". Fotomontajele evocă momentele esenţiale ale existenţei lui Iorga.

La Casa de Cultură din preajma muzeului (în fapt, locuinţa profesorului) s-a desfăşurat festivitatea acordării titlului de Colegiu Naţional, dîndu-se citire Ordinului Ministrului Educaţiei Naţionale, prof. univ. dr. Andrei Marga. Stilul oficial, concis şi aproape inexpresiv ca în orice act juridic, a lăsat totuşi să încapă în text o undă sigură de superlativ al motivaţiei: pentru rezultatele deosebite în procesul educaţional, pentru calitatea excelentă a învăţămîntului din instituţia patronată de personalitatea savantului de la Văleni. În alocuţiunile lor, oficialităţile şi reprezentanţii comunităţii locale, personalităţile culturale şi elevii au schiţat personalitatea noului colegiu.

Un spectacol artistic a încheiat festivitatea. Corul „Îngerelul", dirijat de prof. Eugenia Cioc, grupul vocal „Gaudeamus", condus de prof. Constantin Alexandru, grupul „Poesis" al prof. Romică Comişel şi ansamblul „Floare de colţ", laureat în Antalia şi la Pau (Franţa) pentru muzică şi dansuri populare, expoziţia de artă plastică a cercului de desen al prof. Constantin Cioc şi recitalul colegului nostru Narcis Fulgeanu, autor al melodiei „Brad bătrîn" pe versuri de Nicolae Iorga, au dat strălucire sufletească unei zile unice în istoria celei mai prestigioase şcoli de la Vălenii de Munte, Colegiul Naţional „Nicolae Iorga".

Din perspectivă filologică, merită să amintim că de numele Colegiului Naţional „Nicolae Iorga" se leagă activitatea scriitorilor Miron Radu Paraschivescu, autor al *Cîntecelor ţigăneşti* şi traducător al *Căii regale* a lui André Malraux, Valeriu Sîrbu, poet şi ilustru autor de teatru radiofonic, Ioan Dan Nicolescu, prozator, laureat al premiului de debut al Uniunii Scriitorilor din România în anul în care se afirmau Mircea Săndulescu şi Mircea Nedelciu. Într-o altă generaţie îi regăsim pe George Cucu, Costin Antonescu, Valentin Emil Muşat şi Andrei Petruţa, poeţi, pe istoricul Ion Bocioacă, pe Lucian Avramescu şi Petre Mihai Băcanu.

Există aici preocupări serioase în cercurile filologice, în cenacluĺ ce mai poartă numele fostei reviste *Ecoul,* la care publicau cîndva, pe aceeaşi pagină, Ana Blandiana şi Adrian Păunescu, activităţi care, dublate de o intensă muncă la clasă, de pasiune şi ambiţie, duc la rezultate notabile la olimpiadele de limba şi literatura română şi la cele de limbi străine, etapa naţională. Eu însumi, alături de colegii Nilă Ana Maria şi Mihai Dinescu, am avut bucuria să participăm la Concursul Naţional de Limba şi Literatura Română „Mihai Eminescu", etapa pe ţară, şi să obţinem distincţii de care sîntem fericiţi.

Remarcabilă este activitatea cercului de publicistică al profesorului Ion Miclea, spaţiu adiacent în care elevii claselor cu profil filologic se iniţiază în tainele ziaristicii.

Să nu uităm că permanentul contact cu publicaţiile Societăţii de Ştiinţe Filologice din România, cu revista *Limba şi literatura română*, în care profesorii şi elevii şcolii noastre publică frecvent, întîlnirile cu profesorii universitari, cu filologi de marcă şi scriitori contribuie la afirmarea vieţii literare din Colegiul Naţional „N. Iorga". Merită să amintesc aici numele prof. Valentin Emil Muşat, poet şi critic literar, organizatorul şi mediatorul atîtor manifestări literare.

Martorii efervescenţei literare, participanţi la ea şi elogiatori, au fost personalităţi ale literaturii şi ştiinţelor filologice române precum Eugen Simion, Silviu Angelescu, Mircea Frînculescu, Mircea Anghelescu, Mircea Martin, Mircea Vasilescu, Al. Hanţă, Al. Tudorică, Paul Cornea, părintele Galeriu, D. R. Popescu, Viorel Ştirbu, Constantin Stănescu, Radu Cârneci, Al. Coloşenco, Ion Lăcustă, Nicolae Iliescu, Alexandru Condeescu şi alţii.

Lansările de carte ce au loc în colegiul nostru, precum cele semnate de profesorii de aici — Adrian Mihalcea, *Istoria ştiinţei antice* şi Ion Bocioacă, *Legendele latinităţii,* ca să amintesc numai două asemenea evenimente —, se alătură acelor activităţi care implică şi dau un caracter viu, creator, laturii umaniste.

ANA BIZINECHE
clasa X-a E (filologie),
Colegiul Naţional „Nicolae Iorga"

Vînju-Mare (judeţul Mehedinţi)

În micul oraş mehedinţean s-a produs un eveniment literar care demonstrează interesul tot mai viu al elevilor din România pentru creaţia literară de calitate. Subliniem *de calitate,* fiindcă ceea ce azi se numeşte beletristică originală, de ultimă oră, fie în versuri, fie în proză, demonstrează în multe cazuri nu numai lipsă de talent, dar şi de cultură literară.

La Vînju-Mare a răsărit o şcolăriţă talentată, *Costina Spiridon*, elevă a Liceului „Dr. Victor Gomoiu", care a avut curajul şi şansa nu numai să debuteze în volum, dar să se bucure de o lansare a cărţii sale de versuri *Povestea din palmă*, cîştigînd simpatia şi aplauzele celor prezenţi.

Este un lucru meritoriu şi îmbucurător că adolescenţii au reînceput să iubească, să apere limba română şi că din tot mai multe colţuri ale ţării ne vin semnalele cutezanţei elevilor dotaţi care sparg artificialul cerc caucazian, vestind o adevărată primăvară a literaturii noastre. La Călăraşi, Roman, Ţăndărei, Orăştie, Cluj, Constanţa, de pildă, au avut loc în ultima lună astfel de evenimente încurajate de conducerea unor licee şi a de sponsori care investesc şi în cultură, nu numai în voalurile transparente ale fotomodelelor, în sex-apealul misselor de cartier şi în gambele unor fotbalişti care incendiază la propriu şi la figurat tribunele de fani.

Debutul *Costinei Spiridon* a avut loc la Drobeta Turnu-Severin în sala de recepţie a Palatului Theodor Costescu, tapetată cu lucrările de pictură ale elevilor de la Liceul de Artă. De altfel, şi în alte localităţi unde au avut loc lansări de carte ale elevilor poezia s-a împletit cu expoziţii de pictură. Au fost de faţă oficialităţi, personalităţi culturale, profesori şi zeci de iubitori de literatură, indiferent de vîrstă. După prezentarea autoarei şi a cărţii sale, a urmat un moment liric cu recitări din volumul *Povestea din palmă*, succedate de momente artistice muzicale la pian şi vioară.

Astfel de „explozii" valorice ale unor tinere talente cultivate şi — sperăm — dornice să-şi dovedească nu numai trăinicia pasiunii, dar şi grija autoperfecţionării, sînt şi roadele unor cenacluri şcolare tot mai active, ale dăruirii şi priceperii unor autentici profesori de literatură, ale concursului naţional „Tinere condeie" şi taberelor naţionale de creaţie.

Nu putem decît să felicităm colectivul Liceului „Dr. Victor Gomoiu" din Vînju-Mare şi pe reprezentanţii oficialităţilor culturale din Dobreta Turnu-Severin pentru frumuseţea morală şi utilitatea educativă a gestului de a nu lăsa să se stingă talentele de mîine ale literaturii, încurajîndu-le şi sprijinindu-le cu toată dragostea şi dăruirea într-o epocă atît de puţin propice unor preocupări artistice.

Prof. dr. TUDOR OPRIŞ

Secţiile Universităţii internaţionale de vară Unesco 2000

Cursurile Universităţii Internaţionale de Vară — UNESCO s-au desfăşurat anul acesta în Republica Belarus, într-un campus situat la 40 de km de Minsk, într-o pădure de conifere, în staţiunea Bogatâr.

Programul zilnic al universităţii a fost foarte interesant, bogat în acţiuni şi evenimente cu şi pentru tineret. Printre acestea, un loc important l-au avut „secţiile", cursuri pe diferite teme, ce se desfăşurau la un interval de două zile.

Temele au fost foarte variate, interesante şi trebuie amintite: ecologie, protecţia împotriva HIV-SIDA, arta polemicii, jurnalistică, şcoala liderului, formarea omului în spiritul păcii etc. Deoarece toate s-au desfăşurat în aceeaşi perioadă a zilei, am decis să urmez doar cursul de *Şcoala liderului*.

Grupurile înscrise la secţii erau de maximum 25 de copii, iar cursurile se desfăşurau în săli de clasă modern amenajate. Consider că *metoda pedagogică* a fost foarte performantă, profesorii au fost foarte apropiaţi sufleteşte de elevi, avînd, de asemenea, o programă bine structurată. Durata cursului era de 2 ore (o şedinţă). Orele se desfăşurau sub forma unor discuţii în care elevii îşi exprimau părerile şi dezbăteau anumite probleme foarte importante pentru funcţia de lider. Pentru destinderea atmosferei şi dezvoltarea anumitor calităţi necesare unui lider s-au efectuat multe jocuri distractive şi interesante. În prima oră am fost familiarizaţi cu colegii şi cu profesorul, am stabilit reperele pe care le vom atinge în următoarele şedinţe. Am observat cum, treptat, aflam cît mai multe lucruri despre felul cum trebuie să fie un lider, ce calităţi trebuie să deţină, cum trebuie să abordeze problemele astfel încît să creeze condiţii optime pentru grupul său, nu numai pentru sine; concluzionînd, am descoperit că rolul de lider nu este nici uşor, nici distractiv, ci trebuie luat în serios. De asemenea, analizînd, am aflat că multe grupuri nu au randamentul optim datorită propriului lider, am discutat şi ne-am exprimat opiniile personale referitoare la diferite forme de conducere (absolutism, totalitarism, democraţie etc.).

Consider că am avut multe lucruri folositoare de învăţat în această Universitate Internaţională şi sper ca viaţa să-mi ofere posibilitatea de a-mi folosi cunoştinţele dobîndite.

IOANA LIVIA POPA-SIMIL

DEBUT

Răsărit

LĂCRĂMIOARA PAVĂL
Liceul Teoretic „Mihai Eminescu", Botoşani

Vino,
Vino, te rog
Să privim împreună
Cum soarele-şi scaldă
În zori
Trupu-i de jar
Şi apa,
Apa de foc
I-atinge călcîiul.
Atunci el tresare
Şi-şi ridică privirea
Spre lume
Şi cheamă spre slavă
Cîntecul zorilor.

Priveşte,
Priveşte, te rog
Cum luna
Îşi poartă
Mîndră
Mantia de duhuri
Şi de dor
De lumină.
Şi plînge
Şi fiece pleoapă
Tresare
Cînd lacrima ei
Şoptind
Un cîntec de leagăn
Mai stinge o stea.

TINERE TALENTE

Costina Spiridon

S-a născut la 19 mai 1982, la Drăgăşani. Este elevă a Liceului „Dr. Victor Gomoiu" din Vînju-Mare, judeţul Mehedinţi. Din 1996 a obţinut an de an distincţii la olimpiadele de română şi la Concursul naţional „Tinere condeie". Este redactor-şef al revistei *Gînduri*, editată de liceul unde învaţă. A debutat în revista *Examene*. A publicat, recent, volumul *Povestea din palmă*, lansat la Drobeta Turnu-Severin.

Povestea din palmă

În palmă tu ascundeai
o poveste,
albă, de iarnă, cu parfum de Ajun.
Fulgii de omăt
îţi alunecau printre degete.
Te-am rugat să-mi arăţi.
Ai desfăcut pumnul,
dar acolo zăcea
doar o lacrimă...

La origine

Zeii m-au pus să aleg:
între a fi monedă sau ulcior.
Dacă eram monedă,
norocul mă punea să aleg
între a fi cap sau pajură.
Dacă eram ulcior,
izvoarele mă puneau să aleg
între a fi gol sau plin.
Atunci le-am spus simplu zeilor:
„Mai bine mă faceţi om..."

ANDRA ȘERBĂNESCU

Cum se scrie un text

Iași, Editura Polirom (seria Collegium-Practic), 2000, 262 p.

Cartea pe care o prezentăm în continuare reprezintă o apariție pe cît de necesară, pe atît de binevenită în condițiile noului sistem de învățămînt, preponderent formativ și axat pe ideea de comunicare. Concepută în conformitate cu obiectivele de referință din noul *Curriculum de Limba română*, lucrarea valorifică experiența acumulată de autoare în domeniul cercetării științifice, ca profesor în învățămîntul gimnazial și, apoi, în cel universitar și ca autor de manuale alternative.

Bogăția informației (selectate, în general, din lucrări străine, de dată recentă, privind tehnicile de comunicare), rigoarea sistematizărilor și a analizelor de text, stilul limpede și concis reprezintă tot atîtea argumente care invită la lectură. Principalul merit al cărții — care o recomandă ca *instrument informativ* și *formativ*, util unui cerc larg de cititori interesați de problemele comunicării — constă însă în remarcabilul echilibru realizat între *latura teoretică (științifică)* și cea *aplicativă (didactică)*.

Prin obiectul investigat, prin aparatul conceptual și metodă, cartea se înscrie în sfera *gramaticii / lingvisticii / teoriei textului* (disciplină care studiază textul, ca entitate supraf rastică, formată din unități de rang inferior, organizate în virtutea unui sistem de reguli sintactice, semantice și pragmatice).

Pornind de la premisa că „textul scris este o importantă formă de comunicare, omniprezentă în societatea contemporană" (p. 9), autoarea precizează într-un succint *Cuvînt înainte* finalitatea lucrării: elaborarea unui *model* cuprinzînd regulile generale de redactare a unui *text bine format* (adică *adecvat* și *eficient* în raport cu diverse situații de comunicare, specifice activității școlare, universitare, jurnalistice, publicitare etc.).

Opțiunea pentru *abordarea de tip funcțional-pragmatic* se justifică prin conceperea textului ca obiect al interacțiunii sociale („Așadar, vorbind despre text, ne vom întreba *cine* comunică? *cui / pentru cine* comunică? *ce* comunică? *cum (în ce* formă)? *unde* și *cînd* comunică (în ce context?) *pe ce canal? din ce cauză? cu ce scop?*", p. 13).

Primul capitol — *Etapele redactării textului* (p. 19 — 131) urmărește pas cu pas dinamica procesului de elaborare a textului („Scrierea textului este un proces continuu de gîndire, acțiune, revizie", p. 21). Sînt examinate, în succesiunea lor firească, cele *cinci secvențe* ale generării textului: *planificarea; redactarea pe ciornă; revizia* (autoevaluarea critică); *redactarea formei finale; confruntarea textului cu cititorii*.

Capitolul secund, intitulat *Modalități de organizare a textului* (p. 133 — 171), demonstrează că „a organiza un text înseamnă a ordona ideile astfel încît ele să fie ușor integrate de cititori în sistemul lor de cunoștințe" (p. 137). Schema de prezentare a ideilor / informațiilor, menită să asigure textului unitatea formală *(coeziunea)* și semantic-conceptuală *(coerența)*, se stabilește în funcție de subiectul tratat, de scopul urmărit și de publicul-țintă. Sînt examinate — pe baza unor exemple edificatoare — *principalele modalități de dispunere a informației* (ordinea *logică* și cea *naturală*), precum și cele mai eficiente *tehnici de dezvoltare a ideilor* (detalierea și exemplificarea; definiția; comparația și contrastul; analogia; clasificarea etc.).

Capitolul al treilea — *Structura textului* (p. 173 — 215) — dezvoltă două idei fundamentale: „Textul este o construcție. Autorul este arhitectul acestei construcții" (p. 175). Textul este examinat ca structură ierarhizată — conform unei scheme specifice — la *nivel global* și *local*. O atenție specială se acordă secvențelor textuale (de ex., paragraful) și mecanismelor sintactico-semantice de concatenare a acestora. *Calitățile generale ale stilului* (proprietatea, claritatea, concizia, varietatea, eficiența, eufonia, naturalețea, expresivitatea, eleganța, originalitatea) sînt discutate în raport cu necesitatea adecvării textului la normele unui anumit stil funcțional, dar și din perspectiva efectului persuasiv pe care îl exercită textul asupra cititorului.

Ultimul capitol al cărții — *Argumentația* (p. 217 — 260) — prezintă premisele, etapele și strategiile procesului argumentativ, prin care autorul textului își poate manifesta forța persuasivă, în calitate de lider de opinie. În funcție de tipul discursiv, argumentația se bazează pe *logică* (în textul științific), pe *emoție* (în textul beletristic), pe *etică* (în textul religios). De evidentă utilitate practică este prezentarea principalelor tipuri de erori logice (raționamente greșite): eroarea „bulgărelui de zăpadă", analogia defectuoasă, „atacul la persoană", generalizările pripite, autocontradicția etc.

Un rol important în asigurarea clarității și pertinenței analizei revine *textelor* selectate ca suport al demonstrațiilor sau ca punct de plecare

al exercițiilor propuse în finalul fiecărui capitol. Provenite din surse extrem de variate (texte științifice sau de popularizare, diverse genuri publicistice, reclame, fragmente literare, corespondență particulară) sau create *ad hoc* de autoare, respectivele „modele" (sau antimodele) captează atenția cititorului, îi stimulează spiritul critic și îl îndeamnă la autoevaluarea propriilor producții textuale.

Un rol similar revine *exercițiilor*, caracterizate printr-o mare diversitate tipologică, caracter incitant, interactiv și capacitate de adaptare la diverse situații de comunicare (didactică, publică, specializată etc.).

Consultarea lucrării este facilitată de un ingenios mod de tehnoredactare, care propune soluții eficiente de vizualizare a informației prin dispunerea în pagină, scheme, grafice, reproduceri de pagini manuscrise.

Pe lîngă meritele deja menționate (sau doar sugerate), cartea Andrei Șerbănescu îl are și pe acela de a fi redactată într-un limbaj accesibil, care asociază rigoarea stilului științific cu elemente de oralitate specifice discursului didactic, prin care cititorul este privit ca partener al actului comunicativ.

În perspectiva unei viitoare reeditări a acestei lucrări care va deveni, cu certitudine, un *best-seller* didactic, sugerăm autoarei includerea în bibliografie a unor contribuții românești consacrate analizei textului, precum cele semnate de Em. Vasiliu, Carmen Vlad, Daniela Rovența-Frumușani.

ADRIANA STOICHIȚOIU ICHIM

NICOLAE MECU

Iacob Negruzzi sau vocația comunicării

București, Editura Minerva, 1999, 242 p.

De ani de zile, colecția „Universitas" sporește bibliografia cărților de referință cu lucrări de certă însemnătate, care, subliniez de la început, nu s-au bucurat — ceea ce e valabil și azi — de atenția cuvenită și de prețuirea meritată. Valoarea acestor contribuții — majoritatea avînd la bază teze de doctorat — este invers proporțională cu interesul care li se acordă. Rod al unor cercetări profunde și îndelungate, pentru care sînt epuizate bibliografii întinse, volumele din această colecție prezintă girul de autoritate acordat de instituții cu grad academic. Cred că un inventar bibliografic al acestor lucrări s-ar constitui într-o veritabilă „mină de aur" nu doar pentru cercetători, oameni de litere, ci pentru categorii mult mai cuprinzătoare, pentru că pot fi abordate cu un efort intelectual normal și cu un profit sigur.

Cartea semnată de Nicolae Mecu, surprinde încă din titlu, aducînd în prim-plan o problemă de stringentă actualitate — comunicarea — la modă acum în registru acut, dar relativ nouă pentru noi, deși, precum ușor se poate observa, existența ei s-a impus de peste un secol în chiar, pe atunci, plăpînda noastră literatură sau în relațiile interumane.

Mulți cititori ocolesc astfel de volume, considerîndu-le prea stufoase, prea încărcate de date, detalii, cifre etc. și, în felul acesta, neatractive la lectură; eroare în cele mai multe cazuri. Și oricît de serioase („științifice"), „scorțoase" ne apar unele dintre ele, altele se citesc cu mai mare plăcere decît un roman „best-seller". Este și cazul volumului de față. Ținuta intelectuală, rigoarea științifică, organizarea capitolelor într-o structură atractivă, fluxul ideilor, demonstrațiile încărcate de argumente bazate pe documente de epocă — unele abia acum valorificate — ar fi fost suficiente pentru ca oricare cititor interesat să „accepte" că se află în fața unei contribuții absolut originale. Dar ceea ce vreau să remarc este ceva de care nu toți autorii țin cont sau nu sînt înzestrați cu harul necesar pentru această cerință; plăcerea lecturii, bucuria cititului din partea celui ce parcurge o asemenea carte. E un lucru de care un autor trebuie să țină cont; pentru că o lectură chinuită chiar nu are șanse, nici în plan științific și nici în cel literar. De aceea, înainte de toate, îl înștiințez pe cititor că așez această carte în raftul cu cele mai plăcute cărți la lectură. Și nu exagerez, fiind vorba, în plan mai general, de epoca *Junimii*, să fac apel la o observație pronunțată chiar de Titu Maiorescu și care s-a „clasicizat": „farmecul limbajului — semnul celor aleși"; celor care au ceva de „comunicat" și știu cum, au harul de a face acest lucru, avîndu-l permanent în vedere și pe cititorul neprofesionist, în număr tot mai mare.

Astăzi, sub influența modernității cu orice preț, dar, mai ales, rău înțeleasă și rău abordată, unii cercetători se risipesc în aventuri sterile. Scriu, însă nu „comunică". De aceea am citit cartea lui Nicolae Mecu și ca pe o provocare (termen care începe să mă cam exaspereze), o sfidare pentru cei care cred că despre *Junimea* și reprezentanții ei de seamă s-a spus tot, iar despre Iacob Negruzzi destul de mulți nici n-au auzit. În legătură cu personajul care a făcut obiectul cărții lui Nicolae Mecu, mai putem adăuga că Moldova ne-a dat două „dinastii" literare și academice: Negruzzi și Philippide.

O primă observație ar fi aceea că autorul a reușit să nu omită nimic din tot ce a reprezentat Iacob Negruzzi în cultura română, în promovarea ei, relevînd în ce constă „modelul" Negruzzi ca om de cultură și *magister* în *arta* comunicării.

Autorul urmărește, monografic, firul vieții, formarea științifică, activitatea culturală,

literară, didactică, politică etc. a celui care a fost de la înființare (1 martie 1867) „redactorul răspunzător" al revistei *Convorbiri literare* și timp de 28 de ani *fac-totum*-ul acestei legendare publicații.

Nu cunosc conținutul tezei de doctorat, dar presupun că structura ei s-a păstrat. O consider exemplară prin aspectul ei clasic, înveșmîntat într-un limbaj elevat, modern. Pentru această vastă întreprindere Nicolae Mecu a parcurs o bibliografie exhaustivă, în onoranta manieră a unui adevărat cercetător cu metodă și aplicație. Nimic din ce ne oferă nu rămîne în afara interesului nostru. Putem să afirmăm că am așteptat această carte. Apariția ei ridică noi probleme în procesul adevăratei valorificări a moștenirii literare. Acest trecut pe care îl avem în vedere a fost mai mult „expediat" ori împovărat cu un scriitor sau altul din epocă, nesocotindu-se, de fapt, nucleul și contextul, locul exact al fiecăruia în monolitul combatanților de „cursă lungă" și de prestanță indiscutabilă.

În primul capitol, accentul cade pe două „întîlniri" semnificative: prima, aceea cu Vasile Alecsandri, care a reprezentat, de fapt, „continuarea unui proces literar ce trecea de la o etapă de dezvoltare la alta a literaturii". Se știe, cu un sfert de secol mai înainte (1840), poetul făcea parte din grupul deschizător de drumuri în cultura română, în formarea ei pe principii moderne: Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi. După 1865 și mai ales după apariția revistei *Convorbiri literare*, Alecsandri va fi alături de fiul fostului partener de la *Dacia literară* și în conducerea Teatrului Național din Iași. Alecsandri constituie puntea de legătură dintre două generații și vîrste artistice și, caz exemplar, am zice și fericit, creația lui va înregistra în continuare succese în lirică și teatru.

A doua întîlnire semnificativă și, categoric, hotărîtoare pentru destinul său literar a fost aceea cu Titu Maiorescu. Vîrsta, pregătirea asemănătoare, cultura europeană asimilată, idealurile momentului istoric, avîntul tineresc au constituit elemente definitorii în formarea și în destinul lui Iacob Negruzzi.

Tot pe două coordonate este urmărită și latura direct creatoare, de „manager creativ", a directorului *Convorbirilor literare*. Sub titlul *Junimea ca grup de creație*, sînt incluse cele mai relevante contribuții personale ale lui Iacob Negruzzi: *Maestrul comunicării — la pupitrul de comandă al „Convorbirilor literare"; Un destin asumat; Redactorul „Convorbirilor" sau arta seducției.*

Partea a II-a, mai amplă (cinci capitole), foarte bogată în analize, este, din păcate, sub nivelul celei precedente, de vină nefiind autorul monografiei, ci „materialul" cercetat, variat, dar inegal sub aspect valoric. Cititorul va trebui să raporteze acest material la timpul istoric în care a fost zămislit, la nivelul de atunci al literaturii, chiar dacă ea număra în fiecare domeniu (poezie, proză, teatru) modele nici astăzi egalate: Eminescu, Creangă, Caragiale. Astfel, reticențele cititorului nu ar fi suficient motivate. Din acest punct de vedere, și efortul selectiv, minuțios, întreprins de autor va fi apreciat pe măsură. Acest efort de valorizare a ridicat — este de ordinul evidenței — serioase probleme cutezătorului cercetător. Rezolvarea lor dă soliditate lucrării și menține constant ritmul demersului analitic.

În această a doua parte a volumului sînt comentate producțiile literare ale lui Iacob Negruzzi: I. *Poezia;* II. *Proza;* III. *Dramaturgia;* IV. *Memorialistica;* V. *Jurnalul* și *Corespondența;* VI. *Publicistica literară.* Astfel de creații, diverse, reține mai ales atenția istoricului literar, dar nu îl lasă indiferent nici pe cititorul interesat de literatura începuturilor moderne. Și există asemenea cititori; dovadă — ediția tipărită în populara colecție „Biblioteca pentru toți", în două volume, 1970, și ediția critică în două volume: *Scrieri,* alcătuită tot de Nicolae Mecu (în colaborare) în anii 1980, 1983.

În analiza textelor care fac obiectul părții a doua, se impunea pe alocuri — credem — o mai mare atenție în folosirea terminologiei. Dacă la ediția din 1980 — 1983 s-a optat, corect, pentru titlul *Scrieri,* era normal ca autorul să rămînă la această formulă, cu nimic minimalizatoare, dar adecvată. Și Tudor Arghezi a refuzat să-și intituleze ediția definitivă (ajunsă acum la peste 40 de volume) *Opere,* acceptînd ca potrivită denumirea de *Scrieri. Opere* implică, în mod necesar, atributul de artă în sens valoric incontestabil și pe întreaga cuprindere a scrierilor. De asemenea, se putea renunța la o formulă de genul: „curea de transmisie" (p. 61), denumire ce evocă statutul sindicatelor comuniste; la fel, „unei *game* largi" (p. 154). *Gama,* ca și *pleiada,* reprezintă un număr fix, care nu poate fi „lărgit" nici cu ajutorul anomaliilor din DEX. Dar sîntem de acord cu atributul de „model de personalitate structurantă alcătuind un cuplu ireductibil cu Maiorescu". E un merit incontestabil, subliniat și argumentat pas cu pas cu o profunzime intelectuală care „salvează" tema abordată de pericolul de a se materializa într-o banală hagiografie.

Iacob Negruzzi sau vocația comunicării nu e un titlu care să șocheze în sine, ci menit să afirme un adevăr uitat sau necunoscut: „propunînd această «faculté maîtresse», am pledat o cauză de presantă actualitate..." (p. 227), „scriitorul aflat în neîncetat dialog cu epoca sa — un model posibil a fi propus contemporanilor noștri". Dreptatea e de partea autorului.

GEORGE MIREA

În atenția profesorilor și a elevilor

Societatea de Științe Filologice va continua să editeze în 2001 revistele trimestriale *Limbă și literatură* și *Limba și literatura română*, străduindu-se să răspundă cît mai eficient exigențelor impuse de noua orientare a învățămîntului, solicitînd, în acest scop, cadrelor didactice articole și studii în strînsă concordanță cu obiectivele modernizării mijloacelor de predare-învățare, care să permită o corectă înțelegere și aplicare a cunoștințelor teoretice în raport de complexitatea fenomenelor lingvistice sau literare, adaptate la fiecare nivel de pregătire școlară. De aceea, vă rugăm ca articolele trimise spre publicare să fie adaptate spiritului noilor programe de gimnaziu și de liceu, astfel încît materialele să nu fie simple comentarii ale textelor din manuale, ci să vizeze în primul rînd strategii didactice diferite de abordare a acestora.

Pentru anul 2001, cititorii noștri se pot abona la revistele menționate mai jos, direct la sediul **Societății de Științe Filologice, B-dul Schitul Măgureanu, nr. 9, sector 1, București, sau la telefon / fax: (01) 315.17.92,** astfel:

1. *Limbă și literatură* (20.000 de lei exemplarul, 4 volume x 20.000 = 80.000 de lei abonamentul anual).
2. *Limba și literatura română* (15.000 de lei exemplarul, 4 numere x 15.000 = 60.000 de lei abonamentul anual).

Comenzi se pot face și la oficiile poștale; numere de catalog: 7057 — *Limbă și literatură* și 7058 — *Limba și literatura română.*

A apărut:

• *Bacalaureat 2001. Limba și literatura română. Teste și bareme,* autori: Florin Ioniță și Adrian Săvoiu (160 p., 40.000 de lei), ediție revăzută și adăugită conform noii programe de bacalaureat pentru anul 2001, publicată la sfîrșitul volumului.

În pregătire:

• *Capacitate 2001. Limba și literatura română. Teste și bareme* (vocabular, fonetică, morfologie, sintaxă, tipuri de subiecte posibile și îndrumări de rezolvare, modele și bareme de corectare și de notare), autori: Andra Șerbănescu și Mihail Stan. Această ediție va cuprinde: un compendiu de gramatică aplicată, cu rol descriptiv și normativ, precum și cu numeroase precizări și îndrumări necesare analizei corecte — implicit, evitării confuziilor și inadvertențelor ce pot apărea în cursul rezolvării diferitelor sarcini de lucru; modele de subiecte și bareme de notare concepute în conformitate cu recomandările programei pentru examenul de capacitate 2001. Pentru acest titlu primim precomenzi pe adresa redacției (prin poștă, prin fax sau prin telefon).

Titularii de comenzi (abonamente) a căror valoare depășește 1.000.000 de lei beneficiază de o bonificație de 15%, care se calculează de către S.Ș.F. la trimiterea coletului contrarambURS sau de către titular la depunerea sumei în contul S.Ș.F. nr. 2511.1—570.1/ROL, deschis la Banca Comercială Română, Filiala sector V, București. Costurile de expediție sînt suportate de S.Ș.F.

I.S.S.N. 0254 — 4741

Lei 10 000

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU